

JAUNSAIMNIEKS UN VELNS

JĀNA
JAUNSUDRABINA

ROMANS

L 65-3
89

L
810p

JĀNIS JAUNSUDRABIŅŠ

JAUNSAIMNIEKS UN VELNS

ROMĀNS

RĪGĀ, 1933

VALTERA UN RAPAS AKC. SAB. IZDEVUMS

L-

Latv. PSR Valsts bibliotēka

~~64-31.897~~²

0309057793

VALTERA UN RAPAS

akc. sab. grāmatpiestuve,
Rīgā, Brīvības ielā 129/133.

JAUNSAIMNIEKS UN VELNS

IESKANA

Bija dienas vidus. Velns, pats velnu vectēvs, atstājis savu ziemas mītņi, gozējās saulē, starp piekalnes čariem un kadiķiem. Viņš mazliet oda vēl pēc dūņām un zivīm, kas ļoti patika mušām, jo tās griezās ap viņu lieliem bariem, metās uz muguras, lida ausīs, urbās acu šķirbās un mutes kaktiņos.

Kājas kuļādams kā peldot, ar rokām kūlu plūkādams un laudams skudrām rāpot pa pirkstu starpām, velns domāja, par to, cik labi dzīvot dieva pasaulē. — Ziemu viņš gulēja sūnakļa vidū, ezera dibenā, uz lielām naudas lādēm; bet tiklīdz ūdens sprauga starp ledu un sūnu tika tik liela, ka pa to varēja izspraukties, — lida laukā. Izlīdis nosprauslojās, noskurinājās, izgrozījās, izstaiņāja visus locekļus. Tad gāja apkārt ezeriņam, mazliet grīlodamies. Iedams viņš lasīja dzērvenes, kas uz palsajiem ciņiem spīdēja kā sarkanās pogas, bēra pilnām riekšavām mutē un spaidīja ar mēli. Tā bija pirmā barība pēc garā ziemas miega.

Ar labpatiku velns atcerējās neskaitāmus pavasarus un vasaras, kad ezeriņš stāvēja sūnakļa rāmajā sejā kā zilla acs, atspoguļodams visu, kas pār viņu dusēja vai laidās. Tur ūdens tuvumā, mūžīgajā mītrumā, auga treknas zilenes, lācenes un brūklenes. Vaivaru smarža reibināja ogotājus. Tādos reibinošos dienas vidos velnam vajadzēja tikai nošķaudīties, vai pabāzt vienu ragu no cera laukā, kad cilvēki muka krusta nometuši. Tikai pastāvīgie sūnakļa iemītnieki viņa nebija. Tur visā mierā tēkāja lapsas, lēkāja zaķi, un zalkši sildījās uz ciņiem, satinušies raibos ritumos. Zem krop-

lām, aptrusušām priedītēm rubeņu mātes gulēja naktis, ar spārnēm bērņus apsegušas. — Jā, vairākus gadu simtus, varbūt pat tūkstošus, velns bija lāčojis pa purvu, un gozējies šai piekalnē, — vēl simtus un atkal simtus gadus viņš te tāpat dzīvos, gada laikiem kā spārēm iznirstot no mūžības un aizdejojot gaisu gaisos.

Tomēr, — vai te pa ziemas laiku nebij notikušas lielas pārmaiņas?

Viscaur gar kalna ziemeļmalu stiepās zila sniega švītra, kā katru mīļu pavasari, atdalīdama slapjo sūnakli no sauszemes eglēm. Tur ēnā bij vēl vēsi. Bet te, dienvidu pusē, saule ritinājās tik silti, ka rāpoja visādi kukaiņi un masalas sīca. Skudras un mušas, sevišķi mušas, velnam tomēr vairs nepiegrieza pilnu uzmanību, kā citos pavasaros. Nu tās mielojās ap bērzu celmiem, kas bija sulām applūduši līdz pat sūnainajām saknēm.

Pāri kalnam, pāri egļu galotnēm, kuņās spīdēja pērnie čiekuri, lēnām laidās mākoņi, no ziemeļvakariem uz dienvidrieti, pavasarīgi viegli un gaiši, gluži bez ēnu. Visa zeme bija sausas kūlas krāsā. Tikai grāvmalēs griezās brūngani pureņu čemuri un pelēko elkšņu puduros ziedēja pirmās puķes, zilas, kā debesis mākoņu starpās...

Tās bij tās pašas senās ainas. Un tomēr tik svešas un nekad neredzētas.

Kā tas varēja notikt, tik īsā laikā, — vienas ziemas melnumā?

Kas tās bija pārvērtis?

Vai augstās malkas grēdas, kuņās gulēja lieli pušu šķelti kluči, baltām tāšu mugurām? Jeb vai resnās priedes un egles, līdzās līdzējamiem celmiem, kuņu rezgali mirdzēja kā dzintars, jo tie bij no vietas pārklāti dzidrām sveķu zilēm?

Ar elkoņiem airēdamiem un uz ceļiem rāpodams, velns pievirzījās pie tuvākā bērza celma un aplāja tā pieri ar savu mēli, kā ar sarkanu lupatu. — Kas viņam varēja liegt lietāt civilizācijas sasniegumus? Viņš lai-zīja saldās sulas, muti tiksmīgi čapstinādams, nemaz

nebēdādams, ka līdz ar sulām pievāca arī sīkas mušinas, kas samirkušiem spārniem laikā nespēja aizmukt.

Izsīlis līdz kauliem, atveldzējies, apmierināts ar skaisto pavasara dienu un mazliet samierinājies ar nepatīkamajām pārmaiņām, velns beidzot nolika ausi uz elkoņa un aizvēra plakstus. Šie plaksti aiz vecuma jau bij tik smagi, ka turējās atviru tikai vistumšākajās pusnaktīs. Dienas vidos velna acis bij kā divi kalta šķiedumi zem sarepējušās pieres.

Bet kas tad tas!

Velns paslēja savu liko, aitas purnam līdzīgo, degunu gaisā.

„Sveša smaka! Sveša smaka!“ viņš uztraukts čukstēja.

Un steigšus, itkā vēja pasviests kūlas klēpis, velns ievēlās alksnājā, kur palika kā pielipis pie resnas egles lāsainā stumbura. Ausis saslējis un acis ieplētis labas pupas platumā, viņš klausījās un skatījās, kas te notiks.

Piepeši kalna virsū parādījās vīrs, gadu trīsdesmit, cepuri bezbēdīgi atstūmis uz pakauša. Gaišos, pagāros matus mētāja vējš. Vīram līdzās nostājās jauna sieva, galvā baltu lakatiņu. Ap pleciem viņai bija pelēka vilnas sagša un sagšā sēdēja bērns. Mazais bija izstiepis abas rokas, kā gribēdams satvērt sauli un visu, kas atspoguļojās viņa zilajās acīs.

Plecīgais vīrs, mazā radījuma tēvs, pagriezās pret sievu, sajēma bērna abas ķepiņas savā lielajā ķetnā, un teica:

„Paskaties, Uldi, — te mēs taisīsim sev māju. Vai tev patīk tāda silta piesaulīte?“

Un māte dēla vietā atsacīja:

„Skaistāka zemes gabaliņa nav visā pasaulē; jo tas ir mūsu. Skaties tikai: — Tur dzelzceļa stiga un stacija. Patlaban vilciens iet, jo slīd balts dūmu stabs uz Rīgas pusi. Tur pilsētiņa. Te upe. Tur laikam sudmalas; jo vienā pusē upe zila un plata, bet otrā pusē ierāvusies krastos. No šejienes viss kā uz delnas...“

„Bet šeitān,“ vīrs atjēma, „šini pusē, — pļavas, sūnaklis, ezers... Lopiem barība, mums pašiem ogas un zivis.“

„Un mājas te, pašā kalna galā?“

„Nekur citur!“

„Vai te neaurēs visi vēji?“

„Kā redzi, gandrīz puslokā ir lielas egles. No ziemējiem būs māja aizsargāta. Kūtis un klētis un šķūņus necelsim te augšā, bet piekalnē, lai ar vezumiem nav jābrauc tādā stāvumā, un lai jumbiem pāri redz tāles no istabas logiem. Jā, te stāvēs tikai istaba, citas ēkas tur zemāk, augļu dārzs pa labi, sakņu dārzs pa kreisi, bet pa starpu ceļš, ieslīpi lejup.“

Cilvēki apsēdās un uz brīdi ievilkās kā sevī. Vīrs, tagad platmali uz acīm parāvis, domīgs raudzījās uz guļošajiem balķiem un uz malkas grēdām. Bet sieva izritināja no vieglās blūzes apaļu baltu krūti, ko bērns kāri saķēra ar savu sārto muti un zīda. Kad mazais diezgan bija ēdis, māte paklāja zemē savu vilnas laktatu un nolika uz tā bērnu, lai rāpo savā vaļā. Tad lielie lūkojās visapkārt un runāja, runāja tik ilgi un tik daudz, ka velnam tīri vai sirds apskrējās. Viņš nojauta, ka līdz ar šo pavasari viņa dzīvē iestāsies kaut kas jauns, nekad vēl neredzēts un nedzirdēts. Vai vai! Te mežā ne tikai koki bija lizti, kas nebūtu nekāds brīnums, bet te, meža tiesā, cilvēks taisījās sev taisīt māju. Un viņam, vecajam velnam, kam vienīgam piederēja šī vieta, tagad varbūt vajadzēs sākt slapstīties, kā kādam baronam vai grāfam... Nu, nu, lai šis puika tikai sevī nepārvērtē. Velns nav vis nekāds vienkāršs lielskungs, ko tēva tēvs varēja pielūgt, pabučodams roku, vai ko jaunie laiki nošķūtēja pie malas tāpēc, ka tas nebija diezgan izmanīgs. Labi, labi! Šis cilvēku pāris taisīs kalnā sev māju. Bet velns, neredzams, sēdēs pie istabas pakša, kā tagad sēd te pie egles, un neatkāpsies ne par naga melnumu no savām tiesībām, kas zina, vai beigās cilvēku spēki tomēr neizsīks, vai viņi tomēr neatzīs, ka vienīgi velnam pieder ezers, jo tā ir viņa dzimtene un tur ir viņa mūža mājoklis, tad

sūnaklis — viņa ogu dārzs un parks — un visu beidzot te šis kalns, kā senu senā apsaulošanās vieta pavasaros, vasarās un rudenos, kamēr ezers vēl vaļā. Lai tik viņi tur sēd, lai runā un prāto kā mājas cels, kā celmus lauzīs, kā zemi ars un kā sēklu sēs. Velns atkal darīs savu. Viņš piejems visvisādus veidus, vils, vilinās un mānīs, lai tikai viņiem nekas neveiktos...

Pirmo reizi savā garajā mūžā nelabais no tiesas bija noskaities. Dūres vīstīdams un pāri plecam atskatīdamies, viņš iešķērsām ievirzījās sūnaklī.

Pirmā daļa.

I.

Labdien jūsu mājās! Lūdzu vai jūs būtu pats saimnieks?“

„Taisni tā, kapteiņa kungs.“

Krasts satrūkās no tādas atbildes. Izbrīnījies viņš noraudzījās uz jauno cilvēku savā priekšā, kas, pirkstus pie ausainās zaķādas cepures pielicis, kareiviski sveicināja.

„Kapteiņa kungs, zināms, manis nepazīst un neatceras. Bet es zem viņa komandas kāvos, kad izdzinām Bērmontu no Torņakalna. Mani sauc Vītolu. Mājas ir Rozas.“

Kapteiņa kungs ...

Tie laiki likās tik tāli. Kas viņš vairs bija par kapteini. Tikai apnēsātā kaujas kažoka apkakles stūros glabājās garenī iespaidumi, kur kādreiz mīkstajā vīlnā bij gulējušas sarkanās strēmelītes ar dienesta pakāpes apzīmējumu. Tas bija viss, kas atlicies no senās dzīves. Jā, un arī ievainojums gūžā, kas lika mazliet klibot, jo pēc operācijas kāja bij par dažiem centimetriem īsāka kļuvusi.

Abi vīri bija sastapušies Rozu durvju priekšā. Vītols, mājas saimnieks, bija iznācis, nācēju, kuram nekā rokā nebij, paglābt no suniem. Tie bija zvēriski nīkni un rēja vēl tagad, viņiem runājoties, ka ne apklausīties nevarēja. Lai būtu miers, Rozu saimnieks Krastu veda istabā, pacēla krēslu, un no sirds priecājās par gadījumu, kas bij ievēdis viņa sētā labo, visu kareivju mīlēto un cienīto virsnieku.

„Kāds vējš jūs šurpu atpūtis, kapteiņa kungs?“

„Nāku pats ar savu vēju. Nu es būšu kapteinis savā zemes gabalā, kas nepārsniedz nolikto normu. Šimbrīžam man vēl nav nevienas dzīvības ko komandēt, bet esmu jau pieteicis karu — vispirms kalna priedēm un eglēm. Jūs varbūt nemaz nezināsit, ka kopš ziemassvētkiem uz papīra esmu jūsu tuvākais kaimiņš. Man ir piešķirta jaunsaimniecība, tepat sūnakļa malā.“

„Patiesi? Liels prieks un gods.“

Vitols izsauca no otras istabas savu greizacaino sievu un stādīja ciemiņu viņai priekšā, īsumā pateikdams, kas viņš bijis un kas būs. Līdz ar sievu iznāca divi zēni, gadu sešpadsmit un četrpadsmit.

„Tie mani puikas,“ saimniece teica, „no pirmā vīra. Pamatskolu izgājuši, nu vaļojas pa sētu. Tālākām skolām roka par tukšu.“

„Bet tie jau jums lielu lieli palīgi, kā mājās, tā laukā,“ Krasts zēniem roku sniegdams teica.

„Kad tikai gribētu strādāt, rezgali,“ Vitols paklusām atjēma.

Saimniece to tomēr bija dzirdējusi. Viņa nošņauca degunu priekšautā un asā balsī sacīja:

„Vai tad laika nepietiks, kad būs sabrieduši? Jo vēlāk kumeļam mauc kaklā sakas, jo lielāku vezumu velk. Nemi par piemēru igauņu zirgus.“

No saimnieces runas un izturēšanās uzreiz varēja vērot, ka viņa te mājā bija kungs, un ka dēli piederēja viņai vienai. Uzmanīgs vērotājs to būtu zinājis arī bez paskaidrojumiem; jo sieva izskatījās ļabi vecāka par vīru, kuŗam nekādā ziņā nevarēja dot vairāk kā trīsdesmit, viņai turpretim ne mazāk par četrdesmit. Bez tam viņš bij kalsens, lokans un straujš, viņa — smaga kā velēna.

— Krastu gaidīja lieli darbi. Viņam piešķirtā saimniecība, kas atradās līdzās Rozu tīrumam, pagaidām nebij nekas vairāk, kā gabals atmatā atlaista izbijušas muižas lauka, tad sloksne slēnas pļavas, gar liela sūnakļa malu, no kuŗa bija atmērots pāris hektaru, itkā piedevām, tā sacīt kūdras tiesai, un visbeidzot skaists ar mežu apaudzis kalns, tā paša sūnakļa malā. Viss

neuztaisīts un tukšs. Nu vajadzēja gādāt, lai līdz rudenim meža vietā stāvētu šķūņi un kūtis, bet par visām lietām istaba, kūpošu skursteni. Nule jau bij februārs. Līdz pavasarim mežu vajadzēja nocirst un apstrādāt būvkokus. To viņi bija nolēmuši katrā ziņā izdarīt divi vien, abi ar sievas tēvu Andrānu, kurš bij vēl pašos spēka gados, ap piecdesmitiem, pie tam namaris. Gatavodamies uz šiem ziemas darbiem, Krasts meklēja kur apmesties, un tā bij ienācis pie sava bijušā kareivja, kaut gan neatcerējās tāda vaiga redzējis.

Bij mazliet neērti, bet viņš sevi mierināja ar to, ka diez vai kaŗa laikā bij kāds virsnieks, kas visus savus ļaudis pazina un zināja tos vārdā saukt.

Nu te Krastam, bijušam kapteinim, vajadzēja lūgt vienkāršu kareivi, kādu Vītolu, kurš bija Rozu saimnieks un viņa tuvākais kaimiņš, lai tas uzņem līdz pavasarim divus cilvēkus siltā pajumtē un dod tiem arī varbūt maizi. Viņiem viss tā kā tā uz pirkšanas. Jo kad mežā pašam jāgādā par vēderu, tad nav nekāda strādāšana. Tāpat nav nekāda atpūta, kad tev vakaros pārnākušam, vai ritos, pirms iešanas uz darbu, jāstājas pie plīts.

— Kad Krasts bij savu vajadzību izteicis, Vītols skatījās sievietai acīs, līdz ar ciemiņu atbildes gaidīdams. Bij skaidri redzams, ka pats viņš nevis negribēja, bet nevarēja teikt ne jā, ne nē.

Pēc laba brīža saimniece atgriezās pret logu un, mazliet pielikusi, itkā pa rāmja apakšu ko saskatīt gribedama, sacīja:

„Nevar jau kungus atraidīt. Varbūt viņi savā laikā tev ko laba darījuši. Es jau nezinu.“

— Par laipnu uzņemšanu to vis nevarēja saukt. Tomēr vajadzēja būt mierā un pateikties. Krasts to darija, piebilzdams:

„Ko nu laba darījis. Ātrāk gan varbūt būšu vienu otru reizi pabīdījis tur, kur nevienam negribējās savu degunu bāzt. Mūsu gaitas tobrīd nebij vieglas.“

„Kapteiņa kungs, tās bija...“

„Vai nebūtu labāk, ja mēs sākot ar šo dienu sauktos par kaimiņiem?“

„Tās bija skaistas dienas, mīlais kaimiņ!“

Krastam šķita, ka viņš šajā vienkāršajā puisī tiešām atradis mīlu un sirsniņu kaimiņu. Viņš atvadījās ar pavisam vieglu sirdi.

II.

Tas bija Krasta pirmais izlūku gājies kaimiņos. Tas bij arī pirmā reiza, kad viņš redzēja savu zemes gabalu, kaut arī zem dziļa sniega. Iesniegtajā pieprasījuma listē bija minējis tikai Tiltenes pagastu, jo tur kādreiz bija karājies viņa tēva šūpulis, — bet tālāko uzticējies laimes lēmumam. Un laime, cik tas ziemā bija redzams, bija viņam lēmusi skaistu, un varbūt arī auglīgu, vietīņu.

Krasts bija ļoti, ļoti apmierināts, kaut gan jutās jaunajā apkārtnē stipri svešs. Vispār lauki viņam bija sveši. Viņš bija dzimis un uzaudzis Rīgā, uz kurieni tēvs, būdams bezzemnieks, bij aizgājis tajos laikos, kad tur strauji uzplauka rūpniecība. Savādi, ka uz šo svešumu viņu kaut kas vilka. — Vai tā nebija tā sauktā dzimtenes mīlestība, iedzimta tieksme pēc kāda pasaules gabaliņa, kurū atrod zvērs un putns, ne vēl cilvēks?

Krasts ar savu sievas tēvu tagad dzīvoja Rozās. Rīgā abas saimniecības bija apvienotas. Krasts savu dzīvokli, piecas istabas, tuvu centram, bija pārdevis, saņemdam par to tik daudz naudas, ka droši varēja pavasarī iegūt labu zirgu un pāri govju. Tā bija gluži lieka nauda, kā no gaisa nokritusi. Abas sievas, māte un meita, līdz ar Krastu mazo puisīti, kaut kā ierīkojās Andrānu mājiņā, pilsētas nomalē. Kad mēbeles bij novietotas, cilvēkiem daudz vietas gan neatlika. Bet neba dejot vajadzēja. Un šaurība taču nebij ilgstoša.

Aprīlī jau viņi katrā ziņā būs uz laukiem, visi kopā, paši savā sētā. Iedomājaties tikai: paši savā lauku sētā!

Nebija nekāda lepnā dzīve arī vīriem. Rozas bija vecu laiku mājas, ar pavisam veclaicīgu istabu, celtu pēc tēvu tēvu parašas. Āra durvis un skurstenis pašā mājas viducī. Vienā galā plaša saimes istaba, otrā saimnieku gals, ar plānu dēļu sienu sadalīts divos kambaros. Vidū priekšnams, no kura veda durvis ne vien abās istabās, bet arī virtuvē. Virtuves durvis bij ar gudru ziņu pašu zāgētas, lai no telpas izejot nebūtu durvis jāver gluži cieti, kas apturētu dūmus, bet nebūtu arī vajā jāpamet, jo pie ēdiena tad varēja pieklūt suni un cūkas, kas savvaļā blandījās pa pagalmu, sevišķi ziemā. Tā durvju apakšējā daļa lielāko tiesu stāvēja aizvērta, bet virsejā vaļā. Tikai kad virtuvē neviens nedarbojās un uguns nekurējās, durvis noslēdza. Šis virsējais posms izpildīja arī loga vietu. Jo pa augsto skursteni, kas augšā kļuva diezgan šaurs, un pie tam gandrīz pastāvīgi stāvēja aizkrauts ar žāvēt pakārtu gaļu, līdz lejai nenonāca ne cik gaismas. Aiz virtuves bij šaurs pieliekamais, ar pavisam mazu lodziņu, un ar ieeju kā no saimnieku, tā no kalpu istabas. Lai klāja galdu še vai tur, ne no vienas vietas nebij tālu jāskrien pēc maizes.

Mājas iekārtojums, kā redzams, bija ērts un tiesām teicams. Tikai gadījumā, kad pienācās uzjēmt kādu lieku cilvēku, bij liela galvas grozīšana, kur to novietot, jo visas sienas un kakti bija aizjēmti. Veci ļaudis gan bij par to domājuši, ka lielais istabas vidus vajadzīgs dažādiem mājas darbiem, bet aizmirsuši, ka telpu var palielināt, to sadalot. Telpu sadalot rodas vairāk sienu, un latvietis mīl līpt pie sienas.

Tā nu Krastam ar Andrānu vajadzēja par labu ņemt solus aiz lielā saimes galda, kur senāk parasti gulēja paunu žīdi un ubagi. Saimnieks gan gribēja, lai „kapteiņa kungs“, kā viņš vēl jauno kaimiņu šad tad pa paradumam sauca, nāktu gulēt viņu galā, varbūt puiku gultā, kurī varēja vāļoties arī uz maišēja, pie zemes. Krasts tomēr atteicās, jo pati par to nebilda

ne vārda. Pēc viņa domām tas arī nebūtu labi bijis, ja viena darba strādnieki tā nošķirtos. Un ja jau, tad sievas tēvam, kā vecākam, ātrāk piekrita gulēt gultā. Tā viņi abi palika saimes istabā uz soliem, un gulēja, galvas kopā sabāzuši, jo soli kaktā sagāja sakrustā. Tā viņi visai labi varēja vēl nakts tumsā šo to pārrunāt, kas dienā nebij ienācis prātā. Jo kad māja ceļama, tad ir bez gala daudz ko gudrot un ko spriest. — Kā žīdi viņi vakaros savus cisu maisus izstiepa, rītos atkal pārlicca pušu, novietoja vienu uz otra, zem sola gala, kur tie vismazāk rieba, un pārsedza ar segām lai pārāk nepieput.

Visa dzīve tagad norisinājās mežā, izņemot pusdienas stundu, kad vajadzēja pārnākt mājā. Krasts ar Andrānu ik rīta brīdā pa iemīto celiņu uz savu darba vietu. Vienam cirvis uz elkoņa, otram tāpat elkoni iekārtis cirvis un vēl padusē zāģis, asi izvilēts un tik kārtīgi izlocītiem zobiem, ka adata varēja aizslīdēt pa celiņu no viena gala līdz otram. Rītos viņi tā gāja un vakaros nāca, mazliet gurdākiem soļiem. Nu jau arī pēc izskata viņi bija īsti mežinieki. Sākumā abi valkāja garus zābakus, ko Rīgā bija iegādājušies. Bet tie izrādījās par nederīgiem. Sala kājas. Asais pavasara sniegs bez tam zābakus tā grauza, ka vienā vakarā krietni sasmērēti, otrā vakarā bij sarkani kā lapsas. Tā tie ilgi nevarēja turēt. Cilts nekas neatlika, ka abiem mežiniekiem ķerties pie rupjās govs ādas, pie tēvu tēvu pastalām. Ar tām varēja bradāt pa sniegu bez bēdu, ērti un viegli, kaut gan kājā bija trīs pāri biezu vilnas zeķu.

Darbs mežā nebij smags, pat tik nepieradušam strādniekam kāds bija Krasts. Neraugoties uz gūžas kaula resekciju, kas viņu zināmā mērā darīja par kara invalidu, viņš strādāja nenoguris, jo bij no dabas apveltīts ar lielu fizisku spēku un izveicību. Pirmajās dienās no zāģa spala un no cietā cirvja kāta viņa izlutušajās plaukstās gan ieradās vairākas tulzņas, bet tās negāja pušu. Tulzņas kļuva par dzeltenīgiem sacietējumiem, ar kuriem kā sievas tēvs smējās, znots tilka

ievadīts darba ļaužu kārtā. Ar tādām plaukstām viņš nu droši varēja uzņemties cīņu ar visiem zemes darbiem, kādi pavasarī viņu sagaidīja, tiklīdz nogāja sniegs.

Izmeklējuši mežā tādu vietu, kur visparocīgāk būtu novietojamas saimniecības ēkas, abi vīri sāka strādāt. Viņi laida priedes un egles, kas šalkdamas, brīkšēdamas un brakšēdamas krita pa vējam, ar aplūzušajiem zariem kā ar rokām dziļi ieķerdamās sniegā. Veselīgos baļkus viņi apdarināja, atzāģēja tiem galotnes. Galotnes, kokus ar satrunējušām serdēm, kā arī zarainos bērzus, viņi krāva malkā, skaistās, kārtīgās, kārkļu vai bērzu klūgām sasietās pusāsīs. Ziemeļu piekalni, kas bij tik stāva, ka nebij cerību to kādreiz apstrādāt, kas pieslējās sūnaklīm un kur auga vienīgi egles, viņi pameta mežā, aizvējam un oriģinēlam pils parkam. Bet kalna virsu un dienvidu malu notīrīja tīru. Tur sniegs, pastāvīgi bradājot, bij kā ar arklu izarts. No malas raugoties baltais robs tumšajā mežā auga aizvien lielāks un lielāks. Tie, kas sākumā par Rīgas kungiem bija zobojušies, padarīto apvērtēdami, teica: „Nekas. Tie neies zirgus zagt.“

III.

Vēl nebij visai sen, kopš nodibinājās valsts. Ļaužu apziņā snauda vēl viss vecais, un dzīves tiešamība daudziem likās kā sapnis, no kuŗa agrāk vai vēlāk nāksies pamosties. Lielākā daļa savas sajūtas neizpauda vārdos. Cīnījās klusībā ar šaubām un ar cerībām. Vieniem bij ko gausties pagājušo labo laiku dēļ, kad tēvija bij visa plašā Krievijā, ar viņas lielo dzīvi un neizsmeļamajām bagātībām. Tie bija raduši naudu raust un negribēja mazajā Latvijā ne ar ko saistīties, lai robežai krītot varētu atkal netraucēti doties uz Kāukazu, uz Urāliem, vai uz tālajiem austrumiem. Otri nespēja

iedomāties, ka Latvija varētu pastāvēt, sava mazā iedzīvotāju skaita un kapitālu trūkuma dēļ. Ar ko lai viņa algo dārgās legācijas ārzemēs, kur neprasa, vai tu esi liels vai mazs, vecs vai jauns valsts pārstāvis. Tev zināmā mērā jāspīd ar visu savu nabadzību. Tev jāspodrinās, kaut vai sadilsti pavisam. Trešiem gan gribējās valdīt un dot likumus, bet arī viņi vairāk palāvās Eiropas lēmumiem nekā saviem spēkiem. Maz bija tādu valsts vīru, kas patiesi kalpoja valstij. Lieklākai daļai valsts bija slaucama govys. Tikuši pie varas, tie raudzīja sev personīgi kaut ko nodrošināt, uzsākot izdevīgus veikalus, izmantojot valsts galvojumus un muižu savā labā, apgādājoties ar visādām koncesijām. Vajadzēja jemt, cik jau izpostītā zeme to ļāva. Jo kas zina, cik ilgi...

Bij tomēr ļaudis, vesela pelēka armija ļaužu, kas ticēja savai valstij, tāpēc ka ticēja saviem darbam. Paaudzū paaudzēs alkuši sava zemes gabaliņa, tagad tvēra pēc tā abām rokām visi bezzemnieki, lauku un pat pilsētu strādnieki. Zeme, ko latvietis bij minis kā vergs, ilgu gadu simtus, tagad bija atbrīvota un piederēja atkal tautai. Prieks bija liels, un pirmajā vietā stāvēja darba prieks.

Rakstnieki, mūziķi, dziedātāji un gleznotāji, tāpat ārsti, advokāti, notāri un augstskolu mācības spēki raudzīja tikt pie muižu centriem un pie vasarnīcām. Arī plašie muižu dārzi bija iekārošanas cienīgi. Savā rosībā daudzi nekautrējās izlietot pazišanos un sakarus, lai izbīdītu no vietām cilvēkus, kuri zemi un dārzus bij kopuši gadiem ilgi, un kam piekrita tiesība tos kopt joprojām kā savu īpašumu. Ļaudis plēsās dēļ zemes.

Karavīri, kam garos kara gadus bij bijis akmens pagalvī, kas savas dzīvības, kā par brīnumu, bij iznesuši neskaitāmiem kaujas laukiem cauri, tagad pieķērās savam zemes stūrītim tik stipri, ka nekāda vara tos nebūtu varējusi atraut. Tiesa, daudziem vairāk nekā nebij, kā tikai viņu rokas; bet rokas priekš latvieša jau nozīmē bagātību.

Tāpat kā kareivji, zemei pieķērās virsnieki. Jo kas tad bija latviešu virsnieks? Ne jau muižnieks un bagātnieks, kā veco valšķu oficiēri. Tas bija vai nu saimniekdēls, vai vēl biežāk kalpa bērns, kas zemi atrbrivojis, ar pilnu tiesību varēja baudīt viņas augļus, atdodams savus spēkus zemes darbam. Augstākiem virsniekiem par viņu varoņdarbiem dāvāja muižu centrus un dzirnavas. Dažs labs no viņiem būtu tūlīt pārgājis tur uz mierīgu dzīvi, ja nebūtu bijusi vajadzīga nauda, ļoti daudz naudas, lai savestu visu dāvājumu tādā kārtībā, ka tas atmestu viņa īpašniekam eksistences minimumu.

Tie, kas ar abām kājām vēl stāvēja vecajā dzīvē, ar smīnu noraudzījās uz naīvajiem jūsmotājiem, kuři sēja sējas jaunos tīrumos, kuři bija pat tik pārgalvīgi, ka cēla mājas savu tīrumu vidū. Bieži vien bij dzirdami draudzīgi brīdinājumi:

„Uz riteņiem! Uz riteņiem taisi tās būdas! Lai vajadzības brīdī vieglāk var novākties. Tā jau tās lieņņas nepaliks.“

Pelēkie baroni, uzpūtīgie vecsaimnieki, kuři savas kokos iegrimušās sētas zināja skaitīt dzimtas īpašumā jau vairākas paaudzes no vietas, jutās aizkarti. Līdz šim viņi sastādīja zemes augstāko slāni. Līdz šim viņi brauca ar likkaklainiem zirgiem, apšļākdami kājniekus ar dubļiem, bez kādas kautrēšanās, tāpat kā melnie baroni to darīja. Ja ne atklāti, tad paslepūs vairums saimnieku turējās daudz tuvāk muižai, šai sarkanjuntainajai liekēžu mītnei, nekā gājējiem te kā tur. Un piepeši tāds pliks kalpelis nostādīja savus pakšus tepat viņa cienīgajai sētai pretī. Un tādai mazmājelei tika dots pat vārds, nereti skanīgāks un jaukāks nekā lielo māju vārdi. Un pagastā šāds būdnieks nāks vienādās tiesībās ar īstajiem saimniekiem, ja varbūt pat ieies padomē un valdē. Labi, labi. Tikai redzēs, no kā šie pārtiks. Ja jau vecsaimnieks vairs neprata dzīvot uz savām divsimts pūrvietām, ko gan var iesākt ar piecpadsmit hektariem, pie tam uzsākot bieži vien ar vienu pašu gotiņu un sprāgoni zirgeli. Tad nu tikai lieciet

durvīm priekšā dzelzs kārtis un amerikāņu atslēgas. Zagļu būs pilna visa pasaule. Ne jau citu dēļ tās zirgu pases izgudrotas. Gan jau valdība pati zina, ko viņa audzē...

Melnie baroni, zemes bijušie kungi, bij gluži apduļūši no pārāk smagā sitiena. Daļa bij atklāti cīnījusies pretī tautas gribai un bij zaudējuši tiesības jaunajā Latvijā dzīvot. To īpašumi tika rekvizēti. Pārējiem ar likumu tika atņemtas pilis un tituli. Tikai nedaudzi ar savu tiesu likās apmierināti. Bet arī tie klusībā ticēja, ka apstākļi nav ilgstoši un viss atkal reiz griezīsies tā, ka viņi nāks rata virspusē. Un pagaidām, itkā pa jokam, šie muižnieki sāka strādāt un izmantot savus hektarus, kas tiem bij atstāti. Viņi dzīvoja bijušā vagara vai dārznieka mājā, kas bij ērta diezgan. — Lepnākie un straujākie šāda pazemojuma nevarēja paciest. Tie atstāja naidīgo zemi, lai kaut kur Vācijā, kalpodami kā dižciltīgi restorānu sulaiņi, perētu plānus bijušo tiesību atgūšanai. Laimīgi bij tie, kuri varēja iztikt, apvienodami vecos ietaupījumus ar tagadējiemniecīgajiem ienākumiem. To skati tik neatvairāmi nevērsās atpakaļ. Visniknāk noskaņoti tomēr bij un palika izraidītie. Šiem dzimteni un visu rocību zaudējušiem pagātnes cilvēkiem likās, ka viņu pusē vajadzētu stāvēt visai Eiropai. Savā stulbumā viņi neredzēja, ka arī Eiropā ir uzvarējusi demokrātija un ka valsts nodevējus tur prot novērtēt vēl labāk nekā pie mums. Eiropa pat priecājās par šo zemes magnātu likteni, jo viņa atrādās gluži tādu pašu reformu priekšā. Slava mazajai Latvijai, kas to bij uzdrošinājusies!

Pats par sevi saprotams, ka grūti samierināties ar likteni, ja tas tikai jem un vietā nekā nedod. Ir pat tā, ka mīlus mirušus cilvēkus, ko paši esam palīdzējuši kapā ielaist, nevaram iedomāties aizgājušus veļu valstī. Bet viss ir jāpārcieš un jāpierod pie domām, ka zaudētais nekad vairs neatgriezīsies, vismaz tādā veidā nē, kā mēs to gaidām.

— Arī Rozu saimniecei par jaunajiem laikiem bij pavisam veclaicīgi uzskati, un uz jaunsaimniekiem viņa

skatījās ar visu vecsaimnieku acīm. Kaut gan Krasts, viņu īrnieks, bij viņas vīra dievinātais virsnieks, tad tomēr arī viņam nācās dzirdēt vienu otru reizi diezgan stiprus vārdus par viņam līdzīgiem, kas nepārprotami lika saprast, ka arī viņš nav labāks.

Krasts ar Andrānu uz Rīgu nebrauca visu gaŗo pavasara gabalu, jo ceļš bij tāls un dārgs. Svētdienas, kas nu bieži bija saulainas, viņi pavadīja siltajā istabā pie lielā, balti noberztā ozola galda. Viņi jēmās ap lielām papīra loksnēm, uz kuŗām nekas cits nebij redzams, kā vienīgi Krastu jaunā istaba. Tur bija plāns apakšas un augšas stāvam. Tur bija fasādes un skati no galiem. Tādi un atkal citādi. Abi vīri zīmēja, laboja, dzēsa un pārtaisīja. Arī Vitolam šī spēle patika. Nereti viņš ienāca, uzgulās ar abiem elkoņiem uz galda, un ar lielu interesi vēroja šo mājas tapšanu uz papīra. Saimniece, dzirdēdama runājam par ēdamistabu, par guļamistabu, par zāli un pat par vannas istabu, tā dusmojās un runāja ar tādu niknumu, itkā viņai būtu viss šis liekais greznums jāsamaksā. Viņa nenocietās šād un tad netaisījusi pavisam asas piezīmes.

„Protams,“ viņa teica, „tagad jau katram darbam un katram cilvēkam vajag savas istabas. Nav jau kā senāk, kad cēla tādas lādes, kā mūsējā. Tagad tikai sienu sienai blakus, podiņu krāsnis un zviŗdru plītes un siltās virtuves. Ja kam tad arī vairs vajadzīgs tāds skurstenis kā mūsējais, kad katru pusčūci aizved Konzumam? Ko tagad vairs lai tādā skurstenī kaŗ, ja pats negribi pakārties?“

Norunājusi un nopukājusies, Roziene aizvien vīru izsauca no saimes istabas. Tad tur vajadzēja zirgus baŗot, tad ienest krāsnītei malciņu vai spaini ūdens. Sievai jau nekad netrūkst iemesla, ja viņa vīru grib aizdabūt prom no viņai nepatīkamas sabiedrības vai nodarbošanās. — Visbiežāk viņa gan tikai pavēra durvis un, redzēdama Vitolu kopā ar Krastu un Andrānu, sausi un lietišķi pasauca:

„Iznāc drusku laukā.“

Ar to pietika, lai vīrs tajā dienā vairs atpakaļ ne-
tiktu.

„Es nesaprotu, ko tu tur apkārt lumsties,“ viņa
Vītolu rāja, „kur kungi savas pilis taisa. Kas kaiš uz
papīra būvēt un plēst nost? Bet kad būs patiesībā
jābūvē, tad neies vis tik viegli. Zem jumta dabūt ir
nieks, bet kamēr noved līdz atslēgai, — tur vajag būt
sazagušam bezgala daudz valsts naudas.“

„Kā tu aplam runā,“ Vītols mēģināja sievu apklū-
sināt. „Ja ir kas valsti apzog, tad tie gan meklējami
citur. Ja arī karavīri būtu zagļi bijuši, tad saki, ko
gan viņi varēja zagt. Vai paši sev zābakus un pastalas
no kājām?“

Sieva, kā visas sievas, neļāva sev neko iestāstīt.
Viņa nīrgājās:

„Kas sēdējis pie bļodas, tas būs gan pratis pamie-
loties.“

„Vāja tur bij mielošanās. Tas nebij laupīšanas karš
ko mēs karojām. Tā nebij ienaidnieka zeme, kur mēs
gājām. Mums nebija ne kārtīga uztura, ne apģērba.
Iedzīvošanās jeb zagšana sākās tikai vēlāk, kad varēja
jau runāt par valsti. Tikai kad ēka gatava, viņu var
sākt izmantot.“

„To tikai neapķer tāds vientiesītis, kāds esi tu. Es
visus kara gadus biju šeit un acis man bij vaļā. Es
redzēju, kā krievu oficiēri aizlaida auzu naudu, es re-
dzēju, kur palika siens. Viņi to nodzēra un nospēlēja
kārtīs; bet zirgi grauza kokus, pie kuriem bija piesieti,
un sprāga, jo iekšas bija skabargu pilnas.“

Ko tur varēja atbildēt?

IV.

Nāv viegli cilvēkam, kas pārcēlies jaunos dzīves ap-
stākļos un jaunā vietā. Viņam jāiekļaujas apkārtņē,
viņam jāiegūst pazīņas un draugi, un ja viņš aizgājis

tālā svešumā, jāmācās pat runāt, jāpiesavinās dažas parašas un jāvēro sadzīves formas. Cilvēks ir kļuvis otrreiz bērns un ar bērna mošumu seko visām parādībām, lai stulbums nevilktos ilgi. Zināmā mērā tas bij jāizbauda arī Krastam ar Andrānu, kaut gan daudzi apstākļi viņiem bija labvēlīgi. Vispirms, — Krasts bij laimīgā kārtā sastapis Vītolu, ar kuŗu nu jau viņi bija draugi, ne vien nākošie kaimiņi. Tālāk, — viņš tomēr bija šejienietis, ar pilnām tiesībām uz iegūto zemi. Viņš nebij nācis kā dažs labs, lēkdams pāri pagasta un apriņķa komitejas lēmumiem, tieši no centra. Vajadzēja tikai minēt Krasta vārdu, kad vecākie saimnieki uzreiz atcerējās viņa tēvu. Viens bij ar viņu reizā pātariem mācījies, pie otra viņš bij kalpojis vairākus gadus, trešais viņu pieminēja kā godīgu un uzticamu cilvēku, kādus tagad vairs ar uguni nevarot sameklēt. Jaunajiem paša Krasta vārds nebija svešs. Sekojot brīvības cīņu aprakstiem, bieži laikrakstos bij redzējuši viņa vārdu starp veiksmīgākajiem virsniekiem. Cik varēdams, viņa slavu bija paudis arī Vītols, varbūt pat ar maziem pārspilējumiem. Jo: jo lielāks varonis viņa mājā mīta, jo lielāks bija gods.

Krasts gandrīz nekad nekur neizgāja. Visu gādību viņš bija uzticējis Andrānam, un tas tad arī nenorīma nevienu svētdienu, nevienu svētku dienu mājā. Viņam vajadzēja pilsētiņā apvaicāties, kādi būvapkalumi te uz vietas bija dabūjami un par kādu cenu, kā bij ar stikliem, krāsām, ķieģeļiem, podiņiem, krāšņu durtiņām un dzelzs sijām pagrabam. Muižā jeb centrā, kur bija pagasta valdes nams, skola, kopmoderniecība, patērētāju veikals, sudmalas un arī koku zāģētava, vajadzēja aprunāties par jumta skaidām, par cementu, par būvkoku apstrādāšanu. Ik reizes, vakarā pārnācis, Andrāns ar lielu labpatiku znotam stāstīja, cik viegli viss veicoties, tiklīdz minot Krasta vārdu. Pilsētiņā pat kāds žīds bij teicis:

„Es zine. O, tas ir liels vīrs!“

Jā, žīds tā bija teicis, un ne mazumu sašutis, kad

Andrāns atjokojis, ka esot par Krastu seši centimetri lielāks.

Bet joki pie malas! — Tuvojās pavasaris un vajadzēja sākt nopietni domāt par koku sagatavošanu māju celšanai. Melderis bija teicis, lai tikai vācot baļķus pie gatera, jo pēc nedēļām trim iešot vaļā. Protams, ka tuvākie tad tikšot ātrāk klāt.

„Tur ir bēda ko redzēt, kas sadzīts baļķu,“ Andrāns teica.

Nu notika liela apspriede, kuŗā piedalījās arī saimnieks, kuŗš, neraugoties uz visiem sievas pārmetumiem, gandrīz cauras svētdienas palaida saimes istabā pie Krasta. Visi trīs vīri sēdēja ap lielo galdu, uzgulusies uz elkoņiem, smēķēja un runāja, kamēr logos stāvēja vakara saule un vēlāk blāzma.

„Ja mēs nepamanāmies,“ Andrāns turpināja, tad būve var stipri novilcināties. Tādos gadījumos rudenis pienāk pārāk agri. Ņemt vedējus par naudu? Pirkīt tūlīt zirgu, ragavas un aizjūgu? Varbūt, kamēr to izdara, jau vajadzīgi rati? ...

„Visprātīgākais būtu, — rīkot talku,“ Vītols teica. „Par naudu jūs šajos laikos maz ko variet dabūt. Tie, kas dzīvo uz peļņas, visi sen jau aizjemti. Ko tad jūs domājat, — kas gan tos baļķu kalnus tur sadzina? Kas sadzina pa aizņemtām sētu vietām tikpat lielus kalnus akmeņu, koku un grants? Pagaidām retais te uzturas un retam ir savs zirdziņš. To visu padarījuši peļņas vīri no pilsētiņas, un pavisam vājie vecsaimnieki. Tie, kas kaut cik var sisties cauri, taču tur zem sava goda, kalpot bijušiem kalpiem. Jā, jā, tik lepni mēs esam. Arī mēs, Rozu saimnieki. Kaut gan mums viens pats zirgs, es tomēr būtu varējis ko nopelnīt, jo tik spoži apstākļi mums nebūt nav, — bet pati to nekad nepieļaidis, ka es brauktu un vestu kādam jaunsaimniekam baļķus. Ar talkām turpretim ir pavisam citādi. Tā jau ir zināmā mērā draudzības parādīšana tā no vienas puses kā no otras. Es jums varu teikt, ka pagasta ļaudis jūsu draudzības meklē. Jums vajag tikai palaist ziņu, un jūsu koki nošļūks lejā vienā dienā.“

Paradis ātri domāt, Krasts strauji atbildēja:

„Tas nu nepavisam neiet. Talkas var rīkot vienīgi savās mājās. Es ticu, ka jūs man vislabāko vēlēdami tā runāriet. Bet vai jūs esiet padomājuši, ko par tādu lietu sacītu saimniece?“

Vītols pameta bailīgu skatu uz durvīm. Viņa sejā bija apjukums un skumjas. Viņš paraustīja plecus un gribēja ko teikt, bet taisni tai brīdī saimniece, galvu pa durvju šķirbu pabāzusi, sausi teica:

„Panāc drusku laukā.“

Nekad ne Krasts ne Andrāns nebij minējuši neviena tāda vārda, kas saimnieku savstarpējās attiecības būtu varējis pasliktināt, kaut gan ļoti bieži būtu gribējis to darīt, redzot, cik necienīgā kārtā nabaga vīrs tika dancināts pēc valdonīgās sievas svilpes. Savs negals viņam bij arī ar abiem padēliem. Šoreiz Krasts tomēr nenocietās. Viņš pasmaidīja un teica:

„Tā bij vislabākā atbilde.“

„Es biju piemirsis, ka ir cilvēki, kas domā tikai par sevi.“

Vītols itkā sevī auga, izteicis šos vārdus. Viņš atzvēlās pret sienu un mierīgi turpināja uzsākto valodu.

„Jums taisnība. Talku taisīt nevar. Bet tas arī ir skaids, ka koki paši uz sudmalām nenāks. Visprātīgākais, ko jūs tagad variet darīt, — brauciet, pirms vēl nav iestājies šķīdonis, uz Kupraines tirgu. Tur no Leišiem iaved daudz zirgu.“

„Atkal jāvaicā,“ Andrāns uztvēra, „vai būs zirgam jūsu kūtī vieta, kamēr mēs paši tiksīm pie kādas pajumtes un kamēr laiks tiks pavasarīgāks. Bez tam, kas to zin, kā šinī laikā sastāv ar barību?“

„Barības pasaulei diezgan. Lopu maz. Lauki atlaisti vecainēs. Un kas uz kūtī zīmējas, tad nevienam nevar būt nekādu iebildumu, jo mēsli...“

Atkal pavērās durvis un saimniece tikpat mierīgi kā pirmīt, atkārtoja savu teikumu:

„Panāc drusku laukā.“

Balsī tomēr atskanēja kāda sīcoša stīga, un kad

durvis vērās, tad vēsa gaisa vilnis aizvēlās līdz dibenejai sienai.

„Ejiet!“ Krasts teica. „Nelieciet viņai nākt trešo reizi. Tad būs nepatikšanas. Darait to mūsu labā. Mums negribas mainīt vietu atlikušā laika druskā.“

Vītols tomēr nekustējās.

„Šodien paiet taisni seši mēneši, kopš mēs salaulājāties,“ viņš teica, „un tad, es domāju, ja ir laiks reizi sasliet ragus pretī tādai raganai. Pirms laulībām viņa kusa vai laukā un mani aptecēja tā, ka man bija kauns pašam no sevis. Kalpa cilvēks var apreibt no tādas laipnības, to viņam nemaz nevar ļaunā jemt. Nebūs slikti, — es domāju. Lai nav diez kāda bagātība, tomēr mājas kārtībā un vecaines nav lidumi. Tu proti visus darbus un neesi nekāds plencis. Kamēr vecākais dēls nāk pilngadīgs, — dabūsi padzīvot par saimnieku un varbūt vari pat iedzīvoties. Bet nu ir grūti. Ne aiz trūkuma vai kādām kaitēm grūti, bet smagi sāp tāda aizbildniecība visās lietās un vietās. Tu neesi vairs brīvs cilvēks. Tu izsaki vārdu un baidies, vai tikai viņai tas būs patīcis. Tu speri soli un nezini, vai tas viņas acīm neliekas greizs. Ar lellēm mūžu iesākusi, sievietē grib tās tīt līdz kapa malai. Pat lielu, pieaugušu vīrieti viņa tur par lelli. Ar laulību to pievākusi sev, viņa to neizlaiž no rokām ne uz brīdi, sevišķi pirmajā laikā. Bet visam ir savas robežas. Stop, mīlā! Līdz šejieni un ne tālāk.“

Likās, ka katastrofa nenovēršama, un Krasts ar Andrānu sagatavojās uz vislaunāko. Tomēr notika brīnumi. Pēc labas pusstundas, kad bij jau gandrīz pavisam satumsis, un kad vīri apsāktos jautājumus bija apgrozījuši visvisādi, ienāca saimniece un nosēdās vīram līdzās uz sola.

„Jums te laikam ļoti interesantas sarunas,“ viņa teica.

Vītols bija pārsteigts par tādu lietas iznākumu. Viņš bija savācis visus spēkus, lai uzsāktu cīņu. Viņš bija gatavs saņemt visstiprākos lamu vārdus, asaras, un varbūt kādu nejauši pagādījušos mazāku priekš-

metu, kas viēglāk pasviežams, lai ar divkāršu sparū triektu visu to atpakaļ. Ko nu viņš varēja iesākt ar šo pīpeši aizbrukušo vulkānu? Viņš skatījās te uz Andrānu, te uz Krastu, te pats uz saviem nagiem, un nevarēja atrast vārdus atbildei.

„Mēs esam diezgan lielā spraugā,“ Andrāns pamatinājās. „Sniegs var noiet, un mums koki vēl nav pie zāģētavas. Nu mēs visi te gudrojam, ko darīt.“

„Un ko tad jūs nolēmāt? Pirkst paši zirgus, vai taisīsīt talku?“

Virieši kā uz norunu pacēla galvas.

O šī sieviete! Viņa taču bij aiz durvīm klausijusies. Tā tad bija dzirdējusi arī to, ko Vītols teica par viņu, jo viņš runāja pilnā balsī.

Lūk, kāds manevris, — Krasts domāja, un viņai cieši acīs raudzīdamies teica:

„Gan jau zirgs būs jāpērk. Jo jūs taču nejemsities rīkot talkas mielastu?“

„Kamdēļ jūs tā domājat? Es labprāt būtu to darījis. Bet ja jums patīk iegādāties zirgu, — lūdzu! Stallī vietas diezgan vēl diviem, trim. Tā kā tā jau bez zirga neiztiksit. Labāk jau tad pirkt pie laika, kamēr lētāki.“

„Es domāju, mēs pirksim divus, pie vienas braukšanas,“ Andrāns sacīja.

„Un par barību nebēdājat, tās mums tik daudz atliks, cik jums vajadzīgs,“ Vītols piemetināja no savas puses.

Nu jau viņi bija divi pret divi.

Redzēs, cik ilgi viņa spēs noturēt uzsākto līniju, — Krasts domāja, un virzīja valodas tālāk:

„Pateicamies par laipnību. Mēs gan jūs pārāk apgrūtinām jau tā; bet kas zina, vai nenāksies jūsu paspārnī izmantot vēl līdz Vasarsvētkiem. Vismaz manai sievai tas būs jādara, jo viņai ir mazs bērns. Mēs ar tēvu, puisis, meita, lopi, — mēs varēsīm zem eglēm iekārtot sev mītni.“

Pa šīm nedēļām Rozu saimniece pie Krasta un pie Andrāna, kuņus sākumā ik vārda galā dēvēja par kun-

giem, bij tā pieradusi, ka nekautrējās acīs sacīt visu, kas vien prātā iešāvās. Aizvainota savā vecsaimnieces godā, jo viņai vismaz pagaidām nebija kalpones, viņa smēja platu smieklu.

„Puisis un meita! Un paši par vagārēm,“ viņa iesaucās, un sāpis paliekusies izlaida sīku siekalu, lai nebūtu jānosplaujas. „Divi vīrišķi, divi sievišķi, divi dienderi uz tā zemes ielāpiņa. Tikai stāvēt. Nogulties tik daudziem tur nav vietas. Miljonāri, — ko tu teiksi... Nāc Andri!“

Viņa sagraβα vīru pie elkoņa un aizrāva sev līdz.

V.

Nevarēja vairs izdarīt ne šo ne to. Kaut gan ziema bija stipra bijusi un sniegs dziļš, tad tomēr nu jau nāca marta beigas un saule stāvēja augstu. Vajadzēja tikai debesīm kļūt zilām, kad saules stari sniegā urbās ar tādu spēku, ka tas pa virsu pārvērtās slapjos, smagos putraimos, bet apakšā krājās tīrs ūdens, meklēdamš notekas. Un vajadzēja tikai iegriezties dienvidu vakara vējiem, stipriem vējiem, un uznest lietu, kad pēc pāra dienām jau bij kaili visi pauguri. Purvos iznīra no zaļganajiem sniega ūdeņiem brūni ciņi. Bērzu birzes pār-sedzās ar valgu rožainumu. Egles atdabūja savu īpatnējo zaļumu, kas pa ziemu bija itkā noplucis. Sūnakli priedes tā savādi šalca, līgodamās pa vējam un pret vēju. Ceļi gan vēl stiepās, kā kamarainas stīpas, ap pakalni apaļumiem, un gulēja kā laipas uz kailajiem laukiem un pļavām, bet tie nebija vairs lietājami. Zirgiem kājas krita cauri dziļajam, sabrauktajam sniegam. Tā tās lēti varēja nobrāzt līdz asinīm, ja ne lauzt. Tāpēc ar vezumiem neviens vairs nebrauca. Arī upes un ezeri, kam pāri tecēja neskaitāmi ziemas ceļi, kļuva nedroši.

Krasts gan bija gribējis braukt uz Kupraini, bet

tirgi tur bij piektdienās, un no svētdienas vakara līdz ceturtdienai, kad vajadzēja iet uz vilcienu, jau šķīdonis bij pilnā spēkā. Arī par talku nu vairs nebija ko domāt. O, par talku nevarēja vairs ne runa būt, jo kopš viņas svētdienas saimniece nāca un gāja šņākdama kā lietus. Viņi gan sēdās, kā parasts, visi pie viena galda, bet ēda klusēdami. Pat zēni, kuņi bija paraduši plāpāt blēņas un savā starpā plēsties ap labākiem kumosiem, tagad uzvedās rātnāk. Vītols šad tad ieskatījās Kras-tam acīs, un likās, ka viņa lūpu kaktiņi savelkas sā-pīgā smaidā, sak — redziet, kā mums te jādzīvo, Bet tikpat labi tas varēja nozīmēt smīnu, ar pavisam citādu tulkojumu: — arī man jūs esiet apnikuši līdz kaklam un man būs miers un prieks, kad jūs šai kaktā vairs nesēdēsīt.

Vislaunāk gāja lietainās dienās. Tad Krasts ar An-drānu bij spiesti sēdēt istabā, pilnīgā bezdarbā. Jo ēku plāni bija pārdomāti tik tikām, un uzzīmēti līdz pēdē-jam sīkumam, bet grāmatu šai mājā nebij. Priekšpus-diena pagāja vērojot laiku; bet kad tas līdz pusdienai neskaidrojās, tad paēduši viņi izritināja savus cisu maisus uz soliem un krietni atpūtās, sevi mierinādami ar to, ka krāj spēkus turpmākām grūtībām.

Pavasara lieti tomēr nav ilgstoši. Te miuglas sa-ceļas, te viņas atkal nolīst. Te mākoņi savelkas, te atkal atvāžas, un saule izbrien zilā laukā, starojoša un silta. Bet visbiežāk debesis sedz vieglas, valgas dūmā-kas. Ne liets, ne saule spīd. Gaišs. Nav ne silts ne auksts. Ir pavasaris. To var nojaust no katra koka zara, no putna skrējiena, no suņa rējiena, no cilvēku balsīm.

Tādas dienas un tāds gaiss tagad apjēma Krastu un Andrānu viņu egļu kalnā. Viņi cirta joprojām, zā-ģēja, vēla baļkus vieglāk piebraucamās vietās, krāva malku, zarus un žagarus. Nu viņiem pastalu vietā kājā bija atkal garie zābaki, jo visur, kur vien griezās, bija žulgans sniegs un dubļi. Rītos bija grūti sakurt uguni, jo skaidas pilēt pilēja aiz slapjuma un nemaz negribēja degt, neskototies uz visu sveķu bagātību. Bet uguns-

kurs bij tagad nepieciešamāks kā jebkad, jo vajadzēja apdedzināt milnus, ar ko melnot auklu.

Tagad, kur baļķu vešanas darbi bija atbīdīti uz vēlāku laiku, kad zeme nosusēs, tagad vajadzēja celt nelielu būdu egļu malā. Lielajām ēkām nepieciešamie koki stāvēja atsevišķi, savelti un sarindoti apstrādāšanai, kalna virsū, uz gateri dzenamie lejāk, bet eglaines malā — zaraini un likumaini baļķi, kārtis, stabi, — viss, kas vajadzīgs tādas pagaidu mājeles celšanai. pagaidu mājelei vajadzēja būt tikai mazliet augstā par cilvēka augumu zemām durvīm, lēzenu jumtu. Vienā galā mītne cilvēkiem, otrā lopiem.

Andrāns bij pavisam pārvērties, kļuvis jautrāks un daudz rosīgāks. Nu tikai īsti sākās tas, ko varēja par darbu saukt. Līdz šim viņi bija tikai gatavojušies. Nu varēja sākt rīkoties amatnieks. Dzeltēnais, salokāmais collu mērs, kas visu ziemu velti bija rēgojies no Andrāna krūšu kabatas, tagad bieži vien bij redzams viņa lielajā plaukstā. Cepuri uz pakauša atmaucis, viņš svilpodams likņāja un kāpalāja pa koku grēdām, mēroja apzīmēja ar garu plakanu zīmuli gan baļķu galus, gan sānus. Pēc tam tika izstiepta aukla un nomelnota ar kārtīgi apdedzināto milnu. Tad auklu cieši iemiedza zīmēs iecirstajos robos, ar diviem pirkstiem pašā vidū pacēla un ļāva krist. Nu pa balti nomizoto sloksni stiepās melna švika no baļķa viena gala līdz otram. Nu varēja ķert cirvi un stērķēt.

Pats par sevi saprotams, ka Krasts pie šiem darbiem nebij vairs tik labi lietājams, kā pie koku gāšanas, kur vajadzēja rīkoties ar cirvi un ar zāģi visai vienkārši. Tur varēja ar spēku vien. Te vajadzēja maņas. Te tika prasīta korektība, taisns grieziens, gluds tēsiens. Ne zāģis ne cirvis tagad nedrīkstēja pagriezties greizi. To prata tikai mācīts amatnieks. Krastam vajadzēja atzīt, ka viņš te tālāk palīgs nebūs, neraugoties uz labu gribu.

Kādā vakarā, uz māju ejot, Andrāns sacīja:

„Tālāk mežu nīdēt mēs vairs nedrīkstam. Mums ir malkas un žagaru vismaz trim gadiem. Šogad lai sa-

dedzinām tikai skaidas. Visu uzreiz arī neizplēsīsim un nepārvērtīsim tīrumos. Pirmām kārtām, tīri dabīgi, būs jāķeras pie aizlaistajiem tīrumiem, pie vecainēm. Mežu pārdot, kur tagad visi to dara, pat valsts, — nebūtu nekāda prāta. Cerēsīm, ka mums par abiem padoma pietiks ar ko iekārtoties arī bez tā. Vēlāk, tad būs kā zemē atrasts.“

Andrāns uz brīdi apklusa un Krasts, iedams pa priekšu, galvu sānis pagriezis, vaicāja:

„Ko tu gribēji teikt? Tas izklausījās tikai pēc vārda.“

„Tūlīt jau būtu nācis pats galvenais. Tev jāmet neža darbiem miers. Es palikšu taisīt to — es pavisam nezinu kā viņu lai sauc — bet tu brauc uz Rīgu. Tie meitieši jau ir pārlauroti ar vēstulēm. Es ticu, ka viņām gribas kādu no mums dzīvu redzēt, un dzirdēt, visos sikumos, kā mums te iet. Tur tu vari nokārtot dažas darīšanas, kas zīmējas uz piešķirto zemi, un šo to pārdot no mūsu un no jūsu iedzīves, kas šeit uz laukiem nebūs lietājams. Sievas šurpu vest, man šķiet, vēl būs par agru. Sāks garlaikoties. Bet visas manas darba lietas un skrūvbenķi liec uz lēnā ātruma, lai pamazām virzās šurpu. Tūlīt būs jātaisa durvis un lodziņi šim pašam niekam, tiklīdz stāvs būs pasliets un noklāts jumts.“

Krasts neatbildēja. Tas nozīmēja, ka viņš visā visumā teiktajam piekrīt. Tikai kad bij iegājuši istabā, viņš, cirvi zem sola novietojis, muguru atstiepdams teica:

„Varbūt Uldis jau sēdēs...“

VI.

Tai vakarā Krasts ilgi nevarēja aizmigt. Viņa domas tiecās uz priekšu, bet vēl vairāk atpakaļ. Viņš pārdomāja savu kaņavīra dzīvi, visu lielo kaņu cauri,

tad sīvās cīņas dēļ pašu brīvības, dēļ Latvijas. Visur bija tikai nemiers, naidis un tiekšanās pēc citu nelai-
mes. Vai tas saskanēja ar viņa iekšējo cilvēku? Bet
nemaz! Viņam patika miers un laime. Tomēr ātrāk
zobenu nolikt viņš nevarēja, kamēr valsts dabūja sa-
vas etnografiskās robežas. Kad tas bij sasniegts, viņš
aizgāja no armijas kā pulkvedis leitnants. Viss iegu-
vums par sešus gadus ilgo ārprātīgo darbu bij — smags
ievainojums, daži krusti pie krūtīm, maza pensija, un
te šis zemes gabaliņš, kas prasīs darbu un atkal darbu,
ja gribēs uz tā turēties.

Visu to apsverot un pārdomājot, Krasts ar saviem
trīsdesmit gadiem jutās vecs un saguris. Gribējās
aizmigt.

Bet tad viņš atcerējās skaisto vakaru virsnieku
ballē, kad viņa acis pirmo reizi uztvēra to brīnišķīgo
būtni, kas tagad bija viņa sieva.

„Andrāna jaunkundze, Krasta kungs,“ kāds no
biedriem viņus iepazīstināja.

Viņš sasita papēžus kopā un palocījās. Un taif pašā
brīdī zināja, ka tā būs viņa sieva. Neviena cita.

Tā tas arī notika. Un nu jau bija aizdzīvots labi
tālu. Nu jau viņiem bija savs puisēns. Viņi dzīvoja
mīli un satīcīgi, un tik gara šķiršanās kā šī, bij abiem
diezgan smags pārbaudījums. Zināms, kopā dzīvodami
arī viņi nevarēja izvairīties no tām īsajām un asajām
sadursmēm, kas piemeklē visus laulātos laudis pirmajā
laikā. Tās nedarija ļauna, to viņš zināja. Nesatīcība
jauna pāra starpā nozīmēja tikai to, ka viņi viens otru
drusku par daudz mīl. Viņi atradās dzīves sākumā.
Viņai divdesmit pieci, viņam trīsdesmit. Agrāk savu
dzīvi veidot viņi nemaz nevarēja, nemierīgo laiku dēļ.
Viņu izcēla karš no Tērbatas augstskolas, kur viņš bij
sācis studēt filoloģiju, un iesviedis kara skolā... Nu
viņi toties stāsies darbā ar divkārtšu straujumu. Ne jau
tas būs viņu galvenais mērķis, — uzcelt ērtu dzīvo-
jamo māju, ierīkot stallus un klētis, ražot bekonu un
sviestu, bet dzīvot, visā mierā un klusībā, cilvēka cie-

nīgu dzīvi, saskaņā ar dabu, ar lielo visumu. To varēs ļoti labi, ja apvienos jaunās sētas ienākumus ar niecīgo pensiju... Šai ziņā viņu domas tik labi sakrita.

„Tad es novietošu krāmu kambarī savas pilsētniecības panckas,“ Aina sajūsmā iesaucās, kad viņš tēloja lauku dzīves vienkāršību. „Es metīšu nost visas cepures, visus stikla vizuļus, ko liek ap kaklu un kaņ ausīs. Man būs galvā balts lakatiņš. Es siešu labību kūlos un kopšu lopus. Man nāks pie rokas jēri un govīs idēs, izdzirdušas manu balsi. Sivēni aizgaldā sliesies stāvus un kvieks, kad es ieiešu kūtī ar ķipīti rokā. Kaķis stāigās pa pagalmu. Suns sēdēs būdas priekšā, sargādams sētu...“

Aina, mīlā, jūsmīgā Aina. Pirms kara viņa bij ik vasaras dzīvojusi Kurzemē, pie savas mātes māsas, un labi pazina lauku dzīvi. Gan jau viņai dzīvojot un māju valdot būs arī savas grūtības; tomēr jauki bij, kad viņu nodomi saskaņēja, vismaz pirmajā laikā... Vasara paies darbā un darba augļu savākšanā. Ziemā viņi apkops savu garīgo cilvēku. Viņi pārvedīs šurp Ainas klavieres un savu nelielo bibliotēku, kurā nav nevienas sēnalas. Tur ir tikai tādi darbi, ko var lasīt atkal un atkal, un kas pilnīgi atveras tikai izlasot vairākas reizes; tāpat kā nevar beigt klausīties labu mūziku. O, kādi apvārkšņi atveras, iegrimstot labā grāmatā! — Tā ies dienas, nedēļas. Paies gada laiki, paies gadi, katrs nesdams kaut ko jaunu un jauku. Viņu puisēns augs. Redzēs, uz ko tieksies viņa prāts...

Pamazām Krasts tomēr bija iegrimis miegā.

Kad abi gulētāji uztrūkās, logos jau kvēloja zeltzeltēna blāzma. Krastam likās, ka visu nakti ir nomurgots, ne krietni miegā, ne nomodā. Tomēr bija gulēts un izgulēts. Viņi cēlās, moši un mudīgi, jo dzidrais rīts itkā aicināt aicināja.

Pie galda šorīt visi bija labā omā. Pat saimniece pēc ilgiem laikiem atkal runāja. Nelaimīgā kārtā viņa tomēr ierunājās par lietu, kas bij jau cilāta, un kuras dēļ no jauna vajadzēja sadusmoties līdz asarām. Viņa

ieiminējās par tiem pašiem gājējiem, itkā teiktu to vienīgi savam vīram:

„Nu jau nemaz vairs nevar mācēt dzīvot. Jaunie kalpi kļuvuši par saimniekiem, vai cer par tādiem vēl kļūt, citi aizskrējuši uz pilsētām vieglas dzīves meklēdami, bet vecie apmirusi vai apmetušies tajās bada būdās pie bērniem. Šogad jau nu atkal būs jāpaliek bez puīša un bez meitas. Kas tad šobrīd saimni var spēt algot? Ja gribi dzīvot tā, kā senāk, tad jāgāž tūkstoši uz visām pusēm. Tagad tikai tik, cik pats vari aprušināt.“

Saimniece pacēla balsi un kā jaunus iesācējus brīdinādama turpināja:

„Tagad pat veci, neizpostīti un bagāti saimnieki dzīvo ar vienu pašu gotiņu. Pat zirga viņiem nav. Viņi ir atraduši, ka nelon ar zemi plēsties.“

„No kā tad viņi pārtiek?“ Andrāns jautāja, gribēdams salabt.

„Gan jau ne no svēta gara,“ Roziene atteica. „Viņi sadala pļavas un tīrumus gabalos un atdod pilsētīņas ļaudim, kas tur lopus, vai nu par tīru naudu, vai uz pusēm. Tīruma zāle, zināt, ir labāka par āboliņu.“

„Tā nu ir pilnīga aplamība!“ Krasts sašutis iesaucās. „Mums javed maize no ārzemēm un te tīrumos audzē sienu. Iedomājaties tikai, kas notiks, ja visi tā sāks rīkoties. Cik tad tagad pasaulei to lopu. Sapūs tīrumos zāle un šķūņos siens. Pašiem pienāks bads. Un tas viss tikai tamdēļ, ka neviens savu labu negrib dalīt ar otru. Neviens negrib turēt algotu cilvēku. Tā vēl ir kara laika doma, kad rītdiena nebij droša, kad katrs sēdēja uz sava graša. Ja man būtu noteikšana, es liktu tās mājas, kam nav kārtīgu apsaimniekotāju, ieskaitīt valsts zemju fondā, bet pašus īpašniekus izsludināt par valsts nodevējiem. Zemes gribētāju ir daudz vairāk, nekā zemes. Ja viens negrib strādāt un zemes bagātību pienācīgi izmantot, — būs kas to darīs ar prieku. Bet tiem, kas paši gan strādā, tomēr ne pilnos apmēros, — atstāt tikai tik daudz, cik viņi iespēj kārtīgi apkopt. Pārējo daļu tāpat zemes fondā.“

Par nelaimi arī Rozas bija visus pēckara gadus divas trešdaļas savu tīrumu pārdevuši zālē. Saimniece nosvieda karoti. Viņas greizās acis zvēroja.

„Ak, tā gan!? — Žēl, ka jums nav tā noteikšana un vara. Tad jau mēs te vis nesēdētu pie šī galda. Tad jau jūs paši varbūt ieņemtu šos pakšus. Nē, nē! Mēs vis nesēžam uz saviem grašiem. Mums viņu vienkārši nav. Mums viena roka dīka, otrā nekā. Tu pavasarī sapēsi cilvēkus, solīsi lielas algas, bet kas tev galvos, ka būs laba vasara un viss tā izdosies, kā esi rēķinājis? Ja nu ir neraža, vai uznāk krusas mākonis, — tu esi beigts ar visiem pušiem, ar visām meitām. Ak atsavinās viņi man to neapstrādāto daļu! Kad jau sniegs ir nogājis, prot gan atšķirt atmatu no arumiem . . . Lūk, Vitol, kādu odzi tu te audzē. Jūs visi esiet vienas slakas!“

Saimniece raudādama izskrēja pa durvīm. Abi zēni viņai uz pēdām sekoja. Vītols cēlās. Arī viņš bij nemierā ar notikušo.

„Pareizi jau tā ir,“ viņš teica, „bet to jums nevajadzēja tā tieši acīs sacīt.“

„Es nezināju, ka arī jums stāv lauki atmatā,“ Krasts taisnojās. „Bez tam, — ilgi tā odze te vairs nemitināsies. Es šodien, vai rītu, braukšu uz Rīgu, un kad atgriezīšos, varbūt mums būs jau sava pajumte kur galvu nolikt. Es ceru, ka mūsu starpā nekad neieviesīsies tas ļaunums, kas jūsu sievai ir pret mani. Mēs taču paliksim joprojām ļabi kaimiņi un draugi. Vai nē?“

Krasts stiepa Vitolam roku, kā atvadām, kā miera noslēgumam. Vītols to karsti satvēra un kratīja.

„Taisni tā, kapt . . . Un ja man ies te pārāk grūti, ja nevarēšu izturēt kā kaimiņš, tad — te jums būs kalps.“

Viņš pielika roku sev pie krūtīm un izgāja, smagiem, šļūcošiem soļiem.

VII.

Bija stipri uzsalis. Ziema tomēr negribēja vēl atkāpties no savām tiesībām. Zem dzintardzidrām debesīm, tumšajā zemes pusripā, ko visgarām noslēdza meži, šur un tur vizēja zili sniega ielāpi, pārklāti ar spīdošu garozu, kas sāpīgi čirkstēja pa to ejot, vai braucot, bet nelūza. Arī gāle nesa pa virsu.

Krasts ar Andrānu gāja atkal uz savu darba vietu, kā visus rītus, viens pa priekšu, otrs soļus trīs nopaļ. Viņi gāja klusēdami, varbūt drusku igni par nējauši notikušo incidentu, varbūt dziļi iegrīmuši katrs savās domās. Laiks bija rāms. Sūnaklim visapkārt vārīja rubeņi. Dārdēja visa pamale, itkā tur notiktu karstas sacikstes kādā vēl nekad neredzētā sportā.

Kad gājēji uzkāpa kalnā, uzlēca saule, apliedama visu rietumu malu ar maigu gaismu. Krasts ievilka dziļi elpu. Kāda skaidrība! Kāds gaiss!

Koki jaunajai celtnei bija sagatavoti. Kad saule bija uzkāpusi labā brokasta laikā, astoņu metru garā un piecu metru platā ēka stāvēja jau savā pamatveidā uzslīta. Divi šķērsbalķi, augšā un apakšā, atzīmēja vietu, kur vajadzēja nākt sienai, kas atšķirtu kūti no istabas. Istabai vajadzēja dabūt vienu pašu nelielu lodziņu, kārtīgas durvis un griestus, ne augstākus par rokas pastiepienu gaisā. Kūtij bija norunāts pavisam griestus nelikt. Tur varēja iztikt ar slīpo jumtu vien, kas pacēlās griestu līmenim pāri tikai vienā malā, ap pusotra metra, lai būtu kaut cik slīpums ūdens notecešanai. Spāres tad nu varēja vienkārši uzguldīt uz sāņu balķiem, labi bieži apkāršot un pārklāt ar kriju. Tam nolūkam varēja lietāt egles, kas gulēja vai nu kā balķi, vai kā resni kluči malkas grēdās. Tādi egļu mizas jumti senāk tika redzēti, mežiem bagātos apvidos, ne tikai kā pagaidu jumti. Bija cerams, ka uz rudens pusi būs gatava tiklab dzīvojama māja kā kūts; tad šīs būdas viens gals varēs noderēt kā klētīņa, otrs — kā malkas šķūnītis.

Uzcēluši ēkas rāmi, un nostiprinājuši, ar šur tur diagonāli piediegtiem kokiem taisnos leņķos, abi vīri

apsēdās uz balķiem atpūsties. Bija nolemts, ka Krasts jau šodien pat ar vakara vilcienu brauks uz Rīgu. Tad nu vajadzēja vēl šo to pārrunāt. — Kas zīmējās uz darbiem šeit, tad viss jau simtkārt bija apgrozīts no visām pusēm. Nu pagaidām neko vairāk nevarēja uz sākt. Vajadzēja nobeigt tikai te šo nojumi, lai būtu patvērums, ja Rozu saimniece gadījumā iedomātos viņiem uzteikt. Tik daudz nomaļu un dēļu, cik vajadzēja sienām un dzīvojamās telpas griestiem, bij solījis dot melderis, vai nu uz atdošanu, vai par naudu. Viņš bij ar mieru tos pāris vezumus likt uzvest augšā ar savu zirgu. Tā bija liela laipnība no viņa puses.

Andrāns, kas uz āru visas valodas veda, pārmeta Krastam, ka viņš nekur nerādotes. Dzīvojot kā kurmis alā. Daudz kas atvērtos, ja viņš pats kādreiz ieietu piemēram tā paša meldera Kosas istabā. Cik vērojams, — inteliģents cilvēks. Dēls apmeklē augstskolu, meita konservātoriju. Ik reizas, cik bijusi ar viņu saruna, tik līcis Krastu sveicināt, un apvaicājies, vai nesot jau apnīcis te uz laukiem, tā gluži bez sabiedrības.

„Es vēl esmu pavisam apreibis no šī plašuma,“ Krasts atteica. „Lauj man vēl mazliet atjēgties. Kad jau sāksim dzīvot, — es būšu visur. Kad atbrauks Aina, mēs apstaigāsim kaimiņus un iepazīsīsimies. Pagaidām lai pietiek ar Rozām. Kas zina, — varbūt es visur sabojātu attiecības, ja ietu laudīs viens.“

Nu viņi arī galīgi norunāja, kā būt ar Andrānu.

Sākumā viņš bija domājis nākt tikai sacelt znotam ēkas, nostrādāt te šo vasaru, saņemt par savu darbu pienācīgu atalgojumu, un rudenī griezties atpakaļ uz savām mājām. Viņš gribēja braukt viens, lai māte paliktu Rīgā. Līdz pavasarim viņas tur varēja dzīvot abas ar Ainu, vēlāk viena pati. Tas jau nebij nekas neparasts. Daudzas reizes viņš jau bija savā laikā strādājis uz būvēm ārpus Rīgas. Sieva tad ņēmās viena pati pa sētu, ar savām vistām un abām govīm, kas viņai, kopā ar augšstāva apdzīvotāju īri, atmata iztiku pārpārēm. Bet šeit staigājot, rīkojoties, apspriežoties un taisot mājas plānus, domas bija nosvērušās uz citu

pusi. Nu jau dzīvojamās ēkas projektā bij iezīmēta prāva istaba itkā galdnieka darbnīcai. Gadījumā, ja sievas tēvs gribētu dzīvot uz laukiem, lai viņam, kā mājas cēlējam, vienmēr te būtu sava istaba, tāpat kā vecajām Eifelim viņa torņa galā, Parīzē. Nu jau viņi tika pat tik tālu, ka Krasts solījās runāt ar Ainas māti, un ja viņa būs ar mieru, tad pārcelsies uz dzīvi šurp pavisam. Gan būs kas paņemt viņu glīto mājiņu ar labi iekopto dārzu. Viņiem tur ir trīs istabas un virtuve. Vienā lai sakrauj mēbeles, līdz griestiem, un lai noslēdz. Īrnieks pagaidām apmierināsies ar divām vien, jo nu nāk vasara. Bet abas govīs un vistas lai ved tūlīt šurp. Uzreiz būs sava dzīvība egļu kalnā.

„Lūdzu, šeit, pa šīm durvim!“

Andrāns smiedamies norādīja uz nākošo kūti, kur pēc pāris nedēļām patiesi varēja būt jau siena un durvis, ērta telpa divām govīm, kā arī zirgam.“

„Tas būs tas gudrākais,“ Krasts iesaucās. „Rīgā tagad nekas nekustas. Kaut gan dzīvokļu trūkums liels, būvēt tomēr neviens nedomā, jo laudis vēl nav droši par rītdienu. Te turpretim tev darba netrūks gadiem desmit. Liela daļa jaunsaimnieku mitināsies pagaidu būdās tik ilgi, kamēr radīsies iespēja celt kaut ko labāku. Tā apbūvēšanās var izstiepties uz ilgiem gadiem. Maize, piens un gaļa mums būs, jumts pār galvu būs, — ko vairāk?“

Vīri sadeva rokas un cēlās.

Andrāns tvēra cirvi un steigšus sāka strādāt, itkā velti būtu nokavējis tik daudz laika; bet Krasts, rokas uz muguras salicis, aizgāja pa kalna virsu un pazuda starp malkas grēdām un žagaru gubām.

Krasts gribēja savu īpašumu tuvāk apskatīt, lai varētu tur Rīgā kaut ko pastāstīt, ja Ainas māte interesētos. — Tagad, kur sniegs pa lielai daļai jau bij atsedzis laukus un plavas, varēja redzēt vairāk, nekā ziemā, kad viņš pirmo reizi atbraucis, ar tikko piešķirtās zemes pagaidu plānu rokā, apbrīda visu gabalu, iedams no kapčās uz kapču. Tagad viņš nedomāja apstaigāt robežas. Tagad viņš no kalna noraudzījās uz

lauka pusi, apvērtēdams aŗamzemes lielumu. Tur bija hektari pieci vai seši. Prāvs, skaists, uz diēnvidiem nolaidens tŗruma gabals, bez akmeņiem, bez grāvjjiem. Varbūt te grāvji nemaz nebij vajadzīgi; bet varbūt tie bij lauku kādreiz dalŗjuši trŗjās daļās, jo tur stiepās divas taisnas rindas kārkļu krŗmu. Tas bija rakstūrĩgs vilciens Zemgales laukskata izgriezumā.

Krasts nolaidās pa stāvo, sniega piedzŗto eglaini kalna ziemelpakājē.

Te stiepās gar sūnakļa malu ne visai plata plavas strēmele. Zema, pāŗāk zema vieta, kur droši vien vasaras vidū nevarēja sausām kājām pāŗi tikt. Nule te bij redzams viens vienĩgs ledus lauks, glums kā stikls, pa kuŗu varēja skriet ar slidām kas zina cik tālu.

Iesānis, laizdams vienu kāju pa priekšu, Krasts laidās ledus sloksnei šķērsām pāŗi un iegāja sūnakli.

Te, simtgadĩgo, siko, kropļo priedŗšu apēnots, sniegs vēl nebij necik kuisis. Tikai sasēdies tā, ka lielākie ciņi zem zilgani baltās segas zīmējās kā kukuļi, kā milzu zvani, pāŗ kuŗiem visādos virzienos gāja zvēru un putnu pēdu rindas, atkusnŗ izplūdušas platas un bezveidĩgas. Vilka ziemelis, kas kopā ar nakts uzsalumu sniegu vēl turēja cietu un čirkstošu. Varēja joprojām iet pa vŗsu, un patika tā staigāt.

Brŗdi gājis, Krasts atdūrās pie iegarena, ap kvadrātkilometru liēla ledus lauka, pie tŗkama lŗdzenuma, kam visapkāŗt slaidā lokā liecās drusku prāvāki un zaļoksnējāki kokki. Tas bija ezers, kas atzīmēts viņa zemes plāna vienā stūrĩ. No tā viņam piekrita apmēram viēna trešdaļa.

Viņš uzgāja uz ledus, kas gar malu no uzspŗļa bij nokrāsojies tumši dzeltens, uzsŗta ar papēdi, kā gribēdams izzināt tā stiprumu, tad pārļaida acis lŗnenim.

Vai tur viņā stūrĩ nesēdēja cilvēks, saslietu kaŗoka apkakli, brũns kā lācis? Tas tur laĩkam makšķerēja. Ziemas laika!

Krasts vēroja: Vŗrs sēdēja kā sastindzis. Tikal labā roka pa brŗžam, kā pati no sevis, mazliet paskrēja uz augšu, stingrĩ noteiktā ritmā. Tad viņš piecēlās, pa-

gāja dažus soļus sānis un sāka, ar milzu īlenam līdzīgu daiku, cirst ledū jaunu caurumu. Lēca gaisā baltas skaidas, saulē zibēdamas, un savāds, ēveles šņākoņai līdzīgs troksnis piepildīja visu meža aploku.

Krastam kļuva jautri. Pagājis pa kreisi un aptautījis savas robežkupicas stabiņu, ar kārtīgi iededzināto lielo L un trim zvaigznītēm, viņš griezās atkal pa labi un aizšļūca līdz otram stabam, tāpat ezera malā.

Tā tad tik daudz. Varbūt pieci simti soļu platumā viņa sūnaklis pienāca pie ezera. Tik gaŗa ūdens josla gar krastu piederēja viņam vienam, pārējo viņš varēja izmantot kopīgi ar pārējiem īpašniekiem. Uz citas ziemas viņi katrā ziņā mēģinās zvejot. Bija taču dzirdēts, ka tādos akļos dzīvo milzu lidakas. Liels tīklis gan būs vajadzīgs... Un laivu viņš iegādāsies katrā ziņā. Neliela, sarkani un balti krāsota laiviņa uz tumša, zaļgana fona... Ja nevarēs pie ūdens pieiet, ja mala būs dumbraina, viņi uztaisīs laipas. Tā būs skaista vizināšanās. Aina sēdēs uz pakalējā sola, Uldi klēpī. Viņš airēs... Tur augšā būs darba diena, te svētdiena. Tur sētā steidzīgi soļi, rūpes un raizes, te — miers un atpūta.

Brūnais, lācim līdzīgais cilvēks tur viņā malā, izcirtis trauslajā pavasara ledū pāri jaunu caurumu, atkal sēdēja un ik pēc pus minūtes pamētāja labo roku, kurā bija saskatāms sīks žagariņš.

Tādas makšķeres Krasts nebij mūžā redzējis. Ieintrīģēts, būdams labā omā, un vēlēdamies kaut ko zināt dabūt par ezera bagātībām, Krasts laidās ledus laukam pāri, taisni uz makšķernieku.

„Dievs palīdz!“ viņš par soļu desmit sauca.

Makšķernieks pamauca pūkaino ziemas cepuri no acīm un paslēja gaisā baltu bārdu. Izbrīnējies viņš skatījās pienācējā, itkā tas būtu piepeši izlīdis pa kādu no āliņģiem, kuri nebij lielāki par peles alu.

„Vai veicas ar?“ Krasts mēģināja uzsākt valodu.

Par atbildi bij pieķērusies prāva zivs. Vecis kļuva rosīgs. Paegles rikstīte viņa rokā drebēja un locījās. Viņš sataustīja balto astru auklu un vilka abām ro-

kām. Izlēca no ūdens pilnā, piltuvei līdzīgā, āliņģiša skaists asaris, zilgani melnu muguru, zaļgani tīģerotiem sāniem, uguns sarkanām spūrām, un atkritis no āķa mētājās pie makšķernieka kājām. Vecis ilgi taustīja ledu ar saviem likajiem pirkstiem, līdz lomu sataustīja. Satvēris zivi, viņš to iesvieda lādītē, uz kuŗas pats sēdēja, tad ar kāju pameklēja, kur āliņģis un ielaida tajā makšķeri no jauna.

Runāt vecais acīmredzot negribēja un Krasts arī neuzbāzās. Viņš devās taisni ezeram pāri atpakaļ.

Atgriezies pret sauli, viņš juta spēcīgu siltumu sejā. Un pametis mirkli uz sauli, redzēja, cik augstu tā. Reizā viņš arī uztvēra pāri ezera krasta priēžu galotnēm egļu kalnu. Savādi, ka ezeru no turienes nekad viņš nebij redzējis. Varbūt arī bija redzējis, bet domājis, ka tur kāda klājāka vieta sūnakli un nebij piešķīris nekādas ievēribas. Varbūt egles pilnīgi aizsedza skatu. Varbūt ezermalas koki bij par lieliem. Ja tā, tad viņš atcirtīs gar ūdeni garākās priedes. Un pretī mājas augšstāva logiem nolaidīs dažas egles, lai skatu uz sūnakli nekas netraucētu. Tas būs liels jaukums, redzēt pa logiem ezeru tur lejā...

Steigšus Krasts devās atpakaļ uz darba vietu. Viņš vēl gribēja pārmit pāri vārdu ar sievas tēvu un tad steigties uz mājām, lai pārgērbtos un cilpotu uz staciju. Nu jau pulkstens bija divpadsmit. Četros gāja vilciens uz Rīgu.

Kalnā ticis Krasts vērās atpakaļ uz sūnakli.

Egles, tikai egles bija vainīgas! Ja starp zariem pavērās kāda sprauga, pat pie zemes stāvēdams varēja redzēt zemo priedišu sirmumā gaišu ledus strīpu. Uz šīs strīpas bij pat skaidri redzams tumšais makšķernieka stāvs. Nu viņš cirta atkal jaunus caurumus. Kad labi ieklausījās, bij pat sadzirdams savāda, ēveles šņākoņai līdzīgais troksnis.

Kas te šodien notika? Kamdēļ viņš bij tik romantiski noskaņots?

Par savu atradumu Andrānam ne vārda nebildis,

Krasts atvadījās un laidās pa dienvidu nogāzi lejā. Steigā viņš nemaz neatskārtā, ka ir jau pusdienas laiks un ka tūlīt arī sievas tēvam jānāk uz mājām.

VIII.

[abi bij tā braukt vilcienā, bez kādām mantām, bez kādām klapatām. Rokas mētela kabatās. Sēsties uz kuŗa sola gala vēlies, maini vietu kad gribi, visur tu esi pats ar sevi, nekas aiz tevis nepaliek. Vai tikai senajam grieķu gudrajam nebija taisnība, ka vislaimīgākais tas cilvēks, kam vismazāk vajadzību? To jau Krasts pa daļai bija izjūtiš tur Rozās dzīvodams, kur viņiem abiem ar sievas tēvu vairāk mantas nebija, kā zāģis, divi cirvji, velt divām maiņām, dažī pāri zeķu un dūrainu cimdu, tabaka un sērkociņi. Par labu maksu Rozu saimniece, — neraugoties uz visu viņas nīknumu pret jaunsaimnieku sugu vispār, un pret tādiem kungiem kā Krasts sevišķi, — tomēr labprāt viņus apmazgāja un aplāpīja, kā arī cēla kārtīgu ēdienu galdā, noteiktā laikā. Viņiem nebija nekādu rūpju, kā vienīgi par savu darbu, par saviem locekļiem, par savu labsajūtu un veselību. Un tomēr... Tagad nebija vairs tie laiki, kad cilvēks varēja dzīvot mucā un ar plaukstu nodzerties pie avota. Tagad jau ar pirkstiem rādīja uz tādiem, kas dzīvoja gluži pieklājīgā istabā, bet tikai atteicās no dažām dzīves ērtībām, — neāva kājas, nemazgājās, cepures vietā valkāja lakatiņu, kā to darija kāds Rīgas mākslinieks, par to ievākdams daudz naudas. Tagad visi filozofi, vientuļi, pravieši un svētie izgāja uz to, lai pēc iespējas vairāk gūtu pasaulīgu labumu. Tagad bija arī tā, ka neskatoties uz lieliem neizmantotiem zemes gabaliem laukos un pilsētās, cilvēkiem zemes bija par maz, un katrs drebēja par savu hektaru vai metru. Nabaga Diogenam tagad nebūtu kur novietot savu tukšo vīna vāti. Viņam ar to vajadzētu bez apstājas

velties un līdzināt Latvijas sliktos lielceļus, ja viņam vispār būtu kaut kas vēderā, no kā parasti nāk miesas un gara spēki. Bez tam, tāda mucas filozofija noderēja tikai cilvēkiem, kas nebij saistīti ne ar tēvu, ne māti, ne ar brāļiem un māsām, ar sievu un bērniem. Cilvēks, kam bij kāds pienākums pret tuviniekiem, pret sabiedrību, nevarēja list mucā un smaidīt par nicināmo dzīvi, kas kūšāja visapkārt. Kaut no kurienes taču vajadzēja nākt tam maizes kumosam, ko ēda kāds, kas nekā nestrādāja. Visam vajadzēja izaugt no zemes. Nekas nekrita no gaisa, izņemot ūdeni. Bet arī tas nebij visai derīgs dzeršanai. Bija tā, ka katrs cilvēks pasaulē pūlējās vairāk citu, nekā sevi labā. Pat viņš, Indriķis Krasts, atrazdamies dzīves sākumā un vilkdams pirmos salmus savai ligzdaī, vismazāk domāja par sevi pašu un par šodienu. Visumā viss tiecās uz nākotni. Nebūtu viņam sievas un bērna, viņš skatītos pasaulē ar pavisam citādām acīm. Sieva un bērns ir cilvēces nemirstība un cilvēka nākotne. Atņemiet cilvēkam nākotni, atņemiet viņam iespēju pūlēties citu labā, un viņš kļūs dzīves invalīds. Pasaules telpā taču nebija neviena puteklīša, kas kaut kur netiektos. Un viss izgāja ne vis uz to, lai saglabātu sevi, bet gan lai rastos kaut kas jauns. Acumīklis, tūkstots gadu, miljons gadu — laiks te nekrita svarā...

Rīga!

Izlauzies cauri šaurajām, ļaužu pārpilnajām stacijas telpām, Krasts izgāja pilsētā un nogriezās uz Marijas ielas pusi.

Cik sveša viņam bija kļuvusi pa šo īso laiku tāda pilsētas steiga! Likās, ka šīs ļaužu straumes, kas plūda uz visām pusēm, gan ar tramvajiem, gan autobusu, ormaņiem un taksometriem, bet visvairāk kājām, — dzen kādi svarīgi pienākumi, kam nedrīkst neviens pretoties. Likās, ka katra nokavēta sekunde te ir neizpērkams grēks. Bet tas nebij nekas vairāk, kā pilsētas ritms, viņas mazliet dejojošā ikdienas gaita. Te visur valdīja noteikts vidusmērs. Ne par lēnu, ne par ātru! Kas skrēja, vai kas netika līdz, — aprūti-

nāja satiksmi. Krasts zināja, ka šie paši cilvēki, kas te skrēja kā sadeguši un mūžīgi kaut kur steidzās, varēja stundām ilgi sēdēt, iegriezušies kādā restorānā vai kafējnīcā, varēja omulīgi iekšus tīt un tērzēt veikalu telpās, valsts un pilsētas iestādēs. Vienkāršas sievas, nējauši satikušās, pierāvās pie māju mūriem un izpauda viena otrai savas bēdas vai priekus ilgās runās. Lepni gērbušās dāmas, apaļas, pienbaltām sejām, asins sarkanām lūpām, velšus veldamās pa trotuaru, piepeši atkrita uz sola bulvāra malā un noplāpāja vairākas stundas. Pat jaunām, gaŗkājainām meičām bija laika diezgan. Vispār te laika bija daudz. Jeb vai tā trūka tam lielajam spēcīgajam vīram augļu kioskā, kurš ar lupatiņu rūpīgi pulēja katru ābolu, tā paceldams viņu vērtību vismaz par simts procentiem.

Bija jau puslīdz satumsis. Visur dega ugunis. Gaišs elektrisku sauļu mirdzums pāri ielām, gaiši veikalu logi, spilgti apgaismoti tramvaji un autobusi. Kur te cilvēks varēja atrast savu nakts mieru? Un šinī apgriestajā, neīstajā pasaulē, Krasts bija mitis ilgus gadus, nemaz nedomādams par tādas dzīves aplamību...

Griezīgi dūkdams un klabēdams pienāca trešais tramvajs. Krasts steidzās iekāpt.

„Kur tad? Kur tad!“ vāga vadītājs bīdīja viņu atpakaļ.

Kad tevi! Nebija ne prātā ienācis, ka šis gals bij tikai izkāpšanai. — Ko tāds provinciāls vairs zināja no lielpilsētas labierīcībām...

Minūtes divpadsmit vēlāk Krasts jau bija galā un piezvanīja pie Andrānu mājiņas durvīm.

Ielaida Aina. Viņa bij tik pārsteigta par vīra nējaušo ierašanos, ka aizmirsa pat apsveicināties.

„Uldītis gul,“ viņa tikai čukstēja, itkā ieteikdama izturēties klusi.

Bet kad no otras istabas iznāca māte un ar znotu sabučojās, tad arī sieva atjēdzās un krita vīram ap kaklu.

„Kāpēc tu nerakstīji, ka atbrauksi?“ viņa kratīja

ar pirkstu, otru roku cieši iekārusi vīra elkonī. „Mēs ar Uldi būtu tevi sagaidījuši stacijā.“

„Gribēji nejauši mums uzbrukt,“ māte piebilda, „bet ar to sev esi nodarījis lielu zaudējumu. Droši vien tu esi izsalcis, bet mēs nevaram tevi pacienāt kā nākas, jo mājā nekā stiprāka nav, un bodes jau cieti. Mums ir tikai maize, sviests un tēja. Saldu pienu jau tu necieni. — Ja, dievs vien zīm, kā jūs tur pārtieci tajos mežos, un ko ēdiat? Mēs jau aizvien te sēdēdamas runājam, sak nezi vis vai viss tā ir kā raksta...“

Aina vilka vīru uz otru istabu, kur baltā, redeļainā gultiņā gulēja viņu dēls.

„Nāc, paskaties!“ viņa teica.

Mazais gulēja cietā miegā. Pustumsā, viegli iegrimusi baltā spilveniņā, viņa sasārtusē sejiņa izskatījās bezgala skaista. — Aina, bez kādas vajadzības, mazo apčubināja, un ar lielu mātes lepnumu vaicāja:

„Vai nav izaudzis liels puisis?“

Krasts nespēja atbildēt. Viņa sirds bij pielijusi salda prieka tik pilna, ka draudēja plūst pāri, tiklīdz bildis kādu vārdu. Viņš saņēma mīlām rokām sievas galvu un piespieda sev pie krūtīm. Tā viņi palika labu brīdi savas laimes priekšā.

„Bet nu parādi man savas rokas,“ Aina beidzot gādīgi teica, un veda viņu pie lampas.

„Rokām nekas nekaiš...“

„Ai, ai, — kas par cietām delnām! Ar tādām rokām mani mazu apmīloja tēvs. Es tāpēc jutu cauri matiem šīs sacietējušās plaukstas, un mani bij tik labi, kā nekad. Nu tu esi īsts vīrs! Es gaidu tikai tā brīža, kad varēšu tev līdzās stāties un tev palīdzēt.“

„Paldies, Aina!“

Pa tam māte priekšistabā bija uzklājusi galdu un lūdza vakariņas. — Nu bija daudz ko runāt, daudz ko vaicāt un ko atbildēt, tā no vienas puses kā no otras. Līdz dziļai, dziļai naktij.

IX.

Andrānam neveicās darbs. Viņu traucēja vētrainas A dienas, kas uznesa lielus lietus. Vajadzēja atkal sēdēt mājā un slaistīties ap logiem, gaidot kāda gaišuma mākoņos.

Līdz tad kādā naktī laiks bij mainījies. Vējš piepeši bij atkal iegriezies ziemeļi, un kad Andrāns piecēlies ar plaukstu norausā rūts apsvīdumu, un piebāza acis pie stikla, — ārā bija sniegs. Bieza, balta sniega kārtā zem smagiem, ātri skrejošiem mākoņiem, kuŗos tomēr bija spraugas.

Nu vajadzēja pasteigties izmantot ragavu ceļu. Tūlīt viņš ies uz sudmalām un lūgs melderi, dot apsliktos kokus, bez kuŗiem pie būves vairs nebija darba. Ātri viņš nomazgājās, apģērbās. Saimniece jau arī šķindinājās pa virtuvi, sildīdama brokastu.

Saimniece. — Kā tā bija pārvērtusies, kopš Krasts bija prom! Andrāns viņas vairs nepazīna. Pie galda viņa runāja un smējās, kaut gan vairāk tikai ar seviēšiem. Bija tomēr redzams, ka viņai gribas ievilkt valodās arī viņu. Pa lietus dienām viņa šad un tad bij ienākusi kungu galā, kā viņa dēvēja saimes istabu, vienīgi, lai apvaicātos, vai Andrānam nav gaŗš laiks.

„Viņu moca sirdsapziņas pārmetumi,“ Vītols paskaidroja saimnieces izturēšanos, priecīgi acis mirkšķinādams, kad viņi bija vieni. „Es viņu sabiedēju. Kad Krasta kungs tai pašā dienā pēc viņas plosīšanās aizbrauca, es teicu, sak, skaties vien, ko tu tagad esi izdarījusi. Tu it ne par ko esi cilvēku tā sarūgtinājusi, ka viņš te vairs nespēj dzīvot. Sak vai tev vēlāk nebūs kauns, kad kapteiņa kungs būs saimnieks tur kalnā, labi satiks ar kaimiņiem, tikai uz mūsu pusi negribēs ne paskatīties. Vai tu domā, ka viņam tādi, kā mēs, vispārīgi vajadzīgi? Ja tikai vēlas, viņš var saieties ar melderi, ar mežziņi, ar skolotājiem, ar dakteri, varbūt pat ar mācītāju. Viņš ir izglītots cilvēks un var runāt ne tikai par lopiem un tīrumiem, kā mēs. — Tad viņa palika domīga un teica: Ja, bet ko tu tur sēdi cauras svētdienas un vaļas brīžus! — Nu es sa-

protu, tā ir tikai greizsirdība. Savā sirdī viņa nav nemaz tik ļauna. Viņa izskatās dusmīga, tiklīdz sataisa nopietnu ģīmi. To dara viņas acis. Viņa šķielē un tas bojā viņas izskatu. Es esmu pārliecināts, ka viņai nesāp tas, ka jums būs skaista divstāvu māja un jūs dzīvosit ērtāk nekā mēs; bet viņa nevar ciest, kad es skatos tādas mājas plānu un priecājos. Ej tu izdibini sieviešus, pie tam vēl tik vecus kā viņa!“

Kad Andrāns nekā neatbildēja, Vītols turpināja:

„Jaunākas piemērojas vīram. Vīrs tādas var uzaudzināt pēc sava prāta. Te, es redzu, būs jāmacās man viņu saprast, ja gribēšu dzīvot par saimnieku...“

Andrāns bija pabrīnējies par šī vienkāršā puīša saprātu. Patiesi tas tā varēja būt. Ne viņi bij ko vainīgi, ne Vītols, bet saimniece pati. Viņa bija dabūjusi jaunu vīru un nu cieta greizsirdības mokas. Viņai bija dusmas uz visiem un uz visu, kam vien viņas elks piedūrās kaut domās. Viņa bija greizsirdīga pat pati uz saviem zēniem, ja tie kādreiz ar viņu runāja, vai bija viņa tuvumā... Nekas! Tas pāries. Pamazām dūņas nogulsies...

„Redziet, kas nu atkal par ziemu!“ saimniece skaļi sauca, kāpdama pār augsto slieksni ar kūpošu kāpostu katliņu rokā.

„Ziema, tad ziema,“ Andrāns tikpat dzīvi atņēma, „bet ko ar viņu tagad var vairs iesākt? Šodien ir, — varbūt rītu vairs nebūs.“

Brokastu ēdot Andrāns ieminējās, ka šodien jāraugot kalnā dabūt nomaļus un dēļus no sudmalām, kas vajadzīgi pagaidu mājeles sienām, griestiem un grīdām.

Andrānam, un vēl vairāk Vītolam, par lielu izbrīnēšanos, saimniece bez apdomāšanās teica:

„Tad ņemiet mūsu zirgu un vediet.“

„Paldies,“ Andrāns atteica, „bet man jau melderis to apsolīja izdarīt ar savu zirgu. Man tikai būs jāpaddod ziņa.“

„Ļoti laipni no viņa, ļoti laipni! Bet citādi varējāt mūsu... Viņš jau dikā vien stāv.“

Varēja redzēt, kā Rozienei nemaz nepatika, ka

melderis aizsteidzies priekšā. Viņa taču ar to bija gri-
bējusi daudz ko griezt par labu, un nu tas nebija vairs
iespējams. Vītols to sajuta un nāca viņai palīgā:

„Bet kā būtu, ja mēs, kamēr Kapteiņa kungs pro-
jām, tos baļķus tagad norautu lejā? Jāpaskata tikai,
vai ceļam ir kāds pamats. Ja neķer kruvešus, tad tā
lieta var iet.“

„Izdarait gan tādu joku! Varbūt zēni arī var jums
palīdzēt. Ja ir meldeņa zirgs un mūsu bērnis . . . Šodien
jūs variet izbraukt vismaz desmit reižu. Vēl rītu, un
gatavs. Bez kādām talkām.“

Andrānam vairs ēst negribējās. Vītols steidzās sa-
kārtot ragavas. Kas zina, kur bij kūlenis, kur šļūce-
nes? Saimniece viņam stāstīja to un atkal to. Abi
zēni bij kā spārnos. Viņiem patika tāda izkustēšanās.
Kalns, sudmalas, un atkal kalns. Kraut dēļus, velt ar
bomjiem kokus, braukt. Tev vienā rokā groži, otrā
pātaga. Tu sēdi uz baļķa, slīdi pa slidenu ceļu un kapā
ar pātagu sniegu . . .

Drīz vien viss bij sameklēts un sakārtots. Visi
četri braucēji sakrita vienās ragavās, kā kuŗam paga-
dijās, un aizauļoja. Zīrgam skanēja iekšas. Tas nozī-
mēja, ka viņš nejuta ragavu aiz sevis. Tā tad ceļš bij
viegls.

Vispirms viņi brauca uz sudmalām, kur dabūja
otru zirgu un pilnus vezumus dēļu un nomaļu. Uzbrau-
kuši kalnā, viņi vezumus izkrāva pie būves un laidās
lejā ar baļķiem.

Sniegs par laimi nekusa. Laiks turējās piemācies
un ziemēlu vējā. Tā kā pilnā bija braukšana uz leju
vien, tad līdz vakaram daudz nekas vairs nebij palicis
pāri no tā koku daudzuma, kas bija nolemts dzīt uz
gateri.

Otrā dienā, jau no paša rīta, ziemēlos parādījās
zaļgana švītra pie debess malas. Laiks bij gluži rāms
un švītra tikko manāmi plētās platāka. Lēnām tā cēlās,
kļuva zila, tad tumši zila, un ap pusdienu jau pārkāpa
zenītu. Tad pēkšņi parādījās saule, spilgta un silta.

Strauji kusa. Strādnieki tomēr manījās. Un kad sniegam cauri sāka vērsties melni dubļi, viņi bija lejā ar beidzamiem kokiem.

Andrāns smaidīja. Ne mazāk laimīgs bija Vītols.
Cīk labi!

X.

Rīga struji plauka. Ne tādā veidā, ka būtu cēlušies R jauni nami, ielas paplašinājušās un laukumi. Gluži otrādi. Tika vēl jaukts un līdzināts, tika spridzināti mūri, gāzti fabriku skursteņi, jo bija drupu diezgan, ko vajadzēja novākt, pat pilsētas centrā, sevišķi gar abiem Daugavas krastiem.

Uzplaukumu varēja vērot no kustības uz ielām, no veikalu bagātajiem logiem, no iedzīvotāju izturēšanās, — kā tie ģērbās, kopās, liksmojās.

Bada spoks, kas visu kara laiku bija šur tur parādīies, komunistu valdīšanas laikā draudēdams pievākt visus tos, kam nebija uz laukiem radu-maizesražotāju, — bija padzīts un aizmirsts. Ļaudis ēda un dzēra atkal bez sāta. Bieži varēja redzēt cilvēkus, kas rokām airēdamies nekautrīgi stūma savu vēderu no viena restorāna otrā, no viena rauta uz otru. Pat dāmas, neraugoties uz modē nākušo slaido līniju, audzēja taukus zem padusēm un dubultus zodus; jo baudītajiem gardumiem taču vajadzēja kaut kur nosēsties.

Rīga bija kļuvusi par galvaspilsētu. Nu tās pilsoņiem arī vajadzēja izturēties savas mītnes un jaunā stāvokļa cienīgi. Bij jāpēta aroda literatūra, jāizzina, kā izturēties un kā ģērbties tādā gadījumā un kā atkal tādā. O, tā bija vesela zinātnes nozare. Nu vairs Jānis Stiprais nevarēja vienkārši pateikt Jēkabam Gudrajam: — Atnāc kādu vakaru pie manis paplāpāt. Mana sieva arī grib tevi redzēt. Tagad tādā gadījumā Jēkabs Gudrais saņēma pa pastu sūtītu vēstuli, kas patiesībā

nebija vēstule, bet iespiests darbs. Uz brīnum laba papīra, kam malas bija apzeltītas, izmeklēti skaistiem burtiem tika vēstīts, ka Stiprais kundze un kungs lūdz viņus pagodināt, ierodoties tur un tur, tad un tad, uz glāzi tējas.

Ielūgtajiem tad nu vajadzēja zināt, taisni cikos viņi drīkstēja kāpt pār viesību mājas sliekšni, lai nebūtu ne par agru, ne par vēlu, un cik ilgi palikt. Vajadzēja zināt, kādā uzvalkā ap šo laiku drīkstēja ierasties kungs, kādā kleitā kundze. Vai dāma drīkstēja noņemt cepuri, jeb vai tā obligātoriski bija jāatstāj galvā...

Cilindrs, dažādas platmales, žokejcepures, lakkurpes un gaišas getras, fraka, ketovejs, smokings, žakete, medību un sporta tērps, — tā tagad bija kaut cik pieklājīga vīrieša garderobe. Valsts vai pašvaldības ierēdņi, kuriem vajadzēja iztikt vienīgi ar tiešiem ienākumiem, varēja šīs apģērbu kļaušas pildīt tikai ar mokām, atraujot daudz ko savam garīgam cilvēkam. Bet nedrīkstēja aizmirst savu stāvokli un apvainot to sabiedrību, kurā bija jāgrozās.

Vēl grūtāk nesamas šīs drēbju nastas bija studējošās jaunatnes tēviem, kam līdz ar pirmo lekciju naudas iemaksu augstskolas kasē, vajadzēja pasūtīt dēlam arī pirmklasīgu fraku, pie vislabākā skrodera. Jā, dēlu izlaist augstskolai cauri maksāja bargu naudu.

Visi tomēr centās bez kurnēšanas; jo upurus nest jaunās valsts labā nebij grūti...

Dāmas, ilgu laiku gadus tikko kailumu varējušas apsegt, tagad ģērbās un posās pēc visjaunākās Parīzes modes. Īsās zīda kleitiņas, ar un bez piedurknēm, sniegdamās tikai līdz ceļiem, brēktin brēca vissmalāko zīda zeķu, kurām vajadzēja būt miesas krāsā. Jo kājām vajadzēja saskanēt ar rokām un ar dziļo muguras vai krūšu izgriezumu, kā to kuŗu brīd mode prasīja.

Ne tikai manufaktūras veikalu pārdevēji, — visas sabiedrības dāmas, ierēdnes un studentes zināja visus audumus vārdā saukt un minēt viņu labās un sliktās īpašības. Vesels leksikons visvisādu vārdu un terminu,

ko neieinteresētām nāktos grūti galvā iekalt, katrai dāmai šķita jau šupulī ielikts. Tāpēc arī viņas reti kad grēkoja apģērba ziņā, mācēja viesus uzņemt, viesos iet, smaidīt, pieklājīgi sēdēt, dejot, ēst, un, varbūt, arī gulēt.

Īsi apcirptie mati, kas pat vecas kundzes darīja līdzīgas astoņgadīgiem zēniem, tika rūpīgi cirtoti. Attīstījās frizieru māksla.

Kosmētiskie kabineti gādāja par to, lai dāmas nenovecotu. Bez žēlastības tur tika apstrādāta seja, kākls, rokas, — viss, ko varēja aizsniegt vīriešu un vēl vairāk sieviešu skati, tika balsināts, sārtots, stiepts un mīcīts, neizslēdzot pat operācijas, ja tās bija vajadzīgas. Visas īpatnības sejā tika dzēstas. Cilvēkam vajadzēja ieiēt vienā zināmā, laikmeta gaumes izstrādātā tipā tāpat kā viņa apģērbam. Sievietes sejai, notālēm skatoties, vajadzēja būt — mazas cepurītes ierāmētai, iegareni baltai ripai, ar sarkanu šķiedumu lejas daļā, un diviem melniem uzaču spārniem augšdaļā. Pārējais pagaidām nebija svarīgs. Tikai tuvāk nākot iznira dzeltenas, kastaņbrūnas, vai melnas matu cirtas, ausu galiņi ar mūžīgi drebošiem auskariem, piere, acis, deguns, vaigi, zods. Viss it kā apputējis, kaut gan gaišs un smaržojošs.

Kafejnīcas bija zināmos laikos pārpildītas. Kungi un dāmas dzēra kafiju vai tēju, sūca caur salmiņu citronādi, ēda kūkas, smēķēja. Dāmu zēngalviņām tik labi piestāvēja cigaretes. Pie tam šis smēķētājas ar lielu veiklību prata nostādīt rokas tādās pozēs, ka lai kristu acīs viņu labi koptie, mandeļveidīgie, rožaini nolakotie nagi.

„Kā Vakareiropā!“ sajūsmināti iesaucās tie, kas bija kādreiz apmeklējuši Berlīni vai Vīni, lai lēti iepirktos.

Rīga lieliski plauka!

Operas un teātru pirmizrādēs publika sāka nākt attiecīgos vakara tērpos. Tie, kam nebija tik daudz pie rokas, kas alka tikai mākslas, jutās neērti. Viņu pieklājīgās drēbes izskatījās tik nabadzīgas, ka vajadzēja

sevi atbīdīt uz tālākām izrādēm, lai neizskatītos pēc demonstrācijas.

Bet paraugies tikai teātru programmu sludinājumu daļā. Vai tur un tur nebij dabūjamās drānas un gata-vas drēbes uz izmaksu? Lūdzu! Pāris latu mēnesī, un tu tieci visiem līdz. Šifoni, etamini, pani...

Ne tikai drēbes, — uz izmaksu tika piesolīti foto aparāti, putekļu sūcēji, virtuves piederumi. Laikraksti bij pilni ar mēbeļu piedāvājumiem. Par nieka mēneša maksām varēja ņemt veselas dzīvokļu iekārtas, automobiļus, jachtas...

Tikai ņem, pamazām kārto maksājumus, un tu esi lieliski apģērbies, tu dzīvo lepni iekārtotā dzīvoklī, tev ir pat savs sporta auto. Tūū! Tūū! Visi uz tevi raugās ar cienību. Un ja tev vietā kaut kā misējas, tu otrā dienā vari dabūt citu, labāku, jo tev ir draugi un draudzenes iespaidīgās sfērās.

Attīstījās sports. Jaunatne zināja, cik svarīgs faktors veselības uzturēšanā bij kustēšanās tīrā gaisā, un katru svabadu brīdi izlietoja lietderīgi. Veclaicīgā braukāšana ar velosipediem pa Latvijas lielceļiem, tika atzīta par nevēlamu, jo tā maitāja krūšu kurvi. Tagad visa pasaule piegriezās tikai tādiem sporta veidiem, kas bija tuvi olimpiskām spēlēm, kas attīstīja vienmērīgi visas ķermeņa daļas, spēcina, darija cilvēku veiklu un apķērīgu. Sacikstes. Rekordī. Latvijas rekordī, Eiropas un pasaules rekordī. Bokss, dižciltīgais bokss. Futbols. Diskobols. Hokejs. Teniss. Airēšana. Skriešana. Soļošana. Augstlēkšana. Tāllēkšana. Šķēpa mešana.

Attīstījās visādas sporta komandas, pulciņi, ar politisku nokrāsu un bez. Skauti. Gaidas. Vanagi. Vilcēni. Vīriešiem ieradās pie angļu jūrnieku fasona cepurēm visādas kokardes, pie krūtīm visādi žetoni. Uz ielām redzēja jauniešu grupas vienādos tērpos. Prieks bija vērot!

Tika piegriezta pelnīta ievērība arī dejai. Ne tikai jaunatne, — veci kungī un pusmūža dāmas nevarēja iztikt bez šīs dailās mākslas, jo taisni viņu stīvajiem

kauliem un sastigušajām asinīm tāda straujāka pakustēšanās nāca par labu.

Vairāki dejas profesori, centīgi latvju jaunekļi un izbijuši Latvijas muižnieki, ņēmās vaiga sviedros, lai apmācītu lielo dejas draugu armiju, vismaz tiktāl, ka tie pieklājīgi prastu dejojot sezonas galvenās dejas.

Labākos restorānos, kur vien noteikumi to ļāva, tika sarīkotas pēcpusdienas tējas, kurās dejoja. Te dāmas šaurā, izlasītā sabiedrībā, varēja labi izrādīt savas garderobes, un kungi savu prasmi labā toņa pielietošanā.

Tomēr īstais dejas laiks bij vēlā naktī. Bij atsevišķi lokāli, kur notika tā sauktā — deja publikā. Modernā horeografija bij pieticīga. Viņa zināja, ka restorānos ir daudz publikas, bet maz telpas, un reducējās tādā mērā, ka tagad viegli varēja iztikt ar tām nedaudzajām spraugām, kas pavērās starp viesu galdiņiem un krēslu starpām. Jā, gadījumā kungs un dāma piecēlās, pastuma savus sēdekļus drusku sāņīs, izdejojās un — turpat atkal apsēdās.

Bij arī tādas vietas, kur godīgi vīri neņēma savas sievas līdz, un uz kuriem godīgas sievas nesevoja saviem vīriem. Tās bija lepnās dejas grīdas kaut kur apakš zemes, zem lieliem namiem, svētītu stūrakmeņu tuvumā. Bāri. Bārdāmas. Atsevišķi kabineti. Džess. Visādi ārzemju vīni un liķieři. Dienvidu augļi. Portugales austeri. Te cilvēks, kam vieglāks raksturs, viegli varēja vienā naktī notērēt vairāk, nekā mēnesī spēja nopelnīt, un kaut viņš arī būtu pats finanču ministrs. — Tomēr arī te netrūka publikas; jo Rīga plauka.

Lielā pasaule satikās rautos, pie ministriem un ārvalstu legācijās, bet reizi gadā pie valsts prezidenta, Rīgas pils baltajā zālē. Nebeidzama automobiļu virkne. Dārgi kažoki. Zīds. Brilljanti. Ordeni. Visādas zvaigznes, dažādi krusti. Tīksmināšanās. Apbrīnošanās. Skaudība.

„Velnš lai parauj! — te jau saaicināti visādi: profesori, diriģenti, rakstnieki, aktieři... Iedomājaties, direktora kundze, — pat aktrises!“

Vīriešiem bij labi. Fraka palika fraka, ja to arī uzvilka ik vakara. Dāmām turpretim rūpju bija diezgan, kā nākošam rautam dabūt jaunu tērpu. Tas maksāja sirdēstus, asaras, nervus, bet par visām lietām naudu, ko vajadzēja gādāt vīram. Un atmaksa par tādu uzpurēšanos nāca parasti vēlu, — vai nu ieslodzīšanas vai nāves gadījumā. Tika vīrs centrālcietumā, — viņu nožēloja radi un paziņas, vainu uzkraudami sievai, kuŗa cēlusi degunu pārāk augstu un nezinājusi robežas savai izšķērdībai. Bet ja viņš mira, tad pati sieva viņu pagodināja, laikrakstos ievietodama trīslejīgu sludinājumu, ka miris viņas gādīgais vīrs. Taisni tā: — gādīgais vīrs.

Vidus šķiras, kam nebij pieejas lielajos rautos un banketos, ģērbās un liksmojās pēc savām spējām. Dzimšanas dienas. Vārda dienas. Mazi amata vai laulības svētki. Aizvien gadījās kāds iemesls kafijai vai vakariņām. Aukstais galds. Sivēna cepetis ar kāpostiem. Dzidrais. Alus.

Krasts, laiku pabijis lauku tīrajā gaisā, un atgriezies uzplauktošās Rīgas atmosfērā, jutās kā noreibis. Kā noreibis un reizā atsvaids; jo nu viņa skats bija daudz asāks. Kur vien gāja, kur pagriezās, visur viņš atdūrās pret pārmērībām, bet vēl vairāk pret kliezošām dzīves nepilnībām. Vajadzēja tikai paskatīties mazliet dziļāk...

Kur tad palika tas ļaužu vairums, kam nebija ne rautu, ne dzimšanas dienu? Kuŗi zināja tikai to bēdīgo faktu, ka viņi dzimuši, un ka viņiem šī dzīvība jāaiznes līdz kapam? Vai kāds par tiem domāja? Vai paskatījās, ko tie ēd, kā ģērbjas, kur gul nakti?

Neraugoties uz to, ka zeme bija izpostīta, ka visās malās vajadzēja celt un veidot, daudzas rokas tomēr gulēja klēpī. Ne aiz laiskuma, bet aiz tā iemesla, ka nebija kas šīm rokām gādā darbu. Nebij plašu plānu. Nebij iniciatīvas valsts apmērā. Trūka kopības sajūtas.

Un kur tad palika gars, augsti teiktais un slavētais nacionālais gars, kam Latviju vajadzēja pacelt goda vietā pie vecajām un lielajām kultūras tautām?

Tas urbās kaut kur dziļi, dziļi zem šīs strauji plaukstošās Rīgas mūrīem, kā klusi irinošs zemesvēzis; tas laidās pāri jumtiem, kā žēli čiepstošs zvirbulis.

Vai kāds juta ko zem mūrīem? Vai kāds dzirdēja kādu skaņu galvaspilsētas dunoņā?

Varbūt tikai kāda bāla meitene, vai sapņotājs zēns, kādā klusākā parka stūrī.

Otrā daļa.

I.

Rīgā Krasts ik dienas apvērtēja draņķīgo laiku, iedomādamies, kā tagad izskatās tur Rozās un kā viņu kalnā, kur vajadzēja strādāt tēvam. Nebij vēl nevienas lāga dienas bijis. Un tā viņš nodzīvoja pilsētā daudz ilgāk, nekā turpu braukdams domāja. Arī sieviešiem patika, ka viņš neskrēja tūlīt atpakaļ.

Krastu un visu ģimeni ļoti apmierināja, un pat iepriecēja, tēva vēstule, ar kuŗu tas ziņoja, ka īsajā sniega cēlienā, divās nepilnās dienās, koki novesti pie gatera, un kā tas izdarīts...

„Tur ir notikuši tīrie brīnumi,“ Krasts iesaucās, vēstuli lasīdams. „Iedomājaties tikai: saimniece, kuŗa pret mums nebij visai laba, pati piedāvājusi zirgu! Pat savus zēnus sūtījusi palīgā! Tas taču ļoti mīļi no viņas.“

Viņus apmierināja arī vēsts, ka pagaidu būve, pēc dēļu saņemšanas — par ko paldies melderim — un pēc skrūvbeņķa un darba lietu pienākšanas, tuvojoties gatavībai. Patiesībā būtu jau gatava, ja nebūtu iznākusi kavēšanās ar juntu. Andrāns nebij iedomājies, ka eglēm kamara atlec tikai gramzdu laikā, tāpat kā visiem kokiem. To sagaidīt nebij iespējams. Viņš bij izskraidījies skaidu meklēdams gan šur gan tur, līdz beidzot vajadzējis jemt papi, kaut gan tā tagad neesot biezāka par ietinamo papīri... Nu ja. Vispirms taču vajadzējis junta virs galvas, tad tikai varējis domāt par strādāšanu pie skrūvbeņķa.

Zinādams, ka tur Tiltēnē viss kārtībā, un ka viņš tur pagaidām puslīdz lieks. Krasts bij nolēmis palikt Rīgā, līdz iestājas pilnīgs pavasaris.

Viņš apmeklēja dažus pazīstamus, itkā atvadāmajus; jo nu jau viņš brauca prom uz visiem laikiem. Cik žēl! Vai nebūs garlaicīgi tādā peklē? Vai tas rentēsies? ...

Krasts aizgāja uz Zemes ierīcības komiteju, kur viņam pateica, kas tālāk darāms, lai iestādēs nostiprinātu piešķirto zemes gabalu. — Viss tā sakot gāja automatiski. Noteikta takse par būvkokiem, zināma izpirkšanas maksa, ko viņam, kā atbrīvošanas kaŗa dalībniekam un invalīdam, var atlaist vai samazināt uz pusi pirmos sešus gadus, skatoties pēc tā, par cik procentiem viņš darba spējas zaudējis, tad zināmas nodevas turpmāk katru gadu, pēc katrreizēja lēmuma. Viņam nebij vairs ko bēdāt. Centrālās komitejas lēmums bija galīgs. Lai nu tikai mierīgi gaŗda, kamēr Zemkopības ministrija izstrādās izpirkšanas liguma projektu.

Tā tad viss bij kārtībā. Meŗa viņam nebij varāk kā pusotra hektara; jo sūnakli taŗu nevarēja ieskaitīt meŗā. To viņš dabūja virs normas. Būvkoki bij reģistrēti un apvērtēti. Par tiem, ko izlietās būvei, viņam bez ŗaubām nāks četras piektdaŗas liels atvilkums, kas paliks uz kājas, par tiem būs jāsamaksā pilna takse, pārvedot parādu ilgtermiņa kreditā. Likums par meŗu vērtēšanu. Ceturtais pants.

— Jods viņiem varēja izsekot, visiem ŗiem likumiem, papildinājumiem un piezīmēm, kur viens pants līdzinājās otram, kur lietas griezās un grozījās gan ŗā gan tā, lai samistrotu visu tādā mēŗā, ka tikai jurists varēja izpīties no cilpām, ja gadījās kādi sareŗģījumi.

Nu jā. Viens Krastam palika skaidrs, ka viņam nav ko baidīties no senāta, kas katru lietu varēja uzraudzības kārtībā atcelt. Viņa objekts nebij strīdus priekŗmets, un tas nozīmēja, ka viņam var novēlēt tikai daudz laimes un izturību smagajā darbā.

O ja. Izturības viņam pietiks. Nu jau nāca pats interesantākais. Un interese bija katras izturības pamatos. Māju celŗšana, lauku plēŗšana, plāvu līdzināŗšana un atūdeņoŗšana ... Un savādi, ka viņš nekad nedomāja par to, vai pūles un ieguldītie līdzekŗļi kādreiz atmaksāties. Viņš rīkojās kā bagātnieks, tā sava spēka, kā

naudas pielietāšanā, kaut gan viņam nebij pārāk daudz abu šo lietu, sevišķi pēdējās. Tāpat visai labi viņam negāja ar veselību. Laika maiņas aizvien lika sevi just, un kāja ik gadus nāca kaut kur vaļā, jo miesā vēl šur tur slēpās neizjemtas metālu un kaulu drumslas.

Bet ko tur nu gausties!

Bija cilvēki, kas staigāja apkārt bez rokas, bez abām rokām. Dažam nebij kāju. Acu gaismas nebij. Prāts bija maitāts. Milijoni gulēja kapos. Kaut kur mežos un mukulajos saule un lieti balināja tūkstošus ģindeņus vēl šodien. Karš aizvien aiz sevis pameta kroplu barus, vaidus un asaras, uzvaras maršu apstārotus. Krasts personīgi nebūt nevarēja sūdzēties.

Šad un tad viņi aprunājās, apskatīdami savas mantas, ko varētu laist uz „Vako“. Ja ko tad viņi varēja pārdot? Kas viņiem bija lieks? Vienīgi dažī veci un smagi krāmi, kuŗi nesezda transporta izdevumus, no Andrānu vecās saimniecības. Krastam viss bij sagādāts pēc kara, kad viņš vēl ņēma savu virsnieka algu. Viss bija tāds, kas derēja arī tur, jaunajā mājā. Vienkārša ēdamistabas iekārta, divi gultas, kumode, drēbju skapis ar spoguļa durvīm, ducis veclaicīgu, varbūt no kādas pils uz krāmu veikalu pārceļojušu, labu krēslu. Tas bija viss. Daudz kā vēl trūka. Tā, piemēram, līdz ar jauno māju, Krasta istabiņā vajadzēja iebūvēt ērtu grāmatu plauktu. Līdz šim viņa bibliotēka gulēja apvazātās kastēs, jo nebij varējis atrast pēc sava prāta skapja.

Palaiduši dažas vēstules šurp un turpu, tā Andrāni kā Krasti nolēma, ka nekas nav pārdodams, kas kaut cik vien varēja noderēt jaunajā dzīvē. Un viss nodevēja. Nolēma arī, ka pagaidām mantas atstājamas dzīvoklī, dzīvoklis aizslēdzams un nododams augšstāva īrnieku pārziņā.

Pēdējā vēstulē Andrāns bija arī ziņojis, ka varbūt brauks Vitolam līdz uz Leišmali, kur viņi abi cerēja nopirkt pa labam zirgam, par lētāku naudu, nekā uz vietas, ja vispār uz vietas bij kāds zirgs dabūjams. Tas nu bija nepieciešams, un tam būs kur palikt, kaut arī vēji pūstu jaunajai kūtij cauri. Bet gan jau kaut

kā iztiks arī viņi paši, kūtiņas otrā galā, kamēr jaunā māja nāks gatava. Vismaz kamēr tai uzliks jumtu, saspundēs grīdas un griestus, aizsitīs šķērssienu, ielikts logus un durvis. Sanaglos pagaidām kādu galdu un uzliks uz krusta skrāģiem. Uztaisīs lāviņas kur gulēt, soliņus uz kā sēdēt.

Andrāna skrūvbeņķi un zaļo darba lietu lādīti Krasts bija nosūtījis jau uz Rasu tūlīt otrā rītā pēc iebraukšanas Rīgā. Nule, kad brauks paši, galvenais,— jāved abas govīs. Tad jāsatāisa drēbju un veļas nostas, virtuves un galda trauki. Uldīša ratiņi jāņem līdz. Sanāca jau diezgan liela bagāža. Jā, un modinātājs pulkstenis kad tik neaizmirstas! Jo Aina pirmajā laikā nemācēs tik agri celties, cik tas uz laukiem vajadzīgs.

— Un tad bij pienākušas siltas aprīļa dienas. Laikraksti minēja, ka Daugavā jau ledus sakustēties tur un atkal tur, ka kuŗu katru brīdi sagaidāma tā iziešana jūrā. Ziņoja, ka meža zosis jau atgriežas un sniega vairs nav visā valstī, izņemot mežus un Vidzemes augstienes ziemeļu piegāzes. Tad arī Krasts posās un mudināja sievas uz braukšanu.

Māte uzņēmas gādību par lopiem. Viņa ar savām abām raibaļām novietojās sarkanajā vāģī, ar kādiem tagad brauca pat smalki kungi uz Rīgas jūrmalu. Viņai bija lopiem barība līdz, un pašai ēdiens un adīklis. Krasts palīdzēja mātei aizvākties uz Ganību dambja sliežu laukiem, apgādāja viņu ar laikrakstiem un atstāja, novēlēdams visu labu.

Tai pašā dienā Krastam ar Ainu un mazo Uldi jau vajadzēja izkāpt Rasā, kur viņus sagaidīs tēvs.

Tā arī notika, Ne tikai tēvs bij stacijā pretim, bet arī Vītols. Viņi bija paredzējuši, ka nebūs iespējams vienos ratos novietot mantas un pašiem sasēst. Labi, patiešām, ka viņi tā bij apsvēruši to lietu. Nule viņi bez grūtībām sakravāja kastes un saiņus. Andrāns uzsēja ratu priekšā baltos ratiņus. Kravādamies vēl pa vāģiem, viņš teica, ar galvu pamezdams uz zirgu:

„Paskaties nu, Indi, kas par kaulu kambari!“

Krasts apgāja visapkārt jau no kārts atgrieztajam

pajūgam, kurā sēdēja Aina ar bērnu klēpī, paskatījās zirgam zobos, pataustīja kājas. Viņš prata vērtēt.

„Krietns lops. Tikai pavājš. Cik tad gāzi?“

„Divdesmit divi. Par galu būtu vajadzējis samaksāt otru naudu. To mēs daudz lētāk paši pieaudzēsim. Es jau nopirku auzas, un viņš, kamēr pie manis, jau kļuvis krietni vien gludāks. Lai ieturas, — būs vīram ko stiepties, kad sāksies darbi.“

Krasts iesēdās līdzās Vītolam. Viņi brauca.

„Un šitas atkal mans jaunais,“ Vītols pazemīgi teica, ar pātagu viegli uzšaudams mazajam melnītim. „Es uzstāju, ka vajadzīgs otrs zirgs, un dabūju savu. Tā taču nevar dzīvot. Nu varēs i laukus kaut cik apstrādāt, i ziemā kaut kur peļņā pabraukt. Nu jau pati arī drusku tā kā par cilvēku sāk palikt. Puikām līdz šim bija sava galva. Nule Jēkabu sola par aŗāju, un Pēterim vajadzēšot iet ganos. Izgājušo vasaru viņa taču sēja govis ķēdē, un cūkas turēja aizgaldā, vai izlaida pa reizai ābeļdārzā. Vai tas izskatās pēc lielas mājas?“

„Tā tad jūs tagad esiet puslīdz apmierināti?“

„Pagaidām jā. Pat ļoti. Un zināt kamdēļ? Tamdēļ, ka mana sieva kļuvusi labāka. Ne pret mani, bet pret pasauli. Man nepietiek, zināt, ar to vien, ka kāds cilvēks pret mani vienu labs. Es jums nevaru pateikt, kā tas ir, — bet man bieži bija bēdīgs prāts, kad mēs tā visi kopā bijām, tur lielajā istabā... Nu es brīžam jūtos atkal tik pat labi kā toreiz, kad karojām.“

„Jums karā patika?“

„Nevar teikt, ka būtu patīcis. Bet tev vajadzēja iet, un tu gāji, atpakaļ neskatīdamies. Un kad labi veicās, bija skaisti. Tu varēji, tā teikt, ar savu krūti kaut ko izdarīt. Bija tiešām lieliski brīži. Es, piemēram, nekad neaizmirsīšu tā rīta, kad pēc sīvām nakts cīņām Torņkalnā jūs mūs aprājāt. Mēs, muļķa puikas, uzvaras skurbumā, zobojāmies par kādu ienaidnieka kareivī, kurš gulēja augšpēdu pašā ielas vidū, savu asiņu peļķē, vaļā acīm.“

„Nesmejaties draugi, tā guļ tikai varoņi!“ jūs pateicāt un aizgājāt.

„Es tāda gadījuma neatceros,“ Krasts smaidīdams sacīja.

„Kur jums tādus sīkumus atcerēties. Bet mēs palikām kā uz mutes sisti. Mēs bijām slapstījušies aiz ēku stūriem, namu vārtos, virzījušies uz priekšu ar lielu apdomu. Bet viņš te bija kritis pašā ielas vidū... Un pirms mēs gājām tālāk, viens no biedriem pārklāja kritušā seju ar savu mutautiņu. Tad es domāju par jums, sak, lūk kur cilvēks, kam cilvēcība svēta!“

„Pareizi uztverts, kaimiņ. Cilvēcība! Cilvēcību mums jātur svētu. Dievība jau pati par sevi tāda ir. Ar to var blēnoties, pa svētdienām, kam tik; īstam cilvēkam ik dienas sevi jāmudina celties aizvien augstāk cilvēcībā.“

„Es arī domāju,“ Vītols priecīgs iesaucās, „ka dievu lūgt var tas viszemākais cilvēks; bet negrēkot, — to spēj tikai garā stiprais.“

„Tiesa, draugs! Bet runāsim labāk kaut ko citu. — Brīnišķīgi silts šitās dienas. Vai nē?“

„Silts gan. Vakar jau bij trīspadsmit gradu ēnā. Kur āriskāks, jau zāle dīgst. Būs varbūt laba vasara.“

Viņi uzbrauca uz celtuves.

Daugava saulē vizēja kā sudrabs.

II.

Aina bija nepacietīga kā meitene. Jau braucot tēvam vajadzēja stāstīt vienā stāstīšanā, un kad turvāk tika, rādīt kalnu, uz kuŗa vajadzēja pacelties viņu jaunajai sētai; bet kad bija iebraukuši Rozās, viņa būtu bijusi gatava tūlīt skriet turpu, lai redzētu pati savām acīm visu to, par ko bij tik daudz dzirdējusi. Tomēr šodien tas vairs negāja. Bij drusku jāpievācas, jāpaēd, jāiemidzī bērns, kuŗš visu ceļu stūrgalvīgi nebij gulējis, un nu jau kļuva gražīgs, apjaudis svešu vietu. Tikai kad ievāca istabā ratiņus un uztaisīja tajos vietu, viņš saldi aizmiga.

Roziene bij laipna un visādi izpalīdzīga. Jau sēsvīdū atbraucējus sagaidījusi, viņa Ainu tūlīt veda iekšā un tieši savā istabā.

„Nu man reiz būs savas slakas cilvēks, ar ko kādu vārdu parunāt,“ viņa teica, vai nu nopietni vai pa jokam. „Līdz šim es biju kā vārna starp pieciem vanaģiem. Ai, un tik sen vairs nav dzirdēts, kā tāds bērniņš raud.“

Ainai tika ierādīta gulta. Maisā jauni auzu salmi, palagi tīri, silta sega. Te šinī skapī viņa varēja nolikt veļu un mazā drēbītes. Vidējais plaukts bij atbrīvots viņai vien. Kaņamajā pusē bija vietas diezgan kleitīnām. Lai tikai nedomā, ka rītu vai parīt varēs jau tur kalnā dzīvot. Vēl būs visāds laiks: vēji, vētras un lieti. Iespējams, ka var vēl uznākt sniegs. Bij taču pieredzēts, ka sestā maijā, pa vecam, krita sniegs. Aprīlis bij tikai sulu mēnesis, vairāk nekas. Lai vīrieši dara kā viņiem patīk, un kā darbi to prasa, bet viņai te jāpaliek vismaz līdz pirmajam pārkonim. Tā mazā, ja ne sevis labā.

Tad vajadzēja iet saimes istabā, kur vīrieši bij samesuši visas mantas. Bet nu nebij vairs nekāda krāvāšanās. Ceļavīri droši vien nebij ēduši kā no rīta, un viņiem gribējās pusdienas.

Viens un divi saradās uz galda šķīvji, naži un dakšiņas. Vidū kūpēja liela māla bļoda ar dzeltenīgiem kartupeļiem, un uz kartupeļiem gulēja brūnas, aprasojušas sivēna ribiņas.

„Nemiet par labu kas ir,“ saimniece beidzamā apsēzdamās teica. „Būs reizā pusdiena i vakariņas.“

Patiesi, saule jau bij noslīdējusi labi zemu un sniedz, pa logu krīzdama, otru sienu. Viņi ēda ar lielu apetīti un trieca. Bija tik viegli, tik tīkami. Daudz jaukāk nekā kādā lielā mielastā. Kad bija paēsts, vīri saimniecei pateicās, bet Aina viņu apkampa un nobučoja uz vaiga.

„Veseli! Veseli ēduši!“ Roziene vēlīgi atņēma.

Tūlīt viņa sāka novākt galdu. Aina cēlās palīdzēt, bet tika laipni noraidīta. Viņa jau vēl gandrīz nezinaja, kā durvis attaisīt...

Vīriem bij bezgala daudz ko runāt, jo pa šo laika sprīdi bija daudz kas noticies, tā te, kā tur, Rīgā. Tika pārrunāts bijušais, un kad tas viss bij pārcilāts, — tad nākošais.

Nevarēja zināt, kad pienāks māte ar savām govīm. Drošības pēc ritu tomēr vienam vai otram būs jāaizbrauc līdz stacijai.

Nu, to gan būs jādara Andrānam; jo Krastam interesē redzēt, kas tur kalnā padarīts. Un viņam jāpārāda arī sievai visi tie jaukumi.

Brīdi sēdējusi un klausījusies vīru valodās, Aina cēlās un gāja uz savu istabu. Tikai tagad viņa juta, cik ļoti tomēr bija piekususi, kopš agra rīta atrazdamās ceļa uztraukumos, un viņu nakti labi negulējusi, tā paša ceļa nemiera dēļ. Kājas tīri ar vilkšanu bij jāvelk.

Atlaidusies uz ierādītās gultas malas un pievilkusi bērna ratiņus pavisam sev klāt, Aina sēdēja puszvīlus, kā svina pielietā, un domāja pavisam skumjas domas. Saule jau rietēja. Uz pretējās sienas zīmējās rožaini sarkans logs, ar kuplas mirtes ēnu. Tas likās tik nereāls arī tur, viņā sienā, kur rūtis gulēja gaišas vakara debesis.

Kā tas pasaulē bij iekārtots, ka vīrs sievu aizveda, kur vien tikai iegribēja. Viņa tam sekoja kā jērs, bez mazāko bailu. Un nu viņa bija šeit, pavisam drūmā istabā, tādā klusumā, ka varēja dzirdēt savu sirdi, un ik pēc pukstiena aizbrāzās ausīm garām smags asiņu vilnis. Bet viņa varēja būt arī kaut kur citur, pavisam svešā pasaules malā . . .

Aina nolika galvu uz spilvena un gaidīja brīža, kad nāks saimnieki, apmetuši vakara soli, lai varētu tiem teikt, ka vēlas gulēt.

Miegs tomēr bija stiprāks bijis par viņas vēlēšanos. Jo kad viņa uzmodās, kad ieraudājās puisēns, bij dziļa nakts. Viņa uztrūkās kājās, un nevarēdama ātrumā apjēgt, kas ar viņu notiek, sāka raudāt līdz ar bērnu.

Tad otrā istabā nočirkstēja sērkokciņš. Bij dzirdamas čukstošas balsis. Pavērās durvis un pa tām

ienāca saimniece, īsiem sarkaniem apakšsvārkiem, vienā kreklā, rokā mazu lampiņu.

„Jūs tik saldi gulējāt. Jūsu vīrs gribēja jūs modināt; bet mēs neļāvām. — Tagad, mīlā, apkopiet un pabarojiet bērnu, un tad liekaties pa īstam gultā. Viss, kas jums būtu vajadzīgs, ir tepat pie rokas.“

Viņa atstāja lampiņu uz krēsla, nolika līdzās sērkokciņu kastīti, un, novēlējusi labu nakti, izgāja.

Nu Ainai lielais smagums bija nost. Viņa apmierināja bērnu, izģērbās, nodzēsa uguni un apgulās. Tagad pa īstam, — viņa tikai domāja, un vairāk nekā.

Protams, ka ar tik vienkāršu domu galvā bija viegli atkal aizmigt. Kur gulēja vīrs, kur tēvs, — vai bij vēl vakars, jeb vai nāca jau uz rīta pusi, — to viņai nevajadzēja zināt.

III.

Krasts ar Andrānu piecēlās dienai svīstot, kā vienmēr. Nu nekas vairs nebij jārūnā, jo viss bij vakar izrunāts. Tagad vajadzēja tikai darīt kā bij lemts. Un Andrāns tūlīt jūdza zirgu, lai brauktu uz staciju; bet Krasts gribēja līdz brokastam, kamēr izgulēsies Aina, pastaigāt un palūkot, kā tur kalnā izskatījās.

Ļoti varēja būt, ka māte ar govīm pienāca Rasā tikai uz vakaru, vai pat tikai rītā; bet ja nu viņa bija klāt un gaidīja, kaut kur pie preču šķūņiem, un acis izskatīja gaidīdama? Ierēdnis tur Rīgas stacijā bij teicis, ka var paiet dienas divas, kamēr tāds vāģis nokļūst nozīmētā vietā. Bet var paiet arī tikai viena diena, un pat nedaudzas stundas, skatoties, kad attiecīgais sastāvs tiek izlaists uz līnijas. Un tāpēc labāk bij, kad Andrāns brauca jau no paša rīta. Tur stacijā tad varēja aprunāties, cikos pienāk no Rīgas puses tāds vilciens. Jo arī preču vāģiem taču vajadzēja ripot pēc noteikta saraksta.

Tagad, izvadīdams sievas tēvu, Krasts pamatīgi apskatīja zirgu, aizjūgu un ratus. Pirkums bija labs. Bet tas bij tikai nieks pret to, kas bij vēl gādājams, sakarā ar šo zirgu. Tur bija arkli un ecēšas, darba rati un ragavas, aŗamās sakas, ķēdes un virves un dzeņaukstes, apauši un iemaukti. He, he!

Kad Andrāns patlaban bija iegriezies olnīcā, no istabas iznāca Vītols. Pacēlis galvu uz debesīm un dziļi ievilcis elpu, viņš teica:

„Šodien būs atkal rāms, un varbūt vēl siltāks nekā vakar. Jāsakārtojas uz aršanu. Jāpamēģina ar divjūgu apgāzt kāds atmatas gabals, kamēr vēl zeme valga un nesazēlusi. — Bet vai zināt, ka jūsu kundzīte arī jau augšā? No pirmā miega viņa pamodās ap vienpadsmitiem naktī. Tad sieva izgāja pie viņas ar uguni. Mazais visu nakti gulēja mierīgi, un arī tagad vēl gul. Bet nupat, kad gāju priekšistabai cauri, redzēju, ka pašai acis platas. — Labrīt! es teicu...”

„Jāpalūko, kā viņai iet.“

„Darait to. Viņai viss vēl svešs. Varbūt celtos, bet nezina, ko uzcēlusies lai iesāk. Zināms, tur pat aiz durvīm jau ir manējā.“

Viņš izšņauca degunu, papriekšu vienu nāsi, tad otru, un aizgāja uz šķūni.

Krasts iegāja pie Ainas.

Kad nu viņa bij tik agri augšā, tad nevarēja taču pamest vienu un skriet uz kalnu.

Nemanot pagāja viss gaŗais rīta cēliens. Aina, kas vakar ar visu nogurumu tūlīt gribēja skriet skatīt jauno mājas vietu, tagad mierīgi kravāja no kastēm un no aizsaiņiem laukā traukus, naŗus, kaŗotes, lielus un mazus veļas gabalus, drāniņas, lakatus un gultas drēbes. Tur bija diegu spolītes, šķēres, gludeklis. Visu vajadzēja kaut kur novietot, un viss tas prasīja laiku. Vīrs viņai palīdzēja, cik varēdams un prazdams. Viņš arī pakavēja mazo, kas savos ratos sēdēdams, šad tad kļuva nepacietīgs:

„Mierā, mierā, runčukēn!“

Plašajā saimes istabā bērns izskatījās kā nieciņš, ko varētu pamest arī neievērotu, ja nebūtu tik miļš.

Kad nu viss bij daudz maz savests kārtībā, un Krasts Aina mudināja uz iešanu, — sāka suņi riet. Tad Aina pieskrēja pie loga un, sasitusi plaukstu, iesaucās:

„Govis!“

Ar to pašu viņa būtu metusies arī laukā, bet vīrs saķēra pie piedurknes.

„Neskrien! Suņi!“

Nu ja, — viņa taču bija vēl pavisam sveša. Vēl nebij pasviedusi maizes kumosa. Vēl nebij paspējusi apglaudīt. Suņi bez šaubām kļūtu viņai lielos, ja viņa viena izskriētu sētsvidū.

Tas nu bij vēl lielāks notikums nekā vakar. Ratus, kas tikko bija apstājušies, un kuņos sēdēja Andrāns ar sievu, un pie kuņiem, ragotās galvas grozīdamas, stāvēja divas skaistas sarkanraibas govys, piepeši apstāja visi sētas ļaudis. Kā no zemes izniruši visi muļās, apsveicinājās, gribēja kaut ko darīt, palīdzēt. Govis! Divas govys!

„Labdien! Sveiki! Sveika, māt!“

Krasts palīdzēja Andrānietei izkāpt no augstajiem ratiem. Vītols ar zēniem sēja govys vaļā, lai vestu uz kūti, kur jau vakar vakarā bij iedzītas jaunas cemma un pieliktas stipras kaņepāju saites. Andrāns jūdza zirgu nost. Bet Roziene veda viešņu istabā, gluži tāpat kā vakar Aina, gandrīz ar tiem pašiem vārdiem atkal apliecinādama savu prieku par sievieša cilvēka ierašanos. Jā, taisni nu tikai varēja runāt par sieviešu kārtu, jo Aina patiesībā bij vēl bērns, kaut arī nesa mātes vārdu. Nu tīrais bērns! Izgājušo nakti taču viņa bija raudājusi līdz ar mazo. . .

Andrāniete istabā tomēr nerima. Tikai kad bij kūti bijusi un redzējusi govys, labi piesietas, lieliem siena klēpjiem priekšā, — tikai tad viņa tālāko uzticēja tēvam un sāka gādāt pati par sevi.

Tāda nakts muldēšana, tāda steiga, tādas klapatas nebij vairs pa Andrānietes gadiem. Nu viņa bij pavisam slima. Ne tikai mocīja vecā pakrūtes vaina, bet arī galva sāpēja tā, itkā būtu uzmaukta kvēloša stīpa. Ne viņa ko ēdīs, ne dzers. Ieņems tikai savu

pulveri un liksies tūlīt Ainas gultā. Un gulēs tik ilgi, līdz visas likstas būs pāri. — Ak ja, — tikai abas piena kannas vēl vajadzēja no ratiem atvākt uz istabu! Četras reizes viņa ceļā bija dabūjusi govīs slaukt. Varbūt piens būs jau saskābis, tā šķelvinēts visu laiku, un salaistīts kopā no vairākiem slaukumiem.

Aina apguldīja māti, apsedza un izvācās saimes istabā, kur bija bērns un vīrs un citi mājas cilvēki, jau gaidīdami pusdienas.

Bet kad paēdusi viņa ienāca paņemt lielo lakatu — jo nu viņi ar Indriķi gribēja iet uz kalnu — tad māte bij vēl nomodā. Viņa vaidēja un lūdza nolikt tuvumā kādu trauciņu, gadījumam, ja dūša vēl vairāk sagrieztos.

„Dieva laime,“ viņa runāja vārgā balsī, „ka tēvs jau bija pretim, kad manu vāģi pielaida pie izkāpjamās vietas. Ko es būtu iesākusi viena ar abiem bailīgajiem lopiem. Nav jau kā vecas govīs.“

„Nu guli, mam, guli! — Izrunāsies kad celsies.“

„Nē, es nevarēšu aizmigt. To es skaidri manu. Man nav miera. Mani grūsta un šūpo, tikko acis aiztaisu. Esi tik laba un pameklē, — tur manā somiņā vajag būt allonālam. Divus graudiņus, drošības dēļ. . .“

Aina iedeva mātei vēl šo indi.

Un tad viņa gāja. Krasts zinoši lepns, viņa patīkami uztraukta, mazo Uldi paņēmusi uz elkoņa, un iekārusi lakatā, kā šūpolēs.

Kaut gan egļu kalnu varēja labi redzēt no Rožu sētšvidus un tas nebija tālāk par labu kilomentru, tad tomēr ceļš, pirmo reizi ejams, Aina šķita garš. Viņa ņēma bērnu gan uz kreisā elkoņa, gan uz labā, bet vīram nest nedeva.

„Tas neizskatās labi, kad vīrietis nes tādu nieku. Ja, kad viņš būs lielāks un varēs jau ap kaklu apķerties . . . Bez tam, — tev vajag svabādu roku. Jo tu man taču stāstīsi un rādīsi.“

Tā arī bij. Viņi bij patlaban pienākuši jau pie savas zemes.

„Te nu ir robeža,“ Indriķis teica, un novilka ar vienu roku uz rītiem, ar otru uz vakariem. „Redzi tur tos stabiņus? Tās ir kapčas. No turienes iet robežas tur, un tad atkal tā, un tad aizstiepjās aiz kalna, purā, līdz pat ezeram. Es tev taču esmu teicis, ka mums pienāk prāvs gabals ezera?“

„Jā. Tu stāstīji par vecu, aklu vīru, kas makšķerējis asarus.“

Viņi gāja tālāk un sāka pamazām pacelties kalnā.

„Te nu ir — labāki sakot būs — mūsu labākais tīrums. Tik lēni nolaidens uz dienvidu rītiem, ka neviena grāvīša nevajag. Rē, jau tagad tik sauss, ka varētu kaut šodien art. Bet vēl mēs aprunāsimies ar tēvu. Man liekas, — mēs zemi šovasar daudz nemocīsim. Mums visa vērība jāpiegriež ēkām. Ko mēs bez mēsliem no zemes varam cerēt? Lai šogad aug vēl zāle. Uz rudeni tad apgāzīsim, un nākošā pavasarī sāksim kā nākas. Varbūt mēs nopērkam vēl otru zirgu un otru pāri govu. . . Bet tas šobrīd tev nemaz nav jāzina. Tagad labāk paskaties atpakaļ un redzi, cik zemu jau nogrimušas Rozas, un tur tās citas mājas, — kas viņām visām vēl zina vārdus! Tās guļ kā jūrā, kaut arī tur nav zema vieta. — Bet kāpsim vēl augstāk.“

Viņi kāpa, ieslīpi, pa labi iemītu teku, un drīz bij aizsnieguši kalna virsu. Jo cik tad augsts vispār varēja tāds cinis būt, ko Latvijā jau sauc par kalnu?

Vispirms Krastu interesēja redzēt, cik tālu tēvs bij ticis ar būvi. Sarunā viņš bija tikai pasmaidījis un teicis, — kad aiziešot, tad redzēšot. . .

„Nu, paskaties tikai, Aina!“ viņš, par gabalu ieraudzījis glīto ēku, iesaucās. „Vai tā nav māja?!“

Zem tumšā egļu zaļuma, saules dzeltenīgi apspīdēta, līdzīga pilsētu sētās celtiem malkas šķūņiem, stāvēja jaunā kūts un klēts un istaba. Vienkāršās, no dēļiem sasistās durvis kūtij bija tikai pievērtas; bet istabas gals bij aizslēgts. Liels, veclaicīgs krampis, laikam tepat Tiltenes kalēja kalts, bij uzmaukts uz attiecīgi resnas cemmes un priekšā aizvērta prāva priekškarāmā atslēga.

Viņi piegāja un paskatījās pa lodziņu. Tur iekšā

bija saslieti šādi tādi koki, aptēsti un apēvelēti. Visu dibenējo sienu aizņēma skrūvbeņķis. — Nu ja, kā gan viņš bez tā būtu varējis visu tik kārtīgi nostrādāt?

Tad Krasts sievu paveda drusku sānis un pa egļu zaru starpu rādīja ezeru.

Nu tas bija skaidri redzams. Zila ūdens svītra stiepās gar viņu malu; bet vidū vēl gulēja ledus, saulē tik žilbinoši balts, ka nevarēja to ne uzlūkot.

„Un vai jūs vināt, kā to ezeru sauc?“ vīrs, sievu līdz ar bērnu sev padusē iejemdams, jautāja, un pats tūlīt atbildēja, zemā, dobjā balsī: „Tas ir Velna ezers!“

„Tas ir Velna ezers!“ Aina atkārtoja mazajam pie auss. „Tu jau, muļķīt, nemāki neko vēl saskatīt.“

„Bet nu iesim tur dienvidu pusē. Tur tu varēsi nolikt Uldi zemē un aprīnot mūsu ziemas darbu.“

Viņi izgāja pilnā piesaules saulē, kur sūna un sīki žagari jau čaukstēja zem kājām, un apsēdās.

Viss mežainais piekalnes stāvums bij no vietas pilns ar malkas grēdām, žagaru čupām un krustām šķērsām sagāztām priedēm un eglēm. Tas bij kā kaujas lauks, pie kuŗa novākšanas būs daudz ko darīt.

Vai tikai Aina ar savām sīkajām rokām te varēs ko iespēt?

O ja! Katru dienu, katru stundu, kā skudra viņa vilks, veidos, rūpēsies un gādās, lai postaža izvērstos skaistā sētā.

„Krasti“ — viņi nosauks šo kalna sētu. Vai varēja kāds minēt labāku vārdu?

Viņi sēdēja stundu, varbūt divas stundas, un aizrunājās tālā nākotnē. Kas zīmējās uz patreizējo stāvokli, tad Aina gribēja kaut šodien pat jau pārvākties uz šejieni ar visu dzīvi. Viņa nebij nemaz domājusi, ka te tāda skaista istabiņa, kā īstiem jaunsaimniekiem, un tik ērta kūts lopiem. Vēl ierīkos pavardu kaut kur zem eglēm, aizvējā. Tik daudz zaru un skaidu ko kurināt. Kad te dzīvos, — katru mīļu brītiņu varēs kaut ko cilāt un grozīt. Jāizbada kāds gabaliņš zemes, dārza tiesai. Būs te lopi, būs viss savs. Te, tādā piesaulē, jau varēja stādīt kartupeļus.

Krasts piekrita. Arī viņam bij tāds iespaids, ka viņi

varēja jau vākties pāri. Taisni tagad, kur Rožu saimniece pret viņiem bija labos prātos. Tā viņi varēja sev saglabāt kaimiņu draudzību, kas citādi, tik daudziem kopā pastāvīgi berzējoties, drīz vien varēja pārvērsties no jauna naidā. Vajadzēja tikai vienam pateikt nevietā vārdu, un iedomīgā vecsaimniece varēja sākt atkal sprēgāt, kā bija sprēgājusi visas pirmās nedēļas.

Jā, viņi nāks pēc iespējas drīz uz šejieni!

Kad jaunsaimnieku pāris cēlās, lai dotos lejā, Aina, sniegdamās pēc bērna, klusām teica:

„Nu skaties tikai, Indi, cik tam maz interesē nākotne!“

Uldis bija pagriezies knūpu un aizmidzis, saulītes un egļu vieglas šalkoņas midzināts.

Sieva pacēla bērnu maigām rokām, ņekanu un siltu, un lūdza vīru, aplikt viņai lakatu ap pleciem.

Tad viņi gāja atpakaļ uz mājām.

Ne vis uz mājām: mājas palika šeit.

Savādi, ka ne Krasts, ne viņa sieva, nebij nojauduši, ka kāds te tuvumā varētu sēdēt, klausīties viņu sarunā, un būt zvērošu dusmu pilns par to, ka viņi solījās te māju celt un dārzus taisīt.

Bet viens te sēdēja, cieši piespiedies pie vecas egles stumbena un grieza zobus. — Tas bija vecais velns, šodien pirmo reizi atstājis savu ziemas mītni un iznācis saulē pagozēties.

IV.

Ar pārceļšanos uz jauno sētu, tūlīt otrā dienā, nekas vis neiznāca. Tās pašas dienas vakarā, kad Aina un Krasts tur augšā bij tā lēmuši, un lejā Andrāns viņiem bija piekritis, atnāca no sudmalām ziņa, lai rītu no rīta sūta četrus, bet vēl labāk piecus, cilvēkus pie gatera. Bij pienākusi rinda viņu kokiem.

Sasodīts! Kā viņiem, ne Andrānam, ne Vītolam, pat ne saimniecei, nebij prātā nācis, ka reiz tāda diena pienāks, kad zāģi sāks šnākt Krasta koku, un ka jāpādomā, kur ņems cilvēkus.

Krastam pietika ar labo apziņu, ka koki novesti lejā. Tālākais, likās, nāks pats no sevis. Vispāri šo laiku viņš bij dzīvojis pavisam ārpus rūpēm, zinādams te visu kārtīgā ritumā. Nu viņš bij ne mazumu satrūcies.

Vislabāk tagad būtu bijis, ja spētu apzāģētos un sazāģētos kokus tūlīt vest augšā, ar to vienu celšanu. Bet par to nebija ko domāt. Saimnieki, viņreiz paši piedāvājušies, šoreiz ilgi savā istabā apspriedās, un iznāca, lai savu palīdzību atteiktu. — Vītols vakar bija sācis arī. Kamēr labs laiks, darbu vajadzēja turpināt. Vienīgais, ja nevarētu cilvēkus nekur raut, — Jēkapiņš varbūt spētu kādā vieglākā vietā pakustēt. Driksnas atraust un padzīt prom. . .

Cauri visām rūpēm Krasts tagad atgīdās, kādā ceļā tie paši koki bija lejā tikuši, un teica:

„Es jums vēl liels parādnieks, Vītol. Bet to mēs tūlīt uz vietas nokārtosim.“

„Par ko tad?“ saimniece vaicāja, kā parasti vaicāt mēdz, kad negrib ierādīt ka tāda kārtošana sen jau gaidīta.

Gan jau atcerēsities, par ko,“ Krasts sacīja un, izvilcis no kabatas maciņu, turēja to rokā. „Trīs cilvēki un zirgs, divi dienas.“

Vītols smējās:

„Trīs cilvēki. . . Pus otra cilvēka, var teikt, un pus otras dienas!“

Viņi aprunājās un izlīdzinājās.

Vītols viegli uzspļāva naudai un tad ielaida kabatā; jo tā bija pirmā, ko viņš kā saimnieks vispār ieņēma. Saimniece stāvēja viņam līdzās un neteica ne viena vārda. Tikai kad Krasts vēl piedevām pateicās par palīdzējumu, viņa apzinīgi piebilda:

„Citādi varbūt vēl šodien tie baļķi pūtu tur augšā. Kad jau iespējams, mēs neatsakāmies. Bet šoreiz. . .“

Varēja redzēt, ka ne tik daudz aršana bij vainīga,

kā kāds šimbrīžam vēl apslēpts apstāklis, ko zināja varbūt vienīgi saimniece.

Ko nu darīt?

Taisnību sakot, ne Krasts, ne Andrāns nebij cerējuši, ka Vītols šoreiz nāks palīgā; tomēr viņi jutās tā kā liktenim pamesti, kad saimniece, Vītolu aiz piedurknes parāvusi, izgāja.

Vītols sievai tūlīt sekoja, tomēr tik lēnām, ka durvis aizvērās, pirms viņš vēl bija sasniedzis sliexsni. Izlietādams gadījumu, viņš pagriezās uz acumirkli atpakaļ un, plaukstu taures veidīgi pie mutes pielicis, klušām teica:

„Draudzība galā! Eče Andrāna kundze esot savas bikses lielīgi pārlikusi pār krēsla atzveltni. . .“

Savāda sieviete tomēr bij šī Rozu saimniece. Viņu uztrauca viss, ko viņa neatzina. Droši vien viņa piederēja pie tām veclaiku sievām, kas nevalkāja tāda drēbes gabala, ko valkāt klājas tikai vīrietim. Un ja arī valkāja, tad tikai slepus, ka tikai naktī drīkstēja mazgāt, un izžaut tādā vietā, kur neviena cilvēka acs to neuztvēra. Tāda izturēšanās jau bija smieklīga. Tikai nebija kas smeļ un nebija kad smieties. Daudz svarīgākas lietas tagad nodarbināja abu vīru smadzenes.

Pirmajā brīdī Andrāns gribēja tūlīt sēsties zirgā un laist uz pilsētiņu; jo tur tagad, kur visas peļņā braukšanas līdz ar ziemas ceļu izbeigušās, vajadzēja būt diezgan daudz svabada roku, kas tirpa darba. Tomēr vēl runājot uz vienu pusi un uz otru, viņi atrada labāku izeju: Krastam vajadzēja paiet līdz sudmalām un izzināt, vai zāģētavai nav savi strādnieki, tā sakot, vecs darbinieku inventārs, ko viegli paķert ik vienam, kam pašam trūkst sava spēka.

Šī iedoma bij laimīga. Melderis patiešām zināja nosaukt dažu veču vārdus un minēt viņu dzīves vietas. Viņš arī apgalvoja, ka darbs pie mašīnām vispār labāk veicoties tādiem ļaudīm, kas jau strādājuši vienu otru reizi. Ar vārdu sakot, mājā pārnācis Krasts varēja vēstīt, ka melderis bijis pat tik laipns, ka tūlīt palaidis ziņu trim vīriem, kuŗi rītu, līdz ar sauli, būs pie gatera kā naglas.

Nu varēja ar mierīgu prātu likties uz sola.

Kad Aina bija izgājusi savā istabā, un kad Krasts ar Andrānu jau bija apgulušies, nočikstēja durvis.

„Kas tur?“ Andrāns prasīja.

Tur bija saimniece.

„Ak jūs jau guliet?“ viņa teica. „Nekas. Es gribēju tikai pavaicāt, vai kaimiņi ir dabūjuši kādu strādnieku, vai ne.“

„Paldies,“ Krasts atteica. „Mums ir visi strādnieki.“

„Tad labi. Citādi — mēs ar Andru pārlikām, ka ar to aršanu nav nemaz tā jāsteidzas. Nu tad guliet, guliet veseli!“

Durvis atkal nočikstēja. Saimniece izgāja.

„Būs redzēts,“ Andrāns uz otriem sāniem griezdamies sacīja, „kas viņu atkal uzskāņojis. Kā vecas klavieres: citādi vēl pavisam labs instruments, bet ne tur stīgas.“

V.

○trā rītā Andrāniete bija kājās līdz ar darbiniekiem. Mazliet salikusi, galvu plecos ierāvusi, viņa tekāja pa saimes istabu, lai pa groziem, kur bija novietots šis un tas ēdams, sameklētu brokasta tiesu, ko vīriem pajemt līdz uz sudmalām. Aiz loga gan jau gulēja plata rīta blāzmas josta, tomēr istabā vēl bij pavisam tumšs, un ģērbšanos, kā arī ēdiena sameklēšanu, vajadzēja izdarīt vai vienīgi palauzoties tausti. Klusums. Īsi izmestas skaņas, kaut kur pieduroties vai kaut ko nejauši pagrūžot; aprauti, klusināti vārdi, tikai visnepieciešamākie. Lai netraucētu mājas mieru naktī.

Vai pusdienu aiznest? — Andrāniete gribēja zināt.

Ja viņām patīk pastaigāt. . .

Vai Aina zina, kur sudmalas?

Droši. Viņa vakar tās no kalna redzējusi. Sudmalas jau viegli atrast. Lai tikai skatās, kur ūdens uzkrāts, un kur garais skurstenis kūp.

Vai tur tie cilvēki ar savu maizi? Slikti, ka znots to nezina. Drošības pēc jānes krietns trauks.

Ar visu steigu un agro celšanos, kad vīri izgāja, viss gaiss jau bija pilns cīruļu dziesmu un visādu putnu dūdošanas un krekšīnāšanas.

„Un kā tev tagad ar veselību?“ Andrāns vēl atgriezies prasīja sievai, kas palika priekšnama durvis stāvot. „Tikai pielūko, ka tev neuzkrīt suņi. Viņi gan parasti tiek piesieti staļļa priekšā.“

Sieva gribēja atbildēt, ka nu jau bez šaubām labāk, kaut gan par veselību to vēl nevar saukt; bet abi vīri bija jau tik tālu, ka būtu vajadzējis kliegt, lai tie viņu dzirdētu.

Baidīdamās suņu un rīta vēsuma sadrebināta, Andrāniete ātri aizvēra durvis un, iegājusi istabā, atlikās gultā, līdzās Ainaī, kuŗa bija silta kā pīrāgs. Nakti un vakar visu pavakari gulējušai, miegs viņai vairs nenāca. Tomēr, — ko viņa pustumsā un svešā vietā varēja iesākt? Govis slaukt vēl bij par agru.

Vienā gultā gulot, parasti mēdz būt, ka nomodā esošais savu nomodu drīz vien pielaiž otram. — Kaut gan māte ne grozijās, ne citādi kā lika sevi just, meita tomēr pēc dažām minūtēm, uz elkoņa paslējusies, paskatījās uz logu un prasīja:

„Vai šie jau projām?“

Arī Uldis sāka ņurkšēt. Nu, nebij jau vairs pārāk agrs. Pulkstens sita seši. Saule bija uzlēkusi, spilgta, gandrīz balta. Vasarā vis nevarēs tik ilgi palikt migā. Vismaz piecos, pus piecos, katrā ziņā būs jāsāk mājas solis.

Kamēr Krastu vīri nadzīgi skraidīja pa koku laukumu, apkalpodami gateri, un kamēr Vītols, galvu mazliet piešķiebis, gāja pakal arklam un vēroja velēnu, kas nepārtrauktā lentā klusi gurstēdama gulās pāri otrai vagai, tikām sievas istabā trieca. Roziene bij atsēdusies uz mūrīša, Aina ar bērnu pie loga, un Andrāniete uz gultas malas. Skali izrunāti vārdi lidoja plašā trīstūrī šurp un turpu, bet visvairāk gan no mūrīša uz logu un uz gultu. Tās visas bija gudras pamācības, kas nāca no daudz piedzīvojušās saimnieces mutes, un to

visu jaunajām saimniecēm vajadzēja likt vērā, ja viņas gribēja uz laukiem dzīvot. Te nevarēja vis pašķiesties uz vienu pusi, uz otru. Te bija viss ar daļu. No visa vajadzēja prast izsist naudu: no lauka, no dārza, no katra lopa un no katra cilvēka.

Vispirms, — pienu stingri turēt tikai savā ziņā. Zināms, nu jau veda to uz kopmoderniecību, ko droši vien arī Krasti darīs, bet citādi — nozudīs visi virsiņi, ja nepielūkos. To prot noņemt ne tikai kalpones, bet vēl labāk vīrieši, neizslēdzot pašu saimnieku. Piemēram, ja viņa vienmēr pieliekamo kambari neturētu acīs, viņa nekad netiktu pie sviesta kaļotes. Puikas un varbūt arī Vītols, — o, tie zināja, kas labs!

Saimniecei vajadzēja pēdīgajai likties gultā un pirmajai būt augšā. Viņai piekrita pulksteņa loma. Viņai vajadzēja piedauzīt ar dūri pie durvīm, aiz kuŗām gulēja meitas, tad tāpat uzmodināt puisius, un beidzot saimnieku. Un galu galā tu dabū dzirdēt: Kas tai kaiš! Izēdas gardu gardo, izguļas cik nevajag, iet un brauc kur grib. Saimniece! Pat vīrs neatzīst, ka tu ko dari. Jo sētas darbs jau nav redzams. Istabas slaukās pašas. Sētsvidus tīrās pats. Kūp skurstenis. Vai kāds domā, ka tur nesti žagari, plēsti skali, pūsts un šņākts, līdz uguns iekurējusies? Kad zupa uz galda, nevienam nenāk prātā, ka ūdens vēl pirms dažām stundām bija akas dibenā, kartupeļi pagrabā, ar melnām mizām, bet putraini klētī, peļu sūdu pilni. Aizvien to tikai dzirdi: Tu nekā nedari! Bet tu esi noskrējies kā suns. Ja tev tad uznāk snaudiens un tu atkrīti uz dažām minūtēm, tad vīrs, nejauši ienācis, droši vien vai nu iekleposies vai stiprāk degunu nošņauks, lai tu trūksties augšā un skrieni atkal.

Bet par visām lietām — tā kā Krastiem stāvēja priekšā būvēšanas un mūrēšanas, ar vārdu sakot tādi darbi, kur bij vajadzīgas daudzas svešas rokas — nedrīkstēja amatniekus ņemt maizē. Tad tu esi beigts cilvēks. Kalps, kalpone, gans, — gadas, ka arī tie kurn, tomēr ir drusku tā kā savi cilvēki un saprot tevi. Bet kad nāk latgalietis, lai viņš nāk ar cirvi, lai ar ķelli vai ar lāpstu, viss viens, — tad tikai sargies! Savā

istabiņā visu ziemu nozvilnējis, laba nebaudījis, viņš tagad rij kā pīle, ticis pie galda. Neredzējis gaļas šķēles, viņš tagad tās vien prasa.

Saimniece tā iekarsa savā stāstā, ka pacēlās no mūrīša, lai varētu tēlojumu pastiprināt svabadākām kustībām. Nu viņa runāja mazāk vispārīgi, bet gan tieši un noteikti, itkā sacītais varētu zīmēties taisni uz Krastiem:

„Jūs vēl tagad nezināt Bērtuļus, bet kad padzīvosit, gan jau kādreiz uz to pusi braukdami redzēsiet. Man tur māsa par saimnieci. Tad jūs redzēsiet, kas par lietu, pašā lielceļa malā. Jūs prasisit, kas tad tās te par pilsdrupām? Bet tās nav nekādas drupas. Tā ir mūra kūts, uzcelta vienā galā jau pāri logiem, bet otrs gals palicis tikko krūšu mērā. Tā nu lieti skalo šos mūrūs jau divas vasaras, un kas zina, vai šovasar vēl tiks kur tālāk. Jo saimnieki ir nobijušies. Viņi domā, ka velns pa nakti jaucis nost, ko latgalieši dienā uzmūrējuši, tāpat kā senos laikos baznīcas kad celtas. Bet velns vismaz ēst nevienam neprasīja. Bērtuļi turpretim tika izēsti tīri un tīri. Vajag tagad tikai pašam ieminēties par mūrniekiem, kad pati tūlīt solās bēgt pa otriem vārtiem laukā, ja kāds pa vieniem nākšot iekšā. Tā nu tur stāv tās pilsdrupas un netiek augšā. Un kamdēļ? Tamdēļ, ka viņu vasaru četri mūrnieki, kā jau teicu, māju izēda sausu. Bij salīgts uz dienām, ar saimnieka maizi, un pierunāts, ka pie tik grūta darba, kā akmeņu celšana, katru dienu jādod gaļa. Mana māsa nav skopa. Bet viņa bij domājusi, ka pietiks, ja gaļa būs tikai pusdienās. Bet mūrnieki atteicās strādāt, ja nedeļa gaļu katrā māltītē. Bērtuļiem bij lopu diezgan, jo viņi kara laikā nebij nekur bēguši, un viņi kāva. Nokāva divi vepri, nokāva divu gadu vēršeli, nokāva tādu pavecāku govi, nokāva aitas, kuņas bija palikušas ālavīces... Tad saimniece bij sākusi raudāt, un saimnieks arī apsvēris, ka visa ganāmā pulka nevarētu pietikt, ja gribētu kūti dabūt līdz spārēm. Un tā nu tur stāv tās drupas, gaļāmbraucējiem par uzjautrināšanu, bet pašiem saimniekiem par lieliem sirdēstiem.

Jā, jā. Ja ņemiet cilvēkus, — samaksājiet labāk drusku vairāk, bet lai viņi zīž paši savu silķes galvu.“

„Redzi, Aina!“ Andrāniete iesaucās. „Mēs tādās lietās esam kā tikko piedzimušas. Un mūsu vīri droši vien nav gudrāki. Paldies, saimniecīt, par padomiem. Sevišķi pēdējais patiesi jāliek vērā. Ko mēs tādā gadījumā iesāktu, kur mums viss uz pirkšanas! Mēs taču nekausim nost savas govīs un savas — —“

Te Andrāniete saķēra ar abām rokām galvu:

„Vistas! Aina, — kur tad mūsu vistas?“

Nu arī Aina uztraucās. Kā viņām, ne vienai, ne otrai, nebij prātā ienācis, līdz pat šim brīdim, ka viņu skaistās vistas palikušas savā kūtiņā. Kā tikai šitā varēja aizmirst!

Jā, septiņas vistas, kuņas visas labi dēja, un gailis, kas ik rīta dziedāja un tik lepni kājas cēla, staigādams pa atkusušo pagalmu! Vai patiesi tāda dzīves pārmaiņa zīmējās tik lielās līnijās, ka vista kļuva jau par sīkumu. . .

Sāpīgais atradums izjauca visas sarunas. Saimniece gan nelaimīgās mierināja. Vai tad tur nebūšot neviena cilvēka, kas redz un dzird, ka aizmirstas dzīvības. Gan jau pabarošot par tām olām. Tomēr sirds viņai kutēt kutēja, teikt kādu biezu vārdu. — Tās jau te brauca kā uz tejāteri, ne kā dzīvi! Vēl vairāk saimnieci kaitināja tas, ka nedabūja nekādas atbildes uz tik labi domātiem un patiesiem vārdiem. Viņa nošņauca priekšautā degunu, kā vienmēr, kad uznāca dusmas, un izgāja aurēt zēnus, lai paskalda maizei egles malku.

Ak bēdas, bēdas!

Bet nu tomēr skaidrs, ka vienam jābrauc pakal.

Andrāniete ar meitu sāka steigšus gādāt pusdienu, kas bija apsoltā divpadsmitos, jo taisni divpadsmitos gateri uz vienu stundu apturēja. Abas viņas grozījās pa plašo virtuvi, kas bij no kvēpiem melna līdz pat spilgtajam debesu četrstūrim tur augstu gaisā, nerunādams ne vārda. Tikai kad Andrāniete no āra ienākusi teica, ka laikam drīzi sākšot līt, jo esot atmeties neparasti rāms un dūmi nākot lejup, Aina atbildēja:

„Un kad mēs atvadījāties no augšas Grīnberģiem, tad vecā māte vēl noprasīja, atslēgas saņemšana — vai tikai neesot ko aizmirsuši. Es atjokoju, Uldīti sev ciešāk klātu pievilkdama, ka man ir viss, kas vajadzīgs, par sīkumiem lai gādā vīrs.“

„Ak tu apburta būšana!“ māte sirdijās. „Nu vai tad nevarēja toreiz, kad vedām govīs no kūtiņas laukā, turpat blakus iedziedāties gailis? Taču bija rīts, un citus rītus viņš ap to laiku varbūt dziedāja. Šitādu klapatu tagad atkal no jauna! Kad viņas vilki!“

„Visa romantika vējā!“ Aina jau vieglākā balsī teica, būdama ar sevi nemierā, ka samērā tomēr sīkums varēja tā viņas omu maitāt. „Es biju iedomājusies, ka mēs dzīvosim biezā egļu mežā, skuju būdā, kā laupītāju ģimene. Turpat, uz resna egles zara tupēs mūsu vistas, un tūlīt pēc pusnakts, un kad ausīs rīts, dziedās gailis . . . Te tev nu bij!“

Māte turēja pannas kātu rokā, lai tā nenosvērtos no trijkāja, un grozīja treknas gaļas šķēles. Uz kāša vārījās kartupeļi. Aina turpināja:

„Nebūtu nekādas romantikas arī ar visām vistām. — Ja nelīs, pēc pusdienas uziesim kalnā, tad tu redzēsi. Tur ir uztaisīta glīta istabiņa un kūtiņa. Mums nemaz nav jāguļ skuju būdā, un vistām nemaz nebūs jātup uz egļu zariem. Un zini —“

Viņa piegāja pie durvīm un aiztaisīja augšu un apakšu.

„Zini, — tiklīdz dēļi būs sazāģēti, tiklīdz vīri tiks brīvi, mēs vāksimies augšā. Saīmniece ir laba, laba; bet man vienmēr ir tā kā drusku bail no viņas. Vakar, kad tu gulēji slima, viņa, iedama mūsu istabai cauri, tik briesmīgi pagrieza savas acis uz krēsla atzveltni, kur bija noliktas tavas drēbes, ka es pavisam neapzinīgi tās paķēru un iesviedu gultas kājgalī. Tad viņa tā kā atsila un teica: Nekas! Tikai vīriešiem arī te jāstaigā cauri! — Tu jau dzirdēji, ko Indriķis par viņu stāstīja. — Patlaban viņa vēl valdās. Un kamēr viņa valdās, mums jātiek kalnā, prom no viņas acīm.“

„Jā,“ Andrāniete tāpat pus čukstoši atbildēja, „kamēr viņa valdās, mums jātiek projām. Tā mēs atstāsim

te labus kaimiņus. Bet citādi Rozas būs mūsu ienaidnieki. Es jau manu arī pie sevis tā kā vēlēšanos vienu otru reizi viņai kaut ko ierīvēt degunā. Ko viņa tos puikas tā izlaiž! Vakar pat: skrien un sit durvis, labi zinādami, ka slimam tas neciešas. Vīrs, tas jau ir saitiņā vadājams, — to mana no pirmā mirkļa. Un pašai — tās pašas tupeles kūti, ar tām pašām lāčo te pa istabām. Vai tā ir tīrība? Lai tikai viņa mēģina man kaut ko pārnest, vai grozīt vēl vairāk savas greizās acis. Lai tikai pamēģina!”

„St! Klusāk! Tur viņa iet.“

Andrāniete nerunāja vis klusāk. Taisni otrādi, — viņa pilnā balsī teica:

„Varbūt arī nelīs. Kas par to, ka dūmi neiet gaisā... Ej, meit, paskaties, ko tas bērns dara un cik pulkstenis.“

Aina izgāja.

Bija jau vienpadsmit. Vajadzēja pasteigties.

Kamēr māte sakārtoja maltītes nesamo, tikām Aina siltāk saģērba bērnu un drusku uzposās pati. Tad viņas gāja, lietus sargus iemiegušas padusēs, jo rokas bija aizņemtās.

Roziene viņām draudzīgi sauca pakal:

„Ja jūs zinātu, — tur pa vienu tekū var daudz taisnāk iziet. Bet labāk jau turaties pa ceļu, ar savām pilsetas kurbēm un caurspīdīgajām zeķēm. Bet vai jūs neaizmirsāt maizi, vai ko citu?“

Andrānietei likās, ka saimniece ar vienu aci urbjas viņai mugurā un smeļ par viņas aizmāršību. Viņa pagriezās jau atpakaļ; bet Aina viņu mudināja iet. Jo kas varēja zināt, vai pulksteņi gāja vienādi. Varbūt šis te bija kādu pus stundu lēnāks.

VI.

Zāģi šņākdami lēkāja augšup un lejup, šķēlēdami resnos balķus ar rotaļīgu vieglumu. Cilvēki, lieliem bomjiem rokās, staigāja, locījās, vēla balķus un svēra

tos uz ritošajiem kūļiem, kas stāvēja uz dzelzs slie-
dēm, kā mazas platformas, lai pievirzītu jaunu balķi
kārajiem zāģu zobiem, kas klusēdami kampa tukšu
gaisu, tiklīdz iepriekšējais bija izslidējis cauri. Izslidē-
jis cauri zāģu rāvim, balķis atvērās kā grāmata, glu-
dām, baltām lapām, gan biezākām, gan plānākām, pēc
vajadzības. Garos, lokanos dēļus nu vajadzēja ņemt uz
pleciem, nest un nokraut tur, kur tie nerieba un kur
kurmēt varēja pieklūt ar zirgu. Jo Krasti nevarēja ļaut
kokiem gulēt te lejā. Viņi gribēja tūlīt pēc sazāģēšanas
sākt tos dzīt augšā, lai varētu pēc iespējas ātri uzslīet
istabu.

Kamēr zāģi šņāca un kamēr balķiem vajadzēja ne-
pārtrauktā virknē slidēt cauri viņu zobiem, tikām strād-
nieki bij iejūgti katrs savā vietā. Toties tikami bij tie
brīži, kad mašīnas apstājās, kad uz pusstundu tās aptu-
rēja brokastā un uz veselu stundu pusdienā, vai arī kad
bij jāpārstāda zāģi. Tad kļuva tik neparasti klusi. Cil-
vēki varēja sarunāties bez kliegšanas, varēja dzirdēt
viens otra soļus. Atkal čivināja zvirbuļi uz jumta. Pī-
les brēca, peldēdamas pa dzirnavu dīķi. Un kad tagad
gailis sasita spārnus un ieplēta platu knābi, tad noska-
nēja garš kikerigī!

Nu bija pusdienas miers. Krasts ar Andrānu sēdēja
uz balķiem un ēda atnesto maltīti. Turpat viņiem ie-
pretim bij nometušies pieņemtie strādnieki. Tie bija
savā maizē un ēda sausu, atsējuši baltās kulītes un no-
guldījuši uz ceļgaliem. Sievas apbrīvoja lielos zāģus.
Kas par zobiem! Viņas priecājās par milzīgajām drik-
snu kaudzēm, kas krājās līdzās zāģiem.

„Siev! Vai tu zini ko no jauna?“ Andrāns sauca
pāri citu galvām.

„Es nekā nezinu, — ne jauna ne veca,“ Andrāniete
atteica un nāca uz vīriem.

„Mēs ar Indriķi šorīt brokastu ēzdami kaut ko at-
radām. Te kašājās meldeņa vistas, un tad Indriķis
teica — —“

„Ak jau nerunājiet labāk! Es jau zinu, ko jūs atra-
dāt. Es visu rītu esmu nodusmojusies pavisam slima,
ka varēju būt tāda aita un aizmirst nabaga putniņus.

Grinbergiene viņas gan pabaŗos, dzīvas būs; bet mēs būsīm bez mājīgas sajūtas, uzgājuši tur augšā. — Tomēr vienam būtu jābrauc pakal... Es gan to neņemos. Man liekas, ka pēc šitā brauciena es nekad vairs nevarēšu pa dzelzceļu braukt. Man te tūlīt griežas, kad iedomājos vien.“

Andrāniete pielika roku pie vidus un savieba seju, itkā viņai tiešām būtu kļuvis nelabi.

„Labi, tad nu būs man izdevība reizi izvēdināties,“ Andrāns teica.

„Ei, Jezup, ko tu runā! Vai tad Indriķis bez tevis varēs te ko darīt?“

„Ho, ho!“ Krasts iesaucās, bet vairāk arī nekā ne-teica.

„Ir jau nolemts,“ Andrāns paskaidroja. „Man vajadzīgs šis tas no darba lietām nopirkt. Varbūt es arī dabūju kādu no saviem agrākajiem darba biedriem šurpu, palīgos. Neko daudz par tām pāris dienām nepazaudēsim, kamēr izbraukāšu. Indriķis saka, ka kāja viņam nemierīga. Tas uz sliktu laiku. Kad tik nu nesataisās pārāk nejauks, kamēr sagriežam balķus. Dažādi mums tie koki vajadzīgi, un tad laiku paņem zāģu pārstādīšana. Neiet tik ātri. Kad tikai rītu varētu vēl nobeigt. — Lūk, pirmā pile jau uzkrita uz rokas.“

Andrāns paslēja seju gaisā un gaidīja.

Jā, sāka jau līt.

Melderis Kosa, apstaigādams sudmalas, pienāca pie gatera un sasveicinājās ar Krastu un ar Andrānu kā ar veciem pazīstamiem. Nu viņš iepazinās arī ar Ainu un ar Andrānieti. Pateicis dažus vārdus darba vadītājam, kas bija ielīdis zāģu rāmī, Kosa griezās pie Ainas un lūdza dāmas ienākt dzīvoklī, kamēr pāriet lietus. Sieva pa logu redzējusi viņas atnākam un tūlīt teikusi, — tur laikam Krasta kundze nes pusdienu saviem ļaudīm, izej un palūdz iekšā. — „Lūdzu, lūdzu, cienītā kundze!“

Kad abas aicinātās stāvēja un nesacīja ne jā, ne nē, viņš turpināja:

„Mēs jau te esam nabagi sabiedrības ziņā. Visa tā sauktā sabiedriskā dzīve izpaužas pāris teātra izrā-

dēs gadā, ko mēs te sarīkojam pa svētkiem. Pie pirkstiem izskaitāmi tie cilvēki, ar ko interese tikties. Bieži vien mēs taisni gaŗlaikojamies, sevišķi kamēr bērni pa Rīgu.“

Tad Kosa pagriezās pret Krastu:

„Es ticu, Krasta kungs, ka starp mūsu mājām drīz vien stiepsies balti iemīta teka. Pagaidiet tikai, lai ierodas jaunie . . . Bet nu, kundzes, eima!“

„Paldies, Kosas kungs,“ Aina teica. „Vai tas būs pieklājīgi? Lietus var līt ilgi un var iznākt ilga cieņošānās. Bet mēs neesam ne tā apģērbusās, ne uz to gatavojušās. . .“

Kosa tomēr neatlaidās.

„Nerunājiet pretim vecākam cilvēkam!“ viņš pa jokam rājās, un saņēmis Ainu pie svabadā elkoņa vilka sev līdz.

Andrāniete viņiem sekoja, domādama savu domu, ka varbūt ir labi ieiēt sudmalās un palikt tur pēc iespējas ilgāk. Viņai kaut kas gulēja krūtīs, itkā nojauta, ka mājās pārgājušai būs uz vietas jāsanaidojas ar saimnieci. Tāds nejauks laiks taisījās. Bet varbūt tās bij tikai vistas, kas postīja viņas labsajūtu?

Pagājusi dažus soļus, Andrāniete tomēr griezās atpakaļ, dusmodamās uz meitas, ka tā tik viegli ļāvusies pierunāties. Ko tur ar svešiem cilvēkiem! Varbūt Krastam nemaz nepatika. Ne pusdienas brīdī nevarēja kopā pasēdēt ar vīru. Viņas taču mājā nebij ēdušas, jo domāja paēst pusdienu visi kopā. Nu, vismaz viņa paliks un to darīs. Viņas dēļ jau arī tas ciems tur netaisījās; viņa jau bij tikai vienkārša amatnieka sieva.

Pa daļai tas tā varbūt arī bija, jo vai gan citādi Kosa tikai pie durvīm būtu pamanījies, ka otras dāmas nav.

„Kur tad . . . Kur tad?“ viņš stostījās, un ielaidis Ainu iekšā, tūlīt izgāja.

Ainai bija neveikli. Kosas kundze, strauja un runīga, apbēra viņu ar visādiem apsveicamiem vārdiem, kas gan neskanēja kā frazes, tomēr bija. Lūdza sēsties. Izņēma viņai no rokām bērnu un ucināja to. Cik vecs? Kāds brangs un gudrs! Un divi zobīņi, kā pelei! — Kad

tikai māte viena neaiziet uz mājām, — Aina sevī bažījās visām laipnībām cauri. Un melderiene, kā viņas domas uzminējusi, teica:

„Nebīstaties, kundze, — vīrs atvedīs jūsu mammu. Lūdzu sēstaties. Un jūtaties kā mājā. Jums jau tagad nav nekādu dzīves ērtību.“

Paturēdama bērnu joprojām klēpī, Kosas kundze viešņu apsēdināja uz mīksta dīvāna, atlaidās pati viņai līdzās un uzsāka valodas, no kuŗām sākumā Aina mazko saprata, jo tika minētas svešas personas, pavisam sveši vārdi, pie tam tādā veidā, itkā viņai visi šie Lazdovski un Krūkļi, daktera māsas un jocīgā aptiekara kundze, būtu senu senie paziņas. Bet visas šīs vārdu un uzvārdu lavīnes vēlās viņai gaŗām, un viņa jutās kā atpestīta, kad atgriezās Kosa un jautri teica:

„Andrāna kundze!“

Nu viņa atdeva savu vietu mātei, kuŗai bija vairāk attapības sarunās. Viņa apskatīja istabu un uzrunāja Kosu:

„Jums bērni Rīgā skolā iet?“

„Jā. Grib būt dienās gudrāki par saviem vecākiem. Tāda jau tā pasaules gaita. Līdz tad pie kādas nelaiimes atduŗas un atlec atpakaļ. Kur tad mēs tiktu, uz priekšu vien skriedami?“

Kosa paņēma no galda prāvu pastkaršu albumu, kādu netrūka gandrīz nevienā namā, kopš bija uzplaukusi amatieru fotografija, un, apsēdinājis Krasta kundzi pie loga, kur gaišāks, ielika to viņai klēpī. Pievilcis tuvāk otru krēslu, apsēdās arī viņš, lai parādītu savu dēlu un meitu, kā arī citus tuviniekus, draugus un kaimiņus. Tur bija daudz ko skatīties un Aina skatījās; jo cita nekā nebija ko darīt.

Kad albums bija cauri, Kosa atnesa no pagraba pudeli pašdarināta jāņogu vīna, un viņi visi četri iztukšoja pa glāzei, uz labu saderību un satīcību.

„Sveiki!“

„Sveiki! Sveiki!“

Glāzes šķindēja jautri, neraugoties uz to, ka ārā bija sacēlies vējš, un lietus grabēja logu rūtīs.

Bez šaubām, tas bij uz pāriešanu, tāds straujums.

das viens pats, ar mapi padusē. Varbūt pat revolvera viņam kabatā nav. Jā, viņš atbrauc, apsēstas pārvaldnieka kabinetā un saka:

„Atsauciet šurpu tos nemierniekus!“

Pārvaldnieks stostas. Viņš ir gatavs zemē ielīst. Viņš aizsūta sievu uz kalpu mājām, bet pats aizbildinās ar neveselību un otrā istabā drebēdams gaida, kas te tikai notiks. Pēc pusstundas vai stundas vīri ir klāt. Gabali astoņi vīri, dažs jauns, dažs pusmūža, dažs sirmām, spurainām ūsām. Jaunais cilvēks tur aiz galda ir kā sermulis, salīdzinot ar šiem spēka vīriem. Un lāči rūc:

„Nu, ko tad jūs ar mums tagad domājiet darīt?!“

„Ēs esmu atbraucis ar jums aprunāties. Sēstaties, parunāsim, varbūt atradīsim kādu veidu, kā vienoties.“

„Nekas nebūs! Mūs neviens uz mušpapīra nekārs!“

„Neviens jūs negrib ķert uz mušpapīra. Neviens jūs arī negrib ar varu izlikt no vietas, ja jūs ar to kaut kā vēl šogad saistījušies.“

„Kā es nebūtu saistījies, kad man iesēts deviņi pudi rudzu, un es jau rudenī apgāzis visu lauku vasarājam? Lai es to pametu un eju tukšām rokām laimes meklēt? Savu mūžu te esmu nodzīvojis kā graudnieks. . .“ kāds vecis saka.

„Labi, jūs mierīgi strādāsiet savu gabalu šovasar kā visus šos gadus, — ievāksit ražu, maksāsiet parastās nodevas valstij. Saziņā ar jauno zemes īpašnieku, jūs rudenī varēsiet sēt rudzus vai nesēt. Ar vārdu sakot, šis gads jums ir drošs, un gada laikā jums būs laika diezgan, savu dzīvi iegrozīt kaut kā citādi.“

„Un jums?“ zemes kungs griežas pie nākošā.
„Jums arī rudzi iesēti?“

„Man rudzi nav vis iesēti. Bet es šoziem iegādājos zirgu, un esmu jau aris un gribu zemi kopt.“

„Labi. Kam vēl ir zirgs?“

Pieciem ir zirgi, arkli un ecēšas.

„Nu redziet, cik mums labi veicas. Jūs visi variet palikt. Jaunajiem īpašniekiem tiks paziņots, ka jūs ar līgumu vēl šogad esiet Tiltenes muižas apsaimniekotāji,

un ka viņi savus īpašumus var uzņemt tikai ar nākošiem Jurgiem. Viņiem nav tik svarīga tā lieta kā jums; jo katrs taču ir kaut kā dzīvojis līdz šim, un dažs varbūt pats nemaz nenāks šurpu, bet ieliks rentnieku, vai kādu no saviem piederīgiem, pats palikdams kaut kur pilsētā, labi atalgotā vietā. Dažs varbūt pat pārdos; jo likums to neaizliedz darīt. Krājiet tikai naudu.“

„Likums paliek likums,“ vīri saka. „Mēs savas galvas neesam vis ugunīs bāzuši. Likumam mēs nevaram pretoties. Reiz brīvības cīnītājiem priekšroka . . .“

„Lūk, mans dēls arī dabū zemi Kurzemē, jāsaka pasaules otrā malā. Bez viņiem mums jau nebūtu ne zemes ko dalīt, ne par ko te plēsties.“

„Bet ko mēs darīsim ar tiem, kam zirga nav?“ zemes kungs prasa.

Un šie vienā mutē atbild:

„Lai valdība dod mums zirgus un inventāru!“

„Jūs, draugi, nepareizi saprotiet savu stāvokli,“ viņiem atsaka. „Ja valdība jūs spiestu Tilteni apsaimniekot, tad jūs manis dēļ varētu to paģērēt. Bet tagad valdība tikai prasa to, lai jūs izejiet un dodiet vietu tādiem cilvēkiem, kam zeme piešķirta un kas to apstrādās. — Būtu valdībai darīšana ar Tilteni vien, viņa varētu jums varbūt palīdzēt, — bet mums visā valstī ir tūkstots tādu Tilteņu. Un kas tad ir tā valdība? Vai ne mēs paši? Un jūs zināt, cik tukši mēs visi esam, kaŗa izpostīti un kaŗā noasiņojuši. Vai nav tiesa?“

„Taisnību sakot, mēs jau tās zemes dēļ tā nepastāvam; bet mums vajadzīga rūme. Kur lai mēs tagad ejam?“

„Rūme tad rūme,“ vairāki vīri reizā saka, „bet rūme tak piekrīt tam, kas zemi strādā. . .“

Tā nemanot jaunais cilvēks ir ievirzījis sevi bargo vīru vidū. Viņš vairs nav viņu likteņu lēmējs, bet gandrīz draugs. Neviens nedomā pret viņu pacelt bomi. Visi ir apmierināti. Atvadīdamies viņi sadodas rokas. Un kad vīri izgājuši no pārvaldnieka istabas, tie ir priecīgi, un triekdami iet uz mājām:

„Lai jauns, bet, redz, kad galva vietā, kā saprot visu!“

„Var izrunāties kā ar cilvēku. Bet ko tad ar mūsējo?“

Jā, tad arī pārvaldniekam slimība bijusi pāri. Viņš cilvēks atzinies, ka domājis gan, ka kungs dzīvs nepalikšot. Bet varbūt viņu pasargājušas lūgšanas; jo viņš visu laiku, aiz durvīm klausīdamies, lūdzis dievu, lai tas visu vērš par labu. Uz to tad zemes ierīcības komitejas priekšsēdētājs atbildējis:

„Ja jūs esiet pārliecināti, ka jūsu lūgšanas dievs tā paklausa, tad lūdziet, lai viņš jūs atstāj joprojām Tiltēnē par valsts zemju pārzini. Es gan no savas puses ziņošu departamentam, ka jūs te nederiet. Ja mēs gribētu katrā vietā nākt ar policiju un varbūt pat ar šautenēm, tad mēs nekur netiktu. Mums jābūt maziem un pazemīgiem. Mēs vēl neesam pat pilnīgi laukā no muižnieku nagiem. Jūs varbūt to nemaz nezināt, ka valsts vēl šodien saņem tikai desmit procentus no tām summām, kas ienāk par muižu zemēm, kā atlīdzību par šo zemju pārvaldīšanu. Pārējo dabū viņu bijušie īpašnieki, kamēr tauta izlems, vai maksāt muižniekiem par atsavināto zemi vai ne. Daudz kas mums šimbrīžam no tautas vēl jāslēpj, lai neieskrietu ar pieri sienā. . .“

„Man brīnums, māt, kad tu visu to tā dabūji zināt, un kā tu visu vari tā atstāstīt, kā no grāmatas?“

„Es jau stāstu tikai to, ko dzirdēju no melderienes. — Ko tad mēs būtu citu darijušas, kamēr jūs skatījāties bildes? Mēs pa tam runājām. Lāga sieva, tā Kosas kundze. Tikai lai otrs nedomā tikt pie vārda. Pat kaut ko pavaicājusi, viņa pati atbild.“

VII.

Laiks bij patecējis nemanot uz priekšu. Nu jau varēja runāt par Krastiem ne vien kā par personām, bet arī kā par sētu, kā par iestaigātu un iesildītu sētu.

Tiklīdz koki sudmalās bij sastrādāti, Andrāns aizbrauca uz Rīgu, bet palikušie posās kalnā. Vispirms

tika augšā uzvests no Rožu šķūņa liels vezums siena, un nokrauts kūtiņas galā, kaudzes veidīgi. Tad govīs, reizā ar sievām un bērnu. Vēl reizi vajadzēja atbraukt pēc dažiem sīkumiem, un tad viņi bija savā sētā.

Vītols Krastam visur palīdzēja. Viņš priecājās līdz ar jaunajiem dzīvotājiem; bet reizā bija arī noskumis. Šķīroties viņš Krastam roku spiezdams teica:

„Nu es būšu atkal pilnīgi viens!“

Acīs abiem bija mitras.

Roziene, laimīgā kārtā izvairījusies no eksplozijas, Krasta kundzei un Andrānietei viņas istabā dzīvojot, šķiršanās dienā bija sevišķi laipna. Visi viņas uzrunas vārdi bija mazi un mīlinoši: Mīļā! Mīļā sirsniņ! Kukainīt! Viņa palīdzēja govīs padzīt, un pašai nemanot aizstaigāja līdz galam, līdz pat Krastu pagaidu būdai, kur palīdzēja lopus novietot.

O ja! Te bija govīm vietas diezgan. Varēja vēl pāri siet, ja tikai bijušas. Zirgam atdalīts ar nomaļu sienu atsevišķs steliņģis. Un pašiem? Nu, nebūtu tas skrūvbeņķis tur dibenā, tad jau pašiem arī būtu vietas atliku likām. Bet ja Andrāns uz skrūvbeņķa gulēja. . .

„Tagad, mīļās, man gan jāskrien atpakaļ,“ Roziene piepeši iesaucās, „ka saimnieks nesāk bārties.“

Krasts no ratiem vāca mantas istabiņā. Viņam nāca smiekli par pēdējo teikumu. Viņš tomēr apvaldījās un no saimnieces atvadīdamies, teica:

„Simtu paldies, Vītola kundze, par jūsu laipnību. Ja būtu kaut kas vēl mūsu rēķinos nenokārtots, tad lūdzu nekautrējaties man atgādināt.“

„Nemiet par labu, Kā jau bij, tā bij.“

Mazliet piesarkusi, viņa pagriezās uz iešanu. Bet tad pēkšņi apstājās un skatījās visapkārt, ar plaukstu acīs apēnojuši.

„Labi gan te ir!“ viņa teica. „Būtu nomirusi te neuzkāpusi. Vai, cik savādi te izskatās! Laikam tā no lidmašīnas izliekas viss šķībi greizi. Sakiet, kukainīt mīļā, kur tad tagad Rozas? Ak tur, tai dobē? Un mūsu mājas tak stāv tīri tā kā uzkalniņā . . . Jūs jau te variet redzēt pus pasaules. Rē, — sudmalas tepat lejā. Muiža arī tepat. Pils. Baznīcas torņa krusts stāv ze-

māk nekā mēs. Ērmīgi tā visu no augšas redzēt. Nu skataities tikai, kur mani puikas skrien ar maksšķerēm! — Bet nu gan sveiki, mīļi!”

Viņa tecinūs laidās no kalna lejā, negaidīdama Krasta, kam bij vēl jābrauc pēc beidzamām mantām.

Krastu sētā šī diena bij kā lieli svētki. Tas nebija darbs, ko steigšus veica visi trīs pieaugušie, vienmēr acis paturēdami ceturto, kas sēdēja savos ratiņos, istabas galā, piesaulē un aizvējā, — tas bija kāds rituāls, kāda nevaldāma iekšēja dziņa, vēl vairāk: liksma rotaļa, ko beigušam gribas sākt no jauna.

Bija jau pāri pusdienas laiks; bet ēst nevienam negribējās. Govis nu bija piesietas. No gājiena mazliet piegurušas, viņas gulēja un lēnām grieza lielos žokļus, apaļām melnām acīm raudzīdamās viena otrā. Arī zirgs bija novietots. Ar lūpu galiem taustīdams, viņš ņēma sienu no redelēm ar tādu mieru, itkā būtu te jau stāvējis vairākus gadus.

Tikai cilvēkiem viss bija jauns un neparasts, bet par to bezgala interesants. — Sievietes uzmeklēja labu vietu pavardam un sakūra uguni. Ne tik daudz, ka būtu taisni vajadzējis ko vārīt, bet tikai lai izbaudītu pilnā mērā tādu pusčigāna meža dzīvi, pirmajā dienā. Viņas zināja, ka vēlāk, kad pieradīs, nebūs ne ugunij, ne mežam tās pievilcības. Viņas nesa skaidas, lauza žagarus un lika uz uguns. Dūmi cēlās un ložņāja pa egļu pazarēm, vijās ap zaļajām skujām, kāpdami līdz galotnēm. Tikama dūmu un sveķu smarža ieķērās drēbēs un staigāja visur līdz. Te vecs varēja kļūt jauns, jauns pārvērsties bērnā! Lai nu mērojas ar Kras-tiem kāds pilsētnieku pāris, dejodams savu Bostona valsī!

Krasts nodarināja resnas elkšņa stakles, iedzina abpus ugunskura, pārlīka koku pāri. Uz tā nu varēja uzkārt katlu. Bet tas vēl nebija labi. Kā lai katlu nocel, kad stīpa sakarsusi? To varēja izdarīt tikai divi, ceļot nost ar visu šķērskoku. Labāk bija, pārmetst no egles uz egli mazu siju, labi augstu, no kurās tad varēja nolaist kāšus, cik un kā vien vajadzēja. Un drīz vien arī šī ierīce bija gatava.

Bet ūdeni! Kur ūdens?

O, par to Krasts sen bij interesējies. Protams, ka viņi ūdeni nevedīs no upes vai no ezera.

„Nāc, Aina!”

Viņš paņēma spaini, ņēma sievu pie rokas, un viņi kāpa pa stāvo mežaino piekalni lejā.

Ap divas trešdaļas nokāpuši, viņi atradās pie maza avota. Tur starp egļu saknēm bija izveidojusies kā bļoda, dzirkstošu, zvirgzdainu dibenu. No šīs tvertnes tievā strūklā, gadu simtos ierāvis jau mazu gravu, čurēja, lejup lēkādams, tīrs vēss ūdens. Tur lejāk auga daži melnie alkšņi, lieli un kupli, brūnu pumpuru pilni. Visapkārt ziedēja palazdītes, pārvēlušas savu zilo ziedu vilni no kalna dienvidmalas jau līdz šai vietai, kur vēl nesen bija sniegs.

„Par visām lietām,” Krasts teica, „jāierīko ērta teka no mājas līdz šejieni. Ar ūdens nēšām tā kā tagad te neviens nevar augšā tikt. Viens no diviem: vai nu ar koku palīdzību jānostiprina stingras pakāpes, kādu te būs, varbūt, savu astoņdesmit, vai arī jāierok celiņš ieslīpi, divos trijos pagriezienos. Ceļš būs trīs vai četras reizes garāks, bet bez pūlēm varēs augšā tikt. Tas zināms pagaidām. Tāpat pagaidām avotiņa izverduma vietā jāierok tukša muca, kādu netrūks, kad mājas pamatiem vedīs cementu, lai vieglāk iesmelt.”

Tas viss protams bija tikai pagaidām. Vēlāk, ai vēlāk, — tad varēs ierīkot trieci! Jā, trieci! Vai Aina arī zina, kas tas ir?

Aina purināja galvu.

„Tas ir tāds daikts, pavisam neliels daikts, ar kuŗa palīdzību ūdens pats sevi nes augšā. Te līdz sūnaklim, kur trieci varēs ierakt, būs vismaz trīsdesmit pēdu krituma. Trīsdesmit reiz pieci . . . Simtu piecdesmit pēdu augstā kalnā mēs varam te šo avotu uzdzīt. Tāda augstuma pietiek, lai mūsu istabas priekšā šautos gaisā fontāns un otrā stāvā nāktu no krāna ūdens, tāpat kā Rīgā.”

Piesmēluši spaini, viņi rāpās atpakaļ kalnā.

— Bet velns, visu laiku tupējis nedaudz soļus lejāk, kuplā kadiķu krūmā, tagad lēca uz visām četrām aug-

šup, kā sapīts zirgs. Apsēdies uz egles saknes, viņš iemērca vienu kāju avotā. Nakti staigādams viņš bij uz dzeloņdrātīm nagu starpu pārplēsis...

„Hihi! Triage!“ velns smējās. „Ies ūdens pats augšā! Hihi! Bet ūdens iet tikai uz leju. To es zinu!“

Atvēsinājis sāpošo kāju, velns uzlīda pa piekalni augšā, un aizrāvies aiz malkas grēdas, skatījās, ko šie cilvēki te dara ieradušies uz dzīvi. Vai viņi vēl joprojām postīja skaisto mežu?

Ko nu šie lielu darīja? — Viņi sēdēja uz sola savas būdas priekšā, un katram bija klēpī balts skrampa šķīvis. Ar baltām metalla kaņotēm viņi strēba baltu piena putru, baltu kūpošu piena putru. Turpat, no baltām kārklu klūgām pītos, glītos ratiņos, sēdēja viņu bērns. Lielie viņu vienmēr turēja acīs, un šad un tad ar viņu runāja, kā ar lielu cilvēku, kaut gan mazais nekā neatbildēja. Viņš tikai smējās un cilāja rokeles, kā spārnus cilāja dziedoši strazdi.

„Smuks bērniņš! Smuks bērniņš!“ velns nopriecājās un laidās tālāk.

Viņam bija darīšanu diezgan savā valstībā.

VIII.

Andrāns pārbrauca gan ar vistu grozu, šādiem tādiem A darba rīkiem, kādu viņam patstāvīgai mājas celšanai vēl trūka, bet amatnieka vairs neviena nebija sākēris. Visi koka darba strādnieki, un arī mūrnieki, jau bija saistījušies; jo tagad visās malās bij tik daudz ko atjaunot un celt no jauna, ka darba pietika tūkstošām un atkal tūkstošām rokām. Arī stacijā, tepat Rasā, vairs neslaistījās latgali ar plecos uzkārtiem, lupatās ievīstītiem cirvjēm, kā viņš viņdien bija redzējis veselu baru. — Tagad vajadzēja mēģināt tirgus dienā aizbraukt uz pilsētiņu...

Par Rīgu Andrāns nevarēja pateikt nekā jauna.

Laiks bij par īsu, lai tur kas pārmainītos. Ak jā, — tomēr! Galvenās vakzāles priekšā krievu baznīciņa bija noziesta ar darvu. Runāja, ka to jāplēš nost. Viņa traucējot satiksmi un galvenais, — bojājot Latvijas galvas pilsētas seju. Stāvot katram iebraucējam priekšā, kā kāds krievu činaunieks, izrotājies zelta tresēm. Tas nu bija viņas beigu sākums.

Andrāns nerima. Atbraucis, iekodis pusdienu, viņš ar istabas plānu rokā staigāja ap balķiem, lai apmērotu to garumu un aprēķinātu, cik daudz paņems pirmais stāvs, ko bija nodomāts celt no apaļiem balķiem. Augšu turpretim vajadzēja taisīt stāvbūvē, jo tur nāca dažas istabas jumtā. No ārpuses vēlāk visu stulmu varēja apsviest, bet no iekšas — augšu izlikt ar tapētēm, kas māju darīja siltu, un apakšu atstāt balķotu. Tāda balķu siena ar savu dzeltenbrūno toni atgādināja senatni un piedeva telpai dziļu svinīgumu.

Krasts tur blēņojās ar ceļa taisīšanu uz avotu. Vai nebij labāk sviest visu nost un vest kokus augšā no sudmalām? Vispirms, protams, apzāģētos, kas liekami kā rāmji augšstāvā. Kamēr nebij cilvēku kas palīdz, Andrāns viens pats varēja kārtot augšstāvu. Vispār bija labāk, kad kādu ēku sastrādāja zemē gatavu, līdz pat spārēm, un tad piepeši uzslēja, tā sakot vienā dienā.

Nē, ceļu Krasts nevarēja atstāt netaisītu. Būtu ūdens nesams tikai pašu vajadzībām, vēl kaut kā uzrāptos; bet kamēr ļopi negāja ganos, uzstiept dienā vairākas nēšas nebij iespējams. Grūtības darīja vēl tas, ka nebij iegādāti lielāki trauki, kur ūdeni uzglabāt. Ar to pašu spaini, ar ko ūdens uznešs, vajadzēja lopus padzirdīt. . .

Ak, kas viss tādā saimniecībā nebij iepriekš paredzams! Viņiem, kas neviens nekad nebij lāgā tādā lauku saimniecībā iedziļinājies, nācās daudz ko mācīties no piedzīvojumiem, daudz ko izgudrot, taisni tais vienkāršajās lietās, kas sen jau bija atrastas. Izrādījās piemērām, ka dažus pirmatnējus, bet nepieciešamus zemes apstrādāšanas rīkus nemaz nevarēja nopirkt. Tā saukto čača arklu bij jātaisa pašam, vai jāpasūta. Labi, ja gadījās kāds vecu laiku kalējs, kas prata no-

kalt tādus lemešus, kas zemi viegli plēsa un labi vērtā. Citādi bij moka zirgam un arājam. Vajadzēja zināt, cik augstu uzlikt vērstuves kupri, lai labi vagu mestu. Vajadzēja prast sastādīt visu arklu pareizos lenķos, tikai tad tas bij lietājams. Tāpat vienkāršās ecēšas nedabūja gatavas. — Ja to visu gribēja pataisīt Andrāns pats, tad šovasar pie būves nemaz netika. Tāpēc pirmajā svētdienā viņi abi ar Krastu, iekrāvuši ratos jau agrāk aptēstos kokus, brauca uz pilsētiņu, kur pie kāda amatnieka pasūtīja visu, kas vajadzīgs.

Nu ja, — ceļš uz avotu bij jāierok!

Darbs pa smilti veicās viegli. Šur un tur nācās atcirst resnas egļu saknes. Ja atraka divu pēdu platumu, tad trešā nāca klāt no atraktās zemes uzbēruma. Tik platas tekas pilnīgi pietika. Kad teka bija gatava, atkrita visas rūpes par ūdeni. Tagad vīri mājā bijuši nebijuši. Kaut arī ar atpūšanos, tomēr pat Aina tika augšā ar pilniem spaiņiem.

Tad Krasts sāka braukt pēc kokiem.

Nu vairs negāja tik viegli, kā lejā nošļūkt, ragavu ceļā, vistainākā līnijā. Tagad bija jābrauc pa lielo ceļu, līdz tad varēja nogriezties pa viņu tikko ieprojektēto māju ceļu. Lai likās stingra vecaine, jau dažas reizes ar mantām augšā uzbraucot bij radušās brangas riteņu grambas. Tagad, kur ritēja skreteles ar savu smagumu, rati ar savu, — lauks drīz vien tika izbraukts kā arumi. Grūti bija asākos pagriezienos izstūrēt vezuma asti, lai nenoietu no ceļa. Un Krastam, šādā darbā izgājušam bez prakses, daudzas reizes nācās pielikt spēku, kur varēja iztikt vienīgi ar izmanību. Viņš brauca, mūdiņās pa dubļainajiem ceļiem, apturēja kūpošo zirgu, dzina atkal, ķērās pie atsējas un palīdzēja vilkt, kļiedza, stūma, bija drīz vienā vezuma pusē, drīz otrā. Augšā ticis, viņš slaucīja ar piedurkni sviedrus no pieres.

Reiz, pēc sevišķi smaga brauciena, Krasts teica:

„Redzētu šito Rīgas dāmiņas no kādas lopu aizsargāšanas biedrības, viņas celtu pret mani sūdzību par zirga mocīšanu. Bet vai mēs negarojam abi vienādi?“

Jā, zirgs bija slapijš; bet arī cilvēkam kreklis bija

pielipis pie muguras. Un Aina kā žēlodamās, kā priecādamās teica:

„Cik gan tās ēkas mums būs dārgas! Paša sviedri ir taču pavisam kas cits, nekā par naudu pirkti.“

Par zāģēšanu Krasts melderim samaksāja labu žūksni. Vispār nauda kusa, kur vien tu pagriezies, jo ienākumu nekādu nebij. Tas, kas bija saņemts par Rīgas dzīvokli, bija jau izgājis, vieniem šo ziemas gabalu dzīvojot te, Roziens panzijā, otriem tur Rīgā. Arī pārceļšanās maksāja. Ko redzēt bija palicis vienīgi zirgs, — cits viss bij izgarojis gaisā. Vēl viņiem nevienam nebij zemnieka cieņas pret naudu, tāpēc tā dila tik neticami ātri. Vēl viņi nemācēja santīmu desmit reiz apgrozīt pirkstos, pirms izdeva.

Krastam, bez viņa pensijas, ienāca vēl šad tad prāvas summas no kāda uzņēmuma, kurā piedalījās ar liekām naudām vairāki virsnieki. Tas bija viens no tā sauktajiem maiņu punktiem Latgalē, pierobežas joslā, kas dalībniekiem atmata dažreiz līdz desmit procentu mēnesī. Tur viņa divi tūkstoši latu bija izdevīgi noguldīti, labāk sakot — nodoti labu kollēgu rīcībā. Kad pienāca vajadzība, vajadzēja tikai aizrakstīt, un naudiņa bij klāt. O, daudz viņas vajadzēja tās velna naudas. Vajadzēja līgt būvstrādniekus, vismaz trīs vīrus, kuri nebij dabūjami bez pieci lati dienā. Lūdzu! Vai tas jau nebij ap trīs simts latu mēnesī?

Tur lejā bija kopmoderniecība. Ja viņi nopirktu vēl divas govis, tad varētu laist ik dienas vismas divdesmit stopu piena turpu. Ganības droši vien pietika vēl daudz lielākam lopu pulkam, kamēr lauki netika apstrādāti. Bet kur lai govis tagad dabū, kur tās postošajos kara gados iznīcinātas, un vēl nebij ieaudzētas. Labu govī taču neviens tagad tirgū neveda, tas bija skaidrs. Un tā viņi palika tikai pie domām, ka govīs būtu jāpērk. Kūti stāvēja un vēlāk ganos gāja divas vien raibaļas, abas Andrānu piederums. Tās deva pienu vienīgi pašu uzturam.

Bet neba par naudu vien bij bēda. Priekšā nostājās tik bezgala daudz virzienu, kādos vajadzēja tagad darboties, ka saprast nevarēja, kā no visiem šiem darbu

un gādāšanu viesuļiem izgriezties laukā ar veseliem locēkliem. Vispirms, — vajadzēja taču zemi kaut cik saskrīpot, kauču dārza tiesai. Pēc nedēļām divām bija jāstāda jau kartupeļi, bet viņiem arkls vēl tikko pasūtīts. Vēl nebija iegādāts arī lielais arkls, ar ko zemi uzplēst...

Pēkšņi iedomājies, Krasts to kādā dienā uz dēļu vuzuma uzsējis atveda. Pie tās pašas reizas viņš arī pieteicās par biedru Tiltenes patērētāju biedrībā „Spēks“, un mājā pārbraucis smējās, ka nu būšot spēka vīrs.

Bez zemes rušināšanas bij vēl simti citi darbi. Māju pamatiem vajadzēja gādāt akmeņus, kuŗu, kā par spīti, lejā bija diezgan, bet te kalnā neviena. Ja paši nespēja vai neprata tos saplēst, bij jāņem cilvēks...

Vēl tomēr lielām rūpēm Krastu sētā nebij vietas. Viss tapa, veidojās ar katru dienu kaut kas jauns. Prieks bija strādāt un pūlēties, prieks bija dzīvot un gādāt par rītdienu. Vēl jau par abiem ar sievas tēvu viņi kaut ko spēja arī naudas ziņā. Un kad pilsētiņā tā kā rītā bija tirgus diena, — Andrāns guldamies teica, vairāk sev kā citiem:

„Jāpasteidzas labi agri. Ja es rītu nedabūju strādniekus. tad ir gaužam slikti.“

IX.

Nu jau būvēšana gāja pilnā spēkā. Gar apzāģētajiem un apaļajiem kokiem dien dienā locījās četri cilvēki: Andrāns, divi bārdaini un viens pavisam jauns krievs, kā izkāpis no Vasņecova varoņu gleznas, kam zods tikko sāka pūkoties. Krievi bij no Latgales, visi vienas ģimenes cilvēki: tēvs, dēls un dēla dēls.

Vecajam bij tik garā bārda, ka pilnīgi apsedza spalvainās krūtis un vēl daļu rupjā darba priekšauta. Šī bārda, tāpat kā garie mati, ar lielu stūrgalvību turē-

jās pretim nosirmošanai. Tikai atsevišķas šķipsnas bija baltas; viss lielais laukums turpretim saulē zalgoja dzeltens kā vasks. Vecis bija liela auguma, kaulains, no cirvja un ēveles vadīšanas mazliet uz priekšu sameities. Bij viņam arī solids vecums, — jau septiņdesmit septītais gads!

Dēls bija zems un drukns. Zem cibiņas apcirpti melni mati, pašķidras ūsas un pavisam šķidra bārda atgādināja krievu inteliģenta tipu no nesenas pagātnes. Ārpus darba vietas viņu varēja noturēt arī par kādu dārzāju tirgotāju, kādus bieži redzēja Daugavpilī, vai pat Rīgā, Latgales priekšpilsētā. Viņš varēja arī būt saldējuma pārdevējs. Ģērbies viņš bij īsti krieviski. Sarkans no biksēm izlaists kreklis. Pāri kreklam veste. Vestes kabatā sudraba pulkstenis, gaŗu sudraba ķēdi, kas kaŗama ap kalu. Lai ķēde nokarādamās netraucētu darbā, tā bij ap vidu vērta cauri vestes pogcaurumam. Tā varēja tēst vai zāģi vilkt bez bēdu.

Jaunais bija atkal atsities vectēvā. Varēja vērot viņu vienādos degunus un pieres. Sevišķi pieres. Tās slaidā ovālā nošķīrās no matiem, turpretim vidējai paaudzei piere bija stūrainā. Jauneklis bij arī prāva auguma, platām krūtīm, lielām plaukstām. Kad Vaņa par kaut ko brīnēdamies ieplēta savas zilās acis, viņš izskatījās vēl pēc bērna. Varbūt tāpēc arī abi vecie viņu saukāja bērna vārdā, un drīz vien visa sēta pieņēma šo vārdu. Vaņķa skanēja gan no vīriešu kā arī no sieviešu mutes. Visiem viņš bij vajadzīgs. Un visiem Vaņķa labprāt pakalpoja, būdams tas jaunākais, veiklākais, un varbūt arī stiprākais. Jo baļķus viņš cilāja kā kārtis.

Darbā tomēr visveicīgākais bija vecais. Gan likās, ka viņš kustētos gausi, tomēr tur, kur vecis ķērās klāt, tūlīt kaut kas tapa. Savu platzobaino cirvi laizdams lēnām gar baļķa sānu, viņš dažreiz, runādamies ar dēliem, nemaz uz rokām neskatījās. Un tomēr, kur reiz cirvis bija kritis, tur otrreiz atpakaļ atņemt vairs nevajadzēja, lai tēsumu pielīdzinātu. Tas bija jau kā ēvelēts. Tikai mazas, ieslīpas švīkas rādīja, ka ierocis, ar ko šie koki apstrādāti, bijis vienkāršs cirvis. Tāpēc veca-

jam bārdainim vajadzēja uzņemties balķu tēšanu nodomātajai apakšstāva senlaicīgajai sienai. Kamēr pārējie zīmēja, zāģēja, cirta un kala kantainos kokus augšstāvam, tikām viņš mierīgi stērķēja savus resnos balķus, pēc katra koka turpat brīdi apsēzdamies un gudrām acīm noraudzīdamies citu darbā.

Neviens no pieņemtajiem būvstrādniekiem nesmēķēja, jo viņi bija vecticībnieki. Viņu ticība viņiem lie-dza lietāt arī degvīnu.

Velns šad un tad uznāca kalnā, gan naktī gan dienā, lai novērotu, kā mājas cēlājiem veicas. Un aizvien viņš aizgāja apmierināts, redzējis, ka cilvēki gan tur pūlējās, vienmēr taisīdami troksni, gan ar cirvjiem gan ar zāģiem, sevišķi rīta skaļumā, dažreiz pat tik stipri, ka īrbes un rubeņu mātes uztraucās uz olām tupēdamas; bet uz priekšu viņi nekur netika. Māja necēlās, un tas bij labi. Hihi! Varbūt viņi apniks daudzīties un novāksies no kalna. Pēc dažiem gadu desmitiem tad būs te atkal mežs. Pagaid, pagaid, — nekaitēja šos vientiesīšus pat pie reizes drusku pabaidīt...

Būves darbiem ievirzoties noteiktās sliedēs, Krasts bij kļuvis brīvs. Ne jau tā brīvs, ka nu nebūtu nekas jādara. Nē. Viņš tagad bija pārvaldnieks, zemes kopējs un visa gādātājs. Darba dienās viņam bij tik daudz ko darīt, ka avīzes, ko izbraukdams no Rīgas bija pasūtījis, stāvēja nelasītas. Labi ja pusdienu ēzdams varēja acis uzvest rakstu virsrakstiem. Aina, kurai bērnu vācot radās šad tad svabadāki brīži, kaut cik tika pie lasīšanas, un ja bij kas ievērojamāks, vakarā pastāstīja citiem. Tā viņi no pasaules gluži neatsvešinājās.

Tā jaunu ziņu kāre, ko Krasti Rīgā apmierināja ar rīta un vakara laikrakstiem, te tagad likās pavisam smieklīga. Nu, viņi saņēma pastu trīs reizes nedēļā. Tas patiesībā bija bieži diezgan. Avīzes atnāca otrā, trešā, ceturtā dienā pēc to iespiešanas. Bet ja kāds numurs, drusku noklīdis, tika saņemts tikai pēc nedēļas, — vai bija vaina? Vai tad avīžu ziņas maitājās kā olas? Rakstīts taču tika visvairāk retrospektīvi. Un notikušais bija tikpat tāls aiz dažām minūtēm, kā aiz nedēļām un gadiem...

Svētdienās gribējās pilnīgas svabadības, lai varētu atpūsties. Daļa laika, tā sakot dienas pirmais cēliens, pagāja nedēļā nokavēto miegu un spēku atgūstot. Bet pēcpusdienās vajadzēja sākt parādīties pie kaimiņiem, ar kuriem turpmāk, gribot negribot, bij jāsastopas. — Jau no Vītola Krasts bija zināt dabūjis, kādi tur centrā bij tā sauktie pagasta aristokrāti. Vītols bija visus tā puslīdz arī raksturojis; jo viņš bij šejienietis un labs novērotājs. Vienu otru viņš bij minējis kā tādu, ar ko gan kapteiņa kungam nebūšot pa ceļam. Vēlāk melderis šo to bij apstiprinājis. Krasts nekautrējās tomēr iepazīties arī ar tiem, ar kuriem pēc citu domām viņam nevarēja būt pa ceļam. Jo viņš bij savā negarajā mūžā novērojis, visvairāk gan pie kaŗa biedriem, ka tie, kuŗi tika turēti par mazvērtīgiem, un pat par palaidņiem, bij patiesībā zelta cilvēki. Viņi bija tikai mazliet atvirzījušies no schēmas. Dažreiz sajūsmā bij pārlēkuši lielceļa grāvjus un iegājuši norās paplūkt puķes. Viss bija relatīvs. Atkarājās, cik plaši cilvēks ņēma savu un sava tuvāka dzīvi. —

Nu jau bija silts un lopi gāja ganos. Zirgs, sapīts, tika palaists zaļajā laukā, lai iet nu meklē sev vistreknāko zāli. Labā laikā viņu atstāja laukā arī nakti; jo kopš zirgu pasu ievēšanas neviens vairs zirgus nezaga. Govis ganījās piesietas. Vēl nebij nošķirtas ganības no pļavām, un arī govis veda tur, kur zāle bij patlaban lielāka. Platības jau pietika. Īstās pļavas, kam arī turpmāk vajadzēja palikt pļavām, nemaz vēl netika aizkartas. Tās arī gulēja rūzganās un kailās, jo apakšā vēl nebij izkūsis stiprās ziemas ledus.

Kalnā, ap māju, bija uzplēsts ap pūrvietu liels zemes gabals. Te gan bija smiltiņa, tomēr ne balta vai dzeltena, kā kailos kalnos. Koki, birdinādami skujas un lapas, krizdami paši, satrūdēdami un sūnām pāraugdami, smilti bija padarījuši pelēku un valgu visā aŗamajā kārtā. Tā nu bija viegla, silta zeme, no kuŗas kartupeļi, ieguldīti jau ar stipriem asniem, bāza laukā savas brūnās sekstes otrā nedēļā. Zeme likās liksuma, dabūdama savā klēpī reizi citu augli, un saņemdama no augšas tik daudz saules.

Neliels gabaliņš bij atstāts citiem dārzājiem. Tur bija iesēti burkāni un iestādītas pupas un zirņi. Kāpostu un biešu stādus bija solījusi dāvēt Roziene. Tiem laika vēl bij diezgan. Rozienei bij arī stipri ražīgi sīpoli, no kuņģiem varēja dabūt vienu pīni stādam. Ja tiem uzlika tikai vistu mēslus, — varēja cerēt uz lieliem sīpoliem.

No melderienes Andrāniete bija atnesusi vecu vecās puķes — jurgīnes. Veseli četri krūmi jurgīņu, kam bija ziedēt sarkaniem un baltiem ziediem, bij ielikti mājiņas galā izraktās bedrēs, kā podos, kas pildīti ar tīriem govju mēsliem. Tā bij šo puķu galvenā prasība. Citas kopšanas viņas neprasiņa. Drusku nostāk stāvēja, ar akmeņiem aplikti, divi rabarberu krūmi, jau krietni gaisā pastiepuši savus rožainos kātus un pa pusei izplētuši kroķainās lapas, kas ilgi bija turētas kamolos satītas. Starp abiem rabarberu krūmiem, sīks un nevarīgs, tāpat no melderiem atnests, zaļoja lauztu siržu krūmiņš.

Kaut kas jau bij no lauku sētas!

Krasts sākumā bij domājis, tūlīt pavasarī ierīkot arī augļu dārzu; bet ar tiem lielajiem darbiem nebij ticis klāt. Nu viņš par to gandrīz priecājās. Taču bija daudz labāk, kad atstāja uz rudenī. Vasaru dzīvodami viņi vislabāk varēs noskatīt dārzam vietu. Tam vajadzēja pieskanēt ēku grupai; bet tas nedrīkstēja izvirzīties pirmā vietā un visu sētu sevī nogremdēt. Vismaz istabas logiem koki nedrīkstēja atņemt nevienu saules staru. Rudenis bij arī izdevīgāks koku stādīšanai tanī ziņā, ka rudenī pirktie kociņi visi bija dzīvi, turpretim pavasarī varēja saņemt arī izsalušus. Kamēr pumpuri vēl nebij raisījušies vaļā, neviens nevarēja galvot, sevišķi smalkākās plūmju, bumbiežu un ķiršu šķirnes.

Mainoties ieskatiem par zemes apstrādāšanu, bij atkritis arī saimes jautājums. Nodomāto meitu un puīšu vietā tagad Krastos nebija neviena gājēja. Un viņi iztika pavisam labi, paši vien. Mazpamazām darbi kļuva vieglāki, pie tiem pierodot un atrodot veidus, kā katrs darbs vieglāk un ātrāk izdarāms. Kad, piemēram, ar vienu roku lāpstas kātu satvēra pie paša gala, bet ar otru sajēma labi zemu, tad velēna, ko vajadzēja celt,

bij viegla. Tikpat vienkāršā ceļā varēja vieglot visus citus darbus, pareizi lietājot darba rīkus. Darba rīkiem beidzot piemērojās arī locekļi. Tā Aina, kuņai sākumā kāši tik briesmīgi spieda plecus, ka viņa salīka zem ūdens nēšām kā vecīte, tagad kāpa ar pilniem spainiem kalnā smiedamās. Uznest trīs četrus nesienus pēc kārtas, viņai nedarīja vairs nekādas grūtības.

Tikai viens Ainaij bij un palika grūti: rītos celties līdz ar sauli. Viņa bija vēl tik jauna, un pie tam paradusi pilsētā celties tad, kad miega nebij vairs nevienā acu kaktiņā. Lai turētos tai ritmā, kāds sētā bija uzņemts, te tomēr bija jāceļas, kaut arī miegs vēl šķīta tikai pusē izgulēts. Nevarēja viens sust, kad visi kustēja, kad visapkārt dimdēja un rībēja, kad cirta, zāģēja, kala. — Un vajadzēja tikai iziet laukā, ievilkt dziļi krūtīs sveķu smaržas pilno gaisu, paskatīties uz saules putekļos mirdzošajām eglēm, dzirdēt putnu dziesmas un citu cilvēku balsis, kad arī viņa jutās pilnā spēkā. Pār viņu nāca kā uzplūdi, un viņa gādāja, kur tagad vispirms skriet, ko tagad vispirms ķert.

X

Kādā agrā rītā Krasts meklēja sava zirga un nekur nevarēja atrast. Viņš apgāja visapkārt kalnam, izmeklēja biežokņus, alksnāju, sauca koš! koš! Par velti. Tad sāka skatīt pēdas, vai nebūtu kur aizjāts, kaut gan negribējās ticēt, ka tas varētu notikt. Vispirms viņš apskatīja ceļus. Uz tiem nebij jaunu pēdu. Tad te, jā, — te viņš bija gājis. Gājis ne vaļā, bet sapīts. Tā tad ar savu gribu.

Pēdējās dienas zirgs bij mazāk darbā dzīts. Zāle bija paaugusi lielāka. Nu lopam pieplūkt savu kuņģi nebij vairs tik grūti, kā pirms pāris nedēļām. Izdarījis šo nepieciešamo darbu, zirgs stāvēja un snauda. Bet nakts bij gaļa. Gaļa un arī pavēsa. Gulēt nebij zirga

dabā. Gulēt uz aukstas zemes, — to neviens nevarēja saukt par sildīšanos. Tāpēc zirgs bij nodomājis drusku pastaigāties. Jā, viņš bij iedomājies reizi palūkot, kā izskatījās tur aiz upēļa, otrā egļu kalnā. Krasts, ieraudzījis plavas slēnumā zirga pēdas, gāja pa tām, apaušus rokā vicinādams un klusi svilpodams. Viņš iedams domāja vienīgi par to, ko patlaban acis skāra rīta pelēkajā klusumā.

Lūk, kā te bija stipri stidzis! Līdz ar kājām zirgs bij izrāvis no zemes lielus brūni melnus dūņu pikus. Tai te vajadzēja būt labai zemei. Vispār — varbūt viss plašais sūnaklis varēja būt pirmās šķiras tīrums, ja ezeru par kādi divi metri nolaida zemāku, kūdru noraka līdz gruntei, atstājot trūdu tiesai tikai plānu kārtiņu. Tur dibenā bez šaubām bija māls vai glūda. Būtu zem sūnakļa smilts, tad ezers caur to izsūktos kā caur sietu. Tad jau te vispār nebūtu ne ezera, ne sūnakļa. Te būtu vienkārši sausa plava, varbūt arī mežs, varbūt pat vairākas bagātas sētas; jo vieta taču bija augsta. Katrā ziņā sūnaklis stāvēja labi augstāk par Rozu tīrumiem. To varēja teikt bez kādām svēršanām. Atūdeņot tā tad viņu varēja bez lielām grūtībām, ja salikās kopā visi, kam pie tās lietas bija interese. Ar laiku varbūt viņš to ierosinās...

Pag, kur tad nu palika pēdas?

Zirgs, pārgājis slēno plavas spraugu, bija pagriezies uz sūnakļa malu un virzījies pa piekalni aizvien tālāk, varbūt pat domādams, ka tā ir Krastu piekalne, un ka drīz viņš tiks pie mazās gravas, pa kuŗu tecēja gardais avota ūdens, kuŗā bij tik patīkami iemērkāt lūpas.

Krasts nebij uz šo pusi nekad bijis. Visas darīšanas sniedzās uz otru pusi, uz centru. Kalns un mežs nevarēja kā tādi interesēt, jo tas te bija tikai viņa kalna atkārtojums, pie tam daudz zemāks, šaurāks, robaināks un kailāks. — Aiz šī kalna nāca vēl trešais. Tas jau bija ne vairs kalns, bet paaugsta roza, starp purvu un līdzenumu, kas rūtainos laukos un plāvās aizstiepās līdz pašai Daugavai. Ar šo rozu tad arī izbeidzās valnis, kas gulēja priekšā sūnaklim. Itkā tišām tas te bija nolicies, lai jau ar savu kumpaino izskatu ienestu dažā-

dību apkārtējā vienmuļībā; bet vēl jo vairāk — lai radītu ezeru, kas te bij vienīgais tālā apkārtnē.

Pagājis garām visam otram kalnam, kas stiepās vismaz savu puskilometra, Krasts nonāca atkal pie zemes pļavas, kas šķīra šo smilšu salu no nākošās.

Nu viņam vairs nebij jāseko zirgā pēdām. Viņš jau to redzēja. Redzēja viņā piekalnītē, savādā sabiedrībā.

Tur pa stabam līdzīgu skursteni, kas izauga tieši no zemes, cēlās zili dūmi un gāja taisni gaisā. Līdzās skurstenim stāvēja balta kaza, garu vilnu, garā aizsargkrāsas mētelī ģērbies vīrs, un Krasta zirgs. Cilvēks visai draudzīgi glaudīja zirgam pieri un paklusām ar viņu runājās. Bet ieraudzījis svešu cilvēku ar apaušiem rokā, un saprazdams, ka svešais nāk pēc zirga, lai vestu to projām, vīrs atkāpās dažus soļus un kā vainīgs skatījās uz nācēju.

Nu arī zirgs, sadzirdis soļus, pagrieza savu lielo galvu uz to pusi, un, ieraudzījis saimnieku, ar rīkles galu drusku iezviedzās, muti nemaz nepavērdams, itkā sevī gribētu sacīt — beidzot atradi gan!

Krastam bija ļoti neveikli. Viņš jutās stipri vainīgs. Nebij savu lopu tā turējis, ka tas nedara kaimiņiem skādi.

„Labrīt!“ Krasts teica, cepuri celdams.

„Labrīt, labrīt!“ vīrs atņēma.

„Nepemiet ļaunā... viņš nekad tā nebij darījis. Tas nozīmē, ka nevar vis pa nakti atstāt nesietu.“

„Ko nu ļaunā ņemt,“ vīrs stostījās. „Es tikai... Jūs laikam Krasta kungs? Esmu par jums dzirdējis, un reiz drusku arī redzējis, pie sudmalām. — Mans vārds ir Grundulis.“

Abi vīri sadevās rokas.

Grunduļa mētelis, kas bija veca krievu griezuma un sniedzās līdz pat kāju potītēm, roku stiepjot mazliet pasitās vaļā, un Krasts redzēja, ka tas bij šī cilvēka vienīgais apģērba gabals! Pēc sasveicināšanās Grundulis salika mēteļa malas atkal kārtīgi vienu zem otras, ar rokām piespieda pie miesas, un kā atvainodamies teica:

„Kad tā viens pats dzīvo, tad cilvēks kļūst drusku nolaidīgs. Iztrūkst mēteļam poga, tu viņu nevīžo tūlīt iešūt, un kad vēlāk gribi to darīt, tad tā jau ir pazudusi.“

Kas par varenu sarunu priekšmetu, — Krasts sevī smējās, zirgam apaušus galvā maukdams. Veca krievu šineļa poga! Tomēr — arī viņu nodarbināja tādi paši sīkumi. Pašam negribot viņam bija jādomā par nupat redzēto. Tas taču nevarēja būt, ka cilvēks varēja dzīvot vienīgi mētelī ietīnies. Tā viņš taču nevarēja ne strādāt, ne ātrāk pakustēties, jo rokas bija tikpat kā sasietas.

„Atvainojos,“ Grundulis Krastam tuvāk pieiedams teica. „Man vēl nav zirga, un varbūt arī nekad nebūs, kaut gan es bezgala mīlu kustoņus, — bet man interesē, cik tāds krāms tagad maksā?“

„Ap četrdesmit tūkstošu jau maksā,“ Krasts atteica un taisījās sēsties zirgam mugurā.

„Traka nauda!“

Krasts, roku uzguldījis zirgam uz skausta, vēl atgriezās.

„Bet kā tad jūs? Domājiet bez zirga iztikt?“

„Domāt es domāju daudz ko. Bet bagāts dara kā grib, nabags kā var. Patlaban es varu turēt tikai te šo lopu, un arī to tikai pagaidām.“

Grundulis ar īkšķi norādīja uz kazu, kas joprojām stāvēja pie skursteņa, kā sildīdamās.

„Kāpēc arī to tikai pagaidām?“

„Tāpēc, ka pēc izdarītas analīzes viņas piens nesatur visas tās vielas, kas vajadzīgas cilvēka uzturam. Un tauku procents daudz par mazu.“

Tas bija pilnīgi pietiekošs iemesls, lai Grundulis kazu neturētu, un Krasts vairāk nekā neteica. Grundulis turpretim gribēja vēl mazliet parunāt ar intelligentu cilvēku.

„Labi,“ viņš teica. „Mani šurp atdzina bads un kailums. Bet, lūdzu, pasakait, kas jūs dzina te šai postāžā?“

Krasts smaidīja.

„To es jums nevaru pateikt, labais kaimiņ. — Jeb

tomēr! Katrā ziņā ne apstākļi. Mani šurp atdzina varbūt doma par nākotni. Doma par sava bērna, par tautas, par mūsu valsts nākotni.“

„Augsti ideāli. Bet ko jūs iesāksit, smilšu grauds pret kalnu? — O, kad jums būs vaļa, — mēs vēl par šo jautājumu parunāsim. Man patik debatēt. Tā man vēl vienīgā bauda šīnī pasaulē. No visām citām es jau esmu atteicies; no dažām veselības, no dažām naudas trūkuma dēļ. — Vai atļauts jūs pie gadījuma apmeklēt, Krasta kungs? Un piedodiet, ka es jūs netitulēju. Tagad jau tur Rīgā to vien tikai dzird, kā — lūdzu direktora kungs, un lūdzu senātoru kungs, un lūdzu eks- un pro- un vice- visvisādi kungi un kundzes. Nu jau iet vaļā gluži kā senāk Maskavā un Pēterpilī, tajās aprindās, kas laimīgā kārtā lauza kaklu.“

„Lūdzu, lūdzu!“ Krasts atbildēja.

Bet jādams visu ceļu domāja par šo interesanto, kaut varbūt arī neērto, cilvēku. Varbūt tas bija kāds muižnieku spiegs. Varbūt komūnists. Varbūt tikai neveiklītis no tautas dziesmas, kas guļ lielu guļamo zem zaļa lazdu krūma?

Grundulis patiesībā nebija ne viens, ne otrs, ne trešs. Viņš piederēja pie tās cilvēku šķiras, kas ir diezgan uzņēmīgi, pietiekoši apdāvināti, spējīgi kalt visbrīnišķīgākos nākotnes plānus; bet kas saduroties ar patiesiem apstākļiem nekad tos nesagāž, bet visur atlec atpakaļ kā gumijas bumbas.

Palicis viens, Grundulis vēl ilgi stāvēja tai pašā vietā, skatīdamies uz piekalni, aiz kuŗas jātnieks sen bij nozudis, un ļaudams kazai mierīgi zelēt sava mēteļa stūri, ko viņa labprāt darīja tādos brīžos, kad saimnieks bija domās nogrimis.

Kad tikai viņš nebūtu atstājis, ar savu ārieni, pārāk atbaidošu iespaidu... Kad tikai Krasts nebūtu pamānījis, ka viņam nebij krekla mugurā. Taisni šodien, kā par spīti, viņam arī vajadzēja taisīt veļas dienu. Un ja arī, tad labāk būtu uzvilcis kaut to pašu cauro kamzoli, ja ne jauno žaketi. Arī bikses viegli varēja uzraut, ja būtu tas paredzēts. Un beigu beigās, varēja jau arī pateikt, kā lieta sastāvēja...

„Aiai!“

Grundulis metās savā mītnē un norāva no uguns katliņu, kuŗā jau varbūt kādu stundu vārījās viņa strīpainsis krekls un apakšbikses.

— No rīta, tikko modies, viņš veļu bija iemērcis un uzlicis uz uguns. Tad izdzirdis virs galvas tādu tā kā dimdoņu. Bail bij, ka neielūzt griesti, jo koki varēja būt krietni sapuvuši, vieglajā smilts zemē. Viņš bija izskrējis laukā, un skaties tikai: — zirgs! Grundulis bij pirmajā brīdī pavisam apmulsis. Viņš taču zināja, ka viņam zirga nav, un tomēr tas te stāvēja, liels kā ceplis. Kā neziņā Grundulis raudzījās visapkārt, lai pārlicinātos, vai tas bij nomods. Bez šaubām! Tepat taču bija arī kaza, viņa baltā kaza, ko pilsētiņā nopirka par sešpadsmit latiem, ar norunu, tos pašus vēlāk norēķināt, kad pārdevējs nāks viņa laukā pļaut sev sienu. Tā tad zirgs bij reāls. To viņam bija sūtījis pats dievs, lai saimniecība kaut cik plauktu. Ar to vien zāles pārdošanu nevarēja necik tālu tikt. — Viņš gāja zirgam droši klāt. Apglaudīja to. Jā, tas nu būs bez šaubām viņa zirgs. Bet vai tad dievs varēja viņam sūtīt sapītu zirgu? Un pie tam vēl ar dzelzs pineklu! Tai pašā brīdī, kad jau sāka rasties šaubas, Grundulis bij ieraudzījis nākam cilvēku ar apaušiem rokā... Laime nebij ilgi kavējusies virs viņa zemes būdas, kā vispār viņa tuvumā tā nemīlēja apstāties visā viņa mūžā, nu jau vairāk nekā četrdesmit sešus gadus...

Grundulis iznesa katliņu no pazemes augšā un nolika pie skursteņa zemē.

Kaza kāri šāva savu bārdaino purnu pie kūpošā katla un tai pašā brīdī, uzslējusies uz pakalķājām, aizsviedās dažus soļus sānis.

Grundulis pajēma nelielu kociņu, pamaisīja ar to katlu, pacēla tad kreklu gaisā un brīdī turēja, lai notekas un atskrienas. Tad ar vienu roku veļas gabalu sagraibis, vilka to ar varu cauri otrai rokai, lai izspiežas viss liekais ūdens. Izstiepa kreklu visā gaŗumā, pārlika par pusi, tad atkal par pusi, un beigās sagrieza kā virvi tik stipri, ka ūdens pīkstēdams un čūlādams spiedās laukā pa katru auduma starpu. Tad atplēta

plaši valā, ar asu pliukši pasita gaisā, un uzsvieda uz mazas priedītes, lai žūst. Tāpat apstrādājis otru veļas gabalu, Grundulis katlu turpat apgāza un apmierināts apsēdās uz ciņa.

Viņš bija izdarījis lielu darbu: bija izmazgājis veļu, pie tam ne par santīmu nepatērējot ziepes, neliekot pat vairāk rokas klāt, ka tikai pie iemērkšanas, izgriešanas un izkāršanas. Tā bija laba metode: ātri, viegli, lēti, un, par visām lietām, higiēniski. Ja viņš šodien iešuva vēl mētelim pogas, tad varēja tiešām teikt, ka daudz bij darīts.

„Kiz, tu, nolāpītā kaza! — Viņa man tos mēteļa stūrus noēdīs pavisam.“

XI.

Vairākas dienas velns bija klīdis pa purvu, lūkodams vai zilenes ziedēja un vai vaivari jau plauka. Viņš bij noskatījies ezermalā zivju nārstu. Bij gājis pa jaungeglēm un siliņiem, vērodams baložus, kuri sēdēja savos šķidrajos pārklus, kā uz režģiem. Viņam patika žvadzošās žagatas, krēķi, dzeņi un dzilnas, patika krumšķinošie kraukļi, patika arī zeltainie vanagi un lielās dzērves, kas kā aitas likņāja pa purvu, sadalījušās pāros un pēc tam palikdamas pa vienai. Viņam te vēl bija daudz visādu putnu. Dzeguzes zvanīja pa visām malām. Zaļās vārnas ķerca un laidās kā puķu pušķi pa gaisu. Puputes tina ap sevi savus raibos spārnus, kā mazus mistrotus kreķus. Lielas cekulainas niras šad tad parādījās ezera viducī. Pīļu mātītes sēdēja mīkstos dūnu pārklus uz lielām ūdenspelēkām olām, kamēr tēviņi parkšēdami ložņāja pa niedrām, savas lielās zaļās galvas grozīdami uz visām pusēm, un šad un tad pagriezdami vienu aci uz debesīm, vai tur zilajā dziļumā kaut kur neparādījās kāds aizdomīgs krustiņš, kas drīz vien varēja pārvērsties šņācošā bultā.

Nebij jau tas velna pienākums, visu redzēt un zināt, kas te notika. Bet ko viņš citādi būtu darijis dienas un naktis? Jau kopš savas neatminamās bērnības viņš bija paradis staigāt, visu redzēt, šur tur apstāties, pāprieties, vai arī kaut ko sagraut, pasperot ar kāju nost no ceļa, ja kas nepatika, vai bija pārāk apnicis. Ar dvašu vien viņš varēja apgāzt lielus vecus kokus, kas jau apdraudēja paši sevi, tā ne miruši ne dzīvi stāvēdami citu vidū. Velns pamazām tā bija pieradis pie savām gaitām, ka viņš līdzīgi mežsargam kārtīgi apstaigāja savu apgaitu, juzdams lielu gandarijumu, ja viss sakrita ar viņa uzskatiem, bet drausmīgi sabozdamies, kad kaut kas nebij noticis pēc viņa prāta.

Kad velns pēc sava sirojuma uzkāpa Krastu kalnā, viņam aizkrita aiz nobīļa acu vāki ar tādu troksni, itkā pērkons būtu iezvēlis pa pieri. Viņš sāpīgi saviebās un ilgi gramstījās ar nagiem pats ap savām gūžām, izplūkdams vilnu lieliem kušķiem. Te taču bija noticis kas traks. Šai īsajā laikā viņi bija uzcēlušī māju, skaistu māju, kādas bij tikai tur lejā, muīžā, un arī pilsētiņā. Tiesa, logi un durvis vēl bija tikai caurumi, pa kuriem varēja ieskriet un izskriet pilnā izskatā, nemaz nepārvēršoties un nemeklējot zara cauruma. Augšā pat vēl sienu nebij. Bet viss ēkas stulms stāvēja kā viena gabala. Tas stāvēja un stāvēs, — to jau skaidri varēja redzēt no neskaitāmiem naglu galvu spīdumiem un no daudzajiem koku krustiem, kas tur bija salikti vienād un otrād. Kur jau koks bij salikts krustiskis un nagla izdzīta cauri, tur neviens velns nevarēja klātu kerties. Kas tāds nieka cilvēks bij par lielu vīru!

Mazliet atjēdzies no pārsteiguma, velns uzmanīgi pielavījās pie jaunās ēkas loga.

Kas tur bija iekšā?

Tikai skaidas, lielas sveķainas skaidas, zāģu drikšnas un daži zāļu stiebri, izšāvušies skaidām cauri.

Bet viņā galā, aiz divām biezām šķērssienām, kas tur bij?

Arī tur bij skaidas. Bet tur arī gulēja dienasvidu visi trīs svešie namdari, jau laikam arī juzdamies kā istabā, jo gulēja pavisam dziļā miegā. Vecais bija el-

koni palicis zem vaiga, pagriezis bārdu sānis, skaidās, un krāca kā mašīna. Vidējais gulēja augšpēdu, ceļus saslējis un rokas salicis uz krūtīm, pāri pulksteņa ķēdei. Jaunais bija izstiepies cik garš, pavēris muti un nebēdīgi atmetis rokas tālu nost no sevis. Galvas viņiem visiem bija ēnā, bet uz kājām spīdēja saule. — Velnam bij tāds naids pret šiem cilvēkiem, ka viņš būtu bijis gatavs ķert cirvi un apvelēt visiem trim neģēļiem galvas. Bet viņš apvaldījās, jo tas nebij velna cienīgs darbs. Viņš pie gadījuma viņus varēja gan uzaicināt laužties, katru atsevišķi, un laužoties saberzt tos miltu pelnos; bet tā uzbrukt miegā, kamēr cilvēka dvēsele staigāja kas zina kur, — to viņam nepielāva ne sirds apziņa, ne velnu senu senās parašas...

Tomēr velnam kaut kas ienāca prātā. Viņš sarauca savu krunkaino ģīmi simtās smieklu grumbās un, ātri pieplacis vecākajam gulētājam pie auss, kaut ko čukstēja. Tad, pačukstējis, ar kaķa lēcieni bij uz loga un pa logu laukā.

Vecais uzslējās sēdus un itkā mušu dzina nost no auss, kaut ko pie sevis nūrdēdams...

Un ko tad saimnieki darīja?

Arī tie gulēja.

Visi gulēja. Visa māja. Saule dedzināja, starodama gandrīz debesu vidū, un miegs laudīm bij tik stiprs kā pusnaktī. To velns it labi zināja. Tāpēc viņš pielika vienu aci pie mājiņas loga un ieskatījās iekšā.

Tur bija tikai abi vecie: viens uz skrūvbeņķa, otrs uz sola.

Bet te, ārā, egļu ēnā, paklājuši strīpainu segu zem sāniem, galvas salikuši uz viena maisiņa, gulēja jaunie. Turpat bija arī bērns, savos baltajos ratiņos, kurus viņš visur vilka līdz, kā gliemezis savu māju. Bez šiem ratiņiem Krastu bērns nemaz nebij Krastu bērns.

„Lai gul! Lai gul!“ velns teica un virzījās pa kalna muguru prom. „Jo vairāk kāds gul, jo mazāk viņš man kaitē. Lai tikai gul!“

Paspēris dažus soļus, velns sastapa lielu, rakstainu čūsku.

„Hihi!“ viņš smējās. „Es teicu, ka būs kādreiz jāpabaida. Hihi!“

Viņš saņēma čūsku, kas zālē mierīgi glūnēja vai nu uz kādu vardi vai putniņu, pie pakauša, un pagrieza viņas galvu taisni uz gulētājiem, kā torpēdu uz mērķi. Pagriezis čūskas galvu vajadzīgā virzienā, velns pacēlās stāvus un ar naga galu bikstīja viņas asti. Čūska, līdz pusei paslējusies gaisā, slaidi slidēja uz priekšu, kā jau paša velna triekta, un ātrāk nerima, kā tikai tad, kad bija aizsniegts balto ratiņu ritenītis. Nu viņai velns vairs nemina uz astes. Čūska saritinājās, kā putraimu desu ritums, un rituma virsū uzguldīja savu mazo galvu.

„Te nu tu man paliec, līdz cilvēki mostas un tevi ierauga,“ velns ar pirkstu kratīdams piedraudēja. „Citādi es tev pirmajā ciņū starpā novilkšu ādu!“

Čūskai nekas neatlika, kā gulēt, sauloties un gaidīt tā brīža, kad kāds aiz bailēm iekliegsies, viņu ieraudzījis, kā jau to cilvēki parasti darīja. Pretoties savam kungam viņa nevarēja, jo sevišķi tamdēļ, ka viņš tepat netālu palika uz egles zara sēdot, un vēroja viņu.

Notika tomēr citādi, nekā velns sev to bij iztēlojis.

Viņš domāja, ka cilvēku mātīte, šī Aina, vai Vaina, vai kā viņu tur sauca, — ies pie ratiņiem un gandrīz uzmīs čūskai virsū. Čūska iešņāksies. Sieva to ieraudzījusi klūs bāla kā pliens, kliegs, varbūt izsviedīs bērnu no rokām un sāks ar vīru rāties, ka tas tādā čusleļā iedomāties taisīt māju. — Viņa te nedzīvos nevienas dienas, nevienas stundas! Lai velns parauj visu! Viņa neies upurēt savu un sava bērna dzīvību. Vai tad nezināms, kas ir, kad čūska iekož? — Hihi! Varbūt ka jau šodien Krasti aizvācas... Kas par to, ka māja saslieta un to jau pasākuši latot. Tikpat ātri, cik tā uzcelta, varēja arī nojaukt un pārvest uz citu vietu, kur tā mazāk rieba. Tad viņš liks mieru!

Bet iznāca, kā jau sacīts, pavisam citādāk. — Krasts pamodās pirmais. Viņš bija miegu izgulējis un, pacēlies uz elkoņa, skatījās uz egļu ēnām, vai nebūtu laiks jau celties. Reizā viņa skats tvēra arī bērna ratiņus,

riteņus un ēnas zem tiem. Un tur pie viena riteņa bij kaut kas savāds, tīri tā kā —

Krasts pietrūkās kājās.

Jā, tur bija gan čūska. Liela čūska!

Un viņš, paķēris krietnu koku, deva čūscai tādu belzienu, ka velns novēlās no sava sēdekļa un aizdrāzās pa kalna kosu kā vējš.

Čūska izstiepās un bij uz vietas beigta.

Krasts viņu pasvieda tālāk eglēs, skudru ceļā.

„Kas te bij par troksni?“ Aina rokas cilādama prasīja.

„Nekas,“ Indriķis atbildēja. „Es ciešāk piesitu kāju, lai tu mosties. Laiks jau celties.“

XII.

Kādu brīdi vēlāk iznāca no istabiņas Andrāns, naglu kasti padusē un āmuru rokā. Visi trīs jau staigāja ap būvi, galvas paslējuši un skatīdamies, kā apvērtēdami padarīto darbu un acīm mērodami, cik ilgā laikā atlikušie spāru gabali būs pārsedzami ar latu režģi. Šodien viņi katrā ziņā jumtu gribēja dabūt līdz vaiņakam.

Kad Vaņa ar savu tēvu bija jau augšā, vecais paklusām ievadīja sarunu ar Andrānu par spāru svētkiem. — Viņi bija krietni strādājuši visu šo pavasara gabalu, pat ne par ziņu neaiziedami līdz pilsētiņai, izņemot dēlu, kurš parasti iepirka provīziju. Viņi nebij dienas kavējuši dzerdami un apkārt daudzīdamies. Bet nu gan saimniekam vajadzētu pašam saprast, ka —

Andrāns apsoliņās runāt ar saimnieku, un vecis, kuram velns bij ausī iečukstējis vārdu „vodka“, nadzīgi stājās pie darba.

Nule, pēc istabas sabūvēšanas un augšstāva sasliešanas, vecais krievs bij sācis aptēst baļkus kūtij. Tiklīdz istaba būs padabūta zem jumta, viņi to atstās, un vērsīs visu spēku uz kūti, lai līdz rudenim arī tā būtu

zem jumta. Tas bija jādara aiz diviem iemesliem: lai koki, zem klajas debess gulēdami, nesāktu bojāties, un lai ar šo vasaru ēkas nāktu galīgi gatavas, lai citu gad var pilnu vērību piegriezt laukiem, pļavām un lopiem. Jo ātrāk viņi ar būvēm tika galā, jo lētāk tās iznāca. Nu jau bija salīgi arī divi akmeņu lauzēji. Tiklīdz tie sāks strādāt, Krasts varēs vest. Un tiklīdz akmeņi būs savesti, varēs nākt mūrnieki un stāties pie pamatu mūrēšanas.

Krasts, izdzirdiš par spāru svētkiem, brīnījās. Brīnījās ne tamdēļ, kā paraša apkāršotu jumtu aplaistīt viņam būtu sveša bijusi, bet gan tamdēļ, ka amatnieki bija vecticībnieki, kam ticība aizliedza miesu apgānīt ar velna dzērienu. Visu, kas reibināja, izņemot pirts garu, viņi turēja tālu no sevis nost, savā personīgā tīrībā iedami pat tik tālu, ka viss bij viņu acīs nešķīsts, kas piederēja kādas citas ticības cilvēkam, vai kam tikai piedūrās kāda sveša roka. Tā arī šim trijlapim bij savi dzerami trauki, savas karotes un naži, kam neviens nedrīkstēja pieskarties. Tos pārzināja Vaņa, jo tas bij viņu kaševārs. Nokvēpušā, ne ik reiz kārtīgi izmazgātā katlā, viņi vārīja savas putras, nezdami ūdeni ar lielu krūzu no avotiņa, kur ūdens bij ik stundas jauns. Kad vajadzēja piena, Vaņa pats gāja pie raibalas un ieslauca šai krūzā. — Tik stingri viņi visu laiku bija turējušies pie savas ticības, un nu uzreiz —

Krasts ar Andrānu runājās istabiņā, tomēr vecis zināja, ka tur tiek apspriesta viņa lieta, un strādāja muguru neatliekdams. Arī kad Krasts iznāca laukā un jūdza zirgu, vecis tēsa tik nepārtrauktu skaidu, ka nebij iespējams no tās atcelt cirvi. Krasts to novērojis atmeta nodomu parunāt ar bārdaini par ticības lietām. Arī Andrāns teica:

„Tu tikai viņiem vispār nesaki nekā par aizliegumu dzert. Lai viņi labāk domā, ka mēs nezinām. Viņi ir lieli cilvēki un zina paši ko dara. Ja ko teiksi, viņiem liksies ka žēl, un tas var skādēt mūsu turpmākam darbam. Viens kas tiesa, ka strādājuši viņi ir kā zirgi.“

Krasts piekrita un atbildēja:

„Bez tam, — cilvēkam taču vajag kaut cik grēkot, lai būtu par ko baznīcā iet un izbaudīt svētlaimību, grēkus nožēlojot un saņemot to piedošanu. Kā redzi, citādi viņi dzīvo kā jēri, un var nodzīvot visu vasaru, grēkam nepieskārušies.“

Centrā tādu lietu kā degvīns nebija; Krasts tamdēļ brauca uz pilsētiņu.

Kad viņš jau bija iesēdies ratos un pātagu atslējis pret plecu, izskrēja no istabiņas Aina ar vadmalas ritumu rokās.

„Še, ņem taču vienreiz šito līdz! Tu jau paliksi pavisam pliks.“

Viņa iesvieda milu ratu priekšā, un Krasts aizbrauca. Zirgs nu bija puslīdz atpūties un labi paēdis.

„Nu?“ vecais krievis, pirmo reizi atstiepies taisns, Andrānam prasīja. Būs?“

„Būs, būs!“ Andrāns atteica.

Veča bārdainā seja laistījās priekā. Viņa smadzenēs tik stipri bija iesēdies piedzeršanās kārumšs, ka nelabvēlīgā gadījumā viņš būtu varbūt metis darbu nost un skrējis uz pilsētiņu, lai dabūtu ar ko nodzēst piepeši aizdegušās iekšas. Nule bija labi. Līdz vakaram. Tikai līdz vakaram vēl vajadzēja pagaidīt.

„Ei, Griša!“ viņš uzsauca uz jumta sēdošajam dēlam. Un kad tas paskatījās, tad bārdu gaisā paslējis un mazliet sāņis pagriezis piesita ar knipu sev pie dzīslotā kakla, ka nopaukšēja, itkā kad pudelei izrautu korķi.

„La-a-bi!“ dēls gaŗi novilka, sapratis tēva žestu. Arī viņam tagad cirvis cēlās knašāk, dzenot naglas, un zāģis šņāca priecīgāk, nolīdzinot latu galus.

Tā šis darba cēliens pagāja jau pa pusei kā dzīrās, dzīru gaidot.

Tikai Vaņa palika vienaldzīgs. Viņš savu likteni zināja: viņam nedos ne piliena dzeramā; jo viņš vēl bija bērns. Bez tam viņam būs jāsarģā abu tēvu dzīvības, kas abiem veģiem kļuva mazvērtģigas, tiklģdz degvģns bija galvā. Viņam stāvēģa priekģģā nemierģga nakts, vairģk nekas.

Krasts brauca uz pilsētiņu, nemaz neiedomģdamies, ka bija sestģdienas pēģpusģdģna, un ka legģlģ celģģ

iegūt degvīnu vai spirtu nebij iespējams. Viņš brauca, kā zirgs gāja. Skatījās apkārt, gan uz laukiem, gan uz mežiem, gan uz dārziem. Nu viņš zināja Grunduļa rozu, un saskatīja viņa zīmīgo skursteni, kas tur smiltainē stāvēja kā kāds vientuļš cilvēks. Turpat priedīšu malā spīdēja balts punkts. Tā bija kaza. Pagaidām tā vēl tur bija, ar visu savu mazvērtīgo pienu...

Cik tālu jau bij pavasars!

Tur Krastu kalnā nemaz nevarēja iedomāties, ka bija vietas, kur ziedēja jau saules pureņi un druvenītes. Pirmie ziedu plūdi jau bij pāri. Ābeles stāvēja pilnā lapu kuplumā. Pa kuŗu laiku viņas bija izšūpojušas savus ziedus? Un paskaties tikai lielceļa grāvī, tur uz viņas malas, — vai tur jau starp retiem ziediem nebij dažas pavisam prāvas zaļas zemenes? Ar zemenēm nāca vasara!

Ak, kā tas bija aizskrējis, šis pavasara gabals, neatstādams nekā vairāk, kā tikai dzeltenus sacietējumus plaukstās. Vai viņi bij ar Ainu kādreiz pasēdējuši vakarā un paklausījušies lakstīgalu dziesmas? Vai bija kādreiz nogājuši lejā, līdz upei, kur ziedošās ievās lakstīgalas pogoja caurām naktīm? Viņiem nebij vaļas. Viņiem rītu agri bija jāceļas, kā tai meitenei kādā vecā dziesmā...

Jā, arī cerīnes jau bija noziedējušas, nemaz neredzētas. Vai tā vairs bija dzīve? Vai tamdēļ bija atstāt pilsētu, lai te ieraktos vienīgi rūpēs un darbā?

— Iebraucis pilsētiņā, Krasts vispirms skatījās, kur varētu nodot savu vadmalu. Kur te bij tāds Spēlnieks, netālu no tirgus laukuma, kur Andrāns teicās nodevis šūt savu uzvalku?

Jā, nu viņiem abiem ar sievas tēvu būs krietni darba uzvalki. — Andrāniete, pie melderienes aizgājusi pēc puķu stādiem, bija ieminējusies, ka šo vīrieši ar tiem lieliem darbiem pliki palikšot. Visas vecākās drēbes mežā esot nobrāztas līdz beidzamam. Nu jau ejot otras kārtas, un tad pienākšot beidzot diena, kad būšot jāķeras pie goda drēbēm. Krasts jau sācis valkāt savu virsniema mēteli, ko taču vajadzētu pietaupīt, kad būs jāierodas uz Lāčplēša svētkiem Rīgā. — Tad

melderiene bija ieteikusi izmēģināt viņu ražojumu. Viss pagatavots viņu fabrikā no gala līdz galam. Viņi sudmalās ne tikai mala, bīdelēja un zāģēja dēļus; viņi arī kārsa vilnu, vērpa, un kopš viņa rudeņa bij uzstādījuši divējas mēchaniskas stelles. Pagaidām viņi auda vienkāršu milu, pa lielākai tiesai pelēku, kā no aitas muguras, jo tādu zemnieki visvairāk pieprasīja. Pēc melderienes domām tam vajadzēja būt stipram audumam, un tā kā tas bij samērā ar Rīgas cenām ārkārtīgi lēts, tad Andrāniete bija paņēmusi diviem apģērbiem: Andrānam un Krastam.

Zirgu piesējis un pasitis milas ritumiņu padusē, Krasts pagāja pa vienu ielu un pa otru. Te nu, trešajā, bij liela, balta izkārtne, uz kuŗas stāvēja melniem trekniem burtiem: Drēbnieku meisters Spēlnieks. Un apakšā mazākiem: Izgatavo kungu un dāmu gabalus.

Oho, kas par meisteriem! Krasts sevī smējās, un ķērās pie kliņķa; bet durvis nenāca vaļā. Nu viņš, zvana meklēdams, ieraudzīja pie durvīm nelielu zīmīti, bet nedabūja izlasīt, kas tur rakstīts, jo durvis atslēdza melnās drēbēs ģērbies kungs, ar laipnu aicinājumu ienākt.

Rekomandējis sevi kā Spēlnieku, kungs ieveda Krastu mazā istabiņā, līdzās priekšnamam, un pats izsteidzās laukā.

Kaut kur namā dziedāja daudzas ļautras balsis, un kad Spēlnieks atgriezās, Krasts teica:

„Pie jums iet priecīgi. Jums laikam daudz mācekļu?“

„Mums nav ko skumt,“ Spēlnieks atsacīja. „Tas kungs mūs ir uzlūkojis un apjosis mūsu gurnus ar patiesību un devis taisnības zizli mūsu rokās. Tur draudzes jaunieši patlaban notur dziedāšanas mēģinājumu. Bet desmitos ik sestdienas ir dieva vārdu sludināšana, uz kuŗu visi mīļi ielūgti, kā jau jūs to varbūt uz durvīm lasījāt. Tā kunga valstība ir tuvu klāt nākusi, — svētīgi kas to atzīst un pievienojas svētajai dieva draudzei. Aleluja!“

„Te jau Andrāns. — Vai te ir kāds Andrāns nodevis uzvalku šūt?“ Krasts samulsis prasīja.

„Ja gan. Un jūs esiet viņa znots, kapteinis Krastiņa kungs?“

„Krasts!“ Krasts smagi nolika.

„Pareizi, Krasts! Atvainojos. Bet jums būs jāpapūlas, Krasta kungs, pienākt kādu citu reizi. Atstāriet savu nastiņu. Mēru ņemt es šodien nevaru, jo ir za-bats. Redziet, es esmu sludinātājs, tā sacīt draudzes galva. Varbūt pienāksit rīt vai parīt. Gan jau līdz Vasaras svētkiem dabūsim gatavu. Bet pie gadījuma lūdzu iegriezties mūsu lūgšanas stundā. Kā jau sacīts: Visi mīļi aicināti. Mēs neskaužam, ja arī citi ierauga to sauli sauli un iemanto mūžīgu dzīvošanu.“

Krasts pateicās par aicinājumu un drānu noglaudījis izgāja.

Izgāja meklēt degvīna, jo izdalīšanas vietā zem izkārtnes bij tikai gludas, ar skārdu apsistas durvis, kurās neredzēja pat ne atslēgas cauruma.

— Kad Krasts atgriezās mājā, saule vēl bij gaba-liņā, bet strādnieki jau darbus bija nolikuši. Viņi mazgājās, sukājās, un ģērbās goda drēbēs, kādas jau nu kuŗam tās bija.

Jumts bija nobeigts aplatot, un gaŗas kārts galā dižojās liels skuju vaiņaks, vēstīdams tālai apkārtnē, cik tālu egļu kalnā pavirzījies darbs.

Krastam to ieraugot kļuva liksmi ap sirdi. Tas bija pirmais sasniegums te šai sētā, ko varēja jau vaiņakot. Tik daudz bij strādāts un gādāts, lai beidzot paceltos šis zaļais skuju gredzens tur virs spārēm, apliecinā-dams, ka nu jau drīzi zem šī jumta varēs cilvēks pa-verties.

„Es biju tīri noraizējies, Indriķi,“ Andrāns teica. „Tak neienāca ne prātā, ka sestdienās tādas lietas da-būjamas tikai priekš pusdienas. Lūk, ko nozīmē, tik maz lietāt šnabi! — Vai dabūji kādu pudeli?“

Krasts izvilka no ratu cisām divas aizlakotas pu-deles un padeva tās Andrānam, lai nes iekšā.

„Izrāvu, ar brangām piemaksām. Es satiku uz ielas vienu piedzērušu. Streipuļoju viņam pretim. Un tad mēs abi gājām, kur var dabūt. Tikai kā gluži piedzē-ries, kuŗš neatjēdz ne rīta ne vakara, es varēju deg-

vīnu dabūt. Nezi, ko sieva, kas man iedeva šīs abas pudeles, vēlāk būtu darījusi, ieraudzīdama mani pie ratiem gluži skaidrā. To mēs armijā saucām par tak-tiku.“

Brīdi vēlāk Krasts iznāca pie strādniekiem ar pudeli, bet Aina nesa lielu kukuli baltmaizes un kādu kilo silķu, vēl veikala ietinumā. Mantas skaidās nolikdama, Aina teica:

„Paldies par darbu. Te būs uzskods no manas puses.“

Krasts turpretim, pudeli vēl pie sevis paturēdams, sacīja:

„Nu, tēvi un dēli, — ko nu mēs darīsim? Darbs nu tik tālu ir veikts, ka tas kaut kā jāatzīmē. Bet šodien ir stingri strādāts. Vai nebūtu labāk, ja dzīres atstātu uz rītu?“

Vecais krievs izlieca vaigus virs bārdas kā brūnus kukulīšus. Viņa acis samiedzās šauras. Viņš lēnām purināja galvu.

„Kas nu, saimniek, ies rīta gaidīt? Var pa nakti vēl saslimt, vai pat nomirt... Ta kas par to, ka strādāts! Strādājušam labāk der malciņš, nekā kad esi dikā slaistījies. Kas darāms, padarāms. Atlikt uz rītu būtu tīrais neprāts: velns neliks miera gulēt, bet rītu tu nodauzīsies tā, ka pirmdienā nebūs prieka strādāt. Tagad iedzēruši — padziedāsim, padauzīsimies, svētdienā godīgi izgulēsimies un pirmdienā būsim uz strīpas.“

XIII.

Tad nu arī sākās dzīras. Trīs, tikko šodien nostēr-kēti, kūts baļķi, kas nebij paspējuši vēl ar sveķiem pārlieties, tika sabīdīti kopā, par galdu.

Vaņa grieza maizi un tīrīja silķes, asakas un galvas rūpīgi ugunī sviezdams. Jo silķes galva bija tā, kas tikusi jaunā mājā zem grīdas, pāris gados saēda

visu ēku tā, ka to varēja ar pirkstiem sadrupināt, kā te šo baltmaizi. Jā, jā! Tikai neprašas un neapzinīgi amatnieki mētāja silķu asakas pa skaidām. Vaņa zināja, ko drikst un ko nedrikst, kaut gan viņš ar savām acīm vēl nevienas tādas mājas nebij redzējis, ko otrā gadā pēc celšanas varēja pirkstos sadrupināt.

Vaņa bija nolīcis uz galda krūzītes, līdzās maizes riecieniem un silķu bļodai. Bet krūzītes netika lietātas. Bija daudz lielāka bauda dzert no visas pudeles. Bija pavisam kas cits, kad varēja pēc lakas nomaukšanas un korķa izvilkšanas likt visu šmaugo pudeles kaklu mutē. Reizē ar klungšiem, ko uztvēra ausis, acis redzēja pa pudeli skrienam kā baltus mākonīšus, bet rikle pa tam jau patīkami kvēloja...

Vecais dzēra pirmais, tad pasniedza pudeli dēlam. Pudele bieži pārcēlās no vienas galda malas uz otru, ar katru pārceļšanos kļūdamā aizvien seklāka un seklāka; bet tukšotāji ar katru malku jūta krūtīs kaut ko briesmīgu. Tas bija reizā miers un nemiers, reizā prieks un skumjas. Viss nenoteiktā, tomēr apvaldītā veidā. Itkā būtu kaut kā par daudz, itkā vēl daudz kā trūktu.

„Bet ko tad jūs paši?“ Andrāniete teica uz saviem vīriem. Jūs no malas noskatīsities, kā krievi uzdzer augstas laimes jūsu mājai? Vai tad jums tur pašiem it nekādas dalības nav?“

„Sevi es šad tad aizmirstu,“ Krasts teica. „Es taču varēju pameklēt pa pilsētiņu. Paiet vēl kādu likumu. Tēvam no tiesas nebūtu labs malks bijis par ļaunu. Varbūt mums abiem derēja iedzert pa glāzei kaut kā stiprāka. Varbūt mums visiem četriem vajadzēja tukšot glāzes uz labu saderību un uz laimīgu dzīvi zem šī skuju vainaka. Mēs jau tikai dzīvojam, — mēs vairs gandrīz nepazīstam cits cita.“

„Nu, ja tāda ir Indriķa vēlēšanās, tad lūdzu!“

Andrāniete izvilka no priekšauta apakšas puspudelīti dzidri dzeltena dzēriena un sniedza to znotam.

„To man augšas Grīnbergiene iedāvināja, kad šķīrāmiēs, zāļu tiesai. Te jau nebūšot kur ķert. Bet te jau slimību arī grūti saķert. Es jūtos tik vesela, kā vēl nekad visā mūžā. Un tāpēc dzersim tikai tukšu!“

Aina dabūja glāzītes.

Viņi apsēdās mājiņas priekšā pie pagaidu vasaras galda, kas bij uz četriem mietiem uzaglots. Nu arī viņiem bija svētki.

Krasts piepildīja glāzes.

„Labu veselību!“ viņš sauca tā, ka arī pie baļķu galda varēja dzirdēt. „Cita mums nekā nevajag.“

„Uz veselību, saimniek!“ abi krievi atsaucās.

Un vecais pielika:

„Simtu gadu mājai stāvēt, nesapūt, nesadegt un aukās negāzties! Uz veselībām jums un mums un visapkārt!“

Viņš pacēla pudeli, ne tik daudz, lai ar to mātu sveicienu, bet lai parādītu, ka tā tukša.

Krasts iegāja istabiņā un pajēma otru pudeli.

Vakars bija brīnišķīgs. Saule bija tikko norietējusi. Egļu zari zalgoja, zeltainas gaismas pilni. Zeltaina gaisma plūda pāri tālēm un dzirkstīja debesīs, austrumu pamali saceldama rožainā kalnā, no kuŗa vēlās laukā pilns mēnesis, kā degošs sārts.

Kad Krasts nolika uz baļķiem otro pudeli, abi krievi kļuva līksmi kā bērni. Viņi laikam bija domājuši, ka būs jāpietiek ar vienu. Tiesa, viņiem, kā reti tādu mantu dabūjušiem, jau galvas labi vien bij iesilušas, tomēr savu sajūsma viņi spēja vēl valdīt. Tagad, ieraugot tālākus priekus, šī sajūsma jau sāka lauzties uz āru. Vecais krievs tagad lika Grišam pudeli taisīt vaļā, pats ņēma pirkstos silķes gabalu, uzspieda to uz maizes rieciņa un sniedza Krastam.

„Saimnieks tagad dzers ar mums!“ viņš pavēloši teica.

„A Vaņa, ko tu tur ap to katlu maisies? Lai uguns kuŗas! Labāk aizej un pārved saimniecei govīs!“ Vaņas tēvs runāja uz otru pusi.

Vaņa tēvam uz pēdām klausīja, un aizgāja pēc govīm, ko viņš jau šad tad bija darījis, tā vakaros kā dienvidos.

„Labāk kad bērni neredz, kad tēvi dzer,“ viņš kā aizbildinādamies teica.

Vecais bija asprātīgs un dēlam atbildēja:

„Nu tad, Griša, pagriezies uz otru pusi, kad es pudeli lieku pie mutes.“

Griša atkorkējis, un ar piedurkni noslaucījis pudeles kaklu, māja ar roku Andrānam, kurš sēdēja pie galda, kopā ar sievām.

„Ei, meister, — nāc nu šurp! Nu mums jāiedzer uz ilgu mūžu. Ilgu mūžu mājai un visiem viņas iemītniekiem!“

Un abi krievi uzņēma pilnā balsī dziesmu „Mnogaja leta“.

„Saimniek, dzer nu pirmais!“ tēvs dēlam pudeli no rokas izjēmis sniedza to Krastam.

Krasts atrunājās:

„Kā tad tā? Jūs taču nedrīkstiet ar mums no viena trauka...“

„Nerunā!“ vecis uzsauca. „Mēs tad nedrīkstam, bet jūs drīkstiet. Vai domā, ka dievs jau tur sēd un taisni skatās, vai vecais Filimonovs dzers ar savu saimnieku no vienas pudeles vai nē? Viņam ir labākas lietas ko darīt, kā pie sestdienas vakara.“

Kad tā, tad Krasts paņēma nelielu malku.

Pēc tam dzēra Andrāns.

Pēc sadzeršanas krievi spiedās virsū, ka nu jāsa-
bučojas. Viņi nekad nebij strādājuši ne pie tik laba
meistera, ne arī pie tik laba saimnieka. Viņiem jau
asaras saskrēja acīs, iedomājoties, ka rudeni jāšķīras.—
Nu, bet tādus darbiniekus arī var ar uguni pameklēt.
Vai var kāds labāk balķi apstērķelēt par veco Filimo-
novu? Nē! To zina visi, no Bandariškām līdz Daugav-
pilij un uz otru pusi līdz Krāslavai. Vai var pakšus
gludāk salaist kāds par Grišu? A? Vai spāres nav
visas kā viena, — laid kauču ripu pa virsu? Tā strā-
dāt var tikai Filimonovi!

Vaņa bij ar govīm jau mājā. Izdzirdis, ka tēva
tēvs sāk lielīties, viņš klusām pienāca un nosēdās tam
aiz muguras. Vecais tomēr vēl bij pie sajēgas un pret
mazdēlu pagriezies teica:

„A Vaņa? Ko tu man te tik tuvu? Es tevi, putniņ,
pazīstu! Tu tīko mani grābt aiz skausta! Eļ uz avotu,
atnes ūdeni un uzvāri tēju.“

Vaņa nekā neatbildēja. Viņš jēma krūzīti, piegāja pie gunkura, kur tēja sen jau vārijās, un ielējis nolika vecim priekšā kūpošo šķidrumu. Tēva tēvs ieplēta savas ūdens zilās acis.

„Ai Vaņa, Vaņa! Kad manis nebūs, — ko tad tu šitā apkalposi? — Es viņu sūtu tikai pēc ūdens, bet viņš man jau gatavu tēju! Vaņa! Balodīt!“

Vecais Filimonovs saķēra dēla dēlu un apsedza viņa vaigu ar savu plato bārdi. Tad viņš sāka raudāt un, atmetis ar roku, sēdās atkal uz klucīša pie balķu galda.

„Kad tu man būtu tāds, Griša! Bet tu man esi velna bērnš, ne dēls.“

Griša paslēja savu reto bārdeli un acis neprātīgi blisinādams izsvieda tādu vārdu, ko spēj atkārtot vienīgi īsts krievs.

Tā kā abi tēvi sēdēja katrs savā galda pusē, un vairs visai droši neturējās uz kājām, tad nebij jābaidās, ka viņi varētu krist kopā. Vaņa tomēr drošības pēc pārlēca pie sava tēva, lai viņu mierinātu, uzlicis savu plato plaukstu viņam uz kamieša.

Krasts šo gadījumu izlietāja. Viņš aizmanījās uz istabiņu, pavilka Ainu aiz rokas un teica:

„Bērnš gul. Te paliks tēvs ar māti. Paiesim mēs drusku tālāk nost. Te jau laba gala tie krievi neņems. Ir dzirdēts, un nu skaidri redzams, ka bez izkaušanās viņi nevar palaist nevienus svētkus, kaut arī vistuvāko radu starpā. Ja nabaga Vaņa viņus nespēs savaldīt, viņi drīz vien kritīs viens otram bārdā.“

Aina apņēma villaini, tad viņi apliecās ap mājiņas otru galu un iegāja eglēs, kur bija jau stipra krēsla.

Nu viņi jutās zināmā drošībā. Vismaz Krastam krievi nevarēja vairs uzmākties ar savām bučām. Likās, ka tie nemaz arī nebij ievērojuši saimnieka nozūšanu, jo viņi turpināja pasākto ķildu ar pieaugošu dedzību. Nu jau abi veči bija pacēlušies kājās, viens garš kā milzis, otrs zems un plats kā rācenis.

„Tu domā,“ vecais kļiedza, „mani mācīt! Bet es tevi pamācīšu, kā vajag pa jumtiem staigāt īstam amatniekam. Kad mēs taisījām lielās noliktavas Daugavpilī.

Jumts kā lauks. Ja tu tur rāposi kā zīdainis, tad nekur netiksi. Bet skriešus! Vot kā mēs staigājām pa jumtiem!“

Vecais strauji devās uz trepēm. Vaņa viņu noķēra un turēja.

„Laid viņu, Vaņa!“ Vaņas tēvs kļiedza. „Laid, lai rāda savu mākslu!“

Bet Vaņa nelaida. Viņš turēja vectēvu, saņēmis no muguras puses, kā vēzi. Viņš vectēvu turēja un mierināja:

„Nekāp! Nekāp! Mēs jau zinām un ticam, ka tu vari staigāt pa kārtīm, bez roku pieduršanas. Tu to vari, es jau zinu, un tēvs nevar. Bet nu tu esi drusku vairāk iedzēris un es tevis nelaidīšu uz jumta.“

„Ak tu nelaidīsi? Tu! Tu mani nelaidīsi! Puika mani nelaidīs uz jumta...“

Vectēvs metās ar visu spēku uz priekšu; bet Vaņa viņu būtu noturējis arī skaidrā prātā esošu, ne vēl dzērušu. Kā bērnu viņš to atsēdināja skaidās.

„Ai Vaņa, Vaņa! Esi gan tu man puika! — Lūk, Griša, kur tev piemērs! Lūk, meister, kur zēns: — nelaiž vis vectēvu uz jumta. Bail, ka nepaslīd un noveļas. Nebaidies, puisīt, vecais Filimonovs nav nekad kritis un arī nekritis! Viņš pa tādiem jumtiņiem staigā aizsietām acīm. Dieva vārds!“

Griša jutās aizvainots līdz nāvei, ka tēvs bij ieteicis viņam ņemt par paraugu Vaņu, viņa paša dēlu, puiku, piena puiku! Viņš delverēja apkārt galdam. Un kamēr vecais runājās itkā ar Andrānu, lielīdamies ar savu kaķa veiklību jumtu kāpelēšanā, tikām abi jaunie jau bij sakrituši klēpjos. Vaņa tēvu protams noguldīja skaidās ar pirmo pagriezieni, bet tēvs bij iekēries dēlam drēbēs, plēsa, skrāpēja, spārdījās un kļiedza. Kā divi suņi viņi tur kūleņoja mēnesnīcā.

Pamanījies dēlus tādā stāvoklī, vecais Filimonovs sviedās atpakaļ uz jauno istabu un rāpās pa trepēm augšā, cik mudīgi vien varēdams. Viņš katrā ziņā gribēja saimniekam un meisteram parādīt, ko spēja. Viņš cilvēks nemaz nezināja, ka saimnieka nemaz tuvumā nebij un ka Andrāns bija redzējis daudz pārākus un bez-

bailīgākus zellus, kam neviens Rīgas tornis nebija par augstu. Tomēr, tādos apstākļos tā bija liela pārdrošība no vecā vīra puses. Andrāniete iekliedzās un aizsedza acis, kad vecis, ticis uz jumta, pacēlās kājās un soļoja pa latām augšup. Ticis pašā augšā, viņš, rokas cilādams kā spārnus, aizgāja līdz vainaka kārtij un, pie tās ar vienu roku turēdamies, sauca lejup:

„Tā! Lūk, šitā mēs staigājam pa Daugavpils jumtiem!“

Vaņa atsvieda no sevis tēvu kā pupu kūli, un bij ar vienu lēcieni pie trepēm. Bet viņš nezināja, ko iesākt. Viņš varēja tikai lūgties:

„Kāp zemē, vectēv. Tu nokri — Tu nekritīsi! Mēs jau zinām, ka tu nekritīsi. Nu mēs redzējām, ka tu vari pa jumtu staigāt tikpat kā pa zemi. Bet nāc tagad lejā!“

„Hehe! Nu reizi redzējāt gan? Labi, ka jūs atzīstiet, ka vecais arī vēl ko spēj. Paldies! Tādi, lūk, bij vecie būvētāji! Jums jau galva reibst, kad uzkāpjat uz žoga!“

Vecis lielīdamies kāpa pa trepēm lejā, un nokāpis meklēja rokā Grišu, lai tam stingri noprasītu, vai viņš atzīst, ka tēvs ir pārāks par viņu, vai nē. Ja viņš to neatzīs, viņš dabūs tādus belzienus pa kakla stampu, ka dzert paprasīs . . .

Tā kā Griša bija mazliet pagriezies sānis, laikam kaut kur aiz malkas grēdām, tad vecais, velti viņa izmeklējies, aizdelverēja pie galda un izdzēra visu, kas pudelē vēl bija palicies. Ar to viņam arī pietika. Viņš nokāra galvu uz krūtīm, iegrima kā domās, un būtu varbūt turpat aizmidzis, ja Vaņa viņu nejemtu atkal kā vēzi zem padusēm, un nestieptu uz jauno māju, kur viņi vienā kaktā bija ierīkojuši sev ērtu guļas vietu.

Pēc brīža ieradās pie galda Griša. Viņš kāri lika pudeli pie mutes. Vairs netecēja! Kā tad tā! — Pacēlis pret vakara blāzmu, paskatījās, tad ar visu spēku ietrieca baļķos.

„Ei! Vaņa! Tēvs! Sieva!“ viņš auroja pilnā kaklā.

Vaņa iznāca no jaunbūves un vedināja tēvu gulēt.

Viņi stāvēja skaidās, pret balto, mēneša apspīdēto sienu, viens stingri, otrs grīlodamies, un nevarēja sa-
prasties. Vaņa vēlējās tikai vienu: dabūt tēvu pie
miera. Bet tēvs gribēja zināt, kur māte un ko tā ta-
gad dara.

„Nāc, tēvs, gulēt,“ Vaņa mierīgā balsī mudināja.
„Māte dzīvo mājās. Māte arī un ecē, kopj lopus un
gādā par sētu.“

„Ar un ecē? Paskaties, — tagad spīd mēnesis!
Nakts! Ko viņa var tagad art un ecēt? Tagad viņa
gul. Varbūt Varslavu Juzis ir pie viņas. Bet es te,
muļķis, domāju par viņu.“

„Nerunā, tēvs, muļķības. Nāc gulēt! Citādi aiz-
nesīšu!“

Tēvs negribēja gulēt. Viņš gribēja tepat mēnes-
nīcā sēdēt un raudāt par sievu un bērniem, raudāt par
sevi un par visu pasauli. Par ļauno pasauli, kurā va-
jadzēja vergot, kaut gan paša miesīgs tēvs liek ņemt
par paraugu tavu puiku, šito pašu muļķa Vaņu, kurš
tev nedod ne brītiņa miera, iegrimt domās . . .

„Iesim! Nāc!“ dēls mudināja, un kad tēvs vēl ne-
klausīja, pasita to padusē un nozuda ar visu melnajās
durvīs.

Andrāni bij savas istabiņas durvis pievēruši un aiz-
bultējuši. Kad pārradās Krasti, apstaigājuši pa kalnu
lielus likumus un iztiksmīnājušies par skaisto nakti,
māte pacēlās un durvis atšāvusi prasīja:

„Vai šie jau pie miera?“

Nē. Šie vēl nebija pie miera. Vēl tur pa jauno
māju kūla kā riju. Kļiedza, sitās un spārdījās. Na-
baga Vaņam tur bij ko izturēt.

„Skaista nakts!“ Aina vēl pa durvīm laukā vēr-
damās, teica. „Cik žēl, ka tādas cilvēkiem ir jānoguļ.“

Tad viņa durvis aiztaisīja un aizšāva, līdz ar to
telpu nošķirdama no otras mājas trokšņiem. Tik daudz
gaismas kā noģērbties un apgulties, pietika no mēneša,
kas krita uz būdas grīdas un uz sienas, četrās gare-
nās rūtīs.

Kā epilogs šai nodaļai vēl pieliekama maza glezna:

Silts, jauks svētdienas rīts pēc dzīru nakts. Kad ap pulksten deviņiem Krasts ar Andrānu ieiet apraudzīt savus strādniekus, vai tie dzīvi vai miruši, — viņi tos atrod vēl aizmigušus. Vaņa pakritis ar visām drēbēm labi atstatu no abiem vecajiem, kuņi krāc, muguras tik cieši kopā salikuši, ka ne ūdens cauri netecētu. Bet viņi neguļ vis tik draudzīgi aiz pašu gribas. Andrānam ar Krastu jāsmejas, kad viņi ierauga, ka abiem večiem ar stērķējamo auklu sasieta rokas, un viņi paši satīti mugurām tik cieši kopā, ka nevar viens otram nekā ļauna darīt. Viņi guļ kā nevainīgi bērni, ietīti vienā jostā.

Par šo skatu nopriecājās arī sievas. Viņas slavēja varonīgo Vaņu, bet reizā arī nožēloja; jo viņa gaišajā vaigā, zem kreisās acs, bija liels zilums.

XIV.

Laiks bij atkal ritējis uz priekšu. Krastu sēta, pavirši raugoties, bij maz ko mainījusies, tomēr tur bija daudz kas pārvērties. Bij atkal pielikts daudz darba un sviedru. Pats Krasts bij strādājis kā zirgs, ar pilnu spēku; jo nāca priekšā aizvien jauni darbi, kur nevarēja pielietāt jau gūtos piedzīvojumus un iemaņu. — Nu viņš dien dienā rāvās ar akmeņu vešanu no otra kalna gala, kur raka, kala un šāva divi cilvēki no pilsētiņas. Reizū reizēm kalns sāka drebēt kā lielgabalu dārdos, un troksnis darīja nemierīgus pat cilvēkus tālā apkārtnē. Ja jau zāgu un cirvju sīkie trokšņi nebija ļāvuši putniem mierīgi perēt, tad tagad ik pēc šāviena tie strauji trūkās gaisā un ilgi lidoja, spārnus nejēdzīgi sizdami. Līdz tad atguva atkal savu mieru, briesmīgajiem trokšņiem mitējoties.

Krasts bij no melderā aizņēmis sevišķus ratus, kādus mēdza lietāt smagu priekšmetu pārvadāšanai. Tie nebij patiesībā nekādi rati, bet pāris resnu bomju ar treinieku vidū. Kad priekšu uzcēla uz skretelēm,

tad iznāca tāds garāks ratu skelets, zems un stiprs. Ar lieku bomju palīdzību uz šiem ratiem viens pats cilvēks viegli varēja uzbīdīt tādu akmeni, ko divi vīri nespēja kustināt. Tikai vajadzēja zināt, kā to dara.

Akmeņu skaldītāji visus gabalus izvēla no zemes un sastatīja uz bedžu malām. Kā lāči nu tie tur sēdēja, pilna piekalne, un gaidīja savas kārtas, lai tiktu augšā un gultos māju pamatos. Bij aprēķināts, ka istabai un kūtīm būs nepieciešami vismaz kubiki pieci akmeņu. Tas bija ievērojams daudzums. Un ilgi vēl, kad skaldītāji bij jau projām, Krasts brauca un brauca. Jo cik tad daudz varēja kraut tādā vezumā, kas jāvirza bij kalnā? Dažreiz pietika ar vienu pašu prāvāku skambu.

Krasts pie šī darba bija kļuvis pavisam apatisks. Viņš gan nevienam nesūdzējās, bet bija skaidri redzams, ka darbs viņu nomocīja. Tas viņam bij par grūtu, tāpat kā zirgam, kurš kļuva jau tik vājš, ka varēja ribas izskaitīt. — Ģērbies visvecākajās drēbēs, ielāpiem uz elkoņiem un uz ceļiem, pastalām kājā, citkārt cēlais virsnieks, kurš tik labi prata deļot un stāigāt pa parketu, tagad vilkās līdzīzi vezumam, zemēm un māliem aplipsis līdz acīm. Rokām vajadzēja prast ne vien velt un celt, bet vēl jo vairāk vairīties. Un Krastam pirksti šad un tad gadījās nelaikā un nevietā starp diviem akmeņiem, kad tie kļaujot metās kopā. Un tiklīdz metās, — bij vai nu zilums zem ādas, vai arī āda nost. Ainai jau sāka pietrūkt nātņu lupatiņu, ar ko apsiet biežos nobrāzumus.

„Tu man apšķendēsies tā,“ viņa ar patiesu līdzjūtību teica, „kā nevarēsi vairs ļaudīm rādīties.“

Krasts pavīpsnāja.

Kur tad viņam bija jārādās? Vai te visapkārt visiem nebij tādas pat rokas, apskrambātas, pusē norautiem un sakropļotiem nagiem, rētainas un rievainas. Un kad saņēmi tādu roku, tad — lai cik draudzīgi tev pretī stiepta, — tā likās auksta, cieta, ne kā dzīva miesa. Tādas rokas bija visiem, kas ar tām pelnīja savu maizi. No rokām, kas pelnīja maizi, nedrīkstēja kaunēties. Ātrāk tad bij jākaunas staigāt pa pasauli ar tādām baltām, mīkstām bērna ķepiņām, kas

derēja sievietēm tikai matu cirtu atbīdīšanai no pieres, bet vīriešiem, — dažādu papīru cilāšanai pa mapēm un atvilktņēm. Gandrīz dusmas Krastam bij, kad vakaros Aina viņam piedāvāja savu roku mīkstināšanas pudeļīti. Viņai tur bija savs līdzeklis: — rožu ūdens, spirts, glicerīns un daži pilieni mandeļu eļļas. Viņa vēl nevarēja atsvabināties no pilsētas. Viņai vēl bij vajadzīgs savs tualetes galdiņš, kaut gan, par nožēlošanu, tikai zema egles blukīša veidā zem lāviņas, uz kuņas viņi gulēja. — Nē! Viņš nelietāja nekādus smērus, nekādus ūdeņus, izņemot tīru avota ūdeni un ziepes, kam vajadzēja noraut visus netīrumus. Bet paša cilvēka veselajām asinīm bij barot visus locekļus, taukot ādu, turēt to elastīgu visos apstākļos. Ja tas tā nebij, ja cēlās ekzēmas un āda traukāja aiz sausuma, tad organisms, bija nolietājies, tad vajadzēja braukt uz Kemeriem, tad vajadzēja likties gultā un ārstēties.

Dienas četras Krasts, kā atpūzdamies, bija nostrādājis pie skaidu ēvelēšanas.

Sākumā viņi bija domājuši jumtam skaidas pirkt. Gandrīz visi apkārtējie vecsaimnieki bija bagāti ar tādu mantu. Jo visiem bij pēc kaŗa jumti klāti, un visi bij tā raudzījuši, lai labāk atliek, nekā trūkst. Pat Vītols, Rozu saimnieks, varēja pārdot šoku trīsdesmit. Bet Krastam vajadzēja daudz, daudz vairāk. Un kaut arī maksa nelikās liela, par visu tomēr sanāca liela summa. Bez tam tur bija atkal braukšanas un vešanas, kas paņēma vairākas darba dienas. Un tad tas pats Vītols bija devis padomu — ēvelēt pašiem.

Neesot apses malkas?

Vai tad apse vienīgā, no kā varēja skaidas taisīt? No egles, ja tā tikai nebij pārāk zarota, tās iznāca vēl labākas un izturīgākas. Un egļu taču Krastam piecirsts malkā kubikiem. Vītols bija arī iestāstījis, kur meklēt ēveli; jo pagastā bij veseli trīs veči, kas braukāja apkārt ar savām mašīnām, pelnīdamies.

Tā viņi nedaudzās dienās tika pie jumta. Jo kamēr vēl citas skaidas gulēja gludi sagrieztās pagalēs, tikām gatavās jau klājās uz latām. Un kad ēvele vā-

cās prom no Krastu kalna, istabas jumts jau tālu mirdzēja, balts, kā apsnidzis ar jaunu sniegu.

Uz citas vasaras, kad jumts būs caur un cauri izkaltis, tad Andrāns solījās to nokrāsot ar karbolineumu un anġļu sarkano. Tas tad jūtam piedodot otru mūžu, zināms, krāsošanu šad tad atkārtojot.

Krasts piekrita. Tam vajadzēja arī labi izskatīties. Sarkans, bālgani sarkans jumts pret tumši zaļām eglēm. Tā gan . . . , Tā gan!

Vasarassvētki bija palaisti. Kā palaisti?— Nu, protams, bez visiem vecsaimnieku priekiem, — bez liekiem ēdieniem un dzērieniem; jo tie patlaban nesaskaņēja ar Krastu pārāk vienkāršo dzīves veidu, un patreizējiem līdzekļiem.

Vidējais krievs, Griša, bija aizbraucis uz mājām, apsērst sievu un aizvest mājiniekiem drusku naudas.

Pirmajos svētkos bija atnācis Grundulis. Ar Krastu viņi bija daudz runājuši par reliģiju un par sektēm, kuŗas tagad radās un izplatījās nepieredzētos apmēros. Ko šis katakombu iemītnieks visu negrozīja savā plikajā paurē! Ne tikai abstraktas lietas. Viņš gudroja arī kā pacelt savu dzīvi, kā vairot savus ienākumus. Viņam bija vismaz savi desmit lieli projekti, kuŗu izvešanai nekas nestāvēja ceļā, kā tikai naudas trūkums. Bez tam daži bija saistīti ar sezonu un jau nokavēti. Nu tie bija reālizējami tikai uz cita pavasara, kā piemēram ārstniecības stādu audzēšana un cāļu perināšana.

Otrajos svētkos Krasts ar Ainu, itkā pastaigādāmies, bij nogājuši lejā, līdz centram. Izrādījās, ka tur dzīvoja vēl kāds laulāts pāris, pie kuŗa viņi nebij bijuši uz vizīti. Tas bija virsleitenants Strops ar savu daiġo kundzi. Viņam, kā agronomam, bij uz divpadsmit gadiem atdots rentē tā sauktais kultūrālais centrs, ap piecdesmit hektaru zemes, līdz ar muižas laidariem, šķūņiem un bijušā muižkungu māju kā dzīvokli. Pie kultūrālā centra piederēja arī milzīgais muižas dārzs, ar astoņi simti kokiem, pašos spēka gados. Kuŗa laikā dārzs gan bija nolaists, tāpat kā tīrumi; bet gan viņi to visu savedīs kārtībā. Nesen viņi te bij ieradušies,

pēc Lieldienām, ar pilnu iedzīvi, ar trim spēcīgiem zirgiem un astoņām slaucamām govīm. Viņi jau dzīvoja. Stropam bija zināšanas. Kundze bija mācījusies mājturību. Viņu desmit gadu vecā meita gāja kā pulkstenis, būdama mātei visur pie rokas. Jā, tie nu gan varēja dzīvot!

Kamēr Krasti ciemojās tur lejā, centrā, — kalnā bija uznākuši Vītoli no Rozām, tā sacīt, paskatīt, cik Krasti tālu tikuši. Andrāniete apvadāja Rozienu ap mājām, izrādīdama dārzu, ko viegli varēja pārredzēt uz kaut kuŗa celma pakāpies. — Tur bija šis tas dīdzis, bet uzdīdzis negribēja visai augt. Varbūt smiltiņa bij par sausu, varbūt trūka labuma, varbūt tie mākslīgie mēsli izdedzināja. Kartupeļi samērā bij labi. Bietes, kāposti un griežņi — paldies Rozienei par stādu — bija labi saslējušies. Ko tur nu pirmajā gadā daudz varēja gribēt? Kad tikai zemi kaut cik trupināja.

Kamēr sievas staigāja ap sējumiem un dēstījumiem, vīri, sasmēķējuši papirosus, iegāja jaunajā mājā, rumāja, skatījās, apsprieda. Viņi uzkāpa pa trepēm augšstāvā, kur nu jau pamazām radās sienas, grīdas un griesti. Tur bija skaistas istabas, no kuŗām pa visiem logiem pavērās brīnišķīgi skati. Te uz saceltajiem kalnainajiem rītiem, tur uz dienvidu līdzenumu, kuŗā gulēja upe un Rozu sēta. Tālāk, vakaros, liecās Daugavas līkums, gan patālu, tomēr skaidri saredzams pat tādā pietvīkušā laikā kā šodien. Bet te, ziemeļos, pa egļu starpu, tumši zeltainā sūnakļa līmenī, dusēja zilais Velnzers.

„Un kad vēl saticība, — kas tā būs par dzīvi!“ Vītols sajūsmā iesaucās, kad bija apstaigājis visus loģus.

Beidzot viņi visi sastapās jaunajā ēkā. Arī Vītolīne slavēja skaisto māju un teica Vītolam:

„Ja mums kādreiz roka spēs, tad jau arī būs jāceļ jauna istaba.“

No turienes Andrāniete veda viesus launagā. Viņi sēdēja pie ņalda, pagaidu mājiņas priekšā, un mielojās. Cik žēl, ka Krastu nebij mājās!

Trešajos svētkos Krasts Ainu aizveda parādīt ezeru.

Bija tā, ka apautām kājām nevarēja iet. Viņi brida pa saulē sasīlušo sūnu, tikamas valgmes apņemti. Tikai Ainai bija bezgala bail no čūskām.

„Ko tu bīsties,“ Krasts viņu mierināja, — „te jau tādu kukaiņu nemaz nav!“

Bet pats, pa priekšu iedams, ar gaŗu koku izbadīja katru aizdomīgāku cini savā priekšā. Un ja kur ieņpācās kā uz karstas plīts uzkritusi ūdens pile, vai izstiepās kāds raibs ritumiņš, — tad Krasts apstājās, sievai kaut ko teica vai rādīja, kamēr tārps aizlīda nost no ceļa.

Kas te nu bij par prieku no tāda ezera? — Tikai acis pamieļot no augšas loģa, mājā sēdot. No turienes viņa zilums lieliski spirdzināja. Bet šeit, kur visa sūnainā mala līgojās kā palags, bija bailīgi iet ūdens tuvumā. Bija pat tā, ka klātu pienākuši, viņi ūdeņa nemaz vairs neredzēja. To aizsedza visādi augi, bet jo sevišķi vilku vāļu skalbes, kas cēlās strīpainas, šī gada zaļumā un pērnajā pelēkumā, augstu pār horicontu. Te jau pat ar laivu nevarēja nekā iesākt.

Krasts tomēr bij jau ziemā nodomājis taisīt laivu, un nu viņam gribējās to dabūt par katru cenu. Viņam bija arī nodoms ierīkot kaut cik ejamu teku no mājas līdz ezeram, pa sūnakli, vismaz sausam laikam. To nevarēja ar iestaigāšanu vien. Tur bija drusku jāpiepalīdz ar cirvi un varbūt arī ar lāpstu. Bet tam bija laika diezgan.

Laivas dēļ Krasts, mājā pārnācis, runāja ar Vaŗu.

O, Vaŗa to varēja iztaisīt viens pats, pa vaļas brīžiem vien. Kad tikai mīksti, lokani dēļi un kad tikai citi vajadzīgie materiāli. Jā, kā tad te trūka? Vai te nebij egļu diezgan, no kuŗu saknēm izcirst sliecēm līdzīgās tukstis? Vai te trūka laba, sveķota koka tēviņam un šķēnēm? — Tur savā Daugavmalas sādžā Filimonovi bij būvējuši laivas, kas zina cik daudz! Tiklīdz nebij cita darba, viņi cirta lielas un mazas laiavs, laida uz Dauŗavpili, uz Jēkabpili, Jaunjelgavu, pat uz Rīgu, un pārdeva. Bieži vien viņi to darīja rudenī, un uzņēma āboļu kravu no piekrastes muižām, vai agrā pavasarī kartupeļus. Arī malku. Kaut kā vajadzēja sis-

ties, jo zemītes viņiem mazas jau kopš seniem laikiem. Jā, Vaņa gādās, lai uz Jāņiem saimnieks varētu jau braukt ezerā zvejojot zivis.

Nule, pēc Vasarsvētkiem, vajadzēja posties atkal uz jaunu darbu, uz nepieradušam un nepratējam grūto siena pļaušanu.

Ja līdzšinējās gaitās Andrāns bieži vien bij varējis būt Krasta skolotājs un padoma devējs, tad tagad arī viņš bij pilnīgs neļēga. Nekad viņš nebij izkapti pats rokās turējis, neprata to iesiet, neprata ne plāt, ne griezt, ne brucināt. Tāpēc tai pašā trešo svētku dienā Krasts steidzās uz Pozām pie Vītola, lai tas palīdzētu kooperatīvā izmeklēt pāri izkapšu, un lai tās sarīkotu pilnā gatavībā. Turpat varēja dabūt arī kātus, grābekļus un dakšas. To visu viņi pavakarē nopirka un vakarā, kad Vītols no Krastiem aizgāja, Krastam un Ainaī palika rokās glīti iesiets izkapšu pāris, un galvā pamācības, — kādai jābūt labai izkaptij, cik zemiem zobiem cietā pļavā, cik augstiem sūnainā; kā ir, kad izkaptis uzkumu un kā kad atkaru. Cik augstu vajadzēja stāvēt labās rokas kloķim, samērā ar pļāvēja augumu, un cik stipri vajadzēja būt pavērstai augšējai rociņai, lai kāts labi gulētu kreisajā elkonī. Izkaptij ar pļāvēju vajadzēja, tā sakot, kļūt par vienu organismu, tikai tā varēja strādāt bez grūtībām. Ar spēku vien te nevarēja nekā panākt.

Kas viss gan tādām lauksaimniekam nebij jāzina un jāprot!

XV.

Kamēr vecais Filimonovs tēsa kūtij balķus, tikām pārējie namdari strādāja pa augšu. Andrāns gribēja augšstāva istabas dabūt tik tālu gatavas, ka lai trūktu tikai durvu un logu. Tos vēl nevarēja taisīt, jo dēļi nebij pietiekoši izkaltni. Tikai dēļu dēļ. Citādi viss bij sarauzīts. No Rīgas atvesti apkalumi logiem un durvīm, visai mājai, kā arī divas kastes stiklu. Bij visai

patīkami apzināties, ka šie svarīgie sīkumi nebūs par kavēkli mājas galīgai nobeigšanai.

Tā nu tur augšā tika plankotas sienas, sisti griesti, ar ieskaldītiem dēļiem, liktas grīdas. Mājas apakšstāvs, kur bija aizvējs, un nu jau arī paglābiņš no lietiem, tagad bija pārvērsts darbnīcā. Tur atradās Andrāna skrūvbenķis. Tur bija arī garais sols, uz kuŗa apstrādāja grīdu dēļus, tos apēvelējot un izdzenot renes un tapas. Garas, mīkstas, spīdīgas ēveļu skaidas pildīja visu telpu, un krievi priecājās, ka nu viņiem cisu maisi bijuši nebijuši. Viņi varēja iegremdēties smaržīgajās skaidās kā dūnās, un pat ar tām apsegties.

Tiklīdz augšā grīdas bija saliktas un sienas kaut cik aizdrīvētas, Krasts ar Ainu ievietojās istabā uz ezera pusi. Tā gan nebij saules puse, bet viņiem jau nebij vaļas te sēdēt, kad spīdēja saule. Tad viņi bija laukā, vienmēr zem viņas stariem. Brūni viņi bij kā čigāni.

Mazais Uldis nu jau sāka dalīt savu dzīvi. Nu viņam pa nakti nācās atstāt savu karieti lejā un gulēt uz atsevišķas lāviņas, turpat mātes galvgalī. Tā izskatījās pēc lielas baložu laktas: viens sāns pie sienas, gar otru dēlis, lai gulētājs neizveltos. — Lielajiem nu arī vairs nebij jāguļ kopā, šaurā, saspiestā vietā, kā tur mazajā mājiņā. Nu viņi varēja izvadū grozīties, katrs uz savas lāviņas, jo telpa bija liela un dēļu netrūka, ko klāt zem sāniem.

Augšā viņi tika pa steigā sastistām trepēm, kādas parasti lietāja būvstrādnieki, — pāris biezu dēļu, kam šķērsām uznaglotas latas.

Savam logam Krasts ietaisīja tādu kā slēgi. To labā laikā varēja turēt atvērtu, bet kad naktī pūta vēji, vai kad lija, tad logu aiztaisīja. Tad bija dzirdama tikai lietus lāšu grabēšana uz jumta, un egļu galotņu sīkšana kaut kur gaisā, itkā tur kāds būtu uzņēmies pasauli midzināt.

Lai kā, tomēr krasti šo telpu nu jau sauca par istabu. Šai istabā, bez guļu vietām, bij vēl pāris ķebliņu uz kā atsēsties, un neliels, uz krusta skrāģiem uzguldīts egles dēļu galdiņš, noēvelētu virsu. Uz šī gal-

diņa stāvēja avīzes, dzeramais trauks, vēstuļu papīrs, tinte un spalva. Patiesi, jau kā pie kultūras cilvēkiem! — Līdz ar to arī viņu sarunas un domas sāka vairāk nodalīties no primitīvās apkārtnes. Tiklīdz viņi bija augšā, savā istabā, viņi jutās par sevi. Arī Krasts tagad varēja vienu otru reizi ieskatīties avīzē, un šad tad viņi pārsprida vienu otru lielāku notikumu, vai valdības rīkojumu. Krasts jau reizi izteica pat vēlēšanos, kaut būtu viņa grāmatu kastes šeit. Viņš tik ļoti ilgojās kāda gudrāka, dziļāka vārda.

Arī Aina sajuta to pašu. Viņa tomēr vīru mierināja. — Lai pārejot karstais darba laiks. Lai nākot rudenis. Rudenī, ziemā, tad kļūšot varbūt garlaicīgi ar visām grāmatām.

Taisnība. Ko tad viņi tagad varēja? Nokost kā kumosu, steigā norīt, un tikai skriet, strādāt, nemaz neapjēdzot garduma, — tam nebij nozīmes. Labāk tad nemaz, kā līdz šim.

Stingrajam darbam, kuŗā Krasts gāja kā iejūgts, pievienojās vēl rūpes. Tīri ikdienišķas rūpes, krasi nostādāmās ceļā ar jautājumu — kā būs, kā nebūs? — Viņa pensija sniedzās tikai tik tālu, ka viņiem iznāca visvienkāršākais uzturs. Un arī tikai pieliekot to, ko deva vēl govīs un vistas. Citādi viņiem, pieciem ēdājiem, būtu jādzīvo pusbadā. — Lieta tā, ka maiņas punkti tur Krievijas pierobežā, vai nu vadītāju vainas dēļ, vai vispār saimnieciskai dzīvei vienā un otrā pusē pavirzoties citādāk, — vairs neatmeta nekādas peļņas. Uz savu pēdējo pieprasījumu Krasts bij saņēmis atbildi, ka viņam par labu gan stāv trīs simti četrdesmit latu, bet ka patlaban nav iespējams tos piesūtīt, jo priekšā lieli, neatliekami maksājumi. Tādi maksājumi, kas laikā nenomaksāti, var visu uzņēmumu sašķobīt. Varbūt uz cita mēneša. . .

Krasts zināja, ko nozīmēja veikala lietās „varbūt“. Jau nevarēja paļauties, ja piekūsis maksātājs teica „droši“. Varbūt — tas bija ubagu spēlē pēdējais septiņš rokā.

Krasts Aina neteica nekā par savām šaubām, tomēr viņa noredzēja tās no viņa acīm, un arī pati stā-

vokli gaiši aptvēra. Lai dividendes ko, — kad tikai nebij jāzaudē pati dalības nauda! — Pagaidām viņi vēl kaut kā varēja apgriezties. Bet ja pēc mēneša nāca atkal tāds pats varbūt? Vai drīkstēja saukt mūrniekus? Vai varēja bez rūpēm gaidīt tās dienas, kad namdari beigs darbu? — Viņi, cilvēki, uzticējās un ņēma tikai tik daudz, cik vajadzīgs bij uzturam un dažiem nepieciešamiem apģērba gabaliem. Vai drīkstēja beidzamā dienā teikt: man nav? — Ja šodien viņi ietu projām — viņam nepietiktu vairs ko samaksāt . . .

Vaņa meklēja un kaltēja laivai tukstis.

Vai atļauties tādu greznumu? Vai neteikt, ka šogad tas nav pa spēkam? Savus liekus desmit, divdesmit latus tāda laiva tomēr prasīs.

Nē! Neviena nedrīkstēja zināt par viņa grūtībām. Labāk bij, kad visi viņam ticēja, nekā kad sāka šaubīties. Tā tomēr bij un palika taisnība, ka līdz ko cilvēkam izslīd naudas maks no rokām, viņš uzreiz kļūst sabiedrības priekšā nevarīgs. Viņa balsi negrib dzirdēt. Viņa vārdiem nepiegrīž vērības. Viņa padarītie darbi kļūst mazvērtīgi. Gandrīz viņš zaudē cienību pats savās acīs.

Krasts zināja, ka ar vrātošanām nevarēja tālu tikt. Viņš nopurināja rūpes kā koks rasu, un jau tri atteica, kad Andrāns aizrādīja, ka nu vajadzētu gādāt papi, ar ko apstīt no ārpuses augšstāva sienas:

„Tad jābrauc uz pilsētiņu!“

Tūlīt viņi sēdās un aprēķināja, cik ruļļu vajadzīgs, un Krasts brauca.

Aina vīram skumji nolūkojās pakaļ. — Vēl līdz šim viņš nebij atradis laika, ieiet pie drēbnieka un noņemt mēru uzvalkam, kaut gan pilsētiņā bija bijis reizes trīs. Tēvs sen jau valkāja jauno apģērbu. Ar to pagaidām varēja iet tā darbdienu kā svētdienā, kamēr vēl nebij pārāk sasveķojies. Viņa bija gribējusi atgādināt, lūgt, lai šoreiz nepiemirst. Bet viņa zināja, ka tā nebij aizmāršība. Tā bija atturēšanās no liekiem izdevumiem, vairāk nekās. Ko tur varēja sacīt?

Cilvēks, kas gādā par rītdienu, var būt pat skops. Viņš liek santīmu pie santīma, kamēr turība vairojas,

un ilgi apdomā, pirms ko iegādājas. Bet kad jau nauda sākusi ritēt, tad tas pats cilvēks to vēl paspeļ ar kāju, lai ātrāk aizrit. Tā tas bija arī ar Krastu. Nule, kad izredzes sāka tumšoties, kad mājā naudas vairs nebija, un kabatā, pēc papes nopirkšanas, arī daudz vairs nebij atlicies, — viņš iedomājās šo to nopirkt. Sievas māte reiz bij teikusi, ka vajadzētu darba dienām tāda tumšāka priekšauta, lai nav tik bieži jāmazgā. Ainai nebij diezgan galvas lakatiņu, ko pārmainīt. Tur Rīgā jau tādu lietu nemaz nevajadzēja. Tur viņa gāja vai nu ar cepuri, vai pliku galvu. Nu viņam tas pēkšņi ienāca prātā, un viņš nopirka mātei zilu priekšautu un sievai divus puļotus lakatiņus, kādi patlaban bija modē. — Tie plāvā labi izskatīsies... Vēl vairāk, — nu bij taisni laiks gādāt arī pašam par sevi, jo — kas zina...

Un Krasts gāja uz drēbnieku.

„Kas kaiš bagātņiekam,“ Spēlnieks teica, pasniegto roku kratīdams, — „atved drānu un aizmirst. Cits, šodien nodevis, grib lai rītu varētu jau mugurā vilkt. To var saukt par vajadzību!“

„Ko var zināt?“ Krasts atjokoja. „Varbūt drāna bija aizmirsta ne aiz bagātības, bet aiz nabadzības. Kur jaunsaimnieks lai naudu rauj? Zeme nekā nedod. Bet ēkas jāceļ. Jātērējas uz visām pusēm.“

„Nu, Krastiņa kungs, kad jau jūs brēciet, ko tad lai dara tie, kas uzsāk, tā sakot, tikai ar zaldāta šineli? Es pazīstu kādu Grunduli. Ļaudis runā, ka tas dzīvojot kā prusaks šķirbā. Viņam nav ne lāga krekla mugurā. Bet, var redzēt, izglītots cilvēks. Viņš reizi ienāk te pie manis un saka: — Es nāku pie jums uz reliģisku disputu. Vispirms, lūdzu, sakaīt man, — kamdēļ jūs pasauli dulkojiet ar savām sektēm? Vai nedietiek lielo konfesiju, kas apjēmušas pasauli jau vairākus gadu simtus? Viss iziet uz apvienošanu, bet jūs drumsluojiet. — Es esmu stiprs bībeles pantos, bet atbildēt uz tamlīdzīgiem jautājumiem, — tur vajadzēja drusku padomāt. Un kamēr es domāju, viņš jau atbildēja pats: — Sektēm ir tomēr savs attaisnojums. Viņas uzsvaidzina reliģiju. Konfesijas ir kļuvušas par lielām un par smagām. Pats par sevi saprotams, ka šobrīd valdnieki

vairs nekrīt ceļos kopā ar ganiem, kā senāk, kad sociālā starpība nebija tik liela, kad bieži vien no gana izkūņojās ķēniņš. Tagad jau saimnieks ar savu kalpu negrib baznīcā sēdēt vienā solā. Un pilsētnieki tieši nošķirojas bagātos un nabagos, izglītotos un muļķos. Sektes ir mazas, un sirsnības viņās vairāk, kā katrā šaurākā sabiedrībā. Sektes nonāk pat līdz brālībai, jo tajās apvienojas tikai zināma līmeņa ļaudis. — Sava daļa viņam taisnības, kaut gan mūsu ticības pamati ierakti daudz dziļāk. Tie nedibinās uz cilvēku vājās saprašanas, bet gan uz dieva žēlastības.

Spēlnieks pacēla Krasta elkoni pleca augstumā, lai varētu atmērot piedurknes gaŗumu, un vaicāja:

„Kādi ir jūsu uzskati šai lietā?”

Krasts bij patlaban domājis, kā būtu, ja viņš zaudētu savus divi tūkstoši latus. Vai tad nebūtu jārauga kur aizņemties? Bet kur, un par cik augstiem procentiem? — Viņš pasmaidīja un teica:

„Man jāatvainojas. Es tādās lietās esmu pilnīgs profāns. Tās jūtas, ko sauc par reliģiju, manī nav attīstītas. Man liekas, ka man viņu nemaz nav.”

Drēbniekam nokrita rokas gar sāniem. Dzeltenais centimetru mērs nolikās šaurā likumā zem ceļiem, kā aicinādams lēkt pāri. Ar nožēlošanu svētais vīrs raudzījās nelaimīgajā cilvēkā, kam nebij sirdī dieva, tad, ātri pierakstījis mērus, dedzīgi teica:

„Zināms! Zināms! Jūs jau esiet kaŗavīrs. Kam jums dievs?”

„Jā gan,” Krasts atteica. „Kam kaŗavīram domāt par tādām lietām, kas stāv tik krasā pretstatā ar viņa uzdevumiem. Kaŗavīram jādara savs darbs pēc labākās apziņas. Dievu lai lūdz aizmugure, kam bail nāves.”

„Jums ir dzīvē par daudz labi gājis, Krastiņa kungs! Tā ir visa jūsu nelaime. Citādi jūs tā vis nerunātu.”

Krastu kaitināja šis „Krastiņa kungs”. Kas tas bij par cilvēku, kas nevarēja iegaumēt vārda! Viņš nespertu te savu kāju vairs, ja nebūtu jānāk uzvalku uzlaikot. Tāds aprobežots subjekts!

„Jā, jums nav bijis lielu bēdu. Bet tās nāks, un

— tad jūs piesauksit to kungu, bet kas zina, vai viņš griezīs uz jums savu ausi. Jūs zināt, ka visa Izraēļa tauta kādreiz bija atkāpusies no dieva, kad viņai gāja labi. Bet kad dievs viņus nodeva verdzībā eģiptiešiem, tad atvērās acis, — bet bija par vēlu. Tāpat tas ir mūsu laikos, kur debesu valstība tik tuvu klāt nākusi. Kad mēs līdz ar Jēzu ieiesim mūžīgā godībā, jūs noskatisities vien un paliksit kaukdami ārpus vārtu.“

„Nu es jums varu pateikt arī savus uzskatus šai lietā,“ Krasts sadusmojies teica. „Šobrīd, kad karš ļaudis izsitis no sliedēm, tādiem kā jums, izdevīgi lomus vilkt. Ļaudis nedejo vairs vilņojošo valsi, nedejo mierīgo menuetu un palaidnīgo polku. Viņiem jāklaujas ciešāk kopā šaurā šīberī. Vai kāds brīnums, ka cilvēki atstāj lielās konfesijas, kas ar laiku pārāk pieklāvušās dzīvei, un meklē nostāties pēc iespējas asākā pretstatā ar šodienu. Jūs gribētu iznīcināt visu, uz ko vērsas tagadnes cilvēka veselās tieksmes. Jums nevajag zinātnes, jums nevajag mākslas, jums nevajag daiļuma. Jums viss tas nav vajadzīgs tāpēc, ka jums pašiem par šīm lietām nav nekāda jēdziena. Šī zeme jums ir zaķis. Visi cilvēki, kas nav jūsu sektes dalībnieki, ir velna bērni un katrā ziņā nonāks ellē. Bet sakait, kāda velna pēc jūs pošaties uz debesu priekiem un jaukumiem, ja šeit zemes virsū viss prieks un skaistums ir par samaitāšanu? — Vienu tikai es varētu pielaist, — varbūt nelietīgi valkāta bagātība cilvēku var samaitāt; cits gan nekas. Un ticiet man, Spēlnieka kungs, — ja vispār kāda mūžīga dzīvošana pēc šī mūža būs, tad mēs droši vien tur tiksīmes un būsim abi vienās tiesībās. Jo dievs vis jūs neturēs kā bērnu pie rokas, un pārējos miljonus negrūdis jums par prieku ellē. — Redziet, tādi ir mani uzskati šai lietā.“

Spēlnieks, adventistu sludinātājs un drēbnieks, bij kā sitienu dabūjis. Viņš meimuroja Krastam līdz durvīm pakal, un kad durvis bija aizvērušās, tad palika pie tām stāvot. Tas nebij sitiens viņam, ne viņa sektei. Nē! Viņš bija dzīli sašutis par to, kā cilvēks varēja tik zemu krist un izrunāt tik bezdievīgus vārdus. Nebūtu nekāds brīnums, ja viņu ceļā uz māju pērkons nospertu.

XVI.

Višmīlākās velnam bija nakts gaitas. Tad viņš varēja nevienu netraucēts iet pa sausām norām, vai bradāt pa dienā sasīlušiem ūdeņiem. Cilvēki netaisījās ceļā, bet viņu darbi stāvēja kā grāmatā ierakstīti. Nu jau šur tur no miglas ielāpiem pabāza savus apaļos pakaušus pelēkas siena gabanas. Pļavas smaržoja rūgtenskābi pēc griežtiem puļlakšiem, bet no laukiem vēsma nesa saldenīgu kūtsmēslu smārdi. Tā tad bija vasaras vidus. To varēja manīt arī no tā, ka nebij jāpielieto fosforainā acu kvēle pat pa mežu ejot un mēnesim nespīdot. Abas blāzmas, rīta un vakara, sastiepās tur ziemeļos kopā un turēja pamali gaišu visu cauru nakti. Bija skaisti staigāt tādā mijkrēslī.

Velns izbrida no sūnakļa, kur ilgu laiku bija zvilnējis ziedošā vaivaru krūmā, jo vairākas dienas cilājās pārkoņa lieti un pa naktīm rūsināja. Izbridis, viņš nostirināja vienu kāju, tad otru, kā to bija redzējis govis darām, ja tās gribēja izkratīt no nagu starpām dūņas. Pļavas malā apstājies, izgrozījies uz visām pusēm, kā pārlikdams, uz kuŗu malu labāk šauties, viņš beidzot lida pa eglaini augšā, un drīz vien atradās labi pazīstamajā Krastu sētā.

Velnam tagad nebij iemesla ne slapstīties, ne sevi maskēt, pieņemot kādu citu veidu, ko viņš viegli varēja izdarīt. Viņš apsēdās uz jaunās mājas sliekšņa savā dabīgajā izskatā, skatījās un klausījās.

Tur auga kartupeļi un pupas. Jurgīnēm, mazās maikas galā, jau bij sariestas ziedu pumpas. . . Kad labi apdomāja, tad nebij slikti arī šitā. Kas tur par labumu, kad te snauda vienīgi sūnām apstaiņījušās egles? Un Krasti nebija nemaz tik ļauni cilvēki, kā viņam pirmajā brīdī bija licies. Par visām lietām viņi neuzstādīja nekādas krustu lamatas, nemeta tos sev priekšā, laikā vai nelaikā, — ar vārdu sakot, nedarīja viņam nekādas nepatīšanas.

Cilvēks tomēr palika cilvēks . . .

„Oho! Oho!“

Velns uztrūkās kājās. — Vai tur augšā neraudāja bērns?

Jā gan. Jaunās mājas augšstāvā raudāja bērns. Tā tad jau tik tālu!

Kaut ne ar naidu, tomēr ar lielu nepatiku velns to konstatēja un laidās klusītēm, savām tievajām āža kājām tikko zemi skardams, uz sudmalu pusi.

Hihi! te jau piekalnes tīrumā Krasti bija mēģinājuši pļaut sienu. Pilsētnieki! Nemākuļi! Glēvie bubuļi! — Vālas izsvaidītas. Vērieni cirpšloti. Viens cirtiens vēl neko, bet otrs tikai laba soļa platumā. — Vēl reizi garži pasmējies, velns noliecās, pajēma dažus akmeņus, un iesvieda neplautajā gabalā. Klangs! Klangs! Un ugunis apšķīdīs, kad viņi rītu te atkal grozīsies ar savām izkaptīm.

Pāris acumirkļos nolaidies no kalna pavisam lejā, velns apstājās pie sudmalām uz tilta. Uzgulies ar abiem elkoņiem uz slūžu rāmjiem, viņš brīdi brīnījās par gludo ūdens līmeni, kam nebija ne gala ne malas. Tur mājas un koki stāvēja gan kā nākas, gan atkal augšpēdu, un zem koku galotnēm un māju skursteņiem, kā zili punkti, spīdēja zvaigznes. Velns apstulbumā izsplāva melnu, lipīgu siekalu, kas apliekusi gaisā lielu likumu, iekrita pašā upes viducī, ar tādu blunkši, itkā tur būtu apmetusies līdaka.

Tad viņš iegriezās muižas vidū, tā sauktajā centrā.

Tur kokos bija rentnieka māja. Nevienas dzīvības. Tikai suns pie būdas kasījās, žvadinādams ķēdi.

Velns piesita kāju uz grantētā ceļa.

„Vau, vau!“ suns iekliedzās, bet tūlīt atkal aplusa un smilksdēdams sāka kasīties no jauna.

Bet kas tur, pie daktera mājas, uz dārza sola? Vai tur nesēdēja kāds mīlas pārītis? To vajadzēja tuvāk apskatīt un pabikstīt.

Nē. Tās bija tikai daktera abas jaunākās māsas, Lazdovsku jaunkundzes! Vecāko no abām viņš labi pazina. Tā bija gleznotāja un šad tad sēdēja sūnaklī, pie ezera, vai sūnakļa malā, kaut kur uzkalniņā. Viņas istabiņā bij pie sienas pat tāda bilde, kur velns iet skrieties ar zaķi! Šī jaunkundze mīlēja jokus.

Jaunākā māsa te ieradās tikai pa pašu vasaras vidu. Viņa kaut kur citur apmeklēja skolu vai ko citu. Nu viņa bija drusku sabriedusi, un mati bija kuplāki kā pērn. Citādi tas pats skuķis.

Velns neklausījās, ko viņas tur runāja; jo ko gan prātīgu tādi meiteņi varēja runāt tik vēlā naktī, kad cilvēkiem pēc likuma sen vajadzēja gulēt.

Vēl acis pametis uz apgaismoto logu, kur pats dakteris istabā pie lampas lasīja grāmatu, velns manījās no dārza laukā.

„Lai sēd!“ viņš aiziedams teica. „Viņiem jau nav rītu agri jāceļas, kā citiem cilvēkiem. Lai sēd!“

Pagājis pa plato, putekļaino ceļu dažus soļus, velns piegāja pie patērētāju biedrības veikala. Viņš paraustīja dzelzs stieni, kā gribēdams pārlicināties, vai pārzinis arī krietni sarīcā sabiedrības mantu.

Veikals bija labi aizslēgts. Tāpat cieti bija pienotava, aptieka un muižas laidari. Te nebija nekā ko iebilst.

Velns bija pārgājis pie sudmalām upi tiltā. Nule, izstaigājis muižas vidu, viņš negāja vis atpakaļ, bet devās taisni uz rītiem, pa zāles pieaugušu grāvi, kam pa abām pusēm stāvēja rudzu druvas. Mīkstas, rūzganās vārpas patlaban līda laukā no zaļām makstīm un kutināja plecus, kad grāvis izbeidzās un vajadzēja iet pa vagu, ar rokām rudzus pašķīrot.

No rudzu lauka velns iznāca līdzienā līcī. Te upe liecās prom uz dienvidiem. Viņa liecās plata un pilna, kā līdz malām pielietā bloda, blāzmā viegli apsārtusi. Pār upes likumiem stāvēja migla, kā sastindzis ūdeņu attēls gaisā. Nakts bija tik klusa, kā pat apsei nekustēja ne lapa. Ja velns vēlējās turpināt savu vizitāciju apkārt sūnaklim, viņam tagad vajadzēja pārpeldēt upi, jo tā, kā sacīts, griezās uz dienvidiem.

Pārpeldēt?!

Kas bija redzējis velnu kādreiz peldam?

Tiesa, viņš no ūdens nebaidījās. Viņš varēja tur ezerā nogulēt, kā varde, cauru ziemu. Viņš arī varēja stundām ilgi sēdēt upes dibenā, zem kāda liela akmeņa, kad gaisā grauda pērkons. Bet peldēt, varbūt sitot ar

kājām gaisā ūdeni, kā cilvēki to dažkārt darīja, — nē, paldies! Tas viņam nebij vajadzīgs. Tikpat brīvs kā visi ūdens tilpumi, bij viņam arī gaiss. Ja tikai izvairījās no baznīču krustiem, tad gaisa lielceļi bija visplatākie un drošākie. Te, šinī gadījumā, velns tikai pastiepa abas rokas uz priekšu, kā kaut ko saķert gribēdams, paspērās ar kreiso kāju un aizslidēja uz otru krastu. Tikai vēsma, viņam pakal tiekdams, ievilka mazu šviku upes gludajā līmenī, itkā tur būtu sagriezies sīks viesulis ap pašu pusnakti.

Ticis atkal sava sūnakļa malā, velns cilpoja pa rasu, asti slaidi atstiepis un galvu mazliet atpakaļ atmetis, šad tad iemīdams kādā kurmju rakumā un apvērzdams melnu zemi. Viņa nagu starpas bija pilnas visādu ziedu un slapjās kājas aplipušas ziedu putekļiem, kā darba bitei viņas biksītes. Viņš gāja gar druvmalām, gar kuplām vecsaimniecībām, kur dārzos jau bij aizmetušies augļi, un kur prāvi lopu pulciņi gulēja savos lauka laidaros. Govis gremodamas šad tad izpūta smagu vaidu pa mitrajām nāsīm. Zirgi, piesieti garās ķēdēs, plūca sulīgo zāli, ar lūpām rūpīgi aptaustīdami, kas derīga, kas nederīga. Velnu ieraudzījuši, tie pacēla galvas, saslēja ausis, nosprausļojās, un ēda mierīgi tālāk.

Nevienas skarbas skanas, kas traucētu lielo nakts mieru un klusumu. Tikai vilciens, nākdams un iedams, tālumā iesvilpās, reizes divas, ko varēja piejemt arī par kāda nakts putna gaudīgu kļiedzienu. — Cik viegli viss ritēja, cik klusinātā saskaņā viss plūda, kamēr cilvēks gulēja!

Ziemeļrītu stūrī sūnaklis aizstiepās šaurā staignā strēmelē kādu kilometru, kur izbeidzās kroplu bērzu, kārkļu, krūkļu un elkšņu biezoknī. Velns likumu nelieca, bet devās taisni pa sūnakli, gar miglas pārklātā ezera tievgali, uz rozu, vakaru pusē.

Uz šīs rozas dzīvoja savāds cilvēks. Gluži viens, kā kāds velns. Gulēja pussagruvušā zemnīcā, kas kara laikā ierakta un palikusi ložu nesagrauta. Gulēja vienā telpā ar baltu kazu un ar vistām. . .

Nu kā tad! To jau varēja domāt, ka šis cilvēks negulēs . . .

Cik velns šo vietu naktī bija apsērsis, — nekad viņš savādo cilvēku vēl nebij atradis guļošu. Aizvien viņš sēdēja, netālu no savas zemnīcas skursteņa, sameeties likumā, rokas sabāzis mēteļa garajās piedurknēs, kā senāk baroneses savos spalvainajos uzročos, un domāja. Laikam taču domāja, jo piere cilvēkam bij grumbu grumbās un acis cieši vērstas uz zemes gabaliņu starp abām basajām kājām.

Velns nosēdās turpat līdzās, viņpus skursteņa, un mēģināja ieņemt tikpat dziļdomīgu pozu, kas viņam tomēr neizdevās. Jo zem zemes, taisni apakšā, gailis trīs reizes sasita spārnus un nodziedāja rīta dziesmu.

Velns uz vietas nozuda, atstādams aiz sevis sūru smaku, kas cilvēka degunam varēja likties nākam arī no skursteņa; jo tā stipri atgādināja žāvētas gaļas smaku.

Sāka svīst rīts.

XVII.

Krasts bija ievērojis visus Vītola aizrādījumus nevien par izkopts labām un sliktām īpašībām, bet arī par pašu pļaušanas procesu. Pirmajā dienā vēl diezkā negāja, bet otrā jau viņš guldīja zāli pavisam pieklājīgā vālā.

Ainai turpretim neveicās. Viņas tievās meitenes rokas, kas bij kailas līdz pleciem, bija gan saulē nodegušas brūnas kā bronza, bet tik smagam darbam tās vēl bij par trauslām.

„Nelaid tikai izkopts galu zemē,“ Krasts sievu mācīja, ar tiem pašiem vārdiem, ar kādiem Vītols viņu bija mācījis. „Turi tikai pēdu pie zemes, gan tad gals ies pats kā nākas“.

Aina spieda pēdu pie zemes, bet izkopts gals tomēr tiecās durties zemē. Katrs akmens norāva švirk-

stēdams baltus zobus, vai izsita zuņģi. Izkapts vairs nekoda nemaz. Šad un tad vīram nācās striķēt, jo viņai laikam nebij lāga striķis; bet tiklīdz apvēlās kāds akmenis, — bij jāpārbrauc ar griežamo. Tā viņi tur vairāk likņāja un stāvēja, nekā plāva. Un tomēr, ar visu to, kad diena bija galā, — gulēja pie zemes prāvs piekalnes plavas gabaliņš. Krasts priecājās. Ies arī tas!

— Divas dienas jau bij nostrādātas pie siena. Laiks bija sauss un vējains, taisni tāds, kāds vajadzīgs siena kaltēšanai. Vakar plautās vālas, ja šodien izārdīja, — rītu pie vakara varēja kņaut jau gubās. Ceturtā dienā, drošības pēc, varēja vēl izlaist, un pēcpusdienā mest kaudzē. Ar tūruma zāli nevarēja jokot. Vītols bija teicis, ka to jāizkaltē pamatīgi, sevišķi ja tā plauta jauna, istā sulīgumā. Tikai tad, ja izkaltušo zāli cieši virvē sagriežot neparādījās ne mazākais mitrumiņš, tikai tad to varēja bāzt. Un arī tad — labāk bij, ja iekaisīja starpā drusku sāli. Citādi varēja pelēt.

Trešās dienas ritā Aina pavisam noraizējusies teica:

„Es gan laikam šodien nevarēšu iet uz plavu.“

„Piekusi?“ Krasts smējās.

„Nesmejies vis. Nepiekusu. Bet man ar roku nav labi.“

Viņa pavērta uz augšu labās rokas delnu. Tā bija sarkana un pietūkusi. Pie katra pirksta saknes bez tam vēl bija lielas baltas tulznas.

Krasts skatījās kā apstulbis. Tad viņš lēnām sajēma sievas galvu savās rokās un uzspieda uz lūpām tik karstu skūpstu, kā vēl nekad šinī kalnā.

„Mīļā rociņa!“ viņš maigi teica. „Un tu ne vārda man neteici . . . Protams, ka tu neiesi uz plavu, jo tev ar lielu steigšanu jāiet pie ārsta.“

„Man bij kauns tev teikt. Bet es jau vakarrīt drusku jutu, ka tur tāds dziļāks saspiedums. Un kad iesāk strādāt, tad vairs nejūt. Vakar man tulznas sāpēja vairāk nekā tas. Bet vakarā un naktī es vairs tulznu nejutu. Tad sāka kvēlot visa delna. Es, taisnību sakot, tikpat kā nemaz neesmu gulējusi. Man būtu

vajadzējis kliegt, tik stipras bija sāpes; bet tad tu nebūtu varējis gulēt. Vai tu nejuti, ka es bieži grozijos un cilājos?“

„Nē, Aina, — es gulēju kā nosists. Jo arī man neiet viegli. Man gan nav rokās tūlzu, jo rokas man jau diezgan norūdītas, — bet man sāp sāni un visi kauli. Dienā, kā tu saki, kad ieiet darbā, tad to nejut. Bet no rīta, piecēlies, — esi kā salauzts.“

„Man gan ar roku uz rīta pusi palika labāk. Sāpes ir mitējušās. Tā kā tagad, es varētu ciest, ja tikai viņa neizskatītos tik slikti.“

„Drošības pēc tu tomēr tūlīt pēc brokasta aiziesi pie ārsta. Bet es šodien, un varbūt arī rīt un parīt, grozīšos pa piekalni viens pats.“

Krasts nokāpa lejā.

Skaji iešņukstēdamās Aina iekrita atpakaļ gultā.

Ar kreiso roku sāpošo šūpodama, viņa raudāja kā bērns. Ne aiz sāpēm, bet par to, ka bij tik mīksta, ka nevarēja būt vīram pienācīgs palīgs. Arī viņam bija grūti, bet viņa nevarēja viņa labā vairs ne smilgu pacelt. Un raugoties caur asarām uz slimo roku, viņai ienāca prātā vēl kas drausmīgāks: Tā nav vairs viņas roka! Tas ir kāds svešs, sadumpojies ķermenis, ko vajadzēja varbūt atdalīt. Jā, viņai piepeši bij tāda sajūta, ka roka būs jāzaudē, ja pati gribēs dzīvot. Un viņa, kaut kā nomazgājusies, steidzās lejā, pie mātes, lai tai izteiktu savas bēdas.

Mātei bija daudzi un dažādi padomi. Apmēram tāda pati kaite bija izārstēta uzsiēnot uz vainas cūkas gaļu. Derēja arī celmeņu lapas. Stipri labs bij karstuna izvilksanai alauns. Bet vislabāk bija likt klāt pavisam svaigus govus mēslus. Kad neviens ārsts vairs nelīdzēja, šis līdzeklis vēl daudzus bija paglābis.

Aina būtu bijusi ar mieru darīt visu, lai tikai roka kļūtu vesela. Tomēr bez vīra ziņas viņa negribeja pielietāt nevienu no mātes minētajiem māju līdzekļiem. Viņa zināja, ka Indriķis atzina tikai augsto medicīnu, un gaidīja laiku, kad varēja cerēt, ka ārsts būs jau piecēlies. —

Kopš pavasarī izdarītām vizītēm, ne Krasts, ne

Aina nebija tur lejā ciemojušies. Ārsta vecākā māsa, Alise, kas slimniekus ielaida, Ainu tomēr pazina, kaut gan galvā viņai tagad bija lakatiņš.

„Kas tad jums, kundze!“ viņa iesaucās, kad Aina sniedza kreiso roku. „Vai ar izkapti pārgriezāt? — Mēs jau dzirdējām, ka jūs pļaujot sienu. Un labāk nekā vīrs.“

„Te nu var redzēt manu labo pļaušanu,“ Aina teica un parādīja roku. „Vai daktera kungs mājā?“

„Aiai!“ Lazdovsku jaunkundze iesaucās, ar rokām sev pa gūžām divas reizes iesizdama. „Un jūs strādājiet, kamēr tādas rokas paliek! Jūs, mīļā, neesiet gudra, jūs neesiet gudra! Jūs laikam domājiet, ka rokas vien bendējiet. Nē, — šitā jūs postiet visu savu veselību. Nu jūs tikai redzēsiet, kā brālis jūs rās!“

Ievedusi pacienti uzgaidāmā istabā un atsēdinājusi, Lazdovsku jaunkundze iegāja dziļāk, kur vēl šķindēja brokasta trauki, bet pēc maza brīža atgriezās, līdz ar abām māsām, un teica:

„Tūlīt!“

Ar pašu jaunāko, kas Rīgā apmeklēja vidusskolu, Aina nebija vēl pazīstama. Visas viņas bija laipnas un žēloja satūkušo roku. Slimniece dzirdēja labus un jaukus vārdus, pie kam viņai bija jādomā, — cik nepareizi daudzkārt bija cilvēku uzskati par citiem cilvēkiem. Tā par šīm trim māsām viņa bija dzirdējusi, ka tās esot nesmukas kā čigānietes un lepnas kā pāvi. Zem tāda raksturojuma iespaida viņu reiz viņai tās tiešām tādas arī bija likušās. Bet patiesībā te nebija ne lepības, ne nesmukuma. Viņas bija gan visas trīs melnīgsnējas, biezām, dūsmīgi savilkām uzacīm, un prāviem deguniem; bet viņām bija skaistas acis, un jaunākajai pat ļoti skaistas. Viņas trieca ar Ainu un jokoja ar viņu kā ar veselu. Viņas vaicāja, kamdēļ kapteiņa kundze nerādoties te lejā, un „kapteiņa kundze“ vaicāja atpakaļ, kamdēļ Lazdovsku jaunkundzes nekad neuzkāpj kalnā un neieskatās Krastu sētā? Viņām taču vairāk vaļas.

Tad pavērās durvis un durvīs parādījās balta piedurkne.

„Ejiet vien!“ māsas teica, un pašas devās pa otrām durvīm laukā.

Aina iegāja un apsveicinājusies izstāstīja savu nelaimi. Tas nevarēja būt vienkāršs saspiedums. Tad jau būtu uzcēlusies tikai tulzna un diezgan. Kas zina, vai tur tikai nebij ieberzējies kaut kas nelabs?

„Nu, paskatīsimies,“ ārsts mierīgi teica.

Viņš sajēma slimās rokas pirkstus, kas bij tik stipri samilzuši, ka tievais laulības gredzens stāvēja kā zelta renīte, pagrieza delnu augšup, un labu brīdi skatījās. Tad izplatīja visas pirkstu starpas, aptaustīja locītavu, palocīja roku.

„Maza flegmoniņa, kundze, vairāk nekas.“

Viņš to teica tādā balsī, itkā tur būtu tikai ods iedzēlis. Bet roka sāpēja ar tik sūrstošu sāpi, ka likās, it kā tur zem ādas tiktu dzītas stiklu drumslas. Tādu sāpi varēja saprast tikai tas, kam sāpēja.

„Pagaidām atbrīvosimies no visa, kas lieks,“ ārsts sacīja, un lika pacelt slimo roku pāri galvai, un pēc brīža, bez lielām pūlēm, novilkta gredzenu. „Tas tik pat labi savu uzdevumu var pildīt kreisajā rokā, vai nē?“

Nē. Aina to labāk noglabāja somiņā.

„Tagad jūs variet mierīgi staigāt uz māju. Un mājā nekā vairāk nedarait, kā tikai kompresējiet. Paņemiet aptiekā etiķskābo mālūdeni un mainait aplikamos ik pēc divi stundām. Par visām lietām, roku nedrīkst turēt uz zemi. — Ar jūsu atļauju —“

Ārsts noraisīja viņai no galvas lakatiņu un apsēja to tik vaļīgi ap kaklu, ka varēja roku ieguldīt kā šūpulī.

Patiesi, nu tā tūlīt kļuva daudz mierīgāka.

Kad Aina ieminējās par honorāru, ārsts viņu bīdīja uz durvīm.

„Par tādām lietām tagad nerunāsim. Tagad tikai čakli gādāji par kompresēm. Un dodiet rokai pilnīgu atpūtu. Es domāju, ka varēsim to lietu likvidēt bez griezienu. Vakarā izmērojiet temperatūru. Un katrā ziņā rītu atnāciet man parādīt. Uz redzēšanos!“

Uz mājām iedama Aina palieca līkumu, kur strādāja vīrs.

„Nav nekas bīstams!“ viņa par gabalu sauca. „Man tikai jāpanēsā dažas dienas šitā, kaklā pakārta.“

Ak tu nelaipe tevi laukā! Tagad, kur bija tik daudz darba pie siena kašanas un ievākšanas, taisni tagad, kur varētu vieglām rokām valkāt grābekli, — viņai vajadzēja staigāt dīkai. Viņa nevarēja pat bērnu apkopt.

XVIII.

Krastos negāja tā, kā vajadzēja iet. Divu darba roku trūkums sāpīgi atsaucās uz visu saimniecību. Krasts strādāja kā zvērs, tomēr lauks bija par plašu, lai viens cilvēks tur kaut ko izdarītu. Būtu bijusi nauda, viņš būtu pieņēmis uz pāris dienām trīs četrus cilvēkus, vai vēl labāk, — būtu noīrējis mašīnu, un pļavas nogāzis. Tagad viņš skrēja viens pats; pa rītiem pļava, pusdienās kaltēja, bet uz vakaru, pasaucis Vaņu palīgos, salika izkalto sienu kaudzē. Jā, viņiem bija jāmet kaudzes!

Nu tikai viņi abi ar Andrānu atskārta, cik aplam bija darīts, ceļot vispirms istabu. Būtu viņi pirmās būvējuši kūti, tagad sienu varētu bāzt uz kūtsaugšas. Nebūtu divreiz jācilā. Un kas zina, vai istabu tomēr līdz rudenim varēja savest tik tālu kārtībā, ka lai neskrītu pa pamatiem vēji cauri. Pie akmeņu vešanas viņš vairs netika. Nebij arī naudas ko mūrniekiem maksāt. Ne pamatu, ne krāšņu, ne skursteņu! Ko iespēs, nemaz nevarēja pateikt; bet ka nāks ziema, tas bija vairāk nekā skaidrs.

Divkārt grūts bij Krastam darbs sievas slimības dēļ. Viņš nedabāja ne cik gulēt. Jau tā īsās vasaras naktis viņa padarīja vēl īsākas ar saviem vaidiem un kunkstiem. Sāpes nabaga Ainai nedeļa miera nevienu brītiņu. Cauras naktis viņa nevarēja acu aizdarīt, bet kad laidās miegā, tad mātās virsū visādi murgi, atkā-

tošiem simtām reizēm. Viņu mocija arī pašpārmē-
tumi, ka spēja savu sievu tik maz taupīt.

Slimība ieilga. Ārsts gaidīja vairākas dienas, bet kad delna kļuva bālgana un augšā pie pleca sāka parādīties aizdomīgas sarkanas švītras, pie tam temperatūra piepeši pacēlās pāri trīsdesmit astoņiem, tad atlika tikai izvēlēties, — vai braukt uz Rīgu un likties slimnīcā, vai arī ļaut griezt tepat vietējam ārstam, un veseloties mājā. Izvēle nebija viegla. Slikti bija uz vienu pusi kā uz otru. Tur Rīgā vajadzēja daudz naudas un tur viņa bija pamesta savam liktenim viena pati, jo kam tad bija tagad laiks atrauties no mājas? Ne vīrs, ne māte nevarēja viņas dēļ te visu dzīvi pamest. Bet par to operācija tur būtu vieglāk panesama, jo tur bija visi modernās ķirurģijas palīglīdzekļi pie rokas. — Te viņa varēja gan būt savējo vidū, gulēt mājās, bet operāciju bija jāizcieš bez narkozes, kas iedomājoties vien jau lika sirdij pamirt.

Un tomēr Aina izvēlējās pēdējo.

Ar pārcilvēcīgu padevību nenovēršamajam, viņa ļāva sevi piesprādzēt pie operāciju galda un izcieta šausmīgos griezienus zobus sakodusi un caur zobiem izspiezdama zvēra rēcienu. Vīrs, kam pa operācijas laiku bija jāatstāj istaba, dzirdēja to cauri divām durvīm, un jūta pats sev nazi miesās griežamies. Tas bija šausmīgi!

Bet no tās dienas Aina kļuva vieglāk.

Sāpes, nepasakāmas sāpes atkārtojās tikai ik pārdienas, kad vajadzēja ierasties pie ārsta uz pārsiešanām. Kad vilka laukā vecos tamponus un lika iekšā jaunus, Aina rēta likās tik dziļa, tik bezgalīgi dziļa. Bij tāda sajūta, itkā tur vandītos kāds ar lāpstu, ne ar pinceti.

Ārsts bija vienmēr labs un laipns. Viņš runāja par pārsiešanas laiku vienā runāšanā, vērzdams viņas uzmanību prom uz citām lietām, ne reti šo to viņai jautā-dams. Arī ārsta māsa, Alīse, kas katru reizi gādāja par rokas vannu pirms pārsiešanas, bija laipna, un no lepnības pie viņas nebija ne zīmes. Šiem cilvēkiem Aina bija bezgala daudz pateicības parādā.

Nu jau viņai gāja samērā labi. Nu viņa veselojās. Tikai gaŗa un ilga bij šī veselšanās.

Sākumā pie pārsiešanām ārsts bij ieteicis vainu neskatīties. Kad roku ieguldīja vannīnā, tā tika rūpīgi pārsegta. Bet kad stājās pie tamponu maiņas, tad Alīses jaunkundze, roku turēdama, pati tā aizvirzījās tai priekšā, ka pie labākās gribas nebij iespējams paskatīties. Tad Aina labāk pagrieza galvu uz otru pusi un ar visu ķermeni cieši pieplakusi Alīses mugurai, izcieta savas sāpes. Kaut kur tālu, pavisam nost tas notikās, tomēr sāpes bija šeit. Tās spiedās līdz pat sirdij un vēl dziļāk.

Un tad, pēc pāris nedēļām, kad Aina, kā arvien, sēdēja ārsta virtuvē, roku karstā ūdenī turēdama, — nejauši noslīdēja drāniņa no vannas . . .

Asaras piepeši pašas no sevis apmigloja viņas skatu. Viņa žigli noliecās, paņēma drānu un uzsvieda to vannīnai virsū, lai vairāk neredzētu. — Tā jau nebij roka, kas tur gulēja ūdenī. Tā bija izžulgusi lupata, ielāpaina, plankumaina un saplosīta. Kam tāda vairs derēja? Ne darbam, ne gredzenam, ne puķes ziedam.

Krasts joprojām rāvās ar sienu, cik laiks atļāva. Nu jau saules periods bij gaŗām un šad tad traucēja lieti. — Vītols bija ieteicis atdot sliktākās pļavas pilsētiņas pļavu meklētājiem. Bet kam tad vajadzēja sliktu pļavu? Tur sūnakļa malā viņš varēja rādīt kam gribēja, — neviens to pat par velti neņēma. Nu visi tikai runāja par tīruma zāli. Bet atdot tīruma zāli, — vai tas bij prātīgi? Varbūt rudenī bij lopi lēti un varēja nopirkt kādu pāri govju. Tad viņu saimniecībai uzreiz būtu pamats. . .

Apstākļi Krastu tomēr piespieda pārdot lielo pusi viņa skaisto pļavu. Viņš vienkārši ar tām netika galā. Dažu gabalu atdeva par naudu, dažu pļaut uz pusēm. Kaut gan nu vairs nedabūja tādu cenu, kādu būtu dabūjis kaut nedēļu atpakaļ. Nu jau lauks bij sācis bālēt. Zāle bij kļuvusi nevērtīga. Ne pašam, ne citam! Tikai tik daudz labuma no tādas pārdošanas, ka budžets drusku uzlabojās. Vismaz tekošām vajadzībām tika. Būtu zāle pārdota laikā un lauks kārtīgi sadalīts, varēja

ieņemt varbūt tūkstošu trīsdesmit, — tik labi tagad tika maksāts. — Grundulis tur pie sava skursteņa tagad sēdēja pavisam priecīgs. Viņa tīrumā bij kustējušies ļaudis kādu nedēļu kā skudras. Viņš bij ieņēmis daudz naudas, un tagad gudroja, ko ar to iesākt.

Ar visām nelaimēm un grūtībām dienas skrēja kā spārnos.

Jau bija pagājuši Jāņi. Ne līgojot un ugunis gaisā ceļot, kā tas Krastu kalnā būtu piederējies, bet Ainai savu roku auklējot un kunkstot aiz sāpēm, un visiem citiem bēdājot par neveiksmēm. Uz Jāņiem Indriķis bij dabūjis savu jauno uzvalku. Vai tas kādam varēja darīt kaut mazāko prieku? Jāņos bija kalnā uznākuši arī ciemiņi, pulciņš jaunu jautru ļaužu. Meldera dēls, jaunais Kosa, ar savu māsu, daktera māsa Zigrīda, kāda viņas draudzene no Rīgas un pāris jaunu cilvēku, kas ciemojās pie Kosām. Tie aplīgoja jaunsaimniekus, uz vietas sacerēdami piemērotas dziesmas viņu liesajiem dārziem, viņu istabai bez skursteņiem un bez pamatiem. Bija tā, ka dziesmas ne vis iepriecēja, bet skumdināja, jo īstenība pārāk spilgti lauzās cauri.

Nebija, nebija liksmes pat visliksmākajos svētkos!

Ainas nelaime un Krasta drūmais vaigs darīja visu māju idzīgu un klusu. Tagad arī no amatniekiem nedzirdēja vairs tās skaļās sasaukšanās, kas bij ik brīdī dzirdama, kad cēla istabu. Tagad viņi klusām kala, cirta, zāģēja. Bij tie paši vecie trokšņi, bet vārdu nebij.

Sacēla kūtij spāres, bet nevienam nenāca ne prātā prasīt, lai saimnieks dod spāru svētkus. Gandrīz piedauzīgi tagad tādi svētki būtu likušies.

Vaņa šad tad pārcilāja savus savāktos kokus laivīņas būvei. Vai tad saimnieks neredzēja, ka nu jau viņam viss bij rokā?

Nē. Saimnieks nāca un gāja, bet par laivu nebilda ne vārda. Lūk, ko tāda sievas slimība varēja izdarīt!

Krasts vēroja no sava kalna pasauli. Iedomājies tikai, — jau rudzi metās balti. Lielas, bālganas rūtis un švikas stiepās pāri uzkalniem, pa vēso vasarāja zaļumu. Ļaudis starpu starp sienu un rudziem izlietāja mēslu vešanai. Kas bija mēslus izvedis, tas steigšus

ara tos zemē. Un viņš? Viņš nebij par to domājis, kaut gan gribēja sēt rudzus, vismaz maizes tiesai. Jā, bija jau pats pēdējais laiks gatavot rudziem zemi.

Un Krasts stājās pie kūts mēšanas.

Cik tad tur nu bij tā labuma, kur lopi lielāko tiesu dzīvoja pa lauku, un jau dārzam savā laikā sava daļa bija jemta. — Tikai seši vezumi viņš varēja nogāzt te pat piekalnē, aiz istabas. Labi tomēr bija arī tas, un Krastam kļuva vieglāk ap sirdi, itkā būtu padarīts kāds liels un cēls darbs, kas bijis nokavēts un nu atgūts. Kad apara, bij prāvs gabaliņš. Varbūt tika pudiem pieciem kur iesēt. Ja vēl uzkaisīja mākslīgus mēslus, tad, ievērojot to, ka zeme gadiem ilgi bija pūtusies, varēja cerēt uz desmito graudu. Tad viņiem patiešām pietika savas maizes.

Krasts atspiedās uz arkla un domāja, smēķēdams un raudzīdamies tālumā.

Cik rūpju pilna, cik nemitīgas rosības un gādības caurausta bij zemnieka dzīve! Šimbrīžam viņš savā steigā varēja tikai sekot citiem. Bet kad nāks mājas gatavas, viņš meklēs jaunus ceļus. Kādi plašumi tad atklāsies un kādas varbūtības. Bet bagāta šī dzīve bija arī tā, kā viņa plūda savā plūdumā, no gada gadā, no paaudzes paaudzē. Un cik aplama bij pilsētnieku dižošanās, itkā tikai viņi būtu tie gudrie, un te laukos staigātu plānprātiņi, kam jāredz tikai savs deguna gals. Tās bij vēl vecas atliekas no tiem laikiem, kad pilsētas valdīja par laukiem. Cik ilgi tāda virskundzības apziņa vēl gulēja tautai kaulos, pavisam neapzināti. Šī virskundzības sajūta vēl šodien bij tik stipra, ka katrs saimniekdēls, vai katra saimniekmeita, iesēdušies pilsētas krēslos, uzreiz pacēla galvu. Viņš bija uzreiz pārāks par to brāli vai māsu, kas palika tur uz laukiem savā sētā, savā kāju pamesla kārtā. Aplam bija noskaņoti ļaužu prāti. Pavisam aplam! Te viss radās, tur tika tikai pārstrādāts. Te bija fabrika, tur tikai laboratorija. Te bija doma, tur tikai šablona. Te bija simtas varbūtības pret vienu pilsētas sausu, noteiktu imperatīvu. Tāds kancelejas ierēdnis, ar savu vienpadsmito vai pat devīto katēgoriju, sabozies pēc plītnīcā pavadītās

nakts, bij nožēlojams idiots kaut kuŗa lauksaimnieka, jā, pat strādnieka priekšā.

XIX.

Kā jau Krasts bij paredzējis, pēc mēneša no maiņas punkta, kur viņš bija ieguldījis savu lieko naudu, atnāca tikpat negātīva atbilde kā pirmā. Summa, kādu nācās saņemt, bija pieaugusi vēl lielāka, bet šo mēnesi bij tik daudz maksājumu. Viens no biedriem bija atvilcis savu dalības naudu, veselus trīs tūkstošus latus. Tas bij pavisam neparedzēts maksājums. — Varbūt uz nākošā mēneša beigām . . .

Atkal „varbūt“!

Krasts apspriedās ar sievu un ar sievas vecākiem. Jā, arī vecākiem vajadzēja zināt lietu stāvokli. Jo ar ienākšanu šinī tukšajā sētā, viņi bija kļuvuši par tās dalībniekiem. Ja Krastam tagad gāja grūti, tad viņiem bija līdzī jācieš. Savu Rīgas iedzīvi viņi gan nebij izputinājuši. Viņi varēja kādā jaukā dienā kraut vistas grozā, siet govis pie ratiem, un braukt atpakaļ. Bet ko tad jaunie te iesāktu vieni paši, palikuši bez piena lāses bērnam, un bez atbalsta. Andrāns pie tam nebij saņēmis ne santīma par savām pūlēm, par veselu pusgadu smaga darba. Ko viņš bez vasaras peļņas ziemā lai iesāk? Viņš ne tikai kā nebij saņēmis nekāda atalgojuma, bet bija pielicis vēl klāt, cik bij pie rokas.

Visi kopā viņi nolēma, ka arī Krastam jāatvelk sava dalības nauda, ja jau citi to darīja. Un tas jādara visdrīzākā laikā, kamēr vēl nebija par vēlu.

Bet laikam bija jau par vēlu.

Pieprasījumam sekoja nenoteikta atbilde, rakstīta ne kā draugam vai biedram, bet kā kādam svešniekam, sausi, formāli, uzrunājot pat ar „jūs“. Viņa prasība, ko bij izsaukusi neatliekama vajadzība, tika nosaukta par bezkaunīgu neuzticības izteikšanu. — Viņš esot aizmirsis, ka procentos pa šo laiku saņēmis jau gaudrīz

visu kapitālu. Viņš cērtot nost to zaru, uz kuŗa pats tik ilgi sēdējis un varētu sēdēt arī turpmāk. Bet ja nu tā būtu viņa katēgoriska prasība, tad viņi varētu piedāvāt septiņi simti latu. Lūdzu! Vairāk neviena sanīma...

Ja tā, tad bija paredzamas drošas beigas.

Iet tiesā? — To nu nevarēja darīt it nemaz. Viņš bija nelaimīgā kārtā vairāk nekā gadu saņēmis tik lielus procentus mēnesī, cik likums atļāva ņemt gadā. Varbūt veikala dibinātāji un vadītāji tādu kumosu bij tīšām likuši iepriekš norīt, lai padarītu savus aizdevējus nekaitīgus. — Gaidīt kamēr veikals atkal uzzeļ? — Tādi atzēšanas gadījumi bija reti. Kas jau nīka, tas nonīka.

Krasts bij ar mieru. Lai sūta tikai labi drīz; jo viņam namdarī ap desmito augustu beigs darbus.

Šķita, ka tik izdevīgu veikalu taisīt neatteiksies pēdējais muļķis; bet nauda tomēr nenāca. Maiņas punkta vadītājs vēlreiz griezās pie viņa, ar aizrādījumu, negriezt nost to zaru, uz kuŗa pats sēd, un beigās izteica cerību, ka Krasta kungs apdomāšoties un runāšot ne tik bargu valodu.

Vai viņš bija bargi runājis? — Viņš bij ar mieru bijis zaudēt vairāk nekā pusotra tūkstoša latu, bet arī tas bija par maz. Viņi gribēja visu.

Krasts uzturēja savu prasību, bet atbildes vairs negaidīja un arī nesaņēma.

Beigas. Beigts! Ieraksti skurstenī, kad uzmūrēs!

— Sanēja jūlija dienas savu īpatnējo sanēšanu. Gais itkā šņukstēja par pagājušo vasaru. Jo nu jau faktiski tā bija garām. Cilvēkiem kļuva skumji, ja tiem arī labi gāja, bet Krastos prieka nebija nemaz.

Krastiem gāja slikti. To vispirms uztvēra pašu sētas iemītnieki, tad tuvākie un arī attālākie kaimiņi.

Melderis bij pavasarī teicis, ka teka uz Krastu kalnu kļūšot balta, kad atbraukšot jaunie. Nu tie bija šeit. Bet pēc neizdevīgā apciemojuma Jānos, kad Jāņu bērniem nebij piedāvāts ne alus malks, ne siera gabaliņš, pat ne baļķa gals uz kā apsēsties, tie jutās kā ar ūdeni aplieti. Un teka tika tikai tikdaudz mīta, cik

Aina gāja uz ārstu un cik Krasts uz kooperātīvu. Nekādu lieku staigāšanu, nekādu draudzības soļu.

Krasts klusēja. Visi viņi klusēja, cenzdamies pat domās savas likstas iekūņot tik dziļi, cik vien iespējams. Tomēr apkārtnes kritizējošam skatam nekas nevarēja palikt apslēpts. Tas visu redzēja kā dieva acs leģendā. Redzēja un zināja, ka tur tai jaunajā sētā nekas vairs negāja uz priekšu.

„Vai es neteicu?“ Rozu saimniece gandrīz priecājās, kad Vītols izteica savas aizdomas, ka laikam gan Krasts šoruden jaunajā istabā nevarēsot ieiet, jo nelienot vēl skursteņi no jumta ārā, un arī akmeņi pamatiem netiekot vairs vesti. „Pili uzcelt nav pa vienam smieklam.“

Ko ar rezervēšanos un klusēšanu būtu noslēpuši, to izpauda pavisam niecīgi, nenožīmīgi sīkumi. — Andrāniete vēl nebij samaksājusi melderim par milu vīru apģērbjiem. Tā nebij liela summa. To varēja uzskatīt kā nejaušību un sacīt, — „kas nu tādus niekus prātā tur,“ ja tas attiektos uz kādu sen pārbaudītu personu. Bet tagad melderiene vienam otram pačukstēja: „Likās tādi krietni cilvēki, bet palūk tikai, — jau no pavasara stāv parāds. Drēbes novalkās, bet vēl nebūs samaksātas.“

Vecsaimnieki, viņpus sūnakļa, kam jaunās istabas gaišais skaidu jums ik rīta dūrās acīs, priecīgi sminēja, padzirduši par Krasta grūtībām.

„Kā vējš skrien, kā miets atdužas!“

Jaunsaimnieki, kuŗi bija saslējuši kaut kādas pagaidu būdas un pagaidām tajās mierīgi dzīvoja, gaidīdami valdības pabalsta, ko solīja viņu vēlētais deputāts, bij sevišķi priecīgi. — Ko domājies kara kungs! Nāca, likās apgāzīs to kalnu un visu pasauli. Bet ja jau roka būtu bijusi tik stipra, tad nebūtu vis pats plēsies pa mežu, pats lauzies ar visiem darbiem un bendējis savas kunga rokas. Pašai jau tik tikko roku nenožāģēja. Pilsētnieks grib sienu pļaut. Suns jau arī ēd zāli, bet tikai uz sliktu laiku...“

Krastam bija licies, ka pasaule par viņu tikpat maz interesējās, kā viņš par pasauli. Viņam pietika vienīgi

ar savu darbu. Viņš bija uzņēmies nastu un nesa to, nevienam nesūdzēdamies, kaut gan tā nebij viegla. Viņam nebija ne prātā nācis, ka bija ļaudis, kam savas dzīves un savu rūpju bij par maz. Tie bāzās svešos likteņos un vandījās pa svešām nelaimēm ar lielu baudu. Un jo vairāk likstu bija cilvēkiem, jo lielāku gandarījumu juta šo likstu vērotājs, bieži vien sevi nostādīdams ārpus ļauna. Līdz tad kādā dienā ieraudzīja pats sevi kā spogulī.

Bez šaubām arī amatnieki bij ko saklausījuši no ārienes; jo kādā vakarā vecais Filimonovs ar dēlu Grišu uzkāpa augšā, saimnieka istabā, un prasīja naudu.

„Ko tad nu ar naudu darīsīt, nedēļas vidū?“ Krasts jautāja.

Uztura tiesu, pēc norunas, viņi kārtīgi sajēma ik svētdienas, lai varētu no pilsētiņas pārnest visu, kas vajadzīgs, nekavējot darbu. Par pienu tika vests atsevišķs rēķins pie Andrānietes, ko nolīdzinās beigu beigās, pie galīgās izmaksas.

„Vajag!“ Griša teica.

„Daudz?“

„Vismaz astoņi tūkstoši.“

Abi krievi saskatījās, kā viens otram sacīt gribēdami — „redzēs, ko nu šis atbildēs“. Un viņu acis ieplētās pavisam platas, kad Krasts mierīgi vaicāja:

„Vai tūlīt?“

Būtu krievi teikuši ka tūlīt, — viņš būtu lūdzis drusku paciesties, solīdamies trijās četrās dienās naudu sagādāt. Bet viņi saimnieka drošo atbildi uzņēma kā skaidru naudu. Viņiem šķita, ka ja viņi teiks tūlīt, tad saimnieks arī tūlīt noliks uz galdiņa sešpadsmit zaļus piecsimtņiekus un Grišam sacīs: „parakstaities, ka esiet saņēmuši“. Nauda viņiem būs rokā, bet kur to paglabāt? Būs vēl jālūdz, lai saimnieks to ņem savā glabāšanā atpakaļ, līdz svētdienai.

„Tūlīt jau nu gan nekā nedarīsim. Bet svētdienā iesim visi trīs uz pilsētiņu. Vaņa grib pirkt jaunu uzvalku. Mums abiem vajag zābaku. Kas būs iegādāts, tas nezudīs.“

„Nu labi. Tad svētdienas rītā!“

„Paldies, saimniek! Jā, tad svētdienas rītā. Astoņi, vai kādi seši tūkstoši, kā jau jums labāk iekrīt.“

Krasts pasmaidīja. Netīšais manevrs bij izdevies. Dzīve arī bija karš.

XX.

Otrā dienā, sīkam lietutiņam sijājot, Krastos ienāca divas jaunkundzes. Viņas bija pieklājīgi apģērbušās, saulē nenodegušas, un vienai bija liela mape padusē, ar kādām Rigā ierēdnes staigāja pa ielām. Abas saspiedušās zem viena lietussarga, viņas apstājās mazās mājas priekšā, kur patlaban visa Krastu dzimta iekšā ēda pusdienu. Tā kā galds bija pie pašām durvīm un telpa šaura, tad viešņām vajadzēja palikt lietū, vismaz tik ilgi, kamēr nebij noskaidrojies, kas viņas un ko vēlas. Durvis stāvēja vaļā un sarunāties varēja.

„Dievs svēti!“ jaunkundzes abas reizā sveicināja.

„Paldies!“

„Jauki tādā mazā mājiņā.“

„Jauki gan.“

„Vasarā jau vairāk nekā nevajag, kad tikai jums uz galvas.“

„Arī guznā kaut kas jābāž.“

Kas to teica, tas bij Andrāns. Viņš to teica mazliet asi un vaicāja:

„Bet kas tad jaunkundzes dzen tādā dienā staigāt pa pasauli?“

Jaunkundzes savilkās zem sava lietussarga ciešāk kopā, paskatījās uz izmirkušajām kulpēm, un viena teica:

„Labā laikā cilvēki strādā pa lauku, bet lietus dienās turas pie mājām.“

„Kur jums skaisti kartupeļi,“ otra pasteidzās runāt. „Jums te taču jaunsaimniecība. Vai nē? — Mēs vēlētos saimnieku...“

Nezin kamdēļ Krastam šodien gribējās jokot. Viņš atteica:

„Te mēs esam pieci saimnieki. Un pats galvenais ir šeit.“

Viņš norādīja uz Uldi, kas sēdēja vecaimātel klēpī un acu nenovērdams skatījās uz savādajām viešņām tur ārā, kurās likās tā kā divas un bija tomēr viena, — lielu melnu galvu.

„Gan jau jūs pats būsit tas īstais,“ jaunkundze minēja, atlaidās no biedrenes elkoņa, atvēra savu mapi un, izņēmusi no tās plānu prāva formāta grāmatu, sniedza pāri galdam. Tā bija kāda misiones lapa.

Krasts paskatījās raibo, eksotisko vāku. Pašķīra lapas. — Moru zeme izstiepj savas rokas pret Dievu. — Kristus otrā atnākšana... Viņš sniedza lapu atpakaļ.

„Paldies jaunkundz. Tas nav priekš mums. Vispār, kad jūs ejiet savas sektes uzdevumos pa pagastu, tad lieciet šim kalnam likumu. Te nav vēl lāga ceļu, jūs tikai bendējiet savas kurpes.“

„Kas ir kurpes mūžības priekšā! Neapcietinait savu sirdi, mīlais saimniek. Kad lasīsit, jūsu dvēsele dabūs spārnus ar ko celties uz tiem Ciānas kalniem, kur mājo mūžīga liksmība. Neapcietinait savas sirdis, jo tā debesu valstība ir tuvu klāt nākusi. — Grāmata ir iespiesta ar vecajiem burtiem. Lūdzu! Tikai vienu latiņu. Misionei par labu. Slimnīcas celšanai Kolombogā. Tikai vienu latiņu. Vairāk mēs negribam un neprasām. Tas kungs jums atmaksās simtkārtīgi.“

Viņa stiepa lapu Andrānam, tad Andrānietei.

„Latiņš ir nieks,“ Krasts teica, „bet lats ir liels, un mēs nezinām, kā pie lata tikt. Vai jums, jaunkundz, ir kāda jēga par dzīvi?“

Jaunkundze neatlaidās. Tā nebij pirmā sēta, kur pretojās. Nedrīkstēja tikai ierādīt, ka esi ar mieru piekāpties. Neatlaidīgi, panesot apvainojumus un zaimus, vajadzēja darboties tā kunga viņa kalnā. Visur viņas uzjēma ar zobgalībām, bet viņas aizvien aizgāja kā uzvarētāja.

„Vajag tikai iesākt lasīt, un jūsu dvēsele brēks pēc tādas lasīšanas kā briedis brēc pēc ūdens upēm. Laba

grāmata ir mājai par krāšņu rotu. To jums nāksies atzīt, kad būsīt dziļāk viņā ieskatījušies. To artavu jūs viegli aiztaupīsīt, ja izvairīsities no velna kārdināšanām. Es ticu, ka lasīt jūs visi protiet, jo jūs esiet jaunu laiku cilvēki. Nestājaties ceļā paši savas dvēseles pestīšanai.“

„Vai jūs esiet Spēlnieka bandas?“ Krasts vaicāja. Viņam jau apnika tāda uzbāzība.

„Spēlnieka draudzes,“ jaunkundze pārlaboja.

„Tad pasveicināit viņu un sakait, ka ir vēl daži cilvēki, kas prātu nejēdzīgajos kara gados nav izkūkojuši. Bet ja jūs savai mantai vēlaties drošu nojēmēju, tad tur aiz viņa kalna dzīvo kāds vientiesīgs vientulis, kam varbūt debesis vairāk rūp, nekā zeme. Velciet viņu savā draudzē.“

„Tur jau mēs bijām,“ otra jaunkundze, kas visu laiku bija klusējusi, naīvi iesaucās. „Tas jau ir velna apsēsts!“

„Tad es vairs nezinu, kur jūs sūtīt. Laikam pasaulei būs gals.“

„To bezkaunīgo cilvēku!“ jaunkundze turpināja. „Viņš patlaban dīrāja kazu, kad mēs padevām dievpalīgu. — Jūsu grāmatu man nav vajadzīgs viņš teica, bet jūs pašas, vienu vai otru, es labprāt pirktu. Jo man vajag saimnieces. — Tad mēs atsveicinājamies un steigāmies projām. Kas var zināt, vai viņš nav traks!“

„Traks viņš nav, jaunkundz. Ja tie visi būtu traki, kam vajag saimnieces, un ja visas meitas no tādiem bēgtu, — tad tauta izmirtu.“

„Bet viņš jau pavisam vecs vecis!“

„Nu redziet. Nav jau tā, ka jūs domātu vienīgi par Dievu. Ja jau jūs redzējāt, ka viņš vecs, jūs kaut kur ieraudzīsīt arī jaunākus. Un gan jau kāds gadīsies, kurš būs jūsējais. — Jūs esiet nelaimīgi mīlējusi un tamdēļ, pasaulei par spīti, iestājaties adventistos. Lai nu pasaule nedomā jums piedurties. Jūs esiet apvilksusi adventismu kā ežādas kažoku...“

Kas zina, cik tālu saruna būtu virzījusies, un kas zina, vai Krastam beigu beigās „Pļaujas svētku numurs“ nebūtu jāpaņem, jau par to vien, ka Dieva kalpo-

nes tik ilgi aizturējis; bet viņas piepeši kļuva tramīgas, kā mednieku pamanījušas žagatas.

„Iesim! Iesim!“ zem lietussarga stāvošā mudināja, un otra steidzīgi spieda cieti savu mapi, bikli apkārt raudzīdamās.

„Sveiki!“

— Tiklīdz jaunkundzes bij prom, durvīs parādījās Grundulis ar jaunu sveiki! Viņš bija ģērbies savā garaļā krievu dragūnu mētelī, basām kājām, galvā stipri apdilušu katliņu, un turēja padusē kaut ko baltu.

„Tās divas švilpastes,“ viņš sāpis raudzīdamies teica, „bija pie manis arī. Viņas pārdod sektantu literātūru. Sava veida bezdarbnieces. — Bet es jums te kaut ko atnesu. Tā sacīt ciema kukuli, tā uz krietnu iepazīšanos. Redziet, es jau teicu, ka viņa neatbilst uzstādītām prasībām. Galvenais — pienam tauku procenti bija neiespējami zems.“

Viņš iztina no baltās segas, kas nebij nekas cits kā kāzas āda ar jēlo pusi uz iekšu, lielu liesas gaļas gabalu un nolika to Ainai priekšā uz galda stūra.

„Lūdzu, kundze! Šmorējiet!“

Aina pateicās, sniedzama Grundulim kreiso roku.

„Un ko tad slimā dara? Nav vēl vesela? Vai tikai nav par daudz ierūsējusi?“

Tas bija sāpīgs jautājums, tā ierūsēšana. Un Aina atbildēja:

„Ārsts teic, ka pēc pāris nedēļām, kad vaina būšot cieti, vajadzēšot sākt masēt un locīt.“

„Locīt? Lauzt tad jums vajadzēs! Esiet tik laipni un parādot.“

Viņš sniedzās pēc Ainas rokas un taisījās raisīt vajā balto apseju.

Aina skatījās uz Krastu, kā palīga meklēdama. Un Krasts celdamies no galda teica:

„Iesim, kaimiņ, uz jauno māju. Te jau nav kur apgriezties.“

Viņi gāja, uzkāpa pa dēļu trepēm un iegāja istabā. Logu vajā atgrūdis, Krasts lika viesim pa to paskatīties. — Vai neesot skaists skats uz sūnakli un ezeru, sevišķi tādā miglainā dienā kā šodien?

Grundulis paskatījās, ja jau vajadzēja skatīties, un uz soliņa apsēdies teica:

„Kā jūs vispār, Krasta kungs, skatāties uz mūsu laiku medicīnu?“

Krasts smējās.

„Jūs no manis prasāt par daudz. Es nezinu vairāk no ārstniecības, kā tikai to, ko esmu redzējis pie savas gūžas. Pēc turku kaŗa es bez šaubām būtu valkājis pa pasauli, atspiezdami uz čikstošas koka kājas. Varbūt pat vēl japāņu kaŗā es kāju būtu zaudējis. Bet tagad es lietāju pats savu, kaut gan tai izņemt lieli kaulu gabali, un gali saudzēti kopā no jauna. Tik daudz es varu teikt par moderno ārstniecību.“

„Jūs gribiet sacīt, ka modernā ķirurģija . . . Bet rādait, kundze, savu roku.“

Aina aizbildinājās. Nevarot siet vaļā. Ārsts bāršoties. Kas tad vairs tā varot apsiet, kā bijis.

Grundulis tomēr neklausījās. Gaŗiem, veikliem pirkstiem viņš jau bija atraisījis mezglus, tina vaļā šķidro, mīksto drānu, atcēla vati un lignīnu, noņēma ar dermatolu piesātināto plāksnīti.

„Aha!“ viņš lietpratīgi norūca. „Tamponus jums vairs neliek. Tas ir labi. Granulācijas priekšzīmīgas. Ar vienu vārdu — vaina pavisam jauka. Grieziens pamatīgs. Apskatait Krasta kungs.“

Krasts pievirzījās tuvāk. Viņš redzēja vainu pirmo reizi. Paskatījās un novērsās. Tā taču nebij dzīva roka. Tas bija pāršķērsts nedzīvas miesas gabals. Milzīga rene stiepās no rokas saknes cauri visai plaukstai, līdz pat pirkstiem un vēl pirkstu starpai cauri, tā atšķiŗot rādītāju no citiem. Otrs grieziens bija taisīts šķērsām, gar īkšķi, un izbeidzās rokas virspusē. Griezums stāvēja vēl atvīru un vārstījās, īkšķi pakustinot.

„Saņemiet roku dūrē!“ Grundulis pavēlēja.

Aina pielika visus spēkus. Nē. Tas negāja. Viņa bija aizmīrsusi, kā to dara. Pirksti stāvēja kā stāvējuši, drusku ieliekti uz iekšu.

„Redziet nu. Jau tagad roka jums vairs negrib klausīt. Ja ļausit viņai mieru vēl trīs nedēļas, cik ilgs

laiks vajadzīgs, lai vaina galīgi sadzītu, tad pats dievs jums viņu vairs neizkustinās no mītim. Mēs iesāksim tūlīt, un turpināsim ik dienas. Rītu jūs man tikai pagādāsīt talkumu no aptiekas. Jums nav vairs jāiet arī uz pārsiešanām pie ārsta. Es to izdarišu. — Nebistaties!“ viņš pārtrauca Krastu, kad tas vēra muti vaļā, lai ko teiktu. „Es nebūšu dārgs. Man tikai darbs ir vajadzīgs, lai nezaudēju amatu. Es esmu priecīgs par gadījumu. Kas zina, vai es naudu vispār jēmsu no labiem kaimiņiem. Man viņas patlaban vairāk, nekā vajadzīgs. Un nebaidāties arī, ka es neizdarišu kā nākas. Es tādas rokas esmu savedis kārtībā vismaz savu simtu, ja ne vairāk. Kad es pirms kara strādāju Somijā, Abo pilsētas klinikā, kā masieris, tur flegmonas starp norūdītiem laiviniekiem nebij retums, bet starp tā sauktajiem svētdienas airētājiem gluži ikdienišķa parādība. Bij tādas rokas, pie kurām bail bija ķerties. Bet ar pacietību un neatlaidību mēs arī tās pēc kāda laika dabūjām tik tālu, ka varēja pirkstu gali sasniegties ar īkši, un tad tālāk un tālāk. — Jā, pirmais būs — dabūt rādītāju ar īkši kopā.“

Grundulis sajēma abu pirkstu galus un lēnām tuvināja tos vienu otram.

Ainai kļuva karsti. Viņai likās, ka pirksti tūlīt lūzīs. Tas taču nebij iespējams. Vai tad vispār kāds cilvēks varēja taisīt tādu triku? Viņa mēģināja to veikt ar kreiso roku, un pašai bija jāsmejas par tik vientiesīgu domu. Šie paši pirksti taču bija turējuši pavisam sīkus priekšmetus, bija vissmalkākiem diegiem sējuši mazgus. — Viņa cieta zobus sakodusi, kad Grundulis vairākas reizes atkārtoja abu pirkstu kopā savešanu. Nu tikai viņa atskārta, cik svarīgi bij šādi vingrinājumi jau tagad. Viņa sāka ticēt šim baskājim. Vēl jo vairāk tāpēc, ka viņš beidzot veikliem pirkstiem roku apsēja ne sliktāk kā ārsts.

„Jūs esiet medikis?“ Krasts viņa rīcībā raudzīdamies vaicāja.

„Prasāt, kas es neesmu,“ Grundulis smiedamies atteica. „Tas nav tik ātri pasakāms, kas es biju un kas es būšu. Bet par medicīnu es jums gaņ varu tik

daudz sacīt, ka viņa ir stipri atkarīga no dabas untumiem. Ja kāda kaite viņai labprātīgi padodas, labi, tā tiek izārstēta. Bet ja nepadodas, — gadiem ilgi jūs nevariet nodzīt nieka ēdi, ne ar kādām zālēm. Tā ir pieejama, redzama un aptaustāma vaina, un tomēr jūs nekā nevariet līdzēt. Jā, ko tad lai iesāk ar tādām vainām, kas ieperinājušās plaušās, aknās, nierēs, smadzenēs? Kaŗš ir pacēlis godā ķirurgiju. Pie nāvei nolemtiem cilvēkiem varēja izmēģināt vistrakākās operācijas. Man Rīgā rādīja šrapneļa skambu, ko kāds profesors izjēmis kareivim no sirds, un šis kareivis dzīvo vēl šodien. Bet šim pašam profesoram nomira dēls pēc nieka aklās zarnas izgriešanas. Katra ierauta skabarga cilvēkam var nest nāvi. Tāpat katrs vislabākā ķirurga grieziens ir savienots ar lielu risku. Tikpat lielā mērā no dabas untumiem atkarīga ķirurgija, kā terapija. Viss ir nejaušība. Arī tas, ka mēs te esam šinī istabā.“

Grundulis pēkšņi cēlās un sniedza Krasta kundzei roku.

„Tā tad rītu mēs sākam. Rītu pie vakara. — Bet pagaidiet, — man taču jābrauc uz Rīgu. Man ir nelaime ar naudu. Es esmu saņēmis par sienu sešdesmit pieci tūkstoši, un gribu tos novietot kādā privātā bankā. Tās maksājot līdz astoņi procenti. Te man tādu lielu naudu nav izdevīgi turēt. Neviens gan nezina, kurā šķirbā man viņa icbāzta, bet kas viss nevar gadīties. Es taču veselas divi nedēļas nedabūju lasīt avīzes, jo peles bija brilli ievilkušas savā alā. Bet var notikt vēl kas ļaunāks. Var kāds ļaundaris dabūt zināt, ka tev nauda, un pajemt dzīvību. Es jau tur viens pats dzīvoju tai pazemē.“

„Laimīgs cilvēks,“ sacīja Krasts, „— viņam ir nauda. Man turpretim jābrauc uz Rīgu un jārauga no kādas bankas dabūt. Pēc dažām dienām namdari beidz darbu . . .“

„He!“ Grundulis iesaucās un atsēdās. „Tā taču tīrā oikonomija. Jemiet no manis to naudu! Man nebūs jābrauc uz Rīgu un jums nebūs jābrauc. Ko jūs

bankai maksātu, maksājiet to man. Bez kādiem starpniekiem. Zināms, kad man vajadzēs, es prasišu.“

Kas nu varēja būt laimīgāks par Krastu. Viņam gribējās šī cilvēka vaļsirdību tādā pašā mērā atmaksāt. Viņš sameklēja savu dalības zīmi un pasniedza to Grundulim.

„Redziet, te man nauda ir, bet patlaban es viņu nevaru dabūt, jo veikalam radušās grūtības.“

„Tā ir liela nauda,“ Grundulis papīru atdodams, teica. „Nu labi. Tad rītu es atnesīšu. Cik tad? Trīsdesmit? Četrdesmit? Piecdesmit? Sešdesmit tūkstošu?“

„Lai tad iet piecdesmit. Un desmit procentu. Ja? Tik daudz man būtu bankai jāmaksā, ja ne vairāk.“

„Labi. Un es no savas puses vēl piedevām kundzei to roku. Nu tad sveiki, līdz rītam.“

Krasts ar Ainu ciemiņu novadīja lejā un noskatījās, kā viņš aizgāja pa egļu malu. Cietā platmale galvā, garais mētelis mugurā, basas kājas, un pār elkoni pārkārta kazas āda, kā boa.

Brīnišķīgs cilvēks!

Trešā daļa.

I.

Bija pagājuši divi vai trīs gadi. Kas viņus tā tik smalki vēroja, tos gadus. Diena dzina dienu, nedēļa nedēļu. Darbā skrēja mēneši kā triekti. Gadalaiks ar skubu sekoja gadalaikam. Zeme ziedēja. Dūca bites. Mētājās taurini pa gaisu. Dziedāja putni. Tad gaiss kļuva kluss un zeme nopietna. Cēlās vētras. Kūpēja mākoņi kā balti dūmi un birdināja sīkus krusas graudus. Sāka salt. Bieza sniega sega nogulās uz pakalniem un purviem. Meži stāvēja sarmas pilni, sastinguši, kā no ledus veidoti. Tad sāka sildīt saule, pakāpusies augstāk debesīs. Ūdeņi urdzēja zem sniega. Trilināja cīrulis dzidrā rīta gaisā. Bij atkal pavasaris un nāca vasara. Ļaudis sekoja dabas aicinājumiem. Cēlās, vai miegs bij izgulēts vai ne, izberzēja acis un devās pie darba. Gāja gulēt, kad dienas gaitas bija galā, kad sīki darbi bija veikti un lieli aizsākti vai turpināti. Bet iemiegot vēl tika pārdomāts, kā labāk un rosīgāk rīkoties rītu, parīt, aizparīt.

Nekad nebij gana. Nekad darba cilvēkam nebija miera.

Saimnieki izgāja sēt. Kalpi ara un ecēja. Meitas kopa lopus un apkopa sētas. Tad skanēja izkaptis. Grābekļu kāti slaistījās pa gaisu pļavās un laukos. Smagi siena un labības vezumi līgojās pa ciņiem un pa grambainiem lauku ceļiem. Dūca mašīnas kā dunduri pa debess malām. Tur kūla labību. Vīri brauca mežā, kažoku apkakles saslējuši pāri ausainām cepurēm. Meitieši, apledojušām lindraku stotēm, tecēja ar ūdens nēšām pa sētsvidu ceļiņiem. Nesa milzīgās nastās sienu, salmus un pelavas, no šķūņiem uz kūtīm. Bet saimnie-

ces, slapijām pavārnīcām rokās, stāvēja pie plītīm, pietvikušas no uguns, un gādāja, lai ļaudim būtu ko strēbt, kad sanāks ēdienu reizās. — Darbā, darba skubā un gādībā, varēja gadi un gadu desmiti cilvēkam gaļām aizslidēt pavisam nemanīti. Itkā viņš paliktu ārpus laika. Ne mainīties, ne vecāks kļuvis. Un tomēr kaut kas bija noticies. Bij pagājuši gadi. Bij pagājuši gadi un tos nevarēja vairs atgriezt nekāda vara. Vienīgi domāt par tiem varēja svabados brīžos. Runāt par tiem varēja, kā par ko smagu, vai mīļu un tīkamu, kas bija vienlīdz skumji.

Kad mēs satiekam ilgi neredzētu cilvēku un apvaicājamies kā klājas, tad parastā atbilde ir:

„Viss pa vecam.“

Ja mēs tūlīt šķiramies, tad viss pa vecam arī paliek. Bet vajag tikai mazu brīdi parunāties, un izrādās, ka noticis tikai tas un atkal tas. Un beidzot saro-
das šo t i k a i tik daudz, ka visa dzīve ir pilnīgi pārveidojusies. Gluži nemanot kļuvusi pavisam nepazīstama.

Tā tas bija arī ap Velnezeru, tai kalnainajā puslokā, kas mums tik labi pazīstams, no Tiltenes līdz Grunduļa katakombai. Viss pa vecam, un tomēr tik bezgala daudz kas grozījies.

Jau pats ezers, visa apvida noslēpumainā sirds, bij manāmi pārvērties. Dūņainie krasti, kas citkārt līgojās kā palagi, cilvēkam vai zvēram tuvojoties ūdens malai, tagad stāvēja mazliet pacēlušies virs ezera līmeņa un apauguši ar gaļu, asu purva zāli. No ezera pa sūnakli, un tālāk pa upēli gar Krastu kalna galu, stiepās plats grāvis, nemitīgi lejup nezdams brūnganu, kūdras gružu pilnu ūdeni. Ezers bija sēdies vismaz pus metra. Un kaut gan apjoms nebij nemaz raucies, tad dziļums bija mazinājies tādā mērā, ka ziemu, ledum briestot, jau velnam ragi sāka atdurties pret ezera vāku, un viņš nevarēja mājot tur, kur rudenī bij apmeties. Bij vai nu dziļākas vietas jāmeklē, vai jārokas dūņās, kā liņi un zuši to darīja.

Šis apstākļi velnu, kas ar neparasto dzīvi jau daudz maz bija samierinājies, satricināja no jauna. Ak

šis Krasts! Jau sauļošanās vietu viņš tam nojēma . . .
Bet pagaidi tikai, vilka maltīte, pagaidi!

Krasts tomēr rīkojās joprojām, itkā velna nemaz nebūtu. Ar lielu izturību un neatlaidību viņš veidoja savu saimniecību, Ainas un citu labu ļaužu atbalstīts.

O, kad tikai padomāja, tad patiesi šinī neilgajā laikā bija daudz kas noticis. Un varbūt visvairāk taisni Krastos. — Tur bija uzceltas un iesildītas mājas, kaut gan ne gluži tādā veidā kā toreiz, kad Krasts ar Andrānu tās cēla uz papīra, Rozu istabā. Lai iznāktu lētāk, šo to bij nācies šaurināt, atlaist vienu otru sienu, pamest neizvestu dažu labu rotājumu. Tomēr dzīvojamā māja stāvēja kalnā pavisam dižena, ar savu sarkano jumtu pret zaļajām eglēm, un bij par rotu visam apvidam, jo to redzēja kilometriem tālu.

Dzīvošana Krastos tiešām bija ērta. Saimei liela istaba ar soliem un galdu, pie kuŗa parasti ēda arī saimnieki, kaut gan viņiem bija sava ēdamistaba, līdz ar iekārtu divpadsmit personām, pārvesta no Rīgas dzīvokļa. No lielās istabas veda divējas durvis nelielos kambaros, kas bij domāti kā guļamistabas puīšiem un meitām. Ne tikai gulēt, — te varēja arī dzīvot un palaist svabados brīžus pēc savas patikas, jo bez gultas katrā istabiņā stāvēja vēl galdiņš un divi krēsli. Tagadējie gājēji vairs nebija tik gādīgi kā senāk, kad katram puisim bija skapis, bet katrai meitai skapis un gulta. Tagad kalpi un kalpones, nākdami lielāko tiesu no Latgales, nesa visu savu mantību padusēs. Ja tāds latgaliētis neatrada priekšā kārtīgu būri, kā pavasarī atlidojis strazds, tad līda kaut kādā caurumā un dzīvoja netīri, kā mājā radis. Bet ienācis tīrā un kārtīgā mājā, viņš kļuva kārtīgs un tīrīgs.

Jā, dzīvokļa ziņā Krasti bija priekšzīmīgas mājas.

Saimnieki savā galā bija ierīkojušies tik grezni, ka ikviens, kas nepārziņāja Krasta apstākļus, varēja viņu noturēt par lielu bagātnieku. Bet mums ir zināms, ka tikpat ozola ēdamistaba, ko Aina bij no tēva dabūjusi pūrā, kā arī klavieres un zāles pusmīkstās mēbeles, un vienkāršā guļamistaba, — viss tas bij pārvests no Rīgas. Tās bija atliekas no Krasta agrākās dzīves. Tur

šīs lietas un lietīņas bij pārāk vienkāršas; bet pārceltas uz šejieni bij dabūjušas pavisam cienīgu izskatu. Plašajā zālē un ēdamistabā, lejas stāvā, reti kāds iegāja. Visa dzīve bija augšā. Dienvidos kopīga guļamistaba. Rītos Ainas kambaris, kurā gan vairāk nekas nebija saskatāms, kā šūjmašīna, viens krēsls un uz loga puķes. Krasts sev bija paturējis to pašu istabu ar skatu uz ezeru, ko viņi ar Ainu bija apdzīvojuši vēl mājas tapšanas laikā. Tur vēl rēgojās tas pats uz ātru roku sastaisais galds, un sols, un lāviņa, uz kuŗas pēc maltītes atstiepties, ar grāmatu rokā, lai tūlīt aizmigtu.

Nu ja, — vienkāršā plauktā nu te stāvēja Krasta grāmatas. Viņš nevarēja sūdzēties par vientulību, par labas sabiedrības trūkumu.

Ceturrtā augšas istabiņa tika saukta par bērnu istabu, kaut gan Uldis, kuŗš nu jau bija prāvs puisis, un tāpat viņa māsiņa, kuŗa jau mācījās staigāt, uzturējās pastāvīgi mātes tuvumā.

Bet kur tad Andrāni? Vai to vairs Krastu sētā nebija?

Andrānu tiešām te vairs nebija, kaut gan viņi Kastos bija rīkojušies kā savās mājās, un domāja te mūžu nodzīvot.

Nevar jau tik ātri visu izstāstīt. Pagaidām tomēr jāsaka, ka Andrāniete, kaut gan lauku gaisā jutās sevišķi moža, un veselāka kā jebkad, nomira pirmajā rudenī. Lielajā saimes istabā, ko Andrāns bija pa daļai cēlis kā savu darbnīcu, stāvēja viņas zārks, līdzās vīra skrūvbenķim. Ēveļu skaidu bija pa pilnam, ko palikt pagalvī. — Slimniecei likās, ka viņa pavasarī sastaiņusies, govīs vākdama no Rīgas uz Tilteni. Bet tas nebija slimības cēlonis. Slimība jau ilgi bija perinājusies. Andrāniete mira ar ļaundabīgu audzēju.

Andrāns, nodzīvojis tepat divdesmit piecus gadus laimīgā laulībā, bija galīgi apstulbis par tik nežēlīgu likteņa triecienu. Kad sieva bija aprakta, tepat Tiltenes kapos, viņš kādu laiku vēl strādāja Kastos. Taisīja mēchaniski logus un durvis, dobji sevī dungādams senas meldijas, kad nācās ar vienu aci noskatīt apveletētā koka taisnumu. Bet kad darbs bija beigts, ne vārda

neteicis sakravāja amata rīkus zaļajā lādītē, izjauca skrūvbenķi, un lūdza Indriķi palaist viņu līdz Rasai ar zirgu. Viņš pajēma tikai divdesmit latu ceļa naudas un aizbrauca. Arī Krasts un Aina neteica no savas puses ne vārda; jo visiem sirdis bija pārāk pilnas, lai spētu runāt. Aina raudāja tēva dēļ, bet vēl vairāk mātes dēļ. Un nebūtu viņa pati jau bijusi māte, viņai būtu grūti nācies panest mātes nāvi. Nu tas bija vieglāk, uzlūkojot puisēnu. Šad un tad viņai uz pleca nogūlās arī vīra mierinošā roka.

Krasti bij daudz zaudējuši arī citādā ziņā. Nauda, tie divi tūkstoši latu, kas bij ieguldīta draugu uzņēmumā, kā jau Krasts to bija paredzējis, veikli tika noblēdīta. Laimīgā kārtā namdaŗus varēja apmierināt ar Grunduļa laipno aizdevumu, kas pamazām tika nolīdzināts ar ziemā pārdoto malku. Tas bija grūts pārbaudījums. Bet reizā ar to Krasts bija rūdījies un mācījies uz naudu skatīties ne vairs ar pilsētnieka, bet ar laucinieka acīm. Viņam nenāca neviens lats, neviens santīms, kas nebij nopelnīts sūrā darbā. Tāpēc naudu izdodot, viņš to nepasvieda vieglu roku, kā uzkupči tirgos mēdza pasviest, bet rūpīgi ielika tam sauģā, kas to sajēma, un ar vēl lielāku rūpību dziļi noglabāja, ja gadījās pašam sajemt. Nu viņš zināja, ko nozīmēja būt zemniekam, pelēkam baronam, par kuŗu bagātību un skopumu pilsētas kundziņi zobojās, ik mēneša nevīžīgi iebāzdami portfeļos lielus naudas žūkšņus, lai tos tikpat nevīžīgi izlaistu visādās nelietībās. Viņu naudai nebij sviedru smakas klāt. Tā tikai smarģoja.

Arī citur bija šis tas noticies.

Jo, vai tad mēs citādi sastaptu Krastu puišu istabiņā Vitolu? — Viņš, cilvēks, bija nesis smago sievu kā nastu, bet kad tā bij kļuvusi nepanesama, tad nometis. Nu viņš, sekodams senai norunai, bij Krasta kalps. Viņš strādāja vēl cītīgāk, nekā Rozās bija strādājis, brīvo laiku pēc iespējas izlietādams sava garīgā cilvēka attīstīšanai un izkopšanai. Svētdienās, apmēram ap to laiku, kad senāk saime sapulcējās rīta pārtaros, Vitolu aizvien varēja sastapt saimnieka istabiņā, kur viņi meklēja pa prāvo plauktu vēl kādas latviskas

grāmatas, kas nebūtu lasīta, un pārrunāja tās, kas bija izlasītas. Vītola zināšanas visās lietās bija mazas. Bet viņš izjuta lasīto, un tas viņu tuvināja dailliteratūrai. Viņam patika vērot grāmatās tēloto dabu, cilvēkus un cilvēku likteņus, ja tie bij patiesi zīmēti, un dusmojās uz autoriem, kas to neprata, vai tišām samāksloja. Drīz vien viņš bija jau tik tālu ticis, ka lasīja ne notikuma dēļ, ne ziņkārības vadīts, bet gan baudīdams to cēlo un cildeno, kas izstaroja no labas grāmatas lapusēm. Ja kādā grāmatā šo vērtību trūka, — tā bija slikta grāmata, neraugoties uz visu viņas raibo un interesanto saturu. Par laimi Krasta bibliotēkā tādu bija visai maz.

Centrā lielu pārmaiņu nebij.

Kooperatīvs darbojās kā darbojies. Veikals nepu-tēja, bet arī sevišķi neplauka. Varbūt tur bij vainīga ļaužu vienaldzība, bet varbūt arī lielais personāls, kas labā kā ļaunā brīdī ņēma vienādi lielas algas. Kas to varēja izdibināt?

Ārsts Lazdovskis dzīvoja joprojām ar savām trim māsām, kuŗas nu jau visas bija pieaugušas, un vecākā sāka manāmi noziedēt. Marta, gleznotāja, bija cieši sadraudzējusies ar Kosu Gaidu, kuŗa, ar labām sekmēm beigusi konservātorijā klavieru klasi, pagaidām dzīvoja pie vecākiem. Arī Kosas dēls, agronoms, dzīvoja mājā un vadīja dzirnavas, jo tēvam veselība bija sanīkusī. Viņš bija savus mācekļa un zēļa gadus vadījis tajos idilliskajos laikos, kad akmeņiem rūcot miltu putekli kūpēja pa visām durvīm un logiem laukā, un sudmalnieks staigāja balts kā dieviņš. Viņš bija sarījies šo putekļu tik daudz, ka krūtis čīkstēja vienmēr, un tagad, uz vecumu, kļuva pat tik ļauni, ka ārsts ieteica pēc iespējas vairāk uzturēties svaigā gaisā, ja gribēja vēl kādus gadus dzīvot.

Labodams veselību, tad nu vecais Kosa, mīkstām kurpēm, šļūkāja pa āru, pa tilta virsu, itkā slūžas uzmanīdams, vai arī sēdēja uz balķiem, pie gatera, priecādamies par sveķu saldiskābo smaržu, kas viegloja elpu. Bieži vien viņš uzkāpa Krastu kalnā, kopā ar savu meitu un Lazdovsku Martu, kuŗa mūžam meklēja

motīvus savai lielajai gleznai, kas lai būtu viņas mūža darbs. Viņi iegāja Krastos un brīdi pacievojās. Gaida piesēdās pie klavierēm . . . Nu bij patiesi tā, kā Kosa kādreiz teica, — teka no sudmalām līdz kalna sētai bija iemīta cieta un balta.

Stropam ar kultūrālā centra saimniecību diez kā neveicās, kaut gan viņš bij saimnieka dēls un kundze mācīta mājture. Pats mīlēja iedzert, pati labi ģērbties, bet meita apmeklēja Rīgā vidusskolu. Ienākumi izdevumus nesedza. Cita iemesla viņu neveiksmēm nebij.

Bet kā tad gāja mūslaiku Diogenam Grundulim?
To var izstāstīt tikai atsevišķā nodaļā.

II.

Parastais latvju censonis vienmēr bij sasniedzis augstu stāvokli. Dažkārt ar visai vidējām garadāvanām, tikai vējšot visus prātus uz vienu vienīgu noteiktu mērķi, viens otrs lauku puisis, ienācis Rīgā, kļuva bagāts. Šie bagātnieki pacēlās kā retas, bet lielas, spīdīgas tauku zīles virs viruma, un derēja par paraugiem atkal jaunām censoņu paaudzēm. Šos ļaudis darīja ievērojamus un lielus ne tik daudz viņu pašu darbs, kā rosība un darba roku izmantošana. Tāds censonis jau pagājušā gadsimtā brauca pa Rīgas ielām savā gumijriteņu ekipāžā, livrejā tērptu kučieri uz bukas. Visi viņu pazina un godbijīgi sačukstējās, kad viņš aizbrāzās gaŗām.

Bij arī tādi censoņi, kas netika pie lielas mantas, bet pacēlās augstu zinātņu un mākslu pasaulē. Tie tika slavēti un godāti plašāk nekā naudinieki. Tie nepacēlās kā treknas tauku zīles virs šķidra viruma, bet spīdēja kā bāku ugunis naktī. Un tāda nesavtīga bākas uguns gribēja kādreiz būt arī Grundulis, Roberts Pēterā dēls Grundulis, citreizējs Žaņavska ūniversitātes students Maskavā, tagad pus sagrauvušas zemnīcas apdzīvotājs Velnapura malā.

Grundulis bij dzimis Rīgā, kā veļas mazgātājas dēls. Māte tik maz nopelnīja, ka mazo Robertu skolā laist nevarēja, kaut gan tas bij viņas vienīgais bērns un viņa labprāt to būtu darījusi. Bet kad zēnam bija pilni divpadsmit, māte ietērpa to melnā uzvalkā, aplika ap kaklu baltu apkaklīti, uzsēja mazu kravati, un nodeva Vērmaņa parkā, lai mācas par ķelneri. Tur jau strādāja kāds viņas radnieks un slavēja šo amatu kā ienesīgāko no visiem.

Roberta tēvs bija kurinātājs uz kāda tālbraucēja tvaikoņa un reti kad rādījās. Un ja kādreiz pārradās mājā, tad bija kvēpains, nosvīdis un piedzēries. Mazais veļas mazgātājas dzīvoklītis viņam nepatika. Viņš izgulējās, izrāja sievu, nopēra dēlu un atkal nozuda.

„Mums no viņa nav nekāda aizvēja,“ māte aizvien teica, kad ar kaimiņiem runājās.

Zēns jau agri zināja, ka nav viņiem no tēva gaidāma nekāda palīdzība, un tamdēļ nav, ka tēvs dzērājs. Viņš tāpēc savā sirdī apjēmas ne degvīnu, ne alu mutē neņemt, un šo apjēšanos turēja kā zvērstu. Citi zēni, no viesu galdiem traukus novākdami, vēroja, kas glāzēs palicies. Steigdamies pa koridoru uz bufeti, viņi tad iemeta mutē, kā ogu, vai nu liķieža lāsi, degvīnu vai vīnu, kaut gan nebija atļauts to darīt.

Nokalpojis savus pikolo gadus, Grundulienes Roberts palika turpat parkā par ķelneri. Izskatīgs, veikls, slaida auguma, labi piegulstošā frakā tērpies, viņš izskatījās pēc jauna vijolnieka, un patika kungiem kā arī dāmām. Viņa izturēšanās bij korrekta, laipnīga, un katrs deva viņam dzeramnaudas labāk drusku vairāk, nekā par maz.

Mātei Roberts bija labs dēls. Viņš nedzēra, nesmēķēja, nedauzījās ar sievietēm. Viņš noīrēja kārtīgu divistabu dzīvokli tuvāk centram. Māte, kuŗa mūžīgi līkdama pār kūpošo veļas ballu nelaikā bij lika kļuvusi, tagad varēja atpūtināt muguru un rokas. Nu viņa vairs nedrīkstēja strādāt. Nu arī tēvs, nebūdams vairs uz sava tālbraucēja tvaikoņa, labprāt dzīvoja mājā, kad nebija darba un maizes.

Neraugoties uz vieglo dzīvi, kas nu stāvēja

priekšā, Grunduliene piepeši saslima un nomira. Tas dēlu satrieca un izsita pilnīgi no sliedēm. Ja viņš agrāk šad tad bija domājis par skolām, tad tagad šī doma neatkāpās no viņa. Mācīties! Visu svabado laiku izlietāt lietderīgi! Tā bija darījuši daudzi lieli vīri...

Par tēvu nelikdamies vairāk zinīs, kā tas bērnībā par viņu, Roberts Grundulis atlaida dzīvokli, pārdeva visu iedzīvi, un noīrēja mazu mēbelētu istabiņu, kādās parasti dzīvoja studenti un ģimnazisti. Te viņš uzreiz jutās pavisam citādi. Te varēja iegrimt sevī, šo to pārdomāt. Un ja vēlējās mācīties, tad varēja to darīt neviena netraucēts.

Mācīties! Jā, bet kā to sākt? Viņam, pieaugušam cilvēkam tas nebija vairs tik vienkārši. Viņš nevarēja vis iet uz skolu, sēsties solā un strādāt. Viss, ko viņš prata, bija tikai paša piesavināts. Daudz kas tikai apmērām tā, kā patiesībā vajadzēja. Viņš runāja vāciski, kāds jau tas vāciskais bij, ko Rīgā lietāja, bez kādām gramatikas zināšanām. Viņš labi lasīja un puslīdz pareizi prata latviski rakstīt. Tās bija drumsļas, kam ar patiesu izglītību bija tikpat maz līdzības, kā ūdens glāzei ar jūru...

Grūti nācās, tomēr Grundulis pamazām tika uz priekšu, jo naudas viņam bija samērā daudz, un trūcīgu ģimnazistu netrūka. — Galvenais un pirmais — vajadzēja iemācīties krievu valodu, jo visu pārējo varēja veikt tikai labi protot krieviski. Nevarēja sacīt, ka Grundulim mācīties būtu bijis viegli. Viņš pielika visus spēkus, lai gada laikā izietu apmēram to pašu, ko mācības gadā izgāja bērni skolās, attiecīgās klasēs. Sekmes tomēr bij. Izpildīdams savus pienākumus restorānā, viņš gāja lēnām bet neatlaidīgi, soli pa solim, uz priekšu.

Grundulim bij divdesmit gadu, kad viņš ar lielu naudu, ar veseliem trīssimts rubļiem kabatā, ieradās Pēterpilī. Viņš bija nepacietīgs kļūvis. Viņu interesēja arī pasaules plašums. Te Rīgā viņam vēl bija ilgi jāpūlas, ja gribēja tikt politehniskajā institūtā. Kara dienests stāvēja priekšā. Tur Pēterpilī bija visādas

skolas un kursi. Tur taču studēja pat sievietes. Kur nu Rīga varēja mēroties ar Pēterpili!

Neizlaizdams no acīm mērķi, tikt kādreiz augstskolā un to nobeigt, Grundulis pagaidām iestājās tā sauktos zviedru masāžasursos. Tos apmeklējams, viņš līdztekus joprojām mācījās visu, kas bij vajadzīgs, lai kā eksterns varētu izturēt pārbaudījumu par pilnu ģimnazijas kursu.

Grunduļa repetītors bija students Gailītis, jurists, apdāvināts puisis, bet slimīgs dzērājs. Naudas viņam nekad nebija. Ko viņš ēda, un vai vispār ēda, to neviens nezināja. Dabūjis manīt, ka skolnieks nav tukšinieks, repetītors pārnāca uz dzīvi pie viņa. Priekš skolnieka tas bija glaimojoši, un arī izdevīgi, būt vienmēr kopā ar izglītotu cilvēku. Viņi varēja runāt par gudrām lietām, par dzīves nozīmi, par mūžību un bezgalību, par dvēseles nemirstību, par pagātņi un par nākotni. Gailītis bij piesimists. Grundulis turpretim ticēja dzīvei un gaišākai nākotnei. Te viņš mācījās runāt, disputēt. Un šī slavējamā jaunu ļaužu īpašība kļuva drīz vien Grundulim par otru dabu, par kaislību, kas šo lāga vīru padarīja par mūžīgu oponentu visai pasaulei, visos laikos.

Apzinājuši, ka pie Gailīša var dabūt tēju, ap vakariņu laiku bieži vien ieradās vairāki studenti un studentes, kuŗiem, sevišķi mēneša beigās, parasti pietrūka ko kost. Grundulis juta, ka tiek nežēlīgi izmantots, un ka repetītors šādā veidā viņam iznāk pārmērīgi dārgs, tomēr nespēja to vainīgajam pateikt, un nevarēja atstāt ciemiņus bez vakariņām, kad tie negāja un negāja projām. — Tādā kārtā nauda, ko Grundulis līdz jemdams bija aprēķinājis vismaz gadam, bija izgājusi četros mēnešos. Jo nepietika jau ar to vien, kas tika maksāts par istabu un maizi. Vajadzēja šad un tad Gailītim, kā arī viņa biedriem, aizdot uz drīzu atdošanu...

Kad nauda bija beigta, Grundulis nežēlojās. Viņš jutās pat daudz ērtāk. Nu viņš bij daudz tuvāks studentu saimei un labāk un bezbēdīgāk iekļāvās šai sabiedrībā. Viņš pazina visus un visi viņu pazina. Ar

lielāko daļu viņš bij uz tu. Tomēr, kad jau bija nogājis tik tālu, ka vajadzēja pārmeklēt uzvalku, vai nav kāda naudas ripiņa kur aizslīdējusi aiz oderes, Grundulis nojauta, ka labi nebūs. Citiem bij kas sūta, bet viņam vajadzēja paļauties vienīgi uz saviem spēkiem. Un optimistiskais dzīves uzskats cēla viņu kā putnu spārnos. Viņš nozuda, atstājis Gailīti vienu pašu, nesamaksātā istabā. — Viņš bija uzvilcis savu fraku, nedēļu nostrādājis kādā pirmklasīgā restorānā, un tad aizbraucis uz Somiju.

Kā sulainis Grundulis Somijā strādāt nevarēja, jo neprata somiski. Bet Abo pilsētas slimnīcā viņš dabūja masētāja vietu un palika tur ilgāku laiku, dzīvodams skopi un krādams naudu.

Pēc dažiem gadiem Grundulis, jau kā bārdains vīrs, bij sastopams Maskavā, starp tiem latviešiem, kuri savas zināšanu slāpes remdēja vieglāk pieejamā Žaņavska universitātē. Tur viņš klausījās dabas zinības un mikrobioloģiju.

Pie studentiem Grundulis uz vietas ieguva ievērību ar savu zolīdo vecumu, bet vēl vairāk ar savu spārnoto mēteli. Jau pirmajā dienā viņu sauca par baronu. Un tā kā viņa vārds tik ļoti sakrita ar kāda toreizējā literātūrā sastopama barona vārdu, tad drīz vien visa latviskā Maskava viņu pazina kā baronu Bunduli. Šo vārdu Grundulis nesa ar padevīgu smaidu, jo tas nebij mākslīgi radīts, bet radies pats no sevis, un valkātājam tikpat labi piestāvēja, kā viņa brūnais pus otra mēteļa.

Plašajā Krievijā tobrīd notika visādas nebūšanas: rietumos žīdu grautiņi, ziemeļos revolūcijas uzliesmojumi, austrumos bads, bet dienvidos siseņi. Mākoņiem līdzīgos baros tie uzbruka plašiem apvidiem un noēda visu, kas pagadījās ceļā. Ar trim debess pusēm tika galā administrācija, karaspēks un sabiedriskas organizācijas; bet uz dienvidiem tika komandēta tā sauktā siseņu apkaņošanas ekspedīcija, kurā vairāki jauni zinātnieki, profesora vadībā, varēja pirmo reizi dzīvē likt lietā savas iegūtās zināšanas. Ko šie nedaudzie cilvēki varēja iesākt pret miljoniem lielo siseņu baru,

to nezināja ne profesors, ne studenti, ne viņu sūtītāji; bet kaut ko pret šo ļaunumu taču vajadzēja darīt, tāpat kā pret visiem citiem ļaunumiem. Un tā kā te nederēja ne izmeklēšanas komisijas, ne eksekūcijas, ne palīdzības komitejas, tad varēja līdzēt vienīgi apkaļošanas ekspedīcija. Šajā siseņu apkaļošanas ekspedīcijā bij ieskaitīts arī barons Bundulis.

Tā kā katras ekspedīcijas panākumi noskaidrojas tikai pēc ilgāka laika, bet siseņu apkaļošana iekrita taisni tanī vasarā, kad izcēlās pasaules karš, tad palika nezināms, ko viņa veikusi. Mums zināms tikai tas, ka viņa paglāba Grunduli no iesaukšanas karā, un varbūt arī no nāves. Viņš negriezās atpakaļ uz Maskavu, bet palika Kaukazā. Palika ne kā mikrobiologs un siseņu nīdētājs, bet kā sulainis slavenajā Kislovodskas kūrmiņā. Karām ieilgstot un apstākļiem sarežģījoties, Grundulis pārgāja uz Pjatigorskas lazareti par masieri, tika ieskaitīts armijā un nokalpoja tur līdz cara valsts sabrukumam.

Vai nu apnicis grūto darbu, vai sailgojies dzimtenes, komūnistu laikam sākoties, Grundulis pie pirmās izdevības likvidēja savu barona mēteli un devās uz Latviju. Bet nokļuvis komūnistiskajā Rīgā, viņš atsitās kā pret sienu un aizdelverēja uz laukiem, uz Tiltēni, kur viņa mātes māšai piederēja prāvas mājas, cerēdams tur dabūt ēst. Bet tur viņš atrada tikai gludu lauku, ar ierakumu līniju pa vidu. Māju vietā, kur ne reizi vien kā zēns bij skraidījis, atbraucis no pilsētas ciemā, stāvēja garš apkvēpis skurstenis, ar lielu maizes krāsni kā pamatu. Tas bija viss, kas atlicies no skaistajiem Sturtiem. Skurstenis, un nedaudz tālāk, uzkalniņā, sūnakļa malā, zemē ierakta būda, bieziem balķu griestiem, un tāpat balķiem nostiprinātām sienām. Bez apdomāšanās Grundulis līda būdā un, paskatījies, palika tur. Ar jauniem cara piecniekiem un desmitniekiem, kuŗu viņam bija pilnas kabatas, pa nepostītajām sētām pastaigājot, viņš kaut kā izvilkās līdz baltās Latvijas laikam. Nu Grundulis vēl reizi mēģināja nokļūt Rīgā; bet arī šoreiz atsprāga atpakaļ. Viņš netika ne ķelneros, ne masieŗos, jo nebij radu,

nebij draugu, pat neviena pazīstama nevarēja sastapt. Par laimi nu bij vasara. Laukos ap viņa pagrabu ziedēja puķes, it kā tur būtu liela nepārtraukta pļava. Un Grundulim ienāca kas prātā. Viņš izlika netālajā pilsētiņā vairākus sludinājumus, ka pārdod labu tīruma zāli. Un raugi, — nāca ļaudis, nopļāva visus viņa tīrumus un pļavas, un aizveda, bet viņam gluži par neko, iznāca par ko veselu gadu dzīvot. Līdz nākamai siena pļaujai.

Tās bija Grunduļa gaitas līdz tai dienai, kad Krasts, meklēdams savā zirga, viņu uzgāja.

Toreiz Krastam likās, ka viņš ir pirmais, kas sastop šo savādo cilvēku. Bet tā tas nebūt nebij. Grunduli pagastā labi pazina; jo viņš bieži grozījās pa pagasta namu, meklēdams tiesas un taisnības mantojuma lietā. Skaidrs, ka viņam piekrita citreizējo Sturtu zemes gabals. Sturti nebij atgriezušies un bērnu viņiem nebij. Pats bija iegātnis un pašai vairāk nebija kā viena vienīga māsa, Grunduliene, un viņš te bija viņas dēls. Lūdzu!

Grunduļa tiesības netika apšaubītas. Viņš varēja dzīvot un attiecīgo objektu izmantot, bet mantojumu galīgi saņemt vēl nedrīkstēja, kamēr nebij skaidru ziņu par īpašnieku nāvi. Vajadzēja paciesties, un Grundulis pacietīgi dzīvoja savā zemnīcā, nedomādams ne par ēku celšanu, ne par saimniecības izveidošanu, pirms nebij radusies skaidrība visā tai lietā. Viņš bija savā mūžā tik daudz veltī pūlējies, ka tagad negribēja vairs ne pirkstu kustināt, ja nebij garantēti panākumi.

Pa šiem gadiem, kopš kazas kaušanas un naudas aizdošanas Krastam, Grundulis ar savu dzīvi nebij nekur tālāk ticis. Neizskaidrojamā kārtā garais dragūnu mētelis vēl bija gluži tāds pats kā toreiz. Vēlu viņš tagad gatavoja pats. No diviem cukura maisiem, ko pilsētiņā lēti varēja dabūt pirkt, iznāca viss veļas komplekts. Vajadzēja tikai maisa dibenā izgriezt caurumu tik lielu, ka lida galva cauri, un sānos ik pa šķirbai, kur izbāzt rokas, un kreklis bija gatavs, pat diegu un adatu nepieliekot. Tiesa, tādām kreklam nebij piedurkņu; bet kā tad dāmas iztika bez piedurknēm, val-

kādamas pavisam plānas blūzītes? Tikai ieradums! — Pie biksēm drusku bija jāpiestrādā. Apmēram līdz pu-
sei bija jāizgriež no vidus slaidas strēmeles un paliku-
šās sienas jāsadiedz kopā. Kad nu cieto galu atār-
dīja vaļā, — bikses varēja maukt kājā, sajosties un iet.
Vēsākā laikā Grundulis vēl pavilka zem mēteļa siltu
vesti, ko bija pašuvjis no kazas ādas.

Vēl pasaulē varēja dzīvot. Vēl cilvēks varēja būt
paēdis un apģērbies, kaut ne tik lepni, kā pilsētnieki
ēda un ģērbās.

III.

Cik savādi arī tas neliktos, Krasts ar Grunduli bij
kļuvuši draugi. Viņus vienoja pretēji uzskati, la-
bāki sakot, raksturi. Cik Krasts bij mazrunīgs un sevī
noslēdzies, tik Grundulis atklāts un līdz plāpībai ru-
nīgs. Un ciest nevarēja, ja viņa domām bez iebilduma
piekrita. Viņam vajadzēja opozīcijas tādā mērā, ka pat
bija palicis neprecējies aiz bailēm, ka varētu dabūt pā-
rāk padevīgu sievu. Viņš Krastam teica:

„Ir jau varbūt jauki, dzīvot tādā saskaņā, kā tu ar
savu Ainu dzīvo; bet es to nevarētu izturēt. Man va-
jag caurvēja.“

Lai nebūtu velti jātērē vārdi, daudzreiz runājot par
visai sīkiem jautājumiem, tad Krasts, Grunduli uzklau-
sījis vai neuzklausījis, parasti sarunu nobeidza mierīgi
teikdams:

„Atļauj man šai jautājumā palikt gluži pretējās do-
mās.“

Bet ja Grundulis apstrīdēja viņu, viņš, draugu pa-
zīdams, viņam par prieku aizvien palika pie sava. Ar
cilvēku, kam bija savi noteikti spriedumi, Grundulis va-
rēja runāt.

Kaut gan savā sētā, kas nebij nekas vairāk, kā tas
pats vecais, nu jau prāvu priedišu apņemtais, smilšai-
nais rozas gals, ar sarūsējušo skursteni vidū, Grundulis

bij bieži redzams itkā domās nogrimis, par istu domāšanu to tomēr nevarēja saukt. Tas bija tikai tāds pusapziņas stāvoklis, ko italieši skaisti apzīmējuši ar „Dolce far niente“, bet latvieši to nosaukuši visai prōzaiski par dīkdonību. Tā bija reakcija pēc centībā palaistās jaunības. Viņš nevēlējās ne mantas, ne goda. Viņam pietika šīs alas, kurā dzīvoja. Viņam nevajadzēja ne laba ēdiena, ne labu drēbju. Tas bija spītīgs izaicinājums nākotnei; bet varbūt arī smeldzošas žēlabas par dzīvē kaut ko nokavētu. Katrā ziņā fakts bija tas, ka Grundulis pa visiem šiem gadiem nebija ne nieka izdomājis pāri tam, kas viņa smadzenēs jau malās kopš Rīgas, Pēterpils un Maskavas laikiem, un ko viņš pie reizas pasvieda, kā vilnis putas pasviež gaisā, kad iznāca kāda vārdu sacensība.

Laikrakstu Grundulis neturēja. Tas viņu varēja tikai traucēt; bet savā mājā viņam vajadzēja miera. Tāds laikraksts patiesi traucēja vairāk nekā četrdesmit pieci gaiļi! Jau tas vien, ka būtu pēc tā jāiet uz pilsētiņu vai uz pagasta māju, varēja sagādāt grūtības. Un kas no tādas lasīšanas tika? — Sīkās ziņas turpat izlasītas izkūpēja, aizmirsās. Lieli un ievērojami notikumi turpretim tika sabiedrībā tik daudz pārrunāti, ka nevarēja palikt nezināmi arī viņam. Un par visām lietām, — laikraksts taču maksāja naudu, bet tās Grundulim tagad nebij.

Grundulis bija zaudējis savus kārtējos gada ienākumus. Laudis bija aptikuši, ka Sturtu sienu lopi neēd. Izliktie plakāti zāles pircējus vairs nepievilka. Savstarpēja informācija, ko piekopa pilsētiņas iedzīvotāji, bij stiprāka par viņa reklāmu. Neimponēja ļaudīm arī tīrumzāles nosaukums. Lauki pamazām bij noplicinājušies. Grāvji pieslīguši. Zeme sagulējusies sīkstā velēnā. Auga vairs galveno tiesu skābenes. Tagad Grundulis, sēdēdams pie skārda skursteņa, jūnijā vairs neredzēja Sturtu laukus kā krāšņi izmargotus puķu paklājus. Tur rēgojās tikai lapsassarkans līdzenums, par kuru neviens nekā nesolīja, jo iegūtais siens neatsvēra pūļu vien.

Grundulis nebij nekāds askēts un nevarēja dzīvot

gluži bez līdzekļiem. Kaut gan viņa prasības no dzīves nebij lielas, tomēr ēst vajadzēja ik dienas. Tāpat savas lupatas vajadzēja, ko mugurā vilkt. Jau viņš bija nonācis tādā stāvoklī, ka gandrīz vairs nevarēja ļaudīm rādīties. Veļu nespēja piepirkt. IZRādījās, ka cukura maisi, no kā viņš tagad gatavoja sev kreklus un apakšbikses, necieta vārišanas. Pirmo veļas komplektu, kas bij ar pūlēm gatavots, Grundulis atrada katliņa dibenā kā ķīselim līdzīgu masu, ko vajadzēja izliet smiltī. Tikai divas nedēļas šī veļa bija valkāta. — Nu, varēja jau arī nemazgāt, ja tā tās lietas. Neutrālā krāsa nekādus netīrumus nepieņēma. Rupjais audums labi ļāva miesai elpot un ideāli uzsūca sviedrus. Bet arī tā veļa nekalpoja necik ilgi.

Tāpat gaŗais kara mētelis bij beidzot noskārtis, ka pasaulē nekas nav mūžīgs. Visas vīles stāvēja kā spuras. Pie tam piedurknes bij nodiluŗas gandrīz līdz elkoņiem, un pats viņš sniedzās vairs tikko līdz ceļgaliem. Arī tumŗšais goda uzvalks, ko Grundulis tauŗija kā aci pierē, nebija vairs pirmā labuma; jo, kaut gan reti, tomēr ŗad un tad to bija nācies pa ŗiem gadiem uzvilkt. — Gribot negribot vajadzēja atzīt, ka ilgi ŗitā dzīvot nevarēs, ka jāmeklē kāda izeja.

Grundulis bij domājis gan ŗā, gan tā, bet ko tu izdomāsi no tukŗa? Viss, kas bija uzsākts, beidzās ar neveiksmēm. Likās, ka pats ļaunais lika kāju priekŗā. Ārstniecības stādi, pat tādi, kas savā vaļā auga trekni un zaļoksnēji, iesēti gan uzdīga, bet netika nezālēm virspusē. Kumelītes, deviņviruspēks, kurpītes, baldriāns, digitāls, — viss tas vasaras sākumā vēl bija redzams, bet uz rudeni pavisam izzuda, kā nebijis. Un taisni tie bij stādi, kas mīlēja smilts zemi, kāda bija Sturciem.

Tikpat neveiksmīgi beidzās Grunduļa grandiozie plāni, ierīkot sugas vistu audzinātavu.

Toreiz Grundulim vēl bija labie laiki, kad plavas varēja pārdot. Viņŗ lika izsūtīt no Rīgas uz pēcmaksu desmit olas. No tām vajadzēja iznākt desmit sarkanām amerikānietēm, kādas tika slavētas kā labas dēķijas un arī gaļas devēķjas. Aizņēmies no Krastiem pe-

rētāju, viņš tika pie skaistiem septiņiem cāļiem. Jā, tikai septiņiem, jo olas bija jāved klēpī, ne jāsūta pa pastu! — Interese bija liela tā cāļu vadātājai, kā arī viņu īpašniekam, un visi pūkainie nieciņi izauga par vistām un gaiļiem.

Otrā pavasarī Grundulis izmeklēja veselu simtu visskaistāko olu, nopirka piecas tītaru mātītes, kas vistkopības grāmatās tika apzīmētas kā visideālākie inkubātori, un lika perēt.

Bet nu vairs nebij joki, kad sāka šķilties. Nu čumēja un mudžēja viss klons. Cāļi tekāja un jaucās kopā, bet vadātājas svešos pazina un knāba, un Grundulim nācās šad un tad izsviest pa durvīm kādu beigtu putnēnu. Cāļi rija bez sāta putrimus. Tāpat tītarnīcas, pa perēšanas laiku izbadējušās, rāva no rokām maizi, kad saimnieks ēda.

Bija klapatu bez gala, kamēr putni stāvēja istabā; bet kad izlaida laukā, tur gaidīja atkal jaunas likstas. Tur priedītēs sēdēja vārnas, acīgi galvas grozīdamas. Tiklīdz kāds mazulis aizkūlās drusku tālāk no mātes, vārna to pajēma sev pusdienai. Arī vanagi, lieli sila vanagi, griezās pa gaisu. Tik stāvi, vēro un sit plaukstas. To atbildību un tās rūpes, ko Grundulis nu bija uzjēmis, viņš nevēlēja savam ienaidniekam. Viņš vairs nebija brīvs pilsonis. Viņš bija vergs, muļķa putnu vergs. Pat ne līdz Krastiem nevarēja aiziet, ja negribēja, lai kāds cālis būtu atkal beigts. — Ar visu rūpēšanos, ar plaukstās sišanu un ar pudeļu maukšanu kārtiņu galos, — kad jau varēja runāt par cāļiem, kādus tos pirka zupai vai cepetim, Grundulis varēja saskaitīt tikai deviņas vistiņas un devdesmit trīs gaiļus. Vai nu šie vīriešu kārtas radījumi bija izmanīgāki, vai to pēcdzimuma jau bija vairāk bijis, bet tāds nu šoreiz bija samērs. Tas laupīja kopējam katru prieku, tālāk darboties šai laukā.

Šai sakarībā kā pēdējais un lielākais pārbaudījums Grundulim nāca pašā rudenī, kad jaunie gaiļi sāka dziedāt. Arā tāda dziedāšana bija jaukums; bet kad agri rītos, vēl bez dienas, gaiļi sāka staipīt savus kaklus un kliegt, cits par citu stiprāk, tad saimniekam nekas cits

neatlikās, kā bāzt pirkstus ausīs, vai arī tīties mēteli, grūst kājas tupelēs un skriet no būdas laukā.

Un cik daudz par šo vistu audzināšanu netika domāts. Bij uzstādīti projekti un aprēķini, ko uz papīra vērot bija tīrais prieks. Simts vistu varēja savu kopēju itin labi uzturēt. Bet ja bija divi simti, tad varēja jau ko atlicināt vecuma dienām. — Un kur tad vēl dažas blakus nozares, kā piemēram, sīpolu audzināšana. Putnu mēslos tie taču auga ārprātīgi lieli. — Jā, bet pie visas šīs lietas vajadzēja ķerties pavisam citādi. Vajadzēja taisīt ilgtermiņa aizņēmumu, uzcelt kārtīgu putnu māju, turēt cilvēku, kas tos apkopj. Šitā vairāk nekā netika, kā tikai pūles, rūpes, un galu galā zaudējumi.

Tā kādā dienā Grundulis likvidēja savas sarkanās vistas, gailus, tītarnīcas. Veselu rīta cēlienu pēc tam viņš nostrādāja, kamēr izmēza putnu kaktu tā, ka varēja sacīt, tā nu ir istaba, ne kūts. Un visu vakara cēlienu nosēdēja pie skursteņa, rudenī saulei maigi sildot, domādams, ko nu iesākt. — Vai tomēr zeme beigu beigās nebija tas drošākais pamats? Kad tev auga tīrumā rudzi, vai kartupeli, — neviens vanags uz tiem neglūnēja, neviena vārna neskatījās tiem ne virsū. Tev būtu zirgs, ar ko aizbraukt uz pilsētiņu. Tu varētu slaukt savu govi. Nebūtu pēc piena jāstaigā ar pudeli uz Krastiem, vai uz citiem kaimiņiem. Nebūtu pat par ļaunu, pie vecuma, apprecēties, saimniecības labā... Tikai nelaime, ka Sturti juridiski viņam vēl nepiedē rēja.

Nemaz nevajag domāt, ka Grundulis par savu dzīvi neinteresējās. Viņš to svārstīja sauējā kā tērauda piku, vienmēr un atkal, bet nevarēja izdomāt, ko no tā veidot.

IV.

Krasts tagad pārzināja sētas un lauku darbus kā savus piecus pirkstus. Viņš vairs nevēroja ko dara kaimiņi, bet gāja gandrīz visur priekšgalā. Liels iegu-

vums viņa saimniecībai bija Vītols. Kur viņi abi griezās, viss padevās bez pretošanās. Aina bija dabūjusi labu kalponi, kas nu jau Krastos dzīvoja trešu gadu, un solījās iet projām tikai tad, kad gadīsies labs vīrs. Tagad saimnieki varēja vismaz laikrakstā ieskatīties un ar bērniem pakavēties. Bij pat tādas dienas, kad Krasts iegrīma kādā labā grāmatā un pēc tam ilgu laiku stāigāja savās gaitās kā apskaidrots. Aina šad un tad pacēla klavieru vāku. Bet spēle nedarija nekāda prieka ne viņai pašai, ne citiem. Viņas prieksti bij par cietiem un par kūtriem, lai izveidotu ko skaistu. Tikai kad atnāca Kosu Gaida, instruments dabūja trūkties. Ja bija vaļa, tad Aina sēdēja un klausījās, bērnu klēpī.

— Jā, lai tiešām ko varētu, vajadzēja nodoties vienīgi mākslai. Tas nekā nenozīmēja, ja kāds varēja drusku taustīties pa kauliņu rindām.

Uz Rīgu Krasts brauca tikai nepieciešamos gadījumos. Aina nebija tur bijusi nekad, kopš pārceļšanās uz Egļu kalnu. Savādi, ka viņa nemaz neilgojās pilsētas, kur bija dzimusi un augusi. Vai viņu iespaidoja Krasts? Vai arī senču asinis viņā bij tik stipras, ka viņu nepriecēja lēti vizuļi? Tikai kad laikrakstā bij rakstīts par kādu ievērojamu koncertu, vai lielisku operas pirmizrādi, viņai sasāpa sirds. Bet gan jau, gan! Kad viņi iedzīvosies, kad nevajadzēs vairs santīmus tik cieši skaitīt, — gan tad viņi abi ziemā dažas dienas palaidīs Rīgā, lai redzētu teātrus, operu, muzejus. Kur apmesties viņiem taču bij. Kaut gan Ainas tēvs bij otrreiz precējies, viņam joprojām piederēja mazā priekšpilsētas sēta. Varbūt tur varēja vēl justies pa pusei kā mājās...

Patlaban bija atkal pavasaris. Vēl lauku darbiem zeme bij par slapju, jo bieži lija vēsi lietīti, un Krasts ar Vītolu kravājās pa sētu. Ziemā bija saraudzītas kārtis un apstrādāta liela kaudze šmaugu egļu zaru. Nu reiz vajadzēja appīt zedīņu sētu ap ābeļdārzu, kas izgāja klajā tīrumā. Ziemu jaunās ābelītes līdz šim stāvēja baltajā laukā, no galvas līdz kājām ievīstītas skujās, zaķu pēdu apraibotas, bet vasaru zaļoja līdz padusēm labībā iebridušas, cieši piesietas pie pelēkiem mietiem.

Sen bija laiks, dot tām lielāku vaļu, pa starpām stādot tikai saknes, un ziemu pasargājot no zaķu zobiem vienīgi ar žogu, kam nevarēja neviens meža kustonis ne cauri izlīst, ne pāri pārlēkt.

Vītols cirta stuburiem acis. Trīs lielas acis, kamī ievērt kārtis, kā adatā veļ diegu; lai nebūtu jāizdod nauda par naglām. Krasts drāza kārtis, un dungāja daždažādas dziesmas, ar nepatiku domādams par priekšā stāvošo Rīgas braucienu, ko atlika no vienas dienas uz otru; jo darišanas, kaut gan neatliekamas, nebij tomēr svēlošas. Pa starpām viņi runājas.

„Kā tas tāi pasaulē iekārtots,“ Vītols teica. „Dažam cilvēkam ir galva, viņš ir labs un godīgs, bet netiek nekur uz priekšu, jo iet visur tieši un ar taisnību. Lai jēmam to pašu Grunduli. Tiesa, viņš negrib strādāt, un miesas spēku arī viņam nav tik daudz, cik to prasa cīņa ar zemi. Bet viņam ir bezgala daudz plānu un nodomu. Un šad un tad viņam ir bijusi arī nauda, lai varētu ko uzsākt. Bet viņš netiek laukā no savas pazemes. Viņš kļūst jo dienas, jo plikāks. Turpretim jaunais Lapsa, kam nav ne izglītības, ne sirdsapziņas, kuŗš tikai turas lielas politiskas partijas astē cieti iekēries, tas dzīvo kā niere taukos. Viņam vajag tikai pateikt „Zizam atvēries!“ un viss viņa priekšā ir vaļā. Vai tā ir sēklas labība, vai mākslīgi mēsli, vai valdības aizdevumi plāvu nosusināšanai, — visur un vienmēr sajems pabalstus un ilgtermiņa kreditus šis Lapsa pirmais. Un kamdēļ viņš tā steidzas? — Viņš netic Latvijai, viņš netic savai partijai. Viņš ir pārliecināts, ka aizdevumu neviens neatprasīs. Un ja kādreiz būs jāatmaksā, krievam, vācietim vai polim, tad līdzīgā veidā, kā tas bij ar pirmskaŗa parādiem. Gudrie vienmēr ir taisījuši parādus; bet krājēji ir nelaimīgi, nožēlojami ļautiņi, kuŗi ar savu mazumiņu nezina ko iesākt. Tikai tādiem kā man, nebija ne par ko priecāties, ne skumt. Pliks es aizgāju kaŗā un pliks pārnācu. Tikai dzīvība man tagad šķita dārgāka... Ja, katram cilvēkam ir izdevība kļūt bagātam. Ne katrs tikai prot notvert īsto brīdi un īsto veidu. Un ne katrs iegūto māk paturēt. Lielai daļai bagātība ir kā zutis. Pa vie-

nu stūri ielaists, tas pa otru stūri jau ir laukā, pirms zvejnieks paspējis kuli aizsiet. Es pats esmu tāds izmulķots zvejnieks...“

„Taisni otrādi,“ Krasts smējās. — „Tu esi tas zutis, kam laimējies izmukt no Rozienes maisa. Nebūtu tu to darījis, varbūt tavu ādu viņa tagad lietātu kā naudas maku, jo sprigulu auklas nu vairs nav vajadzīgas, kopš kuļ ar mašīnām.“

Vītols priecīgs vicināja cirvi gaisā:

„Patiesi es esmu tas zutis! Viņa mani bija iedzinusi maisā, šī pustrakā sieviete. Un dieva vārds, — man nenācās viegli izspraukties. Vēl tagad brīžam sirdsapziņa moca, ka esi pametis pielaulātu sievu. Man liekas, vispār grūti izpīties no cilpām, ko uzstādījušas sievietes.“

„Visa nelaime ir tā,“ Krasts strauji atjēma, „ka mēs sievieti bieži vien pārvērtējam. No tā nāk visas vilšanās. Mēs viņu gribam jemt kā draugu, kā sev līdzīgu; bet viņa ir pavisam kas cits. Vēl ļaunāk ir, ja sieviete pati laužas laukā no savas īstās dabas un tiecas vīrietībā. Viņa nonāk tikai pretrunās ar sevi, un reti var vairs atgriezties savā īstā ādā. Visas harmoniskās laulības dibinās uz saprašanos, ne uz tā saukto mīlestību. Mīlestība ir ziedu putekļi, kas pilda gaisu ap mīlošiem tikai īsu, īsu laiku. Viss tālākais ir tikai sevis aizliegšana pretējai pusei par labu. Daudz ko pie sievietes mēs neizprotam līdz pat kapam. Bet kam mums censties pētīt un saprast? Lai to dara zinātnieki, filosofi, rakstnieki, ja tas viņiem patīk. Saplūkāt mēs varam kuŗu katru ziedu; bet kas tad vairs paliek pāri no viņa jaukuma?“

„Dievs palīdz!“ nosīca kāda aizsmakusi balss.

Krasts ar Vītolu pacēla no darba acis.

Tas bija Grundulis. Tērpies savās goda drēbēs, kas nu jau bija piejēmušas nenoteiktu krāsu, ilgi cīnīdamās ar pelējumiem un saules balinošo iedarbību. Kājas basas, bet galvā gluži jauna žokejcepure. Ap kaklu savīstīta drāniņa. Droši vien, lai slēptu krekla trūkumu. Jo kas viņus varēja piepirkt, tos cukura maisus?

„Es atnācu ar jums nopietni parunāt,“ Grundulis Krastam teica, kad bij ar abiem vīriem apsveicinājies. „Vai jūs varētu man ziedot dažas minūtes?“

Krasts smējās. Kāpēc gan lai viņš nebūtu varējis ziedot kaut vai dažas stundas, ja kaimiņam reiz vajadzēja ar viņu nopietni parunāt? Citādi viņš mēdza tikai debatēt par ārpus dzīves stāvošām lietām.

Pirms viņi iegāja istabā, Grundulis vēl pārlaida acis pagalmam.

„Ir tomēr skaista tāda sēta!“ viņš izsaucās un, pacēlis roku, pavērtā delnu augšup, itkā vēlēdamies, lai šo sētu uz tās uzliek. „Istaba, klētis, kūtis, dārzs un baltas tekas šurp un turpu. Bet man ir tikai vienas pēdas, kā āpsim alā...“

Vai tur nerunāja skaudība, vai izmisums? Nekad, ne ar vārdu Grundulis nebij aizkāris ne Krasta laukus, ne ēkas, ne sētu. Viņam bij aizvien daudz dziļāki jautājumi, par ko runāt.

Viņi iegāja turpat zālē. Un atkal Krastam ar izbrīnēšanos nācās vērot, ar kādu labpatiku Grundulis iesēdās krēslā un atbalstīja elkoņus uz lēnēm. Ērti atzvēlies, pārlicis vienu baso kāju otrai pāri, viņš iesāka:

„Beidzot tomēr es esmu nācis pie atziņas, ka tā nav dzīve, ko es dzīvoju. Katram cilvēkam, tāpat kā katram dzīvniekam, vai pat tai vissīkākai zālītei tīrumā, ir savs uzdevums šai pasaulē. Mums vajag sevi piepildīt un iet vēl tālāk. Iet sev pāri, uz pilnīgāku nākotni, kā jūs to darāt. Jums ir sieva un bērni...“

„To jau es zinu!“ Krasts smiedamies iesaucās.

„Jūs to gan zināt, tas tiesa. Un jūs apzināties savu vērtību. Bet man, lūk, nav ne sievas, ne bērnu, ne mājas. Es esmu nožēlojams vecs kurmis, kurš nespēj vairs savā alā tikt ne uz priekšu, ne atpakaļ.“

„Jūs taču neteiksīt, ka gribiet precēties?“

„Bet taisni to es gribu darīt. Man pietiek stulbās vientulības. Kad es nokāvu kazu, man daudz kā pietrūka. Bet kopš esmu likvidējis vistas, es jūtos tik vientuļš, ka raugos pakaļ skrejošai vārņai. Es nezinu,

vai jūs to variet saprast. Bet kad jūs nodzīvotu manā alā kaut tikai trīs dienas, tad man nebūtu nekas jums jāsaka.“

„Trīs dienas es varētu netraucēts lasīt.“

„Gan jau jūs traucētu pats sevi. Un kam jums lasīt grāmatas, kurās tēlota dzīve, kas jums tik tāla, kā debesis no zemes? Mani interesē tikai tas, kam es pats pieskaros, kaut savās domās. — Bez jokiem, nu es precēšos un sāksšu dzīvot. Bez kādas romantikas. Šī karaļu un pāžu spēle man ir aizgājusi garām. Man tur pilsētiņā skapē krietnu sievu, kam sava govs un drusku naudas. Man pašam Rīgā tik daudz studiju biedru un draugu, kuri tagad, droši vien, ieņem augstus amatus. Man vajag tikai pieiet un sacīt, ap ko lieta grozās, un neviens savu ārtavu nežēlos. Laimīgā kārtā man nāca rokā lūk še vienas maskavietes adrese...“

Viņš izjēma no vestes kabatas saņurcītu, gluži caurspīdīgu laikraksta izgriezumu un lasīja:

„Esmu pārceļojusi no Berlīnes, kur papildinājos savā arodā slavenā profesora Strasmaņa klīnikā, un ar šo dienu piejemu atkal slimniekus. B i r u t a R ē, ārste iekšējās un sieviešu slimībās, Rīgā, Lāčplēša ielā tur un tur. — Redziet nu. To es uzķēru avīzē, kur man bij ietītas silķes. Šī adrese man pašas laimes sūtīta. Kad es tieku pie doktores Re, tad esmu tikpat kā pie visiem senajiem draugiem ticis. Ja viņi man katrs atmet tikai pieci lati, kas ir gaužam maz, — es esmu bagāts vīrs. Un kamdēļ lai viņi neatmestu? Katrs taču sapratīs, ka ar tukšu roku nevar uzsākt saimniecību, kur aņamzeme vien aptver simtu astoņdesmit pūrvietu. Vai tas nebūs sešdesmit hektāru? Tas ir trīsreiz vairāk nekā jums, visu jūsu nederīgo zemi līdz ieskaitot. Vai tad es nevaru dzīvot trīsreiz labāk nekā jūs?“

„Bet lūdzu, — man nederīgas zemes nemaz nav.“

„Es domāju sūnakli un ezeru.“

„Ezers man dod zivis un sūnaklis mēslo laukus.— Bet vai jūs arī pazīstiet savu izredzēto?“

„To nē. Bet viņa ir ar mieru nākt uz Sturtiem, to

es zinu. Un kas tas interesantākais pie viņas, — viņa neprot ne lasīt, ne rakstīt. Tā tad nevar maisīties man ceļā.“

„Bet viņa būs jums vājš partners debatēs.“

„Kas man ar sievu ko debatēt? Man pietiek, kad zinu, ka viņa pietiekoši nesaticīgas dabas, lai mūsu laulība būtu laimīga. Un kas zina, varbūt mums ir arī pēcnācēji...“

„Tad vēl visu labu!“

„Pateicos. — Bet jūs nevaicāji, kamdēļ esmu nācis. Man, lūk, tai pašai vajadzībai vajag drusku naudas. Ar ko Rīgā tikt, ne vairāk. Teiksim — desmit latu. Atpakaļ es varēšu braukt kaut otrā klasē, ja tikai vēlēšos.“

Krasts bij tikko saņēmis savu pensiju. Viņš kāpa augšā pēc naudas. Pa tam zālē ienāca Aina ar bērniem. Un kamēr Krasts atgriezās, Grundulis jau savu apjēšanos bija izpaudis arī tālāk. Enerģija un dzīves prieks staroja no viņa dziļi iegrimušajām acīm.

„Un tad brauksim reizā uz Rīgu,“ Krasts Grundulim naudu sniegdams teica. „Man tur arī sakrājušās darišanas.“

„Lieliski! Būs īsāks ceļš.“

V.

Ta kā ne Krastam ne Grundulim uz Rīgu nekas nebija vedams, tad viņi uz staciju gāja kājām. Rasa nebija tālu un ceļš jau bija labi apsūsejis.

Norunātā ritā Krasts laidās pa sūnakļa malu, taisni uz Grunduļa sarkāno skursteni, kas nu jau bija mazliet sašķiebies, kā piekūsis tik ilgi stāvēdams tik stingri, vienā un tai pašā vietā.

Grundulis ceļa biedru sagaidīja laukā. Tā kā pūta stiprs ziemēļa vējš, tad viņš bij uzvilcis savu veco jātnieka mēteli.

„Vai jums nebūs kauns ar tādu kopā iet pa lelu?“ viņš, uz sevi noraudzīdamies, Krastam teica. „Man šķiet, es Rīgā izskatīšos ārkārtīgi nabadzīgi ģērbies.“

Krasts Grunduli apskatīja no galvas līdz kājām.— Te, smiltainē, drūma sūnakļa malā, šī bēdīgā figūra iederējās tīri labi. Cepure bij pat pavisam pieklājīga. Vaigs gludi noskūts. Kakla drānai uzgriezta pēc iespējas tīra un līdzienāka sloksne. Mētelis... Nu, kad neskatījās uz sviedriem piedzīto apkakli, uz aprusušajiem piedurkņu galiem, un uz apakšu, kas bij kā suņu izplukāta, tad mētelis vēl bija pietiekoši labs un izskatīgs. Ar savu gaŗo, vertikālo muguras grumbu, ko paaugstu pārtrauca negarš klambaris, spožām pogām galos, tas darīja valkātāju slaidu kā jumpravu. Bikses, cik tās bij zem mēteļa redzamas, slēpa lielus pietiekoši labi, un bij tik gaŗas, ka neļāva redzēt, vai sekla-jās, nodriskātajās karpēs bij iemauktas zeķes, vai nebija.

„Es drēbēm nepiegieŗu tādas vērības,“ Krasts teica, „ka man būtu kauns ar kādu kopā iet, vienīgi viņa apģērba dēļ. Veikalu plauktos ir milzīgi blāķi zīda un samta. Kam nauda, tas tos var iegūt. Bet vai nauda ir tikai labiem un godīgiem cilvēkiem?“

Nu jau viņi gāja pa stigu uz lielceļu.

„Es gan tā nedomāju. Līdz šim, te, nolādētajā pazemē, man bija uznākusi tāda apatija, ka es sevis nevēroju. Bet tagad es uzposīšos kā grāfs. Jūs tikai redzēsīt. Šitāds es taču nevaru rādīties savai līgavai, lai viņa cik vienkārša. Bet atpakaļ braucot es viņu uzmeklēšu un oficiāli bildināšu, jo tad es būšu kārtīgi apģērbies. Sieviešu dzimums ne pret ko pasaulē neizturas tik kritiski, kā pret apģērbu. Sirdsapziņa jums var būt notašķīta vienos plankumos, — jūs nedzirdēsīt pārmetumu; bet ja jums uzkritīs tauku pile uz svārku stūŗa, — jūs būsīt lācis un neļēga. Jūs variet būt pats zelta gabals, bet sacensībā jūs zaudēsīt, ja beidzamais pleika būs uzposies, bet jūs vienkārši ģērbušies. To es zinu no piedzīvojumiem. Senos labos laikos man bij tāds spārnains mētelis, kādus valkāja

aristokrāti. To uzvilcis es biju aristokrāts, un kā tāds arī pats sev likos. Uzreiz man kājas cēlās citādi un soli uz trotuāra skanēja dimdošāk. Mana gaita bija cienīga. Kad es uz Sarkanā laukuma Maskavā sēdos ormanī, ormanis nojēma cepuri un rūpīgi aizāķēja kamandeķa stūrus, atliecies atpakaļ kā ķirzaka. Kur gāji, tur tev pašķīrās ceļš... Zināms, tagad ir cits laikmets. Nu vairs godbijības ļaudīs palicies maz. Tomēr zināma cienība pret labu drēbes gabalu nekad nezudīs. Es piemēram jūsu vietā, kur jums jāstaigā pa iestādēm, nekad nebūtu braucis privātā, kā jūs to darāt. Es būtu tērpies savā kapteiņa mundierī. Visi ordeņi pie krūtīm. Lai dreb, kas ar mani runā. Citādi tādām ierēdnītīm gribas, lai jūs drebētu viņa priekšā.“

Viņi pārlēca par grāvi un bij uz lielceļa. Vējš puta pretī.

„Gan jau būs labi arī tā,“ Krasts teica.

Tālākā ceļā viņi vairāk klusēja. Vējš bija tik stiprs, ka rūca ausīs, un bij jāpagriež viens plecs pa priekšu, lai vieglāk nāktos spiesties cauri smagajam pavasara gaisa blāķim. Neraugoties uz smago iešanu, viņi drīz vien bija Rasā, un pēc dažām stundām vilciens viņus ierāva Rīgā.

Oho! Kā nu te izskatījās! Stacijas priekšā plašs, klajs laukums. Gaŗa rinda taksāmetru. Ripoja lieli, zili autobusi, baltiem virsiem, itkā apsniguši. Kustība kā kuŗā katrā lielpilsētā. Likās, ka pat kūtrie tramvaji bij kļuvuši straujāki. Cilvēki, gaišās pavasara drēbēs tērpušies, skrēja savu parasto pilsētas skrienamo. Velosipedi. Motocikleti, palēkdami, spurdza gaŗām viegliem un smagiem ormaņiem, nezdami uz savām šaurajām mugurām gan vienu cilvēku, gan veselu pāri.

„Es jūtu, ka man asinis sāk citādi ritēt, kad redzu plūstam tādas ielu straumes,“ Grundulis iedams Kras-tam līdzās teica. „Kas zina, vai mana istā vieta tomēr nav pilsēta, kur esmu pavadījis savu bērniību un jaunību... Bet iesim tur uz kanāla apstādījumiem, ap-sēdīsimies un aprunāsimies, kas tagad katram darāms.“

Abi vīri palika uz sola tikai īsu brīdi. Pulkstenis jau bija pāri vienpadsmitiem. Līdz trijiem tikai strādāja.

Krastam vajadzēja pasteigties, ja šodien gribēja ko izdarīt. Viņam nebija ne laika aizbraukt līdz Ainas tēvam. Nu ja, — galvenais, kad laidīsies atpakaļ? Taču ne ātrāk, kā rītu pievakarē. Pirms izbraukšanas viņi satiksies mazajā Vērmaņa parkā, kur Grundulis izmaksās pusdienas. Līdz tam laikam viņam vajag būt jau saremontētam tādā mērā, ka var rādīties cilvēkiem.

„Tā tad uz redzēšanos rītu pulksten trijos!“ viņš teica un sniedza Krastam roku. „Vilciens iet sešos ar minūtēm. Laika diezgan labi iekost un iedzert kādu glāzi limonādes.“

Viņi devās viens pa labi, otrs pa kreisi. Grundulis čāpoja Lāčplēša ielas virzienā, bet Krasts steidzās gar galveno pastu uz Iekšrīgu. Viņus abus piepeši bij apjēmis smags darīšanu skurbums. Viņi nemaz neredzēja, ka pār augstajiem namiem un torņiem bija saviļkušies smagi mākoņi. Vējš bija stājies; kuŗu katru acumirkli varēja sākt līt.

Vai tas viņiem abiem nevēstīja smagu neizdošanos?

VI.

Norunātā laikā Krasts sēdēja mazā Vērmaņa parka zālē un gaidīja Grunduļa. Viņš bija apmeties pie dibinājās sienas, pie maza galdiņa, rezervēdams vietu otrai pusē kaimiņam. Tā kā tūlīt sulainis bij klātu pieskrējis ar karti un ar vaicājumu, ko kungs pusdienā vēlas iebaudīt, — viņš bija pasūtījis glāzi alus, sacīdams, ka ēdīs drusku vēlāk, kad ieradīsies draugs. Tā nu viņš sēdēja, šad un tad paceldams pie lūpām augsto glāzi ar dzidro šķidrumu, uz kuŗa putas jau bij nodzisušas, un kas bija rūkts un negards, neēdušam un visu dienu skrējušam. Daudz vairāk nekā alus, viņu veldzēja mīzika, kas skanēja no pretējā kakta. Jā, pilsētniekam

bez mūzikas ēdiens lāgā negaršoja. Kaut gan retais viņu klausījās. Skaļas sarunas, trauku šķindēšana, tabakas dūmu mutuļi un melancholiskais valsis. Tā bija smeldoša atmosfaira, kā radīta, lai Krasts pārdomātu savas veiksmes un neveiksmes.

Durvis aizvien paturēdams acīs, gaidīdams Grunđuļa, Krasts sēdēja savā sienmalē un sauca atmiņā šodienu un vakardienu.

Ko viņš bija izdarījis?

Bet gluži ne nieka!

Un bija taču braucis, lai nokārtotu daudz ko, kas bija nokārtojams sakarā ar Krastu zemi, ar mājām, ar ezeru un sūnakli. Viņam bija lieli plāni un nodomi, — bet vai tie kādu interesēja, izņemot viņu pašu? — Viņš bija skrējis no Dzirnavu ielas viena gala uz otru. Tad meties pāri esplanādei uz Centrālo zemes ierīcības komiteju. Tad atkal uz Dzirnavu ielu. Un atpakaļ uz Apgabala tiesas namu, kur glabājās zemesgrāmatas. Visur, kur vien viņš gāja, viņš traucēja, izņemot vietas, kur bij kaut kas jāiemaksā vai jānomaksā.

Vienā dievam zināmā iestādē jaunkundze, pie kuras Krasts griezās, ar baltu kaula irbulīti apkopa savus nagus, un nemaz nedzirdēja, ko viņš teica. Tikai kad viņš savu vajadzību diezgan stiprā balsī atkārtoja, jaunkundze pabolīja acis un dūsmīgi iesaucās:

„Kas jums vajadzīgs? Runājiet skaidrāk!“

Krastam likās, ka runājis diezgan skaidri. Viņš atkārtoja teikumu trešo reizi. Bet nu jaunkundze skatījās uz logu, kur aiz baltajiem rāmjiem mīnējās zils balodis, spārnus paplētis, kā iekšā prasīdamies. Viņa tā bij sevī iegrimusi, ka Krastam tika neveikli un viņš, atvainojies par traucējumu, izgāja. Viņš negāja tomēr projām, bet uzmeklēja nodaļas priekšnieku. Pēc ilgas gaidīšanas ticis tam klāt, viņš sūdzējās par ierēdni, kura darba laikā strādā savus privātdarbus un neapkalpo publiku. Nodaļas priekšnieks bij saraucis pieri un asi uzprasījis:

„Ja kas tad jums tik steidzīgi vajadzīgs? Un kas jūs vispār esiet?“

„Vai man jābūt kaut kam sevišķam, lai dabūtu

nieka izziņu no valsts iestādes?“ Krasts bija atbildējis. „Bet ja jums tīk, — esmu atvaļināts kapteinis, brīvības cīņu dalībnieks un Lāčplēsis.“

„Ha! Un jūs domājat, ka katrai ierēdnei jākrīt jums ap kaklu, kad esiet Lāčplēsis? Bez šaubām viņa būs bijusi aizņemta, ja nevarējāt ar viņu sarunāties.“

„Ja, viņa tīrija nagus. Un pēc tam iegrimā domās.“

Nodaļas vadītājs tomēr bija cēlies, gājis uz vainiģās ierēdnes istabu un licis uzmeklēt viņa lietu. Kā korrekts priekšnieks, viņš publikas priekšā ierēdnei tomēr nebija sacījis neviena vārda, kas būtu viņai varējis atgādināt viņas nolaidību. Jaunkundze bija taustījusies pa plauktiem, uz kuņģiem gulēja vairākas, zila papīra vākos iešūtas, liela formāta burtnīcas, bija viebusies, sniegusies augšup un tupusies zemē. Beidzot viņa bija pamodusies kā no miega un prasījusi:

„Bet kā tad jūs īsti sauc?!”

Tas taču bija par traku! Krasts nebija varējis valdīt smieklus. Viņš bija ierēcies pilnā kaklā, par ko jaunkundze tā noskaitās, ka izskrēja no istabas.

Lai nu viens saka, ko tādā iestādē varēja panākt, sevišķi lauku cilvēks, iebraucis uz dienu vai uz divi dienām Rīgā? Nevarēja taču iet otrreiz pie priekšnieka, ja negribēja kļūt smieklīgs, un nevarēja arī gaidīt, kad jaunkundzei labpatiksies atgriezties. Jo nagu irbuli viņa droši vien bija paņēmusi līdz...

— Krasts paskatījās pulkstenī. Tas rādīja jau desmit minūtes uz pieciem; bet no Grunduļa vēl nebija ne vēsts. Laikam oficiālais pusdienu laiks jau bija pāri. Mūzika bija apklususi. Viesu kļuvis mazāk. Viens vien sulainis staigāja pa pustukšo telpu un ar parasto žestu gaināja ar zalveti drupačas no brīvajiem galdiem, kā mušas dzenādams. Krasts lika atnest cigaretes, aizsmēķēja un domāja tālāk. Nē, ne domāja, bet tikai garā pārcilāja to, kas šinīs divās, četrus un piecus stundu garajās darba dienās bija pieredzēts un piedzīvots.

Jaunkundze, ar kuņģi Krasts nekādi nevarēja sa-
prasties, varbūt viņas pārāk maigā rakstura dēļ, bija tī-
rais zelts, salīdzinot ar tiem tur, kādā citā iestādē. Tur

plašā telpā, aiz gaŗas letes, pie vairākiem galdiem, sēdēja dāmas un kungi. Dāmas rūpīgi cirtotiem matiem, asi iekrāsotām uzacīm, zilgani nopūderētiem deguniem un karminsarkanām lūpām. Kungi gludi sasukājušies, kā cielas. Visi viņi bij tik aizņemti, ka nepacēla ne acu uz cilvēkiem, kuŗi ienākuši uzzvēlās ar elkoņiem uz barjēras, vēlēdamies tanī pašā minūtē izteikt savu vajadzību un dabūt uz vietas īsu, bet noteiktu atbildi. Krasts brīdi stāvēja; bet kad neviens neskatījās uz viņa pusi, — sāka vērot, vai tomēr nebūtu visā telpā kāds svabadāks cilvēks, pie kuŗa griezties. — Jā, rūpīgāk paveroties, varēja saskatīt, ka dažam bija priekšā avīze, ko viņš cītīgi lasīja, ar zīmuli pa rindām līdz vilkdams neredzamas švīkas. Dažs dzēra tēju, piekodams papīrī noslēptu sviestmaizīti. Dažs bij attaisījis savu kabatas pulksteni un rakņājās ar rakstāmo spalvu pa sīkajiem, dzeltenajiem ritenīšiem. Cits uz iepelēka papīra zīmēja velnu, kam bija liela līdzība ar prezidentu Čaksti. Bet kāda pusmūža dāma vienkārši lupināja degunu, ar acīm urbdamās grāmatā, kas pēc formāta līdzinājās tiem lata romāniem, ko patlaban veikli izdevēji izgāza pār Latviju, kā grēku plūdus. Krasts pastaigāja gar leti šurp un turpu. Ieklepojās. Neviena acs uz viņu nevērsās. Tad viņš griezās pie kāda tuvāk sēdoša vecāka kunga.

Kungs pazibināja brillu stiklus, kā gribēdams sacīt — taisni man ar tevi tē jārunā! atdūrās pret Krasta pašautajiem svārkiem kā pret sienu un pameta ar galvu pa kreisi. Tas nozīmēja, ka jāgriežas pie dāmas, kas sēdēja pie otra galda, papīriem apkrāvusies kā pūķis.

Dāma viņu uzklusījusi raidīja pie protokolista. Viņai likās, ka Krasta lieta ir sēdē. Jā viņš pienāktu pēc vienas stundas...

Krasts gāja uz viņu galu, pie protokolista.

„Ko? Kas jums teica ka jūsu lieta sēdē? Šodien sēdes nemaz nav un arī nebūs. Vispārīgi tādas lietas es nemaz neesmu redzējis. Jeb tā jau sen izlemta.“

Krastam vajadzēja iet uz citu nodaļu, ar mazliet īsāku leti, bet ar tikpat lielu skaitu ierēdņu, kuŗi tikpat

rosīgi pildīja savus pilsoņu pienākumus, ka nebij laika uz ienācēju pacelt acis.

Krasts skaļi padeva labdienu.

Kāds atrūca:

„Labdie — ien!“

Pie tā paša Krasts griezās.

„Ko jūs meklējiet to dzīvu pie tiem mirušiem!“ uzrunātais iesaucās, no krēsla pieceldamies un izstaipīdams slinkumu no locekļiem. Jums jāmeklē tur priekšā. Mums te ir tikai izbeigtās un noraidītās lietas.“

„Bet es jau tur biju un man lika nākt šurp.“

„Kāda jums katēgorija?“

„Pirmā.“

„Nu lūk! Protams ka mūsu nodaļā nevar tāda lieta būt. Jums taču pozitīva padarīšana. Ko jūs bēdājiet un skraidiet? Vai jums nav laika pagaidīt, kamēr jums ziņo? Nedeg jau! Nedabūsit kontraktu šogad, dabūsit citu vai aizcitu gad.“

Taisnība. Bet gribējās galīgas skaidrības. Nu jau viņš vairākus gadus bija Krastu saimnieks, bet visu laiku, kā strēlnieki mēdza sacīt — uz zaķa. Un vai tur, tai patumšajā koridorā, tas laikam bija Mērniecības daļā, kur viņam nācās gaidīt pus otras stundas, tauta nerunāja savādas lietas? Vai nebij nākuši priekšā gadījumi, kad cilvēks piešķirto zemi lietāja jau gadus trīs, un beidzot viņa tam atņemta, kā nelikumīgi piešķirta? Kas tad cits viņam piešķīra, ja ne tās pašas iestādes, kas atņēma? Bij mainījušās tikai personas un ieskatī.

Ak, notika brēcošas lietas. Noteikums bij tāds, ka „Visu pārējo pilsoņu jauniedalītu saimniecību pieprasījumi“ nāca septītā šķirā. Likās, ka šiem „pārējiem pilsoņiem“ nebūtu ne mazākās izredzes tikt pie zemes, kur viņiem ceļā stājās veselas sešas katēgorijas kara varoņu, brīvības cīnītāju, smagi un viegli ievainotu, piektā gadā cietušo, cietušo piederīgo, līdzšinējo zemes lietātāju un tā tālāk. Bet tikai paskaties! Paši pirmie jaunsaimniecību saņēmēji, dārzu un dīķu un vasarnīcu ieguvēji izlēca kā velniņi no siltas aizkrāsnes. Patiesībā tie bij tālu aiz visām katēgorijām stāvoši ļaudis, bet viņi bija vai nu paši lēmēji, to radi un draugi, un

varbūt pat dzirdinātāji un kukuļu devēji. Tie nebija naīvi sapņotāji, par invalidiem kļuvuši varoņi, tie nebija no tiem, kas gatavi nolikt galvu par šo zemi. Tie nebija ne ievainoti, ne sakropļoti, ne piektā gadā cietuši, ne cietušo piederīgie, ne senu senie zemes lietātāji. Tie bija pilsētnieki, kuņi, kā smējās, nezināja kuņā galā govij galva, kuņā aste. Zemi dabūja valsts un pašvaldību ierēdņi, brīvo profesiju laudis, kiosku turētāji, komiji, būvuzņēmēji, sludinājumu vācēji. Vai tad kāds brīnums, ka beigu beigās palika bešā daudzās vietās tie, kam pirmā katēgorija. Bet ieguvušie steidzās savus īpašumus pārvērst naudā un pret latiem iemainīt mārciņas vai dolārus.

Krastam negribējās ticēt visām dzirdētajām tenkām. Daudzas pārspilētības viņš būtu varējis atspēkot, bet neteica ne vārda. Rūktie piedzīvojumi vācot pa iestādēm izziņas un meklējot savas likumīgas tiesas, lika viņam klusēt. Un skaidrs, ka tādās baumās mita sava daļa patiesības. Nekad dūmi necēlās bez uguns. Jo no kurienes gan, kur agrārā reforma jau šķita izvesta, varēja celties personas, kas sludināja laikrakstos, ka pārdod otrās un pat pirmās katēgorijas tiesības uz zemes iegūšanu? Tie taču bija tukšā palikušie. Tie atskārta, cik liela vērtība vecu vecajam sakāmvardam: „Labāk zīle rokā, nekā mednis kokā.“

Vēl Krasts būtu varbūt daudz ko dzirdējis, jo gaidītāji aiz gaŗa laika pļāpāja bez jēgas, bet bija beidzot tomēr pienākusi viņa rinda...

Krasts paskatījās pulkstenī. Pieci. Nu bija puslīdz skaidrs, ka Grundulis vairs neatnāks, kā bija solījis. Viņš ar saviem daudzajiem paziņām bij aizmirsis visu pasauli. Bet varbūt negāja nemaz tik viegli ar cerēto remontu, un viņš nevarēja pieklājīgā vietā rādīties. Vai nebija gudrāk nolikt satikšanos kādas iebraucamās vietas krodziņā? Varbūt viņš ieradīsies tikai stacijā uz vilcienu. — Bet nu Krastam gribējās tā ēst, ka ilgāk gaidīt vairs nevarēja. Viņš pasauca sulaini.

„Mans draugs ir aizkavējies,“ viņš lēnām teica. „Lūdzu, dodiet man pusdienu.“

„Pusdienas vairs nav, kungs. Nu jums jāizvēlās pēc kartes.“

Krasts izvēlējās ēdienu pēc kartes, atzvēlās pret sienu un smēķēja.

— Ai, kā viņam šoreiz neveicās! Te ierēdne, ar ko viņam bij darīšana, būtu bijusi laipna un gatava pakalpot. Bet par nelaimi ienāca no otras nodaļas tievs, garš kungs, noskūtu galvu, un skaļi vēstīja, ka tiekot izmaksāta alga. Acumirkļi visi galdi steidzās garajam kungam pakal, atstādami nepacietīgo publiku viņas liktenim.

„Nauda laba lieta,“ kāds vecis noteica un apsēdās uz palodzes, jo bija radis tādos gadījumos neuztraukties.

Krasts tirpa aiz steigas. Stundas bija tik īsas. Lai nebūtu velti jākavē laiks, viņš metās laukā un skrēja uz Nodokļu departamentu.

Bet tur viņš nonāca pavisam nelaikā. Te tika sviņēta dzimšanas vai vārda diena. Glāzē, uz loga, līdzās ūdens karafei, stāvēja sarkanas rozes. Bet uz paša pirmā galda, pie kuŗa Krastam vajadzēja apstāties, gulēja neliela torte, skaisti rotātu virsu, droši vien darba biedru un biedreņu dāvājums. Apmeklētāji šai laikā laikam bij tik reti, ka darbinieki, kuŗi bija sapulcējušies ap torti pilnā skaitā, palika kā sastinguši.

Krasts jutās neveikli. Viņš bija vainīgs: nebij pieklauvējis.

Jubilāre, kuŗa patlaban ar kaučuka papīrnazi torti bija graizījusi gabalos, ātri uzlika vāku, norija kumosu un noslaucīja muti.

„Kas jums bij?“ viņa prasīja, galvu atmetusi un uz zemi raudzīdamās.

Protams, ka jaunkundze nevarēja būt labi noskaņota pret tik nekautrīgu iebrucēju. Krasts te tomēr tika skaidrībā. Vai nu tas notika tāpēc, ka lieta bija visai sīka, vai arī ierēdnei bija tik daudz smalkjūtības, ka savu tiesu vainas uzņēmās arī viņa, bet darīšana bija nodarīta nedaudzās minūtēs.

Nu viņš skrēja kā Nurmi, pulksteni rokā, atpakaļ uz iestādi, kur notika algu izmaksas.

Ciet!

Nolāpīts: viņa pulkstenis bij veselas sešas minūtes vēlāks. Nu viņš to padzina uz priekšu, bet vai ar to bij līdzēts?

— Brūna, smaržojoša karbonāde ar svaigiem salātiem nogulās Krastam priekšā uz balta galdauta. Ēdiens viņam tagad līdzēja labāk, nekā viņa vietā kādai sievai būtu līdzējušas baldriāna drapas. Viņš grieza sulīgo gaļu un ēda lieliem kumosiem ar zalveti šad un tad apslaucīdams lūpas, jo salātu lapas bija pārāk platas. Bet arī ēdot Krasta domas vēl joprojām tiecās pasāktajā virzienā.

Kādas lietas varēja vēl notikt gaišajā Latvijā! — Viņš piemēram bij dzirdējis par tādu kombināciju: Kāds objekts maksā četrpadsmit tūkstošu latu. Bet jādod, jeb — kā to apzīmē ar nejēdzīgo vārdu — jāsmērē pieci tūkstoši latu attiecīgā vietā, kādai zināmai personai, un šo objektu var iegūt par divi tūkstoši! — Kas tādai, tik viegli iegūtai naudai varēja būt par svētību? Vai tā neizkūpēja pa dzertuvēm, līdz ar tērētāja veselību? Vai tā netika nodancota pa pagrabiem ar bezkaunīgām meitām? Vislabākā gadījumā tā tika varbūt aizvesta uz ārzemēm un noguldīta. Jo kas zina, cik ilgi dzīve tādā Lejputrijā ilgst...

Paēdis Krasts lēnā gaitā gāja uz staciju, pa ceļam vēl iegriezdamies vienā otrā veikalā un paņemdams mājnikiem Rīgas kukuļus, par atlikušo naudu.

Jā, iemaksas un samaksas, ko no viņa prasīja ar glītām pavēstēm, Krasts bija varējis nokārtot bez kāda uztraukuma un bez mazākiem starpgadījumiem.

VII.

Da tam Grundulis darīja savu.

Pēc laimīgi rokā nākušās adreses viņš tikpat laimīgi atrada ārsti Re un novietoja viņas uzgaidāmā istabā. Pilsētas dāmiņas brīnījās un rauca degunus,

kad viņš, mēteļa nenovilcis, apsēdās. Te taču bija sieviešu ārsts, — kur viņš lida, tāds saulesbrālis? Vēl lielāks bija pacienšu izbrīns, kad ārstei durvis parādotes, šis plukata trūkās kājās un metās tai klāt. Ārste nespēja ne atjēgties, kad viņš jau bija satvēris tās roku un noskūpstījis, ar skaļu šmikstu.

„Lēnāk, lēnāk,“ viņa kā vairīdamās teica. „Vai jūsu sievai kas?“

Viņa taču nepazina vairs...

„Atceraties baronu Bunduli?“ Grundulis mazliet sadrūvējis teica un pakāpās soli atpakaļ.

Jā, nu viņa to pazina.

Pacienšu priekšā atvainojusies, ārste veda nejaušo ciemiņu koridorā, no kurienes varēja ieiet dzīvoklī. Tur viņa uz ātru roku viņu iepazīstināja ar savu vīru un, abus pametusi, izsteidzās atpakaļ, darbā.

„Nolādēts amats tādām ārstam,“ Grundulis apsēdamies teica.

Re vīrs bija tik svešs un tāls šim cilvēkam, ka nesaprata, ko uz tādu piezīmi atbildēt. Labu brīdi viņi klusēja, tad Grundulis iesāka:

„Jā, laiks nestāv uz vietas. Kaut gan mums liekas, ka visa pagātne rēgojas tepat aiz vakardienas, tomēr tā ir jau aiz trejdeviņiem kalniem. Iedomājies tikai: mūsu slaikā, blondā Marija Re, kuŗa tik labprāt ēda kūkas, jau precējusies... Un vai drīkstu vaicāt ar ko?“

Ārstes vīrs teica savu vārdu un piemetināja, ka viņš tēlnieks, arī pētepilietis.

„Krams... Krams...“ Grundulis pilnā balsī raknājās pa savu atmiņu. „Atvainojos. Es mākslām nekad neesmu tuvu stāvējis. Man nav bijis vaļas. Neatceros. — Mūsu Marija, tā jau skrēja uz visiem koncertiem un gleznu izstādēm. Nav brīnums, ka viņa jūs noķērusi jau kā studente. Bet, piedodiet, — kā tad nu ir? Kuŗš tad pelna maizi un kuŗš sviestu? Man liekas gan, ka šoreiz esat jūs tā sīkbūtne.“

Kā viņš runāja, šis noplukušais plikadīda! Viņš, Krams, pazīstamais tēlnieks, vairāku pieminekļu un fasādu projektu autors, kas vairākas reizes sacensības

ņēmis pirmās godalgas, dzīvotu no kabatas naudām, ko atmet viņa sieva, ārste?

„Novelciet taču to mēteli,“ viņš atbildes vietā neļaipni teica un pavēra durvis uz koridoru.

Grundulis piecēlās, izgāja un pakāra noskrandušo mēteli. Nu viņš izskatījās mazliet pieklājīgāk, kaut gan sēdot bikšu gali šad un tad pavilkās tik augstu, ka nāca redzamas basās kājas.

Pamazām Krams tomēr sāka šo cilvēku saprast. Pēc stundas viņš jau zināja visu Grunduļa pagātņi, zināja viņa likstas un nodomus, neizslēdzot pat priekšā stāvošo precēšanos ar sievieti, kuŗa nemācēja ne lasīt, ne rakstīt. Un kad pēc pieņemamām stundām ienāca dzīvoklī ārste, viņi jau bija tik tālu, ka Grundulim bij kājā glītas zeķes. Viņi bija arī uzlaikojuši Krama veco mēteli, ar kuŗu lauku sabiedrībā varēja vēl lepoties.

Ārste bija par Grunduļa ierašanos ne mazumu priecīga; jo viņas atmiņā tas dzīvoja kā lāga cilvēks. Par visām lietām — izpalīdzīgs līdz pēdējam grasim.

Nāca pusdienas laiks. Pats par sevi protams, ka Grundulim bij jāpaliek uz pusdienām. Pēc ilgiem laikiem viņš nu dabūja sēdēt pie kārtīgi klāta galda, rīkoties ar nazi un ar dakšīņu. Cik neveikli bij palikuši viņa pirksti!

Viņi runāja par Maskavu, par Pēterpili, vispār par seno Krieviju. Jaunā viņiem bija diezgan sveša. To viņi pazina tikai kā bada zemi, kāda tā bij primajā komūnisma laikā. Re vaicājumi nāca straumēm, un Grundulim vajadzēja steigties ar atbildēm, jautājuma neapsverot. Viņš nespēja izmest neviena pretjautājuma. Tā taču nebij saruna, tā bija nopratināšana. Tikai kad ārste smiedamās vaicāja, vai viņš vēl nodarbojoties ar okultismu, viņš iesaucās:

„Kamdēļ jūs tā vaicājat? Vai mēs visi nebijām vienādi?“

„Bechterevs jau toreiz daudzus jaunus ļaudis samaitāja.“

„Kāpēc samaitāja? Par to mēs varētu parunāt, ja man būtu laiks,“ Grundulis, kumosu aiz vaiga turēdams,

teica. „Ka es esmu kļuvis ateists un visu slepeno spēku noliedzējs, nav ko brīnīties. Mana vientulība mani turpu novedusi. Bet man brīnums, ka ārsti, un pat mācītāji, paliek par materiālistiem, kur viņiem jādzīvo kontrolējošā sabiedrībā un jābūt masām par paraugu. Gan jau arī jūs vēl esiet zināmā mērā parauglapas. — Vai jūs baznīcā laulāti?“

Vīrs un sieva saskatījās.

„Protams!“ ārste nopietni teica.

„Tebe nu... Bet es domāju iztikt ar dzimtsarakstu nodaļu. Smejaties par okultismu, bet ejiet baznīcā. Tāda lūk ir pasaule. Ļaudis skaidri zina, ka narkotiskas vielas kaitīgas, pat nāvīgas, un tomēr lietā. Jo tās sagādā baudu. Tās esot zemas baudas. Bet tām nododas augsti vīri un pat dāmas. Ak jūs, cilvēces pinekļi! Jums, ārstiem, gan vajadzētu zināt arī kaut ko par viņpasauli. Jeb vai jūs tam neticiet, ka cilvēks var nomirt gluži bez kādas slimības? Kāda sveša vara viņu vienkārši izvāc no pasaules un diezgan. Vai tie ir nervi, sirds, dvēsele? Vai jūs, zinātnieki, kādreiz varēsīt apvērtēt kā substanci arī to produktu, kas ceļas organismam degot, un ko apzīmē ar vārdu — gars?“

„Ar laiku varēs visu. — Bet lūdzu ņemiet gaļu. Vēl te tāds skaists gabaliņš.“

Grundulis pasniedza savu šķīvi.

„Mērcīti!“

„Pateicos.“

Tad viņš, pret Kramu pagriezies, iesaucās:

„Mēs vīrieši, kā pasaulu radītāji, zinām, ka nekad visa nevarēs. Tāpat kā nav robežu ne izplatījumā, ne sīkumā. — Taisnību sakot, man tas viss šimbrīžam ir bezgala vienaldzīgs. Es gribu uzsākt jaunu dzīvi un man jādomā šauri. Man jāiet kā zirgam, kam acīm priekšā klapes. Man ir sešdesmit hektaru gadiem atmatā gulējušas zemes. Nevienas ēkas. Neliels smilšu paugurs, sūnakļa malā, ar pussagruvušu zemnīcu no kara laikiem. Tukša kabata. Lūdzu, — saimniekojiet!

Varbūt jūs gribētu celt sanātōriju? Esiet tik laipni. Došu zemi par brīvu. Gaiss ne par sausu, ne par mitru. Sveķu smaržas pietiekoši. Joks paliek joks. Bet došu miltus un putraimus, došu kartupeļus un vi-sādas saknes, — palīdziet man tikai tikt pie zirga. Ve-dīšu jums sviestu un krējumu, dodiet tikai iespēju no-pirkt pāri govju. Es turēšu bites un mums visiem būs medus.“

Tā bija nopietna valoda. Vēl pēc pusdienas viņi visi trīs brīdi kopā sēdēja un pārrunāja Grunduļa nā-kotni. Viņa nodomi bij tik skaidri, un tik viegli reāli-zējami. Vajadzēja tikai drusku naudas. Un vajadzēja arī krietni daudz personīgu pūļu pielikt.

„Visas lielas lietas izaug no mazuma,“ Grundulis teica. „Sākumā, kad tikai kūtiņa, zirgs, divas trīs go-vis, dažas ābeles, viens koks bišu, sieva . . .“

Pēdējiem teikumiem bij spīdoši panākumi. Ārste ņēma loksnī papīra, kaut ko uzrakstīja, pasniedza vī-ram, kuŗš, izlasījis, arī piedūra spalvu.

„Tas te būs jums vērtīgs dokuments,“ viņa teica, pasniedzama loksnī Grundulim ar tādu žestu, ar kādu varbūt senie valdnieki pasniedza dāvājumu pergamen-tus nopelnu bagātiem pavalstniekiem.

Grundulis lasīja:

„Draugu un labvēļu ziedojumi manas saimniecības nodibināšanai“.

Apakšā bij parakstījušies:

Dr. Marija Re-Krams . . . . . Ls 50
Ansis Krams . . . . . „ 50

Grundulis nosarka. Sviedri viņam izspiedās uz pieres. Asarām acīs viņš pateicās, Kramam roku kra-tīdams no visa spēka, bet kundzei to skūpstīdams tik cieši, ka skūpstu vietā ilgi stāvēja trīs baltas bedrītes.

Tālākais plāns bija tāds: Kramu dzīvoklis palika kā baze, no kurienes Grundulis varēja izdarīt uzbruku-mus uz visām pusēm. Uz kušetes viņš varēs pārgulēt. Pagaidām ārste varēja dot tikai dažas adreses. Bet no uzdotajām personām varēja dabūt vēl citas un atkal

citas. Vismaz divdesmit bijušu biedru un biedreņu dzīvoja Rīgā. Visi protams nevarēja būt tik izšķērdīgi un zīmēt tik lielas summas. Bet kad pirmie ziedojumi tādi, tad arī pārējie paliks desmitnieku rindā. Jā. Vispirms viņam vajadzēja iet pie advokāta Gailīša. Tas bija viņa citreizējais repetitors, Pēterpilī. Tam bija notāra kantoris, un naudas vairāk kā velnam pelavu. Auslands bija pilsētas domnieks un ieņēma valdē labi atmaksātu amatu. Kapinieks bij bankas direktors. Sloka — skolotājs kādā vidusskolā. Auziņš — docents pie Latvijas augstskolas. Abas nešķīramās draudzenes, Tekā un Zuve, paidagoģisko kursu absolventes, darbojās kā slavenas bērnu dārznieces...

Grundulis izgāja, tērpies jaunajā mētelī, un atgriezās vēlā vakarā. Kaut gan bija paspējis apsērst tikai trīs mājas, viņam tomēr kabatā bij simtu trīsdesmit latu. Kopā ar pirmajiem ziedojumiem — divi simti trīsdesmit. Cilvēciņ, — tas taču bija vairāk kā vienpadsmit tūkstošu rubļu!

Otrā dienā Grundulis darbu cītīgi turpināja, pavisam piemirzdam, ka pulksten trijos bija norunāts satīties ar Krastu. Ak, ko viņš varēja domāt par tādām lietām, kur pasākums vēl nebij virzīts necik tālu. Vispār, lieta nemaz neveicās tik ātri, kā to varēja domāt. Visur bija drusku jāpaciemojas, daudz jārunā, jāizstāsta savs bēdu stāsts, jādod solījumi visu atmaksāt sviestā, krējumā un medū. Dažs meklētais patlaban bija darbā. Vajadzēja gaidīt pārnākam...

Neraugoties uz visu, kad kontingents bij izsmelts, Grunduļa vecais naudas maks vairs tikko spēja turēt savā irdenajā vēderā daudz naudas papīrus. Krami priecājās līdz ar viņu, kad galu galā, pēc sešu dienu ilgās staigāšanas, viņu ciemiņš varēja braukt mājā ar veselu tūkstoti latu. Tas bija milzu ziedojums un patreizējos apstākļos tam varēja būt izšķīroša nozīme. Visi viņu turēja par galīgu tukšinieku. Bet ja nu viņš nolika tur tai sievietei priekšā veselus piecdesmit tūkstošus? — Lūk tā, mīļā! Netici, ko ļaudis melš! Un ja vajadzēs, — dabūsim vēl...

VIII.

Krasts pārbrauca mājā pavisam saguris. Viņš jutās kā salauzts miesīgi un garīgi un varēja Aina atbildēt uz jautājumiem tikai ar jā un nē. Laime, ka bij nakts un varēja likties gultā.

Otrā rītā, līdz brokastam izgulējies, viņš jutās atkal spirts. Viss Rīgā redzētais, dzirdētais un piedzīvotais nu jau bija nogulies kā aiz kāda aizkara. Nevajadzēja tikai šo aizkaru aizkart. Labāk bij, kad tādas lietas nepauda pasaulei. Vēl labāk, ja par tām nedomāja arī pats. Patiesībā, — vai tad viņam tika nodarīts kāds ļaunums? Vai viņš nebij nokārtojis laikā maksājumus, bez soda naudām? Kam viņš laužās tādās durvīs, kurās vēl nebij vešanas? — Dzīvo, cilvēka bērns, un vingrinies pacietībā. Viss savā laikā tev tiks paziņots. Ja ne personīgi, tad caur „Valdības Vēstnesi“. Tad tikai nepalaid garām.

Aina vēlējās zināt, kā tagad gāja viņas tēvam.

Nu nekas, nekas! Jaunā māte bija Krastu uzņēmusi laipni. Vairāk jau viņš tur nebij ciemojies kā vienu nakti. Mājiņa labi sakopta. Viņi tur atkal govīs un vistas. Dzīve iet pa vecam. Tikai tēvs ir kļuvis gluži sirms.

„Tu jau, draugs, arī sāc man nosirmot,“ Aina kā atbildēdama teica, uzgulusies uz krēsla atzveltna un šķirstīdama vīram matus.

Bērni rāpās tētim klēpī, Uldis prasīdams, kāpēc nav atvests koka zirgs, un mazā Velta tāpat čivinādama pa tukšu, jo viņas mēlīte vēl nespēja izveidot ne viena vārda.

Vīrs nelikās dzirdis. Viņš runājās ar bērniem.

„Tāds koka zirgs pats neiet,“ viņš teica, „bet es nācu kājām un nevarēju atnest. Tomēr pagaidiet, pagaidiet. Es jums atvedu gan kaut ko.“

Krasts pasniecās, paņēma somu un to atvēra. Tur bija zili, zaļi, sarkani un dzeltenī izkrāsota gumijas bumba.

„Ķer!“ viņš uzsauca Uldim un svieda raibo bumbu uz grīdas.

Zēns skrēja, lai ķertu; bet tā nedeīvās rokā. Uzšāvās no grīdas atpakaļ gaisā, atsitās pret griestiem, krita zemē un lēca atkal. Tu brīnums, tu brīnums! Un cik viegla bija tāda bumba, kad paņēma rokās! Nu svieda Uldis. Arī viņam tā lēca gaisā, kaut gan ne pus tik augstu kā tēvam. Bērni bija laimīgi. Līdz ar bumbu viņi valstījās, priecīgi klaigādami un smiedamies platām mutēm.

„Un man?“ Aina teica, roku pastiepusi uz ņemšanu.

„Tev? Vai tad tu esi maza?“

„Liela jau neesmu. Agrāk tu man pirmajai devi kukuli. Nu jau redzu, ka esmu otrā vietā.“

Krasts zināja, ka sievai bērni bija viņas pasaule. Viņš tāpēc pārmetumu neņēma pilnā. Tomēr tiesa bij, ka pēdējā laikā viņu attiecības bija kļuvušas pavisam vēsas. Pārāk maz viņi viens otru ievēroja. — Mazliet pa somu pakravājies, viņš izcēla tumšzaļu papīra maišņu, krustiskis pārsietu ar resnu baltu diegu.

„Un tas tev.“

„Kafija!“ Aina iesaucās, dāvanu pie deguna piespiedusi, dziļi ievilkdama līdz ar dvašu rūktenīgo smaržu. „Īsta pupiņu kafija! Paldies, paldies. Nu man būs zāles, kad sāpēs galva.“

Brokastā iedams Krasts paņēma līdz kukulus arī Vītolam un Minnai. Arī tie bija viņa tuvinieki.

„Un kā izgāja Grundulim?“ Aina vaicāja, kad Krasts jau taisījās uz darbu.

„Nezinu,“ vīrs atbildēja. „Mums bija norunāts braukt reizā mājā, bet viņš neatnāca. Vai nu viņam iet pārāk labi, vai pavisam slikti. Kad cilvēkam iet viduvēji, viņš solījumu tur. Redzēsim, kad atbrauks...“

Uz Grunduļa pārbraukšanu, kā zināms, nācās gaidīt diezgan ilgi. Jau Krasti sāka tīri uztraukties. Kad tikai kādam iznāca uz to pusi iešana, vajadzēja paspert lieku soli līdz skārda skurstenim un pavērt būdas durvis. Bet būda bija un palika tukša. Tikai drēgnums un zemes smaka sitās pretim. Vajadzēja raut galvu atpakaļ un aizcirst šķirbainās durvis, kas nu jau, līdzīgi

skurstenim, nestāvēja vairs taisni, bet karājās eņģos. Beigās, apnikuši staigāt, atmeta ar roku. E, gan jau parādīsies, kad būs mājā!

Un tā arī bij. Otrā svētdienā, vairāk kā nedēļu pēc Krasta pārbraukšanas no Rīgas, Grundulis bij atnācis. Tik agri no rīta, ka visa māja vēl gulēja, dažs nakts miegu, dažs atmiegu. Viņš negāja iekšā, bet stāgāja pa sētu, kaitinādams kūts priekšā piesieto suni.

„Man ar jums steidzīgi jārunā,“ viņš sev par aizbildinājumu teica, kad Krasts, pavēris guļamistabas logu, aicināja kāpt augšā un apsēsties viņa istabā.

Grundulis tiešām ne bez iemesla bij nācis. Viņam bija vajadzīgs prātīga cilvēka draudzīgs padoms. Jā, taisni drauga padoms viņam bija vajadzīgs. Jo kas gan kādam bij par bēdu, vai viņš tagad izcēlās, vai nogrima pavisam.

„Nu ir tā,“ Grundulis iesāka, „ka man ir nauda. Iedomājaties, vistukšākajā gada laikā man ir tepat tūkstsots latu kabatā. Mani saglāba labi biedri, samērā pavisam īsā laikā. Ļoti žēl, ka man nebij vairāk adrešu. Bet arī tā var ļoti būt mierā. Es saku, — sastīpoja kā izkaltušu ballu. Nu es jūtu, ka vairs nebrukšu. Tikai nu es esmu lielā neziņā: vai man likties ar to meitu kopā, vai nē? Es vakar, pa ceļam, viņu uzmeklēju un runāju. Nav nemaz tik duma, kā es domāju. Un arī pēc izskata nekas. Nav jau nekāda bilde; bet ir pasaulē arī daudz neglītāki sievieši. Tas nu būtu viss nieki. Tamdēļ es nebūtu vis nācis prasīt padoma, vai viņu ņemt vai neņemt. Bet man bail, vai tikai viņa tagad pie manis nenāk mantas dēļ. Jo kad es parādīju pilnu maku naudas, viņai acis sāka spīdēt kā kaķei, un viņa tūlīt bij ar mieru, kamēr pirms tam vēl tā kā stomījās.“

„Kam jūs teicāt, ka jums nauda?“

„Es domāju, drošs paliek drošs. Kad jau būs at-sacījusi, tad rādīšana nelīdzēs. Bet man atbalsts saim-niecībā vajadzīgs.“

„Kā viņu sauc? Un cik viņai gadu?“ Krasts vai-cāja.

„Cik gadu? Kā to var sievietei prasīt! Varbūt viņa ir manos gados, bet varbūt arī jaunāka. Varbūt

daudz jaunāka. Jo sievietes jau daudz ātrāk noveco nekā vīrieši. Tas tāds likums dabā. Vai jūs neesiet dzirdējuši vai lasījuši par sievietēm dienvidos? Tur tās zied tikai sešpadsmit gadu vecumā. — Lai nu viņa veca vai jauna, bet man tomēr bail. Tāda precēšanās nav nekāda smiekļa lieta, sevišķi ja neesi nekad to darījis. Tik ilgi tu cilvēks esi izticis viens pats ar sevi, un nu uzreiz tā... Un kas tas trakākais: viņa negrib ne dzirdēt, kad es runāju par kopā dzīvošanu tāpat, tā sakot uz savstarpējas vienošanās pamatiem. Viņa nav pat mierā ar dzimtsarakstu nodaļu. Viņa prasa baznīcas laulību. — Kad es lieku savu daļu kādā uzņēmumā, viņa saka, — man vajag pietiekošas drošības. Man viss pašas nopelnīts. Vai ik dienas nedzird par jaunavām, kam veikli blēži izkrāpuši visus viņu ietaupījumus? Visas avīzes pilnas tādu paktu.“

Krasts skaļi iesmējās un Grundulis atķēra atpakaļ: „Veikli blēži! — Labi teikts. Iedomājaties tikai: veikli blēži! — Tad es gribēju pārliecināties, vai viņa tiešām lasīt neprot. Es teicu: Un jūs tam visam ticiet, ko avīzes raksta? Es, jāatzīstas, viņas nemaz nelasu un negribu lasīt. — Es arī nelasu, un neesmu nemaz iemācīta lasīt, — viņa atteica, — bet ir kas lasa. Un man liels brīnums, ka jūs to nedarāt. Laudis taču runā, ka jūs esot mācījies par dakteri, bet tikai izkritis cauri.— Vai redziet, kāda atklātība?! Tā puse man pie viņas patīk. Cita viņas vietā būtu izlikusies, ka viņa liela gudriniece un nebūtu arī man tā visu uzreiz acīs klājusi, ko sadzirdējusi pa ļaudīm. — Ja, un tad es viņu apmierināju, sacīdams, ka neesmu vis mācījies par dakteri, un neesmu arī cauri kritis; bet ka šo to tomēr māku, un domāju, ka pratišu tā saimniekot, ka viņas ieguldītais kapitāls labi rentēsies. — Nu, tad labi, viņa teica, — bet tikai pēc dieva un cilvēku tiesas — baznīcā, pie altāra! — Sakait tagad, ja esiet man draugs, ko lai es daru. Man tāds piķis pirmo reizi nāk priekšā. Es gribu pasteigties. Jo ja grib jau šinī vasarā kaut ko paveikt, tad nedrīkst kavēt nevienu dienu. Viss jādara uz karstām pēdām.“

„Ilga prātošana tādās lietās nekā nedod un ne pie kā neved,“ Krasts teica.

„Tādas ir arī viņas domas. Viņa jau šovakar prasa noteiktu atbildi. Ja nekas neiznāk, viņa brauc uz Glūdu, dzelzceļa būves darbos, uz visu vasaru. Ellīgs sievišķis! Vai nē?“

„Kad tikai nav par daudz ellīgs?“

„Ej nu izdibini! — Bet jūs prasījāt kā viņu sauc... Vārds Dārta, un uzvārds Skudra. Abos skarbas skaņas. Varbūt viss būs labi.“

Ko Krasts tur varēja sacīt? Vai tādos gadījumos labāk neprata orientēties sievietē, ar savām nojautām? Un viņš pasauca Ainu.

Visu viņi pārrunāja, no vienas puses un no otras, vienkāršiem, nemeklētiem vārdiem, bez kādiem pušķojumiem, varbūt asāk izteikdamies, nekā vajadzēja. Bet te jau nepiestāvēja nekādi rotājumi. Un beigu beigās viņi nāca pie slēdziena, ka visā tai lietā nav nekā bīstama. Priekš Grunduļa jau nu nemaz nē.

Ja, bet kā tad palika ar to baznīcas laulību?

„Jums no tās tik briesmīgi bail?“ Aina smiedamās vaicāja. — „Mēs arī esam baznīcā laulāti un tomēr dzīvojam.“

„Vai nu tamdēļ mīrs! Bet starp jums un mums ir liela starpība. Jums neviens nepiegrieza atsevišķas vērības. Bet te saskries viss pagasts, lai redzētu, kā tur nu uzvedīsies tādi veci mērkaki. Bez tam muti palaidis es arī esmu, un pie reizas visai nekautrīgi izrunāties par baznīcu...“

Ko nu melšas! Lai saka jā un diezgan. Viņai, līgavai, kā vienkāršam cilvēkam, nevarēja ļaunā ņemt, kad viņa gribēja savai jaunajai dzīvei arī drusku dievpalīga. — Ja jau kādreiz nāktos šķirties, — izšķirs tikpat viegli baznīcas kā dzimtsarakstu nodaļas laulību. Bet šķiršanās jau viņu, Grunduli, neapdraudēja ne mazākā mērā. Vai viņam tāda šķiršana bij vajadzīga? Vai viņš gribētu vēl otrreiz mēģināt, ja šoreiz izietu greizi? Bet ja viņa to prasa no savas puses, — lai nes visus izdevumus. Nav pa ceļam, — lai ņem savu govī

pie ragiem un pekeli uz pleciem. Viņš ir tas, kas paliek viņa tā, kam jāaiziet.

Skaidrs kā diena!

IX.

„Audis vairs nemīlas,“ Aina sacīja, kad Grundulis bij aizgājis.

„Tu par daudz no viņa prasi,“ Krasts atteica, krāvādamies pa grāmatu plauktu, un sevī smīnēdams.

„Es nedomāju, ka taisni šiem te vajadzētu precēties aiz mīlestības; bet man bail, ka tā drusciņa romantikas, kas vēl pasaulē turas, divām sirdīm atrodas, neizbeidzas pavisam. Vismaz mūsu tuvākā apkārtnē ir galīgs tuksnesis. Nekur te neveras ne mazākais mīlas pumpurs. Kas bijis, izbijis: kam vajadzētu nākt, tas kavējas. Drausmīgs laiks, kad cilvēks sāk to vērot.“

„Vai tu tikai nepārspīlē? Gan jau kaut kur kaut kas gatavojas. Kad laiks rāms, nevajag domāt, ka nekad vairs nebūs vētru. Rūpes un darbs dara pasauli skarbāku, nekā tai vajadzētu būt, un varbūt arī — nekā tā kādreiz bijusi. Tev vajag zināt, ka pirms dažiem gadiem visa Latvija vēl bij kā sagrauta ēka. Ja nu jau mēs viņā dzīvojam, tad tikai pateicoties katra atsevišķa cilvēka pūlēm. Pagaidi vien, — drīz mēs būsīm tik tālu, ka varēsīm atvilkt elpu. Tad arī atdzīvosies vecā romantika.“

Aina kratīja galvu.

„Neticu. Neticu! Cilvēki pārāk paraduši gādāt tikai par sevi. Tā visa vaina. Kur tad jāskrien, un kas jāķer, tepat mūsu ārstam? Bet viņš apsūno kā celms. Apstākļi tādi, ka varētu uzturēt trīs sievas, bet neprecas. Māsas sēd kā putna bērni un stiepj kaklus pāri pērķļa malai, tomēr netiek laukā. Nav kas prec. Tāpat laiks jau būtu Kosu dēlam un meitai. Un paskaties tikai uz mūsu pašu Minnu. Vai viņa ir kaut drus-

ciņa jaunas meitas neprāta. Ar saviem divdesmit diviem gadiem viņa jau tik prātīga, ka solās iziet tikai pie saimnieka. Bet vai viņai pietiks ar to, ka apprecēsies ar saimnieku? Nekad viņai nepietiks mantas. Viņa plēsīsies pa sētu, pametīs bērnus novārtā, tiekšies visu mūžu pēc turības un bagātības, bet pateikt vīram kādu mīļu vārdu, tas viņai nenāks prātā, gluži kā viņas vīram. Vai tas tāpat nav jau mūsu mājās? Skati, kuņģos ieguldīta pati sirds kā zelta lējumā, maigi roku spiedienu, skūpsti, — viss tas mums jau puslīdz aizmirsts. Mēs pat kaunamies pateikt viens otram kādu skaistāku vārdu, kādu glaimu. Liekas, ka tas nepiestāv pieaugušam cilvēkam. Un sirds dziļumos tomēr kaut kas vēl joprojām sauc pēc maiguma. Gribas mīļu vārdu. Gribas silta skata. Gribas ņemt un gribas dāvat.

„Nav jāaiziet par tālu no dabas, mīlā. Viss tas ir labi un daļi, bet lai cilvēki mūsu gados būtu vēl tādi, kā tu vēlies, viņiem jāpiespiežas tādiem būt. Vai tu neesi novērojusi strazdus? Cik jautri viņi svilpo sava būrīša priekšā, kad ir pavasaris. Bet cik īss ir šis jaukais, bezrūpīgais laiks. Drīz vien tur ligzdā guļ jau zaļas oļiņas. Tad izšķīlas mazi čiepstētāji. Un strazdu pāris skrien lejup un augšup, no rīta līdz vakaram. Lejup tukšā, augšup ar kaut ko knābī. Viņus ir apņēmušas rūpes, bet arī salds prieks. Pūlēties bērnu labā ir visas dzīvas radības laime. Vai tev vairs vajadzīga mana asā plauksta, kur tev ik brīdi pretim stiepjās mazas, maigas rociņas? Vai mēs viens otram varam to vairs dot, ko sniedz mums dzīdrie skati? Mūsu mīlestība nebūt nav zudusi; viņa tikai pārvietojusies. Es esmu pārliecināts, ka tev nenāktos grūti izšķirtieis, paturēt mani vai bērnus, ja tas būtu vajadzīgs.“

„Tas man tomēr būtu grūtāk. Bet pati sevi, savu dzīvību, es noliktu viņu labā bez apdomāšanās. Tā bija pirmā sajūta, kad man slimnīcā māsa pielīka Uldīti pie krūts. Es jutu, ka visa mana būtība ir pārgājusi šai mazajā dzīvībiņā, ka es pati esmu nieks, bet tur top kaut kas brīnišķīgs. Un tā nav pārejoša jūsma, kā dau-

dzas citas, kas tikpat ātri nodziest kā uzliesmojušas...
Bet skaties, vai tur nenāk Rožu saimniece?"

Tur patiesi nāca Roziene, uzposusies, kā uz lielu ciemu.

„Dieva brīnumi!“ Krasts teica. „Sailgojusies Vītola. Citādi nebūs. Iziesim priekšā.“

Viņi izgāja sētsvidā un saņēma viešņu.

„O, kā piekūst, kamēr uzrāpjas te pie jums,“ Roziene teica, ar abām rokām krūtīs turēdama.

Viņa bija kļuvusi daudz smagāka, nekā toreiz, kad Krasti te uzsāka dzīvi. Ap lūpām un ap acīm jau bij sakrāji pulks sīku grumbiņu. No zīda lakata apakšas līda laukā veselās šķipsnas sirmu matu.

Saruna bij uzsākta, bet tai pašā virzienā tālāk rītēt nevarēja. Iestājās neomulīgs klusums. Krastu pusē tāpēc, ka Roziene bij viņus vainojusi vīra aiziešanā, viešņa turpretim nevarēja sameklēt vārdus, ar kādiem izteikt sava apciemojuma iemeslu. Aina attapās pirmā. Viņa ielika roku kaimiņienes elkonī un teica:

„Iesim istabā. Te velk tāds nelāgs vējš. Jūs esiet drusku sasīlusi...“

Roziene bij kļuvusi dziļi nopietna. Viņa pagriezās uz acumirkli atpakaļ, kā novērodama pagalmu un tāles, tad apspiestā balsī sacīja, Krastam acīs skatīdamās:

„Lūdzu, nāciet jūs arī.“

Viņi iegāja istabā. Viegli, mīlīgi apsveicinājusies ar bērniem, un apvaicājusies par viņu veselību, viešņa iesēdās tai pašā krēslā, kurā nesen Grundulis bij sēdējis, gluži to piepildīdama ar savu augumu. Viņa atklepoja un tad iesāka:

„Jums gan mana nākšana nebūs patīkama. Jūs jau paši varēsiet uzminēt, kamdēļ esmu šeit. Es neskrienu viņam pakal aiz ausības. Nebūt nē! Neesmu romānus salasījis skuķis. Esmu pusemūža sieva un protu turēt savu cieņu. Bet tas jums jāatzīst, ka Vītols tomēr ir mans vīrs, kaut gan kalpo jums jau otru gadu, un ka viņam vairāk pienākas dzīvot Rozās, nekā Krastos. Es nesaku, ka jūs būtu viņu tieši atvīluši te pie sevis; bet sava daļa vainas pie viņa aiziešanas jums ir. To jūs nevariet noliegt, Krasta kungs, ka viņš, katrā sīkā

laulības ķildā, nebūtu skrējis pie jums pēc padoma. Un jūs viņu vis nemierinājāt, bet kūdījāt, tas ir tikpat kā amen baznīcā. Jo ikreiz no jums pārnācis viņš bija ass un spītīgs.“

„Kundze!“ Krasts iesaucās. „Jūsu aizdomas ir nedibinātas. Vai jūs tiešām mani turiet par tik lielu burvi, ka es spētu atņemt sievai vīru un mājai saimnieku, lai padarītu to par savu kalpu? Tur vajaga būt pavisam citiem iemesliem, kamdēļ Vītols negrib ar Jums kopā dzīvot. Tos jums vajag labāk zināt.“

„Tiesa, es esmu ātra, un šad un tad izmuldos tā kā nevajag. Bet apgriezusies es esmu atkal laba. Viņš turpretim staigā dienām un nedēļām kā lietus mākonis, kad es pateikusi kādu vārdu, kas viņam nav patīcis. Dažreiz tu cilvēks nemaz neatjēdz, ko esi nodarījis, bet viņš jau pūšas. Nav viņa daba arī teicama...“

„Bet kas tad tagad būtu man jādara jūsu labā?“

„Es gribu, lai Vītols nāk atpakaļ uz Rozām. Es to gribu un tam jānotiek.“

Krasts paraustīja plecus.

„Man nekas nav pretim. Bet tad runājiet taču ar viņu pašu. Es negribu nostāties viņa pusē; bet jūsu pusē arī nē. Lūdzu!“

Viņš steigšus izgāja.

„Es neteiktu ne vārda,“ Roziene, palikusi ar Ainu divatā, asarainā balsī gaudās, „ja man tie puikas nebūtu tik lieli delverī. Līdz šim viņi daudzījās gar upi ar makšķerēm. Lai šā vai tā, tomēr kādreiz pārnesa kādu asaku. Bet nu viņi sākuši spārdīt bumbiņu. Nu viņi skrien uz centru trenētis, un uz pilsētiņu, kur pagasta komandai noliktas sacīkstes ar pilsētas komandu. Jēkabiņš ir vārtu sargs; tāi spēlē tas ir augsts amats. Tur viņi skrien un lec un sit un spārdas kā nelabie. Un kad pārnāk mājā, tad gatavi aprīt visu, ne tik vien kas pieliekamā kambarī un pagrabā, bet arī kas skurstenī. Jā, iedomājaties tikai: viņudien es lieku Pēterītim noņemt abus gurnus, sak, nu jau dūmos diezgan stāvējuši, kopš Ziemassvētkiem, guldīsim tagad rudzos, lai labāk turas. Puika iekāpj skurstenī. Bet tur ir tikai viduči. Gurni ir nozagti un beigti. Tad kāpj

es pati, kaut gan man reibst galva uz tādām trepītēm. Un ko es atrodu? Tikai štulpītes un apkūpušus kaulus. Vai tas būtu zagļa darbs? Gan jau tie paši puikas, vēlu mājā nākdami... Tas vēl nebūtu nekas. Tādas lietas nākotnē var novērst. Vajag tikai šad un tad acis pamest uz augšu. Virtuvē tak ik dienas darišana. Esi spārdījis bumbiņu, — sūkā kaut ko. Būsi darbu strādājis, dabūsi galas kumosu. — Bet kas tas visļauņākais, — šonakt mums aizbēdzis kalps.“

„Tad gan slikti!“ Aina ar patiesu līdzjūtību iesaucās.

„Nu ja ka slikti. Pašā sējas laikā. Liec tagad kaut auklu ap kaklu!“

„Bet kā jūs zināt, ka aizbēdzis? Varbūt viņš te pat kur izgājis un uz pusdienas būs atpakaļ.“

„Projām, projām! Es skaidri zinu. — Tāds lāga pūisis bija, kaut gan latgalietis. Es šorīt ieeju saimes istabā un saku, sak, kas ta nu par gulēšanu? Sak brokastis jau tūlīt būs galdā, a tu vēl migā. Bet tad paskatos, ka vieta tukša. Man uzreiz itkā viens būtu uzsaucis: Tas ir prom! Es paskatos zem sola, vai ir mantu lādīte. Lādītes nav. Nu ja ka projām! Rokas man notirpa un es atsēdos, tik liels bij pārsteigums. Un kad es būtu viņam ko sliktu. Ar laipnību vien. Ēst — vislabāko. Tad būtu jele teicis, ja kas likās ne tā. Bet viņš ne vārda. Lūk, kā tev atmaksā, kad esi par daudz labs...“

Roziene pielika mutautiņu pie acīm un nobeidza savu stāstu ar jautājumu, gaudīgi to izšņukstēdama:

„Vai tad es patiesi esmu tik nejauka, ka visiem no manis jābēg?“

Aina nesaprata, kā nelaimīgo sievu mierināt. Viņai arī nebij laika to darīt, jo atgriezās Krasts un viņam sekoja Vītols.

„Apsēsties un parunājies ar savu sievu,“ Krasts nopietni teica.

Vītols laikam nebij iepriekš zinājis, kas viņu te sagaida. Dzirdējis minam sievu, un ieraudzījis to patiesi krēslā sēžam, viņš pakāpās soli atpakaļ un palika stāvo, galvu nodūris.

Roziene cēlās, gāja Vītolam klāt un sacīja, roku sniegdama:

„Sveiks, Andri! Es atnācu ar tevi parunāt, vai tu negribētu nākt atpakaļ uz Rozām. Ar vārdu sakot — es atnācu tev pakaļ.“

Vītols bij tik apjucis, ka nesaprata ko atbildēt. Saņēmis sievas roku, viņš to brīdi turēja savējā, stostīdamies:

„Paldies... Pateicos... Bet es gan nezinu...“

Pēkšņi viņš palaida sievas roku, it kā atgrūda to no sevis, un pagriezās uz iešanu, sevī rūkdams:

„Nē, uz Rozām es neiešu!“

„Nebēdz, nebēdz!“ Krasts sauca. „Vismaz pasaki, vai es tevi esmu mudinājis atstāt sievu.“

Vītols pacēla galvu. Viņš bija atguvies un kļuvis drošāks.

„Kas to saka?“ viņš skarbi prasīja.

„Es to saku,“ sieva, krēslā atlaizdamās, mierīgi teica, „es, tava sieva. Es to esmu teikusi un teikšu, jo tas ir tiesa. Jau toreiz, mūsmājās, tas sākās. Tu vairāk bijī viņu pusē, nekā manā. Vēlāk tu kā apburts lauzies šurpu... Vai es tev ko liedzu, vai pāri dari-dariju...“

Viņa sāka raudāt.

Asaras mīkstina sirdis. Šoreiz tās tomēr nelīdzēja. Vītols pat smaidīja.

„Mudinājis...“ viņš kā sevī atkārtoja saimnieka vārdus. „Mudinājis šo atstāt. Kas tad mudina zivi bēgt no tīkla? Kas putnu vilina no sprosta? Kas mudina lēkt no aizgalda muļķa sivēnu? Tagad, kur esmu atdabūjis cilvēka seju, esmu atguvies brīvību un pats sevi, — lai es bāztu galvu cilpā no jauna? Nē, nē, mana mīļā. Es tevi pārāk labi pazīstu. Šodien tu man tīsies ap pirkstu, bet rīt es tev būšu kāju pamesls. Paldies! Nevēlos.“

Roziene izslaucīja acis, nošņaucās un gribēja sākt atkal runāt, bet Vītols aizsteidzās priekšā. Krastam acis raudzīdamies viņš turpināja:

„Es saprotu viņas gudrību. Viņa grib mani dabūt uz dažām dienām atpakaļ, lai novilcinātu šķiršanos, ko

viņa labprātīgi man nedod. Bet es gribu atbrīvoties, un manis neapstulbos ne vilinājumi ne asaras. Es gribu būt tāds, kā visi cilvēki. Var būt, ka man vēl smaida laime arī mīlestībā...“

„Mīlestība!“ Roziene iezviedzās. „Paklausieties tikai, ļautiņi, kā viņš runā. It kā es viņu būtu ņemusi aiz aprēķina...“

„Es runāju pats par sevi,“ Vītols mierīgi atbildēja. „Es kļuvu tavs vīrs tikai aiz aprēķina, un tas nebija labi. Es jau cietos, es gribēju ar tevi dzīvot, kaut ar bez mīlestības, tomēr tas man tika par grūtu. Jā, ja kāda roka kļuvusi par smagu, tad spiež pat mazais pirkstiņš.“

„Bet ko lai es tagad daru? Ko lai es tagad iesāku, pašā sējas laikā?“

Roziene sāka atkal raudāt.

„Viņiem aizbēdzis kalps,“ Aina steidzās paskaidrot.

Bet abus vīrus šī vēsts nebūt neapbēdināja un nedarīja līdzjūtīgākus. Viņi saskatījās, uzreiz aptvēra kas par lietu, un abi skaļi iesmējās. Viņi bija nežēlīgi kā velni. Vītols iesmējās un izmetās pa durvīm. Bet Krasts, viešņu izvadīdams, nopietni teica:

„Jums, kaimiņien, nekas cits neatliksies, kā jūgt abus sportistus darbā.“

X.

Kopš no ezera pa sūnakli, un tālāk gar Krastu kalna galu, stiepās dziļš grāvis, velns bija kļuvis nemierīgs. — Vai tikai ezers nevarēja izsusēt, kur pastāvīgi pa šo reni tecēja tik daudz ūdens? Cilvēki gan domāja, ka ezeram nemaz nav dibena, bet ko viņi zināja! Vai kāds bij viņa dziļumu mērojis? Vienu otru reizi kāds ganu zēns, pa zāļu saknēm piebridis līdz klajumam, iešķībi laida gaŗu koku, meklēdams dibena. Koks salīda dūņās. Izšāvās rinda špožu, sprikstošu

burbuļu. Tas bija viss. Ezeram dibena nebij. Bezdi-
benis! Aklis! Ezera mūžā neviena laiva tur nebij slīdē-
jusī. Tāpēc ļaudis nemaz nezināja, ka jau senāk dū-
ņas sedza visai plāna ūdens kārtā. Tagad, kur grāvis
pastāvīgi vilka ūdeni nost, tas bija kļuvis pavisam
sekls. Ja kāda lielāka lidaka, gūstidama raudas, strau-
jāk pasīta ar asti, nu jau dūņas viegli varēja uzgriez-
ties līdz ūdens virsam. Vai tas vairs bija ezers!

Cik tas velna spēkos stāvēja, viņš raudzīja grāvi
piedraņķot. Viņš tur dzina iekšā ezera dūņas, sūnas,
praulu drumslas, priežu skuju un čiekurus. Svieda za-
rus un sakārņus, kas lai aizsprostotu ūdeņiem ceļu. Pie
šiem kavēkliem sastājas visi sīkie gruži, visa lūžņa,
mirka, smadzēja, sēdās dibenā...

„Hi, hi! Paies vēl pāris gadu un viss būs kā senāk
bijis... Hi, hi!“

Nebija jau šis Krasts tik varens kā viņa nodomi
un valoda. Daudz kas no tā, ko solījās darīt, bij pali-
cis pat nepasākts; bet pasāktais stāvēja gadiem. Vai
nebija solījies sievu vizināt par ezeru? Nevizināja vis.
Jo laiva nebija vēl šo baltu dienu gatava. Saraudzītie
koki mētājās novārtā kaut kur pa kraškām vai pa
paspārnēm. Un vai ūdens gāja pats no avota uz istabu
un uz kūti? Ūdens negāja vis. To stiepa kalps, vai kal-
pone, vai gadījumā arī pati saimniece, pārgriezusies.
Avota vietā nu gan bija tāda kā maza aka, apaļa un
dziļa, pilna dzidra ūdeņa līdz malām un pat pāri ma-
lām. Mazā urdziņa kūleņoja lejup tāpat kā senāk, vie-
gli skanēdama. Hi, hi! Ūdens negāja vis pret kalnu...

Pūta stingrs dienvidrietuma vējš, bet citādi laiks
bij saulains un silts. Velns, kā pa dienas vidiem paradis,
izgāja no sūnakļa, apsērst tuvākās sētas. Pametis acis
uz Grunduļa šķībo skursteni un neredzēdams tur saim-
nieka, viņš nebūt nebrīnējās. Ar šo cilvēku bija noti-
kusi liela pārmaiņa, līdz ar mātītes ierašanos viņa
mītnē. Nu viņš vairs nesēdēja un nedomāja savu mū-
žīgo domu, bet strādāja. Viņam bija zirgs un govš.
Govi ganīja mazs zēns un pūta stabulīti. Zirgs vilka
arklu, bet Grundulis turēja to atspēries, svaidīdamies
pa vagu kā sprungulis, jo aršana vecainē neveicās

viegli. — Tagad laukā neredzēja nevienas dzīvības. Nu Grunduļa dzimta, droši vien, strēba savu putru, tur zem zemes.

„Lai strebj! Lai strebj!“

Locīdamies līdz ar jaunajām priedītēm un paeglēm, velns vairāk līdzja nekā gāja uz Krastu pusī.

„Vaivaivai!“ viņš piepeši ievaimanājās, kā uz iesma uzdurts, kad lielais grāvis izstiepās viņa priekšā.

Ko līdzēja pūlētis visas garās vasaras šo nolādēto grāvi aizbērot, kad nu tas tika atkal atrakts, un, kā likās, padarīts vēl dziļāks. — Strādnieki bij iedūruši lāpstas izmestajās dūņās un aizgājuši uz mājām pusdienā un dienas vidā.

„Pagaidi! Pagaidi!“ velns ķērcā.

Ar spēcīgu rokas mājienu viņš notrieca lāpstas pie zemes tā, ka dūņu pickas palēcās gaisā, tad, sevī gremdams un sirdīdamies, ar vislielāko ātrumu laidās augšup uz Krastiem.

„Ak tu nelieši! — Bet nu tu man dancosi, Krast! Nu es reiz sāksu spēlēt, un tu dancosi kā teteris! Pagaidi vien! Jau šodien tu matīsi manu nagu. Nu tik tu redzēsi velnu!“

Velti nelauzīdams galvu atriebības veida dēļ, velns pieplaka pie šķūņa pakša, pirmajam vērojumam. Būtu nu tur garām gājis Krasts pats vai pati, viņš būtu aizstājies ceļā un salauzījis viņu kaulus. Bet neredzēja nevienas dzīvības. Viņš pielēca pie žoga, piespieda vienu aci pie zedeņu starpas un pārskatīja plašo dārzu. Tur rindās stāvēja jaunas ābelītes un pa ābeļu starpām zaļoja kupli jāņogu krūmi. Arī tur nebija nevienas dvēseles. Nu ja, tā jau bija viena no raksturīgākajām cilvēka pazīmēm, ka viņš gulēja. Gulēja ne tikai nakti, acis aizvēris un ne reti krākdams, bet arī dienā, paēdis maltīti un kaut kur atkritis, kur mazāk mušu. Kamēr tāds cilvēks gulēja, ne viņš ko redzēja ne dzirdēja. Tā tad varēja rīkoties daudz drošāk.

Ar vienu kājas pastūmienu velns atradās kūts priekšā, no kurienes varēja pārredzēt visu pagalmu. Pa pusei aizslēpies aiz vecas siles, viņš zvilnēja un vēroja istabas durvis un logus. Nekur neparādījās ne-

viens cilvēka augums, nekur nebij redzama neviena galva, neviena roka.

Bet palūk tur, istabas galā... Vai tur smiltis nesēdēja Krastu puika? Tas pats puika, kam senāk visur līdzī vilkās baltie ratiņi!

Velns ar acīm pārmeklēja visu apkārtni, vai nebūtu kur saskatāmi šie pazīstamie rati, kuŗos tagad vizinājās Krastu skuķis. Ēk, kā viņš tad pagrūztu šo karieti, lai tā ripo ar visu bērnu no kalna lejā, ģeņģeriski, kūleņu kūleņiem...

Bet kā lai piekļūst puikam, un kādā veidā lai to netraucēti pievāc?

Ilgi nedomājīs velns pārvērtās par mazu putniņu, nometās uz vārtu staba, turpat līdzās puisēnam, un iesaucās sīkā, svilpjošā balsī:

„Uldi! Uldi!“

Uldis bija uztaisījis dārzu un tajā sastādījis visādus kokus un krūmus. Tur ziedēja arī tik krāšņas puķes, ka prieks bij skatīties. Izdzirdis sevi vārdā saucam, zēns pacēla galvu un atsaucās:

„Ja, ja, — te es esmu!“

Putnēns blisināja acis un atkārtoja:

„Uldi! Uldi!“

„Ak tu tāds!“ zēns putniņu ieraudzījis iesaucās. „Kam tu mani sauc? Nāc labāk manā dārzā un dzied. — Tu nenāksi? Tad vāķies projām! Tišs! Tišs!“

Zēns sita plaukstas; bet putniņš vis nebēga.

„Ak tu man nebēgsi? Tad pagaidi vien, — es tevi noķeršu...“

Uldis cēlās un skrēja uz vārtiem. Putniņš nebēga. Tikai kad ķērājs bija jau pavisam klāt un patlaban izstiepa abas rokas, viņš paplēta spārnus un aizlaidās uz otru stabu.

Lēnām lidodams, un mezdamijs no staba stabā, no zediņa zediņā, putniņš zēnu vādiņa aizvien tālāk un tālāk, līdz bija aizsniegts dārza stūris. Tur viņš viegli uzspurdza egles zarā un, pagriezis knābīti atpakaļ, kā zobodamijs sauca:

„Uldi! Uldi!“

Uldis paņēma sakaltušu čiekuru un svieda. Putniņš lēca no zara zarā, dodamies pa piekalni iešķībi lejā, uz sūnakli. Tur viņš nometās uz pelēka sakārņa, pašūpojās uz kādas resnas smilgas, nolaidās uz ciņa, kur ziedēja dzērvēnes, tad atkal pacēlās augstāk, kropljo priežu galotnēs, līdz beidzot uzvijās gaisā, saukdam savu saucamo:

„Uldi! Uldi!“

Gluži aizmirsies, nevērodams apkārtnes, bērns bija putnam dzinies pakal, kā dažkārt medijumam mednieks. Kad viņš beidzot atjēdzās, — visapkārt gulēja plati, zaļganbrūni ciņi. Kājas grima, tepat līdz ceļiem, mītrā sūnā. Tumši priežu vainagi šūpojās virs galvas. Bet gaisā, bezgala augstu gaisā, stāvēja balta, svilinoša saule. Purva izgarojumi, kopā ar vaivaru un citu indīgu stādu smaržām, reibināja bērna mazo galvu. Visapkārt kaut kas šalca un sīca. Priežu galotnes klanījās. Vēl kaut kur tā kā dvēsa — Uldi, Uldi, Uldi... Bet putniņa vairs nebij. Zēns brīdi stāvēja kā apstulbis. Tad viņu sagrāba šausmas un viņš metās bēgt. Viņš skrēja atpakaļ uz mājām, malup. Bet sūnaklim vairs nebij malas. Pa viņu varēja skriet kur skriedams, — nekur nebija ne gala ne malas. Te pavērās sūnā tāda kā tecīna, zēns tecēja pa to, līdz tā pazuda zem kājām... Līdz šim tikai šņukstējis, sarcis un bālējis, Uldis tagad sāka brēkt pilnā kaklā. Bet viņa raudas un kliezieni apslāpa kā zem vāka. Jo visapkārt viņoja priežu galotnes, šalkdamas kā jūra.

XI.

Taisni pāri pretim Krastiem, viņpus sūnakļa, atradās Degļi. Tā bija veca, lieleim kokiem apaugusi sēta, zaļiem sūnu jumtiem. Par gabaliņu no lielās mājas, lejāk uz sūnakļa pusi, pie skalbēm aizauguša dīķa, zem milzīgas viksnas, stāvēja maza, glīta mājiņa. Degļi to

celdami bij domājuši kā pirtiņu, Bet kad ēka nāca gatava, tā bij tik skaista, no ārpuses kā iekšā, ka žēl bij kvēpēt. Tad viņi iemūrēja priekšīnā plīti, un nu jau gadiem ilgi tur dzīvoja vecais Minkevičs, kaislīgais makšķernieks, ar nelaikā mirušā dēla meitu Mangu un tās puisēnu Juri. Viņi dzīvoja visai trūcīgi, jo divi no viņiem bija vāji pelnītāji, — vecais un mazais.

Tā paša mazā un tā paša vecā dēļ Manga nevarēja iet kalpot. Viņa lasīja sēnes un ogas apkārtejos mežos, bet visvairāk sūnaklī, kur ogu bija bezgala daudz. Tur gar Velnezeru, plaša joslā, stāvēja cēlās lācenes. Tās izskatījās kā sarkani ziedošas puķes, kamēr vēl nebij gluži ienākušās. Bet kad ogas kļuva dzeltenas un mīkstas, tad tās smagi noliecās uz sūnas un mirdzēja kā lieli dzintara graudi. Vēlāk nāca gatavas brūklenes. Tās auga gar sūnakļa ārējo malu, uz augstiem ciņiem, kas klāja koku saknes, kā biezi mīksti spilveni. Viducī, pa klajumiem, staipījās astainās dzērvenes. Vasarā kā zirņiem apbērti bij plaši sūnu laukumi. Tad ogu muguras kļuva zilgani brūnas, tikai pavēderes turējās vēl baltas. Līdz tad beidzot visa oga tika pēc skata rožaina, bet pēc garžas miltaina un saldenskāba. Tās varēja lasīt visu garo rudeni, un vēl pat pavasarī, kad nokusa sniegs.

Vecais Minkevičs, kam nu jau bij, pēc viņa paša domām, vairāk nekā simtu gadu, vēl joprojām gāja uz ezeru makšķerēt. Manga saraka tārpus, bet Jurītis vectēvu rītos aizveda uz ezeru, saņēmis aiz svārku stūri, un vakaros atkal atveda. Ziemu vecais tur sēdēja uz ledus, sajozies, saslējis kažoka apkakli pāri aussainajai ziemas cepurei, un vilka asarus. Vasaru, kopš ezers bija nolaists, viņš apmetās uz diviem nomaliem, kas bija ieguldīti krasta zaļajā liedagā kā plata laipa. Viņam līdz bij ķēblītis. Varēja sēdēt un mest makšķeri bez bēdu, jo visapkārt bija klajs krasts un priekšā klajs ūdens. Viņš iebaroja zivis ar zirņu biezputru un laida āķi dibenā. Viņš vilka raudas, ruduļus un plaužus. Ne reti gadījās arī kāds līnis, apaļš un trekns kā sivēns. Vecā dzīslotās rokas turēja šmaugo makšķeres kātu kā putns tur aptvertu zaru, uz kuŗa tas nakti gul. Viņš

juta katru zivs pieskārienu kumosam, zināja arī pēc parāviena kas tā par zivi. Drošības pēc tomēr kāta galā bij vēl piesiets mazs zvārgulis. Tiklīdz tas džings-tēja, vecais aizcirta, vilka, un gūstīja zivi, tiekdamies vispirms satvert auklu un tad taustīdamies pa to lejup. Viņš bija pilnīgi akls.

Kad zēnam nebij mātei jāpalīdz lasīt ogas vai sēnes, viņš palika pie vectēva. Viņš prata veikli uzmaukt tārpus un noņemt zivis no āķa, un darīja to labprāt, izbaudīdams par lomu lielāku prieku nekā pats makšķernieks, kurš tikai mājā iedams svārstīja kulīti, mēģinādams noteikt, cik tur būs mārciņu un cik par tām dabūs naudas, kad pārdos. Pa reizei vectēvs deva makšķeri paturēt arī Jurim; bet patstāvīgi makšķērēt viņš bija vēl par mazu. Vēl viņš nevarēja droši vadīt kātu. Viņš varēja otram acis izraut, kur bija jāstāv diviem uz vienas laipas.

Mangai bija ugunssarkani mati, sārtā sejas krāsa, lokana un viegla gaita kā čigānietei. Viņa gāja un nāca ar kurvjiem un kurvīšiem uz elkoņiem, vienmēr jautra, vienmēr vesela un nenogurusi. Vai tā bij karsta, gaŗa vasaras diena, kad vajadzēja locīties pa cirtumiem zemenes lasot, vai auksts, draņķīgs rudens, kad vairs meŗos auga tikai visprastākās sēnes, elksnenes un vilnenes, — Manga staigāja dziedāma un trallinādama. Tas nebij nekas cits, kā viņas labās veselības izpausme. Jeb vai viņa tiešām būtu to darījusi gribēdama vērst uz sevi vīrieŗu uzmanību, kā ļaudis domāja un melsa? Tiesa, savu puisēnu viņa bij gan saķērusi meitās, tikko septiņpadsmit gadu veca; bet vai tas nevarēja gadīties vairāk straujās dabas nekā vieglprātības dēļ? Kā visus cilvēkus, tā arī viņu, vieni slavēja, otri pēla. Vieni teica, lai tikai meitas tik labi apkopjot savus īstos tēvus, kā Manga savu tēva tēvu. Un lai katra māte tā mīlot savus bērņus kā Manga savu zēnu. Bet bija arī tādi, kas runāja, ka Manga arī tagad vēl, kur puisēnam jau nāŗa desmit gadu, labprāt acis metot uz vīrieŗiem. Šad un tad kāds palaidnīgs puisis iekrītot kā akā mājiņā zem kuplās vīksnes, pat gaiŗā dienas laikā, kad vecaistēvs ar puiku aizgājuŗi uz eze-

ru. Bet vai kāds bija ko redzējis aiz puķēm pieaugušajām rūtim? Vai bija kāds pavēris durvis un paskatījies? Tāpat bez pamata varēja būt sievu plāpas, ka Manga satiekoties ar vīriešiem mežā un sūnaklī. Jo šīs tenkas dibinājās uz to, ka katrs vīrietis viņu labprāt uzskatīja un uzrunāja. Bez tam viņa vienmēr gāja viena, vai ar zēnu, kamēr citas ogotājas un sēnotājas mēdza sadoties kopā pa divas vai pa trīs, īsa laika un drošības dēļ. Varbūt Mangai nebija ne garš laiks, ne arī bail no velna, no kuŗa sievas dažu labu reizi bija mukušas.

Tajā dienā, kad velns bij ievīlis Krastu puisēnu sūnaklī, aklais Minkevičs sēdēja uz savas laipas ezera malā un makšķerēja. Viņam līdzās tupēja mazais Juris, pārzinādams tārpu bundžu un zebenieku. Šoreiz viņiem nebij labi veicies. Neraugoties uz izdevīgo vēju, kad varēja cerēt uz prāviem plaužiem, viņiem kullītē bij tikai pāris mazu asarīšu. Vecais tēvs juta, ka saule sāk vairāk sildīt kreiso plecu nekā labo; tā tad jau bij sācies vakara cēliens. Nekā laba vairs necerēdams šodien izvilkt, viņš sasvieda ezerā visu ēsmu, izkratīja slietas no bundžas, un satina makšķeri. Pacēlies, stīvs un līks kā vecs vilks, paņēmis padusē ķebli, viņš, ar kājām laipu aptaustīdams, griezās uz iešanu.

„Paga!“ zēns iesaucās, jau satvēris vectēva svārku stūri. „Vai tur neraud bērns?“

Kas tur par nelaimi, kad bērns raud?“ vecais atteica. „Iesim!“

Viņi gāja pa savu teku uz mājām. Bet puisēns nebij apmierināts. Pēc dažiem soļiem viņš atkal teica:

„Klausies, vecaistēv! Paklausies! Tepat sūnaklī raud bērns.“

Nu arī vecais apstājās, pielika roku pie auss un klausījās. Viņš nevarēja nekā sadzirdēt, tomēr kad zēns tik neatlaidīgi apgalvoja, ka tepat netālu kāds brēc ar lielu brēkšanu, — lika skriet paskatīties. Zēns pameta vectēvu uz tekas, aizskrēja, un pēc neilga laika atgriezās ar mazu puisēnu pie rokas.

„Neraudi, neraudi,“ viņš to vezdams mierināja,

bet bērns raudāja joprojām, slapjiem, strīpainiem vai-
giem, gluži sarkanām acīm.

Vēl vairāk puisēns sāka brēkt, kad vecais, balt-
bārdainais vīrs gribēja viņu aptaustīt, lai zinātu, cik
bērns mazs. Viņš droši vien bij iegājis kādā drausmīgā
pasakā, kādas Minna viņam dažkārt stāstīja.

Visas vecā tēva pūles, izdabūt no mazā kādu at-
bildi, bij veltas. Kā sauc? No kurām mājām? Vai viņu
sūnaklī kāds ievēdis un pametis? — Bērns tikai rau-
dāja, raustīdamies, šņukstēdams un gruģinādams, ar
abām dūrītēm bez apstājas trīdams acis. Viņš neap-
jēdza, kas ar viņu notiek.

„Ko lai mēs citu darām?“ vecais Minkevičs runāja
ar savu dēla meitas dēlu kā ar lielu cilvēku, „— vedī-
sim viņu uz mājām. Ja būs kāds pamests bērns,
paturēsim, lai aug. Ja jau trīs iztiekam, būsīm paēduši
arī četri.“

Viņi gāja. Jurim nu bij abas rokas aizņemtas. Ar
labo viņš cieši turēja vectēva stērbeli, bet ar kreiso
mazā zēna plaukstu. Pa klajām vietām viņi soļoja visi
trīs blakus, bet pa aizaugušām izstiepās rindiņā, cits
aiz cita.

Ejot puisēns jau bij mazliet nomierinājies, bet ie-
vests Minkeviču istabiņā sāka raudāt par jaunu.

Lielo māju ļaudis patlaban cēlās no diendusas. Da-
būjuši zināt, ka atrasts pašā sūnakļa vidū bērns, visi
saskrēja mazmājiņā. Jā, tur Mangas gultā sēdēja mazs
puisēns, kā raudošs brīnums; bet lielie gudroja un
sprieda visvisādi.

Ka mazus, kuslus bērniņus ļaunas mātes izliek, tas
bija dzirdēts un pat pieredzēts; bet ka šitādus — nē, tī-
šām pamests bērns tas nevarēja būt! Ātrāk jau tad
viņš bij gājis kādam lielam cilvēkam līdz. Lielajam ga-
dījās kāda liksta... Varbūt čūska sakoda... Varbūt
iedauzījās kādā akacī...

Deglu saimniece noliecās pie mazā, paņēma viņu
klēpī un teica:

„Neraudi, puisīt! Pasaki labāk kā tevi sauc un kur
tu dzīvo. Mēs tevi tad aizlaidīsim pie memmes.“

Brīdi atbildes gaidījusi un apslaucījusi ar priekšauta stūri bērna slapjos vaigus, viņa nolika to zemē, sacidama:

„Nekā! Ko tu no tāda mulķīša izdabūsi?“

„Viņš būs izsalcis,“ Manga teica.

Viņa ielēja krūzītē pienu un lika bērnam pie mutes.

Nē. Viņš stūma krūzīti nost.

Ko nu tur cilvēks varēja saprast?

„Redz, cik slikti, kad bērnam neiemāca pateikt savu vārdu un uzvārdu, kā arī māju vārdu. Pilsētā katrs knauķis zina pateikt savu ielu un numuru, ja kādreiz nokļūst.“

„Jūs runājiēt pa tukšu. Vai jūs esiet arī padomājuši, ka bērns var būt mēms? Ko tad jūs no viņa griēiet izdabūt, kad viņš nemaz nemāk runāt?“ kāda veca sieva teica, priecādamās par savu apķērību.

Bet nu zēns itkā atjēdzās. Viņš piepeši pacēla galvu, aplaida acis visapkārt, un gari stieptā, asarainā balsī kļiedza:

„Es gribu uz mājām!“

Nu visi sapulcējušies sāka smieties, juzdamies kā atviegloti. Saimnieks ar gājējiem aizgāja darbā. Istabiņā palika tikai saimniece un Minkeviči. Maz pamažām viņi tika tik tālu, ka zēns pārstāja raudāt un sāka atbildēt uz jautājumiem. Viņš pateica savu vārdu, un cik viņam gadu. Un kaut gan māju vārdu nezināja minēt, tad tomēr izstāstīja, ka dzīvo augstā kalnā, un ka istabai ir sarkans jumts. Nu jau bija skaidrs, ka tas Krastu puika, pa dienasvidu kaut kā ieklīdis sūnaklī un apmaldījies. Nu tikai vajadzēja labi drīz bērnu aizvākt vecākiem, lai tie pārāk nenomeklējas un nepārbīstas.

Un Manga āvās, uzsvieda mugurā svētdienas drēbes, ņēma puisēnu pie rokas un gāja pa to pašu zvejnīeku teku atpakaļ līdz ezeram, un tad taisni uz Kras-tiem. Viņai sūnaklis bij pazīstams kā pašas pieci pirksti.

XII.

A trauts no saviem gaņģiem, vecais Kosa bija kļuvis aplāpīgs, gandrīz jau plāpīgāks par sievu. Agrāk viņš klausījās akmeņu rūkoņā, klusām staigādams pa sudmalām un šad tad iešaudams roku kādā maisā, lai aptaustītu, vai labība sausa, un cik smalki milti. Nu viņam par to vairs nebij jābēdā. Viņš sēdēja istabā un lasīja avīzes, sākdams ar ievadrakstiem un beigdams ar sludinājumiem, vai šļūkāja, kad laiks bij jauks, pa tilta virsu. Dzirnāvās rīkojās dēls; bet viņš te varēja izrunāties ar malējiem tiku tikām, vai triekt ar vilnas kārsējām, kas gaidīja rindas. Ik dienas viņš tādā kārtā saņēma visjaunākās ziņas par vissīkākajiem notikumiem pagastā, un viņam aizvien bija daudz ko stāstīt, kad uzkāpa Krastu kalnā.

„Nu es pie jums neesmu bijis veselu mūžību,“ dzirnavnieks teica, atlaizdamies krēslā un sniegdams Krastam sauju cigāru. „Ar tādiem strenkuļiem mani tagad bieži apdāvina dēla draugi, filistri un komilitoņi, braukdami pie viņa ciemā. Zēl tikai, ka Lazdovskis man stingri noliedzis smēķēt. Nemiet un baudiet. Cigārs modina patīkamas atmiņas. — Bet jums šonedēļ bijušas lielas nepatīkšanas, lieli uztraukumi... Vai tiesa, ka jūsu puika atrasts sūnaklī pus dzīvs? Jums viņu atvedusi Minkeviča Manga... Jāsaka paldies dievam. Varēja notikt nelaime. Tur tik daudz akaču. Un ezers... Bet no tās sievietes vajag piesargāties. Ei, tā ir velna sieviete!“

Bija svētdienas pēcpusdiena un Krastam laika diezgan klausīties Kosas tenkās, kā arī pie gadījuma pa vārdam atbildēt.

„Jā, mēs bijām no tiesas nobijušies bērna dēļ. Un nu vairs nepametam vienu laukā, kad paši ejam dien-dusā.“

Viņi bija divi vien. Kosa pameta acis uz durvim un tad klusākā balsī atkārtoja:

„Tā ir velna sieviete, tā Manga. Viņai vajag tik uz jums ciešāk paskatīties, un jūs esiet beigts. Un viņa to dara. Ja kāds viņai iepatīkas, viņa paskatās ar

savu čūskas skatu. Es pats ar viņu izsirgu kā sērgu. Tīri kauns atzīties, bet es biju gluži slims. Un ilgu laiku. Es protams ar viņu neielaidos, kā varbūt cits to būtu darījis. Bet grūti bij. Itkā sirdi kāds būtu žņaudzis ar nežēlīgu roku. Es tūlīt teicu savai sievai, sak tā un tā, — pievaldi mani, ja es tev — — “

Kosa piepeši pārtrauca stāstīšanu teikuma vidū, jo ienāca Aina ar bērniem. Viņi apsveicinājās. Uldim roku sniegdams ciemiņš teica:

„Tad šitas ir tas lielais varonis, kam nav bijis bail ne no paša velna. Rē, dēls, — nevajag vis iet pa dienas vidu sūnaklī. Tad netiek vairs malā. Tur tevi kāds var ievilkēt ezerā. Vai čigāņi var nozagt. Sūnaklī nevajag iet!“

Puisēns slēpās aiz mātes. Viņš nezināja, vai sudmalu onkulis runāja nopietni vai taisīja tikai jokus, jo lielie visi smējās.

„Tā bija nelāga diena,“ Aina pēc brītiņa teica. „Jau es gulēdama redzēju sapnī, ka ērglis nes pa gaisu bērnu. Bet tas bija tā kā svešs bērns, ne Uldis. Beidzot bērns pārvērtās tā kā par lielu cilvēku. Es uztrūkusies vīram tūlīt teicu, sak, kad tikai tam puikam nav kas atgadījies... Kaut gan tūlīt atcerējos nesen redzējusi tamlīdzīgu zīmējumu kādā grāmatā. — Un kāda tam cilvēkam neapbrīnināma daba! Es visu laiku, kamēr vīrs un Vītols un Anna un ganu skukis skrēja katrs savu malu, saukdami un meklēdami, sēdēju istabas priekšā uz soliņa, kā sastingusi, meiteni klēpī, un to vien tikai domāju, — cik labi, ka tev ir otrs bērns. Laikam zaudējums bija par lielu, lai tik drīz varētu to apjēgt. Bet kad ieraudzīju eglēs svešu sievu ar manu puisēnu pie rokas, es sāku raudāt pilnā kaklā. Es gribēju skriet pretim, bet turpat pie soliņa saļimu. Vīrs jau nezina. Vīrs tobrīd nebija mājā. Es bērna atvedējai ne par ziņu paldies nevarēju pateikt.“

„Tā nebija sieva, kundze, bet gan meita.“

„Meita? Viņa teica, ka viņas puika mūsu puiku atradis.“

„Tas ļoti var būt. Viņai ir jau skolā sūtāms puika. Sieva viņa tomēr nav. Bet ko nu mēs tur pētīsim un

meklēsim. Runāsim labāk kaut ko citu. — Vai Grundulī ir pie jums bijuši ar vizīti?“

„Nē.“

„Ar to cilvēku ir dieva darbi.“ Kosa smējās. „Tad jūs arī nezināsīt, ka viņš iekritis ar savu precī.“

„Iekritis?“

„Nu ja ka iekritis. Es jau viņas, cilvēka, nepazīstu. Bet ir, kas pazīst. Un kas viņu pazīst, visi sauc par bābu. Iedomājaties tikai, — šī Skudrīte, vai kā viņu tur sauc, nemāk ne lasīt ne rakstīt. Viņa gan turas pie baznīcas, bet nebūt nav tik svēta kā izliekas. Kad viņi kārtīgi salaulāti, Grundulis viņu ved tūlīt uz Sturciem. Viņi sēd ratos, un aiz muguras ir jaunās sievas pūra lāde. Pēc govs viņa atnāks rītu; jo nevar svētdienā ar lopiem staipīties, turklāt vēl kāzu drēbēs. Labi. Viņi brauc. Uzbrauc uz celtuves. Grundulis izkāpj, lai aplūkotu, vai vezuma sasējums labi tur. Un ko viņš ierauga? Uz lādes sēd prāvs puika un svilpo — „Aiziet jūrīnā!“ Grundulis pabrīnas, pieliecas sievietai pie auss un prasa: Kas tas par puiku? Sieva pagriež galvu atpakaļ, paskatas, un vienaldzīgi atsaka: Tas jau mans Kārlēns. — Bet tā tak nav norunāts! Grundulis uztraucās. Tu man nemaz neesi teikusi, ka tev ir puika. — Nu sieva viņam atteikusi kaut ko pavisam bezkaunīgu. Dullais! viņa teikusi. Tad jau man tev vajadzēja visu uzskaitīt un varbūt parādīt, kas man ir. Es esmu sieviete ar visām sievietes būšanām, un tāpēc nav nekāds brīnums, ka man ir puika! — Tā viņi ķildojušies visu ceļu, līdz pat Sturciem. Bet kad piebraukuši pie zemnīcas durvim, puika pirmais izlēcis no ratiem un uzsaucis: „Mem, dod ēst!“ — Par to puiku man stāstīja pats Grundulis. Viņš nāca no pagasta nama, un es gādijos uz tilta. Bet gan jau jūs paši no viņa visu dabūsīt dzirdēt vēl pamatīgāk, jo jūs ar viņu saejaties.“

Melderis garži nosmējās, ierīkojās krēslā ērtāk un runāja atkal.

„Iet tai grēku pasaulē visādi; bet vairāk gan uz postu, nekā uz labu. Ne jau tāpēc, ka apstākļi mums būtu kļuvuši sliktāki. Nē. Tie mums laikam par daudz labi. Tāpēc mēs vairs nemākam dzīvot. Nu paskatai-

ties kauču uz tiem pašiem Rozienes dēliem. Kamēr Vītols tur bija, tomēr kaut ko sēja un plāva. Bet tagad maizei miltus ņem no manis, pa maišelam, ko var uz muguras aiznest. Kā kādi iebūvieši. Vecākajam jau drīz būs jāiet kara klausībā, un arī jaunākais jau pieaudzis puisis. Bet strādāt nemaz. Lai vecākais dzīvotu sētā, — jaunāko varēja laist kādā arodskolā. Tomēr arī tur būs jāstrādā, un to šobrīd jaunieši negrib. Vai senāk varēja kāds cilvēks tā bēz darba slaistīties? Tīri brīnums, ko viņi ēd. Runā, ka pati bijusi pie jums, Vitolam pakal. Vai šis nedomā vis iet atpakaļ?“

„Nē.“

„Dumjš arī būtu, ja to darītu. — Tāpat sūdzas, ka slikti ejot, arī mūsu kaimiņš Strops. Bet kā tev neies slikti, kad kārtīgi vairs nedzīvo. Agrāk, kad saimniecību uzsāka, visiem pie tās bija liela interese. Visi strādāja un gādāja. Un tad arī nekā netrūka. Bet paskaties tagad. Dārzs pamazām atkal panīkst. Ābelēm visur rēgojas sausi zari. Ogu krūmi apkrituši ar rūsu un ar miltu rasu. Pats kur brauc, tur atrod kādu krogu. Pati ģērbjas lepnāk par visām centra dāmām. Bet meita, kopš iet pilsētā skolā, vairs neliek pie darba ne pirkstiņu. Viņa guļ caurām dienām šupulītklā un lasa lata romānus, vai vienkārši skatās debesīs. Es nesaku, ka bērniem vasarā nevajag atpūtas. Tamdēļ jau tās suņudienas ir. Bet pa reizai tomēr der palocīties pie kāda vieglāka darba. Labāk garžo ēdiens, kad asinis pamatīgi izskalo dzīslas. To es redzu pie mūsu pašu skuķa. Plinkšina, plinkšina tās klavieres, kamēr paliek bāla kā nāve. Bet kad pastaipās un palokās pa dārzu, tad uzreiz dabū citu krāsu, bez kādām smērēm. Par dēlu es nevaru sūdzēties. Tas ir darba cilvēks. Kaut gan žēl, ka nevar savā arodā darboties. Bet tie kundziņi, kas pie viņa brauc no Rīgas, ir kā no pagājušiem gadu simteņiem. Iedomājāties, — viņi mācas duellēties ar zobeniem, kur tagad tik viegli otru nošaut ar lodīti. Pakš! Un gatavs. Viņi atraduši uz salas labu vietu un tur kaujas. Malēji stāv uz tilta un prasa, ko tie tur, ar tādām lielām galvām, dara? — Ja, ko tur var atbildēt? Es saku: Viņi nedara nekā, tikai mācās

kauties. — Vai tad kauties arī jāmācoties augstskolā? — Neba taisni kauties, es saku, bet pie gadījuma savu godu aizstāvēt. — Godu jau varot zaudēt tikai meitas, ne puīši... Ko tu zemnieka cilvēkam padarīsi! Viņš tev vienmēr krīt uz kājām, kā kaķis, — svied kā gribi. Taisnība, pilnīgi taisnība. Ja jau kādam maz tā goda ir, — viņam jādreb kā nabagam. Vai tā nav?“

„Tiesa.“

„Apgriezti laiki,“ Kosa brīdi ap saviem nagiem knibinājies, lēnām atkal iesāka. „Kā tie paši baroni senāk dzīvoja. Brauca un ballējās, un medības rīkoja. Bij sulaini priekšā un pakaļā. Bet nu, lūk, — čušs! Kas bija prātīgāks, tas paturēja savu centru. Dzird, ka šur tur tādi palicēji sākuši strādāt un dzīvot kā visi dzīvo. Bet mūsējais bij lepns. Tas teicis: Ko es ar tād ēlāp darīs? Es to uzšķinkoš tem razbaineik! — Bet nešķinķoja vis. Skrēja un meklēja pircēja, kad piespringis bij klāt. Bet kad neviens nepirka, tad piedāvāja valdībai. Es nezinu, cik valdība par to ielāpu samaksāja, bet es dzirnavas nopirku samērā lēti, par deviņi simti tūkstošu. Nauda tobrīd bija dārga. Vācijā, kur vēl bij inflācijas laiki, mūsu barons būtu varējis ar savu Latvijas miljonu dzīvot kā daždien barons. Bet viņš nebrauca uz Vāciju. Viņš trieca savu naudu nost tepat Rīgā. Un nu staigā ar vienu lietus mēteli, kā Grundulis. Tikai Grundulim ir apakšā veļa, kaut arī savērta no cukura maisiem, bet viņam i tās nav. Vai tas nav bēdīgs senās godības gals?“

Krasts pameta ar galvu.

„Man nenācās viegli, kārtot maksājumus un savest dzirnavas kārtībā, bet es to esmu izdarījis pa šiem gadiem. Nu man ir lielais sūcgāzes motors, vislabākie Šveices valči, vilnas kāršamās un vērpijamās mašīnas, zāģētava. Es esmu plēšies kā zvērs. Pie tam bērni skolojami. Bet es arī pratu izvēlēties krietnus palīgus visās nozarēs. Es maksāju saviem darbiniekiem labas algas, un devu vēl procentus. Bij viņiem, bij arī man. Tā es esmu ticis uz augšu. Un ja dēls prātīs dzīvot un sadzīvot ar laudīm, — viņš ies vēl tālāk. Kad Strops putēs, kas katrā ziņā notiks, ja laikā neat-

pašu skolas pārzinis Krūklis, interesējas tikai par šacha spēli. Bet kāds vispārībai labums no tādas šacha spēles? Mums ir pašiem savi mākslinieki. Mēs varētu sarīkot koncertus, gleznu izstādes. Bet pat teātri neviens vairs negrib spēlēt, kopš nodibinājies ceļojošs teātris. Nav arī dziedāšanas koŗa. Jo neviens no visiem četriem skolotājiem neņemas kori vadīt.“

„Vai jums neieliet vēl pienu?“

„Lūdzu... Pateicos! — Un kādi tad tagad mūsu kopīgie pasākumi? Vai jūs domājat, ka patērētāju biedrība neies dibenā? Ja visi tikai tērēs, bet neviens nepametīs aci, ko dara veikala vadītājs, — beigas būs. Nu jau nav vairs kārtības pat tādās iestādēs kā aptieka. Kas par to, ka Šēns ir vecs vīrs un pus žīda. Vai žīds nav cilvēks? Bet viņš ir kā apmāts savā aptiekā. Kad viņam padod recepti, viņš ar to staigā pa visiem kaktiem, taustās ap atvilktņēm, cilā pudeles un pudelītes ar pulveriem un šķidrumiem, līdz receptes īpašniekam mati sāk celties stāvus. Ir tiešām bijuši gājumi, kur vienkāršam pircējam kumelišu vietā iedod naftalīnu. Un kad es pats gribu sataisīt zelteri, un ņemu aptiekā attiecīgos pulverus, tad aizvien uz viena papīriša stāv rakstīts „Soda“, un uz otra — „Vina skbum“. Būtu labi, ja viņš turētu prātīgu palīgu. Bet palīgi pie Šēniem nedzīvo. Ja atnāk vīrietis, Šēna kundze, kurai nav vēl piecdesmit gadu, viņā iemilas; bet ja sieviete, — Šēna kundze ir greizsirdīga. Pēc dažām dienām jāiet vienam kā otram. Palīdzes saudzē savu labo slavu; bet palīgi bēg no kundzes kā no mēŗa. Jūs jau zināt, ka viņa ar savu resnumu, ar savu japāņu frizūru, īso kleitu un zīda pompadūru, izskatās vairāk pēc kāda izsaukta gara, nekā pēc dzīva cilvēka. Nav tāpēc nekāds brīnums, ka bērni bēg rudzos, kad Šēna kundze parādās uz lielceļa.“

Kosa runāja un runāja. Kā kad brīvslūžas būtu parautas valā un ūdens mutulotu lejup bez apstājas. Aina sen bij novākusi galdu. Krasts bij savā krēslā iesnaudies, pamodies un atkal iesnaudies. Kosa stāstīja par lietām, par dzīves parādībām, par visādiem trūkumiem un pārmērībām, minēdams gan pazīstamas gan

gluži svešas personas, kuŗu vārdi šinī istabā noskanēja pirmo un varbūt arī pēdējo reizi. Kad Krasts pamodās otru lāgu, melderis patlaban runāja par sektantismu. Kā likās, tad arī šis temats jau bij izsmelts, jo tāds varēja būt tikai gala slēdziens:

„Beigu beigās jāsaka, ka adventisms sāk nomākt bapticismu. Baptisti vairs nesludina, ka pasaules gals tik tuvu, un tādējādi attālinās no debesīm. Bet cilvēki paraduši visu iegūt ar steigu.“

Redzēdams, ka Krasts slaidi nožāvājas, Kosa cēlās, paņēma cepuri un atvadījās.

„Paldies par apciemojumu,“ Krasts teica.

„Lūdzu, lūdzu.“

„Un labas dienas visiem.“

„Paldies. Jūs jau pie mums nerādāties, ne viens ne otrs. Kur tad kundze palikusi? Nu, sveicinait viņu... Bet tad ta nu gan izrunājāties!“

XIII.

Velns bija kļuvis aktīvs. Redzēdams, ka Krastu puisēns atkal skraida pa sētu, un ir tikpat spirts un vesels kā senāk, viņš gudroja, ko varētu nodarīt viņa tēvam. Jo patiesībā vienīgi tas bij vainīgs. Vienīgi tas traucēja viņa mieru, vienīgi tas postīja viņa valstību.

Velna gaŗajā mūžā stundām, dienām un mēnešiem nav nekādas nozīmes. Velns varēja domu iesākt šodien, un izdomāt to tikai pēc gadiem. Bet nule viņš jau bija skaidrībā ap brūkļu laiku, tai pašā vasarā. O, viņš bija izdomājis lielisku un sarežģītu domu. Ja viņa plāns tagad izdevās, tad Krasts tika ievests tādā pirtī, kādā viņš ne savu laiku nebij pēries. Tā būs kurināta ar tīru zēveli, un gars celsies no driģļu nastas, kas uzsviesta uz kvēlošajiem krāsns akmeņiem. Sava tiesa tiks arī pašai, šai vīra pasākumu cītīgajai atbalstītājai. Un vēl kādai trešai personai, kas arī nav bez vainas. Nu sāksies jocīgs dancis. Pagaidiet tikai! Pagaidiet!

Nesāksies tas šodien, sāksies rītu vai parīt. Tur iepriekš viss ar gudru ziņu jāapsver un jāsakārto, lai notiek kā ar bērnu, kam vajadzēja sūnakli nonīkt, bet kas tās pašas dienas vakarā jau bija sētā atpakaļ, kā no maisa izlaists kaķis. Hi, hi! Nu būs pavisam kas cits...

Ļāvas bij atplautas, siens novākts, atāls skaisti atzēlis. Krastu lopi dien dienā ganījās pa sūnakļa malu. Sūnakli nu vairs nestīga, un govīs gāja arī tur, līdz pat ezeram, plūkdamas reto, bet gaŗo purva zāli, kas auga pa ciņu starpām. Lielais grāvis, ko pavasarī Krasts ar Vītolu bij gribējuši iztīrīt, ezera galā, pāris simtu soļu gaŗumā, bij palicis pa vecam, uznākot steidzīgājiem vasaras darbiem. Nu tas bij vēl vairāk pieslicis, jau gandrīz pilns līdz malām. Ūdens tikko sūcās pa dūņu virsu, bet dūņas bija šķidrās kā iejavs.

Ja, nu bij tā diena pienākusi!

Te, pie paša ezera ganījās Krastu lopi. Ganījās pavisam mierīgi, jo nu vairs nebij nikno dunduru, kas vasarā, sevišķi uz lietu, lika govīm astes gaisā sliet, kā karogus, un bēgt bez jēgas. Ganei nenāca ne prātā, ka tepat tuvumā varētu būt velns. Klūgu padusē pasitusi, viņa stāvēja uz ciņa un adīja. Bet velns tupēja, netālu no grāvja, zīleņu krūmā, kā sportists, gatavs mesties simtu metru skrējienu. Viņš tikai gaidīja izdevīga brīža. Gaidīja. Un kad starp viņu un grāvi bij ievirzījušās govīs, viņš paslējās un vairākas reizes sita ar plaukstām sev pa sāniem, kas izklausījās, itkā tur rubenis celtos. Tuvākā govs satrūkās, lēca uz priekšu, pasvieda pakalu gaisā, un šņākdama ieskrēja ar ragiem otrai govij sānos. Skuķis kļiedza: štui! štui! bet viss notika tik ātri, ka ne vicu pacelt nepaspēja. Mīksts blikšis, un pagrūstā govs ieprima dziļajā grāvī, līdz pus sāniem.

„Vai dieviņ! Vai dieviņ!“ skuķis kļiedza.

Adīklis izkrita no rokām. Viņa pieskrēja klāt. Mētājās šurp un turpu, nezinādama ko iesākt. Tad metās uz mājām, saukt saimnieku palīgā.

Velns, dzirdējis minam dievu, arī nesās prom. Viņš

laidās uz to stūri, kur pirmāk bija redzējis Minkeviča Mangu brūklenēs, un uzsauca viņai:

„Skrien! Skrien! Nedzirdēji, ka cilvēks kļiedza? Tak jau tur kas nelabs...“

Manga patiesi bija dzirdējusi izmisuma pilnus kliezienus. Viņa gan neskrēja, kā velns bij mudinājis, bet svieda ogu kuli pār plecu un gāja uz to pusi, kur bija atskanējis kļiedziens. Viņa gāja skatīdamās apkārt, kā to bija pieradusi: jo mežā vai purvā arvien varēja ko labu ieraudzīt. Vai tā bij neuzieta ogu vieta, kāda sēne, vai arī kaut kas, no kā vajadzēja vairīties. Drīz viņa uzgāja nelielu lopu pulciņu. Sauca: gani! gani! bet neviens neatsaucās. Tad viņa ieraudzīja grāvī govī.

Kad atskrēja ganu skuķis ar saimnieku un Vītolu, viņi redzēja svešu sievieti noliekušos pār grāvja malu. Tā bij apmetusi savu galvas lakatiņu dziļi dūņās iegrimušajam lopam ap ragiem un turēja.

„Vai jums ir striķi?“ sieviete uzsauca atskrējušajiem vīriem.

Nē. Uztraukumā viņi nekā nebij paķēruši līdz. Vītolam vajadzēja skriet uz mājām pēc grožiem.

„Jums piekusīs rokas,“ Krasts teica.

Viņš noliecās, saņēma lakatiņa stūrus un turēja. Brīdī viņi turēja abi, tad sieviete saiti palaida un atliekusi muguru teica:

„Labi, ka man te tuvumā gadījās būt. Bet mētājās kā negudra. Vajadzēja tikai dažas reizas pagrūst purnu zem ūdeņa un būtu dūņu pierijusies.“

Ar lielām pūlēm dabūjuši aplikt grožu likumu, un aizbīdījuši vienu kārtu uz priekšas pleciem, bet otru uz tukšumiem, stiprie vīri lopu izvilka kā daždien slīkoni. Govs vēl brīdī gulēja uz grāvmalas, tad mēģināja piecelties. Un skaties vien, — nu tas izdevās! Viņa piecēlās, pagāja grīļodamās dažus soļus, noskurnājās un sāka ēst, melna kā lācis. Ar to viņas nepatīšanas bij galā.

Sūnās kaut cik noslaucījies, Krasts sniedza svešajai sievietei roku un pateicās.

„Ne par ko,“ viņa smaidīdama atņēma, pie tam

knibinādamās ap cieši savilkto mezglu savārtītajā drāniņā.

„Nu to galvā siet vairs nevar,“ Krasts žēlojās.

„Nekas!“ sieviete atteica, un iesvieda lakatu kurvīti, kā pineklu.

„Iesim!“ Vītols saimnieku mudināja.

Bet sieviete atbīdīja no pieres sarkanu matu vilni un teica, Krastam cieši acīs skatīdamās:

„Man otru reizi šovasar jums nācies pakalpot. Kas zina, kādu algu es par to dabūšu? Viņu reiz es jums atvedu dēlu...“

Ak tad tā bij Manga! Velnišķīgā vīriešu valdzinātāja, kuŗa pat veco Kosu padarīja slimu... .

„Paldies! Ļoti pateicos!“ Krasts stostījās. „Gan jau kādreiz...“

Savādas bailes no šīs sievietes dzina viņu pēc iespējas ātrāk atvadīties. Steigšus viņš devās uz mājām, kā paša nelabā triekts. Tikai piekalnē apstājās un atskatījās, kur Vītols. Tas bija sekojis saimniekam pus skriešus. Nu viņš, atņemdamš elpu, pamācoši teica:

„Nav labi ar to meitu ilgi kopā palikt.“

XIV.

Bij atkal svētdiena, kad lauku laudīm vaļa ciemos stāigāt. Ap launaga laiku, apmēram kad Rīgā dejo pēcpusdienas tējās, vai arī dāmas rīko savas kafijas, atnāca pie Krastiem uz vizīti, ja tā var sacīt, jaunais Grunduļu pāris.

„Mana sieviņa,“ Grundulis stādīja priekšā.

Tā bija zema, resna sieviete, vīram tikko līdz padusēm. Kā visi maza auguma cilvēki, viņa galvu nesa mazliet atpakaļ atmestu. Zodu pastiepusi, šaurās acis piemiegusi, sakniebtām lūpām smaidīdama, Grunduliene sasveicinājās ar visiem Bērniem roku sniedzot viņai nemaz nebij jāpieliecas.

„Lūdzu sēstaties,“ Aina viešņai krēslu pastumdama teica. „Lūdzu, Grunduļa kungs.“

Viņi apsēdās.

Valodas neraisījās. Mijās tikai īsi teikumi. Nebija vairs kā senāk. Kaut kas svešs bij nostājies starpā. Grundulim nebij temata debatēm, Aina mēģināja viešņai šo to jautāt; bet tā atbildēja pārāk īsi, vai nu tikai ar galvu pamādama, vai to papurinādama. Tas bija viņas jā un nē. Viņai, cilvēkam, priekšā nebij zobu, un viņa sargājās vērt muti valā, runājot vai smeļoties. Viņa tikai smaidīja, sakniebtām lūpām, un sēdēja savā krēslā, kā drukna lelle, rokas uz ceļiem noguldījusi. Mugurā viņai bij īsa balta kleite, pusgaŗām piedurknēm, kājā melnas lakkurpes. Rokas un lieli bij resni, apaļi, kā bez kaulu. Tumšie mati, baltu celiņu vidū, gludi sasukāti, sapīti bizēs un savīti pakausī prāvā čemurā. Nu, sieva kā visas sievas, kam bij laba veselība, un maize ko ēst.

Krasts ne uz vienu cilvēku neraudzījās no augšas. Tas, ka viņš zināja viešņu neprotam ne lasīt ne rakstīt, nemazināja viņa acīs viņas cieņu. Tamdēļ cilvēks nemaz nebij muļķis. Bet šāda klusēšana un smaidīšana skaidri norādīja uz gara nabaŗzību. Un viņam kļuva smagi ap sirdi, noraugoties Grundulī, kurš tik ilgi mūŗu bij vadījis bez sievas, lai nu dzīvotu ar tādu neŗēgu. Viņam gribējās Grundulim jautāt, kā viņš pats apmierināts ar savu jauno dzīvi, ar savu vīra kārtu, Viņš tāpēc aicināja kaimiņu iziet apstaigāt laukus, lai redzētu, kāds iespaids uz vasarāju dažādu mākslīgu mēslu devumam. Arī Grundulim gribējās ar Krastu pabūt brīdi divatā; bet tā kā cēlās arī sieva, tad viņi kā uz norunu apsēdās no jauna. Par laimi Aina gāja raudzīt launagu un aicināja viešņu līdz. Paskatīŗot viņu virtuvi, pieliekamo kambari un pagrabu. Viss jau esot taisīts pēc jaunākām prasībām. Būŗot arī abām īsāks laiks, kamēr kafija uzvārās. Aina ar bērniem gāja pa priekŗu, Grunduliene čāpoja pakal, kājas nelocīdama, bet cilādama kā stampas.

Kad sievas bija izgājuŗas, Grundulis pavisam zemā balsī teica:

„Viņa man tāda drusku jocīga... Vai nē? Bet citādi krietna sieva. Strādā kā mašīna, sevišķi kad saskaišas. Sākumā es gan biju uztraukts tā zēna dēļ. Viņai, lūk, izrādās, ir puika. Bet tas viņai nav meitās gadījies. Nē, palaidne viņa nav. Viņa ir atraitne, tas stāv pat pasē rakstīts. Tikai vīrs kaļā izputējis. Tagad es esmu tīri priecīgs par to zēnu. Ir kas pie govs pastāv. Un šur tur var arī pasūtīt. Tāds jau skrien kā vanags. Lai puika aug. Varbūt dienās iznāk liels vīrs. Viņu dien viņš man teic, ka gribot iet skolā. Par tādu mulķi kā māte viņš negribot palikt.“

„Tagad jau likums nosaka, ka cilvēks nedrīkst palikt par mulķi.“

Grundulis turpināja stāstīt par sievu:

„Viņa ir strādīga un puslīdz tīrīga. Redziet, es jau tagad izskatos drusku pēc cilvēka, kas zīmējas uz drēbēm.“

Patiesi Grundulis vairs nebija tik askētiski ģērbies kā agrāk. Viņam mugurā bij tīrs, strīpaina audekla kreklis, atliektu apkaklīti, kārtīgs uzvalks, un dzeltenī zābaki kājā. Viss apvalkāts, bet vēl visai labi lietājam. Bez šaubām Rīgas draugu laipnība.

„Tā tad visā visumā jūs esiet apmierināti?“

„Kāpēc visā visumā? Labi, ja cilvēks kaut cik ar savu likteni var mierā būt. Es esmu apkopts. Istabas klons mums stāv tīrāks, nekā kad es biju viens. Bet paēdis es toreiz biju labāk. Vai to neredz no ģīmja?“

Grundulis noglaudīja sev vienu vaigu, tad otru, tā ka bārdas rugāji nosprakstēja.

„Jā, es esmu kļuvis vājš kā nodzīts zirgs. Viņa izliekas briesmīgi taupīga. Viņa liek galdā tikai šādas tādas ūdeņainas zupiņas, un atsulājušos pienu. Es strādāju un gribu pa reizai ko stiprāku; bet viņa saka, ka tā mēs netiksim uz priekšu. Viņai taisnība. Cilvēks var daudz apēst, ja nepievaldās, un es ciešu gandrīz badu. Bet vai viņa arī badojas? Nemaz nē! Reiz es nejauši no lauka pārnācis skatos, ka puika pūlas ap lādi. Viņš to ir atslēdzis, bet nevar pacelt vāku. Tas ir tāds dubults vāks un smagi smags. Sak, pagaidi Kārlīt, es tev attaisīšu. Zēns gan tā kā nobīstas, atiet nost un

saka, ka nekā nevajag. Es tomēr paceļu vāku. Un kas tur iekšā? Lādes vienā stūrī ir liela bļoda, kādas es uz galda nekad neesmu redzējis, un bļodā sviests. Turpat uz sviesta uzguldīts prāvs gabals žāvēta gurna. Klātu duncītis vis. Tik nogriez šķēli un ielaid mutē. Ho, tas gan bij atradums ko vērts! — Vai tu šito gribēji? es gaļas gabalu pacēlis rādīju zēnam. Bet pašam siekalas tek kā suņam. — Jā, viņš to bij gribējis dabūt. Bet mātei nedrīkstot teikt, ka pie lādes būts. Tad āda lupatās. Viņš sen jau zinājis, kur māte glabā atslēgu. Lūk tur aiz tā sapuvušā balķa, pie plīts... Es nogriezu labu gabalu sev un zēnam. Nu es zināju kur manta. Un par trim dienām gurna gabals izkusa kā ledus. Jo ēda jau viņa arī savā reizā un deva zēnam. Ceturtā dienā lādes atslēgas vairs tomēr nebij vecā vietā. Stop! Un nu es esmu pusbadā atkal. Vaigi tiek plānāki un plānāki. Es kļūstu pat strauji sirmāks. Tas taču skaidrs, ka tauku vielas katra dzīvnieka organismam nepieciešamas, tāpat kā gaiss un ūdens.“

„Un kā ir ar satcību?“

„Vai es sievu ņemu satcības meklēdams? Viņa ir gluži pēc manas gaumes. Viņa šķiļ ugunis, tiklīdz kur metas. Tagad, ciemā, viņa muti tur cieti un smaida. Jūs varbūt domājiet, ka tas aiz kautrības. Nebūt nē! Viņa klausu tikai manam padomam. Es ceļā teicu, sak labāk nerunā ne vārda. Krasti ir izglītoti cilvēki. — Jūsu izglītību kaķis var uz astes aiznest, viņa atteica. Tomēr klausu un nerunā vis. Un tas ir labi. Labi arī tas, ka viņai trūkst dažu priekšzobu. Tie ir vecuma pirmie vēstneši, un viņa negrib būt veca. Citādi vis nenociestos. Bet vajag tikai mutei pavērties, un tur nāk laukā kaut kas traks.“

„Un jūs to ciešat?“

„Vai es ciešu? Kāpēc man jācieš? Es to ņemu kā interesantu faktu. Ja mēs visu to laistu pie sirds, ko sievietes, sevišķi pašu laulātas draudzenes, kādreiz izmelš, tad mums trakiem būtu jāpaliek. Es peldu viņas samazgām pa virsu kā tauku zīle...“

Viņu valodas pārtrauca abas sievas un bērni. Aina nesa baltu krūzu. Nolikusi to uz galda, viņa izņēma no

bufetes glāzes un nažus. Tad izgāja un ienesa sviestu un medu. Plāceni griezdamā viņa teica:

„Mēs nolēmām, ka veselīgāk dzert pienu nekā kafiju.“

Krasts pameta acis uz Grunduļa sievu. Tā atkal sēdēja savā vietā, rokas uz ceļgaliem, mute cieti. Tiešām drusku jocīga.

„Ai medus, medus!“ Grundulis iesaucās. „Kā man viņa gribas! Katrā ziņā mums arī jātur bites. Es jau pavasarī iesēju facelijas un ievilku aveli priedītē. Bites nāk gan ziedos, bet avelī nelien neviena. Uz šitiem kukaiņiem man laikam nav laimes. Būs jāliekas vienīgi uz lopkopību. Sviests tagad tik dārgs, ka žēl katra kumosa, ko pats apēd. Bet ko mēs ar vienu gotiņu varam iesākt? Būs jābrauc uz Rīgu. Draugi saziedos. Vismaz astoņas govīs ja mums būtu, mēs varētu dzīvot kā kungi. Vai nē, sieviņ?“

Tagad Grunduliene pirmo reizi šinī istabā pavēra muti. Rupjā vīrieša balsī viņa atteica, kumosu pa muti veldama:

„Jā, Robert.“

Tas skanēja kā — velns lai tevi parauj, ko tu man te nedod miera ar savu muldēšanu!

XV.

Aina staigāja ar trešo bērnu. Krasts nebija no tiem tēviem, kas katru savu pēcnācēju jau no dzimšanas grib ieguldīt kā olu siltā līzdā. Viņš zināja, ka katra dzīvība nāk pasaulē ar savu atmosfairu, ar savu laimi. Bagātu ļaužu bērni ne reti bija sliņķi, un viegli padevās visādiem pasaules kārdinājumiem. Nabagie turpretim centās, strādāja, tika uz augšu. Kā kalni bruka un lejas cēlās, tā arī cilvēcē viss tiecās izlīdzināties. Viņš arī nepiederēja pie tiem estētiem, kuri necieta nieka pigmenta plankumiņus uz sievas pieres, nemaz nerunājot par neglīto auguma un gaitas pārveidošanos

tādā laikā. Un tomēr, kas zina kāpēc, šoreiz viņam par gaidāmo ģimenes pieaugumu bija tā kā dusmas. Viņš gāja savos darbos bez īsta darba prieka un mājā bija īgns.

„Tev kas kaiš?“ Aina kādreiz prasīja.

„Man nekas nekaiš,“ viņš atbildēja. „Es esmu vesels, veselāks kā jebkad.“

Krasts nemeloja tā teikdams. Viņš bija vesels, možs, spirtāks kā jebkad. Bet viņam tomēr kaut kas kaitēja. Kopš viņas dienas, kopš nelaimīgā gadījuma tur sūnaklī ar govi, viņam kaut kas nedeva miera. Viņš kaita kā vieglā drudzī. Viņa domas tiecās kaut kur sānis, laidās uz priekšu un metās pēkšņi atpakaļ, kā bezdelīgas. Brižam viņš jutās jauns un viegls. Būtu sasodītā kāja tikai ļāvusi, viņš nemestu nevienam celmam likumu. Viņš nekāptu rātņi pāri nevienai kritušai eglei piekalnē. Viņš lēktu pāri visiem kavēkļiem, kas ceļā gadījās, kā puikas gados...

Tāds viņš bija vienātnē. Turpretim sievas tuvumā šī bezbēdība apslāpa. Viņš sabruka. Viņš bija vecs vīrs, triju bērnu tēvs.

Kad Aina, visu nedēļu vīra tikpat kā neredzējusi, svētdienā gribēja būt viņa tuvumā, viņš uztraucās. Viņam nepatika baltais adītais lakats uz sievas pleciem, ar ko viņa maskēja savu stāvokli. Kad viņa dārzā, vai uz celiņa, ielika savu roku vīra elkonī, viņam likās, ka tas notiek tikai atbalsta meklējot. Viņš vairījās un labprāt bija viens.

Vienam esot Krastam šad un tad iedomās skaidri iznira no miglāja kāds tēls, saules mirdzumu kuplos, ugunssarkanos matos, slaikiem sievišķīgiem locekļiem, vienkāršās, pašaustās drēbēs. Lielās pelēkās acis bij cieši uz viņu vērstas. Šis skats tiecās sataustīt viņa dvēseli. Krasts izstiepa rokas, kā tvērt, kā atbīdīt vēlēdamies. Salda tīksme aizšalca pa visu miesu, no galvas līdz kājām, un atpakaļ.

Kas par muļķībām!

Krasts modās kā no miega. Izrausa no acīm sapni un atguva jēgu. Tā bija tikai maza intriga, vairāk nekas. Viņš bija dzirdējis no dzirnavnieka, ka no šīs sie-

vietes jāsargājas. Vītols bija teicis gandrīz to pašu. Bet viņa toreiz bija ieminējusies par algu, par kaut kādu atmaksu, un ieskatījusies viņam acīs ar pavedinošu skatu. Vai tas bij pietiekošs iemesls sirdij zvanīt vētru?

Nu man iet gluži kā vecajam Kosam, — Krasts sevī smējās. Tomēr viņš nebilda Aina par savu likstu ne vārda; jo bij bez gala patīkami sevi mocīt ar tik saldām sāpēm.

Jā, kā tas bij? Ja no upju krastiem pavasara pālos ūdens nenovāca ledus blākus, tad katrā ziņā vasarā bij sagaidāmi plūdi. Vai tāpat tas nebija ar viņa vasaru? Viņš pavasarī nebij pārplūdis mīlestībā, kā jaunekļu lielākā daļa. Viņam bij jāstrādā, jāmacās, jāpūlas. Un tad uznāca karš. Aina bija pirmā sieviete, kas viņam patika, un to viņš apprecēja. Kāpēc viņš nepagaidīja, neapdomāja, neļāva sirdij un prātam pameklēties? Kamdēļ viņš nenolūkoja sev tādu sievu, pie kuras nebūtu smādējams neviens solis, ko tā spēra, neviena doma, ko ieņēma savā galvā, neviena zilbe, ko izrunāja? O, Aina nebūt tāda nebij, ka nebūtu pie viņas nekā peļama. Viņš tikai, ieracies savās rūpēs un darbos, nevarēja un negribēja izsekot visām viņas negātīvajām īpašībām. Bez tam, — vai viņš, pēc sava toreizējā stāvokļa, nevarēja dabūt pašu bagātāko mātes meitu, kādu Rīgā nebij trūkums?

Krasta un Ainas kopdzīve līdz šim bij pulsējusi kārtīgi, kā vesels organisms. Tā nebij prasījusi, lai tai piegriež vērību viena vai otra puse. Nule parādījās kaites še un tur. Pagaidām vēl tās tika slēptas un paciestas, otram ne vārda nesakot par sāpēm. Varbūt, varbūt tās pārgāja tāpat, bez ārsta un bez zālēm...

Savādi, ka Aina uzreiz bij uztvērusi Indriķa slimību. Viņas sievietes instinkts bija nemaldīgi norādījis, ka vīrs vairs nepieder viņai vienai. Viņa vārdiem nebija vairs senā valguma. Viņa roka nebij mierinoša. Viņa skats klīda...

Minna! bija viņas pirmā doma.

Bet nē. Šī lāga dvēsele, šī krietnā vīra gaidošā meiča taču to nedarīs...

Notikumi pa tam gatavojās. Kā mākoņi, kas sākuši biezēt, drīz vien pieblīvē visu debesi, tā Krastu gaišajā dzīvē piepeši savilkās negaiss. Kā Krasta ilgās atbalsodama, Manga bieži ogoja Velna pura tanī stūrī, kas pienāca tuvu Egļu kalnam. Ogu nevarēja būt vairāk kā citur, tāpēc ka tika ganīts; bet Manga tomēr te apgriezās vai ik dienas. Šad un tad viņa iznāca no sūnakļa zaļajā pļavā, aizsargāja ar plaukstu acis un apskatīja saulaino klajumu pa labi un pa kreisi, itkā būtu apmaldījusies. Viņa labi zināja, kur kuŗu reizi atradās Krastu vīrieši, un malā iznākt viņai gadījās taisni tad, kad saimnieks strādāja kalna virsū, vai piekalnē uz sūnakļa pusi.

„Skataties,“ Vītols sašutis teica, — „tur jau atkal tā meita! Ko viņa te meklē? Kā viņai te vajag?“

„Tev bail?“

„Man nav no viņas bail. Es savu sirdi esmu piesējis kur citur, un pavisam īsā valgā. Bet vispārīgi nav labi, kad viņa tik bieži iznāk no sūnakļa. Te viņai kritīs kāds par upuri.“

Krasts smējās, bet savā sirdī piekrita Vītola vārdiem. Viņš bija šis upuris, to varēja atskārst ar katru dienu vairāk. Viņš bija gatavs krist. Tikai neviens nedrīkstēja zināt.

XVI.

Nemanot bij dienas saraukušās daudz īsākas. Jau vakaros nevarēja vairs iztikt bez uguns; jo ātri tumsa, sevišķi kad laiks bij samācies. Klāt bija rudenis, kad cilvēki sāk atskārst savu dziļāko būtību. Vasaras saulē degdams brūns, ikviens itkā izgāja no sevis. Nu bij laiks atkal atgriezties.

Garīga uzplūduma vilnis nāca nevien pār katru individu atsevišķi. Visa sabiedrība sakustējās kā pilsetās, tā uz laukiem. Tur Rīgā vēra durvis vaļā opera, teātri, koncertu zāles, muzeji un mākslas saloni. Studenti, vidusskolu skolnieki, kursisti un visi, kam slāpa

zināšanu, saradās kopā un uzsāka darbu. Cik nu bij viegli un līksmi to veikt, kas pavasarī bij par grūtu kļuvis, jo bij līdz kaklam apnicis. Uz laukiem, svētdienu pievakarēs, vairs neskanēja tauru mūzika ličos un birzēs. Lētajiem zaļumu priekiem nu bij gals. Vajadzēja uzsākt ko nopietnāku, slēgtās telpās. Daždažādas biedrības atjaunoja savu darbību. Dibinājās arī jaunas. Un pirmais viņu lēmums parasti bij: griezties pie Kultūras fonda pēc pabalsta. Bij tik daudz visādu vajadzību.

Arī Tiltenes sabiedriskā dzīvē šogad bij manāma sevišķa rosība. Muižas lielais šķūnis, kas jau kopš Latvijas pirmajiem laikiem bija pārvērsts par izrikojumu zāli ar prāvu skatuvi, uzņēma pirmos viesus septembra sākumā. Tas nebij nekāds nieka izrikojums, ko te sniedza viena no septiņām vietējām biedrībām. Sezona tika atklāta ar koncertu, kurā piedalījās pianiste Gaida Kosa, kāds vijolnieks no konservātōrijas pēdējā kursa, un kāda jauna dziedātāja. Koncerts varēja būt stipri viduvējs; bet tā kā tas bij Tiltēnē pirmais tāda veida sarīkojums, tad ļaužu saplūda daudz. Rīkotājas biedrības valdes vīri steidzīgi, bet svinīgi rīkojās pa zāli, pa skatuvi un pie kases. Viņi bij ne mazumu lepni, ka varēja dot tik vērtīgu vakaru, kaut gan nopelni bij vienīgi vecajam Kosam, kurš meitas studiju biedrus bij pratis kā ciemiņus izmantot šim koncertam, nemaksājot tiem ne santima honorāra. Tas stipri varēja uzlabot attiecīgās biedrības kases stāvokli.

Krasts nemīlēja daudz grozīties sabiedrībā. Šoreiz viņš tomēr nevarēja atteikties no koncerta apmeklēšanas. Jo sevišķi tāpēc, ka visi trīs koncertanti, līdz ar savu patronu, bij personīgi uzkāpuši Egļu kalnā, viņu un godāto kundzi laipni ielūgt. Aina aiz visiem saprotamiem iemesliem palika mājā; bet Krasts aizgāja pie Kosām, un no turienes uz koncertu.

Kā dzirnavnieka viesim, Krastam tika ierādīta goda vieta starp veco Kosu un viņa kundzi. Tas bija neapskaužams stāvoklis. Krasta abas ausis tika tādā mērā piedzītas ar visādiem stāstījumiem, jautājumiem un atbildēm, ka mūzikai vairs neatlika vietas. Ja pat

vēl pa koncerta laiku Kosas kundzes lūpas bieži vien stiepās uz viņa auss pusi un kaut ko čukstēja.

Krasts tāpēc jutās stipri atvieglots, kad starpbrīdī viņa priekšā nostājās divi glīti jaunekļi un lūdza viņu uz pāris vārdiem.

Apmeklētāji bij pašķīrušies. Lielais vairums bija izlauzies priekštelpās ieelpot dzeestrāku gaisu, atspirdzināties pie bufetes, vai uzvilkt dūmu. Viņi pagāja turpat nomālis, un viens no jaunekļiem teica:

„Mēs sen jau taisījāmies pie jums iet parunāties, Krasta kungs, bet nebij drosmes jūs traucēt. Neņemiet ļaunā, bet mēs no sirds vēlamies, lai jūs darbotos mūsu biedrībā. Patiesībā tā nav biedrība, bet tikai tāds kultūrāls jaunatnes pulciņš, vairāk pa kreisi. Mēs daudz par jums esam dzirdējuši. Mums patīk jūsu pasaules uzskats. Mēs labprāt jums sekotu, ja jūs uzņemtos vedēja lomu.“

Krasts pacēla acis un pasmaidīja. Šie jaunie ļaudis labi domāja. Bet ko viņi zināja par viņa pasaules uzskatu? Un kamdēļ viņi savu valodu tā puškoja? Aiz katra puškojuma parasti slēpās kāds traips vai tukšums... Viņš nezināja, ko acumirkļi atbildēt, kaut gan bija skaidrībā ar sevi.

Pa tam otrs jauneklis pasteidzās turpināt:

„Visa dzīve ap mums nelabi tvaiko. Mēs gribētu radīt vējus, varbūt pat vētras, kas — —“

Tālāk Krasts nedzirdēja. Viņš bija mazliet pagriezies uz zāles pusi un to starpā, kas bij palikuši solos, ieraudzījis Manga.

Manga uzreiz uztvēra viņa skatu, itkā sen jau būtu gaidījusi.

Krasts piesarka. Gribēja acis laist vienaldzīgi tālāk; bet tās palika kā sietas. Pašam neatmanot, viņš nolieca galvu, kā sveicinādams, un Manga, pavērusi baltu zobu rindu, sveicinājumu atņēma. Nu viņš gan sevi pārvarēja, atkal pagriezās zālei muguru, bet nevarēja saprast ne vārda, ko jauneklis tur runāja. Tikai kad, atskatot pirmajam zvanam, jaunie cilvēki lūdza atbildes, viņš atsvabinājās kā no pamiruma un teica, tik tekoši un strauji, ka pašam bija jāpabrīnās:

„Es ļoti pateicos par komplimentiem un par aicinājumu. Bet man viss tas jānoraida. Es stāvu par daudz pa labi, un reizē par daudz pa kreisi, lai spētu pašreizējā sabiedrībā iekļauties kā aktīvs loceklis. Mani jēdzieni par visām lietām ir tik plaši, ka tos nevar vispārībai piemērot. Tāpēc ir labāk, kad es ar tiem sēdu viens pats savā kalnā. Jūs būsiet novērojuši, ka esmu izvairījies no politikas, un neesmu ļāvis sevi ievēlēt nekādos pagasta amatos. Es negribu tikt ievērots; man nav pietiekoši daudz personīgas godkāres, lai es tamlīdzīgus pienākumus labprāt veiktu. Nebūt nav sacīts, ka tie visi negodīgi, kas mīl spīdēt. Manī jūs viltos. Es nederu par priekšzīmi ne ar vārdiem, ne ar savu dzīvi; jo tāds nav šo dienu tips. Es piederu pagātnei, un varbūt arī nākotnei, kad duļķainais pērkara vilnis būs atkritis.“

Atskanēja trešais zvans. Apmeklētāji bij ieņēmuši vietas. Krasts sniedza jaunekļiem roku.

„Sveiki! Vēlu jums labas sekmes.“

Uz savu krēslu iedams viņš pameta acis uz to vietu, kur Manga bija sēdējusi. Piepeši viņam bija prātā iešāvies, ka varbūt tā bij tikai parādība. Vai izslāpušam tuksnesī smadzenēs neplaiksnijās valgas oazes? — Bet nē. Turpat viņa sēdēja un skatījās programmā.

Jā, — kas tad tur nu nāca?

Krasts apsēdās, un Kosas kundze pasteidzās viņu informēt par koncerta otro daļu. Cik brīnišķīgi tur mājā, mēģinājumā, skanēja Hendela Largo. Un cik jauki Zaļuma jaunkundze dzied Šopēnu. Bet tagad viņa dziedās tikai latvju skaņražu darbus.

Koncerts sākās, vienmuļi turpinājās, un beidzās, Krastam nemaz klāt neesot. Tikai kad pēc pēdējā gabala, kuņģā uzstājās visi trīs mākslinieki, applausi negribēja rīties un koncertanti iznāca ar piedevu, viņš mazliet ieklausījās vijolē, kas itkā atdarināja cīruļa liruliru. Beigu beigās arī viņš pievienojās jūsmotājiem un, vecajam Kosam roku spiezdams, teica:

„Tas bija skaists vakars. Paldies! Un palieciet veseli! Sveiciniet, lūdzu, māksliniekus.“

Viņš atvadījās no Kosas kundzes, no tuvāk esošajiem paziņām, un steidzās laukā. Kosu uzstājīgajam aicinājumam, nākt viņiem līdz uz sudmalām vakariņās, viņš varēja pretī stādīt daudz svarīgāko:
„Aina gaida!“

XVII.

Vakars bija silts, kaut gan debesis mirdzēja kā piesētas zvaigžņu. Krasts nesteidzās. Kāds viņu itkā vilktin vilka atpakaļ uz biedrības māju, kur patlaban taures un bungas aicināja uzsākt deju. Tur taču palika viņa, viņa ar savu ugunīgo matu vilni uz kreisās acs. Jā, Manga tur palika...

Pārgājis par tiltu, pagājis gaŗām tumšajām, klusajām sudmalām un nogriezies pa māju celiņu, Krasts apstājās. Viņš apstājās, pagrieza seju atpakaļ, redzēja gaiši apgaismoto šķūņa priekšu, dzirdēja aso mūziku. — Nē, tā spēlīte nebija priekš viņa. Labāk lai tas viss kūsēja aiz muguras. Viņš soļoja lēnām augšup.

Tu brīnišķīgā nakts! Gar piekalni, pret debesīm paslējušās vilņojošos kūkumos, nekārtīgās rindās, stāvēja iedzeltenas vasarāja gubas. Augšā vāji atdalījās ēku silueti, ar robainām egļu galotnēm pa labi un pa kreisi. Lejā dusēja tāles zem smagiem, zilganiem zemes izgarojumiem. Sen Krasts nebij atradies tik pilnīgi un tieši dabas varenības priekšā, kā tagad. Aizvien viņš bij kur steidzies, vai arī, būdami kopā ar Ainu, viņi sadrumstaloja visumu sīkos vārdos, pakļāva zem sevis, itkā visa diženība tur augšā un lejā būtu tikai viņu dēļ. Patiesībā kas tad bija cilvēks? Puteklītis, kas, ielidojis saules starā, uz mazu brīdi kļuva redzams. Ar visiem saviem priekiem, ar visām bēdām un sāpēm, viņš atlaidās un aizlaidās, nekur nekādas zīmes neatstādams. Gars? Arī tas ieklīda pasaulu telpā, kā nebijis. Palika tikai viena otra ēna, dažus gadu simtus vai tūkstošus, zemes virsū, ietverta bur-

tos un notīs, iespiesta gramofona platē, iemiesojusies akmenī vai pacēlusies kā apbrīnojama celtne. Bet kas bija šo ēnu mūžs pret zemes mūžu? Kas zemes mūžs pret saules mūžu? Kas saules mūžs pret citu, simtreiz lielāku sauļu mūžu? Cilvēks citu neko nespēja, kā tikai nodrebēt bezgalības un mūžības priekšā. Bet nodrebēt aiz prieka, ka varējis to aptvert, ja arī ne saprast. Bezgalība, — tā bija nepārtraukts turpinājums makrokosmā un mikrokosmā. Mūžība — nemitīga atjaunošanās visu pasaulu mērogā. Un vai visuma radīšanas brīnums nebij apslēpts vissīkākās sēkliņas digšanas brīnumā?

Krasts, pašam nemanot, bij apsēdies uz pussatrūdējuša celma ceļa malā un ļāvis domām vaļu.

Velns tanī naktī mujās tur, kur gāja jautri. Viņš bija pārvērties par zaļu siseni un sisināja liepā, Tiltenes galā, netālu no izrikojumu zāles. Viņš bija redzējis Krastu aizejam. Kad nedaudz vēlāk zem liepas nostājās Manga, uz visām pusēm tumsā blenzdama, viņš nospurda uz zemākā zara un čukstēja:

„Sisisisisisi! Jau aizgāja. Jau aizgāja. Nav sen. Steidzies! Steidzies! Nesteigsies, — nepanāksi. Sisi!“

Manga tūliņ savilka ciešāk zīda lakatiņa stūrus zem zoda, aizpogāja pelēko vasaras mēteli un, gaišām zeķēm ņirbot, laidās pa lielceļu uz sudmalu pusi, tad pāri tiltam, augšup, pa Krastu ceļu. Rudenis bij sauss. Viņa varēja iet cauri sūnaklim. Ko nozīmēja niecīgais līkums, ko viņa lieca?

Velns nolēca no liepas zālē, pieņēma savu dabīgo izskatu un čāpoja Mangai pakal. Viņš nebijās no laudīm, ja arī kādu sastaptu ceļā; jo bij tik tumšs, ka katrs pretimnācējs viņu varēja noturēt par kādu iereibušu veci, kas salicis klambo mājup. Viņš bija bezgala priecīgs, ka varējis Mangai laikā darīt zināmu par Krasta aiziešanu. Nu viņa droši vien to panāks. Un lai tad Manga nav vecā Minkeviča slakas, verdošām poļu asinīm, ja viņa to tēviņu nepadara dullu!

Cauri savām domām Krasts dzirdēja steidzīgu soļu dimdēšanu un piecēlās. Piecēlās ne vis lai ietu, bet lai sagaidītu nācēju, pats nezinādams kāpēc. Pēc dažām

sekundēm Manga jau bij viņam gluži klāt. Viņa pašķieba savu koķeto galvu, paskatījās un teica:

„Tā kā Krastu saimnieks.“

„Kas tad gan cits?“ Krasts atteica, sniegdam Mangai roku.

Sajēmis silto, stingro roku savējā, viņš to nelaida vairs vaļā. Manga arī necentās atbrīvoties. Gluži otrādi, — viņa itkā tiecās viņam pieglausties, tik tuvāk un vēl tuvāk. Krastam pat šķita, ka viņas mute kāri meklēja viņa kaklam piekļūt. Viņš mazliet paliecās, un viņu lūpas sastapās tik karstā skūpstā, kā gadiem ilgi alkušas šī brīža.

Tas bija pirmais piliens nāves zāļu, ko baudīja Krasts. Acumirkli viņš atzina, ka tā nav mīlestība, ko viņš te ņem un dod, bet kails grēks, kam jāaug augumā. Tomēr grēkot bij tik skaisti, kopā ar tādu sievieti, kāda bija Manga, ka viņš bija gatavs ziedot visu, lai tikai paturētu sev šo iespēju. Viņš bija zaudējis katru sajēgu par to, kas labs, kas ļauns.

Cieši saķērušies, sevī kvēlodami, viens otrā ieiet alkdami, viņi streipuloja pa celiņu augšup. Krasts zināja, ka neviens te viņus sastapt nevarēja: jo Minna ar Vitolu palika ballē, bet Aina neatstās bērnus un māju, lai varbūt nāktu viņam pretim, kur pie tam viņa nezināja, kad viņš varētu nākt. Vini gāja un viņu galvās nebija nevienas skaidras domas. Viņu asinis joņoja par ātru, lai radītu normālu enerģijas kvantum, kāds bija vesela cilvēka prāts. Viņi arī nerunāja ne vārda. Tikai kad bij uzkāpuši līdz pirmajam ceļa pagriezienam, Krasts Manga veda taisni, cauri retiem kadiķiem apaugušai piegāzei. Te bija arī retas, žuburainas priedes un balta sūna zem tām.

„Cik te labi un silti,“ Manga piepeši teica.

Viņa atļaidās no Krasta, noliecās, pataustīja zemi un apsēdās.

„Tādās piekalnēs, ko visu pēcpusdienu saule karšējusi, līdz pusnaktij nemetas rasa,“ viņa lietpratīgi noteica un izstiepās gulus, rokas zem zīda lakatiņa palikdama, lai tas nesavazātos.

Cita viņai nekā nebija ko sargāt.

Krasts nokrita viņai līdzās.

„Hihi!“ velns aiz paegļu cera smējās un berzēja savas pelēkās plaukstas gar spalvainajām gūžām. „Nu iet vaļā. Tas tik ir smalki! Precēts vīrs. Mājā sieva, bērni. Hihi! Pievelc, Manga! Nelaid to bestiju vaļā!“

Brīdi tiksmiņāties par sava plāna laimīgu izdošanos, velns atstāja apskurbušo pāri un laidās pāri kartupeļu laukam uz Krastiem. Viņam vajadzēja redzēt, ko dara pieviltā sieva.

Apliecis mājai lielu likumu, lai cilvēku mītnei, pēc vecas tradīcijas, tuvotos no ziemeļiem, un lai neiztraucētu no miega suni, kas gulēja kūts priekšā, velns nokļuva pie zāles loga. Logs bija gaišs, slēgi vaļā. Viņš zināja, ka guļamistaba ir augšā, un ja gribēja redzēt, kas tur notika, tad vajadzēja vai nu rāpties uz kūts jumta, vai pacelties gaisā un ķepuroties brīdi uz vietas, kā peļu vanagi to darīja. Tur tagad bija tumšs. Bērni droši vien sen gulēja, bet pati sēdēja te lejā, lai labāk dzirdētu, kad vīrs piekļauvēs. Hihi. — Bet ko tad šī tur darīja? Velns piebāza pie rūts savu snuķi tik cieši klāt, ka tas saplaka un uzlicās uz augšu. Bet logs pa vasaru bij puķu pieaudzis tik pilns, ka nevarēja atrast nevienu starpiņu, pa kuŗu ieskatīties. Viņš aizlēca pie otra loga. Tas bija klajāks, un velns redzēja Krasta sievu. Baltu, adītu lakatu uz pleciem, viņa tur sēdēja pie maza apaļa galdiņa un šuva. Kas tas bij, ko viņa šuva? — Hihi! Tas bija krekls, nēzdodziņa lielumā. Hihi! Kāda niekošanās! To viņa darīja droši vien, lai tikai īsinātu laiku, vīra gaidot. Nu, pagaidi vien, mīļā, pagaidi. Tik drīz viņš vis nenāks. Šuj vien mierīgi savu leļļu kreklu līdz rītam. Hihi!

Piepeši velnam ienāca prātā, ka vajadzētu izjokot šo cilvēka mātīti. Viņš viegli piegrabināja pie loga ar visiem desmit nagiem. Kā kad kāds smiltis mestu rūtī.

O, kā viņa ieplēta savas jau tā platās acis. Darbs viņai nogulās klēpī, līdz ar rokām. Viņa cēlās un smaga, resna, lēnām nāca uz logu.

Velns aizmetās aiz jurģiņu krūma.

Aina atvēra logu, izlicās laukā, paskatījās uz sētas pusi.

„Indi, vai tu?“ viņa paklusām sauca.

Klusums. Nekādas atbildes.

Velnam kutēja visas zarnas, tik ļoti viņam nāca smiekls, vērojot šo lētticīgo sievieti. Viņš spieda abas dūres pie mutes un valdījās. Tikai kad logs bij cieti, viņš smējās kā traks un laidās pāri visiem žogiem un krūmiem, atpakaļ uz laimīgi kopā savesto pāri, tur zem priedes.

Ko? Viņu te vairs nebij? Vai tik vien ilgs bij cilvēka lielākais prieks?

Kā suns zaķa pēdas dzīdams, velns apmeta prāvu līkumu tai vietai, kur bij atstājis Krastu ar Mangu, līdz uzgāja rasā divi sliedes. Viņi bija aizgājuši uz sūn-akļa pusi. Viņi nebij gājuši vairs tik cieši kopā, kā pirmīt. Droši vien viņi tagad pat runāja, iedami...

Jā, to viņi darīja gan. Kad velns Eglu kalna pakājē viņus panāca, Manga patlaban teica:

„Un kad es sūnaklī ik pa divi reizes iekliedzos kā dzērve — krū! krū! tad zini, ka tovakar es nākšu.“

„Hihi! velns par gabalu stāvēdams priecājās. „Nu es te esmu lieks. Nu viņi paši turpinās, bez manas vadības. Tāds cilvēks ir jociņš radījums: vajag tikai drusku piebikstīt, un viņš iet kā auto.“

„Jā, miļā. Es tavu balsi atšķiršu no simtām dzēr-
vēm, un būšu norunātā vietā, kad vien tu vēlēsies.“

„Vēlu labas sekmes!“ velns smiedamies sauca un uzlaidās kā raķete pusnakts debesīs, nozuzdams aiz kalna.

— Aina vienmēr skatījās pulkstenī. Vienpadsmitos ierējās suns un ķēdes zvažzinādams sāka lumstīties. Viņa steidzās uz durvīm.

Tur nenāca viņas vīrs. Tur bija Vītols un Minna. Roku rokā viņi gāja uz savu galu.

„Saimnieks vēl palika?“ Aina prasīja.

„Vēl nav mājā?“ Vītols atvaicāja, palaizdams vaļā Minnas roku. „Tad viņš būs sudmalās. Tur iet jautri. Tur spēlē un dzied.“

Nu jā, zināms! Kā viņai tas nebij ienācis prātā. Tur taču bija koncertanti un droši vien pulks ciemiņu.

Vīņas vīram tā bij maza pārmaiņa viņa rūpju pilnajā, vienmuļajā dzīvē...

Aina ņēma lampu un kāpa mierīgi augšā. Apspraudījusi bērniem paladziņus un segas, viņa likās gultā un maigi aizmiga.

XVIII.

Kaut gan Grundulis bij sievu ņēmis vienīgi saimniecības labā, viņam tomēr dažbrīd gribējās arī tā kā personīgas laimes, vismaz brīvības. Bet tās viņam tagad nebij. Skaistās dienas, vakari un nakts, kad viņš pēc sirds patikšanas varēja sēdēt pie savas būdas skursteņa un domāt dziļas domas, bija vējā. Kas viņa dzīve tagad bij? Nepārtraukta darba diena, vai tas rīts, vai vakars, vai pat nakts. Jā, arī naktī šī sieviete nedeva viņam miera pasēdēt tur augšā. Viņa sauca no pazemes, atkal un atkal, idēdama vienu un to pašu:

„Robert, tev tak rītā jāceļas!“

Un vai viņa darbam bija kādi panākumi? — Nule, septembrī, jau varēja droši pavilkt strīpu un mēģināt saskaitīt, kāds bija vasaras guvums. Tas bija drausmīgi niecīgs. Vai viņiem, trim cilvēkiem un diviem lopiem, iznāca ziemei uzturs? Lopiem gan, bet cilvēkiem nemaz. No kurienes tad maize varēja celties? Rudzi nebij sēti. Būtu kaisījis vasaras rudzus, bet visi tikai smējās, kad pilsētiņā taujāja sēklas. Adiņi bij izgājuši no modes, tāpat kā daudzas citas labas lietas. Viņš bija plēsis zemi, sējis miežus, auzas, pelēkos zirņus, kas tik labi garšoja ar cūkas taukiem. Bet kas tur iznāca? Citur tīrumā vairs auga tikai skābenes, bet te, kur vajadzēja zirņiem ziedēt, te tagad sazēla tik kupla zāle, ka tievie zirniši nosmaka zem tās. Miežu lauciņš, savas pūrvietas divas, spīdēja tik krāšņi dzeltens, itkā tur būtu sētas tikai pārkonas. Vienīgi auzas izplauka. Bet arī tās bija sīkas, retas un tik zemas, ka tikai skaras stāvēja virs biežā ķeža. Tur nebija ko kult. Tās va-

jadzēja nopļaut un izkaltēt ar visiem graudiem, lai būtu zirgam ziemai spēkbarības vietā ko pasviest. Piecas nelielas gubiņas nu tur rēgojās tīruma vidū. Ne dzeltenas un sulīgas, kādām vajadzētu izskatīties īstām auzu gubām, bet noplukuši zaļas, gandrīz pelēkas, jo ķezis bija neglīta zāle. Arī zirņi bija nopļauti sienā. Miežus viņš pat neplāva, jo tur varēja ievākt tikai pārkoņu sēklas un izplatīt šo nezāli vēl vairāk. Viņš miežus ieara zemē, kā zaļmēslojumu. Tas bija jādara ziemas rudzu dēļ, jo kūts mēslu nebija, vienkāršā iemesla dēļ, ka nebija kūts. Zirgs dienu un nakti atradās uz lauka, vai nu darbā vai savvaļā, un izsvieda savu labumu tikpat kā gaisā. Arī govus gulēja un gremoja, pie priedītes piesieta, tikai to nakts gabaliņu, no saules līdz saulei. Kas no rīta bija, tas līdz vakaram sakalta garozā un ieminās smiltis. Tādos apstākļos varēja tikt pie mēsliem tikai tā, kā to darīja dāņi, holandieši vai ķīnieši, — kas to vairs atcerējās — vajadzēja siet maišiņu lopam zem aste. Bet to darīt viņš nedrīkstēja. Sieva — atkal šī sieva! — nekad viņam to neatļautu; jo viņa lielā mērā piegriezta vērību tam, ko ļaudis runāja par viņiem. Ja kas viņai nebija pa prātam, viņa tūlīt draudēja ar aiziešanu. Bet tas nebija saimniecības interesēs. Viņš taču bija ņēmis cilvēku, lai būtu palīgs. Mēslu dēļ jau nu gan viņi vēl nešķirsies. Tur Grundulim bija gatavs plāns. Vēl šinī pašā rudenī viņš radikāli pārveidos visu sētu. Tur pazemē, kur viņš bija gadiem ilgi smacis, tagad vajadzēja nākt lopiem. Telpa bija šaura un gaļa, taisni kā radīta steliņģa ierīkošanai zirgam. Tur bija vēl vieta divām vai trim govīm. Kad izcēla laukā plīti, varēja ielikt arī cūkai aizgaldu. Zināms, ka viņiem vajadzēja turēt divas vai trīs govīs, jo kā viņi varēja ar vienu pašu dzīvot? Ek, nebija laimes Grundulim ar putniem, nebija tās arī ar liellopiem. Govs, kas tikko ap lieldienām bija atnesusies, nu jau trūka cieti, visu vasaru tā tikai sulājusi. Tā bija pārāk īsa piena. Tādu neatmaksājās turēt. Zirgu pirkdams viņš nemaz nebija ievērojis, ka tam likas priekšskājas. Tas bija uz reimatisma pamatiem. Viņš gan masēja un lietāja aukstu ūdeni, bet ko tu ieilgušu kaiti vairs iz-

dzīsi. Labāk bija zirgu, kā arī govi laist tirgū un gādāt jaunus, labākus lopus. Tagad, rudenī, tie varēja būt ievērojami lētāki, kā bija pavasarī. O, ja viņam bija krietnāks zirgs, viņš ziemu varēja pašļūkt peļņā un nopelnīt lieku latu.

Grundulis griezās ar saviem projektiem pie sievas.

Protams, ka viņai nebija nekas pretim, ka viņš ierīkoja viņai pieklājīgāku mītni, kur vismaz var sēdēt pie loga un redzēt, kas notiek ārā. Arī tās vecu vecās vistu un kazu smakas tur vairs nebūs. Zirgu lai viņš pārdod un pērk citu, viņas dēļ kaut vai divus. Tāpat govīs lai pērk, cik zemnīcā var sabāzt, ja tikai ir sapļāvis pietiekoši daudz siena. Bet lai nedomā ķerties pie viņas govīs. Tā ir viņas manta un ne viņa. Pats par sevi saprotams, ka lops, kas likts uz sausas zāles, kaut arī lielā platībā, nevar dot pienu spaiņiem. Pamet viņai tikai kaut sauju miltu dienā, un tu redzēsi, kas tur nāks laukā...

Piepeši sieva paslēja savu apaļo mūlīti gaisā un ļauni smiedamās teica:

„Bet vai tev, ķēmarausi, drabiņa gatavais, ir pie dvēseles kaut santims?

Protams, ka Grundulim nebija ne santima pie dvēseles, bet vai tāpēc viņš bij drabiņa un ķēmarausis? Viņam Rīgā bija studiju biedri un biedrenes, labās, pat ļoti labās vietās. Viņš vienam otram no viņiem senāk bija palīdzējis...

Grunduliene apmierinājās.

„Ja tā tās lietas,“ viņa teica, „tad es nekā nesaku. Es domāju, ka tu šķielē uz manu maku.“

„Tavs maks, cienījamā kundze, ja viņā vispār ir kas iekšā, var mierīgi gulēt lādē, līdzās tavai sviesta un gaļas blodai, — es viņam nepieduršos tāpat kā tev pašai. Man ir lielāki resursi, kas zīmējas uz naudu. Un sievietes, — man tikai vajadzēja pamirkšķināt vienu aci, un es varēju būt ārstes vai kādas ģimnazijas skolotājas vīrs, neraugoties uz to, ka viņas visas apgalvoja, ka man smirdot zeķes.“

„Ak tagad tu man nepiedursies, kad esi jau piedūries! Bet kāpēc tu tai blodai vairs neliec pirkstu

klāt? Tāpēc, ka ne tu, ne tas knauķis zina, kur atslēga. Lūk, te viņa tagad ir! Bē!“

Grunduliene piesita sev vairāk reižu pie mazās gūžas, kas bij apaļa kā pūpēdis. Tur skanēja atslēgas.

„Kas uz mani pašu zīmējas, tad gādā tikai šūpuli. Dievs mani jau nosodījis nest tavu slaku tālāk pasaulē.“

„Ak tu globus uz cilvēka kājām!“ Grundulis iekliedzās, sarkans aiz dusmām. „Viņa, šī sarūsējušā konservu bundža, grib vairot manu slaku! Bet es tev varu dokumentāriski pierādīt, ka vismaz šai mūžā esmu pasargāts no tamlīdzīgām raizēm. Ja tu nemelo, tad vācies tikai pie laika no manas mājas, lai man nav jādzīvo zem viena jumta ar laulības pārkāpēju.“

Viņš cēlās un sēdās, staigāja un stājās.

Ar lielu baudu sieva vēroja vīra dusmību. Tas stipri remdēja viņas pašas uztrauktos prātus. Viņa varēja gandrīz jau nicinoši smieties, kad pēc brīža teica:

„Un nedomā tu man viņas naktī vilkt no kabatas, tās atslēgas. Man ir putna miegs un peles ausis. Vai tu dzirdi a, študente?“

Študente dzirdēja, ko sieva teica. Viņš saslējās visā augumā un lejup raudzīdamies, ar lielu pārākuma apziņu mierīgi teica:

„Lūdzu, bez personīgiem apvainojumiem. Tu aizklisti pārāk tālu no temata.“

Viņš, cilvēks, tomēr gribēja ar sievu debatēt. Par dumju viņu gluži nevarēja saukt. Kaut tikai viņa nebijusi tik savtīgi noskaņota.

XIX.

Krasta un Ainas laimīgā kopdzīve, kas gadiem ilgi bija plūdusi kā dzidra upe, bez paliem, bez izsusēšanas, tagad draudēja iziet no krastiem.

Kaut gan vīrs bij kļuvis uzmanīgāks un laipnāks, sieva tomēr nojauta, ka tā nav īsta uzmanība un laip-

nība. Tā pastāvēja tikai vārdos un pakalpojumos. Senāk viņš bij pie viņas viss, viss, tagad tikai kāda ar varu piespiesta daļa. Kas ar viņas Indi bija noticis? Vai tas varēja būt, ka arī viņš sasirgtu ar to pašu kaiti, ar kādu, vērojot ziņojumus laikrakstos, sirga šobrīd liela sabiedrības daļa, visvairāk pilsētās? Kas bija sasniedzis zināmu turības pakāpi, tas sāka drupināt savas dzīves pamatus, vispirms turēdams sev mīlāko, tad šķirdamies un apprecēdams šo mīlāko, bet pēc tam bankrotēdams. Jo tāda sieviete, kas bij spējusi būt laba mīlākā, nevarēja būt laba sieva. Viņu interesēja vairāk nauda un izpriecas nekā māja un virtuve. Bet vīra veikali šķobījās, jo viņam tagad vajadzēja piegriezt daudz lielāku uzmanību jaunajai sievai nekā patiesajam kases stāvoklim. Ne reti šķirtenei pie tam bij jāmaksā ik mēneša prāvas summas sāpju naudas. Jā, taisni tā, — sāpju naudas. Jo nereti šīs apnicinātās un atstumtās sievas bija pašai dziedīgi pūlējušās, lai viņu vīri tiktu uz augšu...

Bet ko viņa te fantazēja? Kāds sakars tad bija viņu nopietnajai dzīvei ar šo naudinieku, veikalnieku, mākslinieku, politiķu un valstsvīru šaudīgo dzīvi? Te arī nebij tādu sieviešu, kas tikotu uz precētiem vīriem. Kam te bija laiks nodoties izpriecām un flirtam? Kur un kā?

Aina sevi mierināja kā mācēdama, un tomēr sirdi aizvien atlika daudz vietas šaubām. un ne reti tā sasāpa tik stipri, ka sēdot un gatavojot gaidāmajam bērnam drēbītes, piepeši klēpī sāka līt karstas asaras. Tik smagu sirdi viņa vēl nekad nebij nesusi savās krūtīs. Tik viena viņa vēl nekad nebij jutusies, kaut gan pie viņas pastāvīgi bija abi bērni, Uldītis un Veltiņa. Viņai netikās spiegot, netikās prašnāt. Bet kas varēja pateikt, kur Indriķis bij nakti palaidis toreiz, pēc koncerta? Kad viņš pārnāca, jau svīda gaisma. Un kad viņa ceļšanās laikā klusām piecēlās un gribēja novietot skapī vīra jaunās drēbes, tad vispirms tās vajadzēja nest zemē un krietni iztīrīt. Pašauztajā drānā bija ieķērušās skuju un sūnas. Viņš taču nebij par daudz dzēris, nebij visu nakti kūlies uz mājām, vārtīdamies

pa grāvjiem un ceļmalām? Nē to viņš nebija darījis. Gandrīz drausmīgi Aina bija kļuvusi ap sirdi, kad pēc pusdienā atnāca atkal Kosa ar koncertantiem, kuri nu gribēja atvadīties, jo rītu agri brauca prom. Melderis izteica savu nožēlošanu kundzei, ka viņa nebijusi koncertā. Bet vēl vairāk viņš nožēloja Krasta kungu, kurš daudz zaudējis, gribēdams būt kundzei tik pārspilēti uzticīgs. Īstais koncerts sācies tikai vēlāk, pie viņiem, pēc vakariņām... Aina bija uz Krastu pacēlusi savas lielās, izbailu pilnās acis. Pavisam neapzinīgi. Un vairāk arī nekā. Viņš varēja saprast, ko viņa tagad zināja un ko nezināja...

Krasta pienākums būtu bijis visu izteikt. Viņš tomēr nebilda ne vārda, ne toreiz, ne vēlāk. Viņš itkā izgāja uz sacensību, kurš no viņiem ilgāk spēš klusēt. Viņš gāja darbā kā gājis. Bija pat laipnāks un sevī gaišāks nekā visu beidzamo laiku. Brīžam viņš bija pat skaļi priecīgs, kad viņi visi, Anna, Vītols un viņš, strādāja kalnā pie vasarāja vākšanas, un kad sūnakli kļūgāja dzērvēs.

Pēc koncerta nakts Krasts bieži tērzēja un smējās tik garzi, ka velns, viņu vērodams, kasija pakausi. Pie visu veču veča! — šo cilvēku nekas nespēja nomākt. Viņš tam bija uzlaidis sievieti, vislielāko pasaules nelaimi, kad viena jau mājā, bet viņš varēja iet un smiet, kā lielu laimi saķēris. Jā, kamdēļ viņš gan nevarēja iet un smiet, šis Krasts, kamēr viņa istā sieva nekūra viņam pirti un nemeta sūru garu? Te vēl velna pirkstam bija darbs.

Gandrīz ik dienas sūnakli kļūgāja dzērvēs, — krū! krū! Gandrīz ik vakara, labāki sakot gandrīz ik nakts, Manga viņu sagaidīja eglēs, kad laiks bija jauks, bet kad lija, — jaunā šķūņa paspārnē, tur kalna dienvidu malā, labi nost no mājām un no ceļa. Krasts mājās kā puika. Viņam vajadzēja iet uz sudmalām, drusku parunāt ar jauno Kosu par lauksaimnieciskiem jautājumiem. Dažreiz viņam piepeši ievajadzējās kaut ko nopirkt. Viņam, kā „Spēka“ cilvēkam, katrā laikā veikala mazās durtiņas vērās vaļā. Reizām vajadzēja ierasties tā

paša „Spēka“ padomes sēdēs, kas nu, rudenim iestājoties, diemžēl, tika sasauktas pārāk bieži . . .

Bet tas tikai sākumā. Vēlāk Krasts pavisam izvēcās no kopīgās guļamistabas. Aina tagad vajadzēja miera; bet viņš gribēja vakaros palasīt. Kad bija diezgan lasīts un nu varētu gulēt, tad raudāja skuķis. Kamēr Aina to apmierināja, pamodās puika. Arī Aina pati bieži kunkstēja un smagi pūta. Tā nakti pārlaidis, Krasts dienā nebija nekāds strādnieks.

„Tu varētu dzīvot savā istabā,“ Aina teica, „kad tev te nav labi.“

Ko nu savā. Bet viņš varēja gulēt lejā, zālē, uz kušetes. Tur viņam bij pie rokas grāmatu plaukts. Tur viņš bija gluži par sevi. Arī rītos celdamies viņš neiztraucēs no miega Aina. Tā varēs mierīgi gulēt līdz brokastam. Jo Minna jau visu zināja un padarīja labāk nekā viņa pati. Vai viņš nāca vai gāja, gulās vai cēlās, lasīja vai krāca dziļā miegā, — nevienam viņš nerieba, neviens nerieba viņam.

Tā Krasts tagad dzīvoja lejā. Un bij patiešām tā daudz labāk. Viņam tagad nebūt vairs nevajadzēja tik bieži iet ne uz sudmalām, ne uz kooperātīvu. Viņš gulēja uz kušetes un lasīja. Bet kad saimes galā un augšā, guļamistabā, bij nodzisušas ugunis, pie loga kāds klusām piegrabināja, un Krasts, grāmatu pasviedis sāpnis, redzēja rūti mūžīgi jautro un smaidošo Mangas vaigu. Tai pašā acumirkļi viņš izdzēsa lampu, cēlās, klusām atvēra logu un izkāpa dārzā. No turienes viņi varēja aizgriezties vai nu uz eglēm, vai aizzagties uz paspārni, skatoties kāds bija laiks. Viņi bija par uzmanīgiem, lai Manga kāptu pa logu istabā. Istaba viņiem varēja viegli kļūt par slazdu. Tāpat viņš neiedrošinājās iziet pa durvīm. Lai cik klusi tās vēra, aizvien visā mājā varēja just tā kā elpas vilcienu.

Sākumā viņi bija baudījuši viens otra tuvumu ar lielu tīksmi stundām ilgi, ja vien tas bij iespējams. Tagad, ja apstākļi bij neizdevīgi, viņiem pietika ar īsu satikšanās brītiņu. Manga aizvien nāca cauri sūnaklim, nezdama savās drēbēs vaivaru un mitras sūnas smaržas. Kā kāds meža gars viņa slīdēja, vieglu, līdzenu

gaitu. Nekad viņa ar saviem soliem neuzmodināja suni. Nekad viņš neuztvēra to pēc kādas īpatnējas ožas. Tā te oda visa sēta, visa tuvākā apkārtnē. Arī smiet un runāt, ja viņa vispār kādu vārdu teica, Manga prata tik klusi, ka tas nebij nekas vairāk, kā viegla iešalkšanās kaut kur egļu zaros, vai kāda zvirbuļa iečirkstēšanās šķūņa šķorē. Vispār Manga bij par to, ka tādos laimes brīžos, kādus viņi baudīja, vārdi bija lieki. Vai viņa baidījās no taujāšanām, vai arī nevēlējās pieņemt nekādus solījumus no mīlotā cilvēka. Jo to viņa zināja visai labi, cik vēlīgi bij visi vīrieši savos kaisles brīžos, un cik drīz viņi atslāba un kļuva auksti, kad viņu solījumus pieņēma kā skaidru naudu. Vienatnē viņi visi nožēloja, ko vājos brīžos bija sarunājuši, un tas darīja viņus īgnus. Labāk bij, kad viņu laimi nekas neēnoja. Tāpēc Manga, iekļāvusies Krasta padusē, aizvien klusēja, kā atradusi vietu, kur nogremdēt visus vārdus, visas vēlēšanās, visu savu dzīves prieku. Bet tiklīdz Krasts gribēja ko teikt, viņa veikli uzlika viņam uz lūpām savu roku, kas, smaga darba nematījusi, bij mīksta un pilna vasaras miera. Un viņš klusēja.

Krasts klusēja, kaut gan viņam bezgala gribējās runāt. Viņam gribējās kaut ko teikt, kas varēja Mangu pacelt vēl augstākā jūsmā.. Atzīdams, ka viņi kalpo tikai grēkam, Krasts tomēr ar katru dienu vairāk juta, ka viņu apņem īsta mīla. Viņam nepietika īsa skūpstā. Nemaz nepietika brīža saldās laimes, ko viņa sniedza ar visu savu būtību. Viņam bij par maz, just viņas tuvumu tumsā, dziļā vientulībā. Viņam sāpēja sirds pat to brīdi, kad viņi bija kopā, zinot, ka bij šķirti visu vakardienu, un būs šķirti rīt. Viņš tik labprāt būtu skatījies viņas gaišajā sejā, tik bezgala labprāt vērojis viņas gaceles gaitu. Nekad viņam nebūtu par daudz viņas tuvuma. Nekad viņš nevarētu būt pret viņu ļauns. Kā viņš slavētu to vareno dienu, kad viņi varētu nostāties visas pasaules priekšā roku rokā. Viņam nepietika ar to, ko varēja sniegt slepenība. Viņam bija daudz par maz, kad viņa atskrēja un aizskrēja, kā vējš.

Kādā vakarā, kad pie debesīm stāvēja pilns mēness, kā pats neapmierinātu ilgu iemiesojums, Krasts

ar Mangu sastapās eglēs. Viņi atradās daudz tālāk no mājām nekā parasti. Bija tik skaisti iet, ka netikās sēsties, netikās pieskarties saltajai zemei. Vakars bija vēss. Manga dalīja savu vilnāni. Cieši sakļāvušies viņi lēnām un klusi klīda pa mežu. Ja kāds viņus nejauši būtu ieraudzījis, būtu metis krustu, un vēlāk visiem stāstījis, ka redzējis velnu ar divām galvām.

„Cik labi,“ Krasts čukstēja. „Es būtu laimīgs, ja mēs tā varētu iet un iet...“

Te viņam, kā parasts, uz mutes uzgulās Mangas roka. Tā bija pilna nervozas trauksmes.

„Nerunā, nerunā!“ viņa šalca kā dreboša apse. „Kad jārunā, tad laime jau ir pagriezusi muguru. Nerunā, es tevi lūdzu!“

Krasts tomēr gribēja runāt. Viņam bij par smagu kļuvis, nēsājot tik ilgi savu neatlaidīgo domu.

„Laid!“ viņš strauji teica, ar dzelzs pirkstiem atceldams Mangas roku no savām lūpām. „Es varu nosmakt, ja tev nepasaku to, ko domāju dienām un naktīm. Manga! Mana visumīlākā! Es šķiršos no sievas un mēs precēsimies.“

Krasts jūta, ka pie pieres ķeras aukstums. Viņš bija nosvīdis, kamēr izrunāja šos nedaudzos vārdus.

Manga bij kā no spēja sitiena apdullusi. Kā neatmaņā viņa norāva vilnāni no Krasta pleca, satinās tajā cieši kā rulle, un pilnā balsī iesaucās:

„Tad man nav vairs pa ceļam. Dzīvo vesels!“

Skriešus viņa devās sūnaklī, kur viņai bija pazīstamas visas tekas, tikpat kā kuņai katrai lapsai piekalnes alā.

Kādi brīnumi te notika?!

XX.

Grundulis atkal bija Rīgā. Ko viņš cilvēks citu varēja darīt? Saimniecība jau bij kaut cik iekārtota ar to, ko draugi saziņoja pavasarī, bij iegādāti darba rīki

zemes apstrādāšanai, zirgs un rati, bij pat nodibināta ģimenes dzīve, bet daudz, daudz vēl trūka, lai varētu cilvēcīgi dzīvot.

Atkal viņš apmetās pie doktores Re un tēlnieka Krama, kuŗi gan šoreiz bija mazāk laipni un pretimnākoši. Varbūt tāpēc, ka viņš atkal bija krietni vien noplucis, un Krama dāvātajam mētelim samta apkakles vietā rēroģās vairs tikai pelēcīga, pluskatinā strēmele. Nolādētās kodes bija tikušas klāt. Tāds cilvēks kam kaut kas bij, nekad nejutās drošs no zaudējumiem...

Krama mājā Grundulis tomēr varēja palikt. Viņam tika ierādīts tas pats dīvāns, kur gulēt. Viņš sēdēja tai pašā vietā pie galda, kur pavasarī sēdēja. Tāpat brīvi izrunājās par seniem laikiem, par Maskavu un Pēterpili. Apvaicājās, kur tagad skaistā Lūcija Liepiņa, kuŗa arī medicīnu studēja un bija viņa simpatija. Tikai kad palūdzis loksni balta papīra, un virsū lieliem burtiem uzrakstījis „Draugu un labvēļu ziedojumi mikrobiologa Roberta Grunduļa saimniecisko apstākļu uzlabošanai“, nolika to priekšā doktorei Re, tā purināja galvu. Viņa purināja savu gaišo galvu un skatījās acīs vīram, kā ieteikdama darīt to pašu.

„Bet Krama kungs taču neatteiksies...“

Grundulis sniedza listi tēlniekam; bet arī tas purināja galvu un, papīru kārtīgi uz četrām daļām salocījis, atdeva to atpakaļ. Viņi bija pirkuši Ogrē vasarnīcu un tagad bij galīgi tukši. Pusotra miljona rubļu! Tur vajadzēja krietni vien strādāt, un arī taupīt, lai pie tādas naudas tiktu. Nē, nē — šoreiz viņi nevarēja listi uzsākt, lai nebojātu viņam veikalu. Varbūt pašās beigās kādu drusku. Bet kā pirmais lai raksta notārs Gailītis. Notāri tagad pelna vairāk nekā visi Latvijas ministri kopā. Cilvēki iztiek bez ārsta, bez mācītāja jau pavisam, bet pie notāra jāgriežas ikvienam, kas iegūst kādu būdu vai dažus kvadrātmetrus zemes.

Un Grundulis gāja pie notāra Gailīša.

Kas tiem ļaudīm bija noticis? Arī Gailītis bij pircis, vai cēlis, sev vasarnīcu, kas izmaksājusi ap četri miljoni, un naudas viņam ātrāk trūka, nekā bij par daudz. Viņš gan gluži neatteicās Grunduļa listi uzsākt,

bet darīja to nelabprāt, un ierakstīja smieklīgi mazu summu, — tikai piecpadsmit latu. Kādi nu varēja būt turpmākie panākumi?

Pats par sevi protams, ka Grunduļa panākumi nebija spoži. Kur vien viņš griezās, visur viņu saņēma ne vairs ar prieka izsaučieniem, kā pavasarī, bet gandrīz naidīgi. Visi viņu uzlūkoja kritiski. Vienam nepatika viņa cepure, otram mēteļa apkakle, trešam pārāk plātās bikses. Bij arī tādi, kam likās pārāk aušīgs listes uzraksts. Kamdēļ vajadzējis atzīmēt, ka viņš mikrobiologs? Tas tika sacīts tādā tonī, itkā mikrobiologs būtu vārds, ko labā sabiedrībā neklājas minēt. Nekautnīgākie pat pieprasīja, kur esot solītais sviests un medus. Nē, ātrāk viņi nezīmēja vairs ne santima, iekams nebija galdā gaļa, sviests un medus. Kur pagājušās reizes liste? Toreiz taču tika savākta milzu nauda. Kur viņš to grūdis, ja tagad atkal runā par zirga pirkšanu un par govīm? Viņš nebija nekas cits, kā tas tautas parunā minētais caurais maiss.

Nu, ja tā, tad Grundulis varēja pateikt, ka viņš nav nekāds plānprātīgs, ka turēs tādu listi kabatā. Tā viņam glabājās mājā, aiz izpuvušā baļķa, kur glabājas viss, kas viņam kaut cik vērtīgs. Tādas lietas varēja turēt vienīgi kā mīļu piemiņu, bet ne vis kā lietišķu pierādījumu, ja policija viņu iedomātos kādreiz ķibelēt par neatļautu ziedojumu vākšanu. Ja jau negribēja bijušam studiju biedram izpalīdzēt, neviens to nepavēlēja; bet to gan varēja prasīt, lai pret viņu izturas kaut cik smalkjūtīgāk...

Neskatoties uz visiem pārmetumiem un visādiem ķengājumiem, katrs tomēr listei piedūra roku un Grunduļa vecais maks atkal, pēc ilgāka laika, dabūja glabāt savās izīrušajās iekšās ja ne piecdesmit un simtlatu gabalus, kā pirmajā braucienā, tad vismaz visai glītus desmitniekus. To tomēr vēl varēja saukt par labu peļņu.

Viss būtu labi, un līdzekļu vākšana mikrobiologa saimniecības uzlabošanai ritētu savu normālu, kaut arī gausu, gaitu, ja nenotikusi nejēdzīga nelaime. — Grundulis gribēja otrām vai trešām kārtām aizbraukt pie

slavenajām bērnu dārzniecēm, kuŗas nekad nebij mājā. Viņas dzīvoja kaut kur laukā, dārziem bagātajā Pārdaugavā. Iesēdies pie operas devītās līnijas tramvajā, Grundulis ar labpatiku pūtināja kājas; jo šodien bija atkal diezgan skriets un diezgan kāpaļāts pa trepēm. — Tas bija zīmīgi, ka visi latvju censoņi dzīvoja augstu arī tad, kad apstākļi viņiem atļāva dzīvot parterā. Tikai viņš, barons Bundulis, bij noslidējis no kārtīgas mēbelētas istabas pazemē...

Grunduļa brauciens atkal bija velts. Viņš neatrada mājā ne Zuves, ne Auzas. Pēdējai, kā tas no vizītkartes uz durvīm bija redzams, bij klāt vēl piekārts otrs vārds no vīra. Tas pats vīrs gan laikam bij tas plikgalvainais subjekts, adītu jaku mugurā, kas pavēra durvis un pāri sliexnim bargi noprasīja, ko kungs īpaš no Auzas jaunkundzes vēloties, ka tik neatlaidīgi viņu dzenot. Tad „kungs“ bij apskaities un teicis, ka dzenot vecus parādus. Un iziedams aizcirtis dārza vārtiņus tā, ka tie atsprāguši atkal vaļā. Amen, un krusts priekšā! Šis vecās šķiltavas, kuŗas nu varbūt pa tālruni kāds bija brīdinājis, ne vienu vien reizi bija pirkstus laizījušas, ēzdamas viņa cīsiņas tur Pēterpilī, kad viņam kaut kas bij, bet viņām gaudoja pa vidu vējš. Bez šaubām viņas abas bija mājā, šīs nāvei parādā palikušās bērnu spīdzinātājas. Varbūt viņas klausījās aiz kādām durvīm, varbūt pat lūrēja pa kādu atslēgas caurumu, kad viņš runāja te ar vīru un tur ar kalponi.

O, pasaule bij ne tikai nepateicības pilna, bet vēl vairāk lepnības un iedomības pārņemta. To viņš jau šodien atkārtoti piedzīvoja. Bankas direktors Kapinieks, kuŗu viņš šorīt apciemoja viņa darba vietā, bija izturējies kā tīrā reakcija. Viņš nebij pieņēmis drauga sniegto roku, bet salicis savas baltās ķetnas aiz muguras, un uzrunājis viņu ar jūs. — Protams, ka tādai personai viņš nevarēja klāstīt savas vajadzības, un pieņemt kaut kādu pabalstu. Viņš bija palocījies, pastāvējis brītiņu, atkal palocījies un aizgājis.

Bet ļaunākais nāca tikai tagad.

Tramvajam te bija ceļa gals. Grundulis iekāpa tukšajā vāģī, apsēdās un gribēja paskatīties, kurp vis-

labāk tagad doties, kad būs nokļuvis atpakaļ pilsētas centrā. Viņš grāba nervōzi krūšu kabatā pēc maka, kur līdzās naudai glabājās adreses, un, kā dūrienu dabūjis, pietrūkās kājās. Maka tur nebij! Maka nebij ne tur, ne kādā citā kabatā. Tas bija prom, ar visiem trīsdesmit septiņiem latiem, kas ar lielām pūlēm bija savākti, ar visām adresēm, pasi, un citiem papīriem, kas kārtīgam cilvēkam nepieciešami. Maks bija vai nu izvilktis, vai aizbāzts kabatai gaŗām. Abām varbūtībām apstākļi bij kā radīti; jo vāģis bija pārpildīts.

Tūlīt kā trūcies augšā, Grundulis izskrēja vagona priekšgalā, pielicis izpētīja grīdu, visus kaktus un, nekā neatradis, aizskrēja uz pakalgalu, pēc kam izlēca no vāģa. Cerības maku atrast bija mazas, tomēr vajadzēja visu iespējamo darīt. Viņš tāpēc nolēma sagaidīt te, galā, visu vāģu virkni, kam stundas laikā vajadzēja apgriezties, un katru vāģi pārmeklēt. Ja nebūs nozagts, tad var gadīties, ka tādu apvazātu krāmu neviens nepamana, un tas guļ kur kritis.

Grundulis nu cītīgi darīja, ko bija nodomājis. Bet netālu stāvošajam kārtībniekam šāda vāģu inspekcija ne visai patika, sevišķi ja to izdarīja tik slikti ģērbies cilvēks, kas tomēr neizskatījās pēc strādnieka. Labu brīdi Grunduli vērojis, redzējis viņa uztraukumu un steigu, kārtībnieks beidzot bija pienācis un uzlicis viņam roku uz pleca.

„Ko jūs, pilsoni, te meklējiet?“ viņš prasīja tik asā balsī, ka Grundulis pavisam sastinga, un spēja tikai stostīties:

„Es? Es tikai tā... Paskatos.“

„Kas jums te jāskatās? Pasi!“

Kad Grundulis vēl vilcinājās, kārtībnieks viņu krietni sakratīja un atkārtoja:

„Pasi! Uzrādaite dokumentus!“

Grundulis viņam nevarēja uzrādīt nekādus dokumentus, jo tie bija prom līdz ar naudu un naudas maku. Viņš bija apzagts.

„Cik mēnešu, vai gadu, jau ir, kamēr jums nav vairs ne naudas, ne pases?“ kārtībnieks zoboģās.

„Kā, cik mēnešu? Man tikko pazuda, šurpu braucot.“

„Kā nu melšas. Vārna vārnai acī neknābj. Tāds tādu vis neapzog.“

„Lūdzu bez apvainojumiem,“ Grundulis pavisam sašutis teica. „Un vispārīgi, — lieciet man mieru. Es jūsu neaiztieku.“

Viņš strauji atsvabinājās no policista smagās rokas un devās pa ielu uz pilsētas pusi. Bet acumirkli kārtībnieks bij viņu satvēris aiz apkakles un rāva tik strauji atpakaļ, ka nelaimīgais cilvēks tikko nenogāzās augšpēdu. Bet nu Grundulis no tiesas saskaitās. Dusmas ņēma virsroku par žēlabām dēļ pazaudētās naudas.

„Jūs, šaursirdīgais burta kalps!“ viņš kļiedza, mēģinādams atsvabināties. „Es jums varu uzdot desmitiem telefonu numurus, kur jūs pārlicināsit, ka es neesmu nekāds blēdis. Un ja jums citi neliekas diezgan svarīgi, tad paprasiet pilsētas valdes loceklim Auslandam, lai pasaka, ko viņš zina par Robertu Grunduli. Jā, mani sauc Grunduli, ja jums tas vajadzīgs zināt.“

Kārtībnieks smējās.

„Visi jūs atsaucieties uz augstiem vīriem. No laikrakstiem jūs dabūjiet zināt, kā sauc visādus departamentu direktorus, ministrus un vēl augstākas personas, un atsaucieties uz tiem. Gan tie jums ir krusttēvi, gan bērnības draugi, gan sievas radi, gan bijuši kompanjoni kādā uzņēmumā. Bet kas jums tic, tas pievilas. Man nav vaļas ar jums ielaisties valodās. Nāciet godīgi man līdz uz iecirkni, lai man nav gadījumā jālietā gumijas rundziņa. Aiziesim uz iecirkni, tur noskaidros jūsu personību. Man viss viens, vai jūs patur apcietinājumā, vai palaiž brīvā. No turienes jūs var tad izpestīt jūsu Auslands, vai Inlands, ja tāds vispār pasaulē dzīvo.“

Mazliet pagrūsts uz priekšu, Grundulis tagad mierīgi soļoja policistam līdzās, pa pašu ielas vidu, uz iecirkni. Viņš gāja galvu nodūris, cepuri dziļi uzmaucis uz acīm. Viņam likās, ka visi gaŗāmgājēji apstājas un

noraugās, kas tas par blēdi, ko tur policija patlaban aizved uz sēžu.

Nolādēts moku kambaris bija šī dzīve, vairāk nekās!

XXI.

Datiesi likās, ka pasaulē nav vairs vietas priekam. Jeb vai to jau varēja saukt par laimi, ka Grundulis tai pašā vakarā tika laukā no iecirkņa? Vai viņam bija iemesls par to priecāties? — Viņš tika svabadībā, tas tiesa, — bet par kādu maksu! O, izgājis uz ielas viņš aptaustīja savas ausis, vai tās nav sagruzdušas.

Iecirkņa priekšnieks bija draugs kādam Grunduļa draugam. Tas viņu izbāra kā puiku, un viņš nedrīkstēja pretī pīkstēt.

„Kaunaties! Kaunaties!“ viņš tēvišķīgi pamācīja, kaut gan bij par Grunduli daudz jaunāks. „Jau tik tālu jūs noklidis, ka jāved uz iecirkni...“

Viņš nemaz neklausījās, ko pretējā puse teica. Viņš nelaida to pat pie vārda. Vajadzēja tikai Grundulim pacelt acis, kad no briesmīgā policijas cilvēka rupjās mutes nāca atkal un atkal notriecošie vārdi:

„Kaunaties! Kaunaties!“

Tā kā Grundulis izturējās pazemīgi un goddevīgi, tad pēc ilgākas uzrunas iecirkņa uzraugs viņu atlaida, apmēram tādiem vārdiem kā — Ej un negrēko vairs! Bet vai tad viņš te bija atvests kāda grēka dēļ? Viņš nebija meklējis ne kādu apzagt, ne aplaupīt. Viņš bija meklējis sava pazudušā maka. Maks, nauda, pase, ziedojumu vākšanas liste, tas viss bija pagalam; bet šis pašgudrais, stūrgalvīgais policijas ierēdnis runāja tikai par publikas apgrūtināšanu, par iedzīvošanos uz lētticīgu ļaužu rēķina, par soda mēriem, kas sagaida par tādu rīcību. Grundulis varēja slavēt dievu, ka bij uzdūries uz viņu un ne uz kādu citu, kas viņu bez šaubām būtu nodevis tiesu iestādēm. — O, šai pasaulē bij tik

daudz pasaulu, kas viena otrai tik svešas un neizprotāmas, ka pat sarunāties nevarēja.

Bēdīgs Grundulis vilkās vēlā vakarā mājup, uz Lāčplēša ielu. Viņš jutās tik saguris, ka izteica vēlēšanos, dienas trīs palikt uz kušetes. Bet vai te viņam bija kārotais miers? Arī te viņš saņēma tikai rājienu un labas pamācības. Itkā viņš pats nezinātu, ka nauda rūpīgi jāglabā, ka pase jātur par sevi, ja negrib lai to kādreiz nozog, ka ar tādām lietām, kā ar ziedojumu vākšanu, jābūt uzmanīgam. Nu jau arī viņš pats atzina, ka darījis aplam, uz listes rakstīdams pilnu vārdu, un pielikdams vēl sasodīto mikrobiologu. Cik simtreiz gudrāka bij doktore, kad tā viņreizējai listei virsū nerakstīja ne vārda, ne uzvārda. Tur stāvēja vienkārši „manas saimniecības“. Un vai nauda nenāca kā pa reni? Muļķis viņš bija. Nekad viņš nespēja novērtēt situācijas. Nekad viņš neprata nostāties uz kājām, ja kāds cits viņu nenostādīja...

Apstākļi samērā tomēr izgrozījās tik teicami, ka cits Grunduļa vietā būtu varējis braukt uz Sturciem visai apmierināts. Bet viņam stājās ceļā vēl simti sīkumi, kas viņa labo omu krimta kā ķirpji. Vaivai!

Ar notāra Gailīša palīdzību viņš bij atdabūjis savu pasi, vienkārši izsludinot lielākajos Rīgas laikrakstos, ka pazaudēts maks ar naudu un dokumentiem uz tāda un tāda vārda, un ka laipnais atradējs tiek lūgts to nodot tur un tur, naudu paturot kā pateicības algu. Tai pašā dienā kāds kungs bij pienesis pavisam nodilušo Grunduļa maku, ar visu kas tur iekšā, tikai bez naudas. Viņš to teicās tādu atradis kanāļa malā zem viena sola. Ko tur varēja vairāk, kā tikai pateikties par atradēja labo sirdi un iedot vēl pāri latu par nākšanu.

Bet ko nu Grundulim līdzēja viņa atgūtā liste, kad neviens ne santimā vairs neziedoja. Kur vien viņš griezās, visur viņu saņēma ar bozgalībām. Jocīgi cilvēki bij tādi pilsētnieki. Visi viņi lasīja laikrakstus tik rūpīgi, ka pat tāds nieka sludinājums, ka pazudis maks ar naudu un dokumentiem uz Roberta Grunduļa vārdu, nepagāja gažām nepamanīts.

Ko? viņš gribēja atkal vākt, lai būtu ko zaudēt?!

Velti izmēģinājies tikt kaut pie ceļanaudas, viņš beidzot teica doktorai:

„Es droši vien jums esmu apnicis tāpat, kā man ir apnicis te dzīvot. Es reti kad nesu jauku laiku, bet ar tādu slapdraņķi es nekad neesmu gājis, kā tagad. Saki, cik tu man gribētu maksāt, lai es šodien pat atstāju jūsu laipno māju?“

Tāds priekšlikums bij apbrīnojami bezkaunīgs. Re tomēr bij ar mieru dot ceļa naudu, ar mazu pārpalikumu. Krams no savas puses viņu apdāvināja ar gluži jaunām aizsargkrāsas galifē biksēm, kas glabājās kā piemiņa no kara laikiem. Bet Grundulim vajadzēja drēbes drusku pietauptīt. Kodes varēja ne vien mētelim nodzīt apkakli, — vēl jo labāk tās varēja bikses tā sakapāt, ka tās izskatīsies kā skrošu lādiņu dabūjušas.

Ko tur nu runāt! Vai viņam, vīrieša cilvēkam, vajadzēja galvu lauzīt ar tādām lietām, kā mēteļa apkakle? Kamdēļ tad viņš bija ņēmis sievu? Bet tā jau nebij sieva, tā bija egoisma lavīne. Viņa prata izvilkēt pēdīgo santimu no viņa bikšu ķešas, lai pirktu sev un zēnam gardumus, un vienu otru drēbes gabalu, kas karājās pilsētiņas skatu logos, vājiem raksturiem par kārdinājumu. Bet pati savu naudu, ko bij solījusies likt saimniecībā, viņa turēja aiz atslēgas. Neviens pat nezināja, cik viņai tās bij. Bet nule, pārbraucis mājā, viņš uzstāsies kā vīrs un teiks: Naudu šurp, kā var uztaisīt māju, kurā ziemu pārgulēt! Ja viņa pretim rūks, tad — neraugoties uz visu baznīcas laulību — lai vāžas atpakaļ, no kurienes nākusi, ar visu savu atvasi. Vai tā ir sieva? Ļautiņi, vai tā ir sieva? Tā nav nekas vairāk, kā velns viņu zina kas!

Mājā ticis Grundulis tomēr nevarēja savus draudus izpildīt, jo sievas Sturtos vairs nebij. Viņa, bestija, bij aizvākusies pa viņa prombūtnes laiku, ar visām savām grabažām. Tikai mēslu kvadrāts un divas malkas šķilas rēgojās kaktā, kur citkārt stāvēja viņas lāde. Visas panckas, kas karājās uz vadžiem, bija prom.

Nolādēts! Kas viņu bija ietekmējis tā darīt, šo pupu kūli?

Grundulis izskrēja no zemnīcas un skatījās vis-

apkārt, kā ar acīm vēl ko satvert gribēdams no visa tā, kas aizsteidzies. — Vai tā bij tikai sieva, sievas govs un lāde, kas tur zuda? Nē, te gāja bojā daudz lielākas vērtības. Te izkūpēja vesels posms viņa mūža. Citos apstākļos, ar citu personu, varbūt tas viņam būtu nesis laimi un bagātību. Varbūt arī laiks te bija svarīgs faktors ...

Ar to pašu gājienu, ne mēteļi nenovilcis, Grundulis šāvās pa rozas malu uz Krastiem. Ko viņš tagad zināja iesākt? Varbūt viņi tur kaut ko bija jutuši, kas notika viņa būdā.

Viņš nebij maldījies. Te, sētsvidū, stāvēja viņa rati. Un tur, piekalnē, jaunajā āboliņā, ganījās viņa zirgs. Grundulis piegāja pie ratiem un cilāja ilksis.

„Brīnāties nu!“ Krasts no istabas iznākdams teica. Vakar pēc pusdienas te iebrauca jūsu puika, izkāpa no ratiem un aizgāja. Mēs nesapratām, ko tas lai nozīmē. Tad es aizsūtīju Minnu uz jūsu mītni, un viņa atnākusi izstāstīja, ko redzējusi. To jau jūs paši visu tagad zināt. Tur ir tukšs un auksts. Bet iesim iekšā.“

Viņi iegāja zālē. Grundulis sasveicinājās ar Krasta kundzi, kas laistīja puķes.

„Viņa man aizsteigusies priekšā,“ viņš, atkritis krēslā teica. „Nebūtu viņa to darījusi vakar, es viņu šodien būtu triecis ratā. Kad nav sievas, lai nav! Pa šo laiku es esmu nācis pie pārliecības, ka uzskatu vienādība, ne pretējība, veicina saticību. Un ka saticība laulības dzīvē tomēr ir vēlamāka par ķildām un mūžīgu nemieru. Ne par velti radies jaukais sakāmvārds, — miers baro, nemiers posta. Visu šo vasaru es tiku turēts pusbadā. Nu man ir gandrīz atņemta katra iespēja eksistēt. Un kas tur vainīgs? Tikai viņa! Man tagad nav ne maizes garozas, ne piena lāses, ne gaļas kumosa. Bet viņai visu laiku, kamēr dzīvoja pie manis, netrūka nenieka. Kā būtu, kaimiņ, — vai man nepārdot zirgu, ratus, un visus pavasarī iegādātos saimniecības krāmus?“

Krasts paraustīja plecus.

„Es ticēju Latvijai,“ Grundulis dedzīgi turpināja, „un cīnījos kā krietnam latvietim pienākas; bet es

redzu, ka daudz, daudz izdevīgāk sēdēt kādā kantorī tur Rīgā, nekā te plēsties ar zemi. Tur tu ik mēneša zināmā dienā saņemi savu algu. Te tev naudas nav nekad. Tur tev ir dzīvoklis, kārtīga, gaiša, silta istabiņa. Te tu klabini zobus, kad nāk ziemas drēgnumi... Bet kas tad kundzei, ka saraudātas acis?“

„Man? Saraudātas acis?“ Aina nervōzi iesaucās. „Kas jums nāk prātā?! Neraudiet tikai jūs!“

XXII.

Ainas svārks kļuva aizvien kuplāks. Viņa gāja visos vieglākajos darbos, apkopa pati istabas, locījās pa virtuvi. Tas nenācās viegli, bet viņa to darīja sevī un sava bērna labā. Jo katra minūte, ko viņa palaida mierā, nesa viņai smagas ciešanas. Viņas dvēsele nepanesa vientulības, un viņa tagad bij tik viena. Ko te nu līdzēja labi domātie ārstu aizrādījumi, nodoties cēlām domām, — lasīt labas grāmatas, aplūkot skaistas gleznas, baudīt dabas krāšņumus, dzīvot saskaņā ar sevi un ar visu pasauli. Kā viņa varēja to visu pildīt, kad viņas draugs, viņas vienīgais tuvais cilvēks šinī pasaulē, staigāja kā smaga sitiena apdullināts, un nepieņēma no viņas ne mīla vārda, jā, pat ne silta skata. Viņa acis aizvien raudzījās viņai garām, kā bēgdamas no viņas un kaut kā meklēdamas tālumā. Viņš kaut ko slēpa savā sirdī, kas arī viņam sāpes darīja, bet viņai vēl vairāk. Jo viņa nevarēja un nevarēja atsvabināties no uzstājīgās aizdomas, ka vainīga ir kāda sieviete, kas neģēlīgā kārtā ieņēmusi viņas vietu, kamēr viņa bija spiesta nolikt sievas pienākumus un būt tikai māte. Būtu viņš runājis, būtu kaut tikai viņas roku saņēmis un paskatījis viņai acīs, viņa būtu ticējusi, ka viss ir vienīgi nervōza iedoma. Bij brīži, kad sirds Aina dzītin dzina spiest vīra galvu pie savām krūtīm, kā to senāk bij tik bieži darījusi. Kur gan vīra galvai bij vēl jaukāka atdusas vieta, ja ne pie mīlas sievas krūtīm? Bet viņa neiedrošinājās to darīt, redzot viņa bargo vaigu. Viņai bija bail, ka vīrs varētu at-

stumt. Tad viņa nespētu vairs dzīvot. Tāpat viņa nespētu dzīvot, ja izrādītos, ka viņas aizdomas dibinātas. Tāpēc labāk bija sirdij palikt neziņā. Labāk bij šai sirdij dzīt asaras acīs ik klusā brīdī, — iemiegot un mostoties, uz mirkli atlaižoties krēslā, vai ar elkoņiem uzmetoties uz galda, kad bērnu nebij tuvumā. Tāda nu reiz bija sievietes sirds, ko tur varēja darīt.

Krasts kopš viņas nakts, kad Manga viņu pēkšņi bija pametusi vienu, staigāja ne savā sejā. Viņš bij tik drūms un sevī iegrimis, ka velns, kas savu upuri ik dienas vēroja ar lietpratēja aci, rokas berzēdams smēja vien. Hihi! Nu viņš zināja, ka cilvēkam sieviete ir mocība, bet arī prieks. Jo vai tad Krasts nestaigāja svilpodams un dziedādams, kad Manga ik vakara pie viņa nāca? Turpretim, ja gribēja kādam vīram uzkraut tikai mokas vien, — vajadzēja atraut sievieti, kuņai viņš pakal skrējis. Tādējādi viņš tika ieogrūsts ellē, kur dega viņa miesa un dvēsele zaļās ugunīs...

„Hihi! Cērt nu egles, līd līdumus, roc grāvjus un susīni sūnakli, kad tev iekrīt acis, kā Grundulim, un vaigs kļūst plāns. Es viņu pazīstu, to meitieti. Tā nenāks tevis lūgties, ja tu pie viņas neiesi. Tu par viņu domādams te nobeigsies, bet viņa tikai matus atbīdīs no pieres. Bet ja tu iesi, — gan es atkal zināšu, kā tavam saldumam piejaukt pelenes. Tu baudījis saviebsies kā piepe un teiksi: rūgts! rūgts!“

Krastam nekas vairs nemilēja. Darbā viņš gāja kā automats. Bieži vien Vītolam nācās iebilst, vai tas nebūs aplam, ja viņi šodien dara to, un atliek uz rītu daudz steidzamākus darbus. Brīžam viņš stāvēja kaut kur kā sastindzis, vairākas minūtes. Kad bērni viņam nāca klāt ar savām bērnišķībām, viņš paspēra ar kāju noplukušo, satraukājušo gumijas bumbu, un lika to ķert. Tā bija bērnu vienīgā rotaļlieta, un tik apnikusi, ka mazie jutās atstumti. Viņi nenāca vairs tētim tuvu. Aina tādās reizēs gribēja ko sacīt, bet asaras viņai nelāva runāt. Tāda nu bij viņu dzīve. Kaut tā labojusies, nākot pasaulē jaunam viņu dzimtas loceklim.

Kādā dienā Krasts no centra nākdams atnesa Aina vēstuli.

„Rīgas zīmogs, un tā kā tēva rokraksts,“ viņš zilo, vienkāršo aploksni sniegdams teica.

Vēstule tiešām bija no Andrāna, Ainas tēva. Tās saturs bija tikpat vienkāršs, kā āriene. Sastrādātā roka bija vilkusi burtus bez kādiem rotājumiem. Teikumi bij īsi, bet skaidri. Un no tiem plūda tik silts vilnis tieši no tēva sirds uz meitas sirdi, ka tā nespēja valdīt asaras. Viņa sažņaudza papīru sauļā un, sasarkušās acis uz vīru pacēlusi, teica:

„Tev sveicieni.“

„Paldies.“

Ne viņš ko jautāja, ne viņa vairāk ko teica.

Vakarā Aina, pataisījusi vīram uz dīvāna vietu, turpat apsēdās un sacīja:

„Es gribēju, Indi, ar tevi drusku parunāt. Tu pats redzi, ka es šoreiz esmu pārmērīgi nervōza. Varbūt tas tā nav, bet man liekas, — vai tikai nav kādi sarežģījumi sakarā ar manu stāvokli. Es pastāvīgi atrodos kā zem spiediena. Mana sliktā oma maitā arī tavu labsajūtu. Vai nebūtu labāk, kad es šoreiz brauktu uz Rīgu un ietu kādā klīnikā? Es zinu, tev nav naudas. Bet varbūt man palīdzētu tēvs. Viņš raksta, ka jau atgriezies no vasaras darbiem. Prieclājas, ka labi nopelnījis. Un grib mani redzēt...“

Krasts sevī iegavilējās dzirdēdams tādus vārdus; bet viņš negribēja izrādīt savu prieku.

„Ko vēl neizguros!“ viņš bargi atteica, redzēdams, ka sieva gaida atbildes.

Vairāk ne vārda.

Ainai saskrēja asinis galvā. Viņai bija kauns, ka tik aplam izrunājusies, bet arī dusmas par to, ka vīrs tik īsi un asi viņu noraidījis. Ar rokām acis aizspiedusi, elsas valdīdama, viņa izgrīļojās no zāles, un smagi kāpa pa trepēm augšā.

Tā bija drausmīga nakts, sāpju un necilvēcīgu ciešanu nakts, ko pārļaida aizvainotā sieva. Savā lepnumā un stūrgalvībā viņa nebij laidusi neviena sāpju kliedzienu, neviena vaida pār lūpām. Tikai rītā, kad Minna, kā parasts, uzgāja guļamistabā, apvaicāties, ko dot brokastā, nāca redzams, kas te noticis. Saimniece

vēl gulēja dziļā miegā, smagi elpodama. Bet kamdēļ gulta bija tik savandīta? Kamdēļ spilvens uz grīdas? Un kamdēļ saimniece tik — Vai dieviņ! Vai dieviņ!“

Minna krišus nokrita pa trepēm. Viņa kļiedza visā galvā, raudādama un rokas lauzīdama, ka saimniece mirst, ka viņa ir jau bālāka par līķi. Uzskrēja augšā saimnieks un, saņēmis sievas galvu drebošās rokās, čukstēja:

„Kas tev, mīlā? Kas tev?“

Aina pavēra acis un gurdi, bet bezgala mīļi pasmaidīja. Tad viņa pabīdīja zemāk segu, un tikko dzirdami teica:

„Pameklē.“

Vīrs norāva segu no gultas un palika kā pārakmeņojies stāvot. Tur kājgalī gulēja kails bērniņš. Viņš gulēja uz mutītes. Spilgta rudeņa rīta saule, mezdama pa logu savus starus, zīmēja uz mazās galvas zaļganu krustu.

XXIII.

Skats bija satricinošs acis vien uzmetot, nemaz neap-
sverot visu viņa drausmīgumu. Labu laiku stāvējis, nekā vairāk neatmanīdams, kā tikai to, ka te notikusi briesmīga nelaime, Krasts beidzot atdabūja sajēgu. Vajadzēja taču glābt, kas vēl bij glābjams.

Uzsaucis Minnai, kas sēdēja lejā uz sliekšņa un raudāja, lai iet pie saimnieces, viņš skrēja, ko kājas nesa, uz āboliņa lauku. Tur uzklupis zirgam mugurā, viņš traucās, kā pats nelabais, uz centru, pie daktera.

Kad pēc dažām minūtēm pie slimnieces gultas pietājās ārsts, sniegbaltu darba tērpu, visiem kļuva vieglākas sirdis, izņemot pašu slimnieci, kas bija iegrimumi dziļā nesamaņā. Ārsts rīkojās steidzīgi, bet bez uztraukuma. Lēniem, aprautiem vārdiem viņš izmeta pavēles, kas bez kavēšanās tika izpildītas. Krasts bij pārvarējis savu lielo uzbudinājumu, un Minna pārstājusi raudāt. Vītols stāvēja pie durvīm. Bērni bij

ieslēgti savā istabā. Trauksmes stāvoklis, un tomēr tik kluss, kā kapā.

Vispirms ārsts satvēra bērnu. Apgrozījis rokās, kā lelli, viņš to nolika gultā atpakaļ. Tam nevajadzēja nekādas palīdzības. Viņš bija noslāpis tūlīt pēc pasaulē nākšanas, jau pirms dažām stundām. Tad ārsts saņēma mātes roku, pulsa vietā.

„Arī viņa ir mirusi!“ Krasts čukstēja, un lūpas viņam raustījās.

Nē. Aina nebij mirusi. Pulss gan bija tikko jūtams, un gulēja viņa gluži kā bez dzīvības, tomēr izdzisusi nebij. Nekādas citas kaites, — bij zaudēts tikai pārmērīgi daudz asiņu. Ja izdevās asiņošanu uz vietas apturēt, slimniece varēja atspirt kā pēc kuņģam katrām dzemdībām, kaut gan drusku lēnākā gaitā.

Aina tika pārcelta otrā gultā, apkopta un sausi sasegta. Kad nu viņa modās, varēja dot malku sarkanvīna. Bet par visām lietām mieru, mieru. ..

„Sarkanvīnu,“ Krasts sevī atkārtoja. „Malku sarkanvīna. — Būs jābrauc uz pilsētiņu. Būs tūlīt jābrauc.“

„Jūs uz šo dienu esiet pārāk maz sagatavoti,“ ārsts pārmetoši teica. „Itkā Laimes māte nakti pie jums pirmo reizi. No kundzes puses tā ir liela pārgalvība, palikt nakti vienai pašai, kad izšķīrošais brīdis jau tik tuvu. Bet no jums tā ir bijusi nepiedodama nevērība, pamest sievu vienu. Jūs taču zinājāt, ka viņa kuņu katru brīdi var sabrukt.“

„Nē, to es nezināju,“ Krasts taisnojās. „Arī vakar vakarā viņa man ne vārda netika minējusi. Man šķiet, viņa pati nekā nenojauca.“

„Dažreiz tādām negaidītām dzemdībām par iemeslu ir lieli psihiski pārdzīvojumi,“ ārsts laipnāk teica. „Bet kundzei ir tik gaišs raksturs. Un jūs sadzīvojiet tik priekšzīmīgi. Es brīnos.“

„Jā,“ Krasts atteica, un pagrieza seju ēnā, lai ārsts neredzētu, ka viņš nosarkst.

„Nu tad — līdz pēcpusdienai! Gadījumā ja kas notiek, kas jums rūpes dara, atsūtiet man pakāļ. Žēl, ka jums nav tālruna, — es apvaicātos biežāk. Cerē-

sim visulabāko. Sirds viņai kārtībā, — un tas ir galvenais — tikai stipri piekususi. Atveseļošanās atkāries visvairāk no tā, kā viņa panesīs bērna nāvi. Nerādait viņai to, nesāpinait velti. Šoreiz melojiet. Sakait, ka mazais nācis pasaulē nedzīvs. Jūs zināt, ka viena un tā pati lieta, nostādīta dažādos apgaismojumos, kļūst citāda. Nu tad palieciēt veseli!”

Krasts, ārstu izvadījis, atgriezās istabā un apsēdās pie slimnieces gultas. Viņš izraidīja Minnu, lika Vītolam iet pie darba, bet pats sēdēja un vēroja sievas bālo, sastingušo seju, vēroja viņas vilņveidīgo elpošanu. Viņš sēdēja, sagrauzts un līdz kliegšanai nemierā ar sevi. Viss ar šo mīlo radijumu kopā palaistais dzīves laiks skaidri nostājās viņa priekšā, kā atvērta grāmata. Tur bija prieki, un tur bija arī bēdas. Prieks bija divkāršs, kad tajā piedalījās viņa. Bēdas nebija bēdas, kad viņa palīdzēja tās ciest. Tikai tagad, kur viņa stāvēja uz sliekšņa, lai uz visiem laikiem viņu atstātu, tikai tagad viņš aptvēra, kas Aina viņam bijusi. Un pilnu sirdi visdzidrākās mīlestības, viņš noliecās pār nesamaņā guļošo sievu, un cieši piespieda savu vaigu pie viņas vaiga, kurā nebija ne piliena asiņu..

Aina iekunkstējās, dziļi ievilka dvašu un itkā pakustējās.

Krasts atrāvās nostāk un klusi vēroja. Varbūt viņa modās...

Slimnieces acis mazliet pavērās, kā bērnam miegā, viņas lūpas savilkās sāpīgā smaidā. Tas ilga tikai dažas sekundes. Tad bālā seja atkal sastinga, acis aizkrita, lūpās iegulās mierīgs svinīgums, ar kādu mēdz savus upurus apzīmēt nāve.

Atkal Krasts sēdēja, pa ilgam laikam acu nenovērdams no slimnieces vaiga, tad, seju dziļi plaukstās iespiedis, saduga savā krēslā, lai pēc brīža atkal uztrūktos un būtu ar visiem prātiem pie mīlotās sievas.

Saule sen jau bija atstājusi guļamistabas logu. Tas nozīmēja, ka diena devās uz vakaru. Krasts bija šad un tad uz pirkstu galiem atstājis slimnieces istabu, lai palūkotu ko bērni dara, un dotu vienu otru aizrādījumu Minnai. Viņai vajadzēja pagādāt Aina dze-

ramo. Sarkanvīna mājā nebij; bet varēja lietāt dzērveņu sulu ar cukuru. Tas bija veselīgāks dzēriens par visiem vīniem.

Pie vakara Aina pamodās. Viņa bij tik nespēcīga, ka nevarēja pakustināt ne pirkstiņa. Bet viņa plaši atplēta savas zilās acis un, griestos raudzīdamās, tikko dzirdami dvesa:

„Dzert.“

Krasts steigšus paķēra glāzi un ar kaŗotiņu sniedza viņai spirdzinošo dzērienu. Sausās lūpas vērās tikai ar lielām pūlēm. Dažus malkus slimniece tomēr norija.

„Paldies,“ viņa čukstēja un aizvēra acis; bet tad itkā atdzīvojusies pavērsās uz to pusi, no kuŗas bija nācis atsvaidzinājums.

Ainas lielās, zilās acis itkā iesūca sevī Krastu, kuŗš sēdēja pie gultas. Un tas slimnieci atspirdzināja simtkārt vairāk, nekā pasniegtais dzēriens. Viņas skats pēkšņi kļuva tik apzinīgs, tik mīlas pārpilns, ka Krastam likās, itkā viņa sirds tiktū celta no krūtīm laukā. Viņš nespēja sevi valdīt. Cik vien sastrādātajās rokās bija atlicies maiguma, to visu viņš atdeva viņai. Viņš glaudīja viņas matus, pieri un vaigus, čukstēdams tik mīlus vārdus, kādi sen nebij Aina ausīs nākuši. Kā likās, tad slimniece visu saprata, jo pēc brīža viņa mazliet atkal pavēra acis un teica:

„Tik laimīga es vēl nekad neesmu bijusi. Nu varu mirt.“

Asaras, lielas, baltas asaras sāka līt no piepeši aizkritušajiem plakstiem. Viņa iešņukstējās, itkā iesmilstējās, un gulēja mierīgi tālāk.

Vakarā atnāca ārsts. Viņš slimnieci izmeklēja, pārtina, deva Krastam tālākus rīkojumus. Nekas bīstams patlaban nebij manāms; bet arī nekas vēl nebij virzījies uz labu. Vēl varēja nākt visādas komplikācijas, dažreiz pavisam neparedzētas un šķietami neiespējamas.

Otrā dienā Krastos ieradās Lazdovsku Marta ar Kosu Gaidu. Viņas gribēja būt kaut kādi palīdzīgas.

Tā kā Krasts pie Ainas gribēja palikt vienīgi pats, tad jaunkundzes uzņēmās bēru rīkošanu. Vītolam vajadzēja pārvest no pilsētiņas vismazāko zārciņu, kādu vien viņš varēja dabūt. Viņas nomazgāja likīti, atrada Ainas rokdarbu šķirstiņā drēbītes, rūpīgi izgludināja, un iegērbta tajās mazo augumiņu.

Nu tur zālē, uz krēsla, stāvēja appušķotais zārciņš. Ārā spīdēja bāla rudeņa saule; bet te, ēnā, vīta puķes, par godu kādai nedzīvotai dzīvei. Gleznotājam motīvs tā iepatikās, ka viņa bez kavēšanās devās uz mājām, pēc krāsām.

Pāris stundās glezna bija gatava.

„Nedzīvota dzīve.“

Tur nebij nekas vairāk, kā klēpis vēlu rudens ziedu, un kaut kur, starp divām violētām asteru galvām, maza aizvērtā acs, dzeltēna kā vasks. Glezna bija, kā mēdz sacīt, izdevusies.

Trešā dienā uznāca pie Krasta Vītols.

„Mazais jāglabā,“ viņš pie durvīm stāvēdams teica. Es garām braukdams ieiešu pagasta namā, lai viņu pierakstītu un izrakstītu. Kādu vārdu lai minu?“

Krastam nebija padomā neviena vārda. Jā, kā tad viņu pašu sauca? Vai ne Indriķi?

„Raksti Indriķi,“ viņš teica, un pamāja ar roku, lai Vītols iet.

„Bet kapa vieta?“

Krasts nebij nekad bijis kapsētā un nezināja, kā tur izskatās. Nekad viņš nebija vēl domājis par nāvi, tik stiprs viņā bija instinkts dzīvot.

„Roc uzkalniņā,“ viņš klātu piegājis teica.

„Bet ko ļaudis teiks, kad pie apbedīšanas nebūs neviena tuvinieka. Vai nebūtu tev pašam jābrauc? Būs Lazdovsku jaunkundze, Kosas būs, un Stropi. Krūklis, skolas pārzinis, apstāvēs...“

„Labi, ļoti labi!“ Krasts kā no citas pasaules atbildēja. „Dari kā zini.“

Brīdi vēl pie durvīm pastāvējis, Vītols gāja un rīkojās, kā prazdams un mācēdams. Bez visām klapatām un gādāšanām, vajadzēja arī naudas; bet vai to varēja tagad saimniekam prasīt? Abi ar Minnu viņi

jau bij pagādājuši zārciņu, abi viņi gādāja arī par tālāko. Kad saimniece tiks uz kājām, gan jau tad izlīdzināsies...

Krasts bija dienu un nakti slimnieces tuvumā. Viņš gulēja atkal guļamistabā. Bērnu gultiņas bij novietotas bērnu istabā. Minna gulēja pie viņiem. Te viņa arī tuvāk bij pie rokas, kad vajadzēja lielākas apkopšanas. Dienu Krasts sēdēja uz krēsla, bet nakti gulēja savā gultā, tik jautrā miegā, ka pie visklusākās ievaidēšanās trūkās augšā. Nekad Ainai nebij jāatkārto neviens čuksts. Viņš redzēja ikkatru vārdu uz viņas lūpām, kad tas tikko veidojās, viņš nolasīja katru viņas vēlēšanos jau no acīm. Cauru nakti dega svece uz galdiņa, starp abām gultām. Dienu logs bij aizkārts ar palagu, lai būtu istabā krēsla.

Kad Vītols izbrauca ar līķīti no pagalma, Krasts dzirdēja noribām ratus un piecēlās. Bet viņš negāja pie loga. Viņam bija vienaldzīgs šis bērns no sāкта gala, un tagad jau pavisam, kur viņš tikko nebij paņēmis līdz arī māti.

Krasts apsēdās un iegrīma domās. Jā, nekāda jūtu savilņojuma viņam tagad nebij, attiecībā uz bērnu. Tikai kailas šausmas un tāds kā tukšums sirdī. Kad piedzima Uldis, kad slimnīcā kopēja viņam iznesa to parādīt, un ar visu spilvenu bērnu ielika viņa neveiklajās rokās, viņš izjuta tādu prieku, kā vēl nekad. Atdevis bērnu atpakaļ, viņš ar lūpām pieplaka Ainas mutei, un viņi pirmo reizi skūpstījās ar tādu skūpstu, ar tēva un mātes skūpstu, ko daudzi cilvēki pasaulē nemaz nepazīst.

Vai nu dzirdējusi, ko Vītols teica, vai nojautusi, ka bērns aizvests uz kapiem. Aina piepeši saņēma vīra roku savās karstajās plaukstās un sacīja:

„Piedod. Es nespēju viņam palīdzēt. Es iegrimu kā tumšā bezdibenī, kad viņš bij nācis pasaulē.“

„Nedomā par to,“ Krasts viņu mierināja. „Tu tur neesi vainīga. Ārsts teic, ka viņš nedzīvs dzimis. Tāpēc jau tu esi tik ļoti slima.“

Aina pasmaidīja.

„Ko viņš zina. Es skaidri dzirdēju viņu raudam.“

Bet man nebij spēka. Bija tā, itkā kalns man būtu uzbrucis virsū. Man vajadzēja kliegt, saukt tevi, pirms viss tas bija noticis. Bet man bij pret tevi sirdī ļaunums. Piedod.“

Runādama viņa žņaudza vīra roku, kaut gan viņas pirksti bija gluži bez spēka.

„Neuztraucies, mīļā. Nerunā. Es vien biju pie visa vainīgs. Bet nu es tevi sargāšu vairāk kā pats sevi. Tev vajag tikai izturēties mierīgi un kļūt veselai. Kad tu jau būsi tik tālu, ka varēsi sākt staigāt, tad es tevi aizvedīšu uz Rīgu. Tur tu varēsi visā mierā padzīvot pie tēva, un pilnīgi atspirt.“

„Nē, nē!“ Aina strauji vairījās. „Es nekur nebraukšu. Kad tu esi labs, man vairāk nekā pasaulē nevajag.“

XXIV.

Es dzirdēju, ka jūsu mājās ejot slikti,“ Grundulis teica Vītolam, ienācis Krastu pagalmā.

Bija vakars, viens no tiem zeltainajiem rudenā vakariem, kad tumsa liekas nespēcīga vēl ilgi pēc saules rieta. Vītols piekopa sētu, slēdza klēti, vēra vārtus cieti. Minna apkopa lopus. Tā bija ikdienas parastā lauku sētas pāreja no straujās dienas uz rāmo nakti.

„Jā,“ Vītols atteica, „mūsu mājās neiet labi. Saimniece ir slima, stipri slima, un saimnieks vairs cita nekā nedara, kā sēž pie viņas gultas. Mums ieilgst daži darbi. Es viens netieku nekādā galā. — Bet kā tad jums tagad iet?“

„Pateicos. Varētu iet labāk. Jūs jau paši zināt, kā veicas cālim, kurš tikko izsprucis no pūces nagiem. Paiet labs laiks, kamēr viņš sakārto spalvas. Bet tad ir atkal labi. Es esmu jau vaļā no visām pārdomām, kas uzmācās pēc negaidītās dzīves pārmaiņas, kā lieks balasts. Nu manas dienas atkal rit. Tikai... Bet vai es nevarētu dabūt runāt ar pašu saimnieku?“

„Kā būtu, Minna?“ Vītols griezās pie kalpones. „Vai tu nevarētu uziet augšā un saimniekam pateikt, ka atnācis Grunduļa kungs?“

Minna neatbildēja ne vārda, bet tūlīt iegāja pa saimnieku durvīm istabā.

„Viņa pateiks,“ Vītols viesi mierināja. „Nu jau vairs tā nav, ka nevarētu viņu atstāt vienu. Saimnieks ir sašutis tikai par to, ka nelaiimes naktī bijis prom, un tagad izpērk savu vainu, neatstādamies no viņas gultas, kaut gan slimniece drīz varēs celties.“

Viņi apsēdās uz soliņa pie saimes istabas durvīm. Grundulis teica:

„Ir jau labi, tā apmēram jūsu gados, īsināt sev laiku ar sieviešiem. Man, personīgi, jāatzīstas, tā spēle negāja vairs pie sirds. Vai nu tur vainīgi gadi, vai mana indiferentā daba, bet es nevarēju jaunajos apstākļos iedzīvoties. Zināms, mana izvēle arī nebij pirmklasīga. Es cerēju dabūt nesamaitātu dabas cilvēku, bet biju uzdūries uz rūdīta blēža. Iedomājaties tikai, viņa grib man pierakstīt svešu bērnu. Ar vienu pie manis atnāca, bez iepriekšējas aprunāšanās, vai es to vēlos vai ne, ar otru tagad mani baida kā ar bubuli.“

„Saimnieks lūdz atvainot,“ Minna nonākusi teica. „Viņi patlaban visi kopā. Abi bērni un viņš. Saimniecei iet visai labi.“

„Neba viņš man var ko līdzēt,“ Grundulis pie sevis runāja. „Katram jānes savs krusts ar paciešanu. — Jā, ko domājiet, — šodien atnāk mana sieva un prasa, lai es viņai maksājoš trīsdesmit latu. Bez tam viņa domā, ka man vajadzētu atlīdzināt arī zaudējumus, kas viņai cēlušies ar mani apprecoties. Nebūtu ar mani sapeņķējusies, viņa būtu strādājusi, un vēl tagad strādātu, pie dzelzceļa būves darbiem. Bez tam viņai nestāvētu priekšā jaunas nedienas ar bērnu. — Es neesmu tāds lietpratējs, ka pie viņas rācenīgā auguma spētu saskatīt kādas pārmaiņas; bet ja arī tas būtu tiesa, ko viņa melš, tad bērns var būt ātrāk no svēta gara, nekā no manis. Ja es būtu laulības dzīvei kaut cik derīgs, es būtu apprecējies jau Maskavas laikos, kad man studentes lipa klāt kā dadži, un kad skaistā Klāra dzīvoja

ar mani kopā. Viņa bija mediķe un gan zināja, ka es kopdzīvei neesmu bīstams. — Nu es gribēju ar Krasta kungu aprunāties, vai es nevarētu viņai uzstādīt kādas pretpasības, ja viņa tiešām iedomātos mani vilkt pie tiesas, kā draud. — Jā, šodien viņa piepeši kā no zemes izlīda, tur manā sētā, un ne labas dienas nepadevusi sāka šķendēties. Es daudz neko par viņas vulkānisko darbību neuztraucos, kamēr viņa dzīvoja pie manis un faktiski bij mana sieva; bet tagad viņai nav vairs nekādu tiesību tā uzvesties. Es valdījos, bet nespēju savaldīties. Es viņu ripeniski nodancināju no rozas lejā. — Žēl, žēl, ka nedabūju padoma no Krasta kunga. Man bija sakrājušās arī daudzas citas lietas.“

„Viņa taču pati no jums aizgāja. Ko viņa var prasīt?“

„Nu, zināms, ka pati. Es gan biju nodomājis triekt viņu elles ratā; bet kas zina, vai tas būtu noticis. Es vienmēr liekos vadīties no prāta, ne no jūtām... Tā tad jūsu domas ir, ka viņa nevar uzstādīt nekādas prasības?“

„Bez šaubām nē.“

„Nu paldies! Zināms, ka viņa nevar uzstādīt nekādas prasības. Tad jau jūs arī varētu prasīt alimentus no Rozienes, no kuŗas jūs aizgājāt. Mēs ar Rožu saimnieci tagad savā ziņā atrodamies uz vienādas pakāpes. — Bet kā tad ir ar jums? Vai jūs ar Minnu precēsaties?“

„Ar Minnu? Kur jūs tādas tenkas ķērāt?“

„Sudmalās. Redziet, es tagad, kur man plīte pavisam sabrukusi, un sievas vairs nav, eju uz sudmalām pa naktīm sildīties. Kosas kungs ir tik laipns un atļauj man mašīnu telpās palikt, cik ilgi vien es gribu. Kamēr man nebij vēl nekādu piedzīvojumu, es nodarīju sev ievērojamus zaudējumus. Pašā pirmajā naktī es nodedzināju savām jaunajām biksēm kāju galus. Paskataities!“

Grundulis pacēla vienu kāju labi augstu un rādīja bikšu galus, kas līdz pat ceļiem bij kā rūsas saēsti.

„Es biju pakāris kur nevajag. Tagad es viņas atstāju kājā, kad liekos gulēt, un viņām nekas ļauns vairs

nevar atgadīties. — Tur sudmalās var daudz ko dzirdēt. Tur satek pavedieni no visām pagasta spolēm. Jā, Roziene ir teikusi, ka jūs tamdēļ neejot uz Rozām atpakaļ, ka esot atradis medus podu Krastos. Viņām bezgala smalka oža, sievietēm. Bet lai nedomānot, ka tik lēti tikšot no sievas vaļā. Atlaulību viņa nedošot nekad.“

Vītols skaļi iesmējās.

„Jājā!“

„Tad nu cits nekas neatliek, kā iet apsildīties,“ Grundulis celdamies teica.

Bija tomēr jau krietni vien satumsis, neraugoties uz dzidrajām debesīm, kas vēl joprojām kvēloja, mirdzot retām zvaigznēm. Bija vēss, pavisam vēss. Rīt varēja būt krietna salna. Vītols gāja vakariņās, bet Grundulis, ierāvis galvu uzsliegtajā mēteļa apkaklē, lēniem soļiem ļodzījās uz sudmalu pusi.

XXV.

Pēc lielas salnas, kas pat ēku jumtus bija padarījusi sirmus, nāca ilgs lietuss, kā jau rudenos parasts. Tad iestājās uz vairākām dienām tas mīlīgais laiciņš, ko krievi iesaukuši par bābu vasaru. Tā nu patiešām bija vasara, gan bez ziediem un bez putnu dziesmām, bet pārpilna īpatnēja krāšņuma un spirtuma. Debesis izplētās bezgala plašas, augšā dzidri zilas, uz horicontu klūdamas bālgani zaļas, nosvītrotas retām, viegli vijoletām mākoņu galodām, lai pie pašas zemes malas viegli apsarktu. Šai sārtumā tad smagi iegulās mežu zilie līmeņi, šur tur iekvēlodamies zeltaini un purpur-sarkani. Tuvākās bērzu birzis stāvēja kā zelta zāģi, kas savus zibošos zobus pavērsuši uz debesīm. Zem saules, kur vien viņa griezās, pār zemi klājās gaŗi, sudrabbalti paklāji, ko darināja miljoni sīku zirnēkļu.

Aina nu jau bija tiktāl atspirgusi, ka spilveniem atbalstīta varēja gultā sēdēt. Viņa sēdēja un kavējās ar

bērniem. Viņi nesa tai klāt visādas vienkāršas mantiņas. Tās visas bija saraudzījis Uldis pats, izņemot gumijas bumbu, kuŗa nu jau bij tik mīksta palikusi, ka nelēca vairs gaisā. Vislielāko prieku bērniem sagādāja koki, puķes, zvēri un pat cilvēki, ko viņu mamma prata ar šķērēm izgriezt no avīžu papīra. Ar tiem viņiem bija noklāta visa grīda, bet nekad to nepietika. Piekususi Aina atlaidās spilvenos un ar siltu prieku noraudzījās bērnos, kuŗi, saules apmirdzētām galviņām, žirgti kustējās un strādāja savus darbus, kas tiem šķita tikpat svarīgi, kā pieaugušiem viņu neatliekamās darīšanas. Cik labi, ka viņa varēja dzīvot, un viņas acis spēja uztvert sauli un bērnus. Pati ar sevi Aina varēja būt ļoti mierā. Vēl tikai nedēļu atpakaļ viņas karstākā vēlēšanās bij: kaut vienu vienīgu reizīti pacelties sēdus. Nu jau viņa sēdēja. Paies vēl dažas dienas, un viņa varbūt drīkstēs atstāt gultu. Tad viņa pieies pie loga un skatīsies, kur govīs nāk no ganībām mājā, un ko dara cilvēki, viņas vīrs...

Krasts bij atgriezies savos darbos. Abi ar Vītolu viņi plēsās atkal pa tīrumu un pa sētu. Minna tagad laukā necik nevarēja iziet. Šis tas bij aizkavēts. Šis tas jau tika darīts uz pavasara rēķina. Grundulis bij aizdevis savu zirgu un arklu. Nu viņi varēja apgāzt visu vecā āboliņa lauku. Varbūt Krasts gribēja no Grunduļa atpirkt šos krāmus, tā sacīt, pa vecam?

Kādā pēcpusdienā, kad Krasts ar Vītolu kalna galā ara, piepeši skanīgo gaisu satricināja skaļš dzērves kliedziens:

„Krū! Krū!“

Krastam ceļi sāka ļodzīties. Deniņos kala kā ar āmuru. Kas tad nu bij!“

Pēc neilga laika kliedzieni atkārtojās, ik pa divi reizas, — krū, krū! Tie nāca no sūnakļa vidus.

„Tur ir palikusi viena dzērve,“ Vītols teica. „Es jau viņu dzirdu vairākas dienas. Nabaga putns. Viņai ir ar spārnjiem kāda nelaime, ka nav varējusi laisties citām līdz uz siltām zemēm.“

Krasts neatbildēja. Viņš baidījās, ka drebēs balss, sakot kādu vārdu. Bet kad kliedzieni atskanēja jopro-

jām, viņš pameta zirgu un arklu vagas vidū, un pus skriešus laidās uz mājām. Pēc brītiņa Vītols viņu redzēja iznākam no sētas ar bisi plecos. Tikpat steidzīgi viņš devās lejup uz sūnakli.

Vītols ara un vēroja. Brīdi dzērve vēl klaigāja, tad viņa apklusā. Nu drīzi vajadzēja atskanēt šāvienam.

Bet šāviens neatskanēja. Ilgi, stipri ilgi saimnieks bija prom. Varbūt savas divi stundas. — Jā, dzērve nebij vis par nieku ņemama. Kad viņa juta cilvēku, viņa prata tā paslēpties, ka tikai labs suns to varēja uziet.

Saule nebija vairs augstu, kad Krasts atgriezās pie arkla. Viņš nāca tieši no sūnakļa, ar visu bisi.

„Par velti!“ Vītols sauca pretim.

„Par velti!“ Krasts atteica.

Viņš nosvieda bisi uz ežas un stājās pie aršanas.

Ak, ko viņš bija izdarījis! Nu viņš bija atkal beigts cilvēks, pilns saldās indes, pilns nemiera, pilns īgnuma pret visu, kam nebij sakara ar to velna sievieti tur lejā. Viņš gāja arklam pakal, kā svina pielietām kājām. Stūros zirgs griezās un vilka viņu līdz pa jaunu vagu, atkal un atkal. Bet viņš pats nebij šeit. Nē. Visa viņa būtība atradās tur, sūnaklī, pie viņas. Smaidenēs skaistais satikšanās brīdis bij uz mūžu iespiests. Jauns Mangas tēls tur tagad gaviļēdams pacēla roku un sveicināja. Sūnakļa pelēkumā spilgti zilā adītā jauciņa un pašauštāis strīpainais svārks skanēja kā tautasdziesma. Viņas pelēkās acis, sarkanais matu vilnis un karstās rokas, — viss tas lika viņam vēl tagad reibt, atkal un atkal iegrimt no jauna kā nesamaņā. Laiks gāja, bet viņš ar savām domām palika kur bijis. Viss slīdēja uz mūžību, tikai viņš kavējās uz vietas, ietverts skaistā mirklī, kā kāds dzintarā uz laiku laikiem iestindzis kukainis.

Jau bija liela tumsa, bet Krasts vēl ara un ara. Viņš bij tā aizmirsies, ka Vītolam vajadzēja uzsaukt, vai nebūtu laiks jau mest mieru. Tikai tad viņš raišija nost dzeņaukstes un jāja mājā. Vītols, pacēlis bisi

un uzkāris to plecos, saimniekam sekoja, ne mazumu izbrīnējies par viņa piepešo pārvēršanos.

Vakarā Krasts pret Ainu gribēja izlikties tikpat mīļš un gādīgs kā līdz šim, tas tomēr viņam neizdevās. Gādība gan bij tā pati, bet slimniece uz vietas juta, ka mīļuma bij aptrūcis. Kad Minna bērņus jau bij aizvākusi uz bērņu istabu, kad uguns jau bij nodzēsta, un Krasts gulēja savā gultā, Aina nedroši teica:

„Ar manu atveseļošanos neiet tik ātri, kā es to gribētu. Tas prasa no tevis tik daudz pacietības. Nav nekāds brīnums, ka beidzot jāpagurst. Un es tev par to nevaru atmaksāt ne ar kādiem pretpakalpojumiem. Es varu tikai sentimentāli pateikties, sniedzot tev pretim savas lūpas, kas beidzot vīrietim var apnikt, jo viņam skūpst nav tas, kas sievietei. Sieva, kuŗai jā-saka: skūpsti mani! ir pie vīra zaudējusi visu pievilcību. Ja viņš paklausa šim aicinājumam, viņš dara to piespiesti, un nekad viņa skūpstā nav sirds. Mēs, sievietes, skūpstus mētājam pa labi un pa kreisi, — bērnam, mātei, māsai, draudzenei, visādām tantēm un radniecēm. Mums skūpsts ir īpatnējs mutes slaucīšanas paņēmiens. Jums tas ir bieži pretīgs. Vēl skūpstu saņemt, to jūs variet; bet skūpstu dot, —kas to no jums prasa, tas ubago un sevi pazemo.“

Krasts pavirši bij klausījies. Kad Aina nerunāja vairs, viņš vaicāja:

„Kur tu tādas teōrijas esi salasījusies?“

„Nekur es neesmu tās lasījusi. Tu zini, ka man ārsts neļauj grāmatā skatīties, kopš slimoju. Un kad es neslimoju, man nav vaļas to darīt. Bet es esmu to pie tevis novērojusi, ko teicu. — Jā, līdz zināmam mēram mēs, sievas, varam jūsu pacietību izmantot. Bet tad ir punkts un diezgan. Man šķiet, patlaban ir pienācis brīdis, kad man atkal jāievelkas kā gliemezim savā vākā. Tu esi visu savu maigumu patērējis. Tev tas atkal jāuzkrāj. Līdz manai nākošai slimībai...“

Balss Ainai pārtrūka. Krasts dzirdēja, ka tas priekš viņa nebij nekāds attaisnojums, bet ātrāk pārmetums. Ko viņš tur varēja darīt? Vai varēja sacīto

atspēkot, kur pat viņa domas nespēja izsekot sievas vārdiem? Viņš apsedza galvu un izlikās aizmidzis.

Bet vai viņš šonakt varēja aizmigt? Šonakt, kur tepat, kā spilgtā zibeņa metienā, plaiksnījās Mangas brīnišķīgais tēls. Viņas acis, kuņģis skaidri atspoguļojās debess mala, ar visiem zeltainajiem mežiem, bij tik skaistas, ka viņš ar gaviļēm tajās iegremdēja arī sevi, labi zinādams, ka no šiem bezdibeņiem ne mūžam laukā netiks. Ak, kamdēļ, kamdēļ mīlestība nenāca kā lēna vēsma? Kamdēļ viņai vajadzēja nākt kā briesmīgai uguns rīklei, kas rij un neaprij?

Krasts norāva segu no galvas.

Zaļgana mēneša gaisma krita uz grīdas un asā lūzumā pārlicās pār Ainas gultu, apspīdējama divas izdilušas rokas, kas gulēja kā nedzīvas uz segas. Vienai bija dziļa rēta starp īkši un rādītāju.

Krasts pacēla galvu.

Bija gandrīz tik gaišs kā dienā. Aina sēdēja, spilvenus aiz muguras salikusi, kā vispār mēdza sēdēt. Viņa sēdēja tik klusi, ka pat elpa nebij dzirdama. Vaigi iekrituši. Mute pusviru. Visa viņas seja bija caurspīdīga, kā no marmora izcirsta; tikai acīs spīdēja valgums.

„Guli,“ viņa klusām teica, lūpas nepakustinādama. „Man nekā nevajag. Man tikai nenāk miegs, jo es izguļos dienā. Bet tev jāguļ. Tevi rītu gaida atkal arklis.“

Kaut viņš varējis gulēt! Un kaut viņa gaidījis tikai arklis! Nabaga Aina, mīļā, trauslā Aina. Kaut viņa zinājusi, kas ar viņu notiek. Varbūt tad viņiem abiem būtu vieglāk. Varbūt viņi abi kopā atrastu kādu līdzekli, kā viņam izkļūt no bezdibeņa, kuņģā bija iegrimis.

„Aina!“ viņš iesaucās. „Mīļā Aina! Kaut tu nebūtu pret mani tik laba!“

To sacījis viņš atkal uzrāva segu pāri galvai un gulēja, dedzinošu domu mocīts.

Krastiem nebij Tiltē nekādu radu. Pat īsti par draugu Krasts nevarēja saukt nevienu no saviem paziņām, izņemot varbūt Vitolu, ar kuŗu vienīgu viņš saucās par tu. Varbūt viņus ciešāk saistīja kādreizējas kopīgas kara gaitas. Varbūt tās bija kopīgas rakstura īpašības, bet kalps ar savu saimnieku reti tā varēja saprasties, kā šie abi vīri sapratās. Aina turpretim nebija nevienas pašas draudzenes. Viņa labi satika ar visām kaimiņienēm, ar kundzēm un ar jaunkundzēm; bet tas arī bija viss. Tuvāk viņas sirdij netika neviena. Viņai pietika ar vīru un ar bērniem.

Tas, ka Aina savā grūtā brīdī bijusi viena, nebij raudzīts aplēpt. Ārsts to bija pastāstījis savām māsām. No māsām dabūja zināt Kosas, Stropi, un tā tālāk. Citādi nebij, — Krasti savā starpā vairs labi nesatika. Spriedumi bij dažādi. Daži pat paredzēja drīzu šķiršanos. Baumas plētās pat daudz plašāk, nekā sniedzās Krastu pazišanās. Pavisam sveši cilvēki, kaut kur pagasta otrā galā, varbūt arī apkārtējos pagastos un pilsētiņā, nodarbojās ar viņu likteņa zīlēšanu. Daži pat jau šķita atraduši iemeslu. — Pati bij daudz jaunāka par vīru, — vai tur kāds brīnums, ka acs kādreiz paslīd sānis, kur sudmalās ciemojās tik daudz studentu... Lūk, kā iet, kad ņem daudz jaunākas sievas!

Gadījums nebij nekāds priecīgs. Bērniņš bija miris un pati pie miršanas slima. Parastajās raudzībās nevarēja iet. Arī kā vienkāršu slimnieci labāk bija Krasta kundzi netraucēt. Ārsts centra dāmām tādu padomu bij devis, un dāmas klausīja. Tikai kad visas briesmas bija garām, viņas varēja iet un īsināt slimniecei laiku. Bet tur priekšā bija tāda satiecība un mīlestība, ka visām baumām uzreiz tika atrauta barība. Jā, ko gan tie cilvēki nesarunāja! Vai bija vēl kur ideālāks laulāts pāris redzēts?

Aina patlaban sēdēja pie loga, no lejas uznestajā lēnkreslā, kad kādā dienā atnāca viņu apsērst Lazdovsku jaunkundze. Ne Marta, gleznotāja, bet vecākā māsa, Alise.

„Nu redeziet, cik brangi,“ viņa apsveicinājusies silti teica. „Man brālis agrāk neļāva nākt. Viņš ir tajās domās, ka apciemojumi slimniekam neļauj spirt, kamēr organisms vēl visus spēkus liek cīņā. Bet nu jau jūs esiet virspusē. Nu tikai jāuzbarojas. Tik plāns vaidziņš...“

Alīses jaunkundzes tumšais, sārtais, dzīvespriecīgais sejs un viņas laipnā valoda Ainu ierosināja augstāk pacelt galvu, nekā viņa tagad to spēja. Bet varbūt viņa tiešām tagad bij daudz veselāka un stiprāka, nekā toreiz, kad viņu pēc kārtas apmeklēja visas centra kundzes, pat Šēna kundze.

„Bet nu jums no tiesas jāatkopjas,“ Lazdovsku jaunkundze teica, raisīdama no drāniņas laukā mīkstas baltmaizītes un dzidru pudeli, pilnu zeltaina šķidruma. „Te ir vislabākais franču konjaks. Ik rīta mazu glāzīti ar pienu. Tas būs tikpat kā saulītē pasēdēt. Jo konjaks nav nekas cits, kā saules stari, gaŗas dienvidu vasaras sules stari, iesprostoti stiklā. Brālis domā, ka tas jums nepieciešami jāizdzer, bet tad arī jūs būsit uz kājām.“

„Pateicos!“ Aina no visas sirds teica, sniegdama viešņai savu izdēdējušo roku.

Asaras mirdzēja viņai acīs. Viņa bij tik bezgala viegli aizkustināma.

Alīses jaunkundze glaudīja slimnieces matus.

„Neņemiet, Krasta kundze neko pie sirds. Ļaujiet visam viegli gaŗām slīdēt. Tas pirmais bauslis katram slimniekam. — Nu jau šī jums otra smaga slimība, kopš esam pazīstamas. Toreiz jūs daudz izcietāt ar to roku. Tagad jūs esiet pārvarējusi pašu nāvi. Ja tās mokas uzliktu kādam vīrietim, viņš atteiktos nest. Viņš ātrāk ietriektu sev lodi pierē, nekā ar mīlestību domātu par savu laulātu draugu, kas viņam šīs sāpes sagādājis. Man aizvien kļūst smagi ap sirdi, kad redzu jaunas, līksmas meitenes jaunu vīriešu sabiedrībā. — Tur meklē sievieti sev bēdu, es domāju. Pēc dažiem gadiem vairs nebūs šo skaļo smieklu. Dažai labai vīrs būs dzērājs. Dažai neuzticīgs. Būs rūpes par bērniem. Bērni tik bieži slimo. Viņas sēdēs cauras naktis pie

ja grib, lai kāds viņu ievērotu. Pat Šēna kundze, kuŗa iemīlas bez izņēmuma visos sava vīra palīgos, par viņu neliekas ne zinīs. Tas laikam tāpēc, ka viņš nedzer. Viņa labi apzinās, ka neviens vīrietis skaidrā prātā viņai tuvu nenāk. Jā, Saluma kungs ir mūsu aptieķnieka palīgs. Viņam ir izredzes atvērt pašam savu aptieku. Nebūtu nekāds brīnums, ja viņš atpirktu tepat Šēna aptieku. Jo tas cilvēks sen vairs savam uzdevumam neatbilst. Vajag tikai brālim veselības departamentā sacīt vienu vārdu, un viņa te vairs nebūs. — Jā, tā tās lietas ir! Ko Krasta kundze saka?“

Krasta kundze nekā nevarēja sacīt. Viņa varēja tikai vēlēt laimes. Ko viņa zināja no dzīves ārpus sava kalna? Gandrīz no skolas sola viņa bija piestājusī pie bērna ratiņiem. Viņa bija baudījusi laimi; bet pazīna arī rūpes, ak, bezgala daudz rūpju. Tikai pilieni prieka bēdu un pelēkas vienmuļības jūrā...

Visi, tā vīrieši, kā sievietes, ar ko vien Alīses jaunkundze bija runājusi, bija ieteikuši precēties, neizņemot pat viņas brāli, ārstu.

„Kas zina, ko sacītu Krasta kungs?“ viņa nobeidza. Kā saukts ienāca Krasts un Aina teica:

„Lazdovsku jaunkundze atnākusi mani apraudzīt. Bez tam viņa vēlas zināt tavas domas kādā ļoti svarīgā jautājumā.“

„Nu?“

Pēc mazas stomīšanās viešņa izstāstīja Krastam savu nelaimi, vai laimi.

„Ko tu saki?“ Aina cieši vīram acīs skatīdamās jautāja.

Krasts piesarka.

„Ko es saku? Manas domas ir, ka uz precēšanos neviens nav jāskubina. Bet nedrīkst nevienu arī atrunāt. Iet laulības dzīvē ir tas pats, kas doties kaŗā. Varbūt pārnāksi sveiks un vesels, bet varbūt arī kritīsi. Par visām lietām, no vīra nevajag prasīt pārāk lielas uzticības. Vīrietis ir poligams radījums. Kuŗa sieviete ar to nevar samierināties, lai neprecas. Katrai sievai vajag būt gatavai, ka daba kuŗu katru brīdi var viņas vīru izraut no vispār pieņemtā šablona. Ar to pro-

tams nav sacīts, ka neuzticība būtu meklējama vienīgi vīriešu pusē. Sieviete pārkāpj laulību daudz sīkāku iemeslu dēļ. Bet nevajag aizlaikus nodoties nekādām aizdomām. Kas to dara, neprot dzīvot. Tikai piedzīvojumi, paša piedzīvojumi dara gudru. Vēlu Alīses jaunkundzei visulabāko!“

Lazdovsku jaunkundze sacīto uzņēma kā labi domātu, objektīvu pamācību; bet Aina kā vīra netiešu atzīšanos neuzticībā. Ja viņš bij spējīgs tā domāt, tad varēja tāds arī būt. Viņa kļuva balta kā krīts. Kras-tam viņu vajadzēja aizvadīt uz gultu.

„Jums vēl sirds par vāju, mīlā, lai tik ilgi sēdētu,“ viešņa gādīgi sacīja. „Neņemiet launā, ka jūs tik ilgi esmu nomocījusi ar saviem niekiem. Tad nu palieciet sveika un veselojaties!“

Aina nekā neatbildēja. Viņa tikai ilgi turēja Alīses jaunkundzes roku savās abās, un gurdie plaksti lēnām pildījās asarām.

Viņai pirmo reizi mūžā bija bail, palikt ar vīru divātā.

XXVII.

tkā lielu patiesību izteicis, Krasts jutās drošāks. Nu varēja apstākļi griezties uz kuŗu pusi griezdamies, viņš vienmēr palika savu vārdu aizvējā. Ja sieva ko no-jaustu, vai tieši zināt dabūtu, viņš nepamirkšķinātu ne acu. Viņš droši viņai acīs skatīdamies varētu sacīt: Tā tas ir. Un kamdēļ, — to jau tu zini.

Un tomēr... Kā būtu, ja Aina ietu viņa ceļus? Vai viņš varētu kaut tikai aizdomas panest rāmu garu? Varbūt gan nē. O, šis jautājums bij tik daudz cilāts, kā visi sabiedriski jautājumi. Tur maz ko cilvēks varēja vairs pielikt vai atņemt. Gribot negribot bij jāatzīst, ka sabiedriskās formas, kas izstrādājušās gadu simtos, cik tālu tās nebij vienai vai otrai pusei par netaisnu nastu, bija tās pilnīgākās. Kas sacēlās pret tām, tas

grēkoja. Grēkoja, nezdams savās krūtīs pirmatnēja cilvēka prieku par sarautām civilizācijas važām; bet reizā arī izciezdams kultūras cilvēka sirds apziņas mokas. Reliģija, ētika, visi tiesas un taisnības palīgglīdzekļi, cilvēku apviija kā asi ērkšķi, ja viņš mēģināja savas miesas tieksmēm dot vaļu. Jā, garam vajadzēja valdīt, ne miesai. Pat karā, brālim brāli kaujot, nedrīkstēja noziegties pret ētiku. Vai tas nebij smieklīgi? Vai viss, ieņemts šaurā redzes lokā un pakļauts pētošam skatam, nezaudēja savu pievilcību? Sirds, kas trieca cauri cilvēka augumam asiņu vilņus, savilņoja arī smadzenes, radīdama domas un tieksmes. Vai viņas uzdevums bij arī šķirot šīs tieksmes? Kāpēc sekot jūsmai bija grēks, bet atteikties, sevi pa daļai nonāvēt, — svētīgi? Ak, par gadiem viss tā kā tā izplēnēja. Cilvēkam atlika tikai kaulos zemes smagums, un galvā vēsas, bālas domas. Tās nu bija tās, kas pasauli radīja pēc sava ģimja. Jā, tāpēc jau dievs ir bijis vecs. Viņš ir bijis gan vēl možs, taisns, gudrs un spēcīgs, kad radīja pasauli, bet bez sirds, bez jūsmas un bez kvēles. Ne par velti senajām tautām vajadzēja radīt tādus dievus, un pat dievietes, kas pilnā mērā lai saprastu cilvēkus. Vai jaunatne nepulcējās Venus tempļos? Vai viņas vismiļākais dieviņš nebij maigais Amors? Varenais Ceiss, tāpat kā Jehova, bij tikai sirmgalvju dievs. Nē, nē, — no Mangas viņš neatkāpsies. Citu visu viņš ir gatavs zaudēt, visu pieciest un paciest.

Aina vīra vārdos bija gaiši saskatījusi kādas sievietes ēnu. Ar šo nezināmo ienaidnieci nu viņai nācās cīnīties. Kā tas bij darāms? Kā viņa varēja veikt? Tā bija smaga cīņa; jo tai vajadzēja būt vērstai galvenām kārtām pret pašas vīru. Vai te pietika ar asarām un klusu padevību? Varbūt bij jāpielietā bardzība un draudi? Ak, viņa bija vēl tik slima, tik nevarīga. Un šādos jautājumos liela mulķe...

Aina gribēja klusēt, tomēr nenocietās. Reiz viņa, itkā ar svešu muti, izrunāja tādus vārdus:

„Ja es nomirtu, tu gan justos vaļā kā no valga.“

Tas nebij jautājums. Krasts tomēr jūta, ka jāatbild.

Viņš arī zināja, kas aiz šī smeldzošā teikuma slēpās. Un viņš atbildēja, vai nu sievu saudzēdams, vai instinktiīvi dodams atsitienu:

„Izteiktas domas nevajag tūlīt attiecināt uz pašu teicēju. Es varu runāt tā, un būt pavisam pretējos uzskatos. Jūs taču jautājumu gribējāt apskatīt no visām pusēm. Laulības dzīves labumus un sliktumus jūs bez šaubām bijāt pārrunājušas krustām un šķērsām. Vismaz Alīses jaunkundze jau daudz ko zina no citām, vairāk piedzīvojušām sievietēm. Tad nu nebija par ļaunu, nākt ar kādu asāku vārdu. Tas nebija nekas vairāk, kā piesliešanās vārdos tam dzīves uzskatam, kas gadu tūkstošus pastāv austrumos, un pat vēl šodien negrib atkāpties. Mēs runājam tikai par sirdīm, kad runa ir par vīrieša un sievietes tuvākām attiecībām. Tur, viņā pasaules malā, galvenā ir acs. Varbūt tāds sultāns redz no sievietes tikai viņas zelta jostu. Ar to viņam pietiek. Mēs prasām iekšķību. Mēs neapmierināmies ar divām, trim laulāta drauga teicamām īpašībām. Mums abiem jābūt ideāliem domās, vārdos un darbos, lai varētu gulēt vienā gultā. Un visvairāk prasa taisni sievieti. Jo viņa ir vispār lielāka aprēķinātāja, nekā vīrietis. Ja vīrietis mīl, viņam rūp tikai iegūt. Sieviete aizvien jautā: kā mēs dzīvosim? un nav apmierināta, ja atbild: gan jau kaut kā iztiksim. Savā vairumā sievietes ir dūjas un dieva eņģeļi no skata, bet patiesībā skaitļu mašīnas. Cik labi tad, ja dzīvē vari sastapt kādu sievieti, kas nav ierindojama parastajā rubrikā. Kam nav nekādu aprēķinu, kas tev pieder, un kam tu pieder, bez kādiem blakus nolūkiem.“

Ainai kļuva labi un silti, klausoties vīra vārdos. — Tā taču bija viņa, neviena cita, par ko viņš runāja! Viņa ir stāvējusi viņam līdzās labās un ļaunās dienās. Viņa neteica pretim ne vārda, kad viņš novilkā savu kapteiņa mundieri un uzvilka darba svārkus, lai līstu līdumu. Viņa būtu varējusi staigāt pa virsnieku ballēm un piedalīties rautos kā pulkveža kundze, ja būtu tādu dzīvi no vīra prasījusi; bet viņa kopa lopus, stāvēja dūmu un garaiņu pilnajā virtuvē, plāva sienu, nebēdādama par savu veselību. Viņas rokas bija melnas no

kartupeļu mizošanas un satraukājušas no biežas mērcēšanas. Viņas seja bij vēju appūsta. Labi, ka viņš to atzina. Tā bij no viņa puses aplinkus izteikta pateicība par viņas nesavtīgo līdzdalību viņu dzīves veidošanā. . .

Prieka asaru pilnām acīm, Aina apskāva rokas ap vīra kaklu un šņukstēdama viņam pieglaudās, kā kāds nevarīgs tītenis pie sava balsta.

Bet Krasts skatījās sānis un domāja par to tur, kas bij tik mīļa un jauka, un kas par sniegtiem mīlas priekiem pretī neprasīja ne nieka.

XXVIII.

Krasts gan gulēja augšā, guļamistabā, kā sācis, bet nu viņam atkal bieži bija darīšanas centrā. Un tā kā dienas bija saraukušās stipri īsas, tad iešana aizvien iznāca pa naktīm. Dažreiz viņš pārnāca laikus, kad Aina vēl bij augšā; bet dažreiz viņa gulēja jau dziļā miegā. Viņa uztrūkās gultā sēdus un nevarēja vairs aizmigt. Nelāga daba bija Aina.

Bez parastajām darīšanām kooperatīvā, Krasts bij sācis biežāk apciemot Kosas. Šad un tad viņš arī iegriezās pie ārsta un pie Stropiem. Aina zināja, ka vīrs pa tukšu nestaiģāja. Ja viņš kur gāja, viņam bija kāda vajadzība, vai arī tiem tur viņš bij vajadzīgs. Visi viņu ieredzēja un vēlējās, lai viņš darbotos arī sabiedriski. Labi, ka viņš neuzņēmās vēl to. Tad mājā neiznāktu pasēdēt nevienu vakaru. Un māja bija viņa pasaule. To viņa dzirdēja no viņa paša mutēs, sarunā ar diviem uzstājīgiem jaunekļiem, kuri kādā svētdienā bij atnākuši, lai piedabūtu Krastu darboties viņu pulciņā.

„Toreiz, koncerta vakarā, jūs mums atsacijāt,“ viņi viens un otrs pa teikumam izteikdami runāja. „Bet jums nevajadzētu atteikties. Mēs esam nabagi izglītotu, progresīvu un krietnu cilvēku ziņā.“

„Un ja tie paši kultūras labā dara tikai tik daudz, kā atnāk uz vienu otru koncertu, vai diletantu sarīkotu teātra izrādi, tad nav nekāds brīnums, ka tā jaunatnes

daļa, kas alkst zināšanu un augstāku baudu, bēg no laukiem. Viņiem nav kam pieslieties.“

„Mēs vēl esam sienami, kā jaunas ābeles, lai vēji mūs nenošķiebtu. Kā senāk uzstājās pret sociālisma izplatīšanos, tā tagad mums nopietni jāuzstājas pret to, kas agrāk nebūt nelikās bīstams. Kur mums jāsargā sava valsts un kultūra, mēs nevaram ļaut brīvi attīstīties visādām fašistiskām organizācijām un visādām sektām. Taisni pēdējo izplatīšanās ir mūsu jaunajai kultūrai sevišķi bīstama.“

Tad Krasts teica:

„Jums taisnība. Mēs dzīvojam straujā laikmetā, kādi ir visu lielu karu un to seku laikmeti. Tās ir cilvēces zemestrīces. Daudz kas vēl šodien tiek aprakts zem drupām; bet zemes krūts tiek atvieglota. Cilvēce pamazām atspīrgst, kaut arī vēl uzmācas visādi sarežģījumi. Operācija ir bijusi pārāk smaga. Bet tā nav nekāda Latvijas kaite. Tā ir pasaules slimība. Un ticiet droši, ka tā pati cilvēce, kas atrada līdzekļus kā nobeigt karu, tiks galā arī ar visām sekām. Vēl mums būs jāpārlaiž daudzas un dažādas laikmetiskas katastrofas, bet tamdēļ pasaule bojā neies. Cilvēku skaits tā kā tā strauji pieaug. Civīlizācija iet joprojām savu uzvaras gājienu. Kultūra iet plašumā, ja arī ne dziļumā. Rodas jauni kultūras izplatīšanas veidi. Drīz iestādēm būs vairs tikai tāda avotu nozīme. Zinātne un māksla plūdis pāri zemēm, kā upes. Radio viļņi tās jau nes pa pasauli, krustām un šķērsām. Vai tad vairs būs kāda nozīme runāt par kultūrālās dzīves pagrimšanu, kādā Latvijas kaktā, kad katra sēta būs savienota ar pasaules kultūras centriem. Nav izslēgta pat tāda varbūtība, ka baznīcas, un skolu ēkas, kļūst liekas. Tās izmantos citiem nolūkiem, kā tagad izmanto bijušo muižnieku un valdnieku pilis. Būs radio skolas. Pamatskolas, vidusskolas un universitātes. Varbūt būs kāda pasaules universitāte ar vairākiem miljoniem klausītāju. Valoda — esperanto.“

„Mēs jūs ļoti lūgtu, uzstāties mūsu pulciņā ar tādu priekšlasījumu.“

„Par kultūras izplatīšanas veidiem nākotnē.“

„Pateicos par aicinājumu,“ Krasts nopietni teica. „Man neatliek laika. Mana pasaule ir mana sēta. Tur ir tik bezgala daudz darba, tik bezgala daudz ko domāt, gādāt un bēdāt. Tur ir arī daudz prieka, baudas un laimes. Vai jūs variet vairāk ko saņemt ārpus savas sētas? Tikai jaunības nemiers ir tas, kas cilvēku plosa. Kam nav labi savā mājā, tam nebūs labi nevienā pasaules daļā. Jo visur ir kas aicina tālāk un augstāk, un visur ir kas žņaudz un spiež. Man, kas esmu jau nonācis līdz mierīgai dzīvei savā sētā, citu materiālas dabas vēlēšanos vairs nav, kā tikai — dzīvot bez pārādiem. Lai nekas nemazinātu manu pašcieņu. Jo ticiet, jaunekļi: nekas cilvēku tā nepazemo, kā parāds. Tā ir neapzināta verdzība, no kuņas tagadējā sabiedrība nerauga atsvabināties, bet labprātīgi liec plecus. Un ne vien atsevišķi cilvēki, bet veselas cilvēku kopas, valstis un lielvalstis. Vislaimīgāks var cilvēks justies, ja viņam naudas nekad nav, bet arī nekad netrūkst. Es patlaban jau tik tālu esmu ticis.“

„Tas būtu otrs temats.“

„Pārdomājiet, iejūtaties, rakstait un lasait paši.“

„Mums neviens neticēs. Viena un tā pati patiesība skan no vienas mutes gudri, no otras mulķīgi. Mums nav vēl savu piedzīvojumu. Mēs varam runāt tikai par literātūru, par šo un par to, ko varam pārstrādāt. Mums vajadzīgi, tā sakot, pusfabrikāti. Kur jūs tveriet, tur jūtama pārlicība un tieša atziņa. Tas suģestē.“

Krasts nebija piedabūjams līdzdarboties jauno cilvēku pulciņā.

Aina, ar interesi klausījiesies sarunās, savā sirdī priecājās par vīra uzskatiem, kas bija itkā viņas uzskati, kaut gan viņa varbūt tos pa šiem gadiem bij, pavisam neapzinīgi, no viņa piesavinājusies. Ar tādu vīru viņa tiešām varēja lepoties. Kas par to, ka pēdējā laikā viņš bij kļuvis drusku nervozs. Citādi jau tas nemaz nevarēja būt. Vai mazumu viņa bija sagādājusi vīram rūpju?

— Nu jau bija rudenis, ar sniegu un mērenu salu. Dienas Aina pagāja pavisam nemanītas. Viņa negāja vēl laukā. Viņa šuva un lāpīja. Pie viņas bija bērni.

Vīrs bij kaut kur darbā. Bet noteiktā laikā viņi abi ar Vītolu ieradās pie galda. Dzīve ritēja kā ritējusi. Tikai vakaros, kad bērni apgula un vīra nebija mājā, Aina juta, ka laiks velkas pārāk lēnām. Viņa strādāja, kamēr miegs vēl nenāca, un viņas ausis vienmēr bija uz lejas durvīm vērstas, nupat, nupat vajadzēja šņirkstēt atslēgai. — Jā, atslēgu viņš vienmēr ņēma līdz, kad vakaros izgāja. Vai viņš nebaidījās, ka viņa kādreiz varētu iedomāties iziet pretim? To viņa varēja gan izdarīt; jo nu jau jutās pilnīgi vesela.

Un kādā gaišā naktī, kad mēness savā pilnatnē stāvēja augstu pie debesīm, Aina tiešām izgāja. Viņa izgāja cauri saimes istabai, pa gala durvīm, atstādama tās neaizslēgtas. Ne jau ilgi laukā palikt un tālu iet viņa gribēja. Tikai tā kā mazu nerātību izdarīt, par ko vīrs bārtos, bet arī priecātos. Izjust sniegu zem kājām. Palūkoties perlamutram līdzīgajos mākoņos virs galvas, augstu debesu dziļumā. Viņa paiesies līdz ceļa likumam tur mežā, un nāks atpakaļ. Varbūt viņai laimējas sastapt vīru. Satvert viņa roku... Kāds pārsteigums!

Aina tiešām vīru sastapa. Bet pavisam citādi, nekā cerēja.

Tikusi līdz ceļa likumam, kur beidzās piekalnes mežs un krūmi, un lejup pavērās klajs lauks, viņa ieraudzīja pavisam netālu divus gājējus, vīrieti un sievieti. Tie nāca lēnām, cieši blakus, nerunādami ne vārda.

Pirmatnēja cilvēka instinkta dzīta, Aina metās atpakaļ. Bet tad viņa itkā apdomājās, paspēra dažus soļus sānis, mežā, un pieplaka pie kuplas paegles. Nu viņa varēja nācējus palaist garām, un tad iet, vai nu uz priekšu vai atpakaļ.

Elpu aizmēģējusi, viņa nu tur stāvēja, kamēr nācēji virzījās aizvien augstāk, aizvien tuvāk. Un tad... Piepeši viņai asinis sastinga vaigos. Likās, ka zem vilnānes, kas bija uzņemta uz galvas, mati sprakstēdami celtos stāvus. Tikai tās nebija bailes. Tas bija pavisam kas cits, ko nevarēja vārdā nosaukt.

Tur gāja Indriķis, viņas vīrs, ar to sievieti, kas toreiz atveda viņu Uldi!

Viņa to pazina no vingrās gaitas, no veida, kā viņa turēja galvu; jo vaigs bija ēnā.

Aina būtu kliegusi; bet izmisums bij tik liels, ka grūti bij pat pirkstiņu pakustināt, ne vēl pavērt muti kliezienam. Ilgu laiku viņa stāvēja, neatmanīdama neviena locekļa, nesaprazdama, vai ir nomodā, jeb vai tas ir tikai drausmīgs sapnis.

Kad sastingums atlaidās, kad Aina atdabūja sakarus ar saviem locekļiem un visiem prātiem, viņa ievaidējās, saķēra galvu, un izgrīļojās uz ceļa. Raudas viņu raustīja kā krampjos. Bet tās veda viņu arī pie jēgas.

Viņai nebija vairs vietas pie vīra sāniem. Viņa bija atmesta, apkaunota, apsmādēta. Kas viņai vēl atlika pasaulē? Bērni? Ak, kas gan bija bērni, salīdzinot ar vīru? Bērniem katram savs sirds kaktiņš, vīram visa sirds. Bērni var būt, var arī nebūt. Bet kad no sirds jāizvāc vīrs, ko gadiem esi mīlējusi un dievinājusi, — vai tad vairs gribas dzīvot? Un tomēr tikai bērni bija tas spēks, kas šinī naktī lika Aina atgriezties sētā. Tikai bērni neļāva viņai novirzīties no ceļa, pakrist kaut kur sniegā, vai mesties no dzirnavu dambja melnajā atvarā, kam pa virsu griezās balti putu pušķi.

Kad Aina, pārnākusi mājā, vīra neatrada, sirds viņai iesāpējās ar vēl dziļāku sāpi. Neizģērbusies viņa iekrita gultā un, neatjēgdama ko dara, koda sev pirkstos.

Krasts pārnāca tikai pēc veselas mūžības.

Tiklīdz durvis vērās, Aina gribēja trūkties augšā, un kliegt pilnā kaklā.

Jā, bet ko tad?

Tik grūti bija ticēt, ka viņš darījis ko ļaunu. Varbūt viņš tikai izvadīja cauri sūnaklim to sievieti. Viņi nejauši tur lejā satikās, un viņai vienai bail bij iet. Viņi taču klusēja, kā svešinieki, kaut gan viņš... Jā, vai viņš nebij cieši satvēris viņas elkoni?

Aina klausījās, kā vīrs noģērbās, pēc iespējas klusi nolika drēbes un apavus. Kad šķita, ka viņš jau aizmidzis, arī viņa atsvabinājās no virsdrēbēm un palīda zem segas.

Bet viņa nevarēja aizmigt. Viņu mocīja aukstumi un karstumi. Viņa jutās tik pat slima kā pirms vairākām nedēļām.

XXIX.

Man jālikvidējas," Grundulis teica, nevīžīgi atlaizdamies krēslā, pie galda stūra.

Zālē bija Krasts vien un viņš.

„Kādi sevišķi apstākļi tad jūs spiež likvidēties? Jūs jau par ziņu neesiet sākuši dzīvot.“

„Vai tūlīt vajadzīgi kādi sevišķi apstākļi? Pietiek, kad man vairs Sturtos nepatīk. Taisnību sakot, kas man tur lai patīktu? Vai tas sarkanais klajums, vasarā? Vai tā ala, kurā vairs pat nakti nevar izgulēt? Patiesībā es jau gadiem ilgi esmu likvidējies, un nu tikai beigšu. Es nokāvu kazu. Sugas vistu audzēšanu es izbeidzu divos gados. Kas tur man tika no tiem gaiļiem? Ārstniecības stādi Sturtu zemē nepadevās. Facelijas gan pievilka bites, bet avelī, ko es nostādīju stāvus, pēc visām jaunlaiku prasībām, neviena nelīda iekšā. Es šovasar plēsos kā negudrs, lai būtu kaut putra, ja ne maize. Bet iznāca tikai pāris gubiņu zāļu. Lūdzu, paņemiet, ja jums tik. Tur viņas vēl ir, uz tīruma.“

„Bet kā tad jūs domājat dzīvot?“

„Jāizmēģina visādi. Taču dzīvo pasaulē miljoni un atkal miljoni cilvēku. Kāpēc es lai nedzīvotu? Ja es arī nekļūšu bagāts, tad vismaz maizi paēdis būšu, ne sliktāk kā līdz šim. Redziet, es esmu novērojis, ka tā ļaužu šķira, ko kara laikā sauca par spekulantiem, neizmirst. Vēl šo baltu dien' Latvijas dzelzceļu galvenais ieņēmumu avots ir cilvēku armijas ar visādiem kurvjiem, spaiņiem un aizspaiņiem. Kaut gan viņi izvairās no mantu nodošanas bagāžā, un, pretēji dzelzceļu valdes izdotiem noteikumiem, ved par brīvu vairākus pudus lauku tirgos sapriktu pārtikas vielu, tad tomēr

dzelzceļam ir pelņa. Vai tādai lokomotīvei nav viena alga, — tukšāks vāģis vai pilnāks? Viņa uzsit gaisā dūmu mākuli un aiziet. Tā ja! Es gribu pāriet uz dzīvi Rīgā, un uzsākt uzpircēja gaitas. Es varu, piemēram, ja tikai man ir rīcības kapitāls, tepat pilsētiņā, tirgus dienā, sapirkt labi daudz sviesta, kādu kurvi olu, kādu gurnu gaļas. Ir liels aprēķins uzpирkt dzīvas vistas, sevišķi uz kādiem žīdu svētkiem. Var ņemt arī ogas un āboļus. Te viss ir lēts, bet tur, Rīgā, dārgs. Es varu precī piegādāt maziem veikaliem. Es arī varu to izdot pazīstamiem, kuŗu man daudz, tā sakot, zem tirgus cenām. Svaigs un lēts produkts! Es gribētu redzēt tādu muļķi, kas atteiktos no manis pirkt. Ja es pelnu no katra brauciena tikai divdesmit latu, kas nav pārspīlēti kalkulēts, tad man pietiek. Es varu nedēļā taisīt vismaz divus izbraucienus. Tas man dos simtu sešdesmit latu mēnesī. Kur jūs to variet ieņemt no saviem laukiem, plēzdamies dienu un nakti? Labi, jums patlaban ir kādas septiņas govīs. Bet vai viņas ienes tik daudz mēnesī, rēķinot cauru gadu?“

„To viņas ienes gan. Bet vai jūs domājiet visas reizes pelnīt? Veikalniekus bieži dzird žēlojamies, ka zaudējuši.“

„Dažam cilvēkam ir viņa dabā žēloties. Es neticu, ka var kāda prece cenā tik ātri slidēt uz leju, ka tā, piemēram, Rasā no rīta pirкта, un pusdienā ievesta Rīgā, jau nestu zaudējumus. Tas ir tikai veikalnieku papēmiens, runāt par zaudējumiem, lai laucinieks iežēlojas un atlaiž pāri santimu. Pāris santimu te, un atkal tur, — skaties, jau tev ceļa izdevumi rokā. To pantīņu es arī pazīstu, un katrā ziņā dziedāšu. Es ceru, un arī ticu, ka būšu labāk maizes paēdis, nekā te vārgodams, kur visi ļaunie gari pret mani sacēlušies. Iedomājaties tikai, — es laikam neesmu stāstījis — man taču divus cāļus reiz pērkons nospēra...“

„Un kas tad jums tur ir ko likvidēt?“

„Tu brīnums! Jūs laikam domājiet, ka man kaila dvēsele. Nu, vismaz man taču ir zirgs un rati, arkls, ecēža, un tā būda. Protams, dzīvoklim viņa vairs neder, ja nepieliek kapitālus remontus. Bet viņā itin

labi var vēl novietot lopus, kad drusku nostiprina gries-tus. Es domāju, — vai nerunāt ar Vītolu? Varbūt viņš nāktu man par rentnieku? To Minnu jau viņš tā kā tā precēs.“

Krasts bij ar mieru, lai Grundulis, joka pēc, runā ar Vītolu. Viņš pasmējās par augsto stilu, kādu cie-miņš lietāja, un teica:

„Bet vai jūs variet slēgt kādus darījumus? Māja taču jums nepieder. Vai nebūs kas ceļ iebildumus? Pašam dzīvot ir kas cits. Bet ielikt rentnieku...“

„He! Es redzu, ka jūs no likumiem nezinat vai-rāk par mani. Man ir gan tiesības to zemi izrentēt. Tikai pārdot es nevaru. Es neko vis neuzsāku uz tukša gaisa. Es runāju ar pagasta priekšnieku, un tas gan laikam zinās, ko var un ko nevar. Viņš man teica, ka es neierobežoti varot par māju valdīt, kamēr neesot atradušies viņas īpašnieki, vai arī kāds tuvāks rads par mani. Bet vai var būt tuvāks rads par māsas dēlu, ja vienīgā māsa mirusi? Pārdot es viņas protams ne-varu, tās mājas; bet izrentēt, — kurā katrā laikā. Es nezinu tikai, cik lai prasa?“

„Saskaitiet visu, cik šogad esiet ieņēmuši no ze-mes. Vairāk jau nevar prasīt.

Grundulis atņirdza savus retos zobus.

„Tas tik būtu veikals! — Es esmu pagrūdis visu, kas man bij, un ieņēmis neesmu ne santima. Bet es dzīvoju ārkārtīgos, ne normālos apstākļos. Mani iz-putināja sieva. Viņa bija rīma. Es devu naudu saim-niecībai, devu un devu, līdz beidzot tās pietrūka. Un jāpriecājas, ka pietrūka. Citādi tā piesta vēl šodien veltos pa manu sētu, pati tūkdama un man dodama strēbt tikai pļuriņu. Ar vārdu sakot, man nebij laimes. Bet Vītols ar Minnu ir pavisam kas cits. Viņi tur dzī-vos kā līņi, — jūs tikai redzēsīt. Vai jūsu kalnā ir tāda zeme, kā manējā? Arī vieta te nav jaukāka, kur visi vēji pāri skrien. Uz manas rozas nāk pat rubeņi pērties. Tas nozīmē, ka tur ir silts un jauks. Lai tikai saslies būdu, kur dzīvot, kā es to būtu darījis, ja būtu palicis pie zemes. Siena var pietikt vismaz desmit go-vīm un diviem zirgiem, ja tikai pamanīsies nopļaut, ko

es vis neizdarīju. — Es domāju prasīt seši simti latu rentes gadā. Tas būtu mēnesī tikai piecdesmit latu. Jūs paši atcerēsities, ka es agrāk ieņēmu vairāk par sienu vien, kad nebij ieviesušās tās velna skābenes.“

„Drīz tur ieviesīsies arī stiebri, niedras, un visi citi ūdens augi, kad grāvji būs pavisam pieslīguši. Es neticu, ka Vītols būs tāds muļķis, ka ies iekopt zemi, kas nezina kam beidzot piederēs. Un ja viņš to arī gri-bētu, es viņam nelaušu to darīt.“

„No jums runā tīrais egoisms. Jums žēl zaudēt puisī un meitu. Kur jūs tādus strādniekus un tik tīcāmus vairs citur atradīsiet? Es tomēr runāšu ar viņu, vai tas jums patīk, vai nepatīk. Jūsu piekrišana, es domāju, priekš viņa nebūs saistoša.“

„Varētu runāt, ja jūs Vītolu Sturtos laistu pilnīgi par brīvu, teiksim uz gadi trīs. Manis dēļ viņš varētu arī maksāt vēl tās valsts un pašvaldības nodevas, cik jau tur viņu uz tās zemes ir. Kaut gan vispareizākais būtu, kad jūs viņam kaut cik klāt maksātu. Jo kad viņš strādās, tad zeme arī matīs.“

Grundulis saskaitās. Viņš paķēra cepuri un, durvju rokturī iekēries, sauca:

„Man patīk debatēt; bet kad mani apceļ, to es nevaru ciest. Es būtu idiots, ja nezinātu, ko vērts ir piecdesmit hektāru vecsaimniecības zemes!“

Tad viņš izgāja, durvis aizcirdams ar visu sparū.

XXX.

Notiek dažreiz neticamas lietas. Pēc vispusīgām pār-runām, gan ar vienu pusi, gan ar otru, Vītols beidzot nonomāja Sturtus. Tiekme pēc sava zemes gabalīna gājēja cilvēkā bij tik liela, ka viņš pēc Grunduļa piedāvājuma kļuva gluži slims. Vītols zināja, ka cilvēks, ticis uz zemes, varēja tikai spirt. Un sevišķi viņš, kam tāds, tik zīmīgs vārds. Iedzen zemē vītola mietu, kas jau pusgadu gulējis žagaru grēdā, un viņš

aug! No savām prasībām Grundulim, protams, nācās ievērojami atkāpties; bet kaut kas viņam tomēr tika. laba daļa no Vītola un Minnas ietaupījuma pārgāja Grunduļa kabatā, par zirgu un par visu citu, kas viņam bij. Nu viņi abi, tā pircējs kā pārdevējs, jutās apmierināti un laimīgi. Viņiem vērās jaunas izredzes dzīvē. Viņiem bija lielas cerības, tikt uz augšu.

Pats par sevi saprotams, ka Vītols tagad klaji pateica, ka precēs Minnu. Viņiem gan vēl bij kāds brīdis jāgaida, kamēr pats dabūja atlaulību; bet viņi bij par savu lietu tik droši, ka varēja dzīvot arī bez laulības, pat vairākus gadus. Nekas viņus nevarēja šķirt. Sevišķi tagad, kur viņus vienoja darbs un kopīgas rūpes. Ai, cik gaŗa viņiem būs šī ziema, līdz Jurģiem!

Krastam, pats par sevi protoms, Vītola un Minnas aiziešana bij liels zaudējums. Viņš tomēr ne ar vārdu nemēģināja atrunāt, kad redzēja, kā Vitolam mirdzēja acis, runājot par Sturciem. Viņš nedrīkstēja viņa laimei ceļā stāties. Kā mierinādamies, viņš tikai reiz vaicāja sievai:

„Kā tu iztiksi bez Minnas?“

Ainai saimniecība bij tik vienaldzīga, ka viņa tikai mazliet pavilka vienu plecu uz augšu un atteica:

„Vai tad pasaulē cilvēku trūkums?“

Kad nu Vītola un Minnas noslēpums bij visiem zināms, Minna šad un tad ar saimniecī gribēja parunāties. Viņu tomēr drusku biedēja nezināmā dzīve, kaut gan viņa ne par kādu naudu negribētu atkāpties. Reiz, kādā vakarā, viņa apķērās saimnieci ap kaklu un raudādama teica:

„Cik man žēl šo vietu atstāt. Mēs taču esam gandrīz vienos gados, bet es jūtu jūs kā māti. Man nav neviena piederīga. Man nav bijis neviena cilvēka, kam pieglausties. Es esmu tikai klausījusi. Kad man lika iet, es gāju, kad mani sauca, es nācu. Tikai te, pie jums, es sāku justies kā cilvēks, kam arī galva uz pleciem. Un tad, — man liekas, ka arī sirds man tagad ir krūtīs. Kaut gan viņa vairāk sāp, nekā pukst priekā. Varbūt es esmu par niecīgu, lai saņemtu tik lielu laimi, kāda sievietei tiek piešķirta ar vīru.“

Minna atlaidās no saimnieces, kuŗa mēchaniski glaudīja viņas gaišos matus, raudzīdamās tukšumā. Noslaucījusi vaigus viņa turpināja:

„Vīrs ir kaut kas liels un varens. Kad viņam rokā cirvis, vai zāģis, vai lāpsta, vai arkla balsts, vai kad viņš ved zirgu pie iemauktiem, — es nevaru atskatīties. Tā taču ir mīlestība, vai nē?“

Aina nespēja atbildēt. Viņa bij par vāju, lai teiktu kaut vienu vārdu par to, kas priekš viņas bija miris. Viņai nebija vairs vīra. Viņa labāk aizvēra savas acis, nekā vēroja viņa nākšanu un iešanu.

Grundulis nu Krastos apgriezās vai ik dienas. Viņš negāja vairs saimnieku galā, bet sēdēja saimes istabā. Viņam ar jauno rentnieku vēl šis tas bija nokārtojams. Pie tam viņš dabūja siltumā pasēdēt, un vienu otru reizi arī paēst; jo Minnas rokā viss tagad bij, kopš saimiece atkal bija savārgusi.

Un tad pienāca diena, — tas varēja būt tā labi pēc Mārtiņiem — kad Grundulis iegāja pie Krastiem atva-dīties.

„Nu es atstāju laukus,“ viņš teica, „kas pret mani nav bijuši ne mazākā mērā laipnīgi. Varbūt vajadzīgs daudz romantiskāk skatīties uz dzīvi, lai tiešām iemī-ļotu šo dzejnieku apdziedāto paradīzi. Manam pētoša-jam prātam viņa nekā nav varējusi sniegt. Es esmu dzīvojis tiešām kā paradīzē. Es esmu staigājis pus-kails. Esmu izticis bez laikraksta un bez grāmatām. Ēdis esmu maz un slikti. Jā, pat levas ābolā esmu ko-dis. Viss tas priekš kaķiem. Galu galā jāatzīst pa-šam, ka mana vieta var būt vienīgi pilsētā, kur esmu dzimis un audzis. — Pateicos jums, Krasta kungs un kundze, par visu labu, ko esmu baudījis jūsu sētā. Pie-dodiet, ja esmu kādreiz kaut ko nē tā. Nu es jūsu vairs neapgrūtināšu.“

Kā viņš runā! Krasti viņam daudz vairāk patei-cības parādā. Sevišķi pati. Toreiz ar to roku. Un cik daudz laika lietderīgi palaists visādās pārrunās un disputos. Viņš tomēr bija interesantākais cilvēks no visiem, kas te apgriezās. Viņiem daudz pietrūks ar viņa aiziešanu. — Kā tad beigu beigās ir? Vai viņš

stingri apņēmies palikt par uzpircēju un braukāt pa tirgiem? Ja tad nu kādreiz brauc uz Rasu, tad taču var Krastus apciemot un apskatīt, kā iet viņa rentniekiem.

Jā. Viņš ne tikai uzpirks produktus lauku tirgos, bet arī no Rīgas vedīs katrā braucienā kaut ko, kas labi noiet lauku tirgos. Piemēram reņģes vai butes. Tā viņa peļņa dubultosies. Simtu sešdesmit latu vietā viņš var mēnesī taisīt uz savi trīs simti, un vēl vairāk.

Nu, labi. Lai izdodas! Krasts viņam to no visas sirds novēl. Grundulis bija tik laipns, dažu labu reizi viņam izpalīdzēt. Sevišķi toreiz, kad bij jāmaksā amatniekiem, un nebija nekur kur raut.

„Kad jūs esiet nodomājuši braukt, Grundula kungs?“ Aina piepeši prasīja.

„Braukt? Es esmu atkal kājinieks. Es iešu tūlīt uz Rasu, un sēdišos pēcpusdienas vilcienā.“

„Es esmu nodomājuši apsērst savu tēvu. Vai drīkstu jūs lūgt, mani pavadīt?“

„Bet ar lielāko prieku, kundze!“

Krasts, kuŗš bija paradis, ka sieva nespēra ne soli, iepriekš ar viņu neaprunājusies, bij pavisam pārsteigts.

„Kā tā?“ viņš iesaucās, platām acīm raudzīdamies sievā.

„Es esmu tik slima,“ Aina vairāk Grundulim kā vīram teica, „ka man Rīgā jāgriežas pie kāda speciālista. Pie tā paša apciemošu arī tēvu. Tur es varu palikt dažas nedēļas, ja vēlos. Dažreiz vietas pārmaiņa vien cilvēku dara veselu.“

„Bet bērni?“ Krasts teica, sānis raudzīdamies.

„Mazo es ņemšu līdz. Lielais lai paliek pie tēva. Būs dienu isāks laiks. Naktī, cerams, viņš negarļaikosies, tāpat kā līdz šim...“

Krasts nobāla. Viņš vairs nevarēja izšķirt, kur beidzās joki un kur sākās nopietnība. Aina taču neprata vairs smieties. Viņa tikai kunkstēja, kad vajadzēja skanēt smiekliem. Lai ko atbildētu, viņš teica:

„Taisnību sakot, tā ir labi. Kad mums vairs Minnas nebūs, tu nevarēsi vairs tik lēši kāju spert no sētas.“

*

„Hihi!“ velns kluksēja kā vista, aizrāvis aiz kūts pakša, kad no Krastu sētas izšļūca važas, kuņās sēdēja saimniece, pati sačunčalojusies, sačunčalotu bērnu klēpī, viņai līdzās Vītols, pātagu pār plecu, bet priekšā, šķērsām iezvēlies, Grundulis. „Hihi! Viņa jau mūk! Kas zina, vai vairs atgriezīsies? Viņa nav no tām, kas cieš otru sievieti sava vīra tuvumā. Nu tikai jālaižas uz Degļiem, pie Mangas. Ja viss tā iet, kā sācis iet, tad pēc neilga laika arī Krasts kaut kur aizripos. Nu tikai posies, veci! Nu tikai manies!“

Velns pats sevi saņēma aiz auss un saslēja taisnu.

Ceturtais daļa.

I.

Savādi, ka Aina nu vairs nevarēja izjust nākotnes. Viņas domas laidās vienīgi atpakaļ. Atpakaļ uz Krastiem, kur bij palicis viņas vīrs, viņas puisēns, visa viņas dzīve. Tagadne šķita neīsta, nenozīmīga. Rīga...

Kas te bij meklējams, šinī pusaiizmirstajā pilsētā, šinīs sveši pazīstamajās istabās, pie šiem itkā saviem ļaudīm? — Ak jā, — veselības un miera viņai vajadzēja. Par visām lietām miera.

Pamazām Aina to arī atrada. Gan viņu te apņēma skumja noskaņa, kāda mūs parasti apņem, kad sastopamies vaigu vaigā ar savu bērniņu, tad tomēr tajā bija arī laba daļa dziedinoša spēka. Un Aina ar katru dienu jutās labāk. Ja tikko iebraukusi viņa būtu bijusi ar mieru tūlīt griezties atpakaļ, tad tagad, dienas trīs nodzīvojušai, patika vēl palikt. Tēvs bija tik miļš pret viņu un pret bērnu, ka to apzinoties kļuva līdz asarām labi. Pamāte, šis svešais, parasti nīstais un nīstošais dzimtas loceklis, bij pati gādība un sirsnība. Te varēja atspirgt, bez ārsta un bez zālēm, pat tik drūmā gada laikā, kāds bija vēlīns rudenis ar saviem sniega slapdranķiem.

Vai Aina gāja mazajā virtuvē, vai guļamajā, vai ēdamistabā, vai zālē, — katra no šīm telpām viņai kaut ko atgādināja. Te vēl visur lidinājās nelaikē mātes gars. Te vēl visur uz nodilušajām grīdām dipēja kādas mazas meitenes soļi, sienās un kaktos glabājās viņas smieklī un raudas. Vajadzēja tikai aizvērt acis, un gadu valnis atkāpās. Aina nebija lielāka par Veltiņu.

Viņa taustījās vēl ap visvienkāršākajiem vārdiem. Vēl grīlojās, kāpdama pār zemajiem sliekšņiem. Vēl alka mātes klēpja...

Bet tad viņas acis plaši ieplētās. Ai, neatgriežamais bērņības laiks!

„Tev vajadzēja iziet, apskatīt pilsētu, Aina,“ tēvs teica, baidīdamies, ka meitai netiek garlaicīgi.

„Ko es tur redzēšu?“ viņa atteica.

„Ir gan ko redzēt. Vispirms kustība ielās ir pavisam cita nekā toreiz, kad tu atstāji Rīgu. Ja tu tagad iziesi vakarā, tevi apžilbinās tikpat lieli reklāmu ugunu blāķi, kā kuņā katrā lielpilsētā. Ielas un trotuāri priekšzīmīgā kārtībā. Neredz piedzērušos, kā krievu laikos redzēja.“

„Bet kad es vakar vakarā izgāju brītiņu pie vārtiem pastāvēt, bij iela tikpat tumša kā senāk. Garām delverēja kāds jauneklis un nekaunīgi runāja.“

„Mēs taču esam nomalnieki,“ tēvs izlīdzinoši noteica, itkā labis prātis atdodams centram visas priekšrocības.

Ainai pagaidām pietika ar sētu un ar istabām. Un ar domām par Krastiem. — Vai viņi tikai viņoja iekurināt krāsni, guļamistabā. Uldītis bij drusku apsaldējies, kad viņa brauca projām. Un Indriķis... Vai viņš neatstāja bērņu caurām naktīm vienu, staigādams savās darišanās uz centru?

Dažreiz Aina runāja par mājām ar pamāti un tēvu. Viņai patika stāstīt tikai labu un jauku, neminot ne vārda par to, kas kādreiz bija darījis sāpes, vai bijis nepatīkams. Tā runājot viņa iejutās itkā īstenībā, un viņai kļuva viegli un labi.

„Kam tāds vīrs kā tev, tas var teikties laimīgs,“ tēvs, klausīdamies viņas valodās un atcerēdamies dzīvi Egļu kalnā, teica.

„Jaa,“ Aina pēc laba brīža tēva vārdus apstiprināja; bet šis jā nāca kopā ar smagu nopūtu, no pašiem sirds dziļumiem.

Jā, viņai bija labs un krietns vīrs, kad labi apdomāja. Aizvien viņš ir bijis vadītājs un gādātājs. Aiz-

vien viņa ir jutusies aizvējā, ja arī brīžam viņu aizsniedza šādas tādas sīkas sāpītes un dzīves nelīdzenumi. Ko viņa vairāk varēja vēlēt? Pat valdnieku pilīs, dziļās nakts stundās, kaut kur aiz brokata aizkariem, bij dzirdami šņuksti un nopūtas. Neviens nebij drošs, ka viņu neķers mīla nelaikā. Neviens nevarēja sacīt: — es neiešu savu sirdi sāpināt dēļ cilvēka, kurš manis nemīl.

„Jā, man ir priekšzīmīgs vīrs,“ viņa teica un pacēla galvu.

Šie vārdi tika teikti ar tādu pārliecību un spēku, ka Aina pati tiem pilnīgi noticēja. Viņas sirdī ieviesās atkal gaišums. Viņai gribējās uz mājām.

Aina tomēr apmierinājās ar īsu vēstuli vīram, ar kuŗu paziņoja, ka jūtas labi. Mājā taču bez viņas varēja itin labi iztikt. Tāpēc padzīvos vēl šeit. Jo tēvs negrib dzirdēt, kad viņa sakās braukt projām. Vēl viņa nav pie ārsta bijusi. Uz operu un uz Orlova koncertu viņa arī gribēja vēl aiziet. Visiem sveicieni no viņas, bet jo sevišķi viņam ar Uldi. Sveicieni arī no tēva un no pamātes.

Laiks atmetās silts un skaidrs. Zemā novembra saule, mezdama platas ēnu svītras no apkārtējām mājām un žogiem, pusdienas laikā spīdēja tēva pagalmā tik zeltaini, ka Aina ar Veltiņu varēja kavēties malkas šķūnīša priekšā stundām ilgi. Turpat smiltnās gozējās vistas. Kūtiņas durvīs šad tad parādījās brūnaļas galva, baltiem ragiem, lielām, tumšām acīm. Dažreiz Aina, Veltiņu pie rokas, apstaigāja nelielo dārziņu. Viņai patika vērot tukšās dobes un minēt, kas tur vasarā bij audzis. Šur tur bij saskatāmas kādas zīmes, kas norādīja uz pupām, gurķiem, sīpoliem. Tur viņā stūrī bij auguši burkāni, kāposti un bietes. Te vēl, dzeltenu kļava lapu piebiruši, kupli zaļoja roblapainie selderiņi. Smagas, apmelnējušas saules puķes stāvēja nolīkušas, katra uz savu pusi. Pāris pus nokaltušu ābeļu vārgoja tai pašā vietā, kur senāk auga un deva augļus pieci lieli koki. Pa šīm ābelēm Aina bija kāpelējusi kā

kaķis. Tā bija viņas rīta un vakara vingrošana. No jauna dārzā nebij stādīts neviens koks, neviens krūms.

Vai tēvs vairs necerēja no tiem augļus piedzīvot? Vēl viņam taču nebij sešdesmit gadu...

Aina nezin kamdēļ atcerējās Grunduli. Kāpēc viņš neparādījās, kā bija solījis, un nepastāstīja, kā iet ar veikaliem? Šad un tad viņa bij ar tēvu runājusi par šo savādo vīru, un pamāte vēlējās redzēt tādu cilvēku, kam dzīvē nekā neveicās. Bet Grundulis nerādījās. Droši vien viņš bez rimas tagad dzinās pa tirgiem, no vienas Latvijas malas uz otru, un rausa naudu, pārāk ilgi aizcieties tur savā pazemē.

Ar pamāti, kas bij tik veca, ka varēja būt arī viņas īsta māte, Aina satika labi. Bērnu tā bij iemīlējusi tādā mērā, ka solījās paturēt pie sevis. Ainai jau tur bija puisēns. Vai viņai nepietika klapātu?

Nē, to gan nē!

Un labās sievas vaigs satumsa. Protams, protams, — kas tad dos proļām savu bērnu...

„Kā tas ir tai pasaulē,“ viņa teica, Veltīņu uz ceļiem šūpodama. „Es tik karsti vēlējos, un tomēr nevarēju tikt pie bērna. Vienkārši tamdēļ, ka man nebij vīra. Tagad man būtu vīrs, bet ir jau par vēlu. Tie, kas man toreiz patīka, mani neprecēja. Kas mani precēja, tos es atraidīju. Bet vai tam vajadzēja tā būt? Tagadējās sievietes vairs neapstājas pie tādiem sīkumiem. Ja vēlas bērnu, un apzinās, ka spēs to uzaudzēt, viņas to dabū bez laulības un ir laimīgas. Ja es varētu atgriezt savu jaunību, es tagad darītu tāpat. Jo sieviete bez bērna ir tukšs zieds. Ne jau tamdēļ bērns ir vajadzīgs, lai pasaule neizmirtu — cilvēku skaits vairojas nesamērīgi ātri — bet lai būtu sievietes sirdij prieks un apmierinājums, sevišķi vecumā. Jo vīrs var no jums arī novērsties; bet jūs puisēns paliek jums tik ilgi, kamēr pienāk diena, kad viņš ved sev sievu. Tad viņa sirds pieķeras sievietei. Bet ar to vēl jūs nesiet atstumta. Tur ir atkal bērni, un tie ir tikpat mīļi, ja varbūt pat vēl mīļāki, kā pašas bērni...“

„Kā jūs zināt?! Aina izbijusies iesaucās.

„Ko tad?“ pamāte brīnējās.

„Ka mans vīrs man neuzticīgs.“

To izteikusi viņa galīgi apjūka un paslēpa seju rokās. Tas taču nebij tieši domāts. Kur viņas nervozitāte viņu trieca? Vai to vajadzēja citiem zināt, ko viņas sirds cieta? Un tomēr, — atkāpties vairs nevarēja. Viņa lēnām novilka delnas lejup gar vaigiem, pacēla galvu un teica:

„Jums taisnība. Pat tas vislabākais vīrs var novērsties no sievas, ja viņam gadās ceļā sievietē, kas viņu apmulsina. Tas ir tikai apmulsums, vairāk nekas. Un tomēr, — kā viņu atšķirt no mīlestības? Un kā uz to noraudzīties bez sāpēm, ja esi visu laiku domājis vienīgais tuvais cilvēks? Jā, man bezgala grūti to atzīt; bet mans vīrs patlaban staigā tādā maldā, un es nezinu, kā viņu glābt, un kā pašai paglābties.“

Pamāte nolika bērnu zemē, piegāja pie Ainas, pievilka viņu cieši sev klāt un glaudīja viņas matus. Viņai nebij tādu vārdu, ar ko mierināt tik lielās bēdās.

Veltīja stāvēja kur nolikta, lelli uz rokas, un savā bērna vientiesībā sauca:

„Mana mamma!“

Tad viņa piesteidzās un rāpās klēpī. Arī viņai vajadzēja tikt pie mammas galvas un to paglaudīt.

Tikai ne raudāt! — Aina sevi spēcīnāja, un nokūpstīja bērnu, tad pamāti, ilgiem, sīrsnūgiem skūpstiem.

Šī atzīšanās abas sievietes tuvināja vēl vairāk. Aina izstāstīja visu, ko zināja par sava vīra neuzticību, ko bija redzējusi savām acīm un ko nojautusi. Viņa atklāja visu savu sirdi un brīnījās, kā tas varēja būt, ka nekautrējās šai svešajai sievietei izteikt to, ko ne mūžam nesacītu tēvam.

Tēvs protams visu tāpat dabūja zināt no otrām lūpām; tomēr viņš ne vārda par to nebilda. Bij tikai pret Ainu vēl mīlāks un gādīgāks. Un kad meita aizvien biežāk sāka ieminēties par mājā braukšanu, viņš atrunāja viņu, teikdams:

„Esi mierīga, meit. Tev te tādas pat mājas kā tur.“

II.

Velnezers gan bija pārklājies ar ledu, bet ledus bij tik plāns, ka nenesa vēl cilvēka. Vecais Minkevičs to zināja mājā sēdēdams. Pēc katras vēsākas nakts viņš ar saviem vanaga pirkstiem apgrābāja logu rūtis. Dažu rīt tās bija aizsalušas, dažu ne. Bet pa ezeru varēja droši staigāt tikai tad, kad logi bija aizsaluši trīs rītus no vietas. Garlaicīgi kļuva vecajam vīram, dien no dienas istabiņā zviļnot. Tiesa, ezers nevarēja būt vēl aizsalis. Drošības pēc ik svētdienas Jurītim tomēr vajadzēja aizskriet un palūkot, kā tur izskatījās.

„Tikai prātīgi! Nelien kur sūna un zāles. Paņem krietnu koku un padauzi ceļu. Tikai ja ledus nemaz neiešņirkstas, vari būt drošs, ka neielūzīsi. Vislabākā izmēģināšanas vieta — pie vasaras laipas. Tur skaidrš ūdens un apkārt klajs.“

Zēns, kas ik dienas uz skolu iedams un mājā nākdams šļūca pāri visām pļavu peļķēm, ar izbrīnēšanos atrada ezeru aizvien vēl nedrošu. Vēl ar labu vēzdas belzienu varēja uzsist no tumšā ledus baltu ūdens guldzienu. Vēl ledus džingstēja un skanēja, kad laidī pa tā virsu kādu sprunguli. Ar asaru maksšķerēšanu vajadzēja vectēvam vēl paciesties.

Cik karsti vecais Minkevičs vēlējās, lai ezers stingri aizsaltu, kāds cits vecis ar tādu ziemu bija apmierināts visaugstākā mērā. Hihi! vēl varēja cilpot pa pasauli un šo to padarīt.

Sniegs, kas jau oktobra otrā pusē sakrita diezgan biežā kārtā, nemanot izplēnēja, bez kādiem lietiem, bez atkušņiem. Tagad, kad iegriezās dienvīdu vēji un saule spīdēja no rīta līdz vakaram, zeme bija atkal skaisti ruda, kā mēnesi atpakaļ. Laudis laida lopus atkal ganos. Šur tur parādījās lauku plašumā kāds arājs. Jā, pat uz māju sienām, piesaulītē, rāpoja un laidelējās mušas, varbūt domādamas pienākušu pavasari. Viņas gludināja spārnus ar pakalkājām un ar priekšējām slaucīja acis, kas guļot bija neganti pieputējušas. Viņu lidojiens bij straujš, bet īss. Viņas atsprāga no sienas

un pēc acumirkļa atkal pielīpa, sprakstēdamas. Tas bija tikai mēģinājums, vai spārni spēja celt smago, stīvo ķermeni.

Otrais vecis, kas nebij nekas cits kā Velnezera velns, ievērodams sezonu, gan dzīvoja jau savā ziemas pilī, tomēr ik kuŗu jauku brīdi viņš varēja iznākt pasaulē. Ezers Krastu grāvja galā nebij aizsalis nemaz. Hihi! Nebija neviena ļaunuma bez sava labuma! Kā ronis vecais velns iznira no dzelmes, nosprauslojās, un gāja kur vien vēlējās. Kad bija apskatīts, ko vajadzēja redzēt, un izdarīts, kas bija darāms, viņš ievēlās kā blukis atkal ezerā, un acumirkļi ūdens vārti aizvērās aiz viņa, dobji dododami.

Labā bija tāda ziemiņa, ai kur laba! Sevišķi tagad, kur velnam bija pasākta tik svarīga lieta.

Patlaban gāja viss kā nākas. Līdz pavasarim, varbūt pat vēl ātrāk, varēja pienākt beigas. Tur Krastos jau bij sākusies putēšana. Divi cilvēki bij prom. Par nožēlošanu gan tikai sievieti. Tomēr arī tas nebij mazs sasniegums. Vēl viens izdevīgs spēriens, un aizskries arī vīrieši. Tad Egļu kalnā dīgs atkal jauni koki. Lepnā māja nošķiebsies un sabruks, kā veca beka. Kūts un klēts vietā paliks tikai akmeņu grēdas. Tur augs nātrās un kuplas aveņu mētras. Visam kalnam pāri šalks atkal egles. Bet piesaules malā, smiltiņās, viņš varēs sildīt savus vecos kaulus, kā gadu simtus bij tos sildījis, pirms iespindzās šī vienas dienas muša, kas sevi dēvēja par Krastu. — Ek, tā tik bija sieva, šī Manga! Bez viņas viņš nekā nebūtu iespējis. Žēl, ka nebij atļauts viņam pašam draudzēties ar sievietēm. Tāda Manga bija tiešām vērts, ka viņu nobučo pats velns!

Patiesībā Krasta un Mangas starpā patlaban nekas tālāk nerisinājās. Krasts sievas aizbraukšanu uzskatīja kā vislielākās brīvības piešķiršanu, un to vajadzēja prasīt pareizi novērtēt. Tas viņam arī nenācās grūti; jo Manga nerādījās. Dažu labu reizi, itkā nevilus, ausis gan vērsās uz sūnakļa pusi, vēlēdamās saklausīt dzērves kliezienus, bet kad tie neatskanēja, viņš jutās kā atvieglots. Acīmredzot vēstis, ka viņa

sieva aizbraukusi uz Rīgu, vēl nebij aizgājušas līdz Degļiem; jo vai tad citādi Manga būtu rimusi, ja jau nerīma pēc toreizējā aizvainojuma. Jeb vai Manga gāja dzērvēnēs uz citiem sūnakļiem? Te viņu nebij trūkums, tādu sūnakļu. Kamēr vēl nenāca sniegs, vajadzēja pastiegties ko nopelnīt.

Jā, kad bija dota brīvība, vajadzēja būt stingram pašam pret sevi.

Kas zina, vai pat dzērves kliegzieni Krastu tagad būtu spējuši izvilināt no siltās istabas, kur viņš, grāmatās ieracies, palaida tumšos vakarus, dažreiz līdz pusnaktij, vislielākā apmierinātībā. Viņam nebija nekādu rūpju. Par puisēnu gādāja Minna. Viņa laikā nolika viņu gulēt, bij pie viņa, kad viņš modās, nākdama un iedama tik klusi, ka saimnieks dažreiz viņas nemaz nepamanīja. Līdz ar mātes un mazās māsas aizbraukšanu Uldis bija spēji pārvērties. Viņš vairs nenodarbojās ar rotaļlietām. Kam lai tās viņš būtu taisījis un devis, kad Veltiņa bij prom? Viņš pievērsās darbam. Nesa Minnai žagarus un malku. Palīdzēja šo to darīt virtuvē un pagalmā. Viņš vāca no klēts uz istabu putrainu vai miltu vācelīti ar tādu pašapziņu, ka prieks bij skatīties. Viņš sēdēja uz ķebliša un palīdzēja mizot kartupeļus. Bet kad šķūnī sāka kuļmašina kaukt, viņš dzina zirgus bez apnikšanas, izturēdamies bezgala nopietni, kad algādži viņu sauca par jauno saimnieku un slavēja viņa čaklumu.

Minnai bija darba pilnas rokas un pilna galva gādāšanu. Bet viņa nekurnēja. Šad tad viņai trūka tikai saimnieces, ar ko parunāt par sirds lietām. — Viņai šķita, ka Vītols tomēr viņu nemilēja tā, kā vajadzēja milēt. Jo kamēr viņš bij pieņēmis Sturtus, viņa domas grozījās ap tiem vien. Viņa derēja vairs tikai tik daudz, cik viņas spēkus un saprašānu varēja piemērot Sturtu sētai, kas bija jāuzceļ un jāizveido. Pats viņš vairs nevarēja naktis mierīgi gulēt. Kas tikai viss nebij gādājams un gatavojams! Tur uz maizes krāsns kalta visādi koki un dēļu gali, ko saimnieks laipni viņam bija atvēlējis. No tiem pamazām veidojās lemesnīcas, sak-

koki, ja pat pavārnīcas. Svētdienās viņš izgāja un atgriezās ar prāvu žagaru nastu uz muguras. Bet tie nebija vis žagari. Tur bija izmeklēts materiāls sakumiem, dakšām, grābekļu kātiem. Ko varēja pats pagatavot, par to nebij jādod nauda, kuņas bij tik maz, un ko vajadzēja taupīt, lai pavasarī varētu nopirkt vismaz pāri govju. Ja Vītols arī turpmāk Sturtiem piegriezta tikpat lielu vērību, tad varēja gadīties, ka viņa palika pavisam lieka pati savā sētā.

Kad kulšanas burzma bija pāri, Krasts ar Vītolu palika kulā divi vien. Vītols vienmērīgi grieza vētījamās mašīnas kloķi un domāja savas domas. Krasts bēra kūlumu mašīnā, šķīroja graudus, slaucīja pelavas nost no atšķirām. Arī viņš te bija tikai ar savu miesu. Viņš kustējās kā uzvilks mēchanisms, ko darbināja mašīnas nemitīgais kuldi — kuldi — kuldi — kuldi! Jo kad mašīna apstāja, aprīma arī viņš. Viņš atlaidās uz labības maisa.

„Kas ir, Vītol, ar vienu miera pīpi?“

Cīk to ļāva īsie atpūtas brīži, abi vīri runāja arī par lietām, kam nebija nekāda sakara ar labības vētīšanu.

Vītols atzina, ka labāku sievu par Minnu nevarēja atrast. Un tomēr, — kāpēc viņam kļuva ar katru dienu baigāk, jo tuvāk nāca tas laiks, kad Rozieneš roka nevarēja viņu vairs atturēt no salaaulāšanās ar šo meitu? Vai tā bija kāda ļauna nojauta? Vai viņas visas nebij vienādas? Arī Roziene pirms kāzām bija pati laipnība un labsirdība. Viņa prata tā smaidīt, tā apkārt lumstīties un klātu glausties, ka smacēja vai nost. Bet kas tur vēlāk izvērtās? — Varēja jau būt, ka Minna bij pavisam citāda. Bet viņš bija iebiedēts, un tāpēc raudzījās ar aizdomām arī tur, kur nekādām aizdomām nebij vietas. Cilvēks, ko reizi sakodusi čūska, nevarēja uzskatīt bez šermuļiem sapuvušu pineklu uz ciņa.

Saimnieks Vītolu mierināja.

„Gan būs labi,“ viņš teica. „Vai tad Minna ir tāda, kas lišķīgi smaida un viltīgi glaužas klāt? Man šķiet, viņa ir atklāta un skaidra meitene un būs tāda arī kā

sieva. Bet tādu sievu jāprot cienīt. Kas brīžam tev ap pirkstu tinas, bet brīžam gatava tev acis izskrāpēt, tā nav mīloša sieva, tā nav ista draudzene. Īstai sievai un draudzenei vajag būt tādai, tādai kā mana Aina.“

Krasts satrūkās to izrunājis.

Vai viņš te melsa glaimus? Kas viņam lika šinī sakarībā minēt Ainu, ko viņš bija neģēlīgi noniecinājis, ielaizdamies ar kādu citu, ar kādu sarkanmatainu Mangu? Viņš bija par nevērtīgu, lai runātu par Ainu labu vai sliktu.

Tomēr... Cik labi un silti Krastam kļuva, kad bija izteicies par savu sievu tik atzinīgi.

III.

Šoreiz es tikai uz nedaudzām minūtēm,“ teica vecais Kosa, Krastam roku kratīdams.

„Tomēr, tomēr... Vismaz apsēstaties un atpūšaties.“

„To var. Paldies! Kas to zina, vai tā mana kaite, jeb vai tiešām vecums sāk jau virsū makties; bet man jūsu kalns sāk likties aizvien augstāks. Šoreiz es nāku meitas uzdevumā. Varētu pati uzskriet augšā; bet baidās jūs traucēt. Bez tam, — kundzes neesot mājā. — Sanikusi gan jums viņa, ar tām slimībām un bēdām. Es redzēju, kad brauca projām. Bāla kā līķis. Un kas tā bij par ziedošu sievu.“

„Interesanti, kas Gaidas jaunkundzei —“

„O, tie skuķi nav zemē metami. Abas ar Lazdovsku Martu viņas mums te ir kā balti zvirbuļi. Tā sakot bezdarbnieces visplašākā nozīmē, ja ne nedarbnieces. Jaja! Manu meitu jau pagastā nesauc citādi, kā par leijerkastnieci. Bet Rīgā, kur mūziku saprot un atzīst, viņai vienkārši būtu jānomirst badā, ar visu konservātorijas diplomu. Visas skolotāju vietas vidus un pamatskolās jau aizņemtas, un privāti mācās ļaudis tikai pie

slavenībām. Lazdovsku Martai tāds pats liktenis, kaut gan viņa ievērojama gleznotāja. Kad viņa sēd kur, aplētusies ar savu lielo saules sargu, un glezno, nereti notālēm dzird lamu vārdus un ieteikumus labāk sienu grābt, vai rudzus siet, vai ravēt burkānus, skatoties, kāds darbs teicējam patlaban nodarbina prātus. Bet viņa, cilvēciņš, gadiem ilgi mācījusies gleznot un grib dzīvot no savas mākslas. Jo vai tad brālis, kaut arī labi pelna, var visu mūžu uzturēt? Un ja arī, — kas tā par dzīvi, kad pieaugušam cilvēkam viss jāsaņem no otra. Pērn viņa aizveda uz Rīgu divpadsmit gleznu, un izstādīja. Kritika noēda bez sāls un maizes. Viņa tomēr nav kā citas sievietes, šī Marta. Viņa saka: — Visas viņas nobistas no kritikas un met oti nost. Es taisni otrādi. Es viņiem parādišu, ka arī sieviete var nenobīties, ka arī sieviete var kaut ko uztaisīt. Un kas nu ir? Nu viņas jauno gleznu patlaban nopirkusi „Tautas galerija“. Lasait. Lūk te.“

Kosa pasniedza Krastam avīzi, ar nagu pastrīpodams attiecīgo vietu.

Krasts balsī lasīja:

„Mākslinieku biedrības „Vilka acs“ izstādē „Tautas galerijai“ iegūti sekoši darbi: J. Kalpa — „Vecrīga“ 300 Ls. K. Aula — „Bērzi“ 1800 Ls un M. Lazdovskas — „Nedzīvota dzīve“ 170 Ls. — Ko nu jūs teiksit?“

Kosa paņēma avīzi atpakaļ. Iebāzis to kabatā viņš saslējās un teica:

„Simtu septiņdesmit un tūkstots astoņi simti par vienāda lieluma gleznām, pie kam pirmā, pēc lietpratēju atzinumiem daudz vērtīgāka. — Kā jums tas patīk? Martas jaunkundze ir tik sašutusi, ka grib apgāzt pasauli. Viņa, viena pati sēdēdama, šo to ieņem savā galvā un apgroza desmitkārt. Manējā atkal vieglāk to visu uzliek uz papīra...“

„Vai tikai Lazdovsku jaunkundzes sašutums ir vietā? Bieži vien mēs sevi pārvērtējam. Un ja arī nē, — kas viņai liedza par gleznu prasīt tik pat daudz, un pat vēl vairāk?“

Krasts bija ieinteresēts.

„Prasīt?“ Kosa garī stiepdams atvaicāja. „Te nekrīt svarā prasīšana, bet došana. Aulam ir maksāts tik, cik viņš prasījis; bet Lazdovsku Martai kataloga cena bijusi divi simti piecdesmit latu. Vai nu jūs saprotiet? Persona krīt svarā, ne darbs! Nu tie skuķi skraida viens pie otra. Mūsējai tāpat ir dažas sasāpējušas lietas. Un nu viņas kopā grib taisīt kaut ko līdzīgu kramenīcas blīkšim.“

Pie šiem vārdiem melderis izvilkā no kabatas lielu baltu aploksni un pasniedza Krastam. Uz aploksnē bij rakstīts:

„T a i s n ī b a s“ redakcijai

Rīgā.

Krasts grozīja un svārstīja diezgan smago vēstuli, nezinādams, ko ar to iesākt. Kosa paskaidroja:

„Viņa lūdz, lai jūs to izlasāt un dodiet savu atsauksmi. Rītu viņas atnāks pakal, viena vai abas. Tad nu palieciēt sveiki! Es patiesībā viņu sašutumam varu maz līdz just. Bet es jau arī esmu citas pasaules cilvēks. Man negaršo tomāti; bet viņos esot ļoti daudz vitamīnu. — Lūdzu, lūdzu, izlasait gan.“

Kosa pakratīja atkal Krasta roku un steigšus aizgāja.

Krasts izņēma no aploksnē gandrīz kaligrafiski rakstīto manuskriptu un lasīja.

M u m s n e v a j a g k u l t ū r a s.

Mēs esam jauna valsts. Bērns šīs valsts vecumā vēl nespēj pateikt, kas viņš būs, un aizraujas niekos. Vai tāpēc varam jaunā ņemt dažu labu nenormālibu mūsu valsts un sevišķi mākslas dzīvē?

No senājiem vergu laikiem latvietis mantoja dziņu, tikt laukā no tumšās dzīves, reālāk izsakoties, — viņš gribēja ēst baltu maizi. Bet kad nu šī baltā maize ir kļuvusi gandrīz visiem par daļu, tad aug tieksmes pēc izcila stāvokļa. Ar to gribētos attaisnot mūsu jaunat-

nes ārkārtīgo cenšanos pēc augstākas izglītības, viņas ārkārtīgās tieksmes kļūt par māksliniekiem. Kas tagad vairs mēcās amatus? Retais. Un nav arī vērts. Jo kas vispār šajos laikos ir godīgs amatnieks? Vai to kāds aicinās uz kādu rautu vai pēcpusdienas tēju? Vai viņu kādreiz atcerēsies izdalot ordeņus? — Tas viss piekrīt tikai aristokrātiem, kuri pat baznīcā vairs negrib kopā sēdēt ar plēbējiem. Pašlaik tiešām ir tāds iespaids, itkā demokrātiskā Latvijā gribētu kļūt par akadēmisko Latviju.

Kas nu varētu būt tāds tumsonis, ka sāktu noliegt gara gaismas lielo nozīmi, un apkaņotu cenšanos pēc tās? — Nevienam nenāk ne prātā to darīt. Bet jārunā, ja pat jābrēc, par pārmērībām. Par pārmērībām uz vienu pusi un uz otru. Skaidrāk un noteiktāk izsakoties, — mēs ražojam to, ko nekad nedomājam patērēt, jeb patērējam tikai aizgūtnēm, zināmos, neatliekamajos gadījumos. Tā visiem apstākļu pazinējiem būs vēl atmiņā, kas notika Latvijas tapšanas laikā. — Kad mūsu pārstāvji Eiropā meklēja Latvijas atzišanu, tad tur prasīja, vai latviešiem esot arī sava garīgā kultūra. Mūsu politiķiem vajadzēja steigties uz mājām, vākt kopā visu, kas varēja noderēt kā lietišķs pierādījums, ka mums ir gan sava tautas māksla, sava literatūra, sava glezniecība, teātrs, opera. Apbruņojušies ar dažāda veida pierādījumiem, jo sevišķi ar skaistiem fotogrāfiju albūmiem, pārstāvji griezās atpakaļ. Un lieta veicās.

Tāpat apstākļu pazinēji vēl atcerēsies, ka Latvijas pirmajā laikā, kad tika sarīkoti ārzemniekiem lepni rauti, vāca no muzejiem uz dzīru namiem mūsu labāko mākslinieku gleznas un tēlus, lai rādītu svešiniekiem mūsu mākslu. Tai pašā laikā valsts izgāza lielas summas, izdodot dažādās valodās varbūt labas, bet neiespaidīgas brošūriņas par latvju mākslu, ko Ārlietu ministrija laida uz Eiropu un par brīvu izdalīja. Tās bija skrejlapas, ko dažs iebāza kabatā, bet dažs tūlīt no-meta.

Tai pašā laikā, ar lielu steigšānu, nodibināja konservatoriju un mākslas akadēmiju, Dzejnieki jau sap-

ņoja par Latvijas pacelšanos senās Grieķijas vietā. Ak, dzejnieki jau aizvien ir bijuši naīvi sapņotāji. Patiesībā viņi ir tikai mālu minēji un, labākā gadījumā, ķieģeļu metēji. Celtnes ceļ politiķi, un tās bieži vien iznāk šķības, greizas.

Bet kā tad ir patlaban ar mūsu mākslas un kultūras propagandu ārzemēs, kad Latvija jau kaut cik iedzīvojusies veco māsu saimē?

Nemeklēsim iemeslu, kamdēļ mūsu mūziķi un dziedātāji bēg uz Ameriku un Austrāliju. Bet droši var sacīt, ka viņi to nedara aiz mīlestības pret Latviju, un viņu nolūkos nebūt nav, propagandēt visā pasaulē mūsu mākslu un līdz ar to valsti. Nē. Vienkārši runājot: viņi ir piekusuši mūsu šaurībā, kur, kā Skalbe kādreiz teicis, griesti tik zemi, ka var bāzt aiz sijām karotes. Drīz to pašu ceļu būs jāiet arī citiem māksliniekiem, kam iegribēsies lielāku plašumu.

Latvija ir kā jauna, nabadzīga māte, kas laiž pasaulē bērņus, nemaz nedomādama par to, vai varēs viņus paēdināt. Kā jau sacīts, tautā ir tieksmes pēc skolām, pēc izglītības. Un tā kā valsts ir tā pati tauta, tad šīs tieksmes drīz vien pieņem redzamu veidu, un mums ir visādas skolas. Sevišķi mēs lepojamies ar savām mākslas augstskolām. Šo skolu uzturēšanai izdod tik daudz līdzekļu, ka pašu mākslu kaut kādi atbalstīt vairs nav iespējams. Kamdēļ gan vajadzētu audzināt jaunus mūziķus un dziedātājus, kad veco koncerti, pa lieliem starpbrīžiem sarīkoti, ir tukši, kad valsts vienu operu nevar kārtīgi uzturēt? Kamdēļ vajadzīgi jauni mākslinieki, ja valsts tiem cita nekā nevar dot, kā zīmēšanas skolotāju vietas Latgalē? Vai ir kāda valsts iestāde, kurā būtu devusi darbu un peļņu kādam zīmētājam, gleznotājam vai tēlniekam, izņemot valsts papīru spiestuvi un teātrus? Vēl nesen galvenajās dzelzceļu stacijās visi paziņojumi publikai bij kaut kā uztriepti ar zilu zīmuli. Var iedomāties, kādu iespaidu no tā guva iebraucēji ārzemnieki, kuri ieraduši redzēt lielākās stacijās pat sienu gleznas. Tā mēs no vienas puses sevi ceļam, no otras — nonievājam.

Visur pasaulē sabiedrība interesējas par kultūras sasniegumiem vairāk, nekā par censoņiem. Pie mums visvairāk atbalsta topošo. Vajag tikai kādam vai kādai uzrādīt mazu dzirkstelīti talanta, lai jau gūtu publikas simpatijas. Bet kad šis talants aizsniedz savu pilngadību, tad atmet tam ar roku un meklē cita, vairāk sološa, pavisam aizmirstot, ka pasaulē ir tikai nedaudzi kalnu gali, kas pārsniedz vienu jūdzi. Viss lielais vairums ir bijis un būs, labākā gadījumā, tikai spilgtāka vai bālāka videjība.

Cik citīgi Latvija strādāja pirmajā laikā, ar abiem elkoņiem sev lauzdama ceļu, tik mierīgi viņa tagad sēd, ieņēmusi savu vietu Eiropas tautu vidū. Šad un tad gan paceļas viena otra balss, parunā, paspriedelē, vai nederētu uzlaist gaisā kādu gara raķeti; bet tas maksā naudu... Runās un dziesmās apsveic kultūralu tuvināšanos kā brīnum jauku lietu. Bet kad mākslinieki sarīko gleznu izstādes Igaunos un Leišos, tad materiālos grūtumus vajag nest pašiem rīkotājiem. Pilnīgi uz sava riska rīkojušies arī tie mākslinieki, kas Latvijas vārdu nesuši tālāk Eiropā.

Mākslinieki nekad neaizmirsīs, cik grūti nācās sarīkot mūsu izstādi Zviedrijā. Un sevišķi grūti tāpēc, ka nu reiz šo izstādi ņēma savā ziņā valdība, tuvāki apzīmējot — Izglītības ministrija, kam izstādes sarīkošana nebij sirds lieta, bet tikai reprezentēšanās. Pēc šīs izstādes nāca tāds pagurums, ka mūsu izglītības ministrs ar vieglu sirdi noraidīja Beļģijas aicinājumu, lai arī Latvija piedalītos Briseles jaunās mākslas pils atklāšanas izstādē. — Nevajag domāt, ka Beļģija, šī Ziemeļeiropas mākslas dzimtene, parādīja Latvijai lielu godu bez kādiem iespaidojumiem. Nenogurstoši par to gādājis mūsu pārstāvis Beļģijā, un viņam šī atteikšana varbūt visvairāk sāpēja. Valdība nevarēja dot tik daudz naudas un diezgan. Bet mākslinieku organizācijām nebij līdzekļu, ko lietas labā ziedot. Bez šaubām būs ļaudis, sevišķi no tām aprindām, kas Kultūras fondu labprāt pārvērstu Ceļu fondā, kuri šo ietaupījumu valsts budžetā atzīs un pat slavēs. Bet nevajag aiz-

mirst, ka apmēram tai pašā laikā tika izdota tikpat liela summa par kāda blēža pārvešanu no ārzemēm uz dzimteni, un šis blēdis izbēga...

Ak, ja mums nebūtu tādu blēžu, kas veikli izbēg, valdībai atliktu daudz līdzekļu mūsu mākslas veicināšanai un līdz ar to Latvijas propagandai ārzemēs. Viņai pietiktu arī līdzekļu, ar ko izdalīt savu sētu līdz nepazīšanai.

IV.

Otrā vakarā, krēslai metoties, ieradās Krastos abas asā raksta autore, Kosu Gaida un Lazdovsku Marta. Viņas jutās mazliet neveikli un negribēja pirmās runāt par lietu, kuŗas dēļ bij nākušas. Tad Krasts iesāka:

„Vai dāmas domā, ka šitas tiks tālāk par redakciju, kam adresēts?“

Viņš sniedza aploksnī Kosu Gaidai.

Lazdovsku Marta nosarka kā skolas skuķis.

„Vai tiešām tik vāji uzrakstīts?“

„Taisni otrādi. Uzrakstīts pārāk stipri. Un pārāk patiesi, lai to iespīestu dienas laikraksts, kam jāpūš savas politiskās plēšas. Vai tad jūs neredziet, cik mūslaiku avīzes viegli un delikāti pieskaŗas vissvarīgākajiem jautājumiem? Asās un izaicinošas viņas kļūst tikai tad, kad jācīnās pret personām, kas kaut ko aizriekušas viņu kliķei, vai kuŗu iespaids tautā sāk strauji pieaugt. Tad mums gribas šīs personas apduļļināt ar krietniem pamfletu belzieniem.“

„Bet māksla taču stāv visam pāri!“

„Jūs domājiet? Es sacīšu, ka tas tā nav. Taisni visam apakšā viņa stāv. Jūs taču pašas zināt, no vēstures, ka visos laikos mākslas uzdziedēja tikai tur, kur bija ārkārtīgi labi materiālie apstākļi. Bagātība, kas zināmos laikmetos dažos zemes punktos saplūda vie-

nuviet apskurbinošos apmēros, kā piemēram vecajā Briggē, Florencē un Venēcijā, radīja mākslas uzplūdus, neraugoties uz to, vai zemē valdīja monarchs vai pati tauta. Māksla, mīļās jaunkundzes, nav izaudzējama liela tādos apstākļos, kādi mums patlaban. Labi, ka viņa vispār paliek veselu sakni. Mums pirmā vietā tagad stāv meleurācija, sviesta un bekona ražošanas pacelšana, spirta patēriņa veicināšana. Tālāk, jau kā zināms sasniegums, labas un dārgas drēbes, savi limuzīni, lieliskas dzīvokļu iekārtas, greznas viesības, obligātoriskās pirmizrādes teātrī un operā, dansingi un bāri. Ko jūs tādā laikmetā, kad valsts nav vis jauna māte, kā jūs savā rakstā sakāt, — bet Embrijs sirmgalves Eiropas klēpī, gribiet, lai jūsu mākslām pašķir ceļu. Pūlaties, strādājiet, un kad jums kas gatavs, paši priecājieties. Mēs nemākam vēl tik plaši būt, lai varētu reizā nodoties politikai, savai profesijai, veikaliem, un reizā interesēties par literātūru, par glezniecību, par nopietnu mūziku. Mēs mākam tikai kā zirgi strādāt un kā idioti atpūsties.“

„Tā tad jūs domājiet, ka rakstu nav nemaz vērts sūtīt?“

„Kamdēļ ne? Es tikai domāju, ka adrese nepareiza. Cerības, ka raksts tiek iespiests, būtu tikai tad, ja jūs viņu iesnegtū kādam no opozīcijas laikrakstiem. Šajos laikos vairs neviens pats sevi negrib pērt. Un zināt, ka opozīcija aizvien aizstāv kultūru, lai pievērstu sev intelliģences simpatijas. Un opozīcija, kas valdījusi ilgāku laiku, beidzot kļūst par īstu kultūras draugu.“

„Nu mēs patiesi nezinām ko darīt.“

Abas mākslinieces skatījās viena otrai acīs un bij pavisam nobažījušās.

Krasts smējās.

„Jūs tomēr esiet vēl bērni... Nu tad klausait vecāka cilvēka padomam. Ieslēdziet rakstu atvilknē, lai gul. Ja pēc desmit gadiem apstākļi nav grozījušies, un jūsu uzskati arī nē, — tad mēģiniet to iespiest. Un arī tad tikai opozīcijas lapā. Bet tagad es likšu Minnai uz-

vārīt tēju. Un tad mēs ar Martas jaunkundzi lūgsim Gaidas jaunkundzi kaut ko jauku uzspēlēt.“

To teicis Krasts cēlās un izgāja, abu dāmu pretošanās neievērojams. — Ak, ko nu viņš tā pūlējās; viņas nebij nemaz ciemā nākušas. . . .

Kad Krasts atgriezās, Gaida sēdēja pie klavierēm un viņas tievie, garie pirksti skraidīja pa taustiņiem, meklēdami tēmas. Tad viņa nolaida rokas klēpi.

„Man šķiet, šim vakaram vispiemērotākais būs Grīgs,“ viņa teica un sāka spēlēt.

Bija jau krietna krēsla. Istabā visi priekšmeti saplūda tumšā masā. Varēja redzēt tikai puķu pieaugušos logus, aiz kuŗiem pāri laukiem un mežiem, lēnām nolaidās pelēka, grūtsirdīga rudeņa nakts. Vienāda noskaņa te iekšā, kā tur ārā.

„Tā bija Pēra Ginta svīta,“ māksliniece gaiši teica, tīšām gribēdama mazināt skumīgo jūtoņu, ko šī smeldošā mūzika bij radījusi.

„Paldies, jaunkundz,“ Krasts no visas sirds teica, spiezdams viņai roku. „Es nekad nebiju tā izjutis mūzikas spēku. — Redziet, mīļās mākslinieces, — kam jums tālumi un plašumi, ja jūs tik dziļi variet nolaisties mākslas dzelmēs? Jūsos pašos kūšā pasaulu pasaules. Ar to vien jau pietiek, ko jūs pašas izjūtiat. Bet ja vēl variet sagādāt ar savu mākslu baudu vienam otram tuviniekam, vai draugam. . .“

„Tiesa, Krasta kungs, tiesa. Un krēslas stundā, pat pilnīgā tumsā, mēs visbiežāk gaiši redzam,“ Lazdovsku Marta pusčukstoši teica, mierīgi uz četrām daļām pārplēzdama aploksni, ko Gaida, sēzdamās pie klavierēm, bij viņai ielikusi klēpi.

„Tā būs labāk,“ viņa pati sev teica. „Kamdēļ garus desmit gadus glabāt atmiņu par kādu rūgtu brīdi?“ Ienāca Minna, lai klātu galdu.

Krasts pasteidzās aizdegt lampu.

Pēc maza brīža viņi sēdēja pie vienkārša vakariņu galda. Bija garšīga rudzu maize, kādu tikai Minna prata izcept, bija sviests un biezpiens, kā arī pēdējie tomāti. Viņi ēda un trieca par pagājušo vasaru, par da-

žādiem sīkumiem saimniecībā, te, sudmalās un ārsta mājā. Piepeši gleznotāja, kas sēdēja ar muguru pret krāsni, satvēra ar abām rokām sev krūtis un kļuva balta kā krīts.

„Aai!“ viņa garī stiepdama cīnījās pēc elpas.

„Kas jums, Martas jaunkundz? Kas jums notika?“ Krasts satrūcies iesaucās.

„Ai, kā es nobijos!“

Māksliniece mēģināja smaidīt. Asinis viņai atgriezās vaigos. Viņa stīvi vērās logā, kā kaut kā meklēdama kuplajās puķēs.

Gaida bij ne mazāk nobijusies. Viņu nobiedēja draudzenes piepešā nobālēšana vairāk nekā šīs nobālēšanas iemesli, par kuriem viņa nemaz nedomāja. Nu arī viņa pagrieza acis uz logu:

„Kas tur bij?“

„Tur bija cilvēks!“ Lazdovsku Marta noskurinādamās steigšus stāstīja. Tur, puķu starpā, aiz stikla. Es skaidri redzēju piemiegtas acis un atņirgtus zobus.

Krasts saprata. Manga! — Viņš cēlās un gāja uz logu, sacīdams:

„Nevar būt!“

„Tik tiešām kā es te sēdu,“ Martas jaunkundze tiepās, „tur bija kāda sieviete. Kaut gan es vairāk nekā neredzēju, kā tikai acis un zobus. Man uz acumirkli pārtrūka redze. Un kad pēc tam skatījos, tad nekā vairs nebij. Nu tur ir tikai melna rūts.“

Krasts pa tam bij atbrīvojis logu un to atvēris. Viņš izliecās laukā un sauca, nebēdīgā, tomēr mazliet drebošā balsī:

„Ēj! Cilvēks vai spoks, kas tu arī nebūtu, — atsaucies!“

Bridi viņš palika logā, kā atbildes gaidīdams, tad aizvēra.

„Tas būs bijis kalnu karālis, ko jūs redzējāt. Vai Aze. Vai arī Anitra,“ Krasts, atkal apsēzdamies savā vietā, teica: „Taču suns rietu, ja tur būtu bijusi kāda dzīva dvaša.“

Pamazām viešņas apmierinājās Sarunas tomēr

vairs neveicās. Krasts bij palicis pavisam kluss un domīgs. Un kad pienāca brīdis atvadīties, abas pieaugušās sievietes spiedās kopā kā meitenes, un lūdžās, lai Krasts viņas aizvada līdz sudmalām. Viņām bija bail vienām, tik tumšā naktī. Krastam cits nekas neatlikās, ka maut kājā zābakus un iet.

Viņš aizlaida jaunkundzes līdz viņu mājām, ar kabatas laternīti šad tad ceļu apgaismodams, stāvākajās un dubļainākajās vietās, paņēma pastu un steigšus devās atpakaļ kalnā. Viņam bija tā, itkā vajadzētu ko ķert, satvērt un paturēt pie sevis. Manga... Varbūt tur augšā tiešām gaidīja Manga. — Vispirms viņš pieies pie šķūņa un klusām sauks. Ja tur nē, tad egļu stūrī. Bet ja egļu stūrī nebūs, tad — dārzā, kaut kur loga tuvumā...

Nekur Krasts tomēr Mangas neatrada. Paklusām svilpodams viņš pārnāca mājā. Viņš nepalika lejā, bet uzkāpa augšā, guļamistabā, kur patlaban Minna lika Uldi gulēt. Arī viņš gribēja tūlīt likties gultā un paskatīt jaunākās ziņas tīlko atnestajās avīzēs. Ko nopietnāku lasīt viņš negribēja un nevarēja.

V.

Bij atkal pagājušas dažas dienas, un atkal Krasta jūtas bija dalītas. Viņš ilgojās pēc Mangas, kurā bij par viņu domājusi un laidusies kā tauriņš uz viņa logu tīklīdz tas bij apgaismots. Vispārīgi viņš, kopš Ainas aizbraukšanas, vakaros lejā nemaz neuzturējās, lai sevi atturētu no kārdinājuma Mangu ieņemt istabā, kad viņa parādīsies aiz loga un piegrabinās. Viņš nezināja, vai viņa bija nākusi citus vakarus. Viņš nezināja skaidri, vai tikai Lazdovsku jaunkundze viņā vakarā nebij maldījusies, redzēdama starp puķēm Mangas seju. Viņa taču bija uztraukta un domāja par savu gleznu, kurā bij tēlota aizvērta bērna acs rudens ziedu klēpī. Vai

ši acs viņas iedomās nevarēja atvērties, dubultoties, un smaidīt tur starp loga puķēm? Vai loga rāmīšs, kaut kur paspīdēdams kādā tumšā spraugā, nevarēja pārvērsties par baltu zobu rindu? Ak, kādus vilņus tikai neslēja dzīve! Te bija mokas un nāve, te atkal mīlas prieki. Viena zaudējumi pārvērtās par otra ieguvumiem. Lazdovsku jaunkundze kā gleznotāja sacēla ievēribu ar darbu, kas nebij nekas vairāk, kā stipri reāli atdarināts fakts, bēdu pilns līdz pēdējai robežai. Un kas šī fakta dēļ nebij jāizcieš nabaga Ainaī, miesīgi un garīgi. Ko visu viņš pats nepārdzīvoja viņās tumšajās dienās un naktīs, sēdēdams pie slimnieces gultas. Viņa galvā bij tik viena vienīga doma: kaut Aina dzīvotu, kaut viņa nemirtu! Varbūt šī stiprā, neatlaidīgā doma viņu atturēja no kapa un uzcēla no slimības gultas. Bet vai viņš uzceltu to tikpat stipri turēja ietvertu savās rokās? Nē. Vajadzēja tikai parādīties tur tai otrai, un viņš bija beigts cilvēks...

Krasts raudzīja atcerēties visus tos gadījumus, kad Aina viņa dēļ bij cietusi, lai sevi piespiestu domāt vienīgi par viņu un līdz ar to viņai vienīgai piederēt. — Vai tas no viņa puses nebij tikai untums, pamest virsnieka karjēru, kur viņš jau bij tik augstu ticis, ka tagad varēja būt pulkvedis un vēl pēc dažiem gadiem ģenerālis? Nu taču nebij vairs kara laiki. Tagad kalpot armijā nozīmēja tikai vērot jaunākos kara tehnikas sasniegumus, ko draudzīgās lielvalstīs labprāt atļāva, uzņemdamas dažus augstākos latvju virsniekus savās kara augstskolās. Vai arī viņš nevarēja būt viens no tiem? Bet viņš bij atstājis drošu maizi, pametis varbūtēju augstu stāvokli sabiedrībā, neizslēdzot pat lielo godu, kļūt par kara ministri. Viņš bija kļuvis zemes rūķis, un pārvērtis savu sievu no vidusskolu beigušas jaunkundzes kalponē. Cik daudzkreiz viņš Ainu nebij redzējis uz kreisās rokas turam bērnu un ar labo kaut ko strādājam. Viņa kāpa kalnā ar ūdens spainiem, salikusi zem smagajām nēšām, kā vecīte. Viņa raka dārzu, ecēja un meta vagas. Viņa palīdzēja svērt ar bōmjiem celmus laukā no zemes. Viņa plāva sienu un

āboliņu, nebēdādama par tulznām plaukstās. Ak, un toreiz! Toreiz viņa tikko nezaudēja roku... Tad viņai nomira māte. Naudas trūkums un rūpes par visādiem maksājumiem Ainu tikpat bargi piemeklēja, kā viņu pašu. Varbūt pat vēl bargāk un asāk, jo viņa taču bija sieviete. Kad nāca pasaulē Veltiņa, tikai tad viņi pieņēma kalponi. Un tad atkal tuvojās grūta diena, un viņš, kā paša nelabā apsēsts, sāka tiekties tur pēc tās...

Kā karsts vilnis Krastu apskāva vissmeldzošākās un reizā vismaigākās jūtas pret Ainu. Viņš izplēta rokas tukšumā un domās kļiedza:

„Nāc, Aina, mīļā sieva! Nāc! Lai es nekrītu kārdināšanā, te viens pats vārgdams.“

Viņš sēdās un rakstīja izjustu vēstuli. Reizā tā bij arī atbilde uz Ainas īso paziņojumu, ka grib vēl kādu laiku palikt Rīgā. Nu viņš aicināja viņu mājā, mīļiem, gandrīz sentimentāliem vārdiem.

Bet kad Krasts vēlā vakarā bij vēstuli ielaidis kastīnā, notika brīnums. Uzreiz viņš kļuva itkā atrauts no Ainas, un visas viņa domas traucās atpakaļ pie Mangas. Sākumā kā karsta tieksme turēt viņu savās rokās, tad kā dziņa kauču redzēt viņas acis, un beidzot kā nevainīga vēlēšanās izrunāties. Viņam vajadzēja stingri un noteikti pateikt, ka negrib krāpt vairs savu sievu, kas tik daudz jau cietusi.

Kā apskurbis no kāda burvju dzēriena, kur kopā sajaukts prieks, sāpes, laime, posts, elle un paradīze, Krasts kāpa kalnā. Brīžam viņa kājas cēlās kā jaunam zirgam, brīžam viņš tās vilka sev pakal kā laivas. Un kad nāca tuvāk mājas, kad gaiša pusmēneša apspīdēts pret eglēm saslējās stūrainais istabas jumts, viņš ar izbailēm un lielu liksmību redzēja, ka viss tas paliek aizvien vairāk pa kreisi, un ceļas aizvien augstāk debesīs.

Krasts bija nogājis pa ziemeļu nogāzi no kalna lejā un nu, ticis uz sūnakļa tekas, naski soļoja uz rītiem. Nu jau viņa krūtīs nenotika vairs nekādas cīņas. Tur tikai kaut kas slepus kvēloja, kā pavardā kvēl dzirkstis,

zem biezas, izdzisušu pelnu kārtas. Nupat, nupat tās atkal varēja pārvērsties gaišās liesmās...

Bija iegriezies ziemeļu vējš, un sals jau divi dienas turējās diennakt. Teka sūnā, kas lietus laikos bij kā slapja vaga, pa kuŗu vietu vietām nācās brist līdz pus lieliem, tagad bija sastingusi vienā ledū, un gājēju nesa viegli uz priekšu. Pēc labas pusstundas viņš bija sūnaklim cauri un atradās liela klajuma priekšā. Šai klajumā bij redzamas dažas tumšas koku grupas un zemi ēku silueti. Tuvāk par visiem stāvēja Degļu mazmājiņa, zem lielās viksnas, kā zem milzīga lietussarga.

Turpu, turpu viņam bija jāiet!

Ne vienu vien reizi Krasts Mangu bij līdz šejieni atvadījis viņu mīlas naktīs, un nolūkojies, kā viņa pazuda koka ēnā, zemās mājeles durvīs. Nekad Manga viņam nebij lāvusi iet istabiņai tuvāk, teikdama, ka var gadīties kāds lielo māju cilvēks, kas viņus ierauga un sacel neslavu. Bet nu viņam vajadzēja iet līdz galam, un viņš gāja, sirdij nevaldāmi dauzoties. Vai tās bija bailes, tiešām sastapt kādu cilvēku? Jeb vai tas bij uztraukums, kādu viņš zināmā mērā izbaudīja ik pirms katras sastapšanās ar Mangu?

Krasts gāja pa tekū, kas pamazām izvērtās šaurā gatvē, kājas tik klusi likdams, cik vien spēja. Mājiņa un koks ātri auga, stiepās, plētās. Pēc maza brīža Krasts jau bija zem lielā koka, kas ziemeļu vējā sīki sīca, un zem salmu jumta, kas līdzīgi cepures nagam, apēnoja mājiņas logu un durvīs.

Logs bija tumšs.

Krasts piegrabināja pie rūts. Uz mata tā, kā Manga mēdza grabināt pie viņa loga. Ausis gaidīja kāda trokšņa, durvju vēršanas, uguntiņas uzliesmošanas.

Nekā!

Viņš bija atnācis par vēlu. Pulkstens bija pāri desmitiem. Vai arī par agru. No pirmmiedzis cilvēku bij grūti uzcelt.

Viņš piegrabināja vēl.

Tai pašā brīdī gatvē bija steidzīgi soļi. Itkā tur kāds skrietu, no lielo māju puses.

Krasts aizmetās aiz stūra, kā kāds zaglis vai laupītājs, gatavs mesties vēl aiz otra pakša, ja soļi dimdētu mājiņai garām, bet ja kāds viņam uzbruktu, viņš sistu un žņaugtu.

Nē. Soļi apstājās. Krasts dzirdēja noskripstam atslēgu, durvis atveram un aizveram. Kaut gan viņš tagad zināja, ka cits tur nevarēja būt kā viņa, tad tomēr, kamēr atjēdzās, Manga jau bij iegājusi iekšā.

Viņš paraustīja durvis, tad gāja pie loga.

Loga aizkars tagad bija mazas, sarkanīgas gaismiņas apspīdēts.

Tiklīdz Krasts bij piekļauvējis, aizkara viena mala pacēlās un Mangas galva palocījās, itkā mezdama viņam sveicienu. Šī galvas palocīšana bij brīnišķīga.

Tad Manga iznāca laukā.

„Kādī brīnumi tikai nenotiek,“ viņa čukstēja, sniegdama roku pretim Krasta rokai. „Kas to būtu domājis, ka tev kādreiz ienāks prātā atnākt uz Degļu mazmājiņu. Vai neienāksi apsildīties?“

Tikai apsildīties? Viņš bija nācis izrunāties...

„Tu taču zini, ka runāšana mani maz interesē. Tomēr, šoreiz gribu klausīties; jo arī man tev kas sakāms. Lūdzu!“

Manga ar vienu roku pavēra durvis plašāk, ar otru bīdīja Krastu iekšā.

„Vai tikai... Vai tikai es netraucēju? Es domāju, tavs puika var pamosties.“

„Neraizējies, tajos gados puikas mēdz gulēt dziļā miegā. Mazi viņi brēc caurām naktīm, un ar septiņpadsmit gadiem sāk skatīties mēnesī; bet patlaban viņš gul kā jērs.“

Krasts iegāja zemā, mazliet piesmakušā telpā. Neliela lampiņa, dzeltena papīra jumola noēnota, tik vāji apgaismoja istabu, ka neraugoties uz telpas šaurumu, visi četri kakti iegrīma necaurredzamā tumsā. Sākumā viņš neredzēja nekā vairāk, kā tikai lampu, un galdiņa stūri zem šīs lampas.

„Apsēsties,“ Manga vēsi teica, pasniegdama cie-

miņam veclaicīgu krēslu, kas sāpīgi iečikstējās zem neparastā smaguma.

Labu brīdi viņi klusēja. Manga kaut ko kravāja un novietoja, turēdamās vairāk tumsā. Krasts tomēr tagad uztvēra visu viņas būtību uzskatāmāk, nekā naktis tur laukā. Viņš tiecās ar visiem prātiem pie viņas, un kad viņai nejauši gadījās tuvāk pievīrzties, ievilka sev klēpī. Uzreiz viņa apviņa savas rokas viņam ap kaklu un pieplaka ar muti viņa mutei. Acis pievērusi, visa degdama savu matu liesmās, plānā tērpa krokās ierāvusies, viņa bija kairinošāka kā jebkad.

Saldā inde bija Krastu atkal padarījusi vārgu. Viņš spēja darīt tikai to, kas Mangai nāca par labu. Visas domas un apceres atkāpās. Viņš bija tikai fauns, kam vienīgais dzīves uzdevums, — tvārstīt meža meitu un gādāt viņai un sev saldumu, kam neviena medus kāre nevarēja līdzās stāties.

Kad Mangas rokas bija kļuvušas vaļīgas, un kad Krastam atgriezās miņa par mājām, viņš cēlās. Viņš necēlās vis no krēsla, kur bija apsēdies, bet no cietas cisu gultas. Uz galda stūra vēl joprojām dega lampa, kā kāds sargs, kā liecinieks viņa un Mangas mīlas spēlei. Sēdēdams uz asās gultas malas Krasts aizvien vairāk atguva sevi, kaut gan turpat aiz muguras gulēja vēl viņa, piemiegtām acīm, dzeltenīgi vizošu zobu rindu sasarkušajā sejā. Tikai viņa roka dusēja uz viņas krūtīm; bet domas laidās jaur kur citur. Te, piepeši, viņa acis ieplētās tik platas, itkā visu istabiņu sevī iekļaut gribēdamas. Rokas purināja Mangu un lūpas dvēsa:

„Skaties! Skaties!“

Tur dibenajā kaktā, aizkrāsnē, sēdēja kāds vīrs, uz gultas malas, itkā tas būtu Krasta attēls. Tikai viņš bij apgērbies, bet tas tur — veļā, balts no galvas līdz kājām.

Krasts nevarēja no parādības acu novērst. Aizvien skaidrāk un skaidrāk no tumsas iznira tēla veids. Balti mati, kā krēpes, aizsedza pusī sejas, savienodamies ar bārdu. Uz asajiem ceļgalem gulēja lielas, tum-

šas rokas. Tad rokas lēnām pacēlās līdz galvai, līki pirksti ielida matos, tad pavērās plata mute, un, gaŗi nožāvājies tēls piecēlās kājās.

Krasts neiedrošinājās pat ne acis mīrkšķināt. Viņš stīvi raudzījās, kas te tikai notiks.

Tēls piecēlās un gāja uz durvīm, ar roku pieturēdamies pie krāsns, un vēlāk pie sienas. Viņš gāja stipri uz priekšu sameties, itkā ar galvu gribēdams triekties durvīs. Kauli viņam brakšķēja.

„Tas mūsu vectētiņš,“ Manga mierīgi teica. „No viņa nav ko bīties. Viņš ir pavisam akls. Un ar dzirdēšanu arī iet aizvienam sliktāk. Bet nobijies gan!“

Manga apskāvās Krastam ap kaklu un cēlās.

Ienācis atpakaļ istabā, vecais vīrs steigšus devās uz savu kaktu un iekūņojās. Segdamies un novietodams pēc iespējas ērtāk rokas un kājas, viņš sevī nurdēja:

„Spīd mēness. Saļ. Nu tak reizi ezers būs cieti. Velnam vāks uz galvas. Ak pasaulīt, pasaulīt!“

VI.

Aina Rīgā jau bij nodzīvojusi vairāk kā trīs nedēļas. Nevarēja sacīt, ka viņa būtu sevišķi atspirgusi, bet satrauktie nervi bij tomēr stipri vien uzlabojušies. Viņa varēja jau domāt par visu ar zināmu vienaldzību un taisīt prātīgus slēdzienus. Vīru viņa nemīlēja vairs ar tādu mīlestību, ar kādu bija mīlējusi līdz šim. Tagad viņas mīlestība nebija vairs nesavtīga, visu ziedojoša visu piedodoša un panesoša. Tagad viņa spēja sacīt: Kā tu man, tā es tev. Bija viņš mīļš un labs, — arī viņa būs tāda. Bet ja viņš kaut ko, — viņa nobīdīs viņu savas sirds nomalē un pievērsīsies vienīgi bērniem. Atmaksāt ar to pašu viņa negribēja un nevarēja. Viņai nebij tādu tieksmju, kas dažu sievieti dzina grēkā pat pret viņas pašas gribu. Viņa sajuta zināmu

riebumu pret vīrieti, kas nebij viņas vīrs, un mēģināja viņai kaut kādi patikt. Nu viņa bija jau tik tālu, ka raudzījās ar vienaldzību nevien uz vīra neuzticību, bet arī uz viņa milas apliecinājumiem, kādus viņš bij bagātīgi šķiedis savā pēdējā vēstulē. Viņa izlasīja, rezignēti pasmaidīja, un uztaisīja no stingrā papīra bērnam laiviņu.

Tēvs, un sevišķi pamāte, gādāja par abām viešņām, lai viņām netrūktu ne nieka. Viņām vajadzēja tikai kaut ko vēlēties, un tas itkā nejauši jau bija rokā. —

Lielu baudu Aina sagādāja Lohengrīna izrāde ar Petrausku kā viesi. Viņa apbrīoja Kaktiņu kā Rigolletto un dzirdēja pasaulslaveno Barsovu Džildas lomā. Viņa gāja uz katru koncertu, ko vērts bij dzirdēt. Varbūt mūzika bij tā, kas viņu visvairāk mierināja un ārstēja. Jo te viņa skaidri varēja vērot, ka bij vēl citas pasaules, daudz, daudz pārākas par to, kurā cilvēks grozījās kā smags ķermenis, ar visām savām ķermeniskām vājībām un šķietamo spēku.

Veltiņa tika izlutināta vārda pilnā nozīmē. Kad viņai kāds vaicāja, vai mājā labāk vai te, viņa bez apdomāšanās teica:

„Šite.“

Šad un tad, kad laiks bij jauks, Aina ar pamāti izgāja pastaigāt pa pilsētu. Viņas apskatīja skatu logus, papriecājās par izstādītajām mantām, un minēja ko kuŗa pirktu, ja būtu pulka naudas.

Kādā dienā, tā staigādama, viņas sastapa Grunduli. Viņš stāvēja pie kāda liela skārņa loga, cenas pētīdams. Bet kāds viņš izskatījās! Tur uz laukiem viņš parasti staigāja ģērbies kā pilsētnieks, ja arī drēbes nebij jaunas un savā starpā saskanīgas. Te viņš bija laucinieks, vislētākā izlaiduma. Galvā ausaina zaķādas cepure. Tālāk pelēks, rupjas vadmalas prakis un galifē bikses, no pēdējā Rīgas brauciena. Bet kājā pastaļas, garām auklām, beidzamo sējumu paceļu vietā, kā to mēdza siet tikai sievietes. Un zeķes — debess

un zeme! Viņam kājā bija gaŗas flora zeķes, miesas krāsā!

„Sveiki!“ Aina sveicināja, nostādamās viņam līdzās.

„Ah! Sveiki, Krasta kundze! Es domāju, ka jūs sen mājā. Citādi es būtu jūs apmeklējis.“

Aina iepazīstināja Grunduli ar savu pamāti. Gaŗāmgājēji ar izbrīnēšanos noraudzījās uz ērmīgo kavalieri, kurš cepuri noņēmis un zemu nolīcies, skūpstīja dāmām rokas.

„Vai drīkstu jūs pavadīt kādu gabaliņu?“ Grundulis vaicāja, un vaicādamš jau gāja.

„Kā nu labi iet pa Rīgu?“ Aina apvaicājās.

„Kā tad var iet tādām kā man? Jaunus draugus es vairs nespēju iemantot, un vecie no manis novēršas. Jūs jau zināt, ka es gribēju uzsākt tirgoties. Bet man nav pamatkapitāla. Visu, kas man bij, esmu izdevis par dzīvokli, par kurvjiem un čemodāniem. Ēst arī vajag ik dienas. Es gribēju vākt ziedojumus, bet vairāk par latu neviens šobrīd nedod. Cilvēki ir kļuvuši pārāk lieli materiālisti. Pie tam viņi visi vienā mutē man pārmet, ka es staigājot slikti ģērbies. Jā, bet kur lai es ņemu fraku un cilindri, kad man neviens nedod pat kārtīgas kurpes un zeķes... Pardon, manas dāmas, — varbūt jums tas ir par piedauzību, ar mani, tādu plukatu, kopā iet?“

Abas dāmas apliecināja, ka nekaunas no viņa savādā apģērba. Bez tam — viņi taču gāja uz priekšpilsētas pusi. — Bet tas nu gan bij tiesa, ka viņš varēja vismaz kājas pieklājīgāk apaut.

„Jūs aizmirstiet, Krasta kundze, ka galifē bikšu īpatnējais griezumš paģēr vai nu augstus zābakus, vai arī gaŗas zeķes. Bet man tādu zābaku nav, un arī sporta zeķu nav. Īsākas zeķes kā līdz ceļiem es nevaru valkāt. Jums nav jāaizmirst, ka sudmalās man bikšu gali nodega. Kad man ir kājā īsa zeķe, tad starp bikšu galu un zeķes stulmu atliek plaukstas plats plūkums, un tas neizskatās glīti. Mana studiju biedre Zuve, kas gan ir maza kā cilvēks, bet liela estēte, tūlīt to ievēroja,

un uzdāvāja man šīs zeķes. Pēc tam es arī varēju rādīties Krama un ārstes Re dzīvoklī. Citādi viņi mani būtu apēduši dēļ tiem bikšu galiem, tāpat kā dēļ nolādētās mētela apkakles, ko kodes bija samaitājušas.“

„Tā tad jūs nekā vēl neesiet paspējuši uzsākt?“

„Es gatavojos neatlaidīgi. Bet vēl līdz šim man nav izdevies nekā nopelnīt. Jā, es rikojos ar lielu tālredzību. Jeb vai jūs domājat, ka šī cepure un pastalas man nejauši gadījušās? Nē. Tās ir nepieciešamas rekvizītes tai lomai, ko es tagad spēlēšu dzīves teātrī. Tām vajag mani nest uz augšu. Es, protiet, būšu īsts laucinieks, un mantas, ko es piedāvāšu, būs viennēr paša ražotas. Jūs teiksiet, tā ir krāpšana. Bet paskatieties tikai laucinieku nodaļā, Daugavmalas tirgū, un tur jūs redzēsiet, ka zirgi un rati dažkārt gan ir laucinieka, bet uz vezuma sēd īsts rīdzinieks un tirgojas ar labiem panākumiem. Ļaudim jau vajadzīga tikai izkārtne. Viņi ir lētlicīgi pavisam neticamās lietās, un neticīgi tur, kur var ar rokām aptaustīt. Kā jau sacīts, man nav naudas lielākām operācijām. Un ar sīkumiem krāmēties neatmaksājas. Reiz jau es mēģināju, bet šis mēģinājums beidzās diezgan nelaimīgi. Es palēti nopirku kādā iebraucamā vietā telēnu un gribēju labi nopelnīt. Es apstaigāju vairākas mājas; bet man izdevās pārdot tikai nieri gabalus un mīkstumus. Ar atlikušo es klīdu no pusdienas līdz vakaram bez kādiem rezultātiem. O, un tad tas subjekts tur „Gaismā“! Iedomājaties tikai: Es zinu, ka izglītības kooperatīva veikalā ir mana paziņa par kasieri, un gribu tai piedāvāt stilbu priekš zupas. Es ieeju ar savu preci veikalā un runājos, pieliecies pie būdas lodziņa, aiz kuŗa sēd mana paziņa. Bet tad nāk vienkāršs komiņš un izvelk mani aiz piedurknes no veikala laukā. — Ko jūs teiksiet par tādu rīcību? Vai tas ir kooperācijas garā? — Vai tas saskan ar viņas pamattezēm? Vai tā veicina tiešus sakarus starp ražotāju un patērētāju? Tā ļaudis tiek dzītin dzīti starpinieku un tirdzinieku žņaudzošajos apkampienos. — Otrā dienā man neveicās vairs nemaz. Nu jau saimnieces sāka piedāvāto gaļu ostīt, kaut

gan tā bij svaiga kā vasaras rīts. Tā man vismaz pusi naudas vajadzēja zaudēt. Uz lielāka tam nebūtu nozīmes; bet uz manu maku tas atstāja satricinošu iespaidu. Visi veikalmieki jums zinās pateikt, ka ne visas reizas mūs sagaida peļņa. Savā laikā gadās arī pazaudēt. Bet nav labi, ja tas notiek pašā sākumā.“

„Vai jūs nevarētu labāk visā mierā darboties kā masieris? Jūs taču tik labi to protiet.“

„Kā masieris? Bet, lūdzu, kur tās vietas? Un kur diploms, ko uzrādīt veselības departamentam? Man taču visi dokumenti kara gados izputējuši. Es nevarētu pat teikt, ka esmu apmeklējis augstskolu, ja nebūtu vesels ducis studiju biedru, kuri var to apliecināt. Bet ko tādi diplomu un tādas liecības vispār der, ja tev nav vienas labas īpašības, — bagātības. Senāk man bij nauda. Tad es tiku visur ieredzēts, gan Pēterpilī, gan Maskavā, gan tepat mūsu vecajā Rīgā. Bet tagad? Tagad mana mīlā draudzene Zuve bēg no manis. Četras reizas man nācās mērot garo ceļu uz Pārdaugavu, līdz beidzot viņu notvēru. Un arī tad, tā sacīt, ar varu. Man jau bija aizdomas, ka viņa tikai mānās. Es tāpēc notīkoju tādu brīdi, kad kalpone izgāja pēc malkas, un ielavijos virtuvē. Pārdaugavā, kur ļaudis dzīvo pa pusei kā uz laukiem, tas man nenācās grūti. Kalpone bija pārbijusies, kad ieraudzīja mani pie galdiņa sēdot. Viņa kļiedza un dzina mani laukā; bet es viņas kliegšanai nepiegrīzu ne mazākās vērības. Es teicu, ka sēdēšu te mierīgi līdz pastara dienai, ja kundze nenāks un nerunās ar mani. Kad kalpone kaut cik aprīma, es viņai izstāstīju par Maskavas laikiem, kad viņas kundze dažu labu vakaru apgrīzās pie manis. Drīz vien es iemantoju kalpones uzticību, un viņa gāja paskatīt, vai kundze negul dienasvidu, no skolas pārnākusi. Viņa arī atzinās, ka kundze viņai pieteikusi mani nelaist iekšā un teikt, ka viņas nav mājā, kad es zvanu. — Kundze protams bija mājā un negribēja, ka es viņas virtuvē sēdētu līdz pastara dienai. Viņa izlīda kā vēzis no paceres, un bija diezgan laipna. Kaut gan es netiku vests istabā, kaut gan cienītā kolēģe mani pie-

nēma turpat virtuvē, es to neņēmu ļaunā. Es zināju ka viņa liela estēte, un ka manas pastalas nevarēja saskanēt ar viņas grūdsegām. Bet tas mani aizkāra, kad viņa lika kalponei ieliet krūzītē kafijai līdzīgu sūtru un nolikt man priekšā uz virtuves galda. Tas jau bija pazemojums, kādus nest es nebiju radis. To es viņai arī taisni acīs teicu. Tad viņa sakaunējās, iedeva man pieci lati un šīs zeķes, kuŗas gan drīz beigs kalpot, jo viņas nav radītas vīrieša kājai un tik rupjām auklām. Jā, biedri un draugi mēs esam tikai pie vienlīdz pilnas bļodas. Tiklīdz tu esi mazliet paslidējis uz leju, uz tevi skatās no augšas un atmet tev ubaga tiesu.“

Viņi bija nonākuši jau pie Andrānu mājiņas vārtiem un apstājās.

„Vai Grunduļa kungs nenāks iekšā?“ Andrāna kundze teica.

Grundulis satrūkās. Ko? Tik tālu viņš bij atplencējis? Nē, nē! Viņam bija neatliekamās un steidzīgas darīšanas Iekšrīgā. — Steigšus noskūpstījis dāmām rokas, viņš devās atpakaļ, cepuri rokā nezdams, kā to daudzi Rīgas kungi tagad mēdza darīt.

„Savāds cilvēks,“ Ainas pamāte viņam pakaļ raudzīdamās nopietni teica.

„Jā,“ Aina atņēma. „Un diezgan nožēlojams. Jo par viņu jāsmejas.“

Viņas bij patlaban iegriezušās vārtos, kad Grundulis notālēm sauca:

„Pagaidiet, Krasta kundze! Pagaidiet!“

Viņš skrēja, pastalām švīkstot, un kad bija klātu ticis, tad pavisam klusām sacīja:

„Es aizmirsu apvaicāties, kā iet manam rentniekam. Vai spīrgts un vesels? Vai taisās uz dzīvi?“

„Jā. Vītolam iet labi.“

„Nu tad pasveiciniet viņu, kad tiksit mājā. Un Krasta kungu arī. Murms gan pēdējā laikā bija dažas nesaskaņas, bet tamdēļ neesam naidnieki. Kad jūs domājat uz mājām laisties?“

„Nezinu. Varbūt rītu, parīt. Varbūt pēc kādas nedēļas.“

„Nu tad vēlreiz sveikas, manas dāmas!“

Grundulis zemu palocījās un palocīdamies vilka ar cepuri prāvu pusloku gaisā.

VII.

Vairākas dienas no vietas pūta asi ziemēlu vēji. Lapas, kas vēl dažiem kokiem spītīgi bij turējušās zaros, visu augu vasaru nespēdamas pienācīgi nobriest, tika nobraucītas līdz pēdīgai. Naktis bija zvaigžņotas un pilns mēness peldēja pa dzestro zilumu no vakara līdz rītam. Dienu brīžam paspīdēja bāla saule, necik augstu nepakāpdama debesu kalnā. Lielāko tiesu bija apmācies. Sniegs tomēr nenāca. Sala dienu un nakti pāri desmit grādiem. Tas bija aukstums, kas pārklāja ar ledu nevien mazas, rāmas upes un ezerus, bet pat lielo Daugavu, viņas lēnākajās vietās. Tikai krāces dunēja joprojām, kā dunējušas. Nebij tāda aukstuma, kas būtu spējis tās savaldīt. Zeme sasala akmenī. Purvi dimdēja zem gājēju soļiem. Ļaudis priecājās, ka ziemāji šogad neizsutīs zem sniega kupenām, kā pērn bij izsutuši, zemei mikstai paliekot. Priecājās arī tie, kas cerēja ko nopelnīt pie mežu darbiem. Tādā ziemā varēja braukt pāri visiem muklajiem un vest balķus uz Daugavas krastu taisni, kur vien acis noskatīja.

Vecais Minkevičs jau sēdēja uz ezera, un viņa vanaga pirksti atkal pēc daudzām, daudzām dienām, turēja apkamptu paegles rīksti, kas nu bij viņa maksšķeres kāts. Šad un tad viņš rīkstes tievgali mazliet pasvieda gaisā un tad brīdi gaidīja, vai tur apakšā kas nenotiks. Ja tur kas knībinājās, viņš aizcirta un vilka augšā. Jā, tas bija atkal asaris. Asas spuras, kā adatas.

Jurītim bij tagad jāiet skolā. Vectēvu atveda un aizveda Manga. Viņa arī izkala caurumus ledū. Asā

virga, viņas vingrajās rokās, pēc nedaudziem cirtieņiem jau izvērtā zaļganu ūdens mutuli. Tur nu bija melna ala, taisni tik liela, ka pa to varēja izlēkt zivs, kad tās galva tika ievilkta šai alā. Ledus skanēja un džingstēja, kad Manga kala; bet vecais to laīkam nedzirdēja, jo šad un tad apvaicājās:

„Manga, vai tev jau kas ir?“

„Nē, es vēl kaļu caurumus,“ viņa atteica.

Kad vairāki caurumi bij izkalti, arī viņa laida vizuli vienā. Viņa atmēroja dībenu un turēja āķi apmēram pēdu virs tā. — Ko viņa citu ziemā varēja darīt, ja ne makšķerēt, kur tēvs bij tik vājš kļuvis, ka nespēja vairs cilāt virgu? Viņa makšķerēja, un viņai veicās ne sliktāk par veco meistarū. Kad viņi abi pakustēja, aizvien tika svaiga zupa, un pēc labāka loma ienāca arī kāds lats, par ko nopirkt petroleju un ziepes.

Viņa nakts, kad Krasts bij aizgājis uz Degļu pirtiņu, Mangu darīja vēlīgu. Viņa nāca atkal uz Krastiem. Nu jau nāciens nebija vairs savienots ne ar kādu nobrišanas, ne ar kādiem lieliem apkārtceļiem. Viņa iztecēja cauri sūnaklim, kā lūšu māte, pat ne tekas nemeklēdama, un pēc nepilnas pusstundas jau iesvieda smilšu sauju gaišajā guļamistabas logā. Viņa daudz nevēroja, vai saimes galā uguns bij, vai nebij. Viņa zināja, ka tai laikā, kad viņa nāca, visi āra un kūts darbi jau bij apdarīti. Bez tam, viņa taču būtu dzirdējusi durvju vēršanu, ja kāds nāktu, un acumirkli būtu kaut kur noslēpusies. Iesviedusi smiltis rūtis, viņa gāja uz zāles gala logu. Un kamēr viņa līdz tūrienei tika, Krasts jau bija nokāpis lejā. Viņš atvēra logu un iecēla Mangu istabā, satvēris zem padusēm, kā bērnu. Viņa, pacēlta gaisā, smiedamās apkērās viņam cieši ap kaklu un skūpstīja viņu ar tādu skūpstu, kas katreiz bij tik pārsteidzoši kaīrs, ka likās pirmais, ko viņas lūpas kādam sniedza. Tad viņi kāpa augšā.

Pirmo reizi iegājusi Krastu guļamistabā, Manga visu apskatīja. Vispirms viņa brīdi pastāvēja pie puisēna gultiņas, tiksmīgi raudzīdamās, kā bērns gulēja, sasarkušiēm vaīgiēm, roķeles atsviedis sāņis.

„Tādi viņi visi, kamēr mazi: kaut kas no cilvēka, kaut kas no sunīša, no kaķīša,“ viņa čukstēja un sakārtoja segu.

Tad viņa gāja uz pirkstu galiem pie kumodes, uz kurās stāvēja dažas ģimenes fotografijas. Viņa tās pacilāja, apskatīja, nolika atpakaļ. Uz nākts galdiņa bija pāris grāmatu. Viņa paņēma vienu, pašķīra, izlasīja virsrakstu.

„Mani nebija kas skolā laiž,“ viņa kā sevī teica, un apsēdās uz gultas malas.

„Varbūt tu tagad gribētu ko mācīties?“ Krasts vaicāja. „Tu vēl esi jauna un daudz ko vari sasniegt, ja tikai vēlies.“

„Es esmu par prātīgu, lai ko mācītos,“ viņa smaidīdama atteica, ar labpatiku izstiepdamās mikstajā gultā. „Ja tikai vēlies... Pēc saules gulta ir visjaukākais, ko cilvēks šajā pasaulē var vēlēties.“

Ar to Manga bija izteikusi savu pasaules uzskatu, tik īsi un skaidri, ka īsāk un skaidrāk vairs nevarēja.

Krastam nebija ko atbildēt.

Kā sākusi, Manga nāca, gandrīz ik vakara, un palika līdz pusnaktij, dažreiz arī ne tik ilgi. Viņa nāca bez kādiem iepriekšējiem vēstījumiem, un gāja, kad bij diezgan mīlinājusies. Neviens viņu nemanīja, ne nākot, ne ejot, tik uzmanīga un izveicīga viņa bija. Ikkatru dzīvību, kas gadījās, viņa aizvien pamanīja pirmā, un zināja kā izvairīties.

Kādā naktī tomēr notika kaut kas pavisam neparedzēts. — Viņi gulēja un dzirdēja, ka puisēns sāk trušņāties. To viņš darīja ne pirmo reizi, un parasti drīz vien aprima, norīkojies uz otriem sāniem. Bet šoreiz viņš izkāpa no gultiņas. Viņam bija savas bērna darīšanas, ko izdarījis varēja kāpt gultā atpakaļ un gulēt. Bet viņš to nedarīja. Manga un Krasts ar izbailēm jūta, ka Uldis stāv līdzās viņu gultai. Tad atskanēja miegaina, pus raudoša balstiņa:

„Man auksti!“

Nesagadījis nekādas atbildes, puisēns vēl brītiņu

stāvēja, tad žigli pacēla segas malu un ielīda lielajā gultā.

Taisni tanī malā gulēja Manga. Viņa nespēja ne vairīties, ne likties aizmigusi. Nezinādama ko dara, viņa pagriezās uz bērna pusi un saņēma viņa auksto augumiņu siltām rokām.

„Ai! Mammiņa!“ puisēns iesaucās.

Un Mangai cieši pieglaudies, acumirkli aizmiga.

VIII.

Nākošā rītā Krastam bija bail no sava bērna.

Tā kā diena tagad krietni neusa līdz pulksten astoņiem, Krasts rīta stundas palaida pie lampas, lasīdams. Lasīdams viņš visu laiku ar uztraukumu vēroja, ko puisēns uzmodies darija.

Jau tas bij zēnam liels brīnums, ka viņš atradās savā gultiņā, bet ne lielajā gultā. Viņš, pacēlies sēdus, ilgu laiku raudzījās uz tēva vietu, kur nekas vairāk nebij redzams, kā segas kājgalī, un saņurcīti palagi. Viņš skatījās uz gultu un uz tēvu, kas mierīgi lasīja savu grāmatu. Tad viņš izkāpa no gultiņas un paskatījās pagultē. Pēc tam, tāpat basām kājām, vienā krekliņā, aizskrēja pie kumodes un rūpīgi apskatīja visu kumodes virsu. Tad viņš steigšus sāka ģērbties un auties. Bet ģērbjoties un aunoties acis viņam vienmēr klīda pa istabu, itkā meklējot kādas zīmes, kas viņa lielo domu varētu apstiprināt. Viņš taču tik skaidri atcerējās, ka naktī iekāpa tur lielajā gultā, un ka mamma viņu ieņēma savā likumiņā. Bet kāpēc viņš no rīta bija atkal savā vietā, un no mammiņas nebija ne vēsts? Ne pagultē kurpju, ne pulkstenīša uz kumodes, nekur ne zīmes no tā, kas viņu naktī bij tik varen priecējis.

Krasts no visa redzēja, ka jautājumi zēnam krājas uz mēles. Tika gaidīts tikai tas brīdis, kad tēvs pacels acis no grāmatas un kad drikstēs viņu traucēt. Tēvs

tomēr lasīja joprojām, kaut gan nesaprata no lasītā ne vārda, un sen laiks bij iet brokastā. Viņam bija bail no bērna nevainīgajiem prašņājumiem. Viņam bija kauns melot, un bez meliem nevarēja dot nekādas atbildes.

Par laimi Uldis bija iedomājies kaut ko citu. Vēl ne pilnīgi apgērbies, viņš izsteidzās laukā. Nobrikšēja trepes zem viņa skrējiena.

Krasts atņēma elpu. Viņam kļuva vieglāk. Kā nepanesama nasta noslidēja no pleciem. Un tomēr... Tomēr krūtīs palika vēl tik liels smagums, ka draudēja nospiest. — Kurp viņu varēja novest šāda dzīve? Vai vispār tā vairs bija kāda dzīve? Vai tas nebij riebīgs, mocošs murgs, neraugoties uz visu šķietamo jaukumu, ko tas sagādāja murgotājam? Vēl varētu savā priekšā kaut cik taisnoties, ja viņam būtu slikta sieva. Ja Aina būtu neglīta, nikna, nesaticīga, neattīstīta, varbūt veca un neatsaucīga; bet tāda viņa nebij. Ja viņiem nebūtu bērnu, kas kā ķēžu locekļi saista vīru ar sievu... Tam līdzīgas lietas varēja notikt tikai pie tāda cilvēka, kas savu rīcību nespēja kontrolēt. Kas tā varēja būt par narkōzi, kas atņēma viņam katru sajēgu? Nē, ilgāk tas tā nevarēja vilkties. Šai pašā vakarā viņš gribēja ar Mangu izrunāties. Ja ne citādi, viņš lūgtin lūgs, atlaist viņu no valgiem, kuros bija ietīts kā zirnekļa tīklā. Viņa varēja sev tik pat labi izvēlēties citu upuri, ja tas bija vajadzīgs. Tik nežēlīga taču Manga nevarēja būt, ka smiedamās tādu priekšlikumu atstums. Jeb, ja viņa to darītu, ja savu vajāšanu negribētu nolikt, tad... Lai tad kļūst viņa likumīga sieva!

Krasts izdzēsa lampu, kas velti dega, un aizvēra grāmatu, ko visu laiku bija turējis atvērtu.

Uldis pa tam lejā ar savu stāstu par mammīņu bij sacēlis lielu ievēribu. Sākumā Minna un Vītols smējās par bērna naīvo domu, kas nespēja vēl atšķirt sapni no īstenības. Bet tad pamazām viņi sāka saskatīties un kļuva nopietni. Viņi čukstēja viens otram kaut ko ausī. Jā, jā, — tas varēja gan tiesa būt, ko Vītols viņu dien bij centrā dzirdējis. Krasts sievu esot aizlaidis

uz Rīgu, lai varētu netraucēti pīties ar to griežtagu, ar Degļu Mangu. Ar Degļu saimnieku vien viņai nepietiekot. No kurienes viņi to ķēruši, un kas tās par valodām, to neviens nevarēja izprast, jo tad jau viņiem, kā mājnikiem, vajadzēja vispirms ko nojaust...

Tomēr, tomēr. Kad labi apdomāja, tad naktī šad tad bija dzirdēta tāda kā dudinašana. Koka māja bija skanīga un griesti plāni. Jā, un Minna bieži bija brīnējusies, kur tās smiltis tur zālē zem loga ik rīta rodas. Te tu saslauki, te atkal. Vai tikai tur nebij ierīkots ceļš, pa kuŗu viņa nāca un gāja? Jā, un saimnieka gultā gadījās ne reti kāds gaŗš mats, kas nekādi nevarēja būt tur patvēries no tiem laikiem, kad saimniece vēl bija šeit, jo veļa ik sestdienas tika mainīta. Bez tam — saimniece taču gulēja savā vien gultā, jo bija slīma. Žēl, ka Minna nebij tuvāk palūkojusi, kādi bij šie mati pēc krāsas. Tad viņa skaidri zinātu teikt, vai saimnieks ir nelietis un laulības pārkāpējs.

„Redz, tādi jūs, vīrieši, esiet!“ Minna skaļi iesaucās, kad Uldītis bij izgājis. „Jums atdod visu sirdi, atdod miesu un dvēseli, bet jūs daudzāties ar visas pasaules sieviešiem. Žēl man saimnieces. Viņa nabadzīte tur Rīgā iet pie dakteriem un meklē veselības...“

Minna pielīka priekšauta stūri pie acīm.

„Nav jau vīri vien tie vainīgie. Šīni gadījumā, ja tas tiesa ko tu saki un ko laudis melš, es saimnieku nevainoju. Vai es jau vasarā nesacīju, ka kāds te Mangai kritīs par upuri? Vai viņa ik dienas neogojā te vien mūsu pļavas malā? Tas meitietis ir no velna, un velns viņu dzen no viena vīra rokām otra vīra rokās. Saimnieks ir nejauši gadījies ceļā, kur viņa savā alkatībā skrējusi. Vai viņš iet pie viņas? Nē. Viņa nāk pie viņa. Kā tu vari teikt, ka vīriets vainīgs, ja pati atrodi smiltis zem loga un uz pagalvja sieviešu matus?“

Pie brokasta galda šis pats temats atrada plašāku iztīrājumu. Uldis tagad griezās pie tēva ar jautājumu, vai viņš nemanījis, ka šonakt bijusi atbraukusi mammiņa?

Tēte smējās. Tas nu gan nevarot būt tiesa. Ja

mammaņa brauktu mājā, tad viņa rakstītu, lai brauc pretim. Un to viņi tad darīs, kad mamma rakstīs. Viņi nelaidīs vis Vītolu uz Rasu, bet brauks paši, abi divi. Vai tas nebūs jauki? Lūk, jau drusku sniedzīnš skraida. Varbūt līdz tam laikam sakritis tāda kārtā, ka varēs braukt ar važām...

Zēnu tēva gleznainais solījums nevarēja novirzīt no domām par to, ko naktī bija piedzīvojis. Kad tēvs vaicāja, vai tāda braukšana darīs viņam prieku, viņš gan piekritoši pamāja ar galvu, bet ne par ilgu atkal teica:

„Tās tēte, nebij tavas rokas. Kas tad cits varēja gulēt tavā gultā un mani pieņemt, kad tā nebij mamma?“

Krasts pietvika.

„Mulķa bērns,“ viņš pret Vītolu pagriezies sacīja, tad uzkiedza zēnam: „Tu esi redzējis sapni, aitas galva!“

Ai, ko nu viņš darīja... Kauns! Kauns!

Minna un Vītols noliecās pēc iespējas zemu pār saviem šķīvjiem.

Krasts nolika karoti. Viņš mēģināja izsacīto mīkstināt. Viņš paņēma puisēnu klēpī un stāstīja:

„Sapni, dēls, dažreiz ir tik skaisti un dzīvi, ka uzmodies nevari ticēt, ka tas bijis tikai sapnis. Man ļoti žēl, ka tavs sapnītis nav īstenība. Bet nedomā par to tik daudz. Pagaidi. Mēs šodien pat rakstīsim memmītei, lai viņa brauc mājā. Abas ar Veltiņu. Vai tu ļoti gaidi?“

Puisēns skatījās laukā pa logu, lielām, sapņainām acīm.

„Ja,“ viņš klusi un mierīgi teica. „Katru dienu. Katru vakaru un katru rītu. Ļoti, ļoti!“

Nu jau Minna atkal nevarēja iztikt, nelīkusi priekšauta stūri pie acīm; tāpēc atstājās no galda.

IX.

Laiks grozījās. No rīta vēl uzlēca spoža saule, aplie-
dama ar sārtu gaismu ēku sienas, jumtus, mežmales,
piekalnes un mākoņus, kas vakaru pusē stāvēja kā
sniega kalnu strēķis. Bet drīz vien šie mākoņi uzbrauca
debesu vidū, kārās pāri, rītu malā, un aizsedza sauli,
birdinājot lielas, mīkstas sniega pārslas. Līdz ar to
kļuva ievērojami siltāks.

Mazais Uldis bija priecīgs. Laiku pa laikam viņš
izšāvās laukā, lai apsnigtu balts, kā sētas stuburs.
Minna viņu rāja:

„Iekšā! Iekšā! Sasaldēsies, nevarēsi braukt mam-
miņai pretim.“

Tādi vārdi līdzēja. Zēns sviešus iesviedās istabā
un neļāva tētīm miera. Vajadzēja taču rakstīt solito
vēstuli.

Sniga visu dienu, brīžam stipri, brīžam lēnāk.
Tumsai metoties vējš mainījās. Nu pūta brāzmais zie-
melis. Sniga vēl joprojām. Tomēr pienaini bālajos
mākoņos tagad vērās vaļā un cieti tumšas bezdibenu
spraugas. Un ja sprauga pagadījās tanī vietā, kur mē-
ness, tad dažus acumirkļus vizēja skaista ziemas nakts.

Krasts stāvēja zālē, pilnīgā tumsā, muguru pie
krāsns sildīdams. Augšā, guļamistabā, dega lampa.
Pulkstens jau bij pāri deviņi. Visa māja gulēja dziļā
miegā. Nu Mangai vajadzēja nākt. — Domas bija tik
satrauktas. Tur arī skrēja tumšas un gaišas ainas, glās-
tošas un plosošas sajūtas nāca un gāja, līdzī māk-
oņiem debesu plašumā. Cik tas gan bij savādi, ka cil-
vēks brīžam varēja justies kā milzis, kam tīrais nieks
uz saviem pleciem turēt zemes lodi. Tu vari visam
pāri stāvēt, ko vien aptver tavi prāti. Bet tad nāk
brīdis, kad tev jāsaļimst maza nieka priekšā. Tev jā-
saplok kā tārpam, kad tevi piepeši pie zemes piespiež
likteņa papēdis. Likteņa, kas bieži nav nekas cits, kā
tava paša sirds...

Krasts uzturējās lejā, lai tūlīt saņemtu Mangu, kad
viņa nāca. Viņam šķita, ka tiklīdz atsītiesies sniega pika

rūtī, pamodīsies Uldis, un viņš vairs nevarēs atstāt istabu. Te, no šejienes, viņš ļoti labi varēja redzēt, arī mēnesim nespīdot, kad viņas galva paslīdēs gar apakšējām rūtīm. Tad viņš steigsies pie loga un pieklauvēs, pirmais. Viņš iecels viņu istabā, un viņi paliks tepat lejā, tumsā. Un izrunāsies, reizi par visām reizēm.

Vai Manga viņunakt neteica, ka arī viņai ir kas ko sacīt?

Jā, ilgāk tas tā nevarēja turpināties. Ne jau pasaules, bet viņu pašu dēļ. Mangas, Ainas, bērnu un viņa dēļ. Cilvēkam vajadzēja palīkt nedalītam, tikai tad viņš varēja dzīvot veselu, pilnskanīgu dzīvi. Vienād vai otrād, bet izeju vajadzēja atrast.

Krasts kļuva nepacietīgs. Pulkstens jau bij desmit. Pus vienpadsmit. Te viņš pavidēja logā ēnu. Kāds gāja. Bet pretējā virzienā: no sētsvida uz dārza pusi.

Tur notika spiegošana!

Krasts paspēra dažus klusus soļus uz loga pusi un skatījās laukā.

Ja. Tā bija Minna. Nu jau viņa gāja atpakaļ. Par mazu brīdi dzirdēja ārā durvis atveram un aizveram. Miers.

Tā tad Minna, un droši vien arī Vītols, neticēja vis viņa apgalvojumam, ka bērns redzējis tikai sapnī. Viņi neticēja, un šī neticība Krastam gaužam sāpēja. Nu jau bij tik tālu, ka viņš tika uzmanīts, pats savā mājā, kā kāds noziedznieks, vai plānprātīnš, kurš nezina, ko viņš dara. Jā, viņu uzmanīja un uzmanīs arī turpmāk, iekams nebūs Aina atkal mājās, un iekams viņu starpā nebūs iestājusies senā satikšana.

Manga šinī vakarā neatnāca.

Neraugoties uz visām pārdomām un bargo lēmumu, izbeigt katru, pat to visnevainīgāko satikšanos ar šo sievieti, Krasts tomēr bija ārkārtīgi sašutis, kad vajadzēja kāpt augšā, Mangas nesagaidījušam. Un sašutis viņš nebij vis par to, ka nebij dabūjis izteikt savu lēmumu, bet gan par to, ka trūka viņas tuvuma. Jo kas zina, cik vakarus viņa vispār varēja vairs viņam pie-

derēt. Viņš bij tik sašutis un nelaimīgs, ka tilko novaldījās, ap pusnakti neaižskrējis uz Degliem, kā viņā vakarā. Viņš tomēr atcerējās puisēnu, ka tas varētu pamosties un viņa neatrazdams raudāt, un gāja gulēt.

Otrā naktī Manga bija laikus klāt. Redzēdama, ka Krasts lejā kravājas pa grāmatu plauktu, viņa piegrabināja pie loga.

Acumirkli svece nodzisa. Manga ielidoja istabā. Logs aizvērās.

„Mēs tiekam uzmanīti,“ Krasts čukstēja, viešņu atšēdinādams uz kušetes.

„Paliksim šeit,“ viņa tikpat klusi atbildēja. „Augšā es nekad vairs neiešu. Savā mūžā nebiju matījusi tādas bailes. Man liekas, es būtu nomirusi, ja bērns nebūtu tik ātri aizmidzis. — Bet kamdēļ tu izdzēsi uguni? Es gribu lai būtu gaišs. Es gribu tevi redzēt!“

„Es jau sacīju, mīlā, ka mēs tiekam uzmanīti. Vakar vakarā es redzēju, ka kalpone atnāca te līdz logam, itkā pēdu meklēdama. Pulkstens bij pus vienpadsmit. Mazais tomēr atceras, kas naktī noticis. Viņš ir Minnai stāstījis, ka gultā bijusi mammaiņa, un nu modinātas aizdomas.“

„Tāpēc vai nav labāk, kad deg uguns? Es sēdēšu ar muguru pret logiem. Domās, ka kāda no centra dāmām.“

„Ak tad tu tomēr toreiz biji pie loga, kad te cimojās ārsta māsa un Kosu Gaida?“

„Ja. Es biju. Bez manis, mīlais draugs, nekas notiek. Es visu redzu un zinu, kas ar tevi, kaut arī ne visas reizas saprotu. Man, taisnību sakot, tas viss viens. Tu vari viņas vadīt, cik tālu tev tīk. Bet mani tas apvaino, ka ar mani tu slapsties, un ar citām nē. Es nedrīkstu kā cilvēks nākt pa durvīm. Man jāšēd te tumsā. Man... Dedz uguni! Jeb es kliegšu, ka lai visa māja skan!“

Pēdējo teikumu Manga jau pa pusei izkiedza. Drausmu nakts bij atstājusi uz viņas nerviem savu iespaidu.

Krasts Mangu satvēra un mierināja:

„Tu jau pati esi tā, kas bēg no ļaudīm. Vai es neesmu teicis, ka gribu šķirties no sievas?“

„Nē, nē! To tu nedrīksti darīt!“ Manga strauji iesaucās. „Es nekad nebūšu tava sieva. Es nevaru būt. Ne tāpēc, ka es tevis nemīlētu — es tevi mīlu ārpriekšīgi — bet tāpēc, ka man ir vīrs. Neprasi vairāk. Es esmu jau par daudz teikusi, lai tas nekaitētu mūsu laimei. Ak, kāpēc tu man neliki uz mutes roku, kā es to dariju līdz šim. Nu ir visam beigas.“

Manga sabruka un sāka nevaldami raudāt.

Kaut gan Mangai vēl joprojām bira asaras, zināmā mērā viņa tomēr sirdi bija atvieglojusi. Krasts turpretim satumsa tik pēkšņi, kā naktī satumst zemes vaigs, kad mēnesim priekšā aizgulstas melni mākoņi. Nebūtu viņi sēdējuši tumsā, Manga būtu redzējusi pilnīgi sastingušu izteiksmi viņa citkārt gaišajā sejā. Viņš jutās pievilts un apgānīts. Kā tikai viņa to varēja! Varbūt viņa katru reizi nāca tieši no tā, un kaut tas arī bija viņas vīrs, un skrēja no šejienes atkal pie viņa. Jā, patiesi, — vai toreiz, kad viņš savā apskurbumā aizgāja uz Degļiem, — vai toreiz viņa neskrēja pa olnīcu no lielo māju puses? Tik vēlā naktī! Un vai viņa nebija tik uztraukta, ka ilgi turējās ēnā un bez kādas vajadzības cilāja lietas un lupatas. Pēkšņi šī sievietē viņam likās tik nevērtīga, ka būtu varējis ar kāju atspert nost, ja tā vēl reizi mēģinātu viņam ceļā stāties. Ak, šī sarkanmatainā Lupesku! Viņas rokas žņaudza, viņas ķermenis dedzināja, viņas lūpās bija tikai kaisle, viņas acīs mūžīgas moka!

Atkal Krasts redzēja, ka gar logiem paslīd kāda ēna. Bet nu viņš nelikās par to ne zinīs. Varbūt tur gāja Minna, varbūt Vitols. Lai viņi iet un skata pēdas, kas izbeidzas pie viņa loga. Ja viņi nāks medījumu gūstīt, viņš to izdos viņiem smiedamies. Lai labāk sāpīga skaidrība, nekā nejēdzīgi meli un viltus.

Manga, jauzdama, ka Krasta rokas viņu nevelk vairs pie sevis bet gan pastāvīgi tiecas atsvabināties no viņas tuvuma, kļuva cieta un asa.

„Tu vēl neesi tas,“ viņa īsi iezviegdamās teica, „kuŗa dēļ es iešu ezerā, vai pārstāšu dziedāt un tralināt. Un ja es citu vasaru sūnaklī svilpju kā vanags, tad zini droši, ka šie svilpieni nebūs tev domāti. Bet tagad esi tik labs un izlaid mani pa duryīm. Es negribu saplēst savas zeķes un burzīt drēbes.“

Šāda Mangas izturēšanās Krastam likās pārāk prasta. Viņš sakoda zobus, tad caur zobiem iesmējās un teica:

„To tu laikam vēl nezini, ka velnam jāiziet pa to pašu caurumu, pa kuŗu tas ienācis.“

„Labi!“ Manga iesaucās. „Pagaidām lai notiek kā tu vēlies!“

Viņa atrāva logu un izlēca pa to sniegā, tik veikli, ka pats velns to nebūtu labāk izdarījis.

Krasts aizvēra logu un atkrita krēslā.

Viss tas bija noticis nedaudzās sekundēs. Cik samērā viegli, un bez liekiem vārdiem viņi bija šķīrušies.

Bet nē! Tās vēl nebija cēliena beigas. Paskaties vien! Tur pie rūts pieslējusies kāda dūrainā cimdā tērpta roka un mīksti klauvē.

Roka māja lai atver.

Viņš atvēra.

„Vai lai rītvakar nāku?“ Manga smaidīdama čukstēja.

Ak bēdas! Kam viņai vajadzēja smaidīt un tik maigi teikt — vai rītvakar lai nāku? Vai bija pasaulē kāds cilvēks, kuŗš uz tādu jautājumu varēja atbildēt ar nē?

Krasts to nespēja.

X.

Kad nākošā rītā Minna uzgāja augšā, palīdzēt Uldim, kā viņa mēdza sacīt, tikt uz pekām, un sataisīt vietas, Krasts sacīja:

„Ko jūs tur šonakt staigājāt?“

Atbilde nāca tikai pēc laba briža, kad meita bija saņēmusies teikt visu patiesību, ja ar izgrozīšanos netiktu galā.

„Es?“ viņa, kā pārsteigta par tādu jautājumu, atprasīja. „Man liekas, es tik klusi staigāju pa durvīm, ka nevienu tas nevarēja traucēt. Jā, man šad un tad jāaiziet uz kūti. Arī naktī. Sestaļa stipri audzējas, un šī mēneša beigās ir viņas laiks.“

Paskatījusies uz saimnieku, un redzēdama ka tas smīn, viņa apjuka un piebilda:

„Pie tās pašas reizes nav par ļaunu apstaigāt visu sētu.“

Puika bija uz pēkām. Krasts viņu nosūtīja lejā, paskatīt ko Vītols dara.

„Netaisīsim nekādus aplinkus gājienus, Minna,“ Krasts teica. „Mēneša beigas vēl diezgan tālu. Bez tam — jūs kūti nemaz neiegājāt. Jūs atnācāt tikai līdz zāles logiem un griezāties atpakaļ.“

„Ja,“ Minna sienā skatīdamās sacīja. „Pēdējās naktis ir tādas nemierīgas. Vītoļam ir labs miegs; bet es vakaros nevaru aizmigt. Un tad man liekas, ka dimd kaut kur soļi, ka veļ durvis, ka staigā un runā. Es uzmetu lielo lakatu un izeju ārā. Bet tur nekā nav. Suns mierīgi guļ savā būdā. Jūsu istabā deg lampa. Jūs gan caurām naktīm ar tām grāmatām.“

„Bet tur, pie zāles loga, — vai tur vakar vakarā nebij kādas svešas pēdas? Nu taču ir sniegs un labi var redzēt pat kur pelīte skrējusi. Vai tur nebij kādas pēdas, pavisam tieviem papēžiem?“

Minna pagriezās pret saimnieku.

„Ko jūs mani pratīniet un tirdiet? Vai es ko ļauna darījusi? Vai es jums, vai kādam citam, izņemot Vītolu, kaut vārdu esmu bildusi par to, kas te notiek? Tas nu ir skaidrs, kā jūs saimniecei pāri darāt; bet vai man jūs, mācītu cilvēku, mācīt? Jūs paši zināt, kas klājas un kas ne.“

„Ir pasaulē spēki, kuriem nevar pretī stāties ne gudrība, ne laba griba. Tu jūti un zini, ka tas nav labi. Bet šis „tas nav labi“ tikai smeldz kaut kur sirds dzi-

ļumos, un tam pāri staigā prieks kā vētra. — Minna! Par visām lietām, — saimniece to nedrīkst zināt. Labs vai ļauns, — man vienam ar to jātiek galā. Un es tikšu! Saprotiet. Ne vārda! Mēs viņu esam paglābuši no nāves, paglābsim arī no sirdsēstiem. Mēs to varam.“

„Kas zina, vai mēs to varēsīm. Jūs nemaz nezināt, cik sievietei grūti noslēpumus glabāt. Es nebūtu sieviete, ja varētu tik lielus notikumus noklusēt. Bez tam, — tā nav vairs mūsu mājas lieta vien. Vītols ir centrā dzirdējis visādas baumas.“

Krasts nobāla.

„Ak tā gan?“

Minna sāka raudāt.

„Trieciet viņu ratā, saimniek! Ko viņa te daudz un traucē mūsu mieru. Lai viņa paliek pie sava Degļa, ar kuŗu dzīvojusi gadiem ilgi, un sadzīvojusi to puiku. Tur vairs pat ļaudis nerunā, tik veca tā lieta. Un sieva nemaz neuztraucas. Jo viņa visu zinājusi, iedama pie Degļa. Manga taču nemaksā ne santima par to mājiņu, un par dārza stūri. Šis tas vēl atlec arī bez tā. Vai tad cilvēks no ogu lasīšanas vien var dzīvot, un pie tam staigāt tik labi ģērbies, kā staigā šī ragana? Saņematies, saimniek! Mēs ar Vītolu jums palīdzēsīm tikt no viņas vaļā. Lai tikai mēģina te vēl savu kāju spert! Mums nevajag tādu pēdu, ar tīk tieviem papēžiem, tur zem zāles logiem.“

„Jā,“ Krasts teica. „Es gribu atsvabināties no Mangas. Tikai bez pazemojumiem, jo nav jau viņas vaina vien, ka tur tās pēdas. Es neesmu bijis labāks. Bet nu es būšu stiprs. Es dzīvošu tikai sievai un saviem bērniem. Es gribu atsvabināties un atsvabināšos.“

Ilgāk saruna nevarēja turpināties. Uz trepēm bij dzirdami zēna soļi. Uldis nāca augšā.

„Tēta!“ puisēns durvis vērdoms sauca. „Vītols taisa arklu. Ko viņš ziemā ar arklu darīs?“

Krasts neatbildēja. Tikai kad Minna, saņēmusi Uldi pie pleciem, gāja laukā, aicinādama tūlīt brokastā,

viņš itkā pamodās, pamāja ar galvu, un uz pēdām sekodams teica:

„Ars.“

Vakarā Krasts laikus likās gultā, reizā ar puisēnu. Kamēr miegs mazo dzīvību pavisam pārmāca, viņi runāja par mammu un par māsiņu, kurai nu jau vajadzēja būt uzaugušai tikpat lielai kā Uldis. Varēja nojaust, ka bērns bij ļoti sailgojies, un ka daudz ar Minnu bija runājis par savām gaidām.

Nu jau drīzi, drīzi! Varbūt rītu pat varēja pienākt vēstule.

Kad dēlēns bija aizmidzis, Krasts mēģināja lasīt. Mēģināja, bet nevarēja; jo šodien viņš bij savādi uztraukts. Viņam šķita, ka te jānotiek kaut kam, kas izšķirs visu viņa dzīvi. Varbūt tāpēc lasīto vajadzēja atkal un atkal atņemt atpakaļ, pa veselai lapas pusei, lai saprastu, kas tur sacīts. Turpretim paša domas stāvēja skaidri acu priekšā, kā krellu virknes.

Ak nu viņš gribēja gan vaļā tikt no Mangas, kad pasaule jau sāka runāt? Bet vai grēks ar to bij lielāks kļuvis? Nebūt! Tikai aizspriedumi sāka viņu plosīt.— Vai ar to bija kas dzēsts no viņa mūža, kad viņš atteicās? Ne mirklis! — Viņa mokas palika vienas un tās pašas, vai sieva zināja šo dēku, vai nezināja. Varbūt vēl lielākas, kad viņa nezināja; jo dzīvei pietrūka patiesības gaišuma. Meli viņam rieba, un tomēr vajadzēja melot. Viņš pats nebij varējis Ainaī visu izteikt, nebij spējis viņai sniegt šo rūgtumu, un nesniegs arī tagad. Bet ja viņa dabūs zināt no Minnas vai no lejas ļaudīm, viņš atzīsies, un varbūt lūgs piedošanas. Bet varbūt arī nē. Jo viņam likās, ka šai likteņa spēlē viņš bija gluži nevainīgs. Viņš bija tikai šacha kājnieks kāda liela spēlmaņa rokā. Kur šī roka bīdīja, tur gāja viņa gaitas. Tikpat daudz viņu varētu vainot, ja vētra sagrautu ēkas, un noslaucītu visas egles no piekalnes. Vai viņš bij vainīgs, ka Mangas tēls un vaigs, viņas acis, viņas mute, viņas košais matu vilnis, — viss, viņam atņēma prātu? Vai viņš bij vainīgs, ka Aina ne brīdi nevarēja pacelties kā valdniece viņa priekšā, un apēnot

tur to otru? Aizvien viņa bija drusku nevarīga, žēlojama. Nekad viņa nenāca ar savu liksmi; aizvien cietim vajadzēja viņu ieliksmot. Viņas skats nebij dziļš, nezināmās dzelmēs raujošs. Viņas rokas taustījās, bet netvēra. Viņas mute nekad nevērās nebēdīgam smieklam...

Krasts izdzēsa lampu un nodevās pilnīgi savām domām. Viņš grozīja savu dzīvi šā un tā. — Nebūtu to bērnu, — viņš aizietu pasaulē svilpodams, rokas kabatās. Viņš spētu darīt visas tās pašas trakulības, ko izdara iemilējušies pusaudži, nežēlojot pat dzīvības un nebēdājot par rītdienu. Viņa darbs? Krastu sēta? — Smilšu grauds pret lielo mīlas kalnu! Kaut kurš latgalis te var art un ecēt, var lopus kopt un rudenos ievākt ražu. Bet nest sirdī saldi sūrstošu vāti, glabāt smadzenēs kādu brīnišķīgu būtni, kas atsver visas pasaules dārgumus, tā bija viņa daļa, vienīgi viņa. Neviena cits to nespēja tā novērtēt.

Un tomēr... Vai Mangai arī viņš bij visa pasaule? Vai viņa kādreiz strupi viņu nenoraidīja, kad runa iznāca par mūža derību? Vai viņai nebija kāds cits par viņu tuvāks, ja sauca to par vīru. Varbūt tuvāks vienīgi ar to, ka bija senāks, un viņas bērna tēvs? Bet varbūt viņa to tiešām mīlēja vairāk... Ak, neizdibināmā sievietība!

Vai ar sievietēm vispār nebij kā ar zelta krēsliem sapņos, tautas pasakās? Kad varonis pamostas, tad redz tikai vecus sakārņus, atvāktus no purva uz riju, kas tikko bija brīnišķīga pils...

Ap pusnakti ielidoja logā mīksta sniega pīte.

Krasts uzšāvās sēdus. Viņam bija tā, itkā vajadzētu skriet lejā, pasteigties, ieraut mīloto iekšā, pirms viņai ko nodara Minna vai Vītols, kuŗi bez šaubām šonakt bija sardzē. — Viņš tomēr palika uz gultas malas sēdot, sakumpis, kā savāda stinguma turēts.

Vēl viena sniega pīte! Trešā! Ceturtā!

Ierējās suns.

Vītola balss:

„Pucs! Pucs! Pij!“

Cīk neģēlīgi... Krastam krūtīs sacēlās briesmīgs protesta viesulis. Viņš drebēja kā drudzī. Un tomēr necēla ne pirkstu, lai patlaban notiekošo kaut kā izlidzinātu.

Viņi tur to darīja viņa labā.

Bet vai Manga arī nenāca viņa labā? Un tomēr viņu izraidīja kā kādu zagli! Viņas skaistais vaigs bij baiļu un sāpju pārņemts. Viņa varbūt skrēja un klupa, pa tumsu, bēgdama...

Krasts atcerējās reiz redzētu skatu Rīgā. Viņš vēlā naktī gāja mājā. Uz kāda ielas stūra stāvēja smiņķējusies meita un smēķēja. „Nāc, zelta gabaliņ, man līdz,“ viņa smiedamās teica. Viņš nepiegrieza aicinājumam nekādas vērības. Bet turpat tuvumā stāvēja kārtības sargs un gribēja jauno cilvēku pasargāt no kārdinātājas. Viņš piegāja, satvēra meiču pie apkakles, kā vīrieti, un, pagrūdis uz priekšpilsētas pusi, iespēra ar smago zābaku mugurā. Tas bija drausmīgi. Un ko šīs sievietes ļaunu darīja? Vienīgais, ka viņas izplatīja bīstamas slimības. Citādi šīs meičas nebija tas jaunākais uz mūsu zemes. Viņas, uetaupot sevi, gādāja drūmiem, nelaimīgiem vīriem aizmiršanos. Viņas bija staigājošas, runājošas, smējošas un mūžam liksmas kokaina, morfija vai opija devas. Gluži bez indēm pasaulē uz ilgāku laika kļuva grūti un garlaicīgi dzīvot. Kas saka, ka tikai darbs esot cilvēka dzīves mērķis, tas stipri alojas.

Vīsu nakti Krasts negulēja. Tikai pret pašu dienu viņa nervi pagura un viņu apņēma smags, mocošs miegs.

XI.

Uldim izputēja mammai pretim braukšanas prieks. Kaut gan bija iestājies labs kamanu ceļš, un viņi ar tēti bieži un daudz par braukšanu bij runājuši, ik dienas gaidīdami vēstules, tad tomēr iznāca pavisam citādāk.

Tīri nejauši iešļūca sētā platas ormaņa kamanas, un tajās sēdēja —

„Saimniece!“ Minna iekliedzās.

Viņa izskrēja no virtuves, rokas slaucīdama, un palīdzēja atbraucējām izkūņoties. Viņa vispirms satvēra Veltiņu, pacēla augstu gaisā, kā rādīdama Uldim un Vitolam, kuri arī patlaban steidzās uz kamanām, tad, piespiedusi sev pie krūtīm, gulošu, kā mazu bērnu, ienesa mājā.

Uldis, kam nu vajadzēja priecāties, citu neko nespēja darīt, kā raudāt. Apkampis mammaņas mīlās rokas, viņš iekļāvās kamanās un šņūkstēja. Viņš bija jūtīgs puisēns. Pardaudz jūtīgs.

„Laid taču man izkāpt,“ Aina valdīdamās, pieņemti jautrā balsī teica. „Es te varu nosalt. Un tev arī — kaila galva un plikas rokas. Skrieni vien uz istabu. Man, raug še, jāapsveicinās ar Vitolu.“

Viņa sniedza Vitolam roku.

Vārdi drīzi izved no asarām. Uldis atļaidās no mammaņas, izslaucīja ar piedurkni acis un jau pasmējās. Tad viņš, paņēmis kādu mazāku paunu, skrēja uz istabu.

Aina izkāpa no kamanām. Suns būdams priekšā raustīja ķēdi kā negudrs. Vajadzēja uz brītiņu pieiet tam klāt un apglaudīt. Ak, kas tie bij par atkalredzēšanās priekiem! Suns kauca, slējās stāvus, gāza saimnieci vai apkārt. Kaut tikai vienu vienīgu reizi piesaut mēli pie vaiga!

Jā, visi, visi priecājās par viņas atbraukšanu. Droši vien arī govīs priecīgi ieidēsies, kad viņa ieies kūtī. Tikai vienam, pašam galvenajam, viņa bija vienaldzīga. Kur tad bija šīnī stundā viņas vīrs?

Aina grozījās pa sētsvidu apmulsusi.

Ormanis bij zirgu izgriezis uz ceļa.

„Kundze, es gribu laisties mājā.“

„Ak tā! Lūdzu, te būs četri lati.“

Kur Indriķis? Šis jautājums dega smadzenēs. Aina tomēr bij par lepnu, lai to skaļi izteiktu. Viņa gāja iekšā, atstāja virsdrēbes priekšnamā, un kāpa augšā.

„Tētis gul,“ Uldis, no mammaņas rokas neatlaizda-

mies, čukstoši teica, un skaļi pielika: „Bet nu mēs viņu celsim augšā.“

Viņi iegāja guļamistabā. Pakaļ nāca Minna ar Veltiņu klēpī.

Krasts vairs negulēja. Viņu bija iztraucējis suns, ar savu riešanu, kaukšanu un smilkstēšanu. Miegā tas viņam bij līcies kā nakts notikuma neįēdzīgs turpinājums. Viņš bija izlēcis no gultas, pieskrējis pie loga un ieraudzījis Aina, karnānas, ormani izstieptu roku. Tas taču nebij sapnis! Viņš steidzīgi uzrāva drēbes, un, kad Aina deva labu ritu, bij jau puslīdz gatavs.

„Tu esi palaidies slinkumā, kamēr manis mājā nebij,“ Aina pa jokam rājās.

„Pirmo reizi es tevi redzu ceļamies tik vēlu.“

Krasts cieši vērās Minnai acīs, ar skatu atkārtodams to, ko vakar bij ar vārdiem teicis. Tad viņš sacīja:

„Es vēlu aizmigu.“

Kad Minna bija izgājusi, Aina ielika Veltiņu vīram klēpī.

„Pamiļo vismaz viņu.“

Krasts saprata, ko šie vārdi nozīmēja. Nu viņam vajadzēja vismaz ar vienu roku pievilkt arī Aina sev klāt un sacīt kādu mīlu vārdu. Bet viņš to nespēja. Kaut kas viņa krūtīs tam pretojās, ieplētīs kā ass zars.

„Kāpēc jūs nerakstījāt? Mēs ar Uldi būtu aizbraukuši uz Rasu priekšā,“ viņš vienaldzīgi teica.

Un Aina tikpat vienaldzīgi atbildēja:

„Tēvs man iedeva ceļanaudu. — Bet kur tad Minna palika? Mums taču gribas ēst. Mēs agri izbraucām.“

To teikusi Aina izņēma bērnu vīram no rokām un gāja uz durvim. Uldis viņai turējās klāt vien, pielipis kā dadzis.

Krasts palūka kā pārakmeņojies sēdot. Ne ko domāt, ne just. Tikai pēc laba brīža viņš spēja piecelties. — Jā, vai kāds brīnums, ka sievu vairāk interesēja brokasts un ilgi neredzētā virtuve, nekā vīrs, kur viņam nebija priekš viņas neviena mīla vārda, pat ne skata. Apsveicoties viņš nebij sniedzis skūpstu; jo

turpat bija kalpone. Izlikties viņam rieba, un patiesās jūtas viņš nedrīkstēja atklāt. Ko darīt? Kā tādos apstākļos lai mūžu dzīvo? Kas varēja viņu pārradīt un vērst viņa domas atpakaļ uz Ainu?

Līksme, kas katru cilvēku pārņem, kad viņš pēc ilgāka laika atgriežas mājā, Ainai bija pāri. Puslīdz vienaldzīgi viņa tagad izdalīja Rīgas kukuļus un, pastrēbusi uz ātru roku uzsildītu kafiju, apstaigāja lejas istabas. Viņa viegli aizkāra krēslu atzveltnus, itkā aptaustādama, vai pa šo laiku ir kāds pret tiem atzvēlies, vai ne, pavilka vaļā grāmatplaukta aizkarus un aizvilka atkal cieti, paspaidīja zemī puķu podos. Istaba bij drusku par dzestru. Vēl te nebij ielikti priekšlogi. Nu ja, Minnai darba bij arī bez tā par daudz, vienai pašai...

Tad viņa uzsvieda uz pleciem veco mētelīti un aizgāja uz kūti. Tepat trīs mēnešus viņa nebij redzējusi savas govīs un cūkas. — Lopi pagrieza savas ragotās galvas uz viņu, iešnācās un rāvās atpakaļ, kad saimniece tuvojās Mazliet svešādas, sabozušās, kūkumus uzmetušās, izskatījās viņas govīs. Kūts smaka asi cirtās degunā. — Cūku aizgaldos vienā kvieca un slējās stāvus sivēni, otrā gulēja barokļi, mazās acis mirkšīnādami, viszemākā basā šad tad ierukšēdamies. Viņi necēlās augšā, pat ne galvas nepacēla, kad saimniece sauca. Tikai smagās ausis šad tad pavēdinājās, kā vēdekļi.

Aina izgāja no kūts. Pagalms apsnidzis. No istabas uz kūti un uz klēti varēja gan izdzīt celiņus... Klētiņas galā pieslietas trepes. Tās vajadzēja pakārt pajumtē. Pie klēts pakša sarkanu ķieģeļu krāvums. Vēl no tiem laikiem, kad mūrēja maizes krāsni. Cik tie sniegā stipri kvēloja. Tur pat žagaru strēķis un divas grēdas malkas. Visā visumā viss kārtībā. Un tomēr te kaut kas nebij tā, kā vajadzēja būt. Te kaut kā trūka, tāpat kā pirms, kad viņa izkāpa no kamanām.

Drebinādāmās, saldama un reizā degdama, sniegu no kājām dauzīdama, Aina skrēja uz istabu.

Priekšnamā viņa sastapās ar vīru. Nu tikai viņi īsti viens otru ieraudzīja.

„Nu tad sveika, mājās, mīlā Aina!“ Krasts sacīja, apņemdams viņas augumu savām stiprajām rokām.

Viņš pats dzirdēja savu balsi. Nedaudzie izteiktie vārdi bez apstājas atbalsojās un malās kaut kur dziļi viņa iekšienē. Un kāda sveša balss nemitīgi sauca starpā: Velti! Velti! Viņa redz tevi cauri!

Kā daudreiz, nezināmos krustceļos, tikai laime liek uzņemt īsto ceļu, tā šoreiz pati Laima Ainai neļāva atraidīt vīra vēlo apsveikumu. Viņš bij tā noskaņots, ka vismazākie pārmetumi, visniecīgākā gražošanās un pretošanās no sievas puses, būtu likusi noslidēt viņa rokām gar sāniem, un viņš būtu iegrimis savā purvā atpakaļ. Viņi būtu staigājuši saīguši un nelaimīgi, kā svešinieki. Minna būtu varbūt jau tai pašā dienā izstāstījusi pēdējo nakšu noslēpumus un notikumus; jo viņa nebūtu varējusi mierīgi noraudzīties saimnieces ciešanās. Bet nule, — vai nu tā bij gudrība, vai naīvi mīloša sirds — Aina uzņēma Krasta vārdus, un viņa roku maigumu, kā kādreiz viņa pirmo bildinājumu. Viņa nolaida acis, kas nejauši bij pieskrējušas pilnas asaru, nolieca galvu pie vīra krūtīm un pieglaudās viņam kābērnš. Tas vērsa visu uz labu. Krasts šini brīdī atzina, ka viņam ir vislabākā sieva pasaulē. Viņš atzina savu zemiskumu un necienīgumu, un savā sirdī cieši apņēmas būt cits cilvēks. Bija uziets īstais ceļš.

Kas šodien bij par dienu? Trešdiena? Vai tiešām vienkārša trešdiena? Divdesmit devītais novembris?

Laimīga diena!

XII.

Veļns bija novietojies ezera visdziļākajā vietā, jo ledus kļuva ar katru dienu biežāks un biežāks. Kaut gan laiku viņš mēroja mirkliem, un visa garā ziema, kurā cilvēku bērni dabūja diezgan mežā izbraukties,

krietni izsald, labi izkaitēties pie siltiem mūrīšiem, izlasities avīzes un grāmatas, izstāstīt un izklausīties simtiem pasaku, tikt skolā par veselu klasi uz augšu, ilga tikai dažus mirkļus, tad tomēr velnam grūti nācās gaidīt pavasara. Viņš alktin alka izkāpt pasaulē, iet pa sūnakli, pa mežu, sastapt Mangu, redzēt Krastu. Vai nu viņa sēta nebij sākusī jau putēt, kopš saimnieces vairs nebij?

Ezerā vairs tikko varēja vīdēt, jo ledus bija pārklāts ar biezu sniega kārtu. Tikai šur tur no zaļganpelēkajiem griestiem reizām iešāvās kāds gaišmas starpiņš, ienesdams dzīvību zivju saimē.

Ja. Tur augšā kaut kas dobji dimdēja. Paspīdēja gaišma, kā sīka zvaigzne; un laidās lejup, līdz pat ezera dibenam, maza sudrabota zivtiņa.

„Ēj! Brāļi asaŗi! Šurpu! Vēderi mums dīki; aprīsim šo šaudīgo vīķi!“

Aha! Vienam jau viņa rīklē. Acis pārgriezis viņš to tur cieti, ar asti nikni kuldamiem un skrūvēdamiem augšup. Paliiek tumšāks. Lodziņš augšā uz brīdi aizsprūst. Tad tas atkal atveras un dejojama atkal lejup dodas sudrabotā zivtiņa. Kas par jautrību, kas par patīkamu laika kavēķli, tādā krēslainā ziemas vienmuļībā, zem smaga ledus vāka!

Zivis grozās un skatās, zeltainās spuras šūpodamas, savus smagos ķermeņus grozīdamas. Velns guļ, nozvēlies uz kreisā elkoņa. Viņš guļ uz lielas naudas lādes un ar vienu aci vēro zivju pulkus. Kad viņam apnikusi asaŗu niekošanās ap viltus zivi, ko cilvēks laiž no augšas, stipras auklas galā, viņš mazliet pacel labo roku, un visas zivis ir prom. Sudrabotā zivtiņa dejo, dejo, tad izšaujas gaisā un nerādās vairs. Dimd dobja duņa drusku tālāk. Atveras jaunas gaišmas veres ūdens pils zaļgani pelēkajos griestos. Bet asaŗi ir aizgriezušies uz citu pusi, un līdakas apsegušās ar dūņām...

Vecais Minkevičs tagad sēdēja ik dienas uz ezera un ķēra ar vizuli asaŗus. Manga bij pie viņa. Bet pēdējā laikā ar to skuķi nebij lāgā. Viņa bij kļuvusi pā-

rāk klusa. Nerunāja ar vectēvu gandrīz ne vārda. Un ja teica kādu vārdu, tad tas bij skarbs. Vecais vīrs arī šodien sēdēja uz savas lādītes, dziļi ieslicis nodilušajā kažoka apkaklē, un mētāja paegles rīksti bez apnikuma.

„Manga,“ Minkevičs teica, kad dēla meita atkal neatbildēja uz vairāk reižu atkārtotu jautājumu, „es zinu, ka esmu visiem sen jau apnicis, un tev visvairāk. Bet atbildi vismaz, kad tev ko prasa. Manga! Kur tu esi? Ej, Manga!“

„Tu par daudz plāpā!“ Manga beidzot vecim ausī kļiedza. „Tu varētu klusām sēdēt. Labāk ķertos. Es nevaru pēc katra tava vārda izskraidīt tev pie auss. Notālēm jau tu nedzirdi.“

„Kad neķeras, tad neķeras,“ vectēvs mierīgi atteica. „Jā, dzīvs neviens zemē nevar ielīst. Es jau tev liktu mieru, es neteiktu nekā. Bet man bail, ka tu neaizej kur tālu, un nepamet mani vienu. Man pa reizai paliek tā nelabi. Cik tur daudz vajag, un es varu novelties no lādītes. Kas tad mani pacels?“

Manga sen jau bija nākusi pie atziņas, ka zivis šodien neņem. Viņa stāvēja, atspiedusies uz virgas, un raudzījās uz Krastu sarkanajiem jumtiem, kas spīdēja eglēm un kailajiem bērziem cauri. — Ja, ja... Nu viņa bija mājā. Nu jau viņa bija vesela un varēja pati vīram sniegt to, ko viņš meklēja pa viņas slimības laiku ārpus mājas. Viņa bija atbraukusi, tur tā izbalējusē zirgu skābene; bet vai tāpēc viņam vajadzēja likt ar suniem rīdīt to, ko vēl vakar teicās mīlam vairāk par visu pasauli? Ak vīrieši, vīrieši! Tādi viņi visi bij. Tāds pats bija arī Deglis. Toreiz viņai bija tikko septiņpadsmit gadu. Kas tā bij par mīlestību. Svelme! Krūtis plēsa pušu. Bet māja prasīja tādas sievas, kam bij nauda. Tikai tāda varēja būt saimniece, un Mangai vajadzēja atkāpties. Un tomēr ne gluži atkāpties. Deglis ierīkoja tā, ka viņa palika joprojām viņa tuvumā. Bet ja viņa tā nevēlējās, varēja smīlēt ar savu bērnu. Jo tāds bāreņa bērns, kuŗa vienīgais aizstāvis bij akls, nevarīgs vecs vīrs, nevarēja tiesāties ar saimnieku, sevišķi kur viņai nebija nekādu pierādījumu, ka

XIII.

Krastos tagad gāja labi. Kaut gan ziemas bardzība laukā lika sevi matīt, iedama pār zemi ar vējiem, vētrām, puteniem, atdrēģiem un spalgu salu, katrs Krastu sētas kaktiņš sagādāja labu patvērumu nedaudzajiem mājas iemītniekiem. Visi priecīgi gāja cauri ziemas pelēkumam, jo visus aizņēma darbs un visi bija labā omā.

Vītols kopa zirgus un darija pa dienas baltumu, ārā, šādus tādus piekopšanās darbus. Vakaros viņš tēsa, zāģēja un ēvelēja. Bij šis tas pataisāms saimniekam, un šo to vajadzēja gādāt arī sev. Ko varēja pats uztaisīt, tas nebij jāpērk.

Minna, sarkanu aitādas kažociņu mugurā, tecinūs skrēja ar ūdens nēšām un ar siena klēpjēm, barojot lopus. Viņa sanesa žagarus un malku. Apkopa putnus. Pabaroja suni. Tas bija arī puslīdz viss, ko tagad sievietēša cilvēks laukā varēja darīt. Ienākusi istabā viņa nolika kažociņu uz gultas gala un stājās pie plīts. Kad bija uzposta māja, paēsts un galds novākts, tad varēja kādu brītiņu piesēst un kaut ko paknībināt no rokdarbiem. Ja nu tādā laikā Vitolam gadījās ienākt istabā, tad nereti izcēlās maza pakircināšanās, kas nobeidzās ar sirsnīgām mutēm.

Saimnieki savā galā dzīvoja tā, ka prieks bij vērot.

Bērni, pēc pāris nedēļu ilgās šķiršanās, tagad kopā vien turējās. Uldis visas no Rīgas atvestās mantīņas bij pārvērtis par kopīpašumu. To dēļ viņiem nevarēja celties nekādas ķildas. Visas rotaļlietas, ko viņš nepiekusis taisīja, bij domātas vienīgi Veltīnai. Bija aizgrābjoši redzēt, ar kādu prieku mazā sekoja brāļa darbam un ar kādu sajūsmu saņēma katru nieciņu no viņa rokas. Brālīt! un māsiņ! bij vienīgie bērnu uzrunāšanas vārdi. Ik dienas uz brīdi viņi izgāja laukā, paskraidīt pa pagalmu, vienalga, vai laiks bij labs vai slikts. Pēc tam viņi varēja mierīgi dzīvoties savā istabiņā, kas bija silta, bet ne tik silta, lai izlutinātos. Ti-

kai šad un tad bērni iespurdza pie mātes, kad vienā otrā darbā pietrūka padoma, vai kad sirsniņas bij sailgojušās mīļu vārdu un glāstošu roku.

Krasts šinī laikā daudz lasīja. Viņam bija laiks un grāmatu nekad netrūka. Nu jau bija tā, ka dažus latus gadā varēja atlicināt tādiem mērķiem. Starp vecajām bij laba daļa tādu, ko varēja lasīt trešu, ceturto reizi. Kā mūžam neizsmelamas akas bija šīs grāmatas. — Cik gan skaistas domas bija dzimušas cilvēku galvās. Cik skaistos vārdos prata cilvēki šīs domas izpaust pasaulei. Kā tie aizrāva un aizkustināja līdz asarām. Un cik bezgala daudz gudrības gulēja grāmatu lapās un gaidīja mūžības un patiesības slāpstoša šķirēja. Tomēr — dzīve bieži vien to visu pārkliedza ar savu vienas dienas kliedzienu, ar savām acumirkļa iecerēm un iegribām. Grāmatās bij neizmērojami augstumi un dziļumi; bet pats cilvēks bija tikai asinis un nervi. Šodien viņš gāja rātņi savu ceļu, bet rītu varēja uzsākt amoka skrējienu. Vai te varēja ko līdzēt saucieni: Atjēdzies! Savaldies! Tev taču ir prāts, ko likt pretī kustoniskām tieksmēm! Labāk sakert galvu un kliegt: Glābjas kas var! Nost no ceļa, labais kā ļaunais!

Aina kārtoja veļu. Šis tas bij pielāpāms. Pogas bija iztrūkušas. Šo to vajadzēja pašūt jaunu. Viņa to prata un labprāt darīja. Bij patīkami gādāt par sevi un par savējiem, pēc tik ilgas slimības un atpūtas. Viņu nekad neatstāja savāda, skaidra, skaidrojoša jūsma. Tā bija apziņa, ka uzvarēta nāve, un kāds vēl lielāks ļaunums.

Pa reizai visa mazā dzimta saradās kopā. Dzīves grūtumiem un darba nopietnībai tad bij jāatkāpjas. Tad telpu pildīja gaiši smiekli, viegli, rotaļīgi vārdi.

Reiz tādā stundā Uldis, mammai pieglaudies, teica: „Es tevi redzēju sapnītī, kad tu biji Rīgā. Es izkāpu no savas gultņas. Man palika auksti. Es līdu pie tētes. Bet tu gulēji tētes gultā un mani saņēmi. Tev bija karstas rokas.“

Krasts smējās.

„Mēs tik bieži par tevi domājam un runājam, ka

citādi tas nevarēja būt. Mums vajadzēja arī sapņot. Ilgi es Uldim nevarēju ieskaidrot, ka tas bijis tikai sapnis. No rīta viņš meklēja tevis augšā un lejā, pa visu māju. Šo sapni zina arī Vītols un Minna.“

„Tas bij tik skaidri...“ puisēns čukstēja, vērdamies tukšumā un vēl ciešāk iekļaudamies mātes klēpī. „Man nāca raudas, kad ritā tevis nebij.“

„Mana mazā sirsniņa,“ Aina zēnu apmīloja.

Tad starpā spraudās kāda vēl mazāka galva, un arī tā bij jāapmīlo. Beidzot šo ķekaru apņēma divas lielas, stipras rokas, un savienoja ar sevi.

Tas bija skaists laiks.

Kad lielie bija divi vien, Aina stāstīja par Rīgu, par tēvu un pamāti, par abu veco cilvēku dzīvi, kas likās šaura un sīka, bet bij skaidra kā ūdeņi rudenī. Viņa stāstīja ar sajūsmu par operu, par koncertiem. Daudz naudas tēvam viņa bija izvilksusi pa savu ciemošanās laiku, iedama kaut kur ik vakara. Jā, viņa bij aizgājusi arī uz gleznu izstādi, lai redzētu Lazdovsku Martas darbu, pēc tam, kad laikraksti atzīmēja, ka to ieguvīs mūzejs.

„Man patiesībā nevajadzēja šo gleznu redzēt,“ Aina teica un sāka stāstīt ko citu.

Bet Krasts vaicāja:

„Kas tur bij tēlots? Es dzirdēju par šo gleznu; bet nevaru sev stādīties priekšā, kā var uzgleznot „nedzīvotu dzīvi“. Pats nosaukums jau ir pavisam nelogisks. Nedzīvota dzīve!“

„Patiesībā to varētu arī saukt par puķu studiju, vai vienkārši — Klusā daba. Tur ir tēlotas astras. Tumši vien ziedi, visvairāk zili un vijolēti. Un pa kādu ziedu starpu, pa mazu spraugu, redz... Ak, es to nespēju pateikt. Tas man atgādināja jauno notikumu manā dzīvē. Bez šaubām ierosmī savam darbam Martas jaunkundze ir guvusi mūsu mājā. Glezna ir laba. Publika jūsmo. Kritika to izceļ pirmā vietā. Bet es vairāk nespēju, kā tikai acis uzvest. Pietika viena mirkļa, lai gleznas saturs iespiestos smadzenēs uz visiem laikiem. Un tad es domāju: — cik drausmīgi ir

neizdzīvot dzīvi, un vēl drausmīgāk — neļaut dzīvi dzīvot, kā es to esmu darījusi.“

Aina pieglaudās vīra plecam, kā atbalsta meklēdama. Viņa raudāja.

Krasts cita nekā nezināja darīt, kā glaudīt viņas matus un sacīt:

„Neraudi. Nu neraudi taču! Pasauļu pasaules turas līdzsvarā. Viss rauga izlīdzināties. Visas rētas dzīst. Pamazām rimst arī sirdssāpes... Ne bez pamata ir sakāmvārds: Laiks visu dziedē. Neraudi! Par to, kas neatgriežams, un par to, ko vairs nespējam par labu griezt, nekad nevajag gausties.“

Aina jau arī vairs neraudāja. Viņa bija rūdijusies un mācēja sevi apvaldīt. Tikai uz brīdi, pa reizai, viņa nespēja asras saturēt, sirdij spēji sažņaudzoties. Jo visi ļaunie notikumi bija vēl tik tuvu. Tos varēja gandrīz ar roku aptaustīt.

„Tu iesāki stāstīt par Glābšanas armiju,“ Krasts Ainu mēģināja aizvadīt uz citām domām.

„Par Glābšanas armiju? Es domāju, viņu sauc par Pestīšanas armiju, un tāda viņa patiesībā arī ir. Cilvēki, kam nav savas gribas, kas viegli pieietami pasaules kārdinājumiem, tur atrod lielu atbalstu, un kļūst atkal par derīgiem sabiedrības locekļiem. Vai es tev neesmu stāstījusi, ka mēs ar pamāti bijām viņu templī? Jā, mēs tur reiz bijām. Viņi gāja pa ielām, dziedādami un bungas sisdami; un kad gājiens, turpat mūsu acu priekšā, iegriezās pa lielām durvīm kādā namā, un ļaudis bruka pakal, iegājām arī mēs. Mēs iegājām un mums tur patika. Patlaban bija jauno virsnieku iesvētīšana un viņu darbības rajona noteikšana. Līksma noskaņa un gaiša ticība savai lietai. Viņu dziesmas ir brašas, maršu taktī. Viņi iziet kā karotāji. Nekas viņus nespēj ievainot. Vienmēr viņi atgriežas kā uzvarētāji. Jo viena pati dvēsele, kas atpestīta, sver daudz. Liekas, ka viņu dievs ir daudz jaunāks par visiem citiem dieviem, un lūgšanu vietā pieņem arī smieklus, ja tie nav ļauni smieklī. Mēs būtu vēl tur gājušas; bet man pienāca laiks braukt mājā.“

„Ak sievieti, sievieti!“ Krasts iesaucās. „Vajag

tikai uzziest drusku sīrupa uz papīra strēmeles, un jūs pielipsit kā mušas. Jūs aizmirstiet, ka katra baznīca rauga ar kaut ko pie sevis vilkt un saistīt. Vispirms tie ir tālu skanoši zvani, tad ērģeles, vaska sveces, vīrāks, procesijas. Luterānisms no tā visa visvairāk atsvabinājies, un pirmais arī noies dibenā. Reliģija dibinas uz mistikas. Jo mazāk mistikas un aklas ticības, jo vājāki pamati. Skaidra prāta gaismā nobāl visi reliģijas jaukumi, tāpat kā sapņu burvīgums, tiklīdz atdarām acis. Paliek tikai laba un ļauna atziņa, kas pietama pilnīgi reālā ceļā, bez kādas tiksmināšanās un šausmināšanās. Nemsim kaut mūsu dziesmas. Vai ir kāda doma aizgūtajās reliģijās, kas nebūtu sen jau kristalizējusies mūsu četrindās? Cilvēce visā visumā ir brīnum garā nabaga. Mēs taču netiekam nekur uz priekšu, neraugoties uz neskaitāmām reformām un jauniem un visjaunākiem virzieniem. Visas pārmaiņas mēs varam salīdzināt ar telpas pārveidošanu, pabīdot kādu skapi vai gultu citā vietā. Tas tāpēc, ka mēs esam no mūžības uz mūžību iekļauti zināmā veidā, noteiktā laikā un telpā, kopā ar šo pasauli un ar visām citām pasaulēm. Ko mēs šodien darām un ko rītu darīsim, ir tikai sīka kukainiša rāpojiens, jo sīkāks priekš tā, kas šķiet darām bezgala svarīgu darbu. Kas ir visi lieliskie izgudrojumi? Kas visa apbrīnojamā tehnika, par ko jūsmojam? — Kāds gads pie cilvēka mūža. Dažas stundas ātrāk kaut kur nokļūt. Kādu darbu žīglāk un vieglāk veikt. Nonirt dažus metrus zem jūras spoguļa. Pacelties uz dažām stundām gaisos. Sīkumi! Sīkumi! — Kas ir vismilzīgākās celtnes? Kas lielas un skaistas pilsētas? — Ņujorka ir tikai maza ekzēma uz zemes vaiga. — Liels ir vienīgi cilvēks pats par sevi, kad viņš atrodas sava spēka skurbumā. Tiklīdz iestājas pagurums, viņa rokas tver pēc balsta, viņa gars rauga kur pieslieties. Visiem vājākiem gariem tad pielīp dievbijība. Jo gara slimības ir tikpat lipīgas kā miesas kaites.“

„Man paliek bail, kad tu tā runā,“ Aina viņu pārtrauca. „Es laikam esmu par mazu patiesības priekšā.“

„Varbūt gan. Patiesība aizvien liek drusku nodre-

bēt. Bet es tev to teicu, zināmā mērā norūpējies par tavu gara līdzsvaru. Reiz tev ir paticies būt sektantu sabiedrībā, tas nozīmē, ka kaut kas nav kārtībā. Vispirumā kārtā jūtos vainīgs es. Es jūtos vainīgs un solu, ka tamlīdzīgas nebūšanas, kādas notikušas mūsu mājās, nekad vairs neatkārtosies. Nevaicā, kas ir bijis. Pietiek, ka atzīstu savu vainu. Še mana roka!“

Aina nekad to nebija gaidījusi. Vīra vārdi viņu pārsteidza. Tie gan bija vēsi bet ļoti lietīšķi. Likās, ka tie nenāca no sirds; tomēr bij tik ticami, ka viņa ielika savu šauro roku viņa plaukstā ar vislielāko palāvību. Viņai nebija nekas jātaujā. Viņa zināja visu. Un ja ne zināja, tad nojauta.

Pēdējo dienu laimei aizvien vēl bija klātu jaucies kaut kas smeldzošs. Nu Ainas sirdī iestājās gaišs miers un prieks. Un itkā viņa būtu tā vainīgā, Aina cieši apskāva vīra kaklu un asarām birstot čukstēja:

„Piedod. Es nekad vairs tā nedarīšu.“

Kas tas bija? Vai tomēr Pestīšanas templis viņai nebija atdevis vīru? Vai Pestīšanas armija šodien atkal nevarēja gaviļēt par vienu izglābtu dvēseli? Kas spēja pateikt, kur beidzās paša spēks un kur sākās tā sauktā dieva svētība?

XIV.

Kādā pievakarē Aina dzirdēja lejā rosīgu runāšanos. Vairākas balsis jaucās cita caur citu. Vai tā nebija Kosu Gaida, kas patlaban sacīja:

„Mēs nākam viņu apraudzīt un novēlēt laimes uz izveseļošanas.“

Vīrs bija tur un varēja ciemiņus kā nākas saņemt. Viņš zemā balsī kaut ko atbildēja. Tad viņi sabira zālē. Aina drusciņ uzposās un kāpa lejā.

Tur bija abas mākslinieces, — Kosu Gaida un Lazdovsku Marta, un agronoms, Gaidas brālis. Kad Aina ienāca zālē, visi trīs ciemiņi ātri sastājās rindā un pēc

agronoma komandas uzsauca skaļu, trīskārtēju „sveiks!“ Īsajos balsienos bij tik daudz jaunības nebēdības un sirsnības, ka Aina, apmulsusi, labu brīdi palika pie durvīm stāvēt. Tad viņa gāja sasveicināties.

„Tik rets ciemiņš,“ viņa teica, kad sniedza agronomam roku.

„Ne aiz paša vainas, kundze. Kopš tēvs vairs nedrīkst miltus šņaupt, es lāgā netieku no sudmalām laukā. Un kad esi visu dienu tā ložņājis ap gaņģiem un ap mašīnām, tad jūti, ka nebūsi diezgan omulīgs ciemiņš, ja kur aiziesi. Arī šovakar es te nebūtu, ja māsa, un sevišķi Lazdovsku jaunkundze, pēdējā laikā nebaidītos no spokiem.“

„Haha!“ Krasts nedabīgi skaļi iesmējās.

Tad viņš piegāja pie Ainas un čukstēja ausī:

„Vai tu neliktu uzvārīt kafiju?“

Jā. Aina par to jau bija domājusi. Viņa pamāja ar galvu, atvainojās un izgāja.

Krasts bija baidījies, ka netiek iztīrāta viņa vakara parādība tur aiz loga; bet tas nenotika. Valodas novērsās uz gleznotāju, kuŗa nu bij dienas varone. Jaunais Kosa, kas allaž mēdza labsirdīgi pazoboties, vaicāja:

„Kāda ir sajūta, Martas jaunkundz, kad esi kļuvis nemirstīgs? Vai nav drusku tā, itkā kad pats būtu jau nomiris, un gars tikai vēl dzīvotu?“

Visi smējās; bet gleznotāja sacīja:

„Kas nu par nemirstību. Tomēr ir patīkami, kad zini, ka tavs darbs dzīvos vēl ilgi pēc tevis. Dzīvos un būs visai tautai pietams, bagātam kā nabagam. Un es pati nebūt nejutos pa pusei mirusi. Es jutos divkārt dzīva. Man daudz jāstrādā, lai apzinīgi veiktu to pašu, ko esmu veikusi pa pusei transā. Man jācenšas, lai „Tautas galerijā“ nepaliktu no manis viens vienīgs darbs.“

„Lūk, kas par sievišķi!“ agronoms iesaucās. „Es, tik tālu ticis, liktu ausi uz lauru lapas un snaustu.“

„To es ticu,“ gleznotāja atjokoja. — „Bet jums, Krasta kungs, daudz paldies par to, ka atrunājāt mūs no asā raksta iesūtīšanas „Taisnības“ redakcijai. Viss

var būt, ka viņš būtu iegājis papīru kurvī. Bet ja būtu iespiests, es justos nelaimīga. Tā tomēr ir mūsu sēta, kurās godu jāpalīdz kopt un vairot. Un ja nevar labu runāt tad labāk ciest klusu.“

Ienāca Aina, apsēdās līdzās Lazdovsku Martai un vaicāja:

„Kā iet jūsu māsas jaunkundzei?“

„Vai Alīsei?“

Aina pameta ar galvu. Vispār viņa runāja maz, un tagad, pēc slimības, sevišķi.

„Paldies. Bet viņa nav vairs jaunkundze. Viņa ir kundze.“

Gleznotāja bija ļoti nemierā ar māsas precību. Tur bija divi lielas vainas: vīram nebij patstāvīgas vietas, un sieva bija daudz vecāka, kas nekad nevarēja labi beigties. Tagadējos laikos, kur starp gados samērīgiem pāriem velns sēja savu musināšanas sēklu, ko gan viņš nedarīs pie tādiem, kā Salumu pāris? — Pirmajā laikā Šēna kundze bij spērusi zemes gaisā. Bet pats aptiekārs nostājās jaunā pāra pusē, un nu bija tāds kā pamiers noslēgts.

„Precēšanās,“ Lazdovsku jaunkundze nobeidza, „prasa tik daudz rūpju, pacietības un panesības, ka es labāk paliktu vecmeitās, nekā visu to uzņemt.“

„Nevajag pārsteigties, ne darbos, ne vārdos,“ Kosa iesaucās. „Vai jūs tiešām mani atraidītu, ja es rītu jūs bildinātu?“

Gleznotāja pietvīka. Visi, arī viņa pati, zināja, ka tas tikai joks, un tomēr jautājums palika neatbildēts.

„Ar solīšanos neprecēties iet tāpat kā ar nāves piesaukšanu,“ Krasts nopietni teica. „Kas bieži runā par miršanu, — pie mazākās kaites uztraucas un skrien pie ārsta. Tie, kas apgalvo, ka nekad neprecēsies, klusībā domā: gan jau, gan.“

Pēc kafijas ciemiņi vēlējās pasēdēt pie kamīna un parunāt ar Krastu par dažām nopietnām lietām. Lielā ķieģeļu krāsns bija gan tikai kamīna parodija, un nopietnas lietas Kosa bieži pārvērta par jokiem, tomēr, iemetot krāsnī šad tad pa pagalei sausas malkas, istabā

bij gaiši un omulīgi, kamēr ārā trakoja pēkšņi sacēlies putenis.

Kad abas mākslinieces uzsāka valodas par mūziku un literatūru, agronoms uzaicināja Krastu izteikties par ilgtermiņa kredītiem, par mākslīgu mēslu fabrikāciju iekšzemē, un par to, vai ir valstiski, ievest no ārzemēm sīpolus un pupas. Skaidri bija redzams, ka jaunajam cilvēkam, kas bija iejūgts vienmuļajā darbā, gribējās izklaidēties, ne koncentrēties. Mazpamazām sarunas tomēr pieņēma kaut cik noteiktu veidu, un viņi ierunājās dziļi naktī. Kas te tikai netika pārspriests un apskatīts! Ja šīs sarunas nejauši būtu dzirdējuši deputāti, valsts vīri, augsti ierēdņi, dubultu, treju un četrēju amatu izpildītāji, — tie visi būtu bijuši gatavi šos miermīlīgos ļaudis apvainot komūnismā un iesēdināt uz dažiem gadiem. Bet šajās sarunās neizpaudās nekas vairāk, kā laikrakstos steigšus uzmetas ainas par visādām nebūšanām valsts un sabiedriskā dzīvē. Lauku klusums tikai šos aprautos teikumus bij izveidojis par sakarīgām epizodēm, un tās bij bēdīgas.

Vai piemēram nebij saskatāmas nozieguma pazīmes tādā lietā, kā miljonu ierakstījumi skurstenī, ko izdarīja lielās bankas? Mazās darīja lielajām pakal, un aplaupīja savus noguldītājus līdz pēdējam kreklam. Kas tagad vairs gribēja uzticēt savu sūri pelnīto santimu kādai naudas iestādei? — Personas, kas sevi dēvēja par tautas darbiniekiem un kam tauta ticēja, viltoja vekselus un gāza postā godīgus cilvēkus. Blēži un zagļi dabūja valsts aizdevumus, cēla fabrikas, uzstādīja mašīnas, un pameta tās valstij kā vecus dzelžus, kad nauda bija nobraukāta pa ārzemēm un notērēta nakts lokālos. Vai tiem visiem, tā devējiem kā ņēmējiem, nevajadzēja beigt savu karjēru ar kātorgu? Bet viņi mierīgi turpināja savas gaitas atkal citā vietā, taisīja jaunas kombinācijas, vienmēr un visur valstij par postu un tautai par samaitāšanu.

Vai tā nebij galīgas pagrimšanas zīme, ja melnajā biržā pirka viltotus vekselus labprātāk nekā īstus? — Godīgs cilvēks nekur vairs neiederējās. Ja to vēl kaut cik respektēja, tad tikai kā muļķīti, no kuŗa jāpiesargas.

Ko tad mācījās akadēmiskā jaunatne no tiem, kuŗu pēdās pēc dažiem gadiem viņai vajadzēja stāties? Vai jau tagad nebij lielā puse studentu vietās, kur pelnīja ne tikai uzturu un lekciju naudu, bet dzīvoja pilnu dzīvi, uz bezdarbnieku konta. Vai bija kāda korporācija, uz kuŗas filistriem nebūtu kritusi ne mazākā ēna? Par katru cilvēku, kas nāca kādā augstā amatā, ar bažām vajadzēja nopūsties, kaut viņš nekristu kārdināšanā un grēkā!

Vai tas nebij noziegums, ja gadu no gada imports tālu pārsniedza eksportu? No kuŗienes tad varēja celties tur valsts kankas velvēs mārciņas un dollari, kas stāvēja līdzās zeltam? Reiz taču vajadzēja tās atrūkt. Tad nevarēs ievest pat visnepieciešamāko, kur tagad nāca greznuma preces un gardumi, par vairākiem miljoniem latu gadā. Vai valsts budžeta sastādītāji nebij lieli bērni, kad tie priecājās par milzīgajām summām, ko deva ievadumitas? Vai finansistiem acis bija aizsietas, jeb vai viņi tiešām bij tik naīvi, ka viņiem likās nepieciešami ievest no ārzemēm labību, uz kuŗas dažas personas nopelnīja miljonus, kur mūsu pašu zeme visos laikos bagātīgi iztikusi ar savu maizi, izņemot retus neražas gadus.

Bet vai tad nebija nekāda glābiņa? Vai dažkārt nepacēlās balsis par valsts monopoliem, par milzu kooperatīvu dibināšanu? Bet šīs balsis tika apslāpētas. Kā sērga uzkrīta katram pasākumam, kas tika vērsts pret tautas izmantotājiem. Jā, dažreiz uznāk nopietnas bažas, — vai tikai Latvija netiek pārdota? Tā vien liekas, ka tur augšā neviens vairs nerēķinas ar atklātības domu.

Aug bezdarbs. Bet vai kāds nopietni rauga atrast šī jaunuma sakni? — Mūsu tautā liekēdības kaite nav iedzimta. Katrs jūtas laimīgs, kad var sev maizi nopelnīt. Mēs redzam, cik grūti veciem cilvēkiem pagastos griezties pēc pabalsta, kad rokas un kājas vairs neklausa. Lai gādā tikai darbu, — bezdarbnieku nebūs. Bet vai kādam tur augšā ir laiks, padomāt par liela apjoma pasākumiem? Pietiek, kad tiek reģistrēti bezdarbnieki, kad zināms viņu skaits, un viņu liktenis kaut

cik atvieglots ar lētām vai brīvām pusdienām, kas tomēr prasa no valsts kases prāvas summas. Šī bezdarbnieku reģistrēšana ir arī tā, kas pēdējā laikā izaudzējusi labu tiesu profesionālu bezdarbnieku, kam pietiek izsniegtā mazuma. Nekāds darbs viņiem nav piemērots. Jauni ļaudis mīl sportu un ir sportisti, bet kad jāiet mežu darbos, tad nevar izpelnīt eksistences minimumu. Darbs neveicas. Bail no saaukstēšanās. Bail no svīšanas. Zīmīgs gadījums, kur lauku saimnieks iebrauc Rīgā un grib dabūt ziemas kalpu. Bet ir ar mieru nākt viens vienīgs bezdarbnieks no daudziem simtiem. Tas ir kāds paputējis drēbnieks, kas grib nopelnīt šujmašīnu.

Tā sauktais zaļais zelts, mūsu skaistie meži, tiek nelietīgi izšķiesti. Bet milzīgie kūdras purvi, Latvijas ogle, guļ savu mūža miegu. Vai ar to nevarētu dzīt visus mūsu upju tvaikoņus un dzelzceļu vilcienus? Un vai tur nepietiktu darba visiem mūsu bezdarbniekiem? Šodien tiek reģistrēts viens simts. Lūdzu, te ir darbs. Rītu nāk pieci simti. Lūdzu, tur un tur! To visu vada un pārziņa valsts, darba ministrija, sabiedrisku darbu departaments. Ko pret bezdarbu var iesākt atsevišķas pilsētas un pilsētiņas, kam nav cita darba ko dot, kā pārcilāt smiltis un akmeņus no vienas vietas uz otru.

Valstī ir daudz tā dēvēto nederīgo zemju. Lai iet cilvēku armijas ar cirvjiem un lāpstām. Pēc pāris gadiem purvi un muklāji dos jau maizi. Te nekrīt svarā, par kādu cenu tā būs ražota. Katrā ziņā šī maize būs lētāka nekā tā, ko bezdarbnieks ēd savā kaktā sēdēdams. Galvenais, — tā būs pelnīta maize. Un nederīga zeme būs uz visiem laikiem pārvērsta derīgā.

Tāpat kā esam traukušies pakaļ Eiropai dzīves greznības ziņā, tāpat mēs gribam mēchanizēt savu mazo zemi, nemaz nevaicājot, vai darba rokas, ko mašīnas atvieto vienā vietā, citur vairs dabūs kur pieķerties. Uz dzelzceļiem nav vairs vajadzīgi pārmijnieki. Piena veikalos un brūžos nav vajadzīgas pudeļu skalotājas. Visu dara mašīnas, ātrāk, tīrāk, higiēniskāk. Bet kur paliek peļņa? Vai to nevajadzētu saņemt atvietotajiem strādniekiem? Vai tā drīkstētu pa-

likt kungiem? — Nē, nē, — vēl mēs neesam tik tālu, ka mums dzīva spēka trūktu. Tikai tur tā pietrūkst, un mašīnas atmaksājas, kur tiek ražoti masu priekšmeti ārzemēm, visai pasaulei.

Apgaismības draugi sauc aizvien pēc jaunām skolām. Mēs gudri un sirsniņi runājam par izglītības lielo nozīmi, un katra vārda galā uzsveram, ka izglītotam cilvēkam nav jākaunas ne no kāda darba. Bet vai mūsu skolas nav jau devušas veselu armiju inteliģento bezdarbnieku, kuŗi pa lielai tiesai rekrūtējas no saimniekdēliem un saimniekmeitām. Viņi varētu likt lietā savas zināšanas paši savā sētā, bet dzīvo Rīgā, itkā aiz kultūras slāpēm. Bet kāpēc tik maz īstu mākslas un kultūras draugu? Tikai slinkumu gribas lāpīt. Lūk, tepat centrā, Stropu jaunkundze, kopš vidusskolā iet, vairs saimniecībā roku nepieliek. Tīri kauns klausīties, kad skuķis uzsauc mātei: Mam, aizdedz taču lampu!

Inteliģences bezdarbu varētu mazināt, un šimbrīžam varbūt pat vēl likvidēt, ja izbeigtu dubulto vietu nebūšanu. Bet kas lai to izbeidz? Paši lēmēji jau ir tie vainīgie. Tie ir tikai lielas peļņas amatī, kuŗus vairākus spēj pildīt viens cilvēks, ne darba vietas. Šie kungi mēdz smieties, ka darbs esot tikai priekš vergiem un muļķiem.

Demokrātiskā valstī visiem jāstrādā, un tas ir labi. Bet ja darba visiem nav, tad vajadzētu pašiem zināt, kam jāraujas pie malas. Senāk vīrs bij ierēdnis, sieva mājā vadīja saimniecību, dēli gāja dzīvē, bet meitas palika tēva paspārnē, līdz iziešanai pie vīra. Bet kā tad tagad? Tagad tēvs pelna vienu algu, māte otru, meita trešo. No tēva algas visi dzīvo, mātes alga aiziet greznībai visas dzimtas apmērā, meitas — vienīgi personīgām vajadzībām. Tā vienai dzimtai iznāk tūkstsots un pat divi tūkstoši latu mēnesī, ko viegli pamētāt še un tur, otriem — sausa maize un nabadzīgs kakts. Bet ja meitai, kuŗas tēvs un māte ir peļņa, gadas zaudēt savu vietu, viņa nebūt nekautrēsies ierakstīties bezdarbniekos. Jo tagad jau vispārīgi netiek

dzīvots rītdienai, bet šodienai. Ko šodien nopelna, to šodien arī izdod...

Pirmais, kas no šīs valodu straumes izrāpās krastā, bij atkal Kosa.

„Ko mēs te runājam par tādām lietām,“ viņš piepeši iesaucās, „itkā mēs būtu veči un vecenes. To taču neviens negribēs noliegt, ka tomēr simtreiz labāk kauties ar visādām nebūšanām savā valstī, nekā būt par pameslu kāda despota kājām.“

„Tu domā?“ viņa māsa strauji atņēma. „Man gan liekas, ka mēs tikpat labi varētu justies zem krieva vai zem vācieša, ja mūsu kultūra grib izpausties tikai ceļu bruģēšanā.“

„Netrāpīji vis! Savā laikā šie divi spēki, krievi un vācieši, tik krasi pret mums nostājušies, vieni ar apspiešanu, otri ar pārtautošanu, ka izlīgšanas nav un nebūs. Laimīgs, kurš kurū brīdī rata virspusē. Patlaban tur esam mēs, un mums jāturas visiem spēkiem, lai paliktu kas mēs esam. Jā, vispirms palikt un tad tikai tapt.“

Krasts, kas bija piedalījies pārrunās sevišķi dzīvi, sabikstīja pagales krāsni vienuviet. Gaisma paplētās plašāk un spilgtāk. Viņš teica:

„Gaidas jaunkundzei taisnība. Mums jāizkopj sava īpatnība, sava īpatnējā gara pasaule. Tikai latviskums mūs uzturēs, tikai tas mums līdzēs tapt. Ne bruņotā vara kas bija nacionālās apziņas visaugstākais kāpinājums, atnesa Latvijai brīvību. Tas ir visas tautas nopelns, kas veidojies visu laiku, kopš skan mūsu tautas dziesmas, bet visstraujāk pēdējos gadu desmitos. Šīs uzvaras iezvanīja Barons, Kronvalds, Auseklis. Tāpēc ideālie brīvības cīnītāji bija tikpat lieli kaŗavīri kā dzejnieki. Vieni kā otri ticēja tautas spēkam, ticēja brīvībai, un šī ticība darīja brīnumus. — Tagad kareivji un dzejnieki liekas lieki. Tagad, kad viss ielikts klēpī, tagad pirmā vietā izvirzas baudītāja tips. Tagad nevajag vairs ne cerēt, ne ticēt. Tagad vajag tikai pildīt savas kules, lai rītu, no miega pamozdamies, varētu vēl ko sataustīt. Viņi nekā nav maksājuši par Latviju, kāpēc viņiem turēt to dārgu? Viņi to vērtē tikai pēc

tā, par cik viņi ieguvuši savu stāvokli. Viņiem viena alga — lai zūd lielais ideāls šodien vai rītu. Viņu daļa būs nodrošināta, un viņi pielāgosies citiem apstākļiem tikpat ātri, kā patlabanējiem. — Karš ir beidzies sen, bet viņa iespaids būs vēl jūtams tik ilgi, kamēr sadzīs visas smago lādiņu sistās rētas zemes garozā. Karš ir radījis nacionālus varoņus. Techniskā ziņā daudz kas veikts, kas citādi būtu prasījis gadu desmitus laika. Bet kultūras ziņā cilvēce ir atsviesta tālu atpakaļ. Tautu raksturi ir bojāti. Graudi iejaukti pelavās. Ilgi būs jāvētī. Un tad sliesies pretim jauns vilnis, jauna, spēcīga audze. Citādi jau nebūtu vērts bijis miljoniem nolikt savas galvas, un miljoniem kļūt par kropļiem. Tieša ieguvuma taču nebija nekāda, nevienam, ja neskaita pie ieguvumiem tautu pašnoteikšanās tiesības. Jāpieņem, ka visas ciešanas bijušas nākotnes labā. — Es ticu gaišai un cildenai nākotnei.“

Krastam sajūsmā mirdzēja acis.

Kosa bija kļuvis pavisam nopietns. Ardievodamies viņš cieši spieda Krastam roku, un pret jaunkundzēm pagriezies teica:

„Tā, lūk, meitenes, domā un jūt varoņi. Taisiet reveransu! Un ņemiet mani citā reizā atkal līdz, kad nāciet uz Krastiem. Te ir labs kamīns. Sveiki, Krasta kundze! Uz redzēšanos, Krasta kungs!“

XV.

No Andrāna bij pienākusi vēstule, lai tad un tad, uz to un to vilcienu, atbrauc uz Rasu pretī. Viņš gribēja pēc ilgiem laikiem pats paskatīties un sievai parādīt, kā Krastos izskatījās. Vasarā jau nevarēja ciemoties, aiz darbiem, kuŗi iekrita visvairāk Rīgas apkaimē, ja ne pašā pilsētā.

Aina priecājās kā bērns. Viņa līkmo ziņu vispirms izpaua Veltīnai, kuŗa dzirdēdama, ka atbrauks vec-tētiņš, sasita rociņas un iegavilējās. Tad bija lielas ru-

nas ar Uldi. Vai viņš vispār atcerējās kaut ko no tiem laikiem, kad cēla mājas, un kad te kalnā viss bij skaidu pilns, pilns žagaru grēdu, malkas, dēļu, akmeņu? Ko nu atcerēsies. Viņš taču toreiz bij mazs mulķītis, daudz jaunāks nekā tagad Veltiņa. — Jā, un paskaties tikai, kas nu jau par puisi. Vēl pāris gadu un būs jāiet skolā. Kā skrēja laiks!

Visubeidzot priecīgā vēsts nonāca saimes galā.

„Tad es braukšu pretī!“ Vītols iesaucās. Un pret Minnu pagriezies turpināja: „Ai, tās skaistās svētdienas, tur Rozās, neraugoties uz vecās lauvu mātes rūkšanu! Kad es pieminu Rozas, tad man prātā nestāv vis saimnieku gals, abi siltie, glītie kambari, bet gan lielā kalpu istaba, ar veco galdu un soliem. Uz galda ir Krastu istabas plāni un zīmējumi. Te sēž Andrāns, te pats Krasts, te es... Un tad atveras durvis un — Sasper, tevi jods! Tie bija neģēlīgi laiki, Minna, bet reizā tik jauki, ka tos nevar aizmirst. — Nu vairs tā nav, un tā nebūtu. Tagad mēs staigājam kā atsaluši. Dodās uz vēso pusi. Jaunība griež muguru. Dzīves smagums gulstās virsū. Sajūsma gaist. Žēl.“

Ziemas svētki bija jau pie durvīm. Ziema turējās stingra. Bieza sniega kārtā sedza pasauli. Dienu, zem svina pelēkām debesīm, izplētās balts, vienmuļš klajums, kad skatījās no Krastu kalna. Tikai meži gulēja kā tumšas švikas, un sūnakļi kā raibi raksti. Virs melniem punktiem, apsnigušu ēku puduros, griezās zilu dūmu grīstes. Naktis gaiši spīdēja mēness, likdams sniega kristalliem tā dzirkstīt, itkā kāda zvaigzne tur debesis būtu sadrupusi un izsējusies pār zemi. Cilvēks, izgājis tādā naktī, pēkšņi sadūrās vaigu vaigā ar bezgalību, un kļuva kluss un mazs.

Kad vajadzēja braukt uz staciju, to darīja pats saimnieks. Viņam bija bail laizt Vitolu. — Vispār pēdējā laikā viņam bija bail no katra vārda, kas varēja skārt viņu un Mangu, viņu, Mangu un Ainu. Kā viņa sajūtas un domas bija grozījušās. Agrāk viņš taču alktin alka atklātības. Ar slepenību nepietika. Laime likās par mazu, kad to vajadzēja glabāt sirdī vien. Tagad atklātība iedvesa šausmas. Cik labi būtu bijis,

ja Minna un Vītols ne nieka nezinātu. Būtu miers un drošība. Kas tā bij par nejēdzību, — bāzt degunu pie rūts, kad iekšā bija sveši cilvēki, kā Manga to bij darījusi tanī vakarā. Tādus spoku stāstus un tādas parādības gan pasaule prata iztulkot visai attapīgi. Bet Aina no visa tā nedrīkstēja ne nieka jaust, vismaz kādu laiku, kamēr viņa atguva pilnu uzticēšanos. Ne tikai viņa, arī viņas tuvinieki. Neviens, neviens!

Laiks torīt nebij sevišķi auksts. Braukdams pa ziemas ceļu, kas gāja cauri sūnakļa stūrim, gar pašu ezeru, Krasts uz ledus redzēja mūžīgo makšķernieku. Kaut gan tikko gaisma ausa, viņš jau tur sēdēja, salīcis, galvu ierāvis kažoka apkaklē, un mētāja savu rīkstīti. Turpat strādāja kāda sieviete, ar slaidu virgu alas cirzdamā. Uz baltā sniega lauka šī straujā figūra bij labi saskatāma. Tā atgādināja Mangu. Krasts skatījās un vēroja. Kaut gan starp viņu un makšķerniekiem nebij lielāka starpa par trīssimts metriem, saskatīt cilvēka vaigu tomēr nebij iespējams. Bet tā varēja gan būt viņa.

Jā! Jā!

Krastam pēkšņi iekrita prātā vecais aklais vīrs tur Mangas mājiņā. Bez šaubām! Vecais Minkevičs, Mangas aklais vectēvs, un aklais makšķernieks, ko viņš kādreiz bij uz ezera uzrunājis, bija viena un tā pati persona.

Jā! Jā!

Viņš urbās ar skatiem cauri ziemas rīta pelēkumam. Un kā šo skatu skārta, sieviete apstāja cilāt virgu, iecirta to ledū, iesprieda rokas sānos un divas reizes skaļi iekliedzās:

„Krū! Krū!“

Krasts savilka grožus un uzšāva zirgam.

Nolādēts! Kad tikai nu vakarā viņa atkal neslāstījās ap logiem, un nemeta sniegu guļamistabas rūtīs. No tās varēja visu ko sagaidīt. Kas viņai bij par pūces acīm, ka pazina, kaut gan viņš sēdēja sameties ne savā pōzā? Vai viņa vēroja pēc zirga un pēc važām?

Kā no nelabā bēgdams, Krasts trieca zirgu lēkšiem, šmīkstinādams ar pātagu tik stipri, ka rāmajā rītā

šie šmiksti atbalsojās katrā priežu un egļu pudurā. Ceļš bija viegls. Slieces slīdēja kā pa taukiem, un tikai zirga pakavi ar gurkstošu troksni kapāja izmito ceļa vidu.

„Tā bij viņa! Tā bij viņa!“ Krasts bez apstājas dudināja pakavu rakstam līdz.

Daugava bij aizlaizta, ko varēja tikai sevišķi bargās ziemās, un arī tad tikai uz pavasara pusi. Braucamā vieta bija apzīmēta ar zaļām eglītēm, iesprautām dzilajā sniegā. Krasts pārbrauca Vidzemes pusē, un uz brīdi apstājās, lai vēlāk, ar ciemiņiem, nevajadzētu kavēties. Viņam pilsētiņā vajadzēja svētkiem šo to nopirkt. Viņš bija ātri braucis; laika bija diezgan.

Atpakaļ braukšana bij mazliet neērta. Kaut gan Krasts ar Andrānu bij visu laiku labi, pat ļoti labi satikuši, un ilgi nebij redzējušies, viņiem valodas neraišījās. Kurā pusē vēsums vispirms parādījās, to neviens nevarēja pateikt; bet fakts bij tas, ka Krasts visu ceļu klusēja, tāpat kā Andrāna sieva. Un Andrāns tikai apvaicājās, kā Aina pārbraukusi, un vai vesela. Bij arī sacēlies vējš un vilka paldeno sniegu pa zemes virsu. Tādā laikā bija labāk muti turēt cieti.

Gar ezeru braucot Krasts atkal redzēja abus makšķerniekus. Nu bij skaidri izšķiramas viņu sejas. Tā bija Manga un viņas aklais, baltbārdainais tēva tēvs. Manga atkal iesprieda rokas sānos un raudzījās braucējos.

Nu viņa atkal kliegs kā dzērve, Krasts uztraukts domāja. Nupat, nupat!

Bet Manga nekliedza. Brīdi stāvējusi un nolūkojusies braucējos, viņa laida vizuli akā un makšķērēja. Drīz bija svētki, un svētkiem vajadzēja svaigas gaļas.

Drīz viņi bija Krastu sētā. Krasts Ainas pamāti veda tūlīt iekšā, bet Andrāns apsveicinājās ar Vītolu, kas bija izskrējis saņemt zirgu, un palika laukā. Viņš alka redzēt, kā turējās ēkas, un kā te vispār tagad izskatījās. Viņš pagājās pa pagalma celiņiem šurp un turpu. Ai! Vecais suns vēl viņu pazina! Dārzi. Lūk ābelīšu rindas. Žogi bija sacelti. Egles atkāpušās mazliet tālāk no kūtim. Jau vecas sētas iespaids, Kas to

vairs varēja sacīt, ka pirms nedaudziem gadiem te bij šalcis mežs? Bet pag, — vai tur tas mājas stūris nebij tā kā drusku nosvēries? Laikam gan nē. To tā izrādīja nevienādais jumta apsnigums. Vienam skurstenim gan izdrupis neliels robs. Visā visumā neko vis nevarēja sacīt. Te bija labi un jauki, kad tikai bijusi satikšana...

Andrāns izcēla no važām prāvu, bet samērā vieglu, biezus papīros iesaiņotu dāvanu mazajiem. Tā gan bij ziemassvētku dāvana, tomēr tik labi varēja noderēt jau šodien, ka vajadzēja tūlīt pasniegt. Ar kuplu padusi viņš iegāja namā.

Krasts ar izbrīnēšanos noraudzījās sievietē un bērnos, tāpat atbraucējos. Kā tie visi bija atdzīvojušies. Kā ledus bija atkusis. Pat Uldis vectēvam klātu vien turējās, kopš no papīriem bij izlīdušas skaistas kamaņiņas. Ar tām nu viņi abi ar Veltiņu varēja skaisti laisties no kalna, vai viens otru vizināt pa sētsvidu, kamēr laukā bij tik paldens sniegs kā tagad.

Pamāte izteica savu prieku par Ainas labo izskatu. Ko tad nu, — nu jau bija labi! Nu bija atgūts cilvēka sejš.

Abas sievietes apsēdās uz kušetes un drīz vien bija iegrimušas dziļās valodās. Ap Andrānu lipa bērni. Veltiņa jau bija ietrausies klēpī un krāvājās pa vectētiņas kabatām. Krasts jutās itkā nobīdīts pie malas, kur patiesībā viņam vajadzēja stāvēt centrā. Viņš kļuva ar katru brīdi drūmāks, un nemēģināja nekur iespiesties starpā. Viņu arī mocīja smagas domas. Bij itkā žēl kaut kā. Bij itkā bail no kādas nelaimes. Dvēselei trūka miera, vairāk kā jebkad.

Brīdi staigājis pa plašo istabu, apstādamies pie viena loga, pie otra, pie treša, Krasts beidzot atvainojās un izgāja.

Reizā ar to visi tā kā atjēdzās. Par visām lietām Aina. Viņa trūkās augšā. Ar tiem priekiem viņa bij pavisam aizmirsusi, ka ciemiņiem gribas ēst. Viss, viss jau tur virtuvē bij gatavs viņu mielošanai. Lūk, šķīvji un maize jau uz galda...

„Lūdzu, sežaties vien klāt,“ Aina mudināja. „Es

tūlīt nesīšu ko siltu. — Uldīt, tec, pasauc tēti. Viņš laikam uzkāpa augšā.“

Viņa steidzās uz virtuvi.

Andrāns gāja meitai pakal. Viņam gribējās redzēt istabu, kurā bija strādājis, kurā bija stāvējis Ainas mātes zārks...

Patlaban ienāca no āra Vītols.

„Nu, tas ir labi, ka jūs beidzot esiet izlauzušies no sava cietuma,“ viņš brašajam puisim uz pleca sizdams teica. „Tur Rozās jūs bijāt kā sasiets. Ne jūs bijāt kalps, ne saimnieks, ne vīrs, ne — — Sazin jods, kas jūs bijāt! Bet nu, kā dzird, jūs atkal iekārojuši saimnieka goda, un pavasarī ejot prom, uz Sturtu laukiem. Vai domājat, ka tur jūs vieglas dienas gaida?“

„To es nedomāju vis,“ Vītols atņēma. „Viegli man tur nebūs. Bet ko tu darīsi, kad rokas tvīktin tvīkst strādāt savu zemes stūri. Jūs, pilsētnieki, nemaz nezini, ko nozīmē zeme. Es nevaru pavasara sagaidīt. Un tagad arī būs pavisam citādāk, nekā Rozās. Tagad nebūs jūga vilkšana, tagad sāksies dzīve. Es negribu, lai dzīve būtu viegla; bet tai vajag cilvēku pie sevis siet, ne atstumt.“

Patlaban garām steidzās Minna. Vītols satvēra viņu pie piedurknes, apturēja un sacīja:

„Lūk, te būs mana saimniecīte. — Apsveicinies ar Andrāna kungu.“

Minna sniedza viesim savu cieto roku, ne vārda neteikdama. Tikai tumšs sārtums pārklāja viņas seju.

XVI.

Diendienā vecais Minkevičs un Manga tagad bij uz ezera. Arī Jurītis skrēja viņiem līdz; jo skolās bija sācies ziemsvētku brīvlaiks.

Mangas vecaistēvs bij strauji kļuvis vājāks. Naktīs viņš bieži cēlās sēdus, jo guļot aprūka elpas. No makšķerēšanas viņš tomēr vēl neatsacījās. Lai rītos

ātrāk tiktu uz ezera, un vakaros atkal mājā, Manga viņu vilka ar ragaviņām turp un atpakaļ.

Tagad abi lielie cilvēki varēja maksšķerēt bez pārtraukuma. Pie alu ciršanas strādāja vienīgi Jurītis. Viņam patika to darīt, un arī plānais mētelītis uz to mudināja. Viņš izcirta vairākas alas te un tur, niedru tuvumā un niedru vidū, pēc mātes norādījumiem.

Pie pašiem svētkiem laiks atkal atmetās mīksts. Zivis labi kodās. Jurītim, kad alas bija pietiekošā vairumā izcirstas, nu vairs nevajadzēja skraidīt pa gludo sniega klajumu, no vienas mežmalas līdz otrai, lai sildītos. Nu bija rāms un silts. Uz ledus šur tur parādījās brūngani ūdens laukumi. Sniegs bij kļuvis žulgans, un no apakšas jau vērtās augšup ūdens, kad kāja iegrima līdz ledum. Zēns tagad stāvēja līdzās vectēvam un pakalpoja tam. Viņš noņēma asarus no āķa, ielaida vizuli atkal alā, un ielaidis katrreiz pateica — gatavs! Un paraustīja vectēva piedurkni. Tad viņš paņēma zivi rokā, apskatīja, aptaustīja spuru adatas, un ielaida lādītē. Bieži vien pa tam jau bija kaut kas atkal izvilks.

Kad viena ala bija izmaksšķerēta, Juris vectēvu aizveda pie citas. Manga, turpat tuvumā, strādāja ar ne mazākiem panākumiem. Šad tad, kad viņai gadījās kas lielāks, viņa pacēla zivi gaisā un rādīja dēlēnam, kurš redzēto tai pašā acumirkli iekliedza veča ausī. Tā viņi visi trīs palika vienmēr saistībā, būdami katrs maza pasaulīte par sevi.

Kādreiz Manga sāka klausīties, ko tur vecaistēvs bij Jurītim sācis stāstīt, ik vārda galā minēdams velnu. Viņa pievirzījās tuvāk, lai labāk dzirdētu.

Valodas starp sirmgalvi un mazdēlu bij iesākušās šādi:

„Vai tiesa, vecaistēv, ka velna nav?“ zēns vaicāja.

„Kas tev tādas muļķības iepūta? Laikam gan skolmeistars. — Vai viņš neteica arī, ka dieva nav? Kas tev to, puis, saka, ka velna nav, tam tu pagriez muguru. Es, tavas mātes tēvs, to saku. Trīs reizes es velnu esmu redzējis pats ar savām acīm, un dzirdējis no simtiem, kuri to redzējuši un kas ar viņu cīnīju-

šies. Velnu var pat akls redzēt. Es tikai nevienam neesmu stāstījis, bet es viņu redzēju vēl pērn, tepat uz šī ezera...“

Manga izbrīnējusies raudzījās uz vectēvu. Vai tas tiešām bija tiesa?

Jurītis stāvēja un klausījās manāmi uztraukts. Viņam gribējās dzirdēt, kā vectēvs velnu redzējis; tomēr nebij drosmes prasīt. Jo stāsts varēja būt stipri drausmīgs. Iedomājies tikai: Pats velns! Un tepat uz šī ezera! — Puisēns bikli aplaida acis visapkārt un noskurinājās.

„Nav jau tā, ka velns būtu viens,“ vectēvs iesāka no jauna. Viņu ir simtiem un tūkstošiem. Viņi ir lieli un mazi, veci un jauni, plēsīgi kā kaži un rāmi kā trušiši. Kas saka, ka velnu nav, tas var arī teikt, ka nav vilku un āpšu, čūsku, ķirzaku un citu nekrietneļu. Viss tas radīts, lai cilvēks nestaigātu kā aizmidzis pa pasauli. Jā. Tiklīdz tu iesi snauzdams, — velns tev ieguls skaustā kā likts. Tu būsi krogā dzēris, līdz vēlāi naktij, — uz māju delverēdams droši satiksi velnu. Ja tev tagad nebūs pie rokas labs padoms, ar spēku vien nekā vis neiesāksi. Ja būsi tik pillā, ka nemācēsi pārmetēt krustu, viņš tevi saplosīs kā jēru. Bet ja tu kaut cik atžilbsi aiz nobīļa, un tavas lūpas izmurkšķēs — dieviņ nāc par palīgu! tad velns ar tevi neielaidīsies. Viņš teiks — āāā, jūs divi! un atkāpsies no ceļa. — Bet visur tu ar savu dievu nevari vis būt tik liels. Ja tev, piemēram, pie šī ezera kāds pados dievpalīgu, kad tu makšķerē, un tu to atņemsi, — tai dienā neredzēsi vairs ne asakas. Velns te ezerā dzīvo, un viņam nepatīk, kad dievu min.“

Zēnam nu vairs nevajadzēja jautāt. Vecais bija sācis stāstīt, un stāstījums acīmredzot viņam pašam sagādāja lielu baudu. Viņš pat aizmirsā pīpi. Aizmirsā ka kāds klausās. Tikai kad raustīdamies un spurkdams izlēca no alas kāds smagāks asars, runas pavediens uz mažu brīdi pārtrūka; jo Jurītim zivi bij jāpadod vectēvam, lai aptausta.

„Oho! Maktīgs suķis!“ viņš noteica un stāstīja tālāk, labo roku ar rikstīti bez apnikuma mētādams.

„Ir velni, kas dzīvo jūrās, upēs un ezeros. Citi mājo mežos un purvos. Ir pat tādi, kas vada laiku pa aizkrāsni, pa klēti un pa riju. Tie saimniekam, ne darbiniekiem, nedara nekā ļauna. Ātrāk palīdz tikt pie turības. Tikai bagātībai, kas sarausta ar velna palīdzību, nav svētības. Visa manta izkūp kā nebijusi, pēc necik ilga laika.

Ar sieviešiem velnam nepas. Pat tas visdraudzīgākais mājas velns, kas mājojis vienā sētā daudzus, daudzus gadus, pārļaidzams vairākas paaudzes, taisās prom, kad saimnieks mirst. Tikai vienu gadu viņš vēl paliek, vērodams, ko saimniece darīs. Ja viņa šīnī laikā dabū jaunu saimnieku, velns apmierinās un dzīvo tālāk. Bet ja viņa to nedara, tad palikšana nav. Velns sievieti izlietā tikai trijos gadījumos: Kad pasaulē jāizlaiž neģēlīgas baumas, kad kādu vīru grib padarīt nelaimīgu, un kad jāglābj sava āda pārkoņa laikā zēm brunčiem.

Velns var pārvērsties, pēc vajadzības, par ko vien viņš vēlas. Kaut vai par sētas mietu. Nekad viņš tikai nepaliks par govī, par aitu, balodi, un par dziedātāju putnu. Tāpat viņš nekad nav redzēts pārvērsties par vītolu, par kādu svētu zāli, vai par tādu, ar ko ārstē kaites. Ja velns nāk kāda lopa vai zvēra izskatā, tad viņu jau par lielu gabalu var pazīt. Viņš gan iet uz mata tā, kā jau tas lopiņš mēdz iet, kuŗa izskatu viņš pieņēmis. Bet kad labi apskata, tad viņam aizvien ir kaut kas vēl no kāda cita lopa. Ja viņš iet kā cūka, tad viņam ir suņa vai vistas kājas, kazas ragi, pīles knābis, un uz muguras zirga krēpes. Ies viņš kā āzis, — viņam būs tāpat suņa ķepas, kaķa ūsas, govs aste. Par nožēlošanu neviens, kas sastopas ar velnu, to laikā nepamana. Jo velns māk visas šīs zīmes tā noslēpt, ka tikai vēlāk cilvēks pamostas kā no miega un atceras: jā, tā tas bija gan! Tāpat velns, kuŗš taču smird slimāk par sesku, var šo smaku tā slēpt, ka cilvēks sāk šķaudīt tikai tad, kad velns jau sen nozudis. Staigā velns cilvēka izskatā, ko viņš visbiežāk dara, tad tāpat nevar pilnīgi apslēpt savas velna būšanas. Aizvien viņa platmalei vai ziemas cepurei redz cauri

ragus. Ūsas un bārda nespēj apslēpt ilknus, kas kā kuli-
lam izliec lūpas uz āru. Cimdiem lien cauri dzeltēni
vanaga nagi. Zābakā skaidri var saskatīt zirga kāju.
Āda viņam daudz tumšāka nekā cilvēkam. Deguns liks
un šķībs. Zods uz priekšu padevies, un zoda galā
melna, reta bārdele. Visu miesu apklāj sariem līdzīga
spalva. Pie roku un kāju locītavām tādi kā sikspārņa
asumi. To visu var sataustīt, kad ar velnu saķeras
klēpjos, kas diezgan bieži atgadās, kad kādam iznāk
pusnaktī ar siltu galvu iet gar vietām, vai pa mežiem,
kur viņi mājō. Es pats ar velnu esmu lauzies savās
jaunās dienās, un vēl labi atceros.

Velnam jūdze ir tas pats, kas tev viens solis. Viņš
skrien ātrāk par vēju, un gandrīz vienmēr pa gaisu,
kad kur jāsteidzas. Pa gaisu skriedams viņš tik ātri
nevar uzduroties uz kādas svētītas lietas, kas viņam
dara lielākas sāpes nekā uguns, kad piedužas. Drusku
lēnāk iet tikai uz rītiem un uz vakariem; jo tad jāska-
tās saulei taisni acīs. Cilvēkam velns aizvien tuvojas
no ziemeļiem. Kad to zina, tad ir vieglāk vairīties.
Dzīvo kur gribi, esi ārā vai iekšā, nekur tu nevari ju-
sties drošs. Velns tevi var apciemot aiz atslēgu at-
slēgām. Vajag būt kaut kur tikai tādām caurumiņam
kā adatas dūrumam, un viņš būs iekšā. Dažreiz velns
tik labi prot izlikties par cilvēku, pat par tavu visla-
bāko draugu, ka tu viņu gatavs guldināt un pamieļot.
Bet tad tikai ievēro. Velnu vislabāk pazīt taisni no
ēšanas. Viņš ēd ar abiem žokļiem reizā, un zobi klab
kā vilkam. Tā kā velnam maz siekalu un tās pašas
tumšas, lipīgas un smird kā pati elle, tad velns vismī-
lāk streb j šķidrumu. Un tā kā viņš neatšķir gardu no
negarda, tad viņam droši var dot krējuma vietā ķernes
pienu.

Velns reti smeļ. Viņš tikai smīn, un šad tad
iesprausļojas kā kaķis, vai arī ieklukstas kā vista, kad
priecājās savu velna prieku. Bet kad viņš raud, —
taļ ir bēda ko redzēt. Viņa purns tad savelkas kā sa-
lāpīta pastala. Un tanī vietā, kur birušas velna asa-
ras, kas nav mazākas par aitu spirām, veselus trīs ga-
dus pļavās neaug zāle un tīrumos nedīgst sēkla. Darbs

tik velniem uznākt lielām bēdām, un zemē ir neraža un bads. Tāpēc nevajag velnu aiztikt. Kad viņš tevis neaizkar, liec viņam mieru. Zini: ja tu vienu iznīdēsi no pasaules, — būs desmit vietā. Lai tu cik stiprs un drošs, — ko tu vari pret desmit?“

„Kur viņi var rasties, tie velni?“ Jurītis kļiedza vectēvam ausī.

„Visvairāk viņi ronas rudens naktīs, pašās tumsībās. Kā tu rītos ieraugi celmenes, strīpām vien, tāpat tu redzētu veselus čemurus jaunu velnēnu, ja tev būtu tādas acis, ar kuŗām visu var redzēt. — Vasarā, kad pērkons bieži rūc, velni nemaz nerodas. Pērkons un gailis, — tie ir velna lielākie ienaidnieki. Gailis, ar savu skaļo rīkli viņu tikai iztraucē nakts nedarbos; bet pērkons speŗ. Ja nu žigli negadas pamukt zem kāda sievišķa brunčiem, vai zem kāda liela akmeņa upē vai ezerā, tad var klāties plāni. Un arī tad. Vajag tikai pērkonim pamanīt, zem kuŗa akmeņa velns pamucis, un viņš kŗauj tam ar savu āmuru, ka ūdens vien novāras. — Ja velna rašanās brīdī iedziedas gailis, — velnēns pāršķeļas vidū pušu, un abas daļas nevar savienoties. Tā ir dieva laime, ka rudenos tik daudz gaiļu. Citādi pasaule aiz velniem neglābtos.

Velns var ne tikai piedzimt, bet arī pārdzimt. Vecs, kurls, akls un pavisam tīsls velns var tikt pārradīts par jaunu, ja tik viņš vēl vēlas dzīvot. Daudzi gan to neiztur un nobeidzas, līdz ar pušu plēstajiem; bet kas iztur, tas var atkal dzīvot savus tūkstots gadus bez bēdu. Kā daudz piedzīvojis un gudrs velns, tāds tad tiek iecelts par velnu virsnieku, un jaunie velnēni visi pie tā griežas pēc padoma.“

„Ko nu mulcini zēnam galvu!“ Manga pienākusi sauca. „Naktī skries no gultas laukā.“

„Kamdēļ skries no gultas?“ vecais brīnējās. „Velns paliek velns, vai es stāstījis vai nestāstījis.“

Bija varbūt vēl tikko pusdienas laiks. Zivis vēl itin brangi nēma; bet Manga gribēja uz mājām. Viņai vajadzēja šo to darīt, tīrīt, cept un vārīt, jo svētki nāca virsū. Nu jau arī pietika zivju gājuma, pašiem un tāpat lielo māju ļaudīm. — Mangai tomēr nerūpēja tik

daudz cepšana un vārīšana, jo vēl līdz svētkiem bija veselas divi dienas, kā kaut kas pavisam cits. Viņa bija domājusi visu laiku, klausīdamās par velniem, savu domu. Viņa bija izdomājusies gan šā, gan tā, ko darīt ar Krastu. Viņa gribēja vakarā aizskriet turpu. Visiem velniem par spīti! Viņai vajadzēja vismaz redzēt kas tur tagad notika. Krasts laikam vakar atveda vēl ciemiņus no stacijas. Varbūt nu tur gāja jautri. Droši vien viņi visi dzīvoja pa leju, lielajā istabā. Viņai gribējās zināt, kāds izskatījās Krasts pēc tam, kad bija licis viņu aizrīdīt ar suņiem... Ja viņš bēdīgs, tad domās vēl par viņu. Bet ja viņš savā dzimtā jūtīsies laimīgs, — lai tad piesargās! Tad viņa var izspēlēt vēl labāku joku nekā toreiz, kad tur sēdēja un tērzēja centra dāmiņas. He! Viena no tām kļuva balta kā kaļķis...

„Bet vecaistēvs vēl neizstāstīja pašu, galveno,“ Jurītis teica. „Viņš trīs reizes pats ar savām acīm redzējis velnu.“

Manga neklausījās. Viņa jau bij savākusi visus zvejas rīkus un piegriezusi ragaviņas pie vectēva lādītes tik tuvu, ka vajadzēja tikai mazliet pavirzīties sānis, un viņš jau sēdēja tajās.

„Cik ātri pienāk vakars, tā plāpājot,“ viņš sacīja, kad ragaviņas sāka slīdēt. „Nu būs jāliek miers, pa svētku laiku. Jāpakalpo drusku dievam. Ek, — bet es vairs neatceros nevienas lūgšanas. Cik slikti, kad cilvēks tik ilgi dzīvo. Viņš var aizdzīvot debesu valstībai garām. Ja es netieku debesīs, Manga, tad vainīgs nebūšu vis es, bet tas, kas man liek tik ilgi dzīvot.“

XVII.

Laiks uz Ziemassvētkiem atmetās pavisam silts. Sniegs lūsā. Tecēja jumti, lielām, steidzīgām lāsēm.

Kamēr sievietes ņēmās pa virtuvi un pa saimes istabu, gādādami svētkiem baltmaizi un visādus gardus

kumosus, un Krasts ar Vitolu viņām bij pie rokas, tikām Andrāns dzīvoja pa āru. Viņš vizināja bērņus ar jaunajām kamanijām. Viņi braukāja nevien pa sētsvidu, pa šaurajām, izraktajām stigām, kuŗās jau krājās ūdens, bet aizšļūca pa ceļiem un celītēm arī kur tālāk. Un kamēr bērņi priecājās par ragutiņu ^{viņo} slidēšanu, par miksto sniedziņu, kas kā vate lipa pie kājām, kad pa to gāja, — Andrāns aplūkoja visu un apsvēra, kas Krastos bija pa šiem gadiem vērties uz labu, kas uz sliktu. Visur bija pielikts daudz, ļoti daudz darba un naudas. Jo kur tad palika Krasta pensija, ja ne šajos laukos un ēkās? Kur palika viņa spēks un lielais darba prieks? Kur Ainas jaunības pārplūdums? Nu viņi izskatījās saguruši. Viņi plaka jau pie zemes, kā visi lauku cilvēki, kam cīņa ar zemi kļuvusi par smagu... Viss kalna virsgalvis izskatījās pavisam citādāks kā toreiz. No celmiem un krūmiem nebij vairs ne vēsts. Visur zem saslābušās sniega segas juta tīrumus. Kārtīgi apžogoti dārzi un dārziņi. Jaunas, sulīgas ābeles, apsietas ar skujām, stiepās slaidās rindās. Te labības šķūnis, no kuŗa toreiz nebija ne vēsts. Šķūnī dažādi jaunlaiku rīki zemes apstrādāšanai. Pat maza kuļmašīna tur stāvēja. — Protams, ka viņiem tāda bija vajadzīga; jo kas gan te varēja dabūt augšā lielo tvaika mašīnu, kas rudenos kauca pa pagastu, vilkdamās no mājas uz māju, dubļiem apķepušiem riteņiem?

Un tomēr...

Daudz kas nebij saskatāms no tā, par ko Krasts bij sapņojis pirmajā laikā. Neliela akmeņu grēda rēgojās leļpus istabas. Tie tika savesti pirmajā vasarā, reizā ar kūts akmeņiem. Tie bija domāti pagrabam. Bet pagrabs bij pieciešams, un palika gadu no gada uz nākošu gadu. Tāpat celiņš uz avotu nebij aizaudzis, kas būtu noticis, ja ūdeni sistu augšā triece, kā to Krasts bij Ainaī solījis, un par ko Aina varen bija priecājusies. Nu ūdeni nest bij pierasts. Droši vien nevienam tagad nenāca ne prātā tāds luksuss. Klētspriekšā, līdzās ķieģeļu grēdiņai, bij sakrāuti šādi tādi koki. Tur bij arī laivas tuktiis, ko Vaņa toreiz samek-

lēja. Kad šī laiva nāks gatava? Vai tāda braukšana pa ezeru vispār bija vajadzīga, ja negribēja nopietni nodoties zvejai? — Tā jau dzīvē gāja. Labi, ja desmito tiesu varēja iegūt no tā, pēc kā cilvēks centās.

Īss bij tagad dienas baltums. Kā vasarā vakara blāzma sasniedzās ar rīta blāzmu, tā tagad, ja arī spīdēja saule, tai pa priekšu brida no rīta līdz vakaram mālaina ēna. Bet lielāko tiesu saules nebija, un krēsla valdīja neierobežoti. Naktis uz svētkiem arī nebija vairs gaišas; jo mēnesis, kas nesen vēl vēlās kā milzīgs zelta rats pa debesu kalnu augšup un lejup, tagad bija sadilis līdz beidzamam. Pūta mīksts vējš. Egles šūpojās, šalca un sīca. Jumti beidza kust. Laukos un pļāvās sāka parādīties akmeņi, ciņi, pauguri, — slapji, smagi un melni, kā patī grūtsirdība. Labi tiem, kam tagad bija gaišas, siltas istabas. Labi kam bij grāmatas, kāds mūzikas instruments, sieva un bērni. Labi tam, kas varēja uzņemt ciemiņus ar saldu tēju, un triekt ar tiem par vasaru, par bijušām dienām un par nākotni.

Krasti tagad vakarus palaida zālē. Kurējās krāsns. Sievas, no virtuves darbiem un no kopšanās mazliet pagurušas, sēdēja. Aina klēpī bija Uldis un Andrāna kundzei Veltiņa. Krastam rokā bij dzelzs kruķis, ar ko viņš šad tad sakārtoja pagales, lai tās dotu lielāku gaismu. Andrāns bija šinī sabiedrībā lielākais un galvenais runātājs. Viņš arī vairāk ko zināja, nekā citi; jo cītīgi sekoja laikrakstiem. Vienas par ko runāt netrūka. Tobrīd sākās banku krachi un šķietami solidu veikalu un uzņēmumu ļaunprātīgi bankroti, pie kam mazajam cilvēkam vienmēr nācās zaudēt. Dažs pameta visu savu nabadzību, ko mūžā bija krājis vecuma dienām, daudz ko sev aizliegdams. Bij veikali, kas deva mantas pret vekseliem un daļu nomaksām. Kad pircējam šķita, ka viņš jau laimīgi beidzis maksāt, viņa vekselis uzlēca kaut kur kādā bankā kā pilns mēnesis no jauna. Lūdzu! Izpērciet mani! Citādi es bez žēlastības eju protestā. Tu vīsti dūres? Tu raudi? Tu plēs sev matus? Tas neko nelīdz. Viss iet pēc likuma. Esi turpmāk uzmanīgāks un tas neatkārtosies. Mācies

saprast un atzīt, ka uz katru cilvēku jāskatās vispirms kā uz blēdi, kas tevi aplaupīs līdz kreklam, ja tikai tu to pieļausi. Jā, tādi tagad laiki. Viss gaiss ir pilns kā sēra smakas, kas ņem elpu cieti. Dibinājas papīru fabrikas. Saņem no valdības par lētu tarifu malku un dārgi to pārdod. Kamdēļ darbināt mašīnas, kad var tāpat labi pelnīt? Cits dabū lielus aizdevumus dakstiņu fabricēšanai no asbesta un cementa. Kaut kas jauns un lielisks! Jumts viegls, izturīgs, ugunsdrošs. Bet fabrikants par dabūto naudu neražo vis dakstiņus. Viņš ceļ sev skaistu vasarnīcu un liek tai skārda jumtu, jo tas patlaban stipri lēts. Organizācijas, kas sevi dēvē par tautas spēku un cerību, kas uzstājas itkā labdara lomā, jo apgādā laukus ar māksliem mēsliem un mašīnām, bet pilsētas ar pirmā labuma produktiem, nebūt nav tik ideālas kā izliekas. Tur ir direktors direktora galā, un katrs no tiem ņem algu par diviem ministriem. Ja to nesamaksā pircējs un pārdevējs, tad droši vien to samaksās, agri vai vēlu, valsts banka, kas krēditē šos uzņēmumus. — Un kā tad bij ar „Kķieznu“? Kas tas bij par milzu pasākumu! Linu apstrādāšana Latvijā nav racionāla. Nu tos apstrādās kā nākas. Še jums, labie ļautiņi, sēkla, dodiet mums rudenī linus. Tieši no lauka, ar visām galviņām. Jums tikai tik daudz tā darba, kā noplūkt. Te jums būs par divdesmit latiem sēklas, dodiet mums drošības vekselus par simts latiem, ka linus tiešām mums nodosiet. Piecas lielas fabrikas. Trīsdesmit apakšpunkti, visās Latvijas malās. Vada žīds. Piedalās visas politiskās partijas. Ož pēc lielas peļņas. Brauc dēlegācijas uz Briseli un uz Parīzi. Lieta skaidra un droša. Bet kad mašīnas ienāk Rīgas ostā, tās jau ir ieķīlātas Latvijas bankā. Vēl brīdis, un viss dižais pasākums iekrīt kā ābols finansu ministrijas klēpī. Kodiet! Gards! — Bet tas ir gluži zaļš un skābs ābols. Tas spriežas kaklā. Ilgi vēl finansu ministrija ar to rīstīsies. — Bet drošības vekseli, kas ievākti no sēklu ņēmējiem, iet atkal protestā. Priekšzīmīgi!

Arī Tiltēnē bij „Šķieznas“ nodaļa. Krasts ar gan-darījumu varēja sacīt, ka nebij ar to ielaidies. Var-

būt ne aiz tālredzības; bet itkā kādas nojautas vadīts. Nu viņam bija aiztaupītas daudzas nepatīkšanas un liekas izdošanas. Daudzi, kam bij jācīnās ar vekselu izpirkšanu, slēpa savu nelaimi. Bij kauns, ka bāzuši galvas tik rupji apslēptā slazdā. — Bet pēc visa tā, tautas vadoņiem pietika vēl drosmes braukāt pa izlaupītajiem apvidiem, kad nāca saeimas vēlēšanas, un turēt sparīgas aģitācijas runas. Solīt nebija grūti, tāpat kā nebij grūti ņemt, ja tikai bija kas dod. Krastam politika rieba. Tā bij mūžam duļķaina upe, kas varēja izsīkt, bet kas nekad nespēja nosēdināt dūņas dibenā.

Un kā tad bij ar patiesi lieliem tehniskiem darbiem, kas varēja uz laiku laikiem Latvijai būt par slavu un par svētību? Vai tie netika aizvien atbīdīti uz vēlāku laiku, aprobežojoties vienīgi ar priekšdarbiem? Tagadne kungiem šķita par tukšu. Maz bija valstij naudas. Maz varēja zagt...

Reizām visi Krastu ļaudis savācās saimes istabā. Tur bij ko pacilāt un apvērtēt lietas, ko Vītols taisīja saimniekam un sev. Sievieši runājās ar Minnu. Arī bērni bija tanī pusē. Vītols bij no sava kunga dabūjis vēstuli. Mazliet sašutis viņš to lasīja priekšā:

„Sturtu māju rentniekam, augsti godājamam Vītola kungam.

Atvainojos, ka tik drīz Jūs traucēju ar šīm rindām. Es to nedarītu, bet mani uz to neatvairāmi spiež patreizējie apstākļi. Kā jau Jums tas būs zināms, es izrentēju savu māju, ar nolūku uzsākt kaut ko, kas man dotu lielākus ienākumus un lielākas dzīves ērtības nekā līdz šim. Es gribēju tirgoties. Bet tā ir viena no tirdzniecības pamatprasībām, ka tev vajadzīgs kapitāls, atbilstošs tiem apmēriem, kādos tu vēlies rīkoties. Kad es atstāju Sturtus, mani līdzekļi nebij sevišķi lieli, bet arī ne niecīgi. Ja es ar tiem būtu uzreiz meties veikalos, kā peldētājs no lēktuves, es būtu tagad uz ūdens un peldētu kā ronis. Bet es zaudēju laiku ar nevajadzīgu sagatavošanos. Man tagad ir bagātīgi transporta līdzekļi, ir dzīvoklis ar tiesību lietāt pagrabu, ir viss, kas vajadzīgs, lai prece nonāktu no ražotāja taisni patērētāja rokā, svaiga, tīra un glīta. Bet nav vairs vie-

nas lietas, — naudas. Visas manas pūles, iegūt kaut visnepieciešamākos līdzekļus, ir tikušas kronētas ar smagu neveiksmi. Es esmu mēģinājis klauvēt pie sabiedrības sirdsapziņas. Velti! Es mēģināju tirgoties sīkākos apmēros, tā sacīt, iesākt ar mazumu. Panākumi izpalika. Krasta kundze, Rīgā būdama, man ieteica meklēt nodarbošanos kā masierim. Es to darīju. Bet masāža slimnīcā, kādu es biju radis pielietāt, un masāža, tā sacīt brīvā dabā, ir pavisam kas cits. Ar laba drauga protekciju es dabūju vietu kādā pirtī. Trīs dienas nedēļā man bija darbs. Es pelnīju sev dzīves minimumu un vairāk arī nekā. Un kas tas bij par darbu! Oioioi! Agrāk, slimnīcās, bij parasts dzirdēt: „Lūdzu, lūdzu, vai nevarētu vieglāk. Man gaužam sāp.“ Pirtī, kad tev jau sviedri līst kā sirgam, tāds masoklis vēl tev uzkliež: „Stiprāk! Stiprāk!“ Nē. Paldies! Stiprāk es nevarēju. Pēc nedēļas es pametu savu masiera karjēru. Un nežēlojos. Ja jau man pasaulē būs lemts vēl pacelties uz augstākas pakāpes, tad gan ne kā pirts masierim. Bet nu man apstākļi liek pielikt visu enerģiju, lai celtos vai lai kristu. Kad šī vēstule būs nonākusi Jūsu rokās, es skriešu jau pa pilsētu, un sistēmātiski apmeklēšu visus savus studiju biedrus un biedrenes. Es lūgšu, es draudēšu, es solišos darīt sev galu, ja man nepalīdzēs kaut ar dažiem latiem. Es zinu, ka lats pie lata sastāda latu desmitus un pat simtus. Ai, kad man tagad bijusi tā naudiņa, ko man pirmo reiz un otro reizi draugi saziņoja, un ko man nelietīgi pavalkāja tur tā sieviete ar savu nolādēto bļodu pūra lādē! Es varētu ne tikai tirgoties kā uzpircējs, es varētu turēt pieklājīgu gaļas veikalu kaut kurā Rīgas tirgū. Bet ko tur gauzties. Izlietu ūdeni nevar vairs sasmelt. Tagad uzklauset manu priekšlikumu, kas priekš Jums būs tikpat izdevīgs kā priekš manis. — Lai kapitāli saplūstu strauji, un ar tiem varētu intensīvi rīkoties, es gribētu to rentes tiesu, kas Jums par Sturtiem jāmaksā nākošā rudenā oktobrī, saņemt jau tagad. Saņemt to tādā kārtā, ka Jūs astoņdesmit latu vietā, kas man pēc līguma nākas, maksājiet tikai piecdesmit latus. Labāku izdevību nomaksāt savu

renti, jums nevar sūtīt ne dieva eņģelis. Naudu lūdzu pārvest pa pastu, vai vēl labāk pa tēlegrafu, uz sekošu adresi: Robertam Grunduļa kungam, Laktas ielā 96, Rīgā. Naudu man svarīgi dabūt pirms svētkiem, jo patlaban tirgošanās norisinās ļoti dzīvi.

Cerībā, ka manam priekšlikumam bez iebildumiem piekritīsiet, zīmējos visā augstcienībā

R. Grundulis.

„Un jūs vēl neesiet naudu aizsūtījuši?“ Krasts smējās.

„Nē,“ Vītols nopietni atteica. „Man jau patiešām tas būtu ļoti izdevīgi; bet kur lai tagad naudu rauj. Līdz citam oktobrim taču varēs kaut ko saskribināt. Kaut gan visur, kur vien griezies, ir tikai izdevumi un izdevumi.“

Visa māja ņēma lietu pārrunāt, un nāca pie slēdziena, ka velti būtu naudu gādāt un sūtīt. Bija taču skaidri redzams, ka Grundulim nekas dzīvē neveicās. Viņš varēja dzīvot tikpat labi ar naudu, kā bez naudas. Ja viņam šodien maksāja par nākošo gadu, nebij izslēgts, ka pēc nedēļas atnāca atkal vēstule, ar rentes prasību par citu gadu.

XVIII.

Taisni Ziemassvētku vakarā debeši vēl vairāk pavēra savas slūžas. Lietus kapāja zemi, ēku jumtus, logu rūtis, pārvērzdams pēdējās sniega paliekas zaļganās ūdens lāmās. Purvos un plāvās veidojās lieli, likumaini dīķi. Visi grāvji un grāvīši tecēja. Upe pie sudmalām šalca tā, itkā patlaban būtu pienākušas Lieldienas un sāktos ledus iešana. Bet ledi negāja, kaut ūdens bija liels. Ledi bija pārāk biezi un pārāk cieši iekērušies krastos, kokos un akmeņos, lai tāds nieka atkusnis tos kustinātu.

Ja jau upe nedomāja izliekt savu muguru, lai sa-

lauztu ledus nastu, tad Velnezeram ij ne prātā nenāca to darīt. Viņš stāvēja tikpat mierīgs kā vakar un aizvakar. Tikai ledus tagad bija pārklājies ar plānu ūdens kārtu, un dusēja kā liels, apsvīdis spogulis. iegāzis sevi augšpēdu priedes un apkārtējos kalnus.

Bet palūk! Vai tur, dziļā grāvja galā, nebij ledū melnas alas? Ledus tomēr kaut cik kusa, un te jau vērās vaļā, dodams brīvu ceļu sablīvētajiem ūdeņiem, lai tie ar skubu varētu pa grāvi doties projām.

Vakara krēsla jau bij stipri bieza, kad virs minētājām alām piepeši parādījās maza, pelēka pīlīte, necik lielāka par meža strazdu. Pīlīte iznira no ezera dibena, pasmēla vairākas reizes ar knābi ūdeni un apmazgājās, ar nesamērīgi lielo galvu noberzēdama muguru un spārnus. Tad viņa izstiepa kaklu, itkā atsēdās uz ūdeņa, ieparkšķējās un pacēlās gaisā.

Kas redzēja pīlīti tā iznirstam, paceļamies, un aizskrienam, un domāja, ka tā ir īsta pīle, tas maldījās. Jo pēc nedaudz acumirkļiem viņa bija izgaisusi. Pīlīte bij izgaisusi, bet pa sūnakļa malu tagad lēpāja velns.

Velns gāja nesteigdamies, tomēr viņa gaita līdzinājās slīdu skrējēja gaitai. Rokas izplētis, gūžās visādi grozīdamies un gorīdamies, viņš kūlās uz priekšu. Jo nagi slidēja uz glumā ledus, kas slēpās zem ūdens lāmmām. Vietām bija prāvas sniega kupenas, puteņos sadzītas gar krūmmalēm. Atkusnis tās nebij paspējis vēl izdeldēt. Tur velna tievās kājas iegrima kā mieti. Līdz šukumam iestidzis viņš ierēcās, aiz labpatikas par tādu sniega peldi, un kārpījās uz priekšu, krūmiem brikšot un brakšot. Kāds baudījums!

Tā bija pirmā reize velna mūžā, kad viņš ziemas vidū iznāca pasaulē. Nakts tagad bija gaļa. Velnam nebija kur skriet. Kaut gan viņu vilktin vilka uz Kraštiem, redzēt, kas tur tagad notika, tad tomēr viņš vilcinājās, vai nu gaidīdams pilnīgas tumsas, vai gribēdams rūdit savu raksturu. Viņš vilcinājās un pagaidām pagriezās uz labo pusi, kur vajadzēja būt Sturtu rozai. Jā, viņš gāja uz Sturtu rozu, lai redzētu, vai tur kāds nebij sācis rīkoties, aizgājušā saimnieka vietā. Cilvēkam jau bija tāda nemode, lai nesacītu kaite, ka

viņš lauzās taisni tur, kur kāds bij izputējis. Cilvēki bij gatavi ieņemt pat kapus, ja tikai miroņi no tiem izvāktos.

Nē. Te vēl viss bija pa vecam.

„Paldies die — —“

Domādams par cilvēkiem, velns tikko neizteica frāzi, no kuŗas netiek vaļā pat veci sociālisti savās mītiņu runās.

Jā. Te uz šīs vecainītes vēl smaržoja pa vecam. Te vēl varēja elpot. Te cēlās jaunas priedes, tumšām, zilganām adatām, sulīgas un spirtgas. Vējš elsoja un sprausloja tām cauri spraukdamiem. Vecās zemnīcas durvis stāvēja pusviru un vārstījās čikstošās eņģēs. Lietū dārdēja rūsas saēsts skārda gabals, kas kādreiz cēli stāvēja kā skurstenis virs zemnīcas jumta, bet tagad gulēja, novēlies pie stenderes, kā saņurcītas ādas gabals. Hihi! — Kas zina, kur nu mita labais vīrs, kas te sēdēja dažu labu vasaras nakti, sameties tik likā kūkumā, ka to dažreiz nevarēja atšķirt no veca sakārņa? Vai viņš nevarēja dzīvot te joprojām?

No Sturtu zemnīcas velns izbrīda kļajumā un devās apmēram par to pašu vietu, pa kuŗu kādreiz bija lēcis Krasta zirgs, uz Eglu kalnu. Šur tur apkārtējās sētās spīdēja sīkas uguntiņas. Jau tā viņas nebij diezcik gaišas, bet ūdens putekļu piesātinātais gaiss tās padarīja pavisam sarkanas.

Ātri tumsa. Zeme no debesīm nemaz vairs neatšķīrās, kad velns kāpa pa Krastu piekalni augšup. Ar nagiem taustīdamiem, šad tad izslīdēdams, klupdams un krīzdams, pa reizai pats ar savām acīm apgaismodams zemi zem kājām, velns beidzot nokļuva Krastu sētā. Suns, viņu saozdams, mazliet ieņurdējās, bet tad sakautrējies ievilkās būdā dziļāk. Kāda viņam bija daļa gar velnu, priekš kuŗa tā kā tā pasaulē nebija ne durvu, ne atslēgu, un kuŗš nebij nekāds zaglis vai laupītājs. Suns ievilkās būdā dziļāk, saritinājās, un, iebāzis purnu gūžas mikstajā vilnā, aizmīga.

Visi Krastu logi bija tumši. Tikai dārza pusē, pa gala rūtīm, krita gaisma platās strēmēlēs. Šajā gaismā bija redzams, ka lietus, kas visu vakaru gāza lielām

lāsēm, bij kļuvis sīkāks un vairs ne tik steidzīgs. Gandrīz kā migla rasinājās lejup, lošu tuvumā zeltaini spīdēdama, un šad un tad pa starpām nodejoja dubļos kāda mīksta sniega pārsla.

Velns pārlēca pār žogu kā suns, jo viņam negribējās krāmēties ar tādiem sīkumiem, kā dārza vārtiņi. Pārlēcis, viņš apstājās netālu no logiem un atpirdza ilklus aiz brīnumiem.

Kas tur iekšā notika?

Bet tie kumēdiņi! Vai tas bij kādreiz redzēts, ka istabā auga egle?! Nu patiesi egle, koši izplēstiem zariem, brūniem čiekuru čemuriem galotnē. Līdzās čiekuriem karājās visādas ēdamas un neēdamas lietas. Un kas tas visu dullākais, — uz katra zara dega tieva svečīte. Viss koks mirdzēja un laistījās gaismā un krāsās, kā mežā egles varēja mirdzēt un laistīties tikai rasotos rītos, kad spīdēja saule. Nu tu brīnumu brīnums!

Nebūtu velns bijis pats velnu vectēvs, viņš tagad būtu laidies uz kādu no Latvijas lielākajiem purviem vai ezeriem, lai dabūtu izskaidrojumu tik savādai lietai. Starp velniem bija lieli gudrinieki. Piemēram, vecais Aizdumblinieks taču bija redzējis, ka Sauka ezerā aruši un ecējuši. Vai tad viņš nezinātu izskaidrojuma arī tādai, tik jocīgai egles augšanai istabas vidū? Hm! Hm! — Te nu vajadzēja galā tikt pašam ar savu galvu, ja negribēja citu velnu priekšā izlikties par muļķi. Un ja arī netika nekādā galā, asti viņam par to neviens nerāva nost. Hm! Kā tas varēja būt? — Simtiem reižu bija redzēts, ka koki auga vecu, sabrukušu sētu vietā, gluži tāpat no plāna vidus. Bet te tak bija grīda, dzeltēni krāsota grīda. Un virsū griesti. Un jumts vēl tik stiprs, ka nelaida cauri ne pilienu ūdens! Ne tur lija, ne spīdēja saule. Ar vārdu sakot, — brīnuma lietas. Brīnuma lietas!

Velnam tomēr nebij ilgi laika lauzīt savu trullo galvu ar tik sarežģītām parādībām. Viņam vajadzēja vērot, kas tur kustējās ap egli. Kas tie tur bij par cilvēkiem. Un kāpēc viņi visi tādi saģērbušies un priecīgām sejām? Tur taču bija vairāk, nekā māju cilvēki

vien. Ko? Vai tā tur malā nebij Aina, Krasta sieva? Bet viņa taču pirmajā kamanu ceļā aizbrauca no šejienes uz visiem laikiem. Vai! Un vai Krastam pašam nebij klēpī skuķis, tas pats mazais kverpis, ko māte toreiz aizveda sev līdz? Un Krasts bij pret sievu taisni miļš, un pret visiem citiem laipns un lādzīgs... Kas te bija noticis, kopš viņam, nabaga velnam, bij pār galvu pāraudzis nolādētais ledus vāks?! Kur tad bija Manga? Kur bija Manga ar savām burvībām? Šurp Mangu!

Velns rosīgi savicināja rokas, kā spārnus, palika tomēr vēl brīdi stāvot un klausoties. Jo piepeši tur iekšā sāka dziedāt. Kad tevi! Visiem, lieliem kā maziem, kas tur ap eglīti sēdēja un stāvēja, bij muts vaļā. Hihi! Pat mazajam meitēnam! Un Minnai arī. Un Vitolam. Tikai Krasts raudzījās kaut kur sānis, sakniebtām lūpām. Un pag, — kas tas vecais vīrs tāds bij? Tā kā redzēts! Ehe, — tas tak bija tas pats negēlīgais egļu slepkava, kas te Krastam kādreiz palīdzēja rīkoties! Aiai! Nu vairs nebij labi. Nu viņi taisīja varbūt jaunas sazvērestības...

Bet ko tad šie tur dziedāja?

Piķis un zēvele! Viņi dziedāja par Jēzu un par dievu... Nu te vairs palikšana nebij!

Acumirkli velns izdzisa, pārvērzdamiens iegarenā, pelēkā miglas blākī, un laidās ar vēju pāri piekalnes eglēm, pāri sūnaklim, pāri ezeram un neskaitāmām ūdens pelkēm, taisni uz Degļu mazmājiņu. Vēl šovakar pat Mangai vajadzēja sākt rīkoties. To viņš prasīs no šīs sievietes, un viņa darīs, ko viņai liks. Bet ja nē, tad nākamū vasaru neredzēt sūnaklī nevienas ogas, ezerā nenokert ne asakas!

Neredzams, kāds viņš jau bij, velns bez apdomāšanās spraucās iekšā, un būtu uzreiz klupis Mangai pie auss, ja nebūtu bijis arī šinī mājā par ko brīnēties. Tiešām kaut kas traks! Taču arī šeit istabā auga eglīte! Tā gan bija vēl pavisam maza, un mirdzēja ne tik gaiši kā tā tur Krastos, tomēr bija īsta egle. Kociņš bija izaudzis cauri mazam soliņam, un viņa zaros karājās

skaisti papīra pušķi, aptīti zelta stīgām, āboli un smaržīgas maizes doņiņas, brūnas kā sviestēnītes.

Velns tagad aptvēra visu istabu un redzēja, kas tur notika. Pie dibenājās sienas, uz lāviņas malas, sēdēja vecais Minkevičs, savām izbālējušām acīm raudzīdamies nezināmos tālumos. Puisēns, pie eglītes stāvēdams, skaitīja pantiņu par mieru un prieku. Manga sēdēja uz krēsla, uzposusies svētdienas drēbēs. Viņas vaigs bij drusku sāpīgs, bet gaišs. Velns uzmanīgi viņai tuvojās. Viņš nojauta, ka nevarēs savu musinājumu tā uzreiz izsviest, kā komandu.

„Kā būtu, Manga,“ viņš lēnām un pavisam klusi iesāka, „kad tu šovakar aizietu uz Krastiem? Vairāk nekā, — tikai paskatīt, ko viņi dara. Ko dara Krasts?..“

Manga pārvilka sev ar roku pār seju, kā muti noslaucīdama. Tad viņa uzsauca Jurītim, kurš joprojām skaitīja pantiņus:

„Labi, dēls... Tagad lai pietiek!“

Zēns acumirkli apklusa un sāka darboties ap eglītes svecītēm. Velns turpināja:

„Kā būtu, kad tu tur aizietu un ... kaut ko ... tā drusku ar uguni... Šovakar visi ir kā apmāti ar svecēm un visādām liesmām. Nebūtu tāpēc nekāds brīnums, ja uzreiz uzšautos gaisā kāds lielāks uguns blāķis. Tagad nav sniega. Neviens tavas pēdas nesadzīs. Kamēr labi iesāks degt, tu jau vari būt atpakaļ, savā gultā. Tu to vari izdarīt pavisam netraucēta. Aizkūtīm nav nevienam nekāda staigāšana. Tur dienām ilgi neparādās neviens cilvēks, ne vēl nakti. Tur pa nojumi uguns ātri tiks pie salmiem, vai pie siena. Un kamēr kāds ieraudzīs, jau visa kūts augša rūks un sprakstēs...“

„Nē, nē!“ Manga izdvēsa, dziļi nopūzdamās. „Es to nevaru! Es to nespēju! Ko man tie nabaga lopiņi ļauna darījuši?“

„Hihi! Lopiņi! Ko tu par lopiņiem bēdā? Tiklīdz liesmas sāks šauties cauri jaumta skaidām, ļaudis grēku pamanīs, skries un lopus izlaidīs.“

Manga purināja galvu. Viņa zināja, cik grūti nakts laikā lopus bija dabūt laukā no degošās kūts.

„Atkāpies sātan!“ viņa enerģiski vairījās.

Bet velns neatkāpās.

„Labi. Neej,“ viņš tikpat klusi un monotoni turpināja. „Bet tad arī negaudies un nežēlojies, ka esi ar suņiem rīdīta. Neuztrucies par to, ka viņš tevi vairs negrib acīs redzēt. Hihi! Varbūt šovakar pat viņš visu atzīs savas sievas priekšā, un raudādams rūgtas asaras, lūgs piedošanas. Pie tam viņš visu vainu uzkrāus vienīgi tev, jā, tev vienīgai. Un tad, tu tikai redzēsi, — viņš tiešām neskatisies vairs tev virsū. Viņš smies par tavu iedomu, ka viņu mīli...“

Manga vairījās; bet ar vienu roku tvēra jau pēc lakata, un ar otru ņēma virsjaku no vadža.

„Lūk tā!“ velns priecīgi sauca. „Lai nedomā ar tevi apieties kā ar kādu ganu skuķi. Kas tevi cits aizstāvēs pret suņiem un pret ļauniem cilvēkiem, ja ne tu pati! Tikai uz priekšu! Bez atskatīšanās...“

Velna darbs bij laimīgi izvests galā. Manga uzsvieda lakatu uz galvas, apvilka jaku un steigšus izgāja, nesacīdama palicējiem ne viena vārda. Reizā ar viņu, kā tikko manāms garaiņu vai dūmu vilnis, izlavījās pa durvīm arī kārdinātājs.

„Nu tikai uz priekšu! Uz priekšu!“

Nepacietīgs, alkdamš lielā efekta, velns pameta Mangu Degļu gatvē, un šāvās kā bulta atpakaļ uz Krastiem. Viņš gribēja novietoties tādā vietā, no kurās labi varētu pārredzēt visu sētu. Hihi! Varbūt varētu mazliet vēju pagriezt uz istabas pusi. Ek, kas tas būtu par ļembastu, kad arī pils, ar visu savu sarkano juntu, pārvērstos par nodeguļu čupu. Hihi! Tikai mūŗa drāzas, nodeguļi un pelni! Plēšies tad no jauna, ja tev vēl ir drosme. Un kad tu būsi diezgan plēšies, tad gan es zināšu, kā tevī paspīdzināt no jauna. Jo es te esmu kungs, ne tu!

Pagaidām velns novietojās uz skursteņa. Augšup kāpa lēns siltums. Sēžamā vieta tīkami kņudēja, itkā tur no apakšas spīdētu maiga pavasara saulīte. Ohoho, kur labi!

Bet ko tā Manga tik lēnām vilkās? Mirklis skrēja pēc mirkļa, bet viņas vēl nebij un nebij. Lietus pār-

stāja. Vējš vilka taisni no kūtim uz istabu. Nu bija laiks! Ek, sievieša galva! Vai tā zināja, ko nozīmēja, vienu lietu izvest īstā laikā?! Paraug vien, — jau zeme istabas galā palika tumša, kur tikko vēl krita spoža gaisma no logiem. Vēl brīdi bij dzirdamas balss, kaut kur dziļi ēkas stulmā. Vēra durvis. Dimdēja soļi. Tad miers. Ilgs klusums. Un beidzot, kad velnam jau šķita, ka nupat, nupat no kūts jumta izšausies dūmi un sarkanas liesmas, piepeši pilnā kaklā iedziedājās gailis:

„Kikerīgā!“

XIX.

Untumains bij tanī ziemā laiks. Svētku vakarā vēl lija, gluži kā vasarā. Tad, ap pusnakti, sāka skaidroties. Un kad ausa rīts, jau drusku bija uzsalis. Zeme, pamatīgi nomazgāta, izskatījās tīra un jauna, tikai vairs ne slapja. Dubļi nelipa ne gājējam pie kājām, ne braucējam pie riteņiem, jo bija apčirkstējuši ar plānu ledus garozu. Debesis gan vēl bij mākoņainas, bet gaiss skaidrs. No dūmakām bij iznirušas tāles. Atkal parādījās sētas, pakalni un mežu svītras, kas medēlām varbūt nebij redzētas. Bij skaisti cilvēkam to vērot.

Otros svētkos jau ne tik vien kā bērni skraidīja pa jauno ledu, bet pat braucēji iedrošinājās laist pāri visām lāmām, šlūkdami pa pļavām un pa purvu malām uz ciemiem. Pa ceļiem un lielceļiem varēja vēl braukt vienīgi ar ratiem. Jo sniegu, kas uz rīta pusi mazliet bija snidzis, pastiprais vējš norāva no zemes šķautnēm un no ledus laukumiem.

Naktī zu trešajiem svētkiem bija uznākuši lieli sniega mākoņi, un rītā zeme dusēja balta kā līgava. Kaut gan patiesībā bij vēl svētki, visur juta tomēr jau tādu kā darbdienas rosību. Pa ceļiem kustējās pajūgi, starp kuņiem redzēja vienu otru braucēju vienkāršās

ragavās, šķērsām sēdošu. Tāds taču nebrauca vairs ciemos. Tas brauca vai nu pēc malkas, vai uz alksnu pēc siena.

Krastos vēl bij pilni svētki. Saimnieki sēdēja kopā ar bērniem un ciemiņiem, šo to pļāpādami. Nu jau rīdzinieki gribēja laisties atpakaļ. Varbūt rītu pat. Viņi bija redzējuši, kā te iet un kā izskatās. Viss bija labi un jauki. Pietika. Mājā taču arī viņiem bija sava dzīve.

Vītols ar Minnu bij pēc brokasta aizgājusi uz savu jauno mājas vietu, palūkot, vai nevarēja pa naktīm, kad bij gaišības, gādāt kokus paredzamai istabiņai. Tur uz rozas varbūt varēja palasīt prāvākas priedītes. Kungs bija vēlējis...

Nāca jau pusdienas laiks, kad Krastos, aizsiesies, ieskrēja neliels zēns. Viņa acis bija izbailu pilnas. Viņš tikko varēja parunāt. Un tikko varēja saprast, ko viņš gribēja teikt.

„Zirgu. Tur lejā. Mamma lūdz. Uz ledus vecaistēvs. Ragavas. Uz ezera...”

Kamēr citi vēl klausījās, vēlēdamies dzirdēt, kas noticis, Krasts jau bija noģidis ap ko lieta grozās.

„Tu esi Minkeviču puika?” viņš prasīja.

„Jā.”

Zēns bija atguvis elpu. Viņš runāja mierīgāk.

„Tur uz ezera nomira mūsu vecaistēvs. Mamma lūdz zirgu, ar ko aizvest uz mājām. Līdz mūsmājām tālu ko skriet. Mēs jau gribējām ar ragaviņām, kā vienmēr, bet gulus viņš ir par gaļu.”

„Labi,” Krasts teica. „Skrien un saki savai mammai, ka zirgs būs tūlīt klāt.”

„Kāda nelaime!” sievieši uztraukti vaimanāja. „Kāda ķeza, cilvēkiem! Ziemas aukstumā un uz ledus!”

Krasts ar Andrānu metās laukā, jūgt zirgu. Zēnu, kurš jau skrēja lejā, viņi atsauca atpakaļ. Tā kā tā viņš neko ātrāk nevarēja ziņu aiznest. Viņš labāk varēja Andrānam parādīt ceļu.

„Tu brauksi te šim onkulim līdz,” Krasts teica. „Tu taču zini braucāmo ceļu?”

Zēns bija atgriezies. Viņš pameta ar galvu.

„Es nevaru liķi skatīt,“ Krasts kā atvainodamies Andrānam teica. „Par daudz viņu karā ir redzēts.“

Andrāns to varēja gan iedomāties. Viņš ne vārda neatbildējis, iesteidzās priekšnamā, saģērbās ciešāk un aizbrauca.

— Manga pa tam sēdēja pie vecā tēva liķa. Viņa sēdēja uz lādītes, uz kuŗas vēl tikko bija sēdējis tas, kas nu tur gulēja uz ledus. Kas tad bij cilvēka dzīve un dzīvība? Vai ne trausla ziemsvētku svečīte? Viens dvašas pūtiens un tā nodzisa. Un ja tai arī bija lemts līdz galam izdegt, — cik ilgi tomēr? Te nu bij viens mūžs...

Manga jutās tagad vectēvam vistuvāk. Viņai nebij sirdī ne žēluma, ne sāpju; jo šķirties no mūžu izdzīvojuša cilvēka, kaut arī tuva, nenācās grūti. Un tomēr acis viņai pildījās krastām asarām. Kaut kas viņu itkā lieca pie zemes. Ar kaut ko lielu viņai vajadzēja cīnīties. Ar kādu tik lielu spēku, vai garu, ka tā priekšā varēja pastāvēt vienīgi ar asarām.

Manga strauji saslējās un izslaucīja acis. Nu jau tur brauca!

Bet tas nebij Krasts. Tas bij pavisam svešs cilvēks.

Savādi, ka Manga nu vairs nejuta pret Krastu naida. Kaut kas ar viņas sirdi bija noticis jau svētku vakarā, kad velns viņu kārdināja iet un nodedzināt Krastus. Viņa tad bij izgājusi, aizgājusi līdz gatves galam, un tad tikai atjēgusies ko dara. Sūnaklis bij šalcis viņas priekšā kā jūra. Vējš un lietus bija triecies viņai sejā. Kāda stipra roka bija saistījusi viņas ceļus. Viņa pati bija izmisumā iesaukusies: — Bet ja tevi piespēj? Kur paliks tavs puisēns? Kas apkops un paēdinās veco tēvu? Un vai tā tu tiksī Krastam tuvāka? — Viņa bija pagriezusies atpakaļ. Un tad, kaut kur dziļi krūtīs, bija pārtrūcis kā sāpīgs augonis. Viņai kļuva labi, tik labi. „Miers virs zemes!“ zvanīja visu ceļu ausīs, bez mitēšanās. Sākumā viņa gāja soliēm, tad sāka skriet, un ieskrējusi istabiņā, aizcirta durvis ar tādu spēku, ka visa ēka nodrebēja. — Un kad viņa bija

apsēdusies atkal uz vecā krēsla, pie patlaban dziestošās eglītes, tad sirdī bija miers, kaut arī asaras lija kā lietus tur ārā. Ne vairs aiz naida, kā dažu labu reizi agrāk, ne aiz dusmām, ne aiz žēlabām, bet aiz tira prieka. Tā tikai varēja raudāt slimnieks, kas pēc ilgas gulēšanas reiz atkal drīkst iziet saulē un pasaulē. Vecais tēvs bij jutis, ka viņas vienu laiku nebij un ka nu viņa atkal atgriezusies. Viņš bija pacēlies sēdus un teicis:

„Mili, meit, dievu, un turi godā velnu. Tie ir divi lieli pasaules spēki. Ja tu būsi ar tiem, un tie ar tevi, tad tu varēsi tikpat mierīgi mirt, kā es, kad mana stundiņa pienāks. Es zinu, ka tā nav vairs tālu. Bet vēl es gribētu, kaut vienu vienīgu reizi, pasēdēt uz ezera.“

Jā, te nu viņš gulēja uz sava mīlā ezera, uz velna pils jumta. Viņam līdzās satīta makšķere. Un pie kājām mazs, ledū sastindzis asarītis. Pēdīgais.

Andrāns bija klāt. Viņi iecēla līķi ragavās un brauca, soļiem, kā pieklājās.

Celā Andrāns ievaicājās, kā tas noticis, ka tēvam vajadzējis nomirt laukā. Vai tad nejutis ne viņš pats, ne viņa, ka nāve jau tik tuvu? Kamdēļ gājuši tādu gabalu prom no mājas?

Manga pacēla uz Andrānu savas skaidrās acis un stāstīja:

„Vectēvs bija šorīt možāks nekā citus rītus. Es uzsildīju skābus kāpostus. Mēs visi ēdām, un vectēvs sevišķi krietni. Tā kā laiks bij kluss un naktī bija uzsnidzis sniegs, tad mēs nevarējām sēdēt mājā. Mēs aizvilkām vectēvu ar ragaviņām, kā kuŗu katru reizi, apsēdinājām, izcirtām alas un padevām viņam makšķeri. — Velns uz mums ir laikam noskaities, viņš teica, kad zivis neķērās.“

Viņi izbrauca no sūnakļa.

„Tepat jau ir mūsu mājiņa, ar to lielo koku pie paša loga,“ Manga sacīja.

Tad viņa turpināja uzsākto stāstu:

„Šodien patiešām mēs pūlējāties velti. Beidzot vectēvs tomēr izvilka vienu asarīti. Bet reizā ar to redzēju, ka viņa galva noslīgst dziļāk uz krūtīm nekā

parasts. Tad tā noliecās sānis. Viņš pats sāka itkā stiepties gaŗumā, līdz nošķiebās no lādītes, uz kuŗas sēdēja, un ar vienu plecu ieģrima sniegā. Es pieskrēju klāt. Vectēvs kaut ko kunkstēja, ar cimdu sniegu rušīnādams. Viņš itkā tiecās tuvāk, tuvāk ledum. Tad viņš sametās knūpu, kā zemi skūpstīt gribēdams, un palika tā guļot. Kad es pacēlu viņa galvu no ledus, tad jau beģgas bij... Es tā kā apdullu. Es teicu Jurītim: Tec puisīt uz Krastiem, palūdz zirgu. Krasts neatteiks... Man vajadzēja zēnu sūtīt uz mūsu pašu lielajām mājām, bet tās man likās tik briesmīgi tālu...“

„Nekas, nekas,“ Andrāns mierināja nabaga sievieti, kuŗa uztraucās par jaunu, atcerēdamās visu notikušo. „Ir jau labi. Un labi, ka es te gadģjos. Kalps bij izgģjis, un saimnieks, kopš briesmģgā pasaules kuŗa, kuŗā viņš piedalģjās kā virsnieks, ir tik nervōzs, ka dreb un trģc, kad min mironi.“

Nu jau viņi bija galā.

„Paldies, paldies, simtu reižu!“ Manga teica.

Andrāns palģdzēja lģķi ienest istabā. Viņi to pagaidām noguldģja uz lģviņas, kur vecais tēvs ilgus gadus bija gulģjis. Aklās acis viņam stģvēja vaļģ, itkģ nule kaut ko saskatģt gribēdamas. Manga tās aizspieda, bet pģc brģža tās atvģrģs atkal, zilas un laipnas, kā dzģvam esot. Ak, tik sen jau viņas bija miruģsas, šģs acis, ka tģm starp dzģvģbu un nģvi nebģj robežas.

— Mģjģ pģrģbraucģs Andrģns negribģja runģt, kad sieva, un arģ Krasti, vģlģjģs zinģt, kas tur bijģs un kģ tas gadģjģes. Viņš teicģs stipri piekusģs, laģkam gan no stiprģ zģemas gaisa. Viņš varģja pateģkt tikai tik daudz, ka vecģs, kas nebģj nekas vairģk, kģ skelets kaģokģ, gulģjis uz ledus, kur tikko vģl makģskerģģģs. Turpat uz ledus gulģjusi arģ maza zģvtģģa, kģ sacģdama: Lģk, tavs mģģa guvums šģnģ pasaulģ...“

Nģkoģģ rģtģ Andrģns uzcģlģs tģri kģ ar paģģrģm. Viņš nebģj labģ gulģģģs. Ko labģ? Gandrģz nemaz viņš nebģj gulģģģs! Kaut kas ārkģrtģģs viņu bija turģģģģs kģ spilģs. Kad viņģ bij ar Krastu divģ vien, Andrģns teica:

„Es biju lasģģģs, ka jģģzvairas bģt kopģ ar sievietģ

liķa tuvumā. Bet es domāju, ka tā tikai dzejnieku fantāzija. Nu es atgiedu, ka tā ir dzīva patiesība. Es esmu kopš vakardienas pazaudējis galvu, visus savus gadus, un precēta vīra apziņu. Es nevaru atsvabināties tur no tās sievietes skata. Viņa mani tura kā čūska laupījumu, vienīgi ar savām acīm. Kādas mokas! Tu gribētu bēgt, vismaz vairīties, un tomēr nespēj pacelt ne pirksta. — Es nezinu, ko es tagad izdarītu, ja man nebūtu sievas, un ja gadi nebūtu jānes jau kā nasta.“

Krasts smīnēja.

„Ne jau nāves tuvums vien tur vainīgs, tēvs,“ viņš vienaldzīgi teica. „Galvenais būs tomēr tas, ka Manga ir simtprocentīga sieviete. Bez kādiem puškojumiem, bez kādām piedevām.“

Manga?!

Vecais vīrs stāvēja kā sitienu pa pieri saņēmis. Labu brīdi viņš nevarēja izrunāt neviena vārda. Tad sniedza Krastam roku. Viņa balss bij silta un mazliet drebēja, kad viņš teica:

„Nu es tevi saprotu. Nu es vairs tevis nevainoju. Tas stāv ārpus robežām. Mums nav varas tam pretoties.“

„Par ko tu runā, tēvs?“

„Par tevi. Vienīgi par tevi, dēls.“

„Tad tu kaut ko zini?“

„Es visu zinu. Aina mums visu izstāstīja, jau Rīgā būdama... Es biju sašutis. Bet nu es vairs nekā nesaku.“

„Lūk! Un es domāju, ka Aina vēl šodien nenieka nezina.“

„Viņa zina. Un ļoti cieš.“

„Viņai nebūs vairs jācieš, tēvs. Viņa ir uzvarējusi, ar savu kluso padevību. O, sievietei ir visādi ieroči, ar ko mūs nospieš pie zemes.“

„Tiesa, dēls, tiesa. Ja nevar ar ļaunu, tad sāk ar labu. Tāda jau katra valdība, monarchistiska vai republikāniska.“

Krasts vērās tālumā.

„Bet kur ir tās, jūsmīgi apdziedātās, kas augšup mūs ceļ?“ viņš klusām dvēsa.

Tā nu svētki bija pagājuši.

Krasti nekur netika no mājām izlaidušies, aiz tā iemesla, ka viņiem bija ciemiņi; un šurpu nenāca neviens aiz tā paša iemesla.

Nule visa dzimta sēdēja pie kamīna beidzamo vakaru. Tā kā rītu, ar pusdienas vilcienu, Andrāni gribēja tikt Rīgā. Bija jau taisni apnīcis, dzīvojot bez kāda pienākuma, bez savas dzīves. Uguns sprēgādama mudināja uz sarunām.

Krasts bija pa šīm dienām novērojis, ka Andrāniete interesējās par debesu lietām un vāca uz savu pusi arī Ainu. Viņš bija jutis, ka viņas abas, kad bij kopā, cilāja nelielas brošūras, gaŗiem titullapu uzrakstiem. Vai viešņa piederēja pie kādas sektes, vai nepiederēja, tas Krastam bija ļoti vienaldzīgi; bet viņam šķita nejēdzība no Ainas puses, piegriezt tādām lietām kaut mazāko vērību. Viņa taču zināmā mērā bija uzaugusi viņa iespaidā, un vienmēr viņa uzskati bij arī viņas uzskati. Tāpēc, kad Aina pret pamāti pagriezusies teica, ka nu, ar viņas aizbraukšanu, šai daudz kā pietrūkstot, Krasts nenocietās, zobgalīgi nepateicis:

„Literātūras!“

Abas sievietes saskatījās.

„Jā,“ Aina sacīja. „Arī literātūras.“

„Es domāju, — tu neesi izlasījusi vēl ne trešās daļas no tā, kas manā plauktā?“

„Tavas grāmatas man maz der. Viņas tikai ierosina. Bet man vajag tādu, kas mierinātu.“

„Hm... Tad jau labāk iestājies par locekli Spēlnieka draudzē.“

„Nav sacīts, ka es neiestājos.“

Saruna norisinājās karsti un strauji, tikpat ātri apklusdama, kā bij izcēlusies.

Andrāns un Andrāniete neteica nevienu vārda. Viņiem šie nedaudzie teikumi bij izlikušies kā maza dzimtas ķilda, kurā labāk bija neiejaukties.

„Vai nebij laiks likt bērņus gulēt?“ Krasts pēc brīža ieminējās.

— Kad Aina pēc tam nonāca lejā, viņa atrada vīru, tēvu un pamāti, runājam par pirmīt uzsākto tēmatu. Tikai tagad saruna norisinājās bez kāda uztraukuma. Patlaban runāja Andrāniete:

Mums, vienkāršiem ļautiņiem, luterāņu lielajās baznīcās ir par aukstu. Mēs jūtamies tā kā pie malas nobīdīti. Macītājs mums pieietams tikai zināmās dienās. Viņam ir runas stundas, tāpat kā ārstam vai advokātam, un nekā mēs nevaram bez naudas. Nav tāpēc nekāds brīnums, kad mēs dodamies kopā kādā šaurākā brālībā.“

„Bet kas tad ir šīs šaurākās brālības? Vai ne aklu pulks, kas taustās uz priekšu un atpakaļ, saķērušies pie vienas virves. Jāievēro tas, ka priekšgājējs ir arī aklš. Bet ja viņš ir redzīgs, tad jo sliktāk. Viņš izmantos visu gaŗo virvi sev par labu. Protams, — sektes jau dzimst no grūta mūŗa cilvēkiem. Būtu viņu liktenis vieglāks, viņi vairāk pieķertos dzīvei un savas nākotnes veidošanai. Viņiem līdz ar to būtu vairāk spēka pretī turēties grēcīgi patmīlīgajām cerībām uz viņpasaules labumiem, kuŗi stipri saistīti ar šīs pasaules jēdzieniem, ar prieku un līgsmību, ar baltām, zeltu rotātām drānām, varbūt par ar bagātīgiem dzīŗu galdiem, kādus klāja senāk karāļi, bet tagad Švarca restorāns. Vai kāds padomā tuvāk par tādām mūŗīgām dzīŗēm? Vai tās drīz vien nepārvērstos elles mokās?“

„Tās ir līdzības. Vajag mācēt atšķirt līdzību no īstenības.“

„Es tur neredzu nekādas starpības. Vispār jūsu mācītāji, no kuŗiem dažam labam nav nekādas izglītības, saduļķo pat bībeles visskaidrākās vietas. Ko gan viņi var iesākt ar sareŗģītajām, dziļi dzejiskajām nodaļām, pie kuŗām vēl šobaltdien jānāk ar pētnieka prātu? Jo, lai visu pareizi prastu tulkot, sīki jāpazīst tā laika dzīve, apstākļi, paraŗas un valoda. To jūs nespējiet. Un tāpēc jums ir naidš pret katru cilvēku, kas prot domāt. Jūs lamājiet lielo konfesiju mācītājus, tāpēc ka viņi studējuŗi. Jums katrs izglītots cilvēks ir velnam rada. Ja šodien jūsu rokās nodotu cilvēci, rītu nebūtu vairs ne zīmes no līdzšinējiem kultūras sasnie-

gumiem. Jums jau pat ārsti šķiet lieki. Jūs sakiet, ka slimības ir no nelabā uzsūtītas un tās var ārstēt vienīgi dievs.“

„Kāpēc jūs, Krasta kungs, sakiet Jūs? Jūs nemaz nezini, vai es piederu pie kādas sektes. Varbūt es esmu tāda pati dieva noliedzēja kā jūs.“

„Dieva noliedzējs nevedīs ciemos braukdams līdz brošūras ar svētiem uzrakstiem un tās nepropagandēs. Bet labi. Nesacīsim jūs. Sacīsim — viņi. Ko viņi tikai nesamurgo šai drumsli un drupaču laikmetā. Dažas sektes nosaukumu vien cilvēks tikko spēj izrunāt. Jeb vai jūs teiksit, ka tādas sektes nav, ko sauc par Oschm-Rahmah-Johjihjah? Un kas šīs sektes pamats? — Cilvēkam mūžā jāpārvar vai jāapmierina visas kaislības. Kas to darījis, tas mierā var dusēt. Bet tās kaislības, kas palikušas neapmierinātas, tās meklē izejas un dzenas atpakaļ pasaulē. Tā piemēram neapmierinātas seksuālas tieksmes meklē divus jaunus cilvēku bērnus un dzen tos kopā, līdz vislielākai tuvībai. Ja nu dzimst jauna dzīvība, tad pirmējais indivīds atrod mieru. — Liekas, itkā tas būtu dibināts uz Meterlinka domu, ka bērni izvēl sev vecākus. Bet kāds tam visam sakars ar reliģiju, ar lielajām dzīves vērtībām, ar to kas labs, daiļš un patiess?“

Tagad ierunājās Aina:

„Bet Glābšanas armija? — Lai cik smieklīga dažreiz neliktos šo virsnieku un kareivju uzvešanās, sociālā ziņā šī sekte, ja tā to var saukt, ir respēktējama varbūt vairāk par visām vecajām un lielajām konfesijām. Viņi uztur naktspatversmes nabaga laudim, padēdina vārgdieņus un apkopj... Viņu dievkalpojumi ir jautri. — Mums nav par ko skumt, viņi saka. Jo dievs ir ar mums. Un ja dievs ir ar mums, kas tad var būt pret mums?“

„Tur nu es tev nevaru pretī runāt,“ Krasts smējās. „Jo tu esi bijusi viņu baznīcā, bet es nē. — Tomēr viņu lozungs ir: Pasauli Jēzum! Un līdz ar to ir izplātīties visneglītākais murgs, — par Kristus otrreizēju nākšanu pasaulē. Bet mēs zinām, ka tādas lietas neatkartojas. Cik reizes nav jau sludināta šī atgriešanās, nolie-

kot termiņu pēc termiņa. Sektēm jau vajag dibināties, vai nu uz drīzu pastara dienu, uz Kristus atnākšanu, vai uz tūkstošgadu miera valsti. Katrā ziņā uz kādiem pravietojumiem, kas balstas sevišķi uz Jāņa parādīšanas grāmatas. Un jāsaika, ka dažkārt pravietojumi arī piepildas. Tas tāpēc, ka vēsture neapzinīgi uz to tiek vadīta, zem zināma psihiska spiediena, kas rodas miljonos galvaskausos, šiem pravietojumiem zemapziņā snaužot. Un tomēr, cik bezgala daudzi pravietojumi nav atraduši sava piepildījuma gadu tūkstošos. Ja kāds pravietojums vai brīdinājums nejauši apstākļiem sakrīt piepildas, tad tas tiek izkliegt pasaulē kā brīnums. Bet es varu sacīt, ka miljoni paredzējumu nepiepildas. Viss ir tikai akla nejaušība. Cik reižu es pats, toreiz kaŗā, netiku rauts atpakaļ: Neej! Tas ir tavš beidzamais gājiens! Un tomēr nekas nenotika. Bet iedams liktenīgajā kaujā, kad mani ievainoja, es nejutu nekāda brīdinājuma. — Mūsu gars, visi mūsu prāti ir liels brīnums. Un kā viss, kas pilnīgi vesels, nav nemaz jūtams, tāpat vesels gars. Tikai slimais liek sevi manīt, sāpēdams. Vajag tāpēc sargāties, garu darīt slimu. Vajag sevišķi sargāties no infekcijas. Kā pielīp fiziskas kaites, tāpat var pielīpt psihiskās. Jo sevišķi tas var notikt attiecībā uz reliģiskiem murgiem. Kāds vācu zinātnieks saka, ka no visiem jūtu aizkustinājumiem, reliģiskie uz tautas masām atstājot un darot vislielāko iespaidu. Tie arī ir radijuši, no pat sirmās senātnes, no elku ticības laikiem līdz pat mūsu dienām, tādas nervu slimību formas, kādas nav ne izpētāmas, ne vārdā saucāmas. Lai atcerāties tikai nelaimīgo Terēzi ar viņas asiņojošām Kristus vātīm. Jā, garu mums jāsaģā no saslimšanas vēl vairāk nekā miesu. Mums jāturas pie lielā normālā, kā man gribētos apzīmēt veselo prātu. Un tāpēc, mīlā sieva, mēs brauksim krāsni ar brošūrām, ja tev tādas būtu, kas varētu tevi aplaist ar kādu sērgu.“

Ainā, kā vīra vārdus nedzirdējusi, mierīgi teica:
„Saka, ka sektanti fanātiķi. Kāpēc lai tie tādi nav? Viņi sevī jūt atveramies to lielo brīnumu, kas nācis ar kādas atziņas iegūšanu, un kaut tā arī būtu tikai dieva

žēlastība. Viņš jūt, ka viņam tagad atklāts, kas citiem vēl ir grāmata ar septiņiem zieģeļiem. Viņš ir dieva izredzēts un apžēlots, kur viņš līdz šim bij tikai pamesls citu kājām.“

Tad viņa strauji pagriezās pret vīru.

„Bet tu, varoni, zini gan zāles pret visādām burvībām, tikai ne pret netiklām sievietēm!“

Krasts nobāla.

„Aina,“ viņš stostījās. „Kamdēļ tu? Kāds tam sakars? ..“

„Tam ir tāds sakars, ka jau esmu garīgi slima. Tikai ne no kaitīgas literatūras; bet pašas vīrs manu garu ir aplaidis ar briesmīgu slimību. Man gaužam sāp. Un tāpēc nebrīnies, kad es meklēju līdzekļus sāpju remdēšanai. Labi, tu iemetīsi krāsnī manas grāmatas. Bet zini, ka mani tu tik viegli vis nevarēsi iznīcināt. Un atgriezt jau nu pavisam nē. Nedomā, ka es lēkšu ūdenī, vai ķeršos pie cilpas. Nē! Raugi pats ar mani galā tikt, ja esmu tev par nastu... Es arī neiešu projām. Ja gribi, — eji tu. Es tikpat daudz te ielikusi darba. Mans tēvs uzcēla visus šos pakšus. Vēl tu viņam par to neesi maksājis ne santima...“

Aina satvēra abām rokām deniņus.

„Vai! Vai!“ viņa vaimanāja. „Par kādām lietām nu jau mēs sākam runāt. Kas tā vairs par dzīvi! Vai! Vai!“

Tāpat galvu rokās nezdama, viņa izgrīļojās pa durvīm un kāpa augšā. Krasts viņai sekoja, balts kā līķis.

Piektā daļa.

I.

Kas ir velna mūžā desmit, divdesmit gadi? Cilvēks tādā laika sprīdī paspēj izaugt no nevarīga bērna par spēka pilnu jaunekli. No jaunekļa viņš tiek līdz vīram. Nākošais posms jau ir vecums. Un tad nāk beigas. Nāve mūža loku saliec un noslēdz, ievēz-dama cilvēku tanī pašā, nezināmā un vārdā nesaucamā pasaulē, kur viņš atradās pirms dzimšanas. Zemei atliek tikai sauja trūdu, kā zemes tiesa. Kur palikušas jūtas un domas, nereti lielas, skaistas un pārstei-dzošas? Kur viss tas daiļais, pēc kā cilvēks centies un ilgojies?

Velnezera velna mūžā vairākas cilvēku paaudzes bij aizgājušas kā nemanītas. Nu gan viņš bij kļuvis vecs un stīvs. Viņa kājas ejot mistrojās. Acu vāki gulēja virs redzokļiem kā nolaisti tilti, un tikai sevišķos uztraukumu brīžos kaut cik pacēlās. Rokas bija sarepējušas un cietas, itkā būtu savā mūžā strādājušas tos visgrūtākos darbus. Viss viņš, šis vecais velns, bij itkā radīts no pērnās kūlas, no dūņām un no sveķotām priēžu saknēm. Tāds viņš rudenos iegulās savā ezerā, tāds pavasaros iznāca. Neviena viņš neaizskāra, kas viņam lika mieru. Pat pret ienaidniekiem, kas vai nu viņu nerroja ar visādiem krustiem, vai postīja viņa valstību, kā Krasts to bija darījis, viņš izturējās godīgi un taisnīgi. Nekād viņš neuzbruka ar neatļautiem paņē-mieniem. Nekad tieši pats neķērās cilvēkam ne pie dzīvības, ne pie mantas. Jo vai tad citādi kāds velna priekšā būtu pastāvējis? Un sevišķi to varēja teikt par Krastu...

Bija atkal pienācis pavasars. Kas to zina, vai velns

tikko šodien bija atstājis savu ziemas mitekli, jeb jau vakar vai aizvakar, bet viens bij skaidrs, ka nu viņš atkal zvilnēja Krastu piekalnē, gandrīz tanī pašā vietā kur toreiz, kad ieraudzīja sveķiem applūdušos balķus, sulām apglumējušos bērzu celmus un neskaitāmās malkas grēdas. Jā, gandrīz tai pašā vietā. Lūk, tepat jau bija Krastu kūts. Te toreiz bija sakopoti visi balķi... Te viņš parādījās ar sievu un bērnu, kā kāds spoks... Un līdz šai baltai dienai nekas nevarēja Krasta uzņēmību sagraut... Pat ne tāda sieviete, kā Manga...

Neraugoties uz spilgtu pavasara sauli, velnam nemaz nebij silti un omulīgi. Viņš bija brīnum bēdīgs. Ne tik daudz savas bezspēcības dēļ cīņā ar Krastu, kā pats savas eksistences labad. — Pēdējo gadu straujā, neparasti intensīvā darbība, uztraukumi, ja pat daža laba ziema bez pienācīgas atpūtas, stipri kaitēja. Nekādas miesīgas likstas nemaitāja velna organismu, un tomēr gadi bija darījuši savu. Nekas nebij mūžīgs.

Jā, nekas nebij mūžīgs!

Kas bija gadu tūkstots bezgalības priekšā? Tāds pats mirklis, kā simts vai desmits, — skatoties, kas to dzīvoja. Varbūt sīkai mušīnai šķita viņas dzīves laiks daudz gaŗāks, nekā suņam viņa divpadsmit gadi. Un varbūt suns savu mūžu nesa ar apnikumu, kā cilvēks nestu tūkstots gadus, ja viņam būtu lemts tik ilgi dzīvot.

Nu jā, — ar vārdu sakot, velnam bija pienācis tas kritiskais brīdis, kad vajadzēja pārdzīmt, ja gribēja vēl grozīties pa pasauli. Un tā bij diezgan bailīga operācija. To instinktīvi nojauta visi velni. Nojauta un atlika no gada uz gadu, cik vien tālu tas bij iespējams. Tādā periodā velns manāmi saruka miesās un sabruka garā. Vienīgā laime bij tikai tā, ka viņam bija dota iespēja pārvērsties, par ko vien viņš ieģaida. Tā viņš varēja vismaz uz brīdi pajonot kā jauns zirgs, kaut kur aiztecēt kā lapsa, laisties kā meža pīle, švīkstošiem spārniem, palikt par zivi, vai pat par koku. Tomēr ilgi paturēt pieņemto veidu nedrīkstēja, lai nezaudētu savu velnišķību, piesavinoties tā kustoņa īpašības, par kādu pārvērtās. Pēc maza, pārāk maza brīža, vāja-

dzēja atgriezties savā paša veidā, kas itkā acīm redzot novalkājās un sadila pavisam. Aiai! Grūti bija dzīvot; bet bail mirt.

Tā velns bij kļuvis ar katru gadu vecāks un vecāks, nevarīgāks, flegmatiskāks. Kas zina, vai nu viņš vairs būtu uzsācis tik sīvu cīņu ar kādu jaunsaimnieku, ja tas nomestos kaut arī pašā sūnakļa vidū? Vismaz viņš neinscenētu vairs nekādu mīlas dēku. Tā kā tā bij beigu beigās jāatkāpjas ar zaudējumiem...

Visi apstākļi patiešām bij tik ļauni, ka velnu draudēja pārņemt galīga apatija. Un ko nozīmēja apatija kāda resora vadībā? Ar to būtu sacīts, ka vēlna loma izspēlēta, un viņam būtu jākrīt, kā dievs jau bij par dažiem punktiem kritis, sava vecuma nespēka dēļ. Kāda tad pēc nedaudziem gadiem izskatītos pasaule, ja viņu abu pietrūktu... Aiai!

Ilgi velns gulēja kā nedzīvs, iegrimis pardomās, raudzīdamies vienīgi uz savām pinkainajām gūžām. Beidzot viņš tomēr saslēja ausis, paplēta acis, atbalstījās ar abām dūrēm pret zemi, un pacēla smago galvu līdz ar rumpi pāri satrunējušajam celmam, pie kuŗa bija apmeties uz gozēšanos. Tad viņš pavilka sev apakšā vienu kāju, un pēc brītiņa otru. Hihi! Nu jau viņš sēdēja, kā drēbnieki un austrumnieki mēdza sēdēt: pa pusei ceļos nometies, pa pusei atlaidies uz sēžamajiem kauliem.

Hihi! Kas gan ies pavasara laikā nodoties izmīsumam!? — Skaties vien, kā patlaban kūšāja dzīvība laukā un mežā. Jauna, mūžam moža dzīvība, sākot ar maigi zaļo egli tepat virs galvas un beidzot ar arāju tīrumā. Vai tāpat nerāpoja skudras pa savām tekām, vai nelaidās džingstēdamas mušas un nemetās viņam virsū kā senās dienās? Tepat dejoja vāverīte, no zara uz zaru, visādi mētādama savu kuplo, caurspīdīgo asti. Un paskaties tikai, — tepat smiltainē bij sastādītas rindās jaunas priedītes... Hihi! Krasts bij beidzot atskārtis, ka velti postījies mežu. Kas te varēja cits augt, tīrā smiltī? Lūk, tur uz kūts jumta auga tikpat labi sūna kā šeit. Bet eglei, un sevišķi priedei, vairāk nekā nebij vajadzīgs, kā smilšu paugurs, kur

saknēm ieķerties. — Prātīgs cilvēks bija kļuvis šis Krasts. Ar viņu beigu beigās varētu visai labi sadzīvot, ja viņam nebūtu ļaunas tieksmes atkal uz citu pusi. Ko viņš tur lejā darīja, tas nemaz vārdos nebij izsakāms. Vaivai! Ne tikai ezeru viņš bij par labu olekti atkal zemāku pataisījis. Viņš raka atkal jaunus grāvjus pa sūnakļa stūri, krustām, šķērsām, — cirta, plēsa. dedzināja, aŗa un ecēja. Un kas tur tagad lejā bij? — Kur senāk stāvēja apsūnojuŗas, kroplas piedītes, varbūt simtu gadu vecas, bet ne resnākas par sētas mietu, tur tagad vērtās melna, trekna zeme, kuŗā pērnvasar vilņoja auzas kā kārkli, un kas zina ŗovasar kas vilņos...

Zemes vaigs nemitīgi pārgrozījās, to vajadzēja atzīt pat velnam, nopūsties un samierināties. Varbūt pārdzimis viņš skatīties uz visu ar pavisam citām acīm. Ja ko tad vispār varēja sacīt Padomijas velni, ja viņš jau brēca?

Velns trūkās augŗā. Nu taŗu bij pats dienas vidus, nu viņš varēja iet un aplūkot savu valstību visā mierā. Un viņš gāja. Kājas mītīs gan maz locījās, velns tomēr naski spēŗa soļus un devās pa sūnakļa malu, virzienā pa saulei. Lidus pārlaidies par lielo novadgrāvi Krastu kalna galā, viņš drusku apstājās un atskatījās.

Jā, tur tecēja dzeltens ūdens, guldzēdams. Steigŗus, steigŗus. To viņi sauca par nosusināŗanu. — Vai tieŗām viss te palīks sauss? Vai cilvēki nenosusinās arī mākoņus, un naktīm nenovilks visu rasu? Kas tad tā vairs būs par pasauli? Visur grāvji un kanāli. Bet vēl jau ūdens ŗur tur turējās. Vēl ezerā bij tomēr vietas, kur varēja visai labi ziemu patvērties. Bet cik ilgi tas tā turpināŗies? Nolādēta neapdomība, tāda ūdeņu steidzināŗana. Nosusināŗana! Hi! Pat Daugavā jau urba caurumus. Vai viņi gribēja tur izurbt zemei cauri? Daugavas velns nemierīgs braukāja pa Trako atvaru ar četriem samiem un rūca kā vētra. Bet urbēji urba. Un kad lūza svāŗpsti cietajā klītī, veda no Rīgas jaunus. Un kad vispār vairs neveicās, tad nāca zviedri ar dimanta svāŗpstiem un urba atkal. Aiai! Ko tu nebiji piedzīvojis, tas tev jāpiedzīvo...

Nu velns bij nonācis tanī vietā, kur kādreiz Grundulis bij dzīvojis.

Te varēja līgsmot. Te uz rozas auga spirtas priedes, jau pārvarējušas bērnības stomišanos, kad koks nezīn, vai laisties vairāk zaros, vai doties ar galotni gaisos. No citreizējās zemnīcas nebija vairs ne vēsts. Tikai netālu, lauka vidū, kur pirms gadiem redzēja kailas mūru drizas ar apdrupušu skursteni, pacēlās divas koka ēkas. Tur bija neliela istabiņa, dzelteni krāsotiem slēģiem un logu rāmjiem, kā arī tikpat liela kūtiņa ar zemu piebūvi vienā galā. Istabiņas priekšā, pavasara saulītē, sēdēja veca, veca māmiņa ar mazu bērnu klēpī. Tur bij no pelniem pacēlušies Sturti, tagadējās Vītola rentes mājas...

Velns bij visus šos gadus vērojis notālēm Vītolu, kā tas pūlējās, kopā ar savu nadzīgo sievu. Un viņu dzīve gāja uz priekšu, kaut arī viņi ne pirksta nepielika ļaunā nolūkā ne rozai, ne ezeram, ne sūnaklim, ja neskaitīja tās nedaudzās priedeles, ko nocirta ēku celšanai pirmajā gadā. Šis cilvēks pat nebij kārs uz susināšanām. Lai viņam veselība!

Pirms velns zvēlās kādā krūmā uz dusu, viņš vēl aizsteberēja uz sūnakļa otru malu, pīdamies pa sūnām kā pa pakulām.

Vai tur nevarēja sastapt gadījumā Mangu?

Nē. Mangas viņš tur nesastapa. Mazā mājiņa zem kuplā koka gan stāvēja kā stāvējusi, bet slēģi bija aizvērti. Dienas laikā aizvērti slēģi! Tas kaut ko nozīmēja. Tur kaut kas nebij kārtībā.

Velns gribēja laisties vēl līdz centram, lai redzētu, vai tur gāja viss kā pienācās; bet pēkšņi apdomājās un palika kā pielipis pie Degļu mazmājiņas pakša. Ko vairs līdzēja skatīties, ko klausīties. Tie laiki bija garām, kad vērts bij cīnīties ar uzmācīgajiem jaunsaimniekiem. Nu jau viņi bij tik droši, ka nebēdāja ne nieka, nocietinājušies savās krustbūvju ēkās. Tikai atmiņās varēja skatīt, kā kādā sapnī, tos poētiskos skatus, kad cilvēks dzīvoja vienā telpā ar kazu un veselu baru putnu. Tad tu varēji pavērt durvju šķirbu vēl plataku un paskatīties. Varēji šis durvis arī ar nagu aizspert

cieti un iet tālāk. Tagad pasaule varbūt bij kļuvusi bagātāka, bet daudz bēdīgāka un tukšāka gan arī. Vai tagad kādam nāca vairs prātā tiekties pēc viņa naudas lādēm tur ezera dibenā, vai pēc apraktiem podiem kaut kur zem egļu saknēm? Neticīgi cilvēki bij kļuvuši savā starpā, tāpēc neticēja vairs arī ne dievam ne velnam. Vai tagad vakaros vairs dzirdēja kur skanam harmonikas vai vijoles? Tās senāk meitām sirdis priecēja, jo viņas zināja, ka puisi tur spēlē. Tagad cilvēki ķēra skaņas no tukša gaisa, ar augstu debesīs sastieptām vara stiepulēm. Tādas redzēja tur centrā, Krastu kalnā, šur un tur. Kas zina, no kuŗienes nāca šī smalkā mūzika, kas runāja gudros vārdus, ko visi klausījās, uzlikuši uz ausīm spīdošas klapes, vai sēdēdami ap melnu trūbu. Nu vietējie prāti varēja snaust un mierīgi tumšoties. Nu arī kultūru taisīja ar mašīnām. Hihi! No visām pasaules malām nāca cilvēkiem apgaismība...

Vai tam visam nebija kāds sakars ar nosusināšanu?

II.

Krastu sēta bij tā pati, un tomēr ne tā vairs, kas tajos laikos, kad te, piemēram, vēl dzīvoja Vītols un Minna. Toreiz viss izdviesa spēku un sparū: ēku sienas, jumti, žogi un darba rīki, kā arī cilvēki. Tagad šis tas jau uzrādīja vecuma pazīmes. Kūts pakšos jau pat skaidri varēja saskatīt trunējumu. Cik ātri tāda koka ēka bojājās! Sētu stabi bija izlodzījušies, dažs loms svērās uz sāniem. Mašīnas bieži vajadzēja labot. Ratiem lūza riteņi, ragavām slieces un ilksis. Zirgu lietas trūka un plīsa. Tas nebij nekas cits, kā vecums.

Ak, kā ūdens bija aiztecējis šis laiks, ar visām grūtībām un nastām. Prieka dzīvē bija maz, un tomēr laiks steidzās... Viņa steidzību vislabāk varēja vērot no topošā, augošā. Vispirms bērni, tad dārzā augļu koki, kuŗi nu jau bija lieli un kupli. Uldis bija beidzis

pamatskolas ceturto klasi. Ar saviem divpadsmit gadiem viņš bija mātes augumā, un tēvam līdz kamiesim, kad nostājās blakus. Ari Veltiņa jau vienu gadu bija stiepusi savu grāmatu somiņu uz skolu un atpakaļ. Dzīves gaitas bija sākušās. Rūpes un bēdas gan vēl bija mazas un šauras, tomēr tās neatstājās ne dienu ne nakti vairs. Cilvēks bija iejūgts. Ziemu skolā, vasaru ganos. Nebij tādi laiki, kad varēja ēst nenopelnītu maizi.

Krasts turējās kareiviski taisns, tomēr viņa gaita nebij vairs tik vingra kā senāk. Viņš manāmi kliboja. Mati deniņos bij stipri sirmi. Viena sejas puse tā kā pastiepusies gaŗāka un kļuvusi nekustīgāka. Kluss kā senāk, viņš gāja un strādāja, gāja un rikoja ļaudis, ja tādi bij. Bet bieži saimes trūka.

Aina bij kļuvusi zemāka un resnāka. Drukna, sarkanām rokām, viņa ķērās sparīgi pie visiem darbiem. Ja agrāk katrs, acis uzmetis, varēja pateikt, ka tā pilsētniece, tad tagad viņa ne ar ko neatšķinās no citām saimniecēm. Turgus dienās viņa sēdēja uz sava vezuma, pilsētiņas tirgū, un pārdeva, kas kuŗu reizi bija pārdodams, siksti kaulēdamās dēļ santima. Neatkarīgi no vīra, viņa gādāja par māju, par bērniem, par šo un par rītdienu, gluži tāpat kā viņš. Reti iznāca kāds brītiņš, kad varēja rokā paņemt laikrakstu. Un arī tad ne lai lasītu; jo tūlīt uzmācās arī miegs. Tāpat Krasts ne reti vakaros, vai dienasvidos, aizmīga ar grāmatu uz krūtīm.

Dzīve bija iegājusi lielajā plūdumā, kad viss liekais atkrīt, kad paliek tikai tas, kas nes mūžiem cauri katru dzīvību, vai tā inteliģenta, vai tikai instinkta vadīta.

O, par saimniecību tagad vienmēr vajadzēja gādāt un būt nomodā. Nu, kur viss bija tik lēts, ka bez valsts piemaksām zemnieki vairs nespēja ražot ne labību, ne sviestu, vajadzēja gādāt un gudrot, ko laist tirgū, lai kaut cik cilvēcīgi varētu dzīvot. Nedrīkstēja skatīties uz citiem. Cits citu vērodami, ļaudis krita tikai ļaudējumos. Vienam padevās ko nopelnīt ar upenēm, — pēc pāris gadiem visi dārzi bija pilni šo ogulāju, un upenes kļuva lētas. Pāris cilvēku bij Rīgā tikuši pie turības

pēc labas tomātu ražas un izdevīga tirgus, — nu audzēja visi tomātus. Visas mazpilsētiņas, par Rīgu nemaz nerunājot, tika applūdinātas ar šiem sarkanajiem mīlas āboliem. Bet neviens par tiem vairs to nemaksāja, ko prasīja šo stādu apkopšana. Tagad vajadzēja katram pašam kaut ko uziet, un ja pūlis metās tam virsū, tūlīt pāriet atkal uz ko citu. Krasts tā darīja un viņam līdz šim bija laimējies. Vienā gadā viņš ieņēma lielu naudu par sīpoliem. Otrā gadā apstādīja veselu hektaru ar sīkajām cūku pupām, un atkal bija labi trāpīts. Nu viņš gatavojās celt vistu kūti piecsimts putniem. Jo olu Rīgas tirgos ziemā bija trūkums. Kad nu viņš turēja vistas siltumā un kārtīgi ēdināja... Vienīgais kaut cik ienesīgais augs, ko šobrīd varēja vēl visi izmantot, bij cukurbiete. Kopš Latvijā rudenos kūpēja cukurfabriku skursteņi, nebij gandrīz nevienas sētas, kur neaudzētu šīs baltās, burkāniem līdzīgās saknes.

Liela zemes gabalu Krasts bija ieguvis no sūnakļa, to nosusinot un kultivējot. Bet vislielāko atbalstu saimniecībai viņš vienmēr guva no ezera. Nu viņam bija laiva, no Daugavas plostniekiem izdevīgi pirкта laiva. Kaut gan ne lai Ainu ar to vizinātu, bet lai varētu ik rīta un ik vakara pārcilāt piecus vismodernākās konstrukcijas murdus, kuņos aizvien kas ielīda, ko pilsētīnā katrā laikā varēja pārvērst naudā. Lielos liņus, asarus un plaužus, ja tādi gadījās agri pavasaros vai vēl rudenos, varēja pat nogādāt Rīgā un saņemt kārtīgu maksu. O, dzīvot vēl varēja, ar visu krīzi, ja tikai nebiji piedalījies tās radīšanā.

Jā, šī saimnieciskā krīze, kas kā lietuvēns bij uzgūlusies visai pasaulei, draudēja nosmacēt arī Latviju. Nu gan ļaudis itkā atjēdzās, ķērās pie valūtas aizliegumiem, ieveda kontingentus, mētājās un grozījās, tomēr grūti bija elpot.

Krīze! Krīze!

Tomēr ikviens klusībā vēl domāja: ja tāda vien tā krīze, tad es vēl itin labi varu iztikt. Un patiesi. Kas tad bija grozījies? Vai visi algas ļaudis, visi ierēdņi, izņemot nabaga skolotājus, nesauņēma kārtīgi to, kas viņiem nācās? Vai algas tika samazinātas, saskaņā ar

produktu cenām, kā kādreiz tās tika paaugstinātas? Vai visi papildnodokļi atsvēra to, kas dzīves dārdzības dēļ bij pie algām pielikts reiz un atkal reiz? Reiz bijušais bij aizmirsts.

Cik izšķērdīgi laudis kādreiz bija bijuši savā personīgā dzīvē, tik stingri atturīgi viņi pēkšņi kļuva. Sevišķi labi tagad ar krīzi ikviens varēja aizbildināt savu garīgo kūtrību. Kas tagad varēja vairs iet koncertā vai teātrī? Kas varēja apmeklēt gleznu izstādes? Kas spēja nopirkt gleznas un grāmatas? Labi ja atlika kāds lieks lats kīno biļetei, kādam nepieciešamam drēbes gabalam.

Īstenībā cieta tikai strādnieki un amatnieki, kas naudas cirkulācijai apstājoties palika bez darba, un brīvās profesijas, sevišķi mākslinieki. Gleznotājus un rakstniekus varēja sastapt sabiedriskos darbos. Viņus varēja sastapt arī kā kontrolieņus tramvaju vagonos, spirta dedzinātavās, šur un tur.

Krīze ķēra laukus un pilsētas, sevišķi pilsētu strādnieku rajonu namsaimniekus. Nodevas lielas. Īres vai nu samazinātas līdz minimumam, vai pavisam atliktas. Tā Andrāns, Krasta sievastēvs, būdams bez darba, kaut kā vilka dzīvību ar to, ko ieņēma no vistām un no abām govīm. Darbam viņš jau bija kļuvis arī par vecu. Visur priekšā aizsteidzās gados jaunāki, ja arī ne visas reizes amatu tik labi prata kā viņš. Bet dzīvot vajadzēja tam kā tam.

Ar saimi Krastam neveicās, kopš Vītols bija prom. Grūti bija dabūt puišus, grūti meitas, sevišķi kur tagad algas varēja maksāt tikai pus tik lielas kā agrāk. Ne uz gadu gājēji vairs liga, bet gan uz mēnešiem, uz nedēļām, ja pat uz dienām. Nereti dienu nostrādājis, kalps izprasīja algu, itkā tabakas pirkšanai, un rītu bij jau projām, paņemdams vēl kaut ko līdz, kas nebij viņa. Tu varēji saimi turēt cik labi mācēdams, aizvien nebij diezgan labi. Nebija pa prātam ne darbs, ne darba rīki, ne zirgs, ne suns. Un uzturs jau pavisam nē. Sveiks, saimniek, lai eņģeļi tev strādā!

Krasti tomēr dzīvoja, neatlaidīgi gādādami par ienākumiem, likdami lietā katru santimu, ierobežoda-

mies līdz pēdējai iespējai. Ka viņi mācēja vēl dzīvot, par to nācās pateicība vienīgi likumam, kas bija kara invalīdus atbalstījis ar mazām pensijām. Taisni šī pensijas tiesa tagad atlika viņu garīgajām vajadzībām. Ne vairāk.

Krastu dzīve bija nostādīnājusi visu duļķi dibenā, un mirdzēja tagad kristallskaidra. Aina pati bija iemetusī krāsni visas sektantu grāmatas; jo vīrs viņai bija piegriezis atkal pilnu uzmanību, kļuvis pret viņu miļš un laipns, kā pirmajos laulības gados. Ar sirdi jau viņš patiesībā bija vienmēr palicis pie sievas. Kā kādā brīnumā viņš tagad vērās Mangā, ja atmiņa to kādreiz uzbūra viņa priekšā, ar viņas čūskas skatu, ar viņas grēcīgo, miesīgo skaistumu. Kas viņu toreiz varēja tā apmāt, ka viņš tik ļoti sāpināja savu mīloto sievu, savus bērnus, un pats sevi? Kāds nejauks murgs tas bija, savā laikā!

Un tomēr bija brīži, kad Krasts arī tagad vēl, vai nu tai pašā sakarībā, vai kādu citu spēku triekts, jūta sevī smeldzošu kvēli. Sirds taisni fiziski sāpēja, un tomēr ne aiz kādas kaites. Tur dziļi krūtīs bija itkā lielu bēdu nojautas, kā nepasakāms žēlums par kādu neuzmodinātu prieku. Un tad viņu pārņēma vēlēšanās, kaut viņš būtu radošs mākslinieks, kaut šo nebijušo prieku, šīs sāpes un bēdas, varētu ietērt skaņās, krāsās, vārdos vai linijās. Un ja nē, — kaut cēlies atkal karš, karš par kādu lielu un svētu lietu, par kuru būtu prieks iet un nolikt galvu...

Kas tās bij par domām, kas par jūtām un sajūtām? Vai bijušā kara sekas, vai nākošā nojautas? Jeb vai tas bij kāds mūžības zvans, kas dunēja no saules uz sauli, no planētas uz planēti?

III.

Viņš bij ar savu Minnu salaulājies. Viņi bija kaut cik iekopuši Sturtu nolaistos laukus, bija uzcēluši nepieciešamās ēkas, tikuši kaut cik pie lopiem un nedzīvā

inventāra. Bija gadi divi maksājuši Grundulim norunāto renti, sūtot naudu katru reizi uz citu adresi. Bet tad kādā dienā notika kaut kas pavisam negaidīts.

Bija vasara. Ļaudis rikojās uz siena pļaušanu. Vītols sētsvidū sēja izkapti un vēroja kādu gājēju, kas kūņājās tur no Daugavas puses šurpu. Tā bija veca, salikusi sieviņa, mazu aizsainīti padusē, rokā kaut kur ceļmalā paceltu vēzdiņu. Viņa gāja pa ceļu, tad nogriezās un nāca taisni šurp, brīžam pa grāvja virsu, brīžam pa grāvi, apstādamās, noliekdamās, kā puķes lasidama. Tad viņa lika roku pār acīm, skatījās saulei pa apakšu, kā kaut kā meklēdama, un stonīdamās tuvojās. Tikusi pavisam klāt, nācēja padeva dievpalīgu, tad, uz soliņa atlaizdamās, vaicāja:

„Labie ļaudis, sakait, kas šitās par mājām?“

„Tie ir Sturti,“ Vītols atbildēja.

Turpat dārziņā Minna rāvēja burkānus. Viņa pacēlās no vagas un klausījās.

„Tā tā,“ vecīte atņēma. „Ak Sturti gan? Es jau domāju. Vai tad zeme varēja apgriezties? — Bet kur tad vecā istaba? Kur ir lielie oši palikuši, kas auga dārza malā? Kur klētiņa ar rakstainajām durvīm?“

„To es jums nemāku sacīt. Kad es cēlu šo māju, tad te vairāk nekā nebij, kā garš, apdrupis skurstenis. Mājas, acīmredzot, kaŗa laikā ir nodegušas, kā tūkstošas citas. Vai jūs te pirmo reizi, pēc kaŗa?“

Vecīte ar pirkstiem izslaucīja acis.

„Jā, es te esmu pirmo reizi pēc četrupadsmiit gadiem. Bet kas jūs tādi esiet? Vai jūs kalps, vai šis mājas saimnieks?“

„Ne kalps, ne saimnieks,“ Vītols atteica. „Es esmu norentējis Sturtus, uz dažiem gadiem.“

„Norentējis? No kā? Kas tad te ir saimnieks?“

„Es rentēju no kāda Grunduļa kunga, kurš dzīvo Rīgā.“

„Ak no mana māsas dēla!“

„Jūs viņam radu. Lūdzu, ienāksit istabā, kādu brītiņu. — Minna!“ Vītols sauca uz dārza pusi. „Panāc šurp!“ Un atkal pret viešņu pagriezies sacīja: „Jūs

droši vien no stacijas nākdami un pusdienu nebūsit ēduši.“

„Paldies, paldies. Neesmu vis ēdusi. Kaut gan no stacijas vis nenāku. Es nācu pa lielceļu, gar Daugavu vien, jau vairāk kā nedēļu.“

Pienāca Minna un sasveicinājās ar viešņu. Bet pirms viņi iegāja istabā, svešā vēl teica:

„Grundulis man ir radu, ne es viņam. Es esmu Ma-
daļa Čuga, šīs mājas saimniece.“

Pērkoņa spēriens no zilām debesīm nebūtu Vītolu pārsteidzis vairāk kā šie vārdi. Labu brīdi viņi stāvēja, abi ar sievu, pilnīgi sastinguši, tad Vītols izdvesa:

„Ak tā...“

Tāda bija Vītolu pirmā sastapšanās ar Sturtu saimniecei.

Pirmajā brīdī pēkšņi iestājās viņu starpā liels vēsums, gandrīz naidis. Bet tas drīzi atlaidās, tiklīdz vecīte bij izteikusi savu vēlēšanos Sturtos nomirt, un bij vaicājusi, vai Vītoli gribētu te dzīvot arī turpmāk. Ko viņa vairs varēja iesākt, kur viņai vairāk nekā nebij, kā tikai dziesmu grāmata un divas kabatas drāniņas aizsainītī? Visu laiku un visu ceļu viņas vienīgā vēlēšanās bijusi, kaut gadījies labs cilvēks, kas dotu viņai maizi un kaktu līdz mūža vakaram, — tam tad viņa mājas arī norakstītu. Protams, ka Vītols šādus vārdus saņēma degdams priekā. — Ak, ko nu par to runāt! Viņi abi ar sievu pūlēsies, ies dienu un nakti, lai tikai sēta plauktu un lai saimniecei netrūktu ne maizes, ne laipnības un uzmanības no viņu puses.

Bet kā tad ar Grunduli, ar pagaidu saimnieku? Tas jau bija krietni iejuties savā lomā. Vai to varēja tā tik viegli atstumt?

Nē, nē! Par Grunduli, lai māsas dēls, vecā saimniece negribēja nekā dzirdēt. Viņš visu laiku bija kaut kā daudzījies pa skolām, un nekas prātīgs no viņa nebij iznācis. Ne tikai nekas prātīgs, — viņai pat šķita, ka viņš būtu tā kā drusku...

Kad nu tā bij iesākts runāt, tad pamīšus Vītols un Minna šo to pastāstīja par Grunduli, kā viņš te bij dzi-

vojis savā zemmīcā. Izstāstīja par viņa kazu, par vis-tām, par ārstniecības stādiem, par visiem lielajiem no-domiem, no kuriem vēl neviens līdz šai dienai nebij pie-pildījies. Vecīte klausījās, lakatiņu atvilkusi no ausīm, un tikai šad un tad pamāja ar galvu. Viņas mati bija balti kā sudrabs.

Tā viņi sāka dzīvot, dzīvoja, sarada aizvien vairāk, un sadraudzējās tā, ka vecajai saimniecei pie saviem bērniem nebūtu bijusi labāka un mierīgāka dzīve, bet Vītolam un Minnai, kuŗi abi bija apaļi bāreņi, likās, ka viņi atdabūjuši kopīgu māti, abiem vienlīdz mīļu.

Daudz vecajai saimniecei bija ko stāstīt par savām bēgļu gaitām. Kur tikai viņa nebij izmaldījies, pa visu plašo Krieviju. Kas viņas zināja vairs vārdā saukt, tās lielās un mazās pilsētas, kuŗu stacijās bij gulēts uz aukstā klona. Brauca viņi, abi ar vīru, gan ar vilcie-niem, gan ar kuģiem, augšup un lejup. Beidzot viņi bija apmetušies Ufas gubernā tā kā uz dzīvi. Tur bija miris un aprakts vecais Sturtu saimnieks. Viņiem bijusi nau-da, daudz naudas līdz no mājām, ko savākuši par lo-piem un par vērtīgākām mantām. Bijušas līdz drēbes, rotas un dārgas piemiņas. Viss pa svešniecības gadiem novalkāts, nodzīvots un apēsts. Izglabāta un atpakaļ pārvākta tikai vecā, uz iesvētīšanu no krustmātes dā-vātā, dziesmu grāmata. Tā nu stāvēja goda vietā, uz balta plauktiņa pie sienas, kā vienīgā drūmo laiku lie-ciniece. Kad ļaudis, latvju kolōnisti, pie kuriem viņa dzīvojusi joprojām, sadzīti kolhozos, vecā sieva bija kļuvusi pavisam lieka. Darbam par vecu, nāvei vēl ne-gatava, viņa bij sākusi lēnām stumties uz dzimtenes pusi. Par tādu izbijušu cilvēku neviens daudz nelikās zinis, un tāpēc viņa beidzot tika pie Latvijas robežas, ko pāriet nenācās grūti. Viņa pārbrida upi gaišā die-nas laikā, kad robežsargi varbūt skatījās debesīs, gulē-dami zālē, saulei atseguši savas krūtis. Tad viņu bija aizvācis pa dzelzceļu, pa Latvijas dzelzceļu! kāds labs cilvēks līdz Daugavpīlij. No turienes viņa bez kavēša-nās laidās pa lielceļu gar Daugavu lejup, lejup.

Daudz par savu svešniecības laiku Sturtu māte

stāstīja. Tas bija viņas smadzenēs iesēdies tikpat neizdzēšami, kā bērības dienas. Un ik reiz viņa savu stāstījumu nobeidza ar pamācību, maizīti turēt svētu. Cik briesmīgi gan bij, kad viņas trūka. Viņa teica:

„Lai visā tajā šausmu laikā nekā laba neredzējām un nedzirdējām, — vienu mēs tomēr esam mācījušies: turēt maizes kumosu godā. Var cilvēks iet pie galda bez lūgšanas; bet maizīti, pirms mutē bāž, ik mīļu reizīti vajag pabučot.“

Viņa to patiešām arī nekad neaizmirsā darīt, Un nekā vairāk nevēlējās, — kaut tikai mūžā nekad vairs netrūktu maizes.

Kad rudenī pienāca laiks sūtīt Grundulim renti, Vītols rakstīja, ka nu te viss griezies citādi, jo pārradusies Sturtu īstā saimniece. Visi viņi domāja, ka nu Grundulis steigšus vien būs klāt un raudzīs mātes mā-sai pielabināties, lai gūtu mantojumu. Bet viņš nerādījās. Viņš pat neatbildēja. Nē, tādas lietas kā luncināšanās, lai sev ko iegūtu, nebij šī cilvēka dabā. Viņš gribēja pats būt savas laimes kalējs, tāpat kā līdz šim. Viņš rikojās pa Rīgu visai sparīgi. Ko viņam nozīmēja daži desmiti latu gadā, ko saņēma no tādiem nieka Sturtiem?

Otrā gadā pēc vecās saimnieces pārnākšanas, Sturtos iegriezās Laimes māte un atnesa Vītoliem mazu meitiņu, kas tika nosaukta par Maiju. Neviens par bērnu tā nepriecājās kā viņa. Ai, mazais kaķītis! Cik tur jaukuma, cik mīluma! Un viņa varēja to kopt un sargāt, sēdēt pie šūpuļa, šūpot, dziedāt miega dziesmas drebošu balsi... Abi mūža gali tomēr laimīgi bij sastapušies, kaut arī pašai viņai nebij vēlēts bērnus piedzīvot.

Mazā dzīvībiņa vēl vairāk sasēja Sturtu māti, kā visi viņu sauca, ar Vītoliem. Un trešajā gadā mājas, itkā pirkšanas kārtībā, pārgāja jaunu saimnieku īpašumā. Tā viņi izbēga no lielām nodevām valstij par labu. Nu Vītoli varēja dzīvot un iedzīvoties, kaut tikai neuznākuši sliktie gadi.

IV.

Manga Krastam kādreiz bija teikusi:

„Un ja es nākošu vasaru sūnaklī svilpju kā vanags, tad zini droši, ka šie svilpieni nebūs tev domāti.“

Tā bija velta dižošanās. Nekad, pēc vecā Minkeviča nāves, Manga vairs nekliedza kā dzērve un nespiedza kā vanags. Viņa pēkšņi bija kļuvusi sieva, māte, kas gādā tikai par savu bērnu, aizmīrzdama savus priekus, noliedzama patī savu tiesu, kas būtu nemama no dzīves. Pa lielai daļai tur bij vainīgs varbūt arī tas apstākļis, ka viņa Krastu tiešām beidzot bija iemīlējusi ar visu pieaugušas sievietes spēku. Viņa stāigāja ilgu laiku kā apburta. Ārpus Krasta viņai nebij saules gaismas, nebij nozīmes nest savu galvu augstu, nebij patikas sarkano matu vilni velt pāri vienai acij un ar otru dzelt vīriešu sirdis līdz asinīm.

Manga bija kļuvusi klusa un domīga, kaut gan joprojām gāja pa mežiem un purviem, sēnodama un ogodama. Bet ziemu, vai ik dienas, viņa bij redzama uz ezera, ar virgu un vizuli. Svētdienās un brīvdienās, makšķerēja arī puisēns.

Netikdama vairs Krastam tuvu, Manga tomēr savā sirdī neturēja ļaunuma pret šo cilvēku. Tas vēl jo vairāk norādīja, ka viņa to patiešām mīlēja. Un netikdama tuvu šim mīlamajam cilvēkam, viņa nevēlējās būt tuva nevienam. Viņa noraidīja pat Degļu saimnieku, kurš vienmēr bija nēmis viņas mīlu bez iebildumiem.

Jā, ar Degļu saimnieku un ar Mangu šinī laikā norisinājās vesels notikums, ko nevar pamest neatstāstītu.

Degļu saimniece bij saslimusi. Viņa sirga un sirga. Sākumā neviens ārsts nevarēja pateikt, kas viņai īsti kaiš. Vēlāk viens domāja, ka vaina nieros, otrs — ka kāda sieviešu kaite, trešs — ka vienkārši saaugumi aklās zarnas rajonā. Nedalītas bija domas, ka vajadzīga operācija, un drīza operācija. Bet slīmniece bij labāk ar mieru mirt, nekā ļaut savu miesu graizīt, pēc kam varbūt tā kā tā bij jāmirst. Jo kas tad varēja galvot, ka viņai nebij vēzis?

Saimniece ilgi vārģa. Deglis būtu labprāt ticies ar Mangu, ja daudz labprātāk nekā vienmēr; bet nu tā nebij runājama. Kad viņš pusnaktī pieklauvēja pie mazmājiņas loga, Manga aizvien uzmodināja zēnu un teica:

„Kāds klauvē. Ej, paskaties, kas tur ir.“

Zēns cēlās, ar miegu kaudamies gāja uz logu, pavēra aizkarus un prasīja:

„Kas tur ir?“

Cilvēks, kas bij klauvējis un stāvēja pie loga, kad aizkars tilka atvilkts, acumirkli nozuda, tiklīdz bija izskanējis jautājums. Zēns brīdi gaidīja, tad teica:

„Tur kāds bij, bet izbija.“

„Kāds nakts staigulis. Lai viņš iet ratā!“ māte teica un, apgriezusies uz otriem sāniem, sāka saldi šņākt. Dienā Deglis runāja ar Mangu.

„Tev nevajadzētu būt tik cietai pret mani,“ viņš teica. „Tu redzi, ka mana sieva dzīvotāja na v. Varbūt es ņemu tevi, kad viņa mirst.“

„To mēs redzēsīm,“ Manga atteica.

Un tad nomira Degļu saimniece. Manga, kurai nebija no liķiem bail, palīdzēja sievām viņu nomazgāt un iezārkot. Nekas tur vairāk nebij palicies no cilvēka, kā kauli un āda. Slimība bij galīgi saēdusi citkārt diezgan izskatīgo sievieti un pārvērtusi viņas vaigu tirā sāpju kliezīenā. Viņas plānie mati bija sūsi kā pakulas un sukājot sprakstēja.

„Bet šonakt tu mani ielaidīsi,“ Deglis karsti čukstēja, izgājis priekšnamā līdz, kad Manga gāja mājā.

Nolādēts kustonis! Manga savā sirdī brēca, un Deglim atteica:

„Vēl viņa no zārka raugās uz tevi. Paliec vismaz šo nakti pie viņas un mazliet pārdomā, kāds esi bijis viņai vīrs. Ar mani tev šodien nemaz neklājas runāt.“

Kad Degļu saimniece jau gulēja kapā, viss pagasts bija pārliecināts, ka nu reiz Manga tiks pie vīra un pie mājas. Citādi tas taču nemaz nevarēja būt. Tur valdīja turība. Parādu it nekādu. Visur pārpilnība: klētis, kūtis, šķūņos. Ne tikai pasaules, tās bija arī Degļa paša domas, ka nekā tagad vairs nevarēja stāties Man-

gas laimei ceļā. Bet kad viņš kādā dienā iegāja mazmājiņā, lai viņu bildinātu, notika kaut kas pavisam aplams.

Manga atsacīja.

Viņa strupi noraidīja savu precinieku.

Tā kā arī dēls, kam nu jau bija pilni piecpadsmit gadi, turpat atradās, tad Manga satvēra to aiz piedurknes, rādīja uz Degli ar pirkstu un stiprā, uztrauktā balsī teica:

„Apskati labi, Jurīt, šo cilvēku. Kā viņš tev patīk?“

Zēns nosarka. Viņš nesaprata, ko tam bij nozīmēt. Kā glābiņa meklēdams viņš skatījās te uz saimnieku, te uz māti, un viegli raustīja plecus.

Nu Manga pati piesarka un izspieda caur zobiem:

„Šis lupata ir tavs tēvs... Bet nu tu, no šī brīža, viņam vairs neskatīsies ne virsū, kā viņš visu šo laiku nav uz tevi paraudzījis ar tēva acīm.“

„Manga!“

„Un man, mīlais draugs, tu neesi vajadzīgs, kā es tev kādreiz nebiju vajadzīga. Tu vari tagad solīt zelta kalnus, — tas viss manis nekārdina. Es esmu mācījusies pati nopelnīt sev maizi.“

Ko nu citu Deglis varēja darīt, kā iet. Jurītis jau bija viņam pagriezis muguru. Manga stāvēja, gatava uz lēcieni, kā lūšu māte, ja saimnieks gadījumā aizmirstos, kas pie viņa rakstura viegli varēja notikt.

Protams, ka pēc šādas izrunāšanās Manga nevarēja Degli mazmājiņā dzīvot.

Pasaulei, kas parasti redz tikai dzīves parādības, ne pašu dzīvi, palika noslēpums, kamdēļ gan Deglis Mangu nav precējis. Nabaga sievietē aiz sirdsēstiem tad arī bij šo apvidu pavisam atstājusi, aiziedama nezin kur. Daži minēja, ka būšot aizlaidusies uz Rīgu. Bet ticamāka bija otra ziņa, ka Manga ar dēlu tagad dzīvojis Vidzemes Mālienā. Ticamāka tamdēļ, ka tur stipri mežaini apvidi un daudz skaistu ezeru. Uz pilsētas akmeņiem Manga nemaz nebija domājama.

Jā, Manga patiesi dzīvoja mežainā un ūdenīgā apvidā, kaut kur pavisam svešā malā. Ļaudis tur nenieka

nezināja par viņas pagātni. Viņa bij vēl jauna, iznesīga, visu ieredzēta. Ikviens viņu varēja noturēt par brašā, skaistā puīša vecāko māsu. Jurim bij jau sava pase. Viņš bija apbrīnojams makšķernieks. Ar savu māku viņš pilnīgi varēja nopelnīt sev maizi. Un kas tas visu lielākais priekš Mangas, — viņš bija Minkevičs! Ar lepnumu viņa pati nesa šo vārdu un katrreiz jutās pagodināta, kad dzirdēja tā saucam dēlu. Nē, neviens cits vārds viņam tā nepiestāvētu.

Manga bij joprojām klusa un sevī iegrimusi, kaut gan ne skumja. Kas zina, varbūt pēc īsāka vai garāka laika viņa varēja atkal atgriezties savā sievišķībā. Un nevienam no mums nebūtu brīnums, ja viņa atrastu vēl savu laimi, sirsnīgā mīlestībā ar kādu labu cilvēku.

V.

Tiltenē viss likās pa vecam. Tie paši lielie, kuplie koki, zem kuŗiem vasarā bij tikdaudz ēnas, ziemu vēja, bet pavasaros un rudenos neizbrienamu dubļu. Tās pašas vecās muižas ēkas, metru bieziem mūriem, sarkaniem dakstiņu jumtiem. Tas pats baltais lielceļš stiepās no kalna kalnā, plata sudmalu tilta pārtraukts tur lejā. Tikai uz tilta, zem kuŗa jautri čaloja ūdens, šaudamies uz rata kambari, tagad kaut kā trūka. Tur pie slūžām neredzēja vairs vecā Kosas, miltiem apputējušu cepuri galvā, mīkstām kurpēm kājā. Šo trūkumu ievēroja ikviens braucējs, ikviens gājējs. Jo nebij pagastā cilvēka, kas veco dzirnavnieku nebūtu pazinis un ko nebūtu pazinis viņš, laipni atņēmis tā sveicienu, apstādinājis un uzrunājis.

Vecais Kosa bija miris.

Sudmalas tagad vadīja agronoms. Izglītībā pacēlies tālu pāri vispārējam līmenim, jaunais Kosa neietilpa vairs tik labi savā apkārtnē, kā tēvs. Viņš gan centās ģērbties un dzīvot vienkārši, centās sadzīvot ar

ļaudim, pie gadījuma ar tiem arī izrunāties, tomēr tas nebij tas. — Dzirnavaš tika uzpostas un uzlabotas. Dūca un dimdēja valči, kārsa vilnu, vērpa, auda, vēla vadmalu un šķērēja. Tomēr kad iznāca runa par jauno melderi, ikvienam balsī ieskanējās tāds kā žēlums:

„Nav jau līdz veco. Kur tu tādu vīru vairs ņemsi.“

Jaunā Kosas vērtību ļaužu acīs mazināja arī vēl tas, ka viņš bij apprecējis tādu sievu, kura nekā neprata no saimniecības, kuŗa ne pirkstiņu nepielika pie darba. Viņa pat nepaskatījās, kas tur notika kūti, klētī, pagalmā. To, ko Kosas kundze strādāja, nevienš nesaucā par darbu.

Jaunais dzirnavnieks bij apprecējis Lazdovsku Martu.

Marta nebij skaista. Viņa bija gadi divi vecāka par vīru, un par pus galvas gaŗāka. Saviebusies, mūžam vienu aci piemiegusi, itkā pastāvīgi visu pasauli gleznā skatīdama, viņa gāja, kaŗ vien laiks ļāva, pa plašu apkārtni, apkrāvusies gleznošanas piederumiem kā pūķis.

„Burve, burve, — ko tu tur buries!“ gani kliedza, kad viņa kur sēdēja, applētusies ar savu lielo saules-sargu.

Kosa gleznotāju nebij ņēmis ne aiz mīlestības, ne aiz saimnieciskām interesēm. Ar saviem pirmajiem panākumiem mākslā, šī sieviete itkā draudēja kļūt slavēna, un tas jaunajam cilvēkam imponēja. Viņš, kas nebij varējis kļūt pat kārtīgs agronoms, ko apstākļi bij iedzinuši no rasotiem laukiem un smaržīgām plāvām miltu piesātinātās sudmalu sienās, gribēja redzēt vismaz savā tuvumā kaut ko no augstākām pasaulēm. Tā nu gleznotāja, kuŗai sievišķības nekad daudz nebij bijis, gāja savās gaitās, par vīru nelikdamās zinīs. Viņam bij savs darbs, viņai atkal savs. Viss viņas dzīves mērķis bija māksla. Viņa pat nevēlējās bērņus, jo tie varēja traucēt darbā. Tikai traucēt!

Ja, tāda bija Kosas kundze. Un jāsaka, ka tāda enerģija mākslinieci ātri vadīja uz augšu. Ar katru jaunu izstādi viņa guva jaunus cienītājus. Viņas glez-

nas pirka mūzeji, kolekcionāri, visi, kam vien diezgan prāvās cenas bij pa makam. Dažs labs jaunievedums vai pārlabojums sudmalās bij veikts ar šīm naudām. Kritika gan dažreiz māksliniecei pārmeta, ka viņa no-devusies sen pārdzīvotam symbolismam, ka visas viņas gleznas ož pēc literātūras. Bet neviens nevarēja noliegt, ka šī literātūra un šie simboli bij ietverti dzīvā gleznieciskā formā, un bij baudāmi paši par sevi, bez kādiem komentāriem. — Gleznotāja neklausījās ne uz vienu, bet gāja apzinīgi savu ceļu, kāpdama mūžam neuzkāpjamajā mākslas kalnā aizvien augstāk un augstāk.

Vecās dzīvojamās mājas bēniņos Kosas kundze bija uzcēlusi sev ērtu darbnīcu, ar augšas gaismu. Kad laukā uz studijām nevarēja iet, kad laiks bij nelāgs vai kad sala, tur iekšā bija ērta strādāšana. Neliela taupības krāsnīte gādāja par maigu siltumu. Līdzās darbnīcai bija maza istabiņa. Krēsls, galds, mazgājamais galdiņš, dīvāns un reizā gulta, prāvs spogulis, kustību un sejas vaibstu studijām. Kad apsākti bij lielāki darbi, māksliniece neatstāja darbnīcu ne dienu, ne nakti. Viņai te padeva brokastu, pusdienu, vakariņas.

Kosu laulība bij laimīga, jo vīrs ar sievu redzējās reti. Maz bija stāšanās brīžu un tie paši īsi. Šajos īsajos brīžos steigšus bija jāapspriež kas veikts, un jāpārrunā tas, ko atkal domāja veikt. Tā nebija vaļas kad naidu celt, ja arī kas nelikās pa prātam, vienai vai otrai pusei.

Kosu Gaida ar lielu ilgošanos gaidīja, vai kāds no brāļa kommitoņiem beidzot viņu nebildinās. Bet tie apprecējās pamazām, cits pēc cita, un atsvešinājās. Meičai, kurai nu jau nāca pie trīsdesmit gadu, nekas cits neatlikās, kā palīdzēt vecajai mātei vest brāļa diezgan plašo saimniecību.

Cik agrāk Kosu Gaida ar Lazdovsku Martu bija nešķiramas draudzenes, tik reti tagad stapās, kā tuvas radnieces. Varbūt Gaidai sirdi krekta svainenes strauji augošā slava, kurpretim viņa nekur netika. Ja, viņa pat manāmi slidēja uz leju. Viņai nebija vairs va-

las, un arī patikas, ik dienas ziedot tik daudz laika vingrinājumiem, cik to prasīja piānistes karjera. — Ak, kur viņa šobrīd varēja iet ar savu spēli, kur jau simti bija viņai līdzīgu, un daudzi daudz spilgtāki talanti dzīvoja pusbadā? Reizas divas, daudz ja trīs reizas gadā, viņa varēja uzstāties radiofonā. Tas arī bija viss. Tur programmā iespieda viņas neizteismīgo galviņu un viņas vārdu, — Atskaņos Gaida Kosa. Viņa atskaņoja Šūmani, Brāmsu, Griģu. Atskaņoja korrekti, nevainojami; bet nevienam no tā netika ne auksti ne karsti.

Vai vispār mākslai šajos laikos bij vairs kāda nozīme?.

VI.

Ārsta namā pamazām viss novecojās. Tapētes slimnieku pieņemamā istabā bij izbālējušas, kļuvušas plankumainas un vietvietām atlupušas. Pāris studiju, no Martas skolas laikiem, pelēkos ozola rāmjos, kas greznoja šo telpu, karājās vienmēr šķībi, grūtsirdīgi, itkā tā tām būtu vieglāk turēties pie aukstā mūra. Arī kabinets, ar daudz un dažādajiem instrumentiem, vairs nebija tik tīrs un spožs, kā toreiz, kad visas trīs māsas te gādāja par kārtību.

Ārsts pats bij kļuvis manāmi vecāks, kaut gan viņam nebija vēl piecdesmit gadu. Sava lielā auguma dēļ viņš vienmēr bija gājis mazliet uz priekšu sameities. Nu šī paraša jau viņam kaitēja. Likās, ka vecums viņu liec pie zemes. Gan ārsts, apzinādamies savu puīša stāvokli, cīnījās pret visu, kas varēja cilvēku darīt vecu un neglītu, tomēr daba darīja savu. Ja noskuva nevien bārdū un ūsas, bet arī matus, tad sirmuma gan neviens nepamāja, bet sejā krunkas toties vairāk izcēlās un galvas virsus spīdēja kā glazēts. Tur

bija iemeties jau dabīgs kailums, ko nevarēja novērst nekādiem līdzekļiem.

Visu svabado laiku, visvairāk gan ziemas naktis, ārsts nosēdēja pie grāmatām un aroda žurnāliem. Viņš moži sekoja visam, kas notika ārstniecības pasaulē. Viņš zināja ļoti daudz un prata savas zināšanas likt lietā. Tāpēc arī bija stipri ieslavēts plašā apkārtnē. Pie viņa brauca no tāliem novadiem un bieži vien veda pie slimniekiem pat uz pilsētu, kur taču parasti dzīvoja labākie ārsti. Kad neviens vairs nespēja līdzēt, kad nebij vairs nekādu cerību, arī tad vēl mēģināja griezties pie Lazdovska.

Nekad Lazdovska kungs nesūdžējās par ārsta smago likteni, nekad neatteicās ne bagātam ne nabagam, nekad nepēma atvaļinājumu. Viņam nebija ne draugu ne radu, kurus būtu vajadzējis kādreiz apsērst, un ar vaļu viņš nezināja ko iesākt. Vasarā, karstā laikā, kad vārnas staigāja spārnus nolaidušas un knābjus paplētušas, nereti viņu redzēja bez svārku, naigi soļojam pa lielceļu. Turpat līdzās kūlās kāds ar darbos nodzītu zirdziņu. Ārstu veda pie slimnieka. — Rudeņos vai pavasaros, kad ceļi bija izbraukti kā elle, ārsts tāpat brida lielāko daļu kājām, iestājis garos ūdenszābakos. Kad vedējs bija nelaimīgs par to, ka kungam jāiet kājām, ārsts viņu mierināja, teikdams, ka tāda izbraukšana pie slimniekiem esot viņam vienīgā izdevība drusku pastaigāties. Tikai ziemā, kad sniegs un ledus visus ceļus bija pataisījis līdzenus, viņš mierīgi līda savā lielajā kažokā, sajozās un sēdās važās. Kad vedējs bija iebraucis sētsvidā, kad brazmaini ierējās suni, ārsts parasti pamodās no salda snaudiema.

Visa Tiltene domāja, ka viņu dakterim vajagot būt ļoti bagātam. Taču citiem bija ģimenes, bij bērni jāģērbj un jāskolo, bij šīs un tas... Lazdovskis tomēr nebij bagāts. Neviens nezināja, cikus trūcīgus cilvēkus viņš apmeklēja gluži par brīvu, no cikiem paņēma pavisam nīecīgus honorārus. Bez tam, — abas jaunākās māsas savā laikā viņam tāpat bija jāskolo, kā citiem viņu bērni. Vecākajai, kas precējās ar jauniņo ap-

tieknieku, vajadzēja palīdzēt ļoti daudz, līdz tie tika pie savas aptiekas. Runāja arī, ka veselu miljonu ārsts pazaudējis slavenās Lombardbankas bojā ejā. Varbūt tas bija tiesa. Jo tur zaudēja nevien mazie ļautiņi, bet dažs labs visai pazīstams tautietis, ko bija apžūbinājuši lielle procenti. Un varbūt arī nebija tiesa. Kas to varēja noteikti zināt? Šie lielle noguldītāji prata kļūst, kaut arī zobi bija jāsakoz.

Ārsta saimniecību tagad veda jaunākā māsa Zigrida. Arī viņa jau tuvojās savam trīsdesmitam dzīves gadam, kaut gan izskatījās vēl kā meitene. Jautra, kuplo zēna galviņu šad tad pamezdama atpakaļ, viņa gāja savās gaitās bez kurnēšanas. Kad Kosa, kā tuvs radnieks un nelabojams zobgalis, ik pie satikšanās atgādināja, ka bez brāļa esot arī citi vīrieši pasaulē, un lai šitā jauki dzīvodama tikai neaizmirstot, ka pašai sava dzīve arī jādzīvo, — viņa asprātīgi atjokoja, ka tas nenotikšot vis. Laika esot diezgan. Viņu ģimenei gan būšot jāizmirst, kā tas jau redzams pie abām precētajām māsām, kurām ne vienai ne otrai neesot pēcnācēju, un no brāļa, kurš vēl nemaz nedomājot precēties; bet Lazdovsku ģimts sievietēm esot piešķirta laime, dabūt jo jaunākus vīrus, jo vecākas viņas kļuvušas. Viņa tāpēc gribot nodzīvot līdz piecdesmit, lai dabūtu zēnu kā pumpuru.

Ārsta vecākā māsa, Saluma kundze, gandrīz ik vasaras uz dažām dienām atbrauca pie brāļa un pie māsām ciemos, kā viņa pati teica, ieelpot Tiltenes valgo gaisu. Tur, Kurzemes sausajā pilsētiņā, lai bij skaisti, tomēr kaut kā trūka. Viņa tur jutās vienmēr kā svešumā, vienmēr kā viena. Ar vīru viņa bija mierā, pat ļoti mierā; bet kas to varēja sacīt, vai viņš vairs bija mierā ar viņu? Kas to zināja, vai vīrs pilnīgi piederēja viņai vien? Viņu vienmēr mocīja nejaukā apziņa, ka ir tik daudz vecāka par vīru. Šo apziņu padarīja vēl mocošāku tas, ka nezinātāji aptiekā nereti runāja ar aptiekaru kā ar viņas dēlu. Kad, piemēram, vīrs pāri letei vaicāja, ko jaunkundzīte vēlas, tā itin naīvi atteica:

„Pateicos, mani jau apkalpo mammiņa.“

Tiltenes vecais aptiekars Šēns vēl joprojam vilka savu dzīvību šeit pat. Salums nebij gribējis atņemt vecam cilvēkam vietu un maizi. Tagad, kopš Šēna kundzei gūžā bija iemeties išias visasākā formā, kas temperāmenta pilno dāmu turēja lielāko tiesu gultā, aptiekā vairs palīgi un palīdzes nemainījās. Nu tur jau ilgu laiku dzīvoja kāds Zoltners, krietns jauneklis, kas varēja kādreiz varbūt atpirkt visu to būdu no vecā Šēna, vai no tā mantiniekiem. Nebij arī izslēgts, ka tādā gadījumā ārsta jaunākajai māsai šis aptieknieks varēja krist par vīru. Dažas zīmes jau uz to norādīja. Un pati galvenā no tām, — Zoltnera kungs par Lazdovsku jaunkundzi bij četri gadi jaunāks.

— Stropi bija izputējuši, kā sacīt mēdz. Kultūrālais centrs, no kuŗa visu laiku nebij spīdējis uz apkārtni ne mazākais gaismas stariņš, bij sadalīts jaunsaimniecībās un izdots bezzemniekiem, kādu vēl bij bezgala daudz, pat ar pirmās šķiras tiesībām. — Stropu meita strādāja kā skolotāja kādā Latgales pamatskolā. Kas zina, kā viņa tagad iztika savā šaurajā dzīvitē, kur mātes mājā negribēja pieķerties ne pie tā vissīkākā darbiņa. Strops pats arī bija pārcēlies uz Latgali, kā robežsargu komandieris. Pēc ļaužu domām, tā priekš Stropa bija istā vieta. Tur varēja šo to noķert, un vienmēr gadījās iedzeršanas. Varbūt pie reizas atlēca arī kāds lieks lats, ar ko kundzei uzposties.

VII.

Rozu saimniece savā laikā visu vainu par Vītola aizriešanu uzkrāva Krastam. Nu Krasti tomēr bija vai vienīgie kaimiņi, ar ko viņa sagājās, kad bij no vedeklas pavisam nošķūtēta pie malas. Viņa tagad nāca, pilna laipnības, ikreiz nodievodamās, ka nekad nav ne-

susi savā sirdī ienaidu pret mīļajiem kaimiņiem. To pašu sen jau varēja liecināt arī Krasti. Tāpat viņiem nebij vairs nekāda naida pret šo vairāk nekā ļauno sievieti, sevišķi tagadējos apstākļos, kur dzīve viņai bij tik sūra kļuvusi. Klausoties nelaimīgās sievas ciešanu stāstos, kuŗi gan bij pilni līdz smieklīgumam sīku nieku, patiešām aizmirsās viss rūgtais, ko nācās norīt vai ik dienas, dzīvojot to pavasaŗa gabalu Rozu istabā, kad te kalnā mājas bija ceļamas. Palikās tikai gaišie brīži. Un tādu nebij mazums, kaut tiem arī nebija nekāda sakara ar veco saimnieci.

Ainai sevišķi bij iespiedušies atmiņā brīnišķīgie rīti un vakari tur Rozās. Kā pa logiem krita saule uz brūnajām sienām! Uldītis rāpoja pa zemi, sārta apspīdēts. Abas ar māti viņas izvadīja un sagaidīja strādniekus. Kā pa zilganu dzelmi viņi tur airējās, rītos turpu, vakaros ŗurpu. Daŗu labu vakaru viņa ielika bērnu mātei klēpī un pati izskrēja vīram pretim. Viņa tam piekērās pie smagās rokas kā meitene. Atpakal nākot viņa spēra lielus soļus, piemērodamās... Un kā tur toreiz māte niepeši ieradās ar govim. Mū! Mū! — mauroja ļopi. No platajām, glumajām mutēm izšāvās pelēki garaiņi...

Šis pavasaris bija pirmais, ko Aina vadīja lauku dzīvē, un tāpēc tas tik dziļi bija iespiedies viņas smadzenēs. Tur bija tik daudz skaistuma un jaukuma.

„Nekāda sliktuma, nekāda sliktuma, Rozu māt!“

Kaut gan Krasti uz Rozām nekad negāja, viņi zināja līdz pēdējam sīkumam kā tur iet. Un kā par brīnumu visi šie sīkumi viņus interesēja. Viņiem bija puslīdz viena alga, kas notika plašajā pasaulē, kas pagastā, biedrībās; bet ja Rozienes dēli tur lejā, Jēkabs vai Pēteris, bij kaut ko nozieguŗies, — tas viņus skāra itkā paŗu sētas notikums.

Ja, Rozu mātei negāja vis gaiŗi. Viņa bija audzējusi savus dēlus mīlēdama un saudzēdama. Bet viņi nerādīja viņai sirdi. Jēkabs, vecākais, bij labs un iztarpīgs tikai tik ilgi, kamēr māte nebij viņam mājas atdevusi. Tiklīdz tas bij noticis, viņŗ apprecēja Liekŗu

Skaidrīti, taisni to meitu, kas mātei visvairāk nepatika, un jau kāzu dienā apsvieda kažoku uz otru pusi. Kad Roziene pie galda, pa vecam paradumam, pasniecās, lai dēlam kaut ko pačukstētu, tas pastūma viņas galvu nostāk un teica, visiem dzirdot:

„Kas par nelāgu modi, bāzt muti pie auss.“

Bet jaunā sieva varēja savu smailo degunu bāzt Jēkabam cik tuvu vien iegribēja, gan pie auss, gan pie pleca, gan visur! Ko domā, — Skaidrīte!

Māte tomēr negribēja ļaunu atmaksāt ar ļaunu. Nē, nemaz! Kas par to, ka mājas norakstītas dēlam, viņa gribēja iet un rīkoties, kā bija rīkojusies visus šos gadus. Bet vai vedekla viņu laida? Tā slēja visur ragus pretim, kā kaza. Un dēls biedināja: Piesargies, vecā! — Ar to tomēr nebij sacīts, ka dēls un vedekla nebūtu gribējuši viņas darbu. O, viņa varēja iet nomirkusi, no rīta līdz vakaram, — nekad nebija par daudz. Bet tiklīdz viņa pieskārs kādam darbiņam, kas piekrita darīt tikai saimniecei, uzreiz tas tika izņemts no rokām. Ne reizi vien viņas bija izgriezušas sudmalīņas, abas turēdamas kāstuvī, viena aiz vienas osas, otra aiz otras. Protams, ka vecākajai vajadzēja atsprāgt nost. Pie tik straujām kustībām viņai ātri aizkusa sirds.

Pēc Rozienes raksturojuma šī vedekla bij visnegantākais un nekrietnākais radījums pasaulē. Viņa bij jau arī Jēkabu tik tālu samaitājusi, ka tas špāca līdz ar viņu, tiklīdz māte vilka goda drēbes un taisījās kur iziet. Pēc viņu domām, tādai sloķinēšanai pa ciemiem varēja būt tikai viens nolūks: viņus aprunāt. Kas vainīgs, tas bailīgs!

Sākumā Roziene ēda kopā ar jaunajiem saimniekiem. Bet tiklīdz tie sāka ar viņu naidoties, sāka stāigāt sagriezušies un saviebušies kā ķimpenes, viņai neviens nevarēja liegt saņemt savu likumīgu tiesu, kā bija norakstīts, un sēdēt savā maizē. Kā tu man, tā es tev!

Rozienes jaunākais dēls, Pēteris, dzīvoja tikai tā, no dienas dienā. Kad patika, pastrādāja pie brāļa, kad

nepatika, gulēja, rokas zem galvas salicis, un skatījās griestos. Viņam bija patafons, viņam bija velosipeds, spinings. Ik svētdienas viņš brauca uz tuvām un tālām zaļumballēm, iedzēra un izkāvās. Viņš vēl joprojām mīlēja spārdīt bumbu un piedalījās visās vietējās ievērojamākās sacīkstēs. Pie jūrnieku fasona cepures viņam bija spilgta metalla zīme. Pie melnā sporta krekla karājās dažādi žetoni un medaļas. Kas to varēja izpētīt, vai tie visi bija pelnīti vai nepelnīti, bet lepoties ar tiem viņš lepojās.

Tiklīdz vecā Rozu saimniece sāka saņemt savu uztura tiesu natūrālijās, Pēteris vairs strādāt nemaz negribēja. Kas viņu, brīvu cilvēku, varēja spiest vergot, pie tam savam miesīgam brālim? Mātes tiesa taču bij tik liela, ka viņi abi varēja būt kārtīgi paēduši. Tā viņi tagad dzīvoja par sevi, neceldami ne smilgas. Saimniekam draudēja aizlīt siens, bira rudzi, lūza miežiem vārpas nost, — kāda gar to daļa bija atstumtajai, apnicinātajai mātei, un viņa brālim, proletārietim?

Šad un tad Pēteris cilājās doties pasaulē. Nu ja, pasaulē, — laimes meklēt. Vai te viņš varēja kur uz priekšu tikt? Vai te viņu kāds ņemtu iegātņos? Nekad! Te visas meitas un meitu tēvi viņu pazina kā raibu suni. Citur viņš varēja būt nevainojams kavalieris, tikai ne Tiltēnē. Te viņu sauca visvisādi, vienīgi ne par kārtīgu cilvēku. — Bet ko viņš arī tur, pasaulē, varbūt Rīgā, daudz varēja iegūt, tāds vienkāršs bezdarbnieks? Vai tur tādu trūka? Visjaukākais būtu, ja viņš tiktu kādā vietīnā, ierakstītos slimo kasē un otrā dienā saslīmtu. Vai vēl labāk, — kaut viņš pie kāda darba tiktu tā drusku sakropļots. Tad varbūt dabūtu no nelaiimes biedrības vienreizēju, bet krietnu pabalstu. Nebij, zināms, smādējamas arī ikmēneša izmaksas. Kopā ar mātes maizi, līdz mātes miršanas dienai tā viņš būtu nodrošināts uz vislabāko...

Neraugoties uz to, ka Roziene tagad tikpat kā nemaz nestrādāja, viņa bija kļuvusi labi vien tievāka, nekā savos saimnieces rūpju un klapatu laikos. Acīmredzot nesaticība ar dēlu un vedeklu grauza viņas mū-

žu stiprāk, nekā tas tika izrādīts. Paradusi visu laiku valdīt un rīkot, nu šī sieviete bij kā lauva sprostā. Viņa bija notiesāta gulēt, ķepu zem zoda, un sapņot par antilopju bariem, kas panikā kādreiz bēga, kad viņa ierūcās. — Jā, Rozu māte nu bij kļuvusi tievāka un vieglāka. Senāk, uzkāpušai Krastu kalnā viņai vajadzēja spiest ar rokām sirdi, lai tā neizlec no krūtīm. Tagad viņa varēja bez bailēm kāpt vai vēl tik augstu. Varbūt tāpēc, ka ceļš bij iestaigāts, bet kalns nu nelikās nemaz vairs stāvs.

Gandrīz ik svētdienas vecā Roziene ieradās Krastos. Dažreiz viņai vajadzēja padoma, dažreiz palīga. Krusta un bēdu nekad netrūka. Dažreiz vedekla un Jēkabs bija viņu izlamājuši, un kad viņa lamājusies pretim, solījušies iesēdināt. Vedekļa pie reizas palaida arī roku. Pēteris vēl arvien nedomāja sākt dzīvot savu dzīvi. Cik ilgi viņa varēja mitināt lielu cilvēku? Kas zina, varbūt viņš klusībā gatavojās vest mājā vēl trešo ēdāju? Vēl kādu Skaidrīti!

Kad tā sirdi izkratīja, kļuva daudz, daudz vieglāk. Roziene no Krastu sētsvidus laida acis visapkārt un kratīja galvu. Viņa asi uztvēra tuvumu un tālumu, Visur bija plaukums, visur jūta darba augļus. Tikai tur Rozās... O, kad viņa līdz šai dienai būtu valdījusi savu māju, kad Vītols nebūtu tā iespītējies, — droši vien arī viņa būtu uzcēlusi jaunu istabu. Nu jau vecā bij patlaban nonākusi tādā stāvoklī, ka nevarēja saprast ko darīt, — pabūvēt apakšā pāri vainagu, vai likt uguni pie pakša, lai aizbrauc ar izdevīgu vēju. — Bet jāprasa, vai jaunie ko prātīgu uzcel, ar visām prēmijām...

„Paskatait, kādu skaistu istabiņu Vītols uztaisīja,“ Krasta kundze, kā viešņas domas lasīdama, teica. „Un, var teikt, bez kādiem līdzekļiem, tikai ar savu rosību un čaklību. Un nu viņš ir pilntiesīgs saimnieks tur Sturtos. Jūs zināt, ka vecā saimniece mājas viņam norakstījusi? Laime cilvēkam!“

Roziene raudzījās tālumā, tikai ne uz Sturtu pusi. Viņa arī neatbildēja ne vārda.

VIII.

Grunduļa dzīve nekad nebij burbuļojusi kā jautrs, Gatklāts strauts. Ja to tomēr gribēja kaut kādi salīdzināt ar zemes ūdeņiem, tad tā varbūt bij, sevišķi tagad, savā pēdējā posmā, kā piesērējusi dūņupe, kurās tecēšanu varēja vērot vienīgi no ūdenszāļu locīšanās. Ne-raugoties uz to, ka šiem ūdeņiem, gluži kā visiem, reiz bij jūru jāaizsniedz vai jāpaceļas debesis kā mākoņiem, tie tikko vilkāš. Tie tikko slīdēja, tie griezās atvaļos kā pa katlu, gar vienu krasta malu taustīdamies uz priekšu, gar otru bīdīdamies atpakaļ.

Raibs bij Grunduļa mūžs, un tomēr, ņemot visā visumā, — sīks, nenozīmīgs, bez kādas vērtības. Vēl viņš dzīvoja, bet ja mirs, vai nepazudīs kā akmens dzelmē? Līdz ar viņu vajadzēja izdzist arī viņa piemiņai. Vai piemēram Tiltēnē, kur viņš kādreiz visiem bij par uzjautrinājumu, tiklīdz viņa vārdu minēja, kāds vairs par viņu interesējās, izņemot veco velnu? —

Grundulis bij bijis un izbijis.

Kamēr cilvēkam bij kaulos dzīvība, viņam tomēr bija jākustas, jāpūlas, jāgādā par rītdienu. Dziņa to darīt, Grunduli bij pārņēmusi atkal no jauna, tiklīdz viņš no laiskajiem laukiem bija ieradies pilsētas mūros. O, šo laiku viņš bij pēries kā pa pirti, kaut gan dzīve, taisni kā par spīti, nemaz negribēja virzīties uz priekšu. Drīzāk gan tai bija tendence slīdēt atpakaļ. Viņš izmēģināja roku tā un atkal citādi. Izpūlējies kā masieris, gan pirtis, gan uz ārstes Re ieteikumiem vienā otrā mājā, Grundulis atzina, ka šī nodarbošanās tagad nieku vien ienesa. Viņš metās uz citu pusi. Ar irētu fraku mugurā, viņš izmēģināja laimi arī kā sulainis. Bet šai arodā vairs neveicās nemaz. Ja arī paplāti viņš varēja vēl nobalansēt kā nācās, tad tomēr neprata vairs muti turēt. Viņam gribējās visiem viesiem kaut ko par sevi pastāstīt, gribējās izmest vienu otru teikumu, kas norādītu, ka viņš ir ne viesmīlis, bet tikai viesmīļa ādā. Bet šādas ekskursijas viesiem nelikās laikam un vietai piemērotas...

Ak, kas tā nu bij par dzīvi, tādām zem slogiem paliktam saprātīgam individam!

Kā pēdējā cerības zvaigzne Grundulim tomēr vēl mirdzēja mazs veikals, vienalga kāds, kurā viņš visā mierā varētu tirgoties. Neviens viņam nestāvētu pāri galvai, neviens nevarētu taisīt pārmetumus, ka viņš strādā laiski vai slikti. Apgrozot savu naudiņu viņš ne tikai eksistētu, bet pie labiem apstākļiem vēl vairotu kapitālu. Viņa veikals zeltu. Un ja tas zeltu, — viņš negribētu plēsties plašumā, netrakotu ar komijiem un kasieriem, kam šos laikus nevarēja uzticēties. Viņa veikals, pavirši to uzskatot, liktos mazs; bet ik viens pircējs ienācis uzreiz justu, ka te visi plaukti kā piebriedušas vārpas, ka te var gan dabūt visu, kas jau vien dabūjams tajā branžā...

Ilgi Grundulim šī cerība palika tikai cerība. Bet tad piepēši pati laime, tā sacīt, ielika viņam klēpī mazu gaļas veikalu, centrālajā tirgā. Ne jau tā. Ne viņam veikalu klēpī, bet viņu pašu, Grunduli, ielika veikālā kā smaidošu mēneša pēdējo ceturksni. To bija izdarījis viņam vienmēr labvēlīgā ārste Re, — lai viņai pateikšana un veselība.

Jā, šī Re bij zinājusi to, ko Grundulis pats nemaz nezināja: ka viņam 23. janvārī palika piecdesmit pieci gadi. Tas bija pietiekoši svarīgs iemesls, lai visi studiju biedri kopā atcerētos skaistos Maskavas laikus un darītu jubilāram mazu prieku. Vairākkārt atteikušies ziedot kaut visniecīgākās summiņas, kad Grundulis nāca ar listi vai bez listes, tagad visi bija ārkārtīgi devīgi. Visos pamodās senā bohema.

„Katrā ziņā! Jā, to gan katrā ziņā!“

„Tikai ne naudu! Ar to viņš nezina ko iesākt.“

„Veikalu, tikai veikalu!“

Noorganizēšanu uzņēmās tēlnieks Krams. Viņam tagad, ziemā, bij par visiem vairāk vaļas. Advokāts Gailītis, kas nu bij izvirzījies kā ievērojamākais speciālists laulības šķiršanas prāvās, viens pats ziedoja simts latu. Ģimnazijas skolotājs Sloka, domnieks Auslands, bankas direktors Kapinieks, — tie visi ne tikai

kā paši ziedoja, bet savāca vēl no saviem draugiem un paziņām krietni daudz naudas, „Kādas nabadzībā iestigušas inteliģentas personas nostādīšanai uz kājām.“

Grundulis tai laikā pārtika vienīgi no bezdarbnieku pabalstiem, pa reizai ar īgnumu iziedams uz dažām dienām vienā otrā sabiedriskā darbā. Viņš dzīvoja pilsētas nomalē, gandrīz jau laukā no pilsētas, ne savā istabīnā, bet tikai gultas vietā pie kādas atraitnes, kuŗas dēls vēl turējās darbā, valsts degvīna noliktavā. Grundulis tur dzīvoja vientuļāk nekā Sturtu zemnicā bij dzīvojis. Kas tad gan būtu gājis pie viņa viesos? Tikai Dr. Re bij viņa adrese, visādiem gadījumiem.

Liels pārsteigums bij Grundulim, kad pēc ilgiem laikiem, pastnieks atnesa reiz vēstuli, ar kuŗu ārste Re viņu uzaicināja rītu, 23. janvārī, taisni pulksten septiņos no rīta, ierasties pie viņas. — Taču bij reiz atkal gadījies kāds subjekts, kas visām krīzēm par spīti gribēja likt sevi masēt . . . Un pie tam tik agrā rīta stundā!

Vēl lielāks pārsteigums Grunduli sagaidīja ārstes mājā. Kaut agrs rīts, viņš jau no koridora redzēja, ka zālē ir Sloka, Gailītis, Kapenieks un citi. Pat abas slavenās bērnu dārznieces — Auza un Teka — tur bija! Un tiklīdz viņš nāca iekšā, nosalis, zili sarkaniem grumbainiem vaigiem, apsalušiem papēžiem slidēdams, visi sapulcējušies, pacēluši pilnas vīna glāzes, sparīgi dziedāja:

„Lai dzīvo sveiks!“

Kad dziesma bija galā, piepeši arī Grundulis juta savos pirkstos iespraucamies slaidu vīna glāzes kājiņu. Visi nāca un pieskandināja.

„Kas te jums ir par goda dienu?“ Grundulis apjucis prasīja.

„Tev ir dzimšanas diena, vecais vakarlēpi,“ advokāts Gailītis teica, vēlreiz kratīdams bijušā skolnieka un reizā mēcēnāta roku. „Un te būs mazs dāvāšanas akts mūsu mīļajam baronam Bundulim.“

Grundulis redzēja lielu papīra lapu, uz kuŗas deļoja garā rindā vārdi un uzvārdi, un gar malu stāvēja skaitļi, kā kareivji. Kas tie bij par vārdiem un cik vēr-

tīgi bij skaitļi, to bez brilles nevarēja konstatēt. Bet viens bija skaidrs, — tā bij ziedojumu liste!

Acumirkli paturējis papīru jubilāram zem deguna, advokāts to salocīja un ielika izstieptajā rokā.

Nu nāks nauda, Grundulis domāja.

Nauda tomēr nenāca. Kungi un dāmas bruka laukā, koridorā, lai steigšus ģērbtos. Grundulis tika rauts līdz, kā ledus gabals pa straumi. Pēc piecām minūtēm viņi jau bija uz ielas, kur gaidīja divas mašīnas. Viņi iesēdās un palēkādami aizņonoja pa Marijas ielu uz leju, lai apstātos plašajā centrārtirgus laukumā. Tur viņi visi izkāpa un iegāja gaļas nodaļā.

Visi tirgtāji jau bij savās vietās un rosīgi gatavojās dienas darbam. Arī pircēji sāka rasties. Savādais kungu un dāmu pulciņš gāja un apstājās pie kāda neliela nodalījuma, kur iekšā nebija vēl pārdevēja, bet kur karājās ar snuķi uz leju prāvs sivēns, liels vērša gaļas slānis, pusdīrāts teļš, dažas virtenes desu, brūnas liellopa aknas, gaišas plaušas ar sarkanu sirdi kā punpuru vidū. Tur stāvēja liels miesnieka blukis, spožs cirvis uz tā, un cirvim līdzās duncis. Turpat uz galda bija svāri un ietināmais papīrs. Bet pār nodalījumu stāvēja glīts uzraksts: Roberts Grundulis.

Krams atdarīja nodalījuma durtiņas, iebīdīja pa tām Grunduli iekšā, un teica:

„Lūdzu man vienu teļa cepetīti.“

Grundulis saprata. Viņš palocījās, katram atsevišķi, tad visiem kopā, pateicās asarām acīs, un ķērās pie dunča. Neveikli, nervōzi taustījās viņa rokas ap lielajiem gaļas gabaliem.

Tas bija priecīgs veikala sākums. Katrs no pavadonjiem kaut ko pirka un pasniegto naudas gabalu atstāja visu, kā tas pēc vecas parašas pieklājās. Redzot tik daudzus un labi ģērbusošos pircējus ap jauno veikalu, apstājās arī citi. Beidzot, kad labdari atvadījās, Grundulis jau savā lomā bij tik brangi iejuties, ka jautri iesaucās:

„Sanāk! Sanāk! Pirmā labuma manta! Drīz būs cauri!“

— Vienu laiku likās, itkā Grundulis nu patiesi būtu nostādīts uz kājām. Viņa labdari jau priecājās par laimīgi uztverto ideju, nedāvāt vis naudu sen kārotā veikala uzsākšanai, bet pašu veikalu. Tas jau sen bij visiem zināms, ka nauda šī cilvēka rokā ātri kusa, nemaz to nelietīgi nešķiežot. Nu tā lieta gāja...

Bet Grundulis nebūtu tas, kas viņš bij, ja viņam drīz vien negadītos kāda ķeza. Un pie tam šoreiz tīri fatālas dabas. — Uz vienkāršas sagādīšanās pamata, viņu apcietināja. Apcietināja īsi pirms lieldienām, kad veikals sāka vislabāk iet, kā kādu personu, kas vairāk kā divdesmitām jaunām un vecām sievietēm izkrāpis lielākas vai mazākas naudas summas, solīdamies precēt.

Kāds trakums!

Nelīdzēja Grunduļa liegšanās. Nelīdzēja atsaukšanās uz augstām personām, kas varēja liecināt, cik tālu viņš stāvēja no nolādētās sieviešu kārtas. Fotografija policijas aģenta rokā un te šis vīrs bij identiski. Lai viens tikai paskatījās uz melno kārpu zem kreisās acs!

Pats par sevi saprotams, ka Grundulis beidzot tika atzīts par nevainīgu, kad bij ievāktas ziņas un plaši pierādīts, kur viņš dzīvojis un kā dzīvojis. Bet ko tas vairs līdzēja? Viņa vieta tirgū pa tam bija izdota citam. Prece samaitājusies, kaut arī uz lediem gulējusi Svarus kāds bij piesavinājies. Grundulis skaidri pazina, ka tie viņa svāri, bet kā lai atņem, kad zaglis tevi solās uz vietas iesēdināt no jauna cietumā, par goda laupīšanu? Viņš atstāja tirgu, rokas izplētis kā spārnus, par zīmi, ka nu viņam atkal nav vairs rītdienas.

Nāca vasara. Daudzi bezdarbnieki atstāja Rīgu un devās pa dzelzceļiem, bet vairāk vēl pa lielceļiem, uz visām Latvijas malām, meklēt darbu. Lauki sauca audzēt maizi. Tad nu kādā dienā arī Grundulis izgāja pa Jāņa vārtiem gaišā, saules pielijušā pasaulē. Uz muguras viņam bija ne visai liela, bet smaga soma. Viņš gāja kā kalportieris. Viņš gribēja nest gaismu tautā, kaut arī pašam par to vairāk nekas netiktu, kā uzturs un pazoles. Viņš nenēsāja nekādas blēņas. Viņam bija tikai

zinātniskas grāmatas, vienīgi kodolīga satura raksti: par kartupeļu slimībām, par kūdras pakaišiem, par bišu peru puvi, par skābbarības torņiem.

Visur Grundulis varēja iet un tirgoties bez bēdu; tikai uz Tiltenes pusi nedrīkstēja rādīties. Divdesmit kilometru attālumā viņam jau gadījās incidenti. Kad viņš ieteica skābbarības torņus un piedāvāja pirkt par šo jautājumu izsmelošu un interesantu grāmatu, viņam nereti nācās dzirdēt jautājumu:

„Vai jūs neesiet tas kungs, kas Tiltēnē pats cāļus perējis?“

Nolādēta pasaule, — cik maza un maziska viņa bij!

Pēc lielākiem vai mazākiem izgājieniem Grundulis parasti atgriezās Rīgā ar tukšu somu. Makam par to vajadzēja būt pilnam; bet tas arī bija tukšs. Nē, — kolportiera amats... Tad jau labāk grāvjus rakt! Jo cik tad cilvēks beigu beigās varēja pārdot, neraugoties uz to, ka vienā otrā sētā tevi izlamāja tādiem vārdiem, kādus intelligentam cilvēkam nemaz neklājās dzirdēt.

Grāvjus rakt Grundulis tomēr negāja. Dažbrīd viņam ienāca prātā, kā būtu, ja aizbrauktu uz Tiltēni, paskatīties, kā tur izskatījās pie drauga Krasta. Kas zina, kā dzīvoja Vītols Sturtu laukā...

Domādams par Tiltēni, viņš par pēdējiem santiem nopirka skatu karti un aizsūtīja Krastam sveicienus no Rīgas. Vairāk nekā.

Apnicis klaiņāt pa Torņa ielu, vēlā rudenī Grundulis pieņēma direktora Kapinieka priekšlikumu, braukt uz laukiem, uz viņa mājām, kur varēja šo to pakustēt un būt paēdis.

Saņēmis desmit latus ceļam, Grundulis bij priecīgs, un tūlīt otrā rītā izbrauca no Rīgas.

Bet ticis galā viņš stipri vilās. No drauga runas viņš bij nopratis, ka būs te tā kā saimnieks, kā rīkotājs; bet viņš te bija pakļauts citam. Te jau sēdēja viens tāds pat onkulis kā viņš, un rūca. O, te nebij dzīve!

Un pēc divi nedēļām Kapinieks redzēja draugu Grunduli atkal omulīgi pastaigājamies pa Torņa ielu. Viņš bija iebraucis pat vēl ātrāk, nekā atnākusi vēs-

tule, atdresēta augsti godājamam direktoram Kapi-
nieka kungam tur un tur. Vēstule iesākās ar dzejoli,
kas norādīja, ka šim likteņa pabērnim bijis laika diez-
gan izlikt savas bēdas saistītā formā. Viņam, kā daiļ-
literātūras necienītājam, atskaņas un ritms taču varēja
prasīt visai daudz pūļu. Dzejolis bij tāds:

Prasta dzīve man uz laukiem:
Azāids plāns un darbs tik grūts.
Putru vien tik stieb, bez taukiem.
Dzīvoklis tev tāds kā kūts.

Rītos, tiklīdz gailis mājās
Trešo reizi dziedājis,
Tev jau knaši jābūt kājās,
Kaut vai būtu nomiris.

Celies, baņo zirgus, aitas,
Salmus vel līdz ģēvelēm,
Cūkas svilini, kā maitas,
Ēvelē ar ēvelēm — —

Ēvelē kāpostus un stampā tos mucās, vāc kartu-
peļus, pēdējās vasarāja čupas, un ved žagarus. Nē, Ka-
piņ papiņ, — šitiek briesmīgi smagus darbus strādāt, pie
tam bez algas, tikai par vēderu, nav intelekta cilvē-
kam pa spēkam. Drīz vien, ja nepalikšu traks, tad uz
galvošanas plīks kā teļa vaigs. Pie šitādiem plēsošiem
darbiem pilsētas apavi un apģērbs put kā ziepju putas
vējā. Kad būs noplīsušas drēbes, un nodilusi miesa
no kauliem, tad — iedomājies tikai, Kapiņ, kāda tad
izskatīsies mana iznīkstošā daļa... Un es šaubos, vai
ar to būs līdzēts pie valsts budžeta sastādīšanas...

Varbūt tāpēc, ka šo vēstuli rakstot žēli spīd svēt-
dienas saule, man kļūst visai skumji. Ar Taviem des-
mit latiem esmu iebraucis tīrā speltē, kur tagad jākvērn
bez nozīmes. No smagā darba naktīs sāp visi locekļi.
Tad vēl apziņa, ka esi prom no kultūras centra, ka esi
absolūti nebrīvs, ka tevi vienmēr vēro kāda ļauna acs,

vai tikai tu dari savu pienākumu, — nē, tas nav izturams! Vai tad mani mūžam apņems tikai rudenis? Pie labākās gribas es nevaru iedomāties, kas un no kurienes varētu man nest vēl pavasari. Vai tas nenozīmē, ka dzīve jau galā, ka jāsāk skati vērst uz citām pasaulēm?

Izlasījis vēstuli, Kapinieks sēdēja labu brīdi, iegrimis domās. Ko te bij darīt? Patiesi, šim cilvēkam nevarēja nākt vairs pavasaris, vārda istā un gaišā nozīmē. Kamdēļ lai tas būtu mēģinājis kādreiz apstāties, ja tik daudzas, daudzas reizas garām gājis? Tika žēli un skumji. Likās, ka šāds liktenis varēja piemeklēt ikvienu; jo katrs cilvēks bij pa daļai laimes vai nelai mes putns.

IX.

Dienas skrēja ar vēl nekad nepieredzētu ātrumu. Bij tiešām savādi to vērot. Istenībā cilvēks bij sev ieguvis daudz laika, saīsinot attālumus un veicot darbus dažās stundās, pat minūtēs, ko senāk spēja tikai mēnešos un gados. Tomēr, — kur tad bij šis liekais laiks? Vai tajā kādreiz varēja izpeldēties kā spožā ezerā? Vai šie brīži kaut kur uzkrājās kā rezerves, ko varētu lietāt nebaltās dienās? Nē. Laiks bij līdzīgs tiem milzīgajiem dziedinošu ūdeņu avotiem, kas ieplūst upēs un aizjono bez nozīmes, ja netiek uzķerti un izmantoti. Ak, pārāk interesants bija dzīves plūdums visos mūžos, tāpēc laiks tik ātri skrēja.

Un laiku vajadzēja prast izmantot līdz pēdējai sekundei, vienalga, vai tas skrēja kā bezdelīga, vai vilkās kā gliemezis; tikai tad cilvēks bija dzīvojis saprātīga radījuma cienīgu dzīvi.

Ja nu Krasts pameta skatu atpakaļ uz savu mūžu, sevišķi uz to posmu, kas bija palaists te, Tiltenē, tad tas gulēja viņa priekšā kā sazēlis tīrums. Nekas ārkār-

tīgs tur nebij gaidāms. Nebija ne izdarīts kas liels, ne iegūts. Un tomēr tā bij dzīve, ko viņš dzīvoja. Skaidra visas pasaules un visuma aptvere. Acis un ausis vaļā tam, ko sniedza apkārtne. Prieks par labu un īgnums par nekrietnībām. Sirds un prāts kāri tvēra to, ko nesa laikraksti, grāmatas, radio. Daudz tur bij laba un daiļa. Bij vadītas gaišas, laimīgas dienas, pilnas kū-sājoša prieka par sauli debesīs, par valgo zemi zem kājām, par tuviem cilvēkiem. Bij bijušas arī skaistas naktis un mīla, ko viņam sniedza kāda brīnišķīgi jauka, bet grēcīga sieviete...

Grēcīga?

Kas mīlu varēja saukt par grēku? Kas mīlošu un mīlamu sievieti varēja kaut kādi vainot? Vai to drī-zāk nevajadzēja minēt ar dziļu cienību, noliecot galvu un, minot viņas vārdu, iegrīmstot sapņos? — Kā vītušu rožu smarža bija šī atmiņa. Kas zina, vai pasaulē kaut kas tamlīdzīgs varēja vairs atkārtoties? Ak, labi un jauki bij brīži, kad viņi sastapās ar Mangu, drebošām sirdīm... Un kāda tad bij starpība starp šo mīlu un to, dēļ kuŗas neviens neuztraucās? Varbūt pēdējā bij ievērojamāka tikai ar savām sāpēm un ciešanām, kas nereti nāca kā piedevas. Kas varēja to svērt un mērot?

Viņam bija sieva, ko reizām karsti mīlēja, bet no kuŗas reizām gribējās vairīties. Jo mīla prasa tikpat daudz garīga spēka, kā kaut kuŗš garīgs darbs, un tā-pēc nepieciešama ir atpūta. Kas to neievēro, mirst kā mīlas mocekļis. Gudrais paliek visas simpatijas un anti-patijas zem vienādi laipnas maskas un nerāda sava mīlas paguruma ne pasaulei, ne savam dzīves biedram. Tāda bija Aina. Apmierināta ar vīru, ka tas bij izbei-dzis savu dēku ar Mangu, viņa nebūt necentās tā sirdi iekaŗot no jauna. Pietika ar to, ka nebij viņai sāncen-ses. Nu viņa strauji kļuva vecāka, bij tikai bērniem māte, rīkoja tos uz skolu, gādāja par viņu drēbēm un apaviem. Vīrs viņai bija tikai tēviņš, kas kādreiz iz-darijis savu pienākumu un tagad varētu tikt izmests no stropa, ja viņš būtu trans.

Visa dzīve bija virzījusies uz priekšu. Acumirkļi

gan šķita, itkā šī virzīšanās būtu lejup slīdoša, itkā būtu nopietni jābaidās no bruksšanas. Bet tad jau vajadzēja sabrukt visai pasaulei. Maksāšanas grūtības, naudas dārdzība, ierobežošanās vēl nenozīmēja sabrukumu. Sabrukums bij, ja cilvēki ceļā satikušies vairs viens otram nespēja uzsmaidīt.

Varbūt lejup slīdēšana lika sevi manāmi just tikai tāpēc, ka ļaudis bija paraduši labāk dzīvot, nekā patreizējie zemes apstākļi to pieļāva. Bij laiki, kad varēja ieņemt un izdot daudz naudas pat stipri vidējs amatnieks un sīks tirgotājs. Nauda strauji grozījās, un kabata katrā laikā bija gatava pakalpot, ja tikai tās īpašniekam labpatika ko iegūt. Kabatai bij viena alga, vai iegūstamā lieta vajadzīga vai nē, vai kārotais prieks cildens vai zems. Ja kur tad varēja likt lieku latu? At-dot bankā, lai to tur pievāc cits? Jeb vai bāzt maisa, kā krievu laikos to darīja? O, vēl šodien šur tur glabājās tādi krievu naudas maišeļi, par biedinājumu un pamācību, ka nauda pati par sevi nav nekāda vērtība, bet tikai maiņas līdzeklis: ka tā nav turama uz vietas, bet pēc iespējas ātrāk laižama apgrozībā.

Tagad nauda nebij vairs tik nevērtīga, kā dažus gadus atpakaļ. Santims, kas agrāk likās bez nozīmes, nu bija uzaudzis liels. Ar to vairs nevarēja jokot. — Tīrgus dienās ļaudis nebrauca vairs no pilsētiņas izlaidušies ratos puszvilus. Neatlika vairs dzeršanai, kad bija nopirkts viss nepieciešami vajadzīgais, kaut gan degvīna cena bija ievērojami pazemināta. Tur Rīgā visādi pūlējās, lai patēriņš pavairotos; bet sasodītie Ceribas pulciņi skolās darbojās pretējā virzienā. Nu jau no bērna kājām pilsonis tika radināts pie atturības. Bij bieži jāpiedzīvo tas, ka vecāki gan svētkiem pagādāja ko stiprāku, bet kad gribēja likt galdā, tad pudeles nevarēja vairs atrast. Bērni bij to vai nu pārāk slepenā vietā noglabājuši, vai vienkārši sadauzījuši. Nelīdzēja pat apziņa, ka zināms procents nāk ceļu taisīšanai un kultūrai, — ļaudis pamazām atradinājās no degvīna; jo tas vēl joprojām, ar visu cenas pazeminājumu, iznāca stipri dārgs. Tad jau labāk bija svētkus vadīt ar

pašu darinātu vīnu un miestīņu. Un tā gandrīz katrā pilsētas dzīvoklī, vai lauku istabā, rudenos dzirdēja kļušu pukstēšanu. Tur rūga jāņogu vai āboļu vīns.

Jā, laudis nepirka vairs reibinošus dzērienus tādos apmēros, kā to budžetā uzstādīja. Nebrauca arī pa dzelzceļiem. Nerakstīja vēstules. Vai tā nevarēja zaudēt kultūrāla cilvēka seju?

Patiesi, arī Krasts nebij Rīgā bijis nu jau vairāk kā divi gadi. Ko viņš tur lai meklētu? Agrāk Rīgu varēja izbaupt ar divi trīs kilogrami sviesta; tagad tāds brauciens prasīja veselu govī. Tagad laimīgs bija tas, kas mācēja ievilkties sevī un dzīvot, līdz dzīve atkal atplauka plašāka.

Kas Tiltēnē bij nācis klāt pavisam no jauna, bij — pašiem savs mācītājs. Tas bija jauns cilvēks, Latvijas augstskolas izlaiduma. Par viņu dzirdēja tikai labu: runājot tīru latviešu valodu un esot neprecējies. — Baznīcā, pa vecam paradumam, laudis tomēr negāja. Vienīgais saplūdums bij kapu svētkos, kapsētā. Draudzes vadoni šīs cilvēku tieksmes tad nu arī prata izmantot, un sarīkoja vēl otru, tikpat grandiozus svētkus, mirušu piemiņas dienas priekšvakarā, vēlā rudenī. Tā kā tagad nebij puķu ar ko kapus puškot, tad tam nolūkam lietāja sveces. Rāmā, tumšā naktī, tādi svētki atstāja lielu iespaidu, ja arī ne uz aizgājušiem, tad katrā ziņā uz palicējiem.

Ko lai dara? — Kaut kā vēl tautu vajadzēja siet pie baznīcas.

Sabiedriskā dzīve bija apstājusies. Tiltēnē agrāk sparīgi rīkojās vairākas biedrības. Šad un tad tika sarīkoti priekšlasījumi, teātru izrādes un koncerti. Netrūka intelligentu vietēju spēku. Izsauca pie reizas arī kādu slavenību no Rīgas. Bij pasākts tautas namu celts. Krietni prāva ēka, netālu no aptiekas, bij pamūrēta jau līdz logiem, bet tad apstājusies; jo no Kultūras fonda nekā vairs nevarēja dabūt. Bērni skraidīja pa mūra virsu un drupināja nost kaļķus. Arī dažs labs ķieģelis jau bija aizceļojis no savas vietas. Ik tiltēnietis,

vai arī ārpagastnieks, garām braukdams, rādīja ar pātagu uz mūriem un teica:

„Tiltenes tautas nams! — Varētu tak reiz likt visi kopā spēkus un dabūt vismaz zem jumta.“

Bet neviens necēla ne pirksta. Priekš kā tad tur augšā bija tādas pabalstu summas, tādi fondi?

Visu tagad gaidīja no augšas, nemaz neapdomādami, ka tie līdzekļi, kas no turienes plūda, bij tikai iztaisījuši lielus likumus, pirms atgriezās atpakaļ uz to vietu, no kurienes bij izgājuši.

Tagad visa svētība laidās no augšas. Kam vairs vajadzēja pūlēties pašiem, kam riskēt, būt padotiem laika apstākļiem un publikas simpatijām, kad radio nesa raidlugas, operas un operetes, pirmklasīgu artistu izpildījumā. Kam rīkot koncertus, kad tur uzstājās visi jaunie un vecie mākslinieki nebeidzamā rindā? Kam vajadzēja pirkt grāmatas, kad rakstnieki paši sēdās pie mikrofona un nolasīja savus darbus? Tur bira kā no pārpilnības raga viss, ko cilvēks varēja vēlēties. Varēja pat dejot, modernās un veclaiku dejas. Varēja svētdienās atlaisties gultā, justies kā Māras baznīcā, un ērti pielūgt dievu, kopā ar pašu bīskapu.

Radio tomēr vēl prasīja zināmus upurus no kultūras slāpstošiem cilvēkiem. Pasta un telegrafa departaments neko nevarēja dot par brīvu. Tehnika bez maksas nekalpoja ne miesai ne garam. Bet vēl jau bija citi ceļi. Lai darītu mākslas tautai pieietamas gluži par brīvu, Izglītības ministrija noorganizēja tā saucamo Izglītības nedēļu. Tika mobilizēti visi gara darbinieki izbraucieniem pa provinci. Visur skanēja vārdi: māksla, literātūra, kultūra... Tika vēlāk redzēja, ka šis gara dempings bij ienesis lauku sabiedriskā dzīvē tādu pašu apjukumu, kā lēto grāmatu nedēļa grāmatu tirgū. Visu gadu cilvēki cieta garīgu badu, gaidīdami izglītības nedēļas; tāpat kā grāmatas retais vairs pirka par pilnu cenu. Un bija jājautā, vai vispār vairs kāds pirka grāmatu, kopš visās pilsētās un visos pagastos pastāvēja brīvbibliotēkas. Grāmata kā mājas rota bija zaudējusi savu nozīmi.

Tiltenes ārējais veids, tāpat kā citur, bij pavisam citāds kļuvis, nekā tas bij gadus piecpadsmit atpakaļ. Ja uz zemi raudzījās no lidmašīnas, tad agrāko mežu un krūmāju vietā tagad kuploja druvas. Starp nedaudzajām vecsaimniecībām, kas iezīmējās ar sulīgiem dārziem un smagām, vēl veclaicīgām ēkām, stāvēja daudzas vieglas, gaišas mājas, kā cielavas vārnu vidū. Visa pasaule likās apsēta ar jaunām celtnēm, kas nu jau pamazām sāka uzņemt zemes pelēkumu savās sienās un jumtos. Lauki tagad bij apdzīvoti un apkopti, kaut arī vēl ne tuvu izmantoti kā pienācās. Tie varēja dot maizi vēl trīsreiz tik daudz cilvēkiem, cik Latvijā patlaban viņu bij; ja tikai šie cilvēki saistītos darbā un atzītu zemes svētību.

X.

Rīga raucās čokurā.

Pastāvīgais Rīgas iedzīvotājs, kā arī tāds, kas reti iebrauca, nekādas acīs krītošas pārmaiņas gan neredzēja. Ārzemnieki, kam tas šķita izdevīgi, viņu pat slavēja kā vienu no skaistākām Eiropas pilsētām. Kāds belģis bija tādā mērā apspiedis savu patriotismu, ka cēla Rīgu pāri Briselei. Tas viss bij protams tikai glaimi.

Valūtas aprūkums bij Rīgu padarījis stipri pelēku. Autobusi un autotakši, kas dažus gadus atpakaļ spidēja un laistījās, tagad skraidīja lenkaniem riteniem, kā bez satura, smagām belzienu zīmēm sānos, kāpšļos, šur un tur. Sēdekļi bij nereti tik noskrandīši, ka riebās tajos atlaisties. — Nu vairs reti redzēja kungiem un dāmām elegantus angļu mēteļus. Nu bij guvusi tiesības pašu vadmala. Tā nebij slikta, bet lepoties ar to nevarēja. Pasaule bij nivilēta atkal jaunā virzienā. — Tie, kam laba manta vēl turējās, kautrējās rādīt, lai nemodinātu skaudību un ļaunas aizdomas. Jo cilvēkiem bij nelāga paraša, tūlīt čukstēt:

„No kurienes tam viss tas nāk?!“

Nu ja, visiem taču bija labi zināms, ka nu krīzes laiks, ka pilsoņi nespēja vairs nest nodokļu nastas, ka draudēja bezdarbs un bads. Nē, tagad ja kādam kāds labāks drēbes gabals, labāk bij to ieslēgt garderobē līdz turpmākam. Nu jau bija tik tālu noiets, ka pat vienkārša zīda kleite šķita piedauzīga, nemaz neprasot, vai tā bij ārzemju drāna, vai vietējais izstrādājums. Kā tādā laikā cilvēks vairs varēja mācēt dzīvot?

Smagi bija maldījušies tie, kas sataisīja kādreiz parādus, domādami uz Latvijas valsts putēšanu, vai vismaz uz jaunu inflāciju. Tie tagad laidās lejā no saviem augstumiem, lai nekad vairs neceltos, ja nebij iespaidīgu un stipru draugu.

Viens labums bij, ka tie Rīgas pilsoņi, kam bija darbs, varēja būt maizes paēduši. Tirgi vienmēr bija apgādāti ar labiem, neviltotiem produktiem, un to cenas bija stipri zemas. Tā no vaiga, cik to nebojāja kosmetika, panīkšana pilsoņos nebij vērojama. Kā izskatījās nomalēs, par to maz kas interesējās; jo katra pilseta tiek vērtēta pēc centra, ja pat pēc zināmiem restorāniem vai kafejnīcām. Un tā kā latvietis nav sevišķi liels restorānu draugs, tad bieži vien ārzemnieki latviešus uzskata kā mazākuma tautību Rīgā.

Gan ar labu grāmatu palīdzību, gan sabiedrībā slīpējoties, pilsoņi tagad prata nevainojami uzvesties visādās sanāsmēs, ballēs un rautos. Bij iegādātas katram gadījumam piemērotas tualetes. Bet ko tas līdzēja, kad paši rauti nu vairs netika rīkoti. Nu cilvēks varēja tikt atkal atsviests dažus gadus atpakaļ. Bij patiešām riskanti, tagad dažiem liksmoties un dejoj, kur daudziem trūka darba un maizes. Saksofoni itkā dobji brīdināja. Acis kā neviļus kavējās pie zāles durvīm: vai tur jau neparādījās kāds draudošs stāvs, ar rungu, ar šo visprimitīvāko, bet varenāko ieroci...

Rīga rāvās čokurā.

Savu bērņības aušību laikmetu valsts bija pārdzīvojusi. Nu viņa atradās tādā vecumā, kad sāk patīkt dēku romāni un fantastika.

Baumas, ka tiks atlaistas no vietām slevas, kuŗu

vīri pelna labu algu, un otrādi, noveda daudzus pārus pie šķiršanās. Vai nu tāda šķiršanās bij patiesa vai fiktīva, sava daļa romantikas tur piemita katrā gadījumā, un tie vairs nebija vīrs un sieva, kas bij šķirti. Tas bij tāds sava veida bada streiks, kaut gan daudz mazāk ass. Jo šķiršanās tagad vispār piederēja pie labā toņa. Ērmīgs un galīgi neinteresants likās tāds subjekts, kas savā mūžā nebija ne reizi šķiries.

Laudis metās uz kīno kā negudri. Bet teātri lāpīja dekorācijas un tikko vilka elpu. Katrs pusaudzis pazina visas kīno zvaigznes, jau no reklāmām vien; bet ar Bertu Rūmnieci vai Aleksi Mierlauku varēja dzīvot vienā sētā, tos nemaz neredzējis.

Taisījuši parādus, visu laiku dzīvojuši pāri līdzekļiem, pilsoņi tagad piepeši atjēdzās. Nu bija atkal darbs lombardam. Atdzīvojās sīkumtirgus. Cik cilvēki strauji bija skrējuši uz priekšu, tikpat strauji tie tagad metās atpakaļ. Nu varēja atkal iztikt bez motocikleta, bez auto, bez garāžas, bez suņiem un bez medību bisēm. Ja pat bez kalpones kundze tagad varēja itin labi galā tikt, ja atnāca reizas divas nedēļā kāda sieviņa, uzņemt grīdas. O, tāda fiziska pakustēšanās nāca cilvēkam tikai par labu. — Par to, ka ar šāda veida taupību tika vairots bezdarbs un vispārējs posts, neviens nedomāja. Bez galvas metās no viena ekstrēma otrā. Kas to nedarīja, tos nesauca vis par apdomīgiem, bet gan par izšķērdētājiem, par krīzes veicinātājiem un valsts postītājiem.

Rīga raucās čokurā.

Agrāk tās pilsoņiem netrūka ne oranžu, ne banānu, ne dateļu. Iveda no ārzemēm bez kādiem ierobežojumiem maizi, konservus, ar vārdu sakot visu, kas ēdams un lietājams ikdienā, un sevišķi svētkos. Imports bija kalns pret eksporta cini. Valūtas krājumi tomēr apbrīnojamā kārtā ja ne pieauga, tad vismaz stāvēja uz vietas vairākus gadus. Līdz piepeši tie saruka tik brēcoši, ka kāds dārznieks, neapdomīgā kārtā no Holandes izrakstījis par divdesmit guldeniem puķu sīpolus,

nevarēja savu parādu vairs citādi dzēst, kā ar Latvijas sviestu.

Dabīgā kārtā aprima lielie ekskursiju plūdi uz ārzemēm. Kur agrāk dāmas brauca uz Parīzi, Berlīni, Vini vienkārši iepirkties, tur tagad valūtas trūkuma labad vajadzēja izpalikt pat zinātnieku un mākslinieku studiju ceļojumiem. Lielāki izbraukumi uz ārzemēm nemaz vairs nenotika. Tagad laiks bij apbrīnot pašiem savu zemi, savu brīnišķīgo jūrmaļu, savus pakalnus, skaistās upes un ezerus, sevišķi Latgalē. Nu jau Latvija bij tik skaista kļuvusi, ka to varēja ieteikt pat ārzemniekiem kā turisma zemi. Kur citur Eiropā vairs varēja tā piekopt makšķerēšanas sportu kā Latvijā? Tur jau vairs retu asaku izvilka ar tikliem...

Latvijas saimnieciskā dzīve labi neturējās uz kājām; bet viņa vēl arī negāzās. Fabrikas un darbnīcas nīkuļoja, atlaida strādniekus, tad it kā apdomājās un ņēma atkal atpakaļ. Tekstilfabrikas šad un tad izšāva tirgū partijas dažādu audumu par ārkārtīgi zemām cenām, vienīgi lai atdabūtu daļu no ieguldītā kapitāla, un gūtu līdzekļus tālākai darbībai. Tiešām tādas izpārdošanas kaut ko deva. Tikai vēlāk par pilnām cenām grūti bij ko pārdot. Ļaudis gaidīja jaunu izpārdošanu. Viņi varēja gaidīt, jo bija sapirkušies vairāk, nekā vajadzīgs. Plikums nevienam nemācās virsū.

Interesanti bija vērot, kā Rīga cīnījās ar bezdarbu. Tur notika sēdes un apspriedes. Lēmumi bij tādi un šitādi. Jau oktobrī bezdarba posts bij kļiedzošs, un pret to bij sperami soļi bez kavēšanās. Bet kas būtu šai krīzes brīdī iegrimis letarģijā un martā pamodies, tas nebūtu redzējis nekādas starpības starp vakardienas un šīsdienas lēmumiem. Līdz kaut kādai rīcībai vēl nebij tikts. Tikai kāds brīnums bij šos tūkstošus cilvēkus iznesis cauri ziemas bardzībai. Tie nebij nomiruši badā, baroti vienīgi ar solījumiem un niecīgiem pabalstiem. Šis brīnums nebij nekas vairāk, kā pašuzupurēšanās instinkts. Tas neļāva arī zvirbulim krist no jumta.

Rīga raucās čokurā, un tā kā Rīga bija galvaspilsēta, tad līdz ar to arī valstij draudēja briesmas. Tikai vēl tās šķita tālu. Vēl neviens nekērās ne pie veclaicīgiem, ne pie moderniem ieročiem. Imanta, reiz zemi sadrebinājis un apgriezies uz otriem sāniem, varēja līdz turpmākam mierīgi dusēt.

IZSKANA

Bij vienano tām vasaras naktīm, kad cilvēkam nenāk miegs, kad vismīkstākā un skaistākā gulta liekas kā midzenis, kurā ielīst būtu nejēdzība.

Krasts sēdēja savā kalnā, pie smaržojošas āboliņa kaudzes, un bija iegrimis domās. Viņa domas laiku pa laikam pārtrauca tikai kāds naktsputna sauciens tur lejā, sūnaklī, vai reti pīļu parkši uz ezera. Turpat, spīrgtajā ābola atālā, bij piesieti zirgi. Tie šad tad paklusām iebubinājās, juzdami saimnieka tuvumu. Mēneša nebij; bet blāzma ziemeļos kvēloja dzintardzidra, darīdama visu pamali noslēpumaini jauzamu.

Kas tā bij par pasauli, kas tur veidojās un dzisa Krasta smadzenēs! Tā varēja būt kāda nedzīmusi, vai arī kāda bojā gājusi zvaigzne, tikai ne šī zeme. Ne šī zeme, uz kurās viņš bij notiesāts dzīvot un nest savu īsto dzīvi tik nabadzīgos veidos, ka tie atkārtojās ik brīža. — Ak, cik maza nozīme visuma priekšā bija tautām, valstīm, visiem cilvēku iestādījumiem. Šodien tie lepojās, rītu jau varēja sabrukt. Palika tikai cilvēks, zvērs, putns, koks. Palika zeme ar saviem gada laikiem, ar savu ritumu, šūpodama mūžības šūpulī tā to, kas patlaban dzima no viņas auglīgā klēpja, kā arī to, kas bij jau atgriezies viņas klēpī atpakaļ. Un viss tas bija tikai itkā sagatavošanās uz kaut ko lielāku un pilnīgāku...

Kaut gan Krasts bij iejūdzies darbā kā zirgs, ne uz brīdi viņu tomēr neatstāja kāda smeldzoša sajūta, itkā kaut kas paliktu vēl vienmēr nedarīts. Viņam bija viss, ko prasīja dzīve, un tomēr šķita, itkā vienmēr kaut kā trūktu. Jo lielāks bija prieks, jo nekautrīgāk mātās

virsi skumjas. Viņš smējās, un reizā noslaucīja asaru, ko bija veidojušas kaut kur dziļi krūtīs noslēpušās sāpes. Neviena nevarēja izskaidrot to dziļi eļģisko sajūtu, kas viņu pārņēma ik dienas, redzot sauli dodamies uz vakaru. Kad sāka stiepties gaŗas, zaļas ēnas, no kalna, no kokiem, no akmeņiem, kad aiz liela attālumā vairs neredzēja savai ēnai galvas, viņš aizvien apsēdās, lai ēna kļūtu īsāka. Itkā ar to varētu apturēt vakara tuvošanos. Neviena dziesma pasaulē, neviena melodija nebija tik skumja, tik pilna neizskaidrojamu ilgu, kā saules došanās uz rietu. — Bet vai vēl skumjāk netika cilvēkam, kad viņš redzēja nākam savu mūŗa vakaru? Vai nenoteiktas ilgas tad neaicināja katru cilvēku laukā no viņa pils, no būdas, no alas, laukā no apnikušās sīkumainās pasaulītes, uz kaut ko iecerētu un šeit nesasnīgtu? Vai arī Tolstojs kādreiz netiecās tā pretim mūŗībai?

Ak, kamdēļ domāt par vakaru tam, kas atradās vēl dzīves pusdienā?

Krasts nokratīja visas skumjās domas un sajūtas. — Vai tad tiešām viņa mūŗs bijis tik sīks? Vai viņš nebij gājis karā, kas bija vēlēts tikai varoņiem? Vai viņš nebij cīnījies ar zemi, kas bija tāds pat varoņdarbs? Vai dzīvē viņam nebij pretī stājuŗies visādi moŗķi, lai viņu nomāktu un saliektu gredzenā; bet viņš bij palicis vienmēr virspusē. Viņš varēja iet, strādāt, likt plecu zem lieliem smagumiem, celt un gāzt. Viņam pietika spēka un drosmis uzņemties cīņas un arī veikt. Briŗam likās, itkā pats velns viņam sūtītu vienu likstu pēc otras; bet viņš tās visas nobīdīja ar savu elkoni pie malas. — Kā apburts viņš bij maldījies savu laiku pa Mildas dārziem... Jā, tas bij gan tiesa, ka upei, kas pavasarī savus ledus pametusi uz krastiem, vajadzēja pēc tiem sniegties vasarā. Tāpēc uz viņu nāca šī mīla, šī Manga, ar savu ugunssarkano matu vilni un neizmērojamām acu dzelmēm. Nu par visu to varēja pasmaidīt un rezignēti pamest ar galvu. Nekas, — labi un jauki tas bij! Ņēl tikai, ka to nevarēja

ņemt kā īstu mīlu, ar dziļākām un lielākām sāpēm. Bez šim piedevām katra mīla bijaniecīga un viegla...

Vienu brīdi blāzma bij gandrīz pavisam izdzisusi. Tad tā sāka atkal zvilot, jau labi pavirzījusies uz ziemeļrītiem. Visā pasaulē bij iestājies tāds klusums, ka Krasts dzirdēja katru asins vilni, kas šļacās caur viņa galvu. Žvīks! Žvāks!

Un tad piepeši viņa priekšā nostājās velns.

Tas bija gandrīz cilvēka izskatā, mazliet drausmīgs, drusku jocīgs, un savā vecuma nevarībā, reizā bezgala traģisks. Kā lūgdamies viņš teica, tikko dzirdamā balsī:

„Krust! Klausies, Krast! Es esmu visādi nerrots un mānīts. Man ir dota bise, lai to pīpēju kā pipi. Es esmu nesis zirgu ap ezeru, kamēr mans pretinieks omulīgi jāja. Es esmu gājis skrieties ar zaķi, domādams, ka tas cilvēka jaunākais brālis. Es visas tādas lietas paciešu, jo tās skar mani vienu. Bet es negribu, kad posta manu valstību. Ar tevi es gribu taisīt līgumu. Galvenais, tu nedrīksti vairs dziļāku rakt savu grāvi un iznīcināt manu skaisto ezeru. Tu redzēsi, tev pašam beidzot paliks žēl, un varbūt tavi bērni mētīs atkal vaļņus priekšā, lai ūdens krājas. Pasaule bez ūdeņa tikpat kā cilvēks bez acs. — Es esmu sabeidzies ar tevi naidu turēdams. Līgsim mieru! Hi! Nedomā, ka es ar tevi netiktu vēl galā, kaut esmu stīvs un liks. Bet jūsu cilts ir bez gala. Kāds labums man bij dzīvot tūkstoš gadus un kļūt vecam kā sakārnim? Es tomēr palieku tas jaunākais, jo tava cilts iet jau varbūt desmit tūkstoš gadus. Tā jūs esiet aizvien jauni un moži, un kļūstiet gudrāki un gudrāki. — Nem sieku naudas un būsim draugi! Es neaiztikšu tevis. Nesūtīšu tev uz kakla nevienu sievieti. Neaizkaršu vairs ne tavus lopus, ne bērnus, ne bērnu bērnus. Saki jā, un pēc īsa acumirkļa es būšu klāt ar naudu.“

„Ar naudu?“ Krasts vienaldzīgi teica. „Man nevajag tavas naudas. Es esmu cilvēks, ne velns. Man pietiek ar to, ko nopelnu. Es vadu savas dienas darbā un esmu paēdis un apģērbies. Nauda der tikai vel-

nam. Tā ir viņa vienīgā vara. Paturi to, ja gribi vēl valdīt. Neizšķied savu pēdējo. Kas tu būsi bez naudas? — Cilvēkam nauda nes tikai nelaimi. Nauda ir galvenais iemesls, kamdēļ cilvēks cilvēku nīst, kamdēļ cilvēks cilvēku nokauj. Tu ar savu naudu gribi atņemt man darbu? Nē. Paldies! Sveiks!”

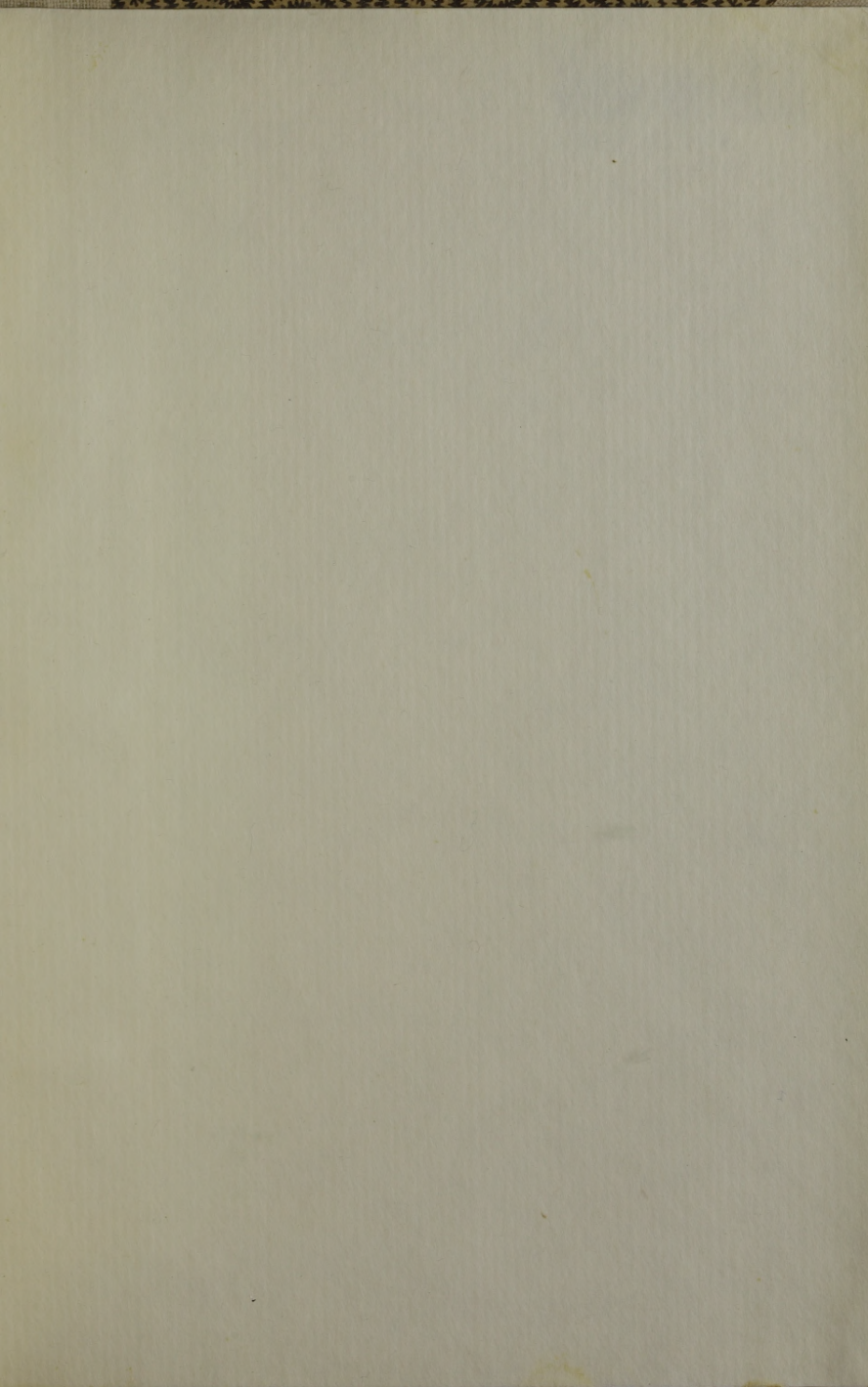
Krasts strauji piecēlās.

Spilgta rīta gaisma sitās viņam sejā ar tādu spēku, ka viņš sagriļojās.

Velns acumirkļi pārvērtās baltā miglas blāķī un apklāja visu plašo sūnakli kā ar dūmiem.

Bālganajās debesīs, tur augšā, kā šķēru griezumā, zīmējās divi melni zirgi. Gar piekalni, augšup un lejup, slaidās rindās, stiepās rudzu stati. Miglā stāvēja saule, gan bāla, bez staru vainaga, bet liela un jauku dienu vēstoša.

Beigas.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309057793